T.C.
CELAL BAYAR ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TARİH ANABİLİM DALI

Yüksek Lisans Tezi

RESİMLİ KİTAB
(1908–1913)
SOSYAL, KÜLTÜREL VE SİYASÎ AÇIDAN DÖNEME BAKIŞININ İNCELENMESİ

95938

Hazırlayan

Serkan CANSEVEN

Danışman

Yrd.Doç.Dr. Muzaffer TEPEKAYA

T.C. YÜKSEKÖĞRETİM KURULU
DOKÜMANTASYON MERKEZİ

Manisa
Ağustos 2000

1- Tezimden fotokopi yapılmasına izin vermiyorum ☐

2- Tezimden dipnot gösterilmek şartıyla bir bölümünün fotokopisi alınabilir. ☒

3- Kaynak gösterilmek şartıyla tezimin tamamının fotokopisi alınabilir. ☐

Yazarın İmzası : Serkan CANSEVEN

Tarih: 01. 09. 2000

Yüksek Lisans Tezi olarak sunduğum "RESİMLİ KİTAB (1908-1913) – SOSYAL, KÜLTÜREL ve SİYASİ AÇIDAN DÖNEME BAKIŞININ İNCELENMESİ" adlı çalışmanın, tarafımdan, bilimsel ahlak ve geleneklere aykırı düşecek bir yardıma başvurmaksızın yazıldığını ve yararlandığım eserlerin bibliyografyada gösterilenlerden oluştuğunu, bunlara atıf yapılarak yararlanmış olduğumu belirtir ve bunu onurumla doğrularım.

01. 09. 2000

Serkan CANSEVEN

T.C. YÜKSEKÖĞRETİM KURULU
DOKÜMANTASYON MERKEZİ

TUTANAK

Celal Bayar Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü'nün .../ .../ 199.. tarih ve ..... sayılı toplantısında oluşturulan jüri, Lisansüstü Öğretim Yönetmeliği'nin 8. Maddesine göre Tarih Anabilim Dalı Yakınçağ Tarihi Programı Yüksek Lisans Öğrencisi Serkan CANSEVEN'in "RESİMLİ KİTAB (1908-1913) – SOSYAL, KÜLTÜREL ve SİYASİ AÇIDAN DÖNEME BAKIŞININ İNCELENMESİ" konulu tezi incelenmiş ve aday 01 / 09 / 2000 tarihinde, saat 10.00'da jüri önünde tez savunmasına alınmıştır.

Adayın kişisel çalışmaya dayanan tezini savunmasından sonra 90 (doksan) dakikalık süre içinde gerek tez konusu, gerekse tezin dayanağı olan Anabilim Dallarından jüri üyelerince sorulan sorulara verdiği cevaplar değerlendirilerek tezin orijinal olduğuna oybirliği ile karar verildi.

BAŞKAN
Yard. Doç. Dr. Muzaffer TEPEKAYA

ÜYE
Doç. Dr. Bayram Bayraktar

ÜYE
Yard. Doç. Dr. Leyla KAPLAN

ÖZET

II. Meşrutiyet Türk tarihinin en hareketli olduğu dönemdir. Bu dönemde daha önce yaşanmamış siyasi, sosyal, kültürel ve ideolojik bir özgürlük vardı.

Bu özgürlük basınla ve ideolojik yaşamda bir patlamaya yol açmış bununla birlikte siyasi yaşamda bir düzen oluşturamamıştır. Bu dönemde Osmanlı Devleti'nde birçok dergi ve gazete basılmaya başlanmıştır.

Gazeteciler ve entellektüeller halkı aydınlatmak için "demokrasi, özgürlük, eşitlik ve kardeşlik" hakkında yüzlerce makale yazmışlardır.

Tüm bu faaliyetlere rağmen gazeteciler ve entellektüeller arasında ortak bir kavram birliği yoktur. Gazeteciler ve entellektüeller "Türkçülük, Yenileşme, Batıcılık, Osmanlıcılık ve İslamcılık" konularında olduğu gibi siyasi, ekonomik ve sosyal ilişkiler ile ilgili farklı düşüncelere sahiptirler.

Zamanla bu anlaşmazlık hükümet ve kamu hayatı arasında bir ihtilafa sebep olmuştur. II. Meşrutiyet döneminde ortaya çıkan olaylar sadece bu zamanı değil, daha sonraki yılları da etkilemiştir.

Bu yüzden II. Meşrutiyet döneminin birçok tezahürünü genç Türk Cumhuriyeti'nde görebiliriz. Sonuç olarak, bu günün meselesini çözmek için II. Meşrutiyet dönemini iyi bir şekilde bilmek zorundayız.

Dergiler, tarihi araştırmalar için birinci el kaynaklardan birisidir. Çünkü onlardan direk olarak dönemin olayları hakkında önemli bilgileri temin edebiliriz. Bu bağlamda II. Meşrutiyet döneminin en önemli dergilerinden birisi olan "Resimli Kitab Dergisi"ni inceledik.

Ayrıca derginin yazarları Osmanlı toplumunun çok meşhur ve bilinen entellektüelleriydi. Bu dergi sosyal, siyasi ve kültürel konular hakkında birçok makaleyi içermektedir. Bunlara ek olarak Meşrutiyet dönemini tasvir eden birçok orijinal resim ve fotoğrafa sahiptir.

Sonuç olarak amacımız bu önemli dergiyi sosyal bilim araştırmacılarına tanıtmaktır.

ABSTRACT

The Second Constitutional period was the most active era of the Turkish history. In this period there was a political, social, cultural and ideological liberty which has not been lived before.

This liberty led to explosion at the press and ideological life, however it couldn't create an order at the political life. In this period so many journals and magazines were started to publication in the Ottoman state.

The journalists and intellectuals wrote hundreds of articles in order to enlighten the people about the democracy, liberty, equality and fraternity.

In spite of all these activites, there was no consensus among the journalists and intellectuals. They had different ideas on the political, economical and social matters, like the subjects of Turkiszm (Türkçülük), modernization, westernization, Ottomanisizm (Osmanlıcılık) and Islamisizm (İslamcılık).

As the time pass, this disagreement brought about a confliction between the government and the public life. The events which came out in the Second Constitutional period affected not only that times but also later years.

Therefore we can see many illustrations of the Second Contitutional period on the young Turkish Republic. As a result we have to know well the Second Contitutional period to solve the today's affairs.

The journals are one of the first handed sources for the historical researches because we can get significant informations about events of the period directy from them. At this juncture, we investigated "Resimli Kitab Dergisi" which was one of the most important journals of the Second Contitutional period. This journal has many articles about social, political and cultural subjects. Besides the writers of the journal were very famous and well – known intellectuals of the Ottoman society. In addition, the journal has a lot of original pictures and photographs describing the Second Contitutional period.

In conclusion, our aim is to introduce this important journal to the social sciences researchers.

İÇİNDEKİLER

ÖNSÖZ III
KISALTMALAR V

GİRİŞ

XX. YÜZYILIN BAŞINDA OSMANLI DEVLETİ

A) Siyasi Durum 1
1) II. Meşrutiyet'i Hazırlayan Ortam 1
2) II. Meşrutiyet Döneminde İç Siyaset 3
3) II. Meşrutiyet Döneminde Dış İlişkiler 7
B) Sosyal Durum 9
C) Dönemin Fikri Yapısı 12

I. BÖLÜM

DÖNEMİN BASIN HAYATI ve RESİMLİ KİTAB

A) II. Meşrutiyet Dönemi'nde Basın 16
B) Resimli Kitab'ın Kimlik Bilgileri 20
C) Resimli Kitab Dergisinin Muhtevası 21
D) Derginin Yayın Amacı ve Politikası 23

II. BÖLÜM

RESİMLİ KİTAB DERGİSİ'NİN FİHRİSTİ

CİLT I 25
CİLT II 45
CİLT III 64
CİLT IV. 82
CİLT V. 101
CİLT VI. 120
CİLT VII. 138
CİLT VIII. 156

III. BÖLÜM

RESİMLİ KİTAB DERGİSİ'NİN SİYASİ, SOSYAL, KÜLTÜREL VE ASKERİ AÇIDAN DÖNEME BAKIŞINI YANSITAN SEÇME MAKALELER

A) Sosyal ve Kültürel Durumla ilgili Makaleler 173
1) İlksöz 173
2) Felsefe-i Siyasiyat 174
3) Tarih ve Takvim Meselesi 179
4) Mektepli – Alaylı 183
5) İstanbul - Meşrutiyetten Evvel ve Sonra-I 185
6) Tekerrür Dememeli, Sabıka Demeli 198

7) İstanbul - Meşrutiyetten Evvel ve Sonra-II 202
8) İstanbul - Meşrutiyetten Evvel ve Sonra-III 211
9) İstanbul - Meşrutiyetten Evvel ve Sonra-IV 219
10) İstanbul - Meşrutiyetten Evvel ve Sonra-V 225
11) Tarih-i Medeniyete Bir Bakış 230
12) Lasal, Marks ve (Erford) Kongresi 236
13) Musahabe-i Tarihiye-I 240
14) Musahabe-i Tarihiye-II 245
15) İstanbul - Meşrutiyetten Evvel ve Sonra-VI 250
16) İstanbul - Meşrutiyetten Evvel ve Sonra-VII 256
17) İstanbul - Meşrutiyetten Evvel ve Sonra-VIII 261
18) İstanbul - Meşrutiyetten Evvel ve Sonra-IX 265
19) İstanbul - Meşrutiyetten Evvel ve Sonra-X 267
20) İçtimai Hadiseler 270
21) Hal ve Ananat-ı Ruhiye 272
22) Beyrut'ta Osmanlı Darü'l-fununu 278
23) Japonya'dan Alınacak Dersler-I 284
24) Japonya'dan Alınacak Dersler-II 292

B) Siyasi ve Askeri Alanla ilgili Makaleler
1) Osmanlılar'da Terakkiyat-ı Siyasiye-I 297
2) Avrupa'ya Bir Nazar 301
3) Hürriyet Nasıl Elde Edildi 304
4) Hürriyet ve Tıbbiyeliler 311
5) Osmanlılar'da Terakkiyat-ı Siyasiye-II 313
6) Meclis-i Mebusan-ı Osmani 318
7) Eski Osmanlı Ordusunun Esasları-I 322
8) Terbiye-i Milliye – Terbiye-i Beyne'l-Milel 330
9) Eski Osmanlı Ordusunun Esasları-II 334
10) Osmanlılar'da Terakkiyat-ı Siyasiye 343
11) Din ve İstibdat 350
12) Sırp Meselesi 355
13) Mahmud Şevket Paşa 362
14) Osmanlılığın Şan-ı Askeri ve Medenisi 365
15) Hürriyet-i Fikir ve Kelam 369
16) Bir Senelik İnkılab 375
17) İcmal-i Ahva-i Siyasiye 380
18) Vatan İçin 384
19) Devlet-i Aliyye-İtalya Muharebesi ve XX. Asırda Eşkiyalık 388
20) Zaferden Zafere 406
21) Alemdar Mustafa Paşa 411
22) Devlet-i Âliye Balkan Muharebesi 416
23) Balkanlar'da Anasır ve İhtirasat 428

SONUÇ 434

BİBLİYOGRAFYA 436

FOTOĞRAFLAR 438

ÖNSÖZ

II. Meşrutiyet dönemi, sosyal, kültürel, fikrî ve siyasî açıdan Türk tarihinin en hareketli dönemi olmuştur. Meşrutiyetin ilânı, Osmanlı toplumunda o döneme dek görülmeyen bir hürriyet ortamı doğurmuştur.

Bu hürriyet ortamı, siyasî bakımdan beklenen düzeni ve rahatlamayı sağlayamazken, düşünce ve matbuat alanında ise toplumun her kesimine tam bir özgürlük getirmiştir. Bu özgürlükçü ortam sayesinde, çok sayıda dergi ve gazete yayın hayatına başlamış, dönemin aydınları, yayın yoluyla halkın meşrutiyeti iyice tanıyıp benimsemesine çalışmışlardır.

Ancak aydınların, "meşrutiyet, hürriyet, yenileşme" gibi temel kavramlardaki anlayış farklılıkları ve "Osmanlıcılık, İslamcılık, Batıcılık, Türkçülük" gibi yönetim tarzını etkileyecek farklı siyasî fikirlere sahip olmaları kısa bir müddet sonra devlet yönetimini ve halkın hayatını olumsuz yönde etkileyerek, siyasî ve toplumsal bunalımlara yol açmıştır. Bu dönemde meydana gelen bir olay sadece o döneme münhasır kalmamış, sonuçları itibariyle Cumhuriyet'e ve Cumhuriyet'ten günümüze kadar olan siyasî sosyal ve kültürel gelişmeleri de yakından etkilemiştir.

Günümüzde ortaya çıkan meseleleri daha doğru tahlil edebilmemiz için, II. Meşrutiyet döneminde meydana gelen olayları bütün yönleriyle ortaya koymak gerekmektedir. Meşrutiyet döneminde meydana gelen her alandaki gelişmeleri öğrenebilmenin en önemli yollarından birisi kanaatimce matbuatı takip etmek olduğu için bu dönemde yayın hayatına başlayan "Resimli Kitab" dergisini dönemin sosyal, siyasal ve kültürel panoramasını çıkarabilmek için araştırma konusu olarak seçtim. "Resimli Kitab" dergisini araştırma konusu olarak seçmemin diğer bir sebebi de bu dönemle ilgili yapılan çalışmalarda kaynak olarak kullanılmamış olmasıdır. Halbuki derginin muhteviyatı ve yazar kadrosu incelendiği zaman bu dönem için oldukça önemli bir kaynak olduğu ortaya çıkmaktadır.

Tez konuma uygun olarak, "Resimli Kitab" dergisini giriş bölümünden sonra üç ana başlıkta inceleme yoluna gittim.

Giriş bölümünde, II. Meşrutiyet'i hazırlayan ortamı ve II. Meşrutiyet'in ilânı sonrası siyasî, sosyal ve fikrî yapıyı kısaca vermeye çalıştım.

I.Bölümde, dönemin basın hayatını, "Resimli Kitab"ın kimlik bilgilerini, muhtevasını, yayın amacı ve politikasını ele aldım.

II.Bölümü oluşturmamda tezimizin amacı doğrultusunda çalışmamı yaparken, derginin sadece tarih ilmi açısından değil, diğer sosyal bilim dallarını da yakından ilgilendirecek kadar kapsamlı olduğunu görmem etkili oldu. Bundan dolayı tezin amacına tam uymanın yanında derginin diğer sosyal bilimlerin araştırmaları için de kaynaklık etmesi düşüncesiyle dergide yer alan makalelerin ve fotoğrafların tam fihristini vermeyi faydalı gördüm.

III.Bölümde ise konumuzla ilgili olarak döneme ışık tutacak mahiyetteki ve şimdiye dek günümüz alfabesine çevrilmemiş makale ve yazıları, orijinalliklerini bozmadan çevirerek verdim. Böylece dönemin dil ve düşünce tarzı gibi özelliklerinin muhafaza edilmesini sağladığımı düşünüyorum. Bunun yanında, özel isimlerde okunuş şekillerine bağlı kaldım. Çevirisini yaptığım metinlerde, okunuşundan emin olmadığım ve okuyamadığım kelimeleri parantez içinde vermeyi uygun buldum.

Tez çalışması süresi boyunca yardımlarını esirgemeyen değerli hocam Yrd.Doç.Dr. Muzaffer TEPEKAYA'ya ve bu güne gelinceye kadar maddi ve manevi desteklerini hep arkamda hissettiğim Babama, Anneme ve Ağabeyime teşekkürü bir borç bilirim.

Serkan CANSEVEN

KISALTMALAR

s.	Sayfa
TTK	Türk Tarih Kurumu
Yay.	Yayınları
Çev.	Çeviren
a.g.e	Adı geçen eser
a.g.m	Adı geçen makale
AAM	Atatürk Araştırma Merkezi
E. Ü.	Ege Üniversitesi
Bkz.	Bakınız
MEB	Milli Eğitim Bakanlığı
Vb.	Ve benzeri
Vs.	Vesaire

GİRİŞ

XX. YÜZYIL BAŞINDA OSMANLI DEVLETİ

A) SİYASÎ DURUM

1) II. Meşrutiyet'i Hazırlayan Ortam

II. Meşrutiyet'in zeminini oluşturan olayları, 1878'de Meclis'in tatili ve Kanun-ı Esâsi'nin uygulama sahasından çekilmesiyle başlatabiliriz.

Meclis'in tatilinden 1908 devrimine kadar geçen sürede II. Abdülhamid'in amacı özetle; iktisadi ve siyasî açıdan güçsüz Osmanlı'yı Batılı devletlerle barış içinde tutup güçlendirmek oldu. Bu düşünceyle dış politikada, Osmanlı'yı paylaşma planları yapan Batılı devletlerin, bu bölgede birbirleriyle çelişen çıkarlarını iyi gözlemlemek ve bu çerçevede onları birbirlerine düşürerek Osmanlı'ya karşı birlik olmalarını önlemek asıl amacı teşkil etti. Ayrıca hilafeti, bütün İslam alemini arkasına alarak ülkeyi kurtaracak bir güç olarak gördü ve ona göre hareket etti. İç politikada ise çok sıkı bir yönetim söz konusuydu. Ona göre, içte çıkabilecek bir güçlü muhalefet zaten güçsüz olan devletin sonu olacaktı.

II. Abdülhamid bu düşünceyle, ilk iş olarak, Genç Osmanlılar hareketinin kilit ismi Mithat Paşa'yı Şubat 1877'de yönetimden uzaklaştırdı. Bir yıl sonra Şubat 1878'de de meclisi tatil etti[1]. Artık II. Abdülhamid'in baskıcı yönetimi başlamış. "İhtilâl" gibi kelimeler lûgattan bile çıkarıldı[2]. Başta basın, ifade ve toplantı hakları olmak üzere, özgürlükler geniş ölçüde kısıtlandı. II. Abdülhamid'e bağlı hafiye sistemi, özel mahkemeler ve sürgünler ülke çapında Padişah'a karşı olan muhalefetin, yani Genç Osmanlılar'ın başlatmış olmaları hürriyetçi mücadelenin yeniden canlanmasına zemin hazırladı. İçeride bunlar yaşanırken, dışarıda 1881'de Fransa, Tunus'u himayesine aldı. Ertesi yıl İngiltere, Mısır'ı işgal etti. Berlin Kongresi'nde özerk bir vilayet haline getirilen Doğu Rumeli, 1885'de isyan edip Bulgaristan'la fiilen birleşti[3]. Dıştaki bu başarısızlıklar ve ülkeyi kurtarmak adına uygulanan içteki baskıcı yönetim, kökeni Genç

---

[1] Şevket Süreyya Aydemir, ***Tek Adam***, Cilt 1, İstanbul 1976, s. 126-127.
[2] Yusuf Hikmet Bayur, ***Türk İnkılâbı Tarihi***, Cilt 1-Kısım 2, Ankara 1983, s. 3-10.
[3] Sina Akşin, ***Jön Türkler ve İttihat ve Terakki***, Remzi Kitabevi, İstanbul 1987, s. 21-22.

T.C. YÜKSEKÖĞRETİM KURULU
DOKÜMANTASYON MERKEZİ

Osmanlılar'a ve Jön Türkler'e dayanan İttihat ve Terakki Cemiyeti adındaki muhalif hareketin yeniden doğuşuna neden oldu.

Askeri, ekonomik ve teknik konularda Batıya açık bir reform programı uygulamasına rağmen Avrupa'da siyasî hayatta cereyan eden gelişmelere yüz çeviren ve baskıcı bir yönetimle iktidarı tekelinde tutmak isteyen II. Abdülhamid'e karşı başlıca üç kaynaktan siyasî tepkiler doğdu: 1) Yükseköğretim kurumlarında (özellikle Tıp ve Harp Okulları) okuyan gençler arasında başlayan gizli cemiyet kurma akımından, 2) İstibdattan dolayı yurtdışında Paris, Cenevre, Kahire gibi merkezlerde bir araya gelen aydın gruplaşmalarından, 3) Üyelerinin çoğu subaylardan gelmekle birlikte, ordu dışındakileri de içine alan gizli komiteler ve cuntalardan[4].

Yurtdışında yapılanan İttihat ve Terakki yandaşları, 1906'lara kadar ancak yayın yoluyla (Meşveret, Şuray-ı Ümmet, Mizan, Osmanlı Gazetesi, vb.) propaganda yapabildiler. Cemiyet bu tarihten sonra daha geniş kitlelere hitap edebilmek ve bu hareketi sadece aydın hareketi olmaktan kurtarıp halk hareketi haline getirerek düşledikleri sonuca ulaşmayı hedeflediler.

İttihatçılar, Rumeli'yi amaçlarına en uygun yer olarak gördüler ve Selanik'te cemiyetin bir şubesini kurdular[5]. Bu arada 1906'da Selanik'te, üyelerinin çoğu askerlerden oluşan Osmanlı Hürriyet Cemiyeti kuruldu. İttihat ve Terakki, 1907'de bu cemiyetle birleşerek askerleri de bünyesine kattı. Bu gelişme, II. Meşrutiyet hareketinin başarısında çok önemli bir rol oynadı.

Rumeli'deki bu gelişmeler üzerine, II. Abdülhamid, Selanik ve Manastır'daki 38 rütbeli subayı İstanbul'a getirtip hapse attırdı. Bunun üzerine, Rumeli'deki üçüncü ordu subayları harekete geçerek Kolağası Niyazi Bey'le birlikte 3 Temmuz 1908'de dağa çıkıp anayasa ilânına dek silahı ellerinden bırakmayacaklarını söyleyerek isyan ettiler. Bu isyana İttihat ve Terakki'ye mensup subaylar da halka silah dağıtarak katıldılar. Ayaklanmayı bastıramayacağını anlayan Padişah'ın, 24 Temmuz 1908'de Anayasayı tekrar yürürlüğe koyduğunu ilân etmesiyle II. Meşrutiyet dönemi başladı[6].

---

[4] Mim Kemal Öke, "Son Dönem Osmanlı İmparatorluğu", ***Doğuştan Günümüze Büyük İslam Tarihi***, Cilt 12, Çağ Yay., İstanbul 1993, s. 240-241.
[5] Tevfik Çavdar, ***İttihat ve Terakki***, İletişim Yay., İstanbul 1994, s. 23-25.
[6] Fahir Armaoğlu, ***19. Yüzyıl Siyasi Tarihi (1789-1914)***, TTK Yay., Ankara 1997, s. 600-603.

2) II. Meşrutiyet Dönemi'nde İç Siyaset

II.Meşrutiyet'in ilânından sonra Kanun-ı Esasi'nin yeniden devreye girmesi, seçimlerin yapılarak Meclis-i Mebusan'ın açılması[7] ve sürgündekilerin geri dönmesiyle, iktidarı kimin ele alacağı gibi meseleler doğdu. Coşku günlerinin ardından, sokaklardaki gösterici kalabalığı yerini tenhalığa bıraktığında, II. Abdülhamid hâlâ tahtındaydı. Halbuki uzun yıllar boyunca bütün muhaliflerin başlıca amaçlarından biri II. Abdülhamid ve kurduğu idareden kurtulmak olmuştu. Ancak o günlerde merkezi Selanik'te bulunan İttihat ve Terakki Cemiyeti'nin iktidar için kendisini hazır ve güçlü hissetmediği anlaşılmaktaydı. Meşrutiyet'in ilânını takip eden günlerde cemiyetin merkezini İstanbul'a taşımak yerine, Selanik'te kalmasını uygun bulması bunu doğrular nitelikte bir karardı[8].

İttihat ve Terakki Cemiyeti, siyasî, sosyal ve ekonomik sıkıntı içindeki devletin temsilcisi bir siyasal parti olarak değil, halk iradesinin sözcüsü olarak ortaya çıkmıştı[9]. İttihat ve Terakki liderleri, hükümetin dizginlerini kendi ellerine geçirmek şöyle dursun, -hiç güvenmedikleri halde- Padişah'ı azledecek gücü bile kendilerinde bulamadılar. Yaş ve kıdem, Osmanlı toplumunda otoritenin çok önemli şartlarındandı. Fakat çoğu yüzbaşı ya da küçük bürokrat olan, yaşları yirmilerin sonları ile otuzların başları arasında değişen İttihatçılar'da bu ikisi de yoktu. Bu yüzden cemiyet, siyaset işlerini Sadrazam Sait Paşa yönetimindeki mevcut hükümetin eline bırakmayı yeğledi. Bu arada uygun bulduğu zamanlarda siyaset işlerine müdahale ederek, daha yeni ilân edilen meşrutiyetin bekçiliğini üstlendi[10].

İttihat ve Terakki Cemiyeti, yedi kişilik bir komite oluşturarak hükümeti etkileme yoluna gitti. Cemiyetin, hükümete girmeden hükümeti yönlendirme isteği, bir başka deyişle, uygulamanın sorumluluğunu almadan iktidara sahip olma kararı, çok güç bir politik durum yarattı. Ülkede iktidar ve otoritenin kimde olduğunu bilen yoktu. Politikasız bir ülke yönetimi sürüp gitmekteydi[11].

İttihat ve Terakki'nin, sorumluluğu üzerine almamasına rağmen hemen her devlet işine müdahale etmesi üzerine Sadrazam Sait Paşa anayasanın kabine oluşturma yetkisine dayanarak İttihatçıları alt etmeye çalıştıysa da İttihatçılar uzun uğraşlar sonucu

---

[7] ***Meclis-i Mebusan Zabıt Cerideleri***, Devre 1, İçtima 1, Cilt 1, s. 63.
[8] Bayram Kodaman, "1876-1920 Arası Osmanlı Siyasi Tarihi", ***Doğuştan Günümüze Büyük İslam Tarihi***, Cilt 12, Çağ Yay., İstanbul m1993, s. 69.
[9] Feroz Ahmad, ***İttihat ve Terakki (1908 – 1914)***, Kaynak Yay., İstanbul 1986, s. 258.
[10] Erik Jan Zürcher, ***Modernleşen Türkiye'nin Tarihi***, İletişim Yay., İstanbul 1996, s. 141.
[11] Stanfort J. Shaw – Ezel Kural Shaw, ***Osmanlı İmparatorluğu ve Modern Türkiye***, Cilt 2, e Yay., İstanbul 1983, s. 331.

Said Paşa'yı düşürüp yarine Kamil Paşa'yı getirdiler. Artık devlet işlerine karışmayıp sadece anayasanın koruyuculuğunu yapacağını açıklayan İttihatçılar'ın bakan ve memur atamaları gibi devlet işlerinde sadrazamı rahatsız etmesi üzerine, Kamil Paşa bu cemiyetin siyasî etkinliğini azaltmak üzere harekete geçti. Olay dışarıya yansıdı, bazı gazeteler (Serbesti, Volkan vb.) Kamil Paşa'yı destekledi[12].

Bunun üzerine, İttihat ve Terakki Cemiyeti tarafından, Kamil Paşa devrilip yerine Hüseyin Hilmi Paşa kabinesi getirildi. Fakat bu müdahale sırasında İttihatçılar pek çok muhalif ve düşman kazandılar. Bu muhalefet grubu, özellikle Prens Sabahattin ve Volkan Gazetesi sahibi Derviş Vahdeti etrafında toplanmaya başladı. Bunda, İttihat ve Terakki'nin, II. Meşrutiyet'in ilânı sonrası ülke içerisinde belli bir yönetim anlayışına sahip olmamasının yanında - daha ileride değineceğimiz gibi - toprak kayıplarının da etkisi büyüktü. Söz konusu siyasî durum, Abdülhamid'in saltanatı boyunca kaybettiği topraklardan daha fazlasının birkaç ay içinde elden çıkmasına sebep oldu. Oysa Temmuz müdahalesinin devletin parçalanmasını önleyeceği sanılmıştı. Bu durum İttihatçılar'ın saygınlığına ciddi bir darbe vurdu[13].

Osmanlı tarihinde her yenilikçi harekette olduğu gibi (Patrona Halil, Kabakçı Mustafa vb.) II. Meşrutiyet'e de muhalefet hareketi başladı. İttihat ve Terakki, ihtilâl sonrasını hiç düşünmediği gibi bunu da düşünmedi ve ayaklanmanın patlaması için her şeyi yaptı. Kendi aleyhindeki kafirlik ve masonluk propagandasını önleyememesi, askerin psikolojisini pek anlayamayarak Selanik'ten getirdiği avcı taburlarını her işte öbür askerlere karşı kullanarak bir ikilik yaratması, muhalif Serbesti Gazetesi'nin başyazarı Hasan Fehmi Beyin öldürülmesi bu olayların birer halkasıydı[14].

Bu olaylar karşısında muhalefet, Prens Sabahattin'in Osmanlı Ahrar Fırkası ve Derviş Vahdeti'nin kurduğu İttihat-ı Muhammedi Fırkası etrafında hızla toplandı. Bu fırkaların yayın organları olan Serbesti ve Volkan Gazetelerinin yayınları, İttihatçılar'a karşı ilmiye talebelerinin ve din adamlarının harekete geçmesine neden oldu.

İttihat ve Terakki, dini çevreler ve ordu arasındaki gerginlik sonucu 13 Nisan 1909'da 31 Mart vakası vukû buldu. Büyük bir katılımla desteklenen bu isyan, Rumeli'den gelen Hareket Ordusu adı altındaki birliklerce bastırıldı. İsyanın ele başları yargılanıp cezalandırıldı. Olayla ilgisi olmadığı halde, II. Abdülhamid olaydan sorumlu

---

[12] Robert Mantran, ***Osmanlı İmparatorluğu Tarihi,*** Cilt 2, Çev: Server Tanilli, Cem Yay, İstanbul 1995, s. 222

[13] Mantran, **a.g.e.,** Cilt 2. s. 222.

[14] Y. Hikmet Bayur, "II. Meşrutiyet Devri Üzerine Bazı Düşünceler", ***Belleten,*** Cilt XXIII, sayı 90'dan ayrı basım (Nisan 1959), TTK Yay., Ankara 1959, s. 275.

tutularak tahttan indirildi[15]. Yerine geçirilen Sultan Mehmet Reşad, kilit mevkilere kendi adamlarını getiren İttihatçılar'ın sözünden çıkmadı. Bu olaydan sonra İttihat ve Terakki Cemiyeti, Türkiye'nin gerçek hakimi oldu[16].

Ayaklanmadan sonra, ihtilâlden beri var olan siyasî bulanıklık billurlaştı. Türk politikasındaki egemen unsurlardan biri olan sarayın rolü sona erdi. İttihatçılar ile liberaller arasındaki mücadele bir çözüme ulaşmasa bile geçici olarak rafa kaldırıldı. Askerler - İttihat ve Terakki'nin çoğunluğunu oluşturmasına rağmen - isyanı bastırdı ama İttihatçılar'ın muhalefeti ezmesine izin vermedi. Onun yerine sıkı yönetim ilân edildi, askerler meşrutiyet rejiminin koruyucusu ve politikacılar arası mücadelede hakem haline geldi[17].

İttihat ve Terakki Cemiyeti'nin, meşrutiyet sonrası vaatlerinin samimiyet derecesi ne olursa olsun, olayların akışı, çok geçmeden bu vaatleri gerçekleştirilemez hale getirdi. İmparatorluk halkları arasında milliyetçiliğin yayılması ve hakim durumdaki Türkler'in bile bu akıma kapılması ile İttihatçılar'ın uygulamak istedikleri çok uluslu ve çok dinli bir imparatorluğun, hükümdara bağlı yaşayacağı hür, eşit ve barışçıl uluslar birliği şeklindeki "Osmanlıcılık" politikası da sona ermiş oldu[18].

İç ve dıştaki muhalefete rağmen, İttihat ve Terakki'nin egemenliği, 1911'deki gerçek anlamdaki ilk tehditle karşı karşıya gelinceye kadar ciddi olarak sarsılmadı. Meclis içindeki muhalefetin belirtileri, II. Meşrutiyet sonrası ilk mecliste görülmeye başladı. Fakat daha sonraki bunalımlar ve başarısız ayaklanmaların ardından iki yıl uzatılan sıkı yönetim, çok etkin olan muhalefetin gelişmesini önledi. 1911 başlarında, birçok çevrede olayların gidişinden duyulan rahatsızlık sonucu parti içinde sağı temsil eden Hizb-i Cedid ve solun temsilcisi Hizb-i Terakki adıyla iki muhalefet kanadı doğdu. 1911 Kasımı'nda İttihat ve Terakki Fırkasına karşı hemen hemen bütün grup, parti ve kişilerin birleşmesi ile "Hürriyet ve İtilâf" (Liberal Birlik) adlı yeni bir parti kuruldu[19].

Hürriyet ve İtilâf Fırkası, aynı siyasî fikirleri paylaşmayan unsurların oluşturduğu, daha çok İttihat ve Terakki iktidarını yıkmak için kurulmuş bir partiydi. İttihat ve Terakki kendini Osmanlıcı ilân ettiği halde zamanla Türkçü ve merkeziyetçi olduğuna göre, Hürriyet ve İtilâf'ın Osmanlıcılık ve adem-i merkeziyetçiliği savunan sağ bir parti olduğu söylenebilirdi. Bu partinin kurulmasından 20 gün sonra (11 Aralık

---

[15] Kodaman, a.g.m, s. 71.
[16] Bernard Lewis, ***Modern Türkiye'nin Doğuşu,*** TTK, Ankara 1993, s. 216 – 217.
[17] Feroz Ahmad, ***İttihatçılıktan Kemalizme,*** Kaynak Yay., İstanbul 1986, s. 32.
[18] Lewis, a.g.e, s. 219.
[19] Lewis, a.g.e, s. 218 – 220.

1911) İstanbul'da tek mebusluk bir ara seçim yapıldı. Bu seçimde, Hürriyet ve İtilâf adayının bir oy farkla (196'ya karşı 195 oyla) seçimi kazanmasıyla siyasal ortam öylesine gerildi ki bu seçim İttihatçılar'ın siyasal yenilgisinin başlangıcı sayıldı[20].

Bu olayların yanında, başkentteki kamuoyu, göze çarpar bir şekilde İttihatçı rejime karşı olduğunu belli etti. Halkın ve meclisin, kendilerine karşı bu tehlikeli birleşmesi karşısında Ocak 1912'de İttihatçılar meclisin dağılmasını sağladılar[21].

İttihatçılar, yeni seçimler için işi sıkı tuttular. Hükümete adamlarını yerleştirdiler. Basın ve toplantı özgürlüğünü kısıtlayan mevzuatlar sonrası Nisan 1912'de yapılan seçimi 266'ya 4 gibi bir üstünlükle kazandılar. Bu seçime tarihte "Sopalı Seçim"de denir[22]. İttihatçılar seçimi kazanmışlardı fakat seçimlerde uyguladıkları istibdat yüzünden politik desteklerinin temellerini de kaybetmiş oluyorlardı. Ayrıca seçilenlerin çoğu, sivil politikacılardan oluştuğu için partinin tutumu yalnız muhalefeti değil, meşrutiyetin en önemli destekçisi olan askerleri de korkuya düşürdü. Bunun sonucunda bazı liberal görüşlü subaylar, İttihatçılar'ın otokrasisini sona erdirmek ve ordu içinden siyaseti çıkarmak için Halâskâr Zabitan gurubunu kurdular. Bunlar Hürriyet ve İtilâf Fırkası ile işbirliği yaparak, İttihatçılar'a, iktidarı bırakmadıkları takdirde şiddete başvuracaklarını bildirdiler. Bunun üzerine Sait Paşa istifa etti[23]. Kısa dönemli Tevfik Paşa'nın sadaretinden sonra yerine geçen Gazi Ahmet Muhtar Paşa sadaretindeki meclis 5 Ağustos 1912'de fesedildi. Hizmet başındaki bütün subaylara da politikaya karışmayacaklarına dair yemin ettirildi. Ardından Kamil Paşa tekrar sadrazamlığa getirildi. 18 Ekim'de Balkan savaşları başlayınca İttihatçılara yeni bir fırsat doğdu. Halâskâr Zabitan tamamen savaşla meşgul iken İttihatçılar, tekrar iktidarda olmanın hesaplarını yapıyordu. Balkan orduları İstanbul'a yaklaşınca İttihatçılar bu karışıklıkta 23 Ocak 1913 günü Bab-ı Âli'ye baskın yaptılar. Yaşlı Kamil Paşa'ya zorla istifasını yazdırdılar. İttihatçılar ordu, polis ve devlet dairelerinde hazırlıklarını yapmıştı. Bu kez sağlam bir şekilde iktidara geldiler. İttihatçılarca sadrazam yapılan Mahmut Şevket Paşa'nın muhalefet tarafından 11 Haziran 1913'te öldürülmesiyle çok partili rejime son verildi. Bu tarihten 1918'e kadar Türkiye üç kişinin egemenliğinde (Enver, Talat ve Cemal Paşalar) fiilî bir askeri diktatörlükle

---

[20] Akşin, a.g.e, s. 192 – 193.
[21] Lewis, a.g.e, s. 221.
[22] Akşin, a.g.e, s. 194.
[23] Shaw, a.g.e, s. 351.
[24] Lewis, a.g.e, s. 223 – 224.

yönetildi[24] . Bundan sonra İttihatçılar, 1918'e kadar meclisi birçok konuda devre dışı bırakan, anayasalı bir hükümet sultasında karar kıldı. Muhalefetteyken, Abdülhamid'in merkeziyetçi ve baskıcı yönetimini eleştiren İttihatçılar, iktidarı elde ettikten kısa bir süre sonra Abdülhamid devrini aratacak bir merkeziyetçi istibdat yönetimi kurdular[25].

3) II. Meşrutiyet Döneminde Dış İlişkiler

Gerileme dönemiyle birlikte fetih gücünü iyice yitiren Osmanlı Devleti, bir yandan Batı emperyalizminin iktisadî kıskacı altındayken, diğer yandan da önemli jeopolitik konuma sahip olması sebebiyle Avrupalı devletlerin, üzerinde siyasî bir hakimiyet kurmak için mücadele ettikleri bir duruma gelmişti. İktisadî ve siyasî yapısındaki geri kalmışlığı, kendi dinamiği ile tedavi edemeyeceği için dışa bağımlı olmak zorunda kalmıştı[26]. Bu anlamda dış ilişkiler, Osmanlı için birinci derecede öneme haizdi.

Avrupa'nın büyük devletlerinin Osmanlı'yı paylaşma planlarından biri olan Rumeli Islahatını konuşmak üzere Reval'de toplandıkları sırada, Osmanlı'da meşrutiyet hareketi gerçekleşti. Meşrutiyetin ilânına karşı, -Osmanlı'yı paylaşma hesapları yapan- büyük devletlerin ilk tepkileri genel olarak olumlu oldu. İngiltere, Almanya ve Fransa memnuniyetlerini bildirdiler[27]. Özellikle Fransa, Jön Türkler'in Fransız kültürünü benimsemiş olmalarından dolayı Türkiye'de Fransız nüfuzunun artacağı ve Osmanlı Devleti dağılmazsa, iktisadî menfaatlerinin daha iyi korunacağı düşüncesiyle meşrutiyetin ilânından fazlasıyla memnundu[28]. İngiltere ve Almanya da kapitülâsyonlar, ticari çıkarlar ve borçlandırma politikası çerçevesinde meşrutiyeti olumlu buluyordu. Fakat Rusya ve Avusturya bu durumdan rahatsızdı. Osmanlı Devleti'nin kendisini toparlaması ve güçlenmesi Rusya'nın işine gelmezdi. Ayrıca bu hareketin, kendi sınırları içindeki Müslümanlar üzerinde etki yapmasından endişe ediyordu. Zirâ 1905 ayaklanmasından sonra başta Kazakistan olmak üzere, Rusya Müslümanları üzerinde yaygın bir siyasal örgütlenme akımı başladı. Avusturya'ya gelince devamlı fırsat

---

[25] Kodaman, a.g.m, s. 49.
[26] Tarık Zafer Tunaya, ***Türkiye'de Siyasi Partiler,*** Cilt 1, II. Meşrutiyet Dönemi 1908 – 1918, Hürriyet Vakfı Yay., İstanbul 1984, s. 4.
[27] Armaoğlu, a.g.e, s. 23.
[28] Ahmet Bedevi Kuran, ***İnkılap Tarihimiz ve İttihat ve Terakki,*** Tan Matbaası, İstanbul 1948, s. 251.

T.C. YÜKSEKÖĞRETİM KURULU
DOKÜMAN

kollayan bu devlet meşrutiyetin ilânını Bosna-Hersek'in ilhakı için bir fırsat bildi[29]. Avusturya'nın Bosna-Hersek'i almasıyla, gerçek kayba uğrayanlar, Adriyatik'e ulaşma olanağını kaybetmiş olan Sırbistan ve Karadağ oluyordu. Avusturya'nın Orta Avrupa'da güçler dengesini korumak için gerekli ödünü vermeden emellerine kavuşmuş olması, Ruslar'ı rahatsız etti ve Rusya, üç imparator birliği (Rusya, Almanya, Avusturya-Macaristan)nden ayrıldı. İngiltere ve Fransa ile üçlü ittifaka yanaştı[30].

Büyük devletlerin ve Osmanlı'nın komşularının, bu olaylardan sonra II. Meşrutiyet yönetimine ilk andaki olumlu yaklaşımları sona erdi ve pay alma savaşı başladı. Nitekim Bosna – Hersek olayı ve bunu takiben Bulgaristan'ın bağımsızlığını ilân ederek Doğu Rumeli'nin krallıkla birleştiğini ilân etmesi ve Girit'in Yunanistan ile birleşmesi olaylarında, İngiltere, İttihatçılar'a soğuk davrandı ve Osmanlılar'dan yana müdahalede bulunmayı diğer büyük güçlerle birlikte kibarca reddetti[31].

Osmanlı'dan toprak kapma kervanına, bir süre sonra İtalya'da aktif olarak katıldı. Gözünü dikmiş olduğu Trablusgarb'ı ele geçirme hazırlıklarına Bosna – Hersek krizinin oluşturduğu karışıklıkta başladı. 1911'de harekete geçti ve Büyük devletlerle olan çatışmalara rağmen, uzun uğraşlar sonucu Trablusgarb'ı ele geçirdi[32]. Osmanlı Devleti, içte ve dışta siyasî bunalımlarla uğraşırken, Trablusgarb Savaşı'nı fırsat bilen Rusya, 1911'de boğazları açtırmak için teşebbüste bulundu. Bununla yetinmeyerek Balkan Devletleri'ni, Osmanlı aleyhine kışkırtmaya başladı, Balkanlar yine karıştı. Balkanlar'da Osmanlı aleyhine hareketler hız kazandı. Balkanlılar, Trablusgarb Savaşı'nın oluşturduğu bu fırsatı kaçırmak istemiyorlardı[33]. Nitekim de öyle oldu. Trablusgarb Savaşı yeni bitmişti ki, Balkanlılar (Sırp, Yunan, Bulgar ve Karadağlı) bir araya gelerek bir Balkan birliği oluşturdular, kendi aralarında gizli askeri ittifaklar kurarak 8 Ekim'de harekete geçtiler[34] ve Osmanlı'ya savaş ilân ettiler[35].

Balkan Savaşları, Osmanlı Devleti'ni temelden sarstı. Büyük devletler, Balkanlar'daki uydularının saldırısını destekledi. Yanya, İşkodra, Edirne ve öteki kentler bir bir düşerken, insanlar da ağır darbelere maruz kalarak Anadolu'ya göç etmeye başladılar. Sonuçta Osmanlı toprakları Edirne'ye kadar yitirildi. Ayrıca

---

[29] Armaoğlu, **a.g.e,** s. 603.
[30] Shaw, **a.g.e,** s. 335.
[31] Zürcher, **a.g.e,** s. 154.
[32] Armaoğlu, **a.g.e,** s. .629 - 643.
[33] Armaoğlu, **a.g.e,** s. 642 - 643.
[34] Alan Palmer, ***Osmanlı İmparatorluğu Son Üç Yüz Yıl – Bir Çöküşün Yeni Tarihi,*** Sabah Kitapları, İstanbul 1997, s. 240.
[35] İttihat ve Terakki'nin Balkanlardaki yanlış politikaları için bkz. Bayur, **a.g.m,** s. 276 – 277.

Balkanlar'da oluşan devletler arası bloklaşmalar, I. Dünya Harbi'nin de nedenlerinden biri oldu[36].

B) SOSYAL DURUM

Gerek II. Abdülhamid öncesi dönemde, gerekse O'nun saltanatı döneminde halk ile yönetim arasında derin uçurumlar oluştu ve bu durum zamanla halk kitleleri üzerinde yönetime karşı bir rahatsızlık doğurdu. Devlet ise, bu rahatsızlıkları halk üzerinde baskı kurarak yani hürriyetlerini kısıtlayarak izole etmeye çalıştı.

Siyasî ve içtimaî hayatta süregelen çaresizlik ve düzensizlik, ekonomik hayatta da kendisini gösterdi. II. Abdülhamid'in ekonomi politikalarından dolayı, vergi toplanmasından üretime, ulaşımdan yer altı ve yer üstü kaynaklarının işletilmesine kadar hemen hemen her alanda yabancı sermayenin ve yabancı şirketlerin etkinliği olup, yerli sanayi onlara karşı değil rekabet etmek, ayakta bile duramaz hale geldi. Yerli üretimin azlığı ve karşısında yabancı malların çokluğu, fiyat artışına (enflasyon) neden oldu, bu durum ise halkın daha da sıkıntılı bir hayat yaşamasına yol açtı. Ekonomik alanda yaşanan Avrupa hegemonyası, hemen ardından moda, son teknikler, (bisiklet, sinema vb.) oyun ve eğlenceler gibi Avrupaî hayat tarzının Osmanlı toplumunu ve şehirlerini istilâ etmesine sebep oldu[37].

Osmanlı halkı içinde çoğunluğu oluşturan yönetim muhalifleri, yıllar boyunca hasretini çekmiş olduğu hürriyet ortamına II. Meşrutiyet'in ilânıyla kavuşmuş oldu.

II. Meşrutiyet'in ilânı ile gelen "hürriyet" bütün sorunları çözecek ve bütün arzuları doyuracak büyülü bir kelime olmuştu. Osmanlı toplumu, meşrutiyet sayesinde tarihinde ilk kez olarak, ifade, basın ve toplantı özgürlüğünün kapısını araladı. Türkler, Ermeniler, Araplar, Yahudiler, Rumlar, Sırplar, Bulgarlar ve Avrupalılar sokaklarda kucaklaşarak sonsuza dek sürecek kardeşlik yemini ettiler. Hürriyet sarhoşluğu, disiplinsizlik ve anarşi gösterileri, vergi ödemeyi reddetmeye kadar gitti. Bazı öğrenciler ve devlet memurları işe gitmenin saçmalığından söz eder oldu[38].

Mehmet Akif anarşiye dönüşen bu hürriyet gösterilerini şu mısralarıyla anlatır[39].

Bir de İstanbul'a geldim ki: bütün çarşı pazar
Naradan çalkalanıyor! Öyle ya... Hürriyet var!

---

[36] Hilmi Ziya Ülken, ***Türkiye'de Çağdaş Düşünce Tarihi,*** Ülken Yay., İstanbul 1989, s. 4.
[37] Mantran, **a.g.e,** Cilt 2., s. 226 – 227.
[38] Shaw, **a.g.e,** s. 330; Mantran, **a.g.e,** Cilt 2., s. 227.
[39] Bilge Ercilasun, ***II. Meşrutiyet Döneminde Tenkit,*** Türk Kültürü Araştırmaları Enstitüsü Yay., Ankara 1995, s. 8 – 9.

Galeyan geldi mi? Mantık savuşurmuş... Doğru,
Vardı aklından o gün her kimi gördümse zoru.
Kimse farkında değil, anlaşılan, yaptığının.
Kafalar tütsülü hülya ile, gözler kızgın
Sanki zincirdekiler hep boşanıp zincirden,
Yıkıvermişte tımarhaneyi de çıkmış birden!
Zurnalar şehrin ahalisini takmış peşine,
Yedisinden tutarak tâ dayanın yetmişine!
Eli bayraklı alaylar yürüyor dört keçeli,
En ağır başlısının bir zili eksik belli!
Ötüyor her taşın üstünde birer dilli düdük,
Dinliyor kaplamış etrafını yüzlerce hödük.
Kim ne söylerse hemen el vurup, alkışlanacak
__ Yaşasın
__ Kim yaşasın?
__ Ömrü olan.
__ Şak ! Şak! Şak!
Ne devâirde hükümet, ne ahalide bir iş!
Ne sanayi, ne maarif, ne alış var ne veriş.
Çamlıbel sanki şehir: zabıta yok, rabıta yok;
Aksa kan sel gibi bir dindirecek vasıta yok.

Toplumsal açıdan olaylara baktığımızda gerek devrimden önce gerekse devrimden sonra üç sosyal grup sivrilir: Kadınlar, işçiler ve aydınlar.

Tanzimat dönemiyle başlayan ve toplumun davranış yapısını etkileyen Batılı düşüncelerin, kadınlar üzerinde de önemli etkileri vardı. Bu tarihten itibaren toplumun üst katlarındaki Türk kadınları, Batılı davranışlar içine girmeye başladılar. Okudukları magazin yayınları ve Ermeni, Rum hemcinslerinin etkisiyle kadınlar, evlerini Avrupa biçiminde döşemeye, piyano dersleri almaya, Avrupa tarzı giyinmeye, sokağa yalnız başına çıkmaya başladılar. Nitekim toplumun bazı kesimlerinden gelen tepkiler üzerine II. Abdülhamid 1901 tarihli bir nizamiye ile, kadınların Avrupalı dükkanlara uğramasını önleme, peçe takma zorunluluğu, sokağa yalnız çıkmama gibi yasaklarla bu gelişimi önledi[40].

[40] Mantran, a.g.e, Cilt 2., s. 227 – 228.

Türk kadınları, 1908 Temmuz'u ile özlemlerini yerine getirme fırsatı buldular. Gösterilere kadınlar da katıldı. Kadınlar, başta Halide Salih olmak üzere, gazetelere yazı yazmak, dernekler kurmak (Osmanlı Kadınları İttihat ve Cemiyeti) törenlere, toplantılara katılmak gibi faaliyetlere başladılar[41]. Demet, Millet, Kadın Mecmuası, Mehasim, Kadınlar Dünyası gibi gazeteler çıkartıp bir kadın edebiyatı ve basını oluşturdular. Fakat Paris kültürü almış İttihatçılar'ın da desteklediği kadınların bu hareketi sınırlı kaldı. Halide Edip, Nakiye Hanım, Fatma Aliye, Emine Semiye gibi önde gelen kimi kadınların canlandırdığı bu hareket, üst tabakaya ve kentlerin orta sınıflarının küçük bir bölümüne ulaşabildi[42]. Kadınların eğitimi ile ilgili olarak birkaç adım atıldı, 1911'de kızlar için lise açıldı[43]. Fakat bütün bunlara rağmen toplum kadınlardaki bu değişimi kabul etmek istemedi. Tramvay ve gemilerde yine ayrı oturuyorlardı. Denize girmeleri, lokantalarda yemek yemeleri hâlâ yasaktı. Toplum yapısı bu hürriyeti kısıtlıyordu. Birkaç kadının sokakta peçesiz dolaşması, hırpalanmasına ve İttihatçılar'a sert tepkiler gösterilmesine yetiyordu. İttihatçılar ahlaksızlıkla suçlanıyordu[44]. Kadınlar, II. Meşrutiyet'in hürriyetçi ve eşitlikçi ortamından ümit ettiklerini elde edemediler. Toplumdaki durumlarında değişme olmamasından dolayı, başta Emine Semiye ve Şükufe Nihal olmak üzere kızgın ve kırgın bir dille bu durumu eleştirdiler[45]. Fakat her şeye rağmen bu konuda bir bilince varılıp, kadın sorunu kadınlarca ortaya konulmuş oldu.

Meşrutiyetin ilânı işçileri de daha rahat bir hayat için umutlandırdı. 1908 Ağustos'undan başlayarak Osmanlı tarihinde görülmemiş boyutta bir grev dalgası başladı (110 grev sayıldı). Eylül ayı başlarına doğru on binlerce işçi, çalışmalarını durdurarak iş hayatında genel bir felce neden oldular. Patronlar şaşkındılar ve devlete bu olayları yatıştırması için başvurdular[46].

Bu grevler, 8 Ekim 1908'de geçici olarak çıkarılan ve 25 Eylül 1909'da kanunlaşan Ta'til-i Eşgal Kanunu ile hemen hemen durdurulmuş oldu[47]. Devlet, bu

---

[41] Akşin, **a.g.e,** s. 94 – 97.
[42] Mantran, **a.g.e,** Cilt 2., s. 229 – 230.
[43] Yahya Akyüz, ***Türk Eğitim Tarihi,*** 5. baskı, İstanbul 1994, s. 233.
[44] Niyazi Berkes, ***Türkiye'de Çağdaşlaşma,*** Doğu-Batı Yay., İstanbul 1978, s. 439; Mantran, **a.g.e,** Cilt 2., s. 229 – 230.
[45] Leyla Kaplan, ***Cemiyetlerde ve Siyasi Teşkilatlarda Türk Kadını (1908-1960),*** AAM, Ankara 1998, s. 20.
[46] Mantran, **a.g.e,** Cilt 2., s. 230 – 231.
[47] A. Gündüz Öksüz, ***Ta'til-i Eşgal Kanunu-1909,*** Ankara 1982, s. 1 – 15.

kanunla işçilerin, özel iş yerlerinden başka Duyun-ı Umumiye'de, rejide, demiryolları, liman, rıhtım, tramvay, su, havagazı, elektrikte de grev yapılmasını önlemiş oldu[48].

Önemli bir sonuç doğurmasa da işçi hareketleri, işçilerin çalışma koşulları sorununu ortaya koyması açısından önemliydi. Ayrıca bu dönemdeki işçi hareketinin siyasal yaşamla hiçbir ilişkisi olmadı[49].

Meşrutiyet öncesi ve sonrasında sivrilen en önemli kesim şüphesiz aydınlardı. II. Abdülhamid'in eğitim ve aydınlanma hamleleri istibdattan dolayı gerekli verimliliğe ulaşamadı. Aydınlanma, suya sabuna dokunmamak şartıyla gazetecilik, edebiyat ve fen yazarlarına özgü kaldı. Yurt dışına kaçmış aydın grubundan başka Osmanlı içinde bir aydın grubuna veya varsa bile faaliyetine izin verilmedi. Yine de kapalı kapılar ardında bir birikim oldu. Hürriyetin ilânı bu birikimin, bir yayın ve tartışma patlaması halinde ortaya çıkmasına olanak verdi[50].

Meşrutiyetin ilânında şüphesiz yurt dışındaki aydınlar motor vazifesi gördüler. Devrimden sonra yurda dönen sürgündeki aydınların yanında Arap eyaletlerinden, Mısır'dan vs. gelen aydınlar, Osmanlı sosyal ve düşünce hayatında yeniliklere yol açmışlardı. Bu yeni düşünceler; müslüman çağdaşlaşması, halkçılık, milliyetçilik, dayanışmacılık, sosyalizm idi. Bu gelişmeler sosyoloji gibi Osmanlı bilim hayatında pek bilinmeyen yeni bilim dallarının tanınmasına sebep oldu. İstanbul birkaç yıl içinde İslam dünyasının düşünce merkezi haline geldi[51]. Fakat devletin içinde bulunduğu yönetim bunalımı, dönemin hem aydını hem de yöneticisi durumunda olan İttihatçılar'a, sadece düşüncede değil, uygulamada da somut çözümler arama zorunluluğu hissettirdi. Bu ortamda aydınlar tarafından uzun süredir fikri alt yapısı oluşturulmuş olan (Osmanlıcılık akımı sonrası) üç akım, özgürlük ve tartışma ortamında belirginleşti: İslâmcılık, Batıcılık ve Türkçülük. Bundan sonra yönetim bu fikirler çerçevesinde ülkenin kurtuluş mücadelesini verdi.

C) DÖNEMİN FİKRİ YAPISI

Dönemin fikri hareketlerinin mimarı olan Jön Türkler'in, yurt dışında meşrutiyet ana fikri etrafında toplanmış olmalarına rağmen birbirleri arasında önemli fikir farklılıkları vardı: Ahmet Rıza'nın Meşveret çevresi, Mizancı Murat grubu, Abdullah

[48] Akşin, **a.g.e,** s. 99 – 100.
[49] Mantran, **a.g.e,** Cilt 2., s. 232.
[50] Akşin, **a.g.e,** s. 245.
[51] Mantran, **a.g.e,** Cilt 2., s. 333.

Cevdet'in İttihad'ı, Tunalı Hilmi ve arkadaşlarının Osmanlı'sı ve Prens Sabahattin'in Teşebbüsü Şahsi ve Adem-i Merkeziyet örgütü[52].

Bu fikir farklılıkları İttihat ve Terakki içerisinde de devam ederek belli gruplara ayrıldı. II. Meşrutiyet'in ilânında hemfikir olan bu gruplar, meşrutiyetten sonra da aralarındaki fikir ayrılıklarını gideremedi ve uygulama safhasında bazı İttihatçılar cemiyete karşı muhalif bir tutum içersine girdiler. Bu muhalefet başlıca üç görüş etrafında toplandı: 1) Prens Sabahattin Bey'in teşebbüs-i şahsi ve adem-i merkeziyet tezi etrafında toplananlar. Bunlara göre, geri kalmışlığımızın sebebi mutlakıyet yönetimi ile merkeziyetçi bir tutum içinde bulunmaktı. Bu durumdan kurtulmanın yolu, bu uygulamadan vazgeçilmekle mümkün olabilirdi[53]. 2) Ahmet Rıza ve Arkadaşları. Bunlara göre; adem-i merkeziyet memleketi yabancılara satmaktan başka bir şey değildi[54]. Ahmet Rıza, özellikle din konusunda pozitivist düşüncelere sahipti. Onun ve arkadaşlarının böyle bir felsefeye yönelmeleri dinsizlik suçlamalarına neden oldu[55]. 3) Mizancı Murat ve arkadaşları. Bu grup, İslâmın ilerlemeye engel olmadığını düşünüp İslamcılığı savundu. Meşrutiyetten ziyade İslâm şeriâtını layıkıyla uygulayacak bir Panislâmik devletin kurulmasını amaçladılar[56].

Şimdiye kadar ele aldığımız fikirler, İttihat ve Terakki dışındaki fikirlerdi. Meşrutiyetten sonra belli bir mücadele sonucu siyasî alanda tek başına kalmış olan İttihatçılar bitmez tükenmez iç ve dış sorunlar ortasında yeni çıkış yolları aradı. Bilhassa 1911 kongresinden sonra programlarında önemli bir değişikliğe gittiler. Cemiyet Osmanlıcılık prensibini ikinci planda bırakıp Batıcı, Türkçü ve İslâmcı akımları yönetimde denemeye başladı[57]. Bu akımlar ve sonuçları şöyledir:

İslâmcılık: Bu akım 19. yüzyılda giderek hızlanan, müslüman ülkelerin sömürgeleşmesine karşı bir tepki olarak doğmuştur. İslâm ülkelerinin düşmanlara karşı birlik olmasının gerekliliğini savundu[58]. İslamcılara göre Osmanlı'nın zayıflama nedeni, İslâm'ın esaslarından ayrılmış olması idi. Bu ayrılma, Osmanlı ruhuna aykırı Batılı fikir ve müesseselerin kabul edilmesi şeklinde olmuştu[59]. Öteki fikir akımlarına oranla

---

[52] Mete Tuncay, ***Türkiye Tarihi,*** Cilt 4, "Osmanlı II. Meşrutiyetinden Türkiye Cumhuriyetine", Cem Yayınevi, İstanbul 1989, s. 28.
[53] Nejdet Öklem, ***Türk Devrim Tarihi,*** E. Ü. Matbaası, İzmir 1974, s. 112.
[54] Öke, **a.g.m**, s. 242.
[55] İbrahim Agah Çubukçu, ***Türk Düşünce Tarihinde Felsefe Hareketleri,*** TTK Yay., Ankara 1991, s. 44.
[56] Mizancı Murat Beyin siyasi fikirleri hakkında bkz. Şerif Mardin, ***Jön Türklerin Siyasi Fikirleri (1895 – 1908),*** İletişim Yay., İstanbul 1989, s. 86 – 92.
[57] Tarık Zafer Tunaya, ***Türkiye'nin Siyasi Hayatında Batılılaşma Hareketleri,*** Yenigün Matbaası, İstanbul 1960, s. 48.
[58] Akşin, **a.g.e**, s. 246.
[59] Kemal H. Karpat, ***Türk Demakrasi Tarihi,*** İstanbul 1967, s. 24.

meşrutiyetin en etkin ve en fazla yandaş bulan fikir hareketiydi. Bunun sebebi de toplumun müslüman olması ve devletin teokratik yapısıydı

Bu akıma göre, Osmanlı'yı içinde bulunduğu bunalımdan kurtarabilecek tek yol İslamlaşmaktı. Prens Mehmet, Sait Halim Paşa, Mehmet Akif, Ahmet Naim Babanzade, M. Şemseddin Günaltay bu görüşün ileri gelenleriydi.

Hiçbir parti programı bu fikir akımından vazgeçemedi dolayısıyla İslâmcılar her partiye üyeydiler. İslâmcıların başlıca yayın organları: Sırat-ı Müstakim, Sebil-ür-Reşat, Ceride-i Sufiye, Ceride-i İlmiye, Beyanü'l-hak, Hikmet vb.[60]

Batıcılık: Abdullah Cevdet'in "İçtihat" dergisi etrafında toplanan bir grubun öne sürdüğü fikirler Garpçılık adı altında toplandı. Bu akımın gayesi yeni bir devlet kurmak değil, eski devleti ıslah etmekti. Yani devrimci bir yanı yoktu. Garpçılar, devletin Avrupa'yı örnek alması gerektiğini savundu ve kurtuluşun batılılaşmakta olduğu hususunda birleşti. Fakat tam bir sistem ve fikir açıklığına sahip olamadılar. Bu akımın önde gelenleri ise, İçtihat baş yazarı Abdullah Cevdet, Celal Nuri ve Kılıçzade Hakkı'ydı[61].

Türkçülük: Bu akımın gücü iktidar partisi olan İttihat ve Terakki Cemiyeti'nin ideolojisi ile bütünleşmesinden ileri geldi. Fransız İhtilâli ile ortaya çıkan milliyetçilik akımı çok uluslu yapıya sahip olan Osmanlı Devleti içindeki Yunan, Sırp, Arap, Romen, Ermeni, Bulgar, Arnavut ve Kürtler'i etkisi altına aldı. 19. yüzyılın sonu ve 20. yüzyılın başında her gayri Türk kendi milliyetçiliğini yapmaya başladı. Özellikle Balkan Savaşları'ndan sonra milliyetçilik akımı Osmanlı'da Türkçülük akımını doğurdu. İlk defa olarak Anadolu, bir ana vatan anlamı kazanmaya başladı[62].

Ziya Gökalp'in etrafında toplanmış olan Türkçüler, Genç Kalemler, Türk Yurdu, Küçük Mecmua gibi dergilere Türk Ocağı gibi bir kültür yayıcı müesseseye sahip oldular. Türkleşmek devletin tek kurtuluş yolu sayıldı. Osmanlı Devleti içindeki milliyetçilik cereyanına Türkler de uymalı, millî kültür ve şahsiyete sahip olmalıydılar[63]. Türkçülere göre, Türkler önce Osmanlı Devleti'nde millî bilince sahip olacaklar, ikinci aşamada da ülke dışı Türklerle birleşerek "Turan"a kavuşacaklardı. Bu akımın önde gelenleri Ziya Gökalp, Ömer Seyfettin, Hamdullah Suphi, Köprülüzâde

---

[60] Ülken, **a.g.e,** s. 10.
[61] Tarık Zafer Tunaya, ***Hürriyetin İlanı – II. Meşrutiyetin Siyasi Hayatına Bakışlar,*** Baha Matbaası, İstanbul 1959, s. 73.
[62] Bülent Tanör, ***Osmanlı – Türk Anayasal Gelişmeleri (1789 – 1980),*** Afa Yay., İstanbul 1996, s. 130.
[63] Tunaya, **Hürriyetin,** s. 76 – 78.

Fuad, Kâzım Nabi Duru, Yusuf Akçuraoğlu, Ahmet Agayef (Ağaoğlu), İsmail Hakkı Baltacıoğlu'ydu[64].

Birbirleri arasında ve kendi içlerinde ayrılıklara rağmen bu akımların önemli ortak özellikleri vardı. Öncelikle hepsi Osmanlı'nın sosyal açıdan geri olduğu konusunda hem fikirdi ve hiçbiri devrimci değildiler. Gayeleri yeni bir devlet kurmak değil, eskiyi ıslah ve ihya etmekti. Hepsi de Osmanlıcı kaldılar. Kendi tezlerinin uygulandığı takdirde yıkılışın durdurulacağından emindiler. Bu akımların hepsi iyimser olmakla birlikte hem ideolojik hem de siyasîdiler[65].

Sonuç olarak, meşrutiyet toplumu, yaşamak için düşünen, içinde bulunduğu bunalımı atlatmak için de kendine hayat prensibi arayan bir toplumdu. II. Meşrutiyet, siyasî açıdan mutlak sonuca gidemediyse de, siyasî düşünce alanındaki denemeler açısından gayet başarılıydı.

[64] Öke, a.g.m, s. 262; Tunaya, **Hürriyetin.**, s. 74 – 75.
[65] Tunaya, **Hürriyetin..**, s. 76 – 78.

T.C. YÜKSEKÖĞRETİM KURULU
DOKÜMANTASYON MERKEZİ

I. BÖLÜM

DÖNEMİN BASIN HAYATI ve RESİMLİ KİTAB

A) II. MEŞRUTİYET DÖNEMİNDE BASIN

II. Meşrutiyet'e gelinceye kadar yakın tarihin basın hayatına baktığımızda gerek II. Abdülhamid'den öncekilerin gerekse II. Abdülhamid'in basın özgürlüğü düşüncesinde olmasına rağmen bunu hemen hemen hiç uygulamadıkları görüldü[66].

Bu dönemin basın hayatı, II. Meşrutiyet arifesinde yayınlanmış bir eserde Paul Fesch tarafından şöyle özetlenmişti: "Otuz yıldır Türkiye'de basın varlığını yitirmiştir. Bir çoğu düzenli çıkan, gerçekten gazeteler var; fakat sansürün makası onları o kadar iğdiş edercesine keser ki, artık hiçbir güçleri kalmaz. Tabir caiz ise bunlara hadım edilmiş gazeteler – veya daha doğrusu, mahalli çeşniye uyarak harem ağaları – diye bilirim. Herkesten önce kendilerini kederlendikleri ve hiçbir çare bulamadıkları bir sakatlıkla alay etmekten Hakk beni esirgesin. Acınacak durumdadırlar. Ezâcıların ortadan kaldırıldıkları gün erkekliklerinin kendiliğinden filiz vereceği ve bunu kanıtlamak için sadece o günü bekledikleri şeklinde daha da teslimiyetli bir sabırla, bu küçültülmüş hayatı toptan ölüme tercih etmelerini – ben de aynı şeyi yapardım – anlıyorum[67]."

Yazarın da ifade ettiği gibi, II. Abdülhamid'in basın rejimi, iç basının tam kontrolü ve dışardan yayın gelmesinin engellenmesiyle sağlanan karantina uygulanması esasına dayanıyordu. Fakat olaya Abdülhamid'in düşünceleri açısından baktığımızda ona da hak vermemek elde değildi. II. Abdülhamid'in ekonomik liberalizme karşı çıkmazken bunun kaçınılmaz öğesi olan siyasette ve basında liberalizme karşı çıkması Osmanlı'nın o an içinde bulunduğu iç ve dış konjüktüre göre değerlendirilmeliydi. Uzun zamandır süregelen dış bunalımlar sonucu bitkisel hayatta olan Osmanlı'nın hasta vücudunun yeni rahatsızlıklara uğramaması için içteki bu karantina uygulaması bilinçli olarak yapıldı. Eğer II. Abdülhamid iç siyasette ve basında da tam liberalizm uygulatsaydı ne olurdu? Şüphesiz 1908 sonrasında olanlar 30 yıl önce olurdu[68].

Ancak II. Abdülhamid'in iktidarı boyunca uygulattığı baskıcı politikanın, toplumun deşarj olamamasına neden olduğu da bir gerçekti. Bu durum, meşrutiyetin

---

[66] Orhan Koloğlu, "II. Abdülhamid'in Basın Karşısındaki Açmazı", ***Tanzimat'tan Cumhuriyet'e Türkiye Ansiklopedisi,*** Cilt 1, İletişim Yay., İstanbul 1985, s. 82.
[67] Lewis, **a.g.e,** s. 186.
[68] Koloğlu, **a.g.m**, s. 82.

ilânıyla birlikte uyumuş gibi görünen toplumdaki birikmiş enerjinin ani patlamasına yol açtı[69].

25 Temmuz 1908 Cumartesi günü, gazeteler sansürsüz olarak çıktı. II. Meşrutiyet'in ilânı sonrası basın, toplumsal tepkiye paralel bir tepki verdi. Bu dönem, 31 Mart Olayı'na dek, her canı çekenin gazete ya da dergi çıkardığı, özetle basın çılgınlığının yaşandığı bir dönem oldu[70].

Meşrutiyet ilân edildiğinde İstanbul'da belli başlı dört gazete çıkmaktaydı. Bunlar; Sabah (1876), Tercüman-ı Hakikat (1878), Saâdet (1885), İkdâm (1894). Meşrutiyet uzun zamandır baskı altında tutulmuş olan fikir ve ifade selinin başlamasına yol açtı. 25 Temmuz günü İkdâm 60000, Sabah 40000 nüsha bastı ve gazeteler kara borsada satıldı. Bu gazeteler meşrutiyet ve özgürlük savunuculuğuna giriştiler. Kadrolarını yenileyip, eski yayıncılarla ilişkilerini kestiler[71].

Meşrutiyet'in ilk yılarından 31 Mart Olayı'na kadar 353 gazete ve dergi yayımlandı. 1910'da 130, 1911'de 124, 1912'de 45, 1913'te 92, 1914'te 75 yeni yayın vardı. İttihatçıların tam istibdadının başladığı bu yıldan sonra ise yayın sayısı iyice azaldı 1915'te 6, 1916'da ise ancak 8 gazete ve dergi yayımlandı[72]. Görüldüğü gibi ilk yıllarda pek çok yayın ortaya çıkmasına rağmen çoğu birkaç sayı çıkıp yayın hayatına son verdi. Bu dönemde çıkan gazete ve dergilerin belli başlıcaları şunlardı[73]:

İttihat ve Terakki yanlısı yayınlar: Ebuzziya Tevfik'in Yeni Tasvir-i Efkar'ı, Kitapçı İbrahim Hilmi'nin Milliyet'i, Ubeydullah Efendi'nin Hak Yolu, Cenab Şehabeddin'in Hürriyeti Nesim Mazlıyah'ın İttihad'ı, Sâmih Rıza'nın İttifak'ı, Ali Efendi'nin Basiret'i bunlardan başka Hukuk-ı Umumiyye, Şuray-ı Ümmet, Rumeli, Silah, Payitaht, Servet, Ahâli, İstiklâl, Metin, Protesto, Saâdet, Zaman, Akşam, Vakit vb.

İttihat ve Terakki Karşıtı yayınlar: Ahrar Partisi'nin Osmanlısı, Mevlânzade Rıfat'ın Hukuk-ı Umumiyye'si, Serbesti Gazeteleri, Murat Bey'in Mizan'ı, Ali Kemal Bey'in başına geçtiği İkdam, Derviş Vahdeti'nin Volkan'ı, Cemiyet-i İlmiyye-i İslâmiyye'nin Beyanü'l-Hak'ı, Lütfi'nin Tanzimat, Teşkilat, Maşrik, Tesis, Tenbihat adlı gazeteleri, Hürriyet ve İtilâfçı Teminat, Ali Kemal'in Peyam'ı vb.

---

[69] Koloğlu, **a.g.m**, s. 82.

[70] Orhan Koloğlu, "Osmanlı Basını: İçeriği ve Rejimi", ***Tanzimat'tan Cumhuriyete Türkiye Ansiklopedisi,*** Cilt 1, İletişim Yay., İstanbul 1985, s. 89 – 90.

[71] Lewis **a.g.e**, s. 230; Koloğlu, **Osmanlı Basını..**, s. 91.

[72] ***Türk Dili ve Edebiyatı Ansiklopedisi,*** "Basın" Maddesi, Cilt 1, Dergah Yay., İstanbul 1977, s. 322; Koloğlu, **Osmanlı Basını..**, s. 90.

Mizah yayınları: Salah Cimcoz, Karikatürcü Cem ve Refik Halid'in çıkardığı Kalem, Davul, Püsküllü Bela, Curcuna, Coşkun Kalender, Cingöz, Hokkabaz, Dalkavuk, Zevzek, Zuhuri, Hoca Nasreddin, Geveze, Meddah'ı Muzip, Laklak, Hacivat, Hayal-i Cedid, Şaka, Falaka, Kel Hasan, Baha Tevfik'in çıkardığı Eşek, El-mâlum, Yuha vb.

Dini yayınlar: Ceride-i Sufiye, Sıyt-i Hilâfet, Sadâ-i Din, Tarık-ı Hidayet, İlmiye, Mikyas-ı Şeriat, Hikmet, Sırat-ı Müstakim, Muhibban, El-medrese, Sebil-ür-Reşad, Kelimetü'l-hak, Beyânü'l-hak vb.

Edebi yayınlar: Âşiyan, Şair Eşrefi'in çıkardığı Eşref, Faik Sabri'nin Musavver Muhit'i, Bahâ Tevfik'in Tenkid'i, Mehmet Rauf'un Mahâsin'i, Mustafa Refik'in Resimli İstanbul'u, Ubeydullah Esad'ın Resimli Kitab'ı, Şehbal vb.

Bu dönemin basınında, gazetelerin yanında dergilerde önemli bir yer tutmaktaydı. Söz konusu dönemde çok sayıda bilim, sanat, eğlence, öğrenci, gençlik, mizah, iktisat, kadın, aile, din, müzik, askerlik dergisi yayınlandı. Bu dönem süreli yayınların kısa ömürlü olduğu, birçok derginin birkaç sayı yayımlayabildiği görüldü. Bunların bir diğer özelliği de genellikle küçük boyutlarda ve 2-8 sayfa arasında olmalarıydı[74].

1908 öncesi, ağırlıklı olarak İstanbul'da merkezlenen basın, II. Meşrutiyet sonrası Anadolu'ya da yayıldı. Anadolu'nun birçok yöresinde o zamana dek görülmeyen sayıda gazete ve dergi çıktı. Meselâ 1908 öncesi sadece Vilayet Gazetesi'nin yayımlandığı Konya'da 1908 – 1918 yılları arasında 11 gazete ve 8 dergi yayımlandı. Şüphesiz bu durum toplumun konuşma ve gerçekleri görebilmesi açısından çok faydalı oldu[75].

II. Meşrutiyet Dönemi'nin basın hayatındaki canlılık ne yazık ki başladığı gibi sürmedi. Sonsuz bir özgürlük içinde son otuz yılda söyleyemedikleri her şeyi söylemek hırsındaki basına, 31 Mart Olayı sonrası bazı yasaklamalar getirilmesi ile ilk darbe vurulmuş oldu. Son darbe de Balkan Harbi sonrasında oldu. Bu tarihten sonra II. Abdülhamid istibdadını aratacak derecede bir İttihat ve Terakki istibdadı başladı ve dolayısıyla bu da özgür basının sonu oldu[76].

---

[73] Vedat Günyol, "Matbuat", ***İslam Ansiklopedisi,*** Cilt 7, MEB Yay., İstanbul 1988, s. 373 – 374; Koloğlu, **Osmanlı Basını..**, s. 91.

[74] Bülent Varlık, "Tanzimat ve Meşrutiyet Dergileri", ***Tanzimat'tan Cumhuriyete Türkiye Ansiklopedisi,*** Cilt 1, İletişim Yay., İstanbul 1985, s. 116.

[75] Varlık, **a.g.m**, s. 116 – 117.

[76] Koloğlu, **Osmanlı Basını..**, s. 90.

Özetle II. Meşrutiyet dönemi her milletin, hem kendi dilinde hem de kendi yayın organlarında her düşüncesini rahatça ifade edebildiği, her akımın yazıya dökülüp konuşulduğu rahat bir dönem oldu. Fakat basını kendi siyasal ihtirasları için kullananların ve İttihatçılar'ın sadece düşünce bazında kalmaları iç karışıklıkları arttırdı ve bu özgürlükçü dönemin kısa ömürlü olmasına yol açtı.

B) RESİMLİ KİTAB'IN KİMLİK BİLGİLERİ

Sayı	Sayfa Adedi	Cilt	Yayın Tarihi	Fiyatı	Matbaası	İdarehane adresi	İmtiyaz sahibi ve Müessisleri
1	100	I	Eylül 1324 (1908)	5 KURUŞ	Matusyan Mtb	Yeni postahane civarında Elkatip hanında numara 2 ve 3	Ubeydullah Esad (İmtiyaz Sahibi - Müdür) Faik Sabri Duran (Baş yazar)
2	100		Teşrin-i Evvel 1324				
3	100		Teşrin-i Evvel 1324				
4	100		Kanun-ı Evvel 1324				
5	116		Kanun-ı Sani 1324				
6	117		Mart 1325 (1909)			Yeni postahane civarında Eskizaptiye sokağında 2 numaralı daire-i mahsusa	Ubeydullah Esad (İmtiyaz Sahibi - Müdür) Mehmet Rauf (Baş yazar)
7	111	II	Teşrin-i Sâni 1325				
8	102		Mayıs 1325				
9	119		Haziran 1325				
10	103		10 Temmuz 1325		Selanik Mtb.		
11	110		Ağustos 1325				
12	100		Eylül 1325		Şanet Mtb.		
13	100	III	Teşrin-i Evvel 1325		Matbaa-ı Hayriye ve Şürekâsı	Bâb-ı Âli caddesinde 38 numaralı Daire-i Mahsusa	
14	77		Teşrin-i Sâni 1325				
15	88		Kanun-ı Evvel 1325				
16	71		Kanun-ı Sâni 1325				
17	103		Şubat 1325				
18	83		Mart 1326 (1910)				
19	95	IV	Nisan 1326				
20	86		Mayıs 1326				
21	88		Haziran 1326				
22	88		10 Temmuz 1326				
23	88		Ağustos 1326				
24	88		Eylül 1326				
25	87	V	Teşrin-i Evvel 1326			Bâb-ı Âli caddesinde 31 numaralı Daire-i Mahsusa	
26	89		Teşrin-i Sâni 1326				
27	88		Kanun-i Sâni ve Şubat 1326				
28	88		Mart 1327 (1911)				
29	90		Nisan 1327				
30	95		Mayıs 1327				
31	79	VI	Haziran 1327		Resimli Kitab Matbaası		
32	82		Temmuz – Eylül 1327				
33	80		Teşrin-i Evvel 1327				
34	80		Teşrin-i Sâni 1327				
35	80		Kanun-ı Evvel 1327				
36	80		Kanun-ı Sâni 1327				
37	80	VII	Şubat 1327				
38	80		Mart 1328 (1912)				
39	88		Nisan 1328				
40	80		Mayıs 1328				
41	80		Haziran 1328				
42	74		Temmuz 1328				
43	74	VIII	Ağustos 1328				
44	80		Eylül 1328				
45	80		Teşrin-i Evvel – Teşrin-i Sâni 1328				
46	80		Kanun-ı Evvel – Kanun-ı Sâni 1328				
47	97		Şubat – Mart 1329 (1913)				
48	70		Nisan – Mayıs 1329				

C) RESİMLİ KİTAB DERGİSİ'NİN MUHTEVASI

Resimli Kitab mecmuasının muhtevasını siyasî, fennî, felsefî, içtimaî ve edebî konular teşkil etmektedir. Bu yönüyle "Resimli Kitab" dergisi, II. Meşrutiyet Devri'nin en önemli ve en kapsamlı mecmualarından birisidir.

Dergi'nin ilk sözünde yer alan, "Mecmua'nın münderecât ve mesleği hakkında tafsilat i'tasına hacet yoktur. O kendi kendini gösteriyor" ifadesiyle mecmuanın muhteva konusundaki iddiası ve diğer mecmualardan farklılığı ortaya konulmuştur. Ayrıca yazar kadrosundaki genişlik, derginin muhtevasını da oldukça zenginleştirerek, toplumun hemen hemen her kesimine hitap etme imkânı sağlamıştır.

"Resimli Kitab"ın ele aldığı konular açısından geniş bir yelpazeye sahip olduğu görülmektedir. Siyasî alanla ilgili olarak, dönemin iç ve dış olayları – savaşlar (Balkan ve Trablusgarp Savaşı), dış dünyada meydana gelen ihtilâller (Portekiz, İran, Çin, İngiltere İhtilâlleri ve bu İhtilâllerin tahlilleri), iktidar mücadeleleri (İçte, Meşrutiyet öncesi siyasî durum ve Meşrutiyet sonrası iktidar mücadeleleri; dışta, İran ve İngiltere'deki siyasî mücadeleler) – siyasetin kavram olarak tarihi süreç içerisinde kaydetmiş olduğu gelişme ve XX. Yüzyılın başındaki siyasî anlayış (Güçlü olan haklıdır düsturunun tarih boyunca değişmediği sadece uygulamalarda farklılıkların görüldüğü) dile getirilmiştir.

Siyasî alanda olduğu gibi fennî (ilmi) alanda da önemli makaleler yayımlayarak, halkı, dünyadaki son ilmi ve teknolojik gelişmelerden haberdar etmiştir. Özellikle toplum sağlığı konusunda (Hıfzu's-sıhha) uzman görüşlerin yer aldığı seri yayımlara yer verilmiştir. Halk sağlığından başka astronomi, dünyanın ve evrenin oluşumu, gezegenlerin durumu, buhar gücünün keşfi, deniz ulaşımında ve sanayileşmede meydana gelen gelişmeler de yayın yoluyla halka iletilmiştir.

Felsefî muhtevaya baktığımızda ise, doğrudan doğruya felsefî bilgiler vermekten ziyade olayların felsefî boyutları ele alınmıştır. Aynı şeyin siyaset için de geçerli olduğu görülür. Siyasetin nasıl yapıldığından çok nasıl yapılması gerektiği üzerinde durulmuştur. Kısacası meydana gelen olayların kendileri veya sonuçlarından çok hangi sebeple meydana geldikleri tartışılmıştır: Sosyalizm'in ortaya çıkışı ve yükselişi, Hümanizmayı doğuran ortam, Vandalizm, Fatalizm, Liberalizm ve diğer bazı dini karakterli olayların ele aldığı yazılarda olduğu gibi.

T.C. YÜKSEKÖĞRETİM KURULU
DOKÜMANTASYON MERKEZİ

Resimli Kitab dergisinin muhtevasında en fazla yer işgal eden bölüm, şüphesiz içtimaî (sosyal) meselelerdir. Bununla birlikte daha önce değindiğimiz siyasî, fennî ve felsefî yazıları, içtimâi muhtevanın dışında tutmanın doğru olmadığı kanısındayım. Çünkü bütün bu konuların merkezinde insan ve toplum vardır. Dolayısıyla da her olay içtimâi hayatla iç içedir. Bu tespiti yaptıktan sonra, dergideki içtimâi makalelerin muhtevasını kısaca şöyle özetleyebiliriz: Sosyal hayatta inançtan kılık kıyafete, eğitimden toplumsal münasebetlere kadar birçok konuya ciddiyetle yer verilmiştir. Böylece ferdin ve toplumsal terbiyenin önemi, vatan sevgisi, etnik kökenin devlet şuuruna zarar vermemesi, toplumdaki sınıfların mücadeleden çok yardımlaşma yoluna gitmesi, kadın haklarının ve diğer insanî hakların ihlal edilmemesinin gerekliliği, dışarıdan gelecek herhangi bir tehdide karşı milli bir şuurla karşı konulması gibi mevzularda halk bilinçlendirilmiştir. Ayrıca baskıdan ve geri kalmışlıktan kurtulmanın yegane çaresinin, meşrutiyete sıkı sıkıya sarılmak olduğu ve onu korumak için herkesin üzerine düşeni yapması gerekliliği savunulmuştur.

Resimli Kitab dergisinin muhtevasını teşkil eden önemli bölümlerden biri de edebi yazılardır. Bu kısım tez konumuzun dışında kalmakla birlikte ana hatlarıyla şu şekilde özetlenebilir:

a) Nesir Eserler: Romanlar, Hikayeler, Tiyatro eserleri
b) Manzumeler: Şiirler, Marşlar.

Dergide, bu ana bölümler haricinde aktüel yazılar, resimler, moda, sanat, reklam, ilân ve eğlendirici yazılara (fıkralar, karikatürler, bilmeceler, vb.)da yer verilmiştir.

Resimli Kitab dergisinin dili, genel olarak halkın anlayacağı bir sadeliğe ve akıcılığa sahiptir. Fakat her makalede bu sadeliği görmek mümkün değildir. Muhtevanın gerektirdiği literatürün kullanılması dildeki sadeliği zaman zaman bozsa da bir üslup özelliği olarak kullanılan ilmî terimleri açıklama yoluna gidilmesiyle konunun anlaşılması kolaylaştırılmıştır. Derginin dil yapısını belirleyen etkenlerden bir diğeri de derginin yazar kadrosudur. Derginin yazarları arasında edipler, şairler, muallimler, tıp ve bilim dünyasından önemli şahsiyetler bulunduğu için dergideki dil de bu çeşitliliği yansıtmaktadır.

D) DERGİ'NİN YAYIN AMACI ve POLİTİKASI

II. Meşrutiyet'in ilânıyla birlikte yaşanmaya başlayan siyasî ve fikri hürriyet ortamı, matbuat alanında adeta bir patlamaya yol açtı. Meşrutiyetin sağladığı olanaklardan istifade etmek fikriyle çok sayıda gazete ve dergi yayın hayatına başladı.

Yayın hayatına başlayan gazete ve dergilerin birçoğu ne yazık ki uzun ömürlü olmayı başaramadılar. Bu durumun birden çok sebebi olmakla birlikte en önemli iki sebebi şuydu: Birincisi, yayın hayatı için gerekli olan iktisadî ve teknik yeterlilikten yoksun olunması ikincisi, hedef kitlelere ulaşmak için genellikle siyasî içerikli yayınlara yer verilmemesi. Buna mukabil ilmî, edebî, içtimâi mesaj ve yazılara gerektiği kadar değinilmemesi.

İnceleme konumuzu teşkil eden "Resimli Kitab" dergisi de, meşrutiyet döneminde yayın hayatına başlayan mecmualarda biri olmakla birlikte gerek şekil ve gerekse içerik bakımından diğerlerinden oldukça farklı bir görünüm sergilemiştir. Bu sebeple de öteki mecmualara nispetle daha uzun süreli bir yayın hayatı olmuştur.

Derginin yayın amacı ilk sözde yer alan "Ciddiyet dairesinde Hüsn-ü Hizmet. İntifa bizce ikinci derecede kalır" cümlesiyle ifade edilmiştir. Bu ifadeden de anlaşılacağı üzere halka yayın yoluyla hizmet etmek, derginin asıl amacını teşkil ederken, maddi menfaatler ikinci planda tutulmuştur. Bu nedenledir ki dergide siyasî, içtimâi, fennî, edebî, felsefî ve iktisadî konularda halkı aydınlatıcı çok ciddi makaleler yayımlanmıştır. Derginin yazar kadrosu da kendilerini adeta bir sanatçı kabul edip, ifa ettikleri vazifeyi vatan ve millete karşı yerine getirmek zorunda oldukları bir yükümlülük olarak addetmişlerdir. "Güzel bir şey vücuda getirebilmiş olmak... işte sanatkarın en büyük mükafatı. Bu onun için yüzlerce liralardan daha kıymettar, ba husus daha payidar bir servettir" ilkesiyle yayın hayatına başlayan "Resimli Kitab" dergisi, halka karşı üzerine düşen görevi en iyi şekilde yerine getirmeye çalışmıştır. Diğer taraftan da teknik ve tiraj açısından Avrupa'daki emsallerine yetişmeyi ve onların kalitesini yakalamayı hedeflemiştir. Bu nedenle matbua konusunda sürekli bir arayış içerisinde olmuştur.

Resimli Kitab dergisi bu amaçlar doğrultusunda yayın hayatını sürdürürken "devr-i sabık ve devr-i istibdat" olarak nitelediği II. Abdülhamid devri aleyhinde yazılar yazmış ve o dönemde yapılan yanlışlıkları dile getiren bir yayın politikası takip etmiştir.

Meşrutiyeti öven ve meşrutiyetin ilânında etkili olanları kahraman olarak gösteren dergi, gelişen dünya olaylarına da yer vermiştir. Böylece meşrutiyet idaresine geçiş haklılığını ve gerekliliğini ortaya koyup, bunu halka kabul ettirmeye çalışmıştır.

II. BÖLÜM

RESİMLİ KİTAB DERGİSİ'NİN FİHRİSTİ

(Makaleler, Edebi Yazılar, Manzumeler, Resimler)

CİLD 1

Makâlât ve Muhtelif Edebi Parçalar

Numara- 1

Sayfa Numarası

2. İlk söz, Mukaddeme

4. Osmanlılar'da Terakkiyat-ı Siyâsiye- Ali Kemal

11. Avrupa'ya Bir Nazar- Muharir-i Siyâsimiz

16. Hürriyet Nasıl Elde Edildi- Fâik Sabri

24. Lisanımızın Esasları ve Şemseddin Sâmi Bey- Veled Çelebi

34. Serbesti-i Matbûat- Safvetî Ziya

42. Derinliklerde- Raif Necdet

43. Hukuk-ı Düvel İlminin Târihi- Mahmud Esad

49. Tesâdüflerim- Mehmed Rauf

51. Kîl-u-kâl-i Edebi- İlyas Mâcid

53. Dün ve Bugün- Fâik Sabri

64. Hürriyet ve Tıbbiyeliler- Kilisli Rıfât

66. Samimi Hisler Karadeniz'de Bir Akşam- İzzet Melih

68. Yıldızlar- Ercümend Ekrem

68. Güzel Sözler- Muktebesât

69. Sayfiyede Komedi- Müfid Râtıb

78. Nasıl Çalışmalıyız- Nezih Kerim

82. Hayalperver- Raif Necdet

86. Tiyatro Bir Aylık Hülâsa- Tiyatro Münekkidimiz.

88. Yıldız Böcekleri Millî Roman- Safvetî Ziya

99. Diğer mecmualar Ne Yazıyorlar- Muktebesât

100. Bilmece ve musâbakalarımız Fotograf ve Edebî Musâbakalar

Numara- 2

103. Osmanlılar'da Terakkiyât-ı Siyâsiye- Ali Kemâl

113. Felsefe-i Siyâsiyât- Mahmud Sâdık

119. Şiir ve Ahlak- Süleyman Nazif

122. Ümid- Sâlih Zeki

133. Hayat ve Tabiat- Raif Necdet

137. Hukuk-ı Düvel İlminin Târihi- Mahmud Esad

141. Yirminci Asrın Bidâyetinde Almanya'da Sevk'ül-Ceyş ve Usul-ı Ta'biye- İzzet Fuad

150. Günahkar- Halide Sâlih

156. Manken- İlyas Mâcid

158. İmparator Fransuva Josef- Fâik Sabri

159. Bulgaristan'ın Ferdinandı- Fâik Sabri

160. Hayalperver- Râif Necdet

176. Mülâhazât-ı Hükmiye- Rıfat Müeyyid

177. Rucu'- Burhaneddin

181. Milli Tiyatro-Nutuk- Ali Kemal

191. Yıldız Böcekleri-Roman- Safveti Ziya

199-200. Bilmece ve Musâbakalar

Numara- 3

202. Temâşâ Hakkında- Hâlid Ziya

214. Mühim Noktalar, İntihâbât Hakkında- Safvetî Ziya

217. Ma'şûkâ-i İnsâniyyet- Ahmed Hikmet

226. Rüyada- Mehmed Rauf

229. Polonya Ormanında- Fâik Sabri

233. Meslek- Ahmed Ziya

236. Bir Mektub- Mehmed Sadi

239. Fâtih Taraflarında- Server Cemâl

246. Hukûk-ı Düvel İlminin Tarihi- Mahmud Esad

250. Ümid ve Temenni- Mehmed Ali Tevfik

261. Kîl-ı Kâl-i Edebi – Muktebesât- İlyas Mâcid

262. (Sulli Purodom)- Raif Necdet

266. Jimnastik Hakkında- Selim Sırrı

270. Teşabüh-i âdât- Zeki Megamiz

277. Seyyâreler- Ali Bey merhum

286. Ahiretlik Neşîde-i Musikiyesi Münâsebetiyle- Râuf Yektâ

293. Yıldız Böcekleri-Roman- Safvetî Ziya.

Numara- 4

302. Meclis-i Mebûsân-ı Osmânî- Selânikli Tevfik

310. Kitâbe-i Gam- Ahmed Râsim

319. Sigorta Nizâmâtı- Mehmed Câvid.

334. Hemşîre- Abdullah Zühdî

338. İhtiyac-ı deha- Raif Necdet

338. Amerika'da İntihâbât-Mehmet Rauf.

345. Ümid- Ali Fahri

350. Sara Bernar'a Dâir- Mehmed Rauf

352. Eski Osmanlı Ordusunun Esasları- Ahmed Refik

361. Bir Bedîâ-i Şiir ve Hakîkat- Mehmed Ali Tevfik

374. Nenezzüh-Hikâye Mütercimi- Fâik Sabri

383. Ömr-i Mevkûf- Sehâ Vecdî

383. Kânun-ı Evvel- İlyas Mâcid

386. Spor- Ahmed Muvafik

393. Yıldız Böcekleri-Roman- Safvetî Ziyâ

395. Birinci Konferansımız

Numara- 5

402. Târih ve Takvim Meselesi- Salih Zeki

406. Karasevda- Kilisli Rıfat.

417. Bugünkü Ediblerimiz- Mehmed Rauf

419. Dalgaların Nasîhatı- Ahmet Hikmet

423. Terbiye-i milliye – Terbiye-i Beyne'l-milel- Mahmud Sâdık

429. Kitâbe-i Gam- Ahmed Râsim.

435. Bizde Romancılık ve Romanlar- Safvet Nezihi

439. Terbiye-i Nisvân- Râif Necdet

451. Osmanlı Ordusunun Esasları- Ahmet Refik.

461. Bir Bedia-i Şiir ve Hakîkat- Mehmet Ali Tevfik.

469. Sanat-ı Tersim ve Edvâr-ı Tekamülü- Ressam Hüseyin Avni

476. Alman Jimnastikleri- Selim Sırrı

481. İzah ve İstizâh, Milli Piyes- Safvet Nezîhi

513. Yıldız Böcekleri, Roman- Safveti Ziyâ

Numara- 6

519. Osmanlılar'da Terakkiyât-ı Siyasiyye- Ali Kemal

530. Seyyâle-i Hayat- Hâlid Ziya

549. Musâhabe-i Hakîkıyye- Sâlih Zeki

555. Bir Bedia-i Şiir ve Hakikat- Mehmet Ali Tevfik.

565. Lasal- Keçecizâde İzzet.

574. Hüsn Meselesi- Raif Necdet

578. Sevdiklerime- Ahmed Samim

582. Hayat-ı Sanatkârâne- Safvet Nezîhi

600. Nasıl Jimnastik Yapalım

613. Kitâbe-i Gam- Ahmed Râsim

617. Garibeler, Piyes- Safvet Nezîhi

629. Yıldız Böcekleri- Safvetî Ziya

Manzûmeler

Numara- 1

9. Sis ve Rucu'- Tevfik Fikret

15.Kura Neferi- Mehmed Emin

31. Kemâl'e Mersiye- Ahmed Hikmet

39. Nejat Ekrem'den Bir Parça- Recâizâde Ekrem.

47. Marmara'ya Karşı-Mehmet Rauf.

52. Evim- Ahmed Hâşim.

61. Kemal Bey Magosa'da- H. S.

Numara- 2

111. Osmanlı İttihad ve Terakki Cemiyeti'ne- Kemalzâde Ekrem.

118. Brund et Blond- Recâizâde Ekrem

121. Bayrak- Ahmed Haşim

130. Olimpik Gecelerinde- Fâik Âli

136. İntizâr-Mehmet Rauf

155. İstanbul'da Bir Akşam- Hamdullah Suphi

175. Ahretlik- Mehmed Emin

Numara- 3

213. Geysüyü Yâr- Cenab Sahâbeddin

216. Yeni Hayal- Sâmih

222. Aks-i Hüdâ- Ahmet Hâşim

228. Şükran-ı Şikâyet- Celâl Sâhir

231. Bir Gizli Menekşe- Mehmed Rauf

236. Bir Mektup- Mehmet Sadi

245. Mithat Paşa- Hamdullah Suphi

Numara- 4

306. Merhum Hoca Tahsin Efendi İçin- Abdülhak Hâmid

315. Şeytani Hayal- Mehmet Sadi

318. Müdâfaa- Celâl Sâhir

331. Artist- Nigar Bint-i Osman

373. Benim Ruhum- Tahsin Nâhid

Numara- 5

414. Ertuğrul- Kemâlzâde Ali Ekrem

424. Tayf-ı Teselli- Fâik Âli

450. Şeb-i Nisan- Ahmed Hâşim

468. Hiss-i İntikâm- Hamdullah Suphi.

479. Kırık Saksı- Raif Mehmed Fuad.

Numara- 6

518. Refik Bey Merhûma- Filorinalı Nâzım

546-547- Ertuğrul- Kemalzâde Ali Ekrem

570-571- Şiir-i Kamer- Ahmed Hâşim

598. Ona Dâir- Hamdullah Suphi

610-611. Söylesene!- Tahsin Ahid

Resimler

Numara- 1

Kapta Kemal Bey

1. Mithat Paşa

4. Ali Kemal Bey

5. Sultan Murad-ı Rabi', Fâtih, Osman-ı Sâni, Kânûni Süleyman.

6. Köprülü Mehmed ve Fâzıl Paşalar

7. Büyük Petro

11. Sultan Murad-ı Hâmis

12. Reşad Efendi Hazretleri

15. Mehmed Emin Bey

16. Paris İttihad ve Terakki Cemiyeti Azaları

17. Paris İttihad ve Terakki Cemiyeti Binası ve Cemiyet Azasından Enver Bey ile İki Refîki

18. Niyâzi Bey ve Nâzım Bey

20. Kâmil ve Tevfik Paşalar, Cemâleddin Efendi

21. Ali Rıza Paşa

22. Ziya Paşa, Tevfik Paşa, Ekrem Bey

23. Gabriyel Efendi, Hakkı Bey, Hüseyin Fehmi Paşa

24. Prens Sabahaddin Bey

25. Sabahaddin Bey'le Pederinin Naaşının Getiren Prenses Marya Vapuru

26. Veled Çelebi

30. Fuad Paşa'yı Rıhtımda İstikbal ve Mahmud Paşa Merhumun Cenâzesine âid Üç Resim

32. Receb Paşa, Said Bey, İzmirliyan Efendi, Taksim Bahçesinde Nümâyiş

33. Said, Müşir Fuad, Sami, Rıza, Raif ve Damad Mahmud Paşalar

36. Sadâret Alayı ve Nümâyişler

40. İlân-ı Hürriyet'ten Sonra Selamlık Resmi, Selim Sırrı Bey, Taksim Bahçesi'nde İrâd-ı Nutuk Ederken, Mekteb-i Sultânî Mâzuniyyeti İçtimâ'ında

41. Kâmil Paşa'nın Sadâret Alayı, Rıza Tevfik ve Selim Sırrı Beyler, Fuad Paşa'yı Rıhtımda İstikbâl

42. Raif Necdet Bey

43. Mahmud Esad Efendi

48. Otuz İki Sene Evvelki Meclis-i Âyan ve Mebûsan'ın Bugünkü Hâli, Paris'te Hürriyet Heykeli, Çırçır Harîki

49. Receb Paşa'nın Cenâze Alayında İttihad ve Terakki Cemiyetinin Gönderdiği Çelenk ve Cenâze Alayı

50. Receb Paşa'nın Cenazesinde Ümerâ ve Zâbitân

51. Receb Paşa'nın Cenazesinde Dervişân ve Dedegân

53. Fâik Sabri Bey

56. Çırçır Harik Hâilinden Sonra

57. Çırçır Harîk Hâilinde Kurulan Çadırlar

62. Serasker Rıza, Münir, Zeki Paşalar, Hasan Hâlid Efendi, Memduh Paşa, Ali Sâmi Efendi

63. Kenan, Fehim, Mehmet, Necib, Selim, Mülhime ve İsmail Paşalar.

65. Beyoğlu Ermeni Kilisesi Önünde Nümâyiş

66. İzzet Melih Bey

68. Ercümend Ekrem Bey

79. Son Moda Elbiseler

80. Bâb-ı Âli Önünde Nümâyişler Firârî İzzet ve H. Rami Paşalar.

81. Vatan Piyesi'nin Bu Kere İlk Defa Vaz'-ı Sahne Edilişinde Temâşa Girân

82. Müdürümüz Ubeydullah Bey

86. Mösyö Adolf Tallâso

87. Burhâneddin Ziyâ Bey

89,91,96. Roman Resimleri

97.98. Karikatür Resimleri.

Numara- 2

Kapta Ahmed Rıza Bey

101. Veliahd Reşad Efendi Hazretleri

104. Yusuf İzzettin Efendi Hazretleri

105. Mecid Efendi Hazretleri

108. Salahaddin Efendi Hazretleri

109. Necmeddin, Ziyaeddin, Ömer Hilmi, Nihad Efendiler Hazerâtı.

112. Ömer Faruk Efendi Hazretleri ve Prens Sabahattin Bey'in Son Fotoğrafları

116. Bahriye Nâzırı Ârif Paşa, Posta Nâzırı Gâlib Bey, Paris'te Ahmed Rıza Bey Hicce'i İştigallerinde

117. İlk Heyet-i Âyan Âzâsından Mustafa Nûri Paşa'nın İki resmi

121. Ahmed Hâşim Bey

122. Sâlih Zeki Bey

124. Avukat Bahaeddin Bey, Damad Mahmud Paşa, Merhum Doktor Sukûti, Rum Çetesi Reisleri, Kaptan Mihail ile Galinos, Apustolis ve Halil Bey

125. Halil Bey ve Apostolis, İlan-ı Hürriyette İzmir'de Surûr-ı Şadımanî Şehrimizi Ziyârete Gelen Atinalı Rumlar Beşiktaş'ta

128. Köy Düğünü, Beykoz Teavün Cemiyeti Binası, Bahr-i Siyah Boğazında Tabyalar.

129. Gelibolu'da Marmara Vapuru, Hukuk Cemiyeti'nin Kale-i Sultâniye'ye Vurûdu, Hukuk Cemiyeti Gelibolu'da

130. Fâik Âli Bey

132. İlyasko'nun Cenaze Merâsimi, 35. Numaralu Torpido

133. Kutb-ı Cenûbîye Azimet Eden (Porkovapa) Gemisi

134. Doktor Şarko Gemiye Binerken.

136.Mehmet Rauf Bey.

138. Bahçesaray'da Haps Edilen İran Fedâkârânından Bir kaçı ve Rus Miralayı Liyakof.

139. İran Meclis-i Mebûsânının Bade't-Tahrîb Ahur Hâline Getirilen İctima' Salonu

T.C. YÜKSEKÖĞRETİM KURULU
DOKÜMANTASYON MERKEZİ

140. Mevlâ-yı Hâfızın İ'lan-ı İmâret Üzerine Tunca'da Şadımanî, Paris'te Muhterik Telefon Dâiresi

141. Keçecizâde İzzet Fuad Paşa

144. Der-saadet'i Ziyarete Gelen Rum Komitesi

145. Rum Komitesini İstikbal Menâzırı Levha- 3

148. Selânik'de İttihad ve Terakki Cemiyeti'ne İhsan Buyurulan Bahçe Sâbık Ser Hafiye Ahmed Celâleddin Paşa

149. Müzehher İki Bedia-i Emel Tablo

156. Prens Ferdinand Budapeşte'de, Hereke Fabrikası Bahçesinde Züvvâra Ziyâfet.

157. Berlin'de Tramvay Kazâsı, Evkaf-ı Muhâsebecisi Zühtü Bey, Enver Bey, Câvid Bey, Prens Ferdinand ve Fahri Miralayı Bulunduğu Macar Alayındaki Zâbitân

158-159. Fransuva Jozef ve Ferdinad'ın Karikatürleri

161. Keşof Efendi

162. Mösyö Konstan

163. Mösyö Zinoviyef

164. Mösyö Lişman, Marki Kampasağradu, Mösyö Gariparis

165. Sör Lovter, Sör Duçel

166. Baron Marşal, Mirza Rıza Danış Han

167. Mitingden Avdet ve Köprü Üzerine

169. Manyâsîzâde Refik Bey

176. Beyoğlu Caddesinde Bulgar Misafirlerin İcra-yı Nümâyiş İzmirliyân Efendi Nâmına Gönderilen Çelenk

177. Artist Burhâneddin Bey.

180. Murad Bey, Henri Toro, Nazîf Surûri Bey, İstanbul Vapurunu Gark Eden Kesendire Vapuru, Havadan Sakîl Balonlar Tecrübesi, Hürriyetperver Minas Ceraz Efendi.

181. Bolayır'da Kemâl Bey Merhûmun Merkadi ve Ziyâretleri, Askerî Otomobilleri

182. Baş Müdde-i Umûmi Memduh Bey.

184. Mekteb-i Bahriye Talebesinin Tahlifinden Sonra

185. Müzâkere-i Funûn-ı Maliye Cemiyeti İzmit'de

186. Menfâsından Avdet Eden Ziya Molla Bey

188. İttihad ve Terakkî Cemiyeti Menfaatına Açılan Sergi Menâzır-ı Hâriciye ve Dâhiliyesi Levha- 2

189. Hicaz Şimendiferinin Medine'de Resm-i Küşâdı ve Heyet-i Mahsûsanın Riyakda Resm-i Kâbulleri

190. Son Moda Elbiseler

196. Roman resimlerinden

197-198. Karikatürler

Numara- 3

Kapta- Ortaköy Camiinde Bir Selamlık

201. Mehmed Selim Efendi Hazretleri

202. Hâlid Ziya Bey

204. Osman Fuad Efendi Hazretleri

205. Abdülkadir ve Abdurrahim Efendiler Hazarâtı Manevra'da Köprü Üzerinde.

207. Damad Hâlid, Nureddin, Kemâleddin Paşalar

208. Ahmet Zülkefil Paşa

209. Sabah Gazetesi Heyet-i Tahririyesi

215. Baş Kâtib Cevad ve Kuranâdan Ârif Bey

216. Sâmih Bey

217. Ahmed Hikmet Bey

218. Sultan Selim-i Sâlis

219. Abdulhak Hâmid Bey, Turhan Paşa, Osman Nizâmî Paşa.

220. Sultan Mahmud Han.

224. Sivrihisar Torpidosu, Dadyan Artin Efendi, Rıdvan Paşa, Emin Bey, Üsküp'de Kânun-ı Esâsiye'nin İlânı Üzerine Vilâyet Tahsilât Müdürü Yektâ Bey Tarafından Teşekkürü Hâvî Nutkun Kıra'eti Vagonu

225. Zırhlı Otomobil, Ronar Askerî Törenlerin Zâbitan ve Vagonu

229. Bolonya Ormanında.

232. Burhaneddin Bey Bir Sahne-i Cinnet Rolünde

233. General Neyt, Abdurrahman Bey

234. Köprü Kazâsı ve Kayıklarla Murûr.

235. Köprü Üzerinde.

237. Hanya Menâzırı adet 2

238. Girit Köylüleri

239. Server Cemal Bey

246. İşkodra İttihad Cemiyetine İhdâ Edilen Tablo

248. Prens Ferdinand Sofya'da, Harbiye Nezâreti Önünden Geçerken, Sırplıların Belgrad'da Avusturya Aleyhinde Nümâyişleri.

249. Kadınlar ve Çiçekler- Tablo

256. Bosna'da Avusturya Aleyhine Nümâyişler, Türkiye-Bulgar hududu.

257. Prens Ferdinand'ın Sofya'ya Duhûlü, Saraybosna'da Bir Sokak.

262. (Sulli Parodon)

264. İngiltere Sefâreti Önünde Nümâyişler Beyoğlu'nda Avusturya, Bulgaristan Aleyhinde Nümâyişler.

266. Selim Sırrı Bey.

270. Zeki Megamiz Bey

271. Prens Ferdinand Büyük Manevralarda, Prensin Yazlık Sarayı Tırnova Manzara-i Umûmiyesi Karadağlı General Vukuç.

275. İstanbul'a Getirilen Ronâr Usûlü Trenlerin Zâbitân ve Efrâdı.

276. Bulgar Mebûsân reisi Selevikof Sırp Veliahtı Prens Jorj, Bulgar Vükelâ Reisi Doktor Molinof, Girid Düvel-i Mütehâbbe Komiseri Mösyö Zayimis, Sırbistan Hariciye Nazırı Mösyö Milovanoviç.

277. Âli Bey Merhûm

281. Sâra Bernâr.

287. Mösyö Maliko, Maliko'nun Balonu, Jovizi Rasathânesi'nden görülen kuyruklu Yıldız.

288-289. Fotoğraf Musâbakası Resimleri

291. Hüdâvendigar Câmii Mihrâbı ve Türbesi, Sultan Osman Gâzi'nin Türbesi.

292. Fotograf Mûsabakası Resimlerinden levha- 2, Bir Nutuk, Âkif Bey Piyesinde Levha- 2.

293. Roman Resimlerinden.

297-298. Karikatürler.

Numara- 4

Kapta Hoca Tahsin Efendi Merhum

301. Meclis-i Mebûsân Dâiresi

308. 1294. Heyet-i Âyan Resimleri Emin Bey, Halîm Paşa, Serviçen Efendi, Yorgaki Efendi, Esad Efendi, Ethem Paşa.

309. Kostaki Antopulos Efendi, Tevfik Bey, Server Paşa, Emin, Ahmet Hilmi, Tâhir Efendiler.

312. Ziya Paşa, Davison Efendi, Derviş Paşa, Ârif Paşa, Sâmi Paşa, Marko Paşa.

313. Mustafa Nuri Paşa, Ahmet Celâl Paşa.

316. İlk Meclis-i Mebûsân Reisi Vefik Paşa.

317. İlk Meclis-i Mebûsân Âzâları İstanbul- Vasilaki Bey, Nikolaki Efendi, Hacı Ahmed Efendi, Mustafa Hakkı, Hacı Ahmet, Ohanis, Subuh, Ahmet Hilmi, Hasan Fehmi Efendiler, Edirne Mebûsları- Şerif, İnodorus, Pinayot Efendiler.

318. Celâl Sâhir Bey.

320. Edirne Mebûsları- Rupen, Hüseyin Efendiler, Râsim Bey, Yorgaki Efendi, Aydın Mebûslarından- Yanko, Ahmet Efendiler, Erzurum- Rauf Bey, Ahmet Muhtar, Harcıyan, Hamcâil, Danyal Efendiler, İzmir- Râgıb Bey.

321. İzmir- Hacı Ahmet Efendi, Ankara- Mişel Efendi, Abdi, Süleyman Refik Beyler İşkodra- Yusuf, İncelu, Filibe Efendiler, Sâmi Bey, Adana- Kâzım Efendi, Ohri- Yorkiyos Efendiler, Bağdat- Danyal, Abdurrahman Efendiler.

324. Bağdad- Abdürrezzak Efendi, Bursa- Bahâeddin Rıza, Sehâk, Pavlaki Efendiler., Bosna- Vâver, Mehmet Beyler, Fehmi, Petrâkî, Yusuf, Süleyman Efendiler, Beyrut- Hüseyin Efendi.

325. Preveze- Veysel Efendi, Haleb- Sadî, Nâfi, Hüseyin, Manuk Efendiler, Harput- Mahmud Efendi, Diyarengü- Mesud Efendi, Rodos- Nikolaki, Vasil Zafiraki Efendiler, Ruscuk- Petraki, Savâ Efendiler.

318. Hersek- İbrahim Bey, Yanya- Bâki Bey.

328. Silistre- Ali Paşa, Selânik- İsmail, Estefakî; Tâhir Ömer, Vasil Efendiler, Suriye- Hâlid, Makaşi Efendiler, Sivas- Agob Mehmed, Mihalaki Efendiler Sofya- Petkov, Feyzi Efendiler.

329. Sofya- Zaharya Efendi, Trabzon- Yorgakî Ali Efendiler, Tuna- Nuri, Şakir, Estefakî Efendiler, Trablusgarb- Mustafa, Süleyman, Kaplan Efendiler,

Trablusşam- Nobel Efendi, Galos- Kantarcı Efendi, Kudüs- Ziya Efendi, Kasova- Ziver Bey.

330. Yanya- Mustafa Şevki Beyler Nikoloyis Efendi, Yemen- Ali Mehmet Efendiler.

332. Kıbrıs- Mehmet Bey, Kastamonu- Selim Efendi, Konya'da- Hüseyin Çelebi, Fasih, Simyonâki Efendiler, Köstence- Nûri Efendi, Manastır- Süleyman, İbrahim, Dimitriyos, Rıfat Beyler, Medine- Seyyid Ahmet Efendi, Hersek- Ali Efendi.

333. Mekteb-i Sultanî Önünde İntihâbât Nümâyişleri.

334. Abdullah Zühdü Bey

338. Mösyö Taft Amerika Reis-i Cumhuru.

339. Taft'ın Rakibi Mösyö Beriyan.

340. Şikago'da İntihâbât reklamları 2

341. Amerika Köylerinde İntihâbât İşleri 2

345. Mösyö Briyan Sokağında Nutuk İrad Ederken.

348. Dersaâdet İntihâbât Şölenlerinden 2

349. Levha- Büyük Vâlide.

350. Mehmet Remzi Bey.

352. Ahmet Refik Bey.

356. Fuad Bey Seryâver Sâbık Mehmet Paşa.

357. Abdurrahman Paşa, Tevfik, Mehmet Ali Bey, Şükrü Paşa

361. Hoca Tahsin Efendi Merhum.

364. İbrahim Paşa ve Mahdûmu Mahmud Bey, Reşid Mümtaz Paşa, Sadır Esbak Ferid Paşa, Osman Bey.

365. Yeni Pazar'da Avusturya Generali Baron Remsen, Yollar Dirina Nehri Civarında İki Tünel.

382. Meclis-i Mebûsânın Yevm-i Küşâdı Menazırından Ayasofya Meydanı.

383. Tahsin Nâhid Bey.

384. 5-6-7. Teze Resimleri

380. Mekteb-i Sultânî Muallimîn ve Talebesi, İşkodra Zâbitânı

381. Ma'mûret'ül-Azîz Mebûslarını Haydar Paşa'da İstikbal 2

384. İntihâb- Beyoğlu Sandıklarının Cadde-i Kebirden Murûru, Besâ ve Yemin.

385. Yanya'da Kânun-ı Esâsisiyenin İlânı, Üsküb'te Kânun-ı Esâsiye'nin İlânı.

386. Menemenlizâde Ahmet Müfik Bey.

387. Futbol Oyunlarından.

388. İttihad ve Terakki Cemiyyet'i Menfaâtine Açılan Serginin Manzara-i Dâhiliyesi.

389. Dersaâdet'de İntihâbât- Mekteb-i Sultâni Bahçesi'nde Heyet-i Teftişiye.

390. Alafranga Güleşler 3

391. Güleşler

392. Yeni Pazar Menâzırından, Prens Ferdinand Manevra'da Meşhur Hindli Canbaz, Filibe'nin Manzara-i Umumiyesi.

394. Yıldız Böcekleri- Roman resimlerinden.

397. Karikatürler.

Numara- 5

Kabda Adam Mikoviç

401. Abdülkadir Efendi Hazretleri

404. Abdürrahim ve Abdülhalim Efendiler Hazarâtı.

405. Damad Şerif Paşa.

408. Meclis-i Mebûsân'ın Resm-i Küşâdı, Bazı Mebûsların Müzeyi Ziyaretleri.

409. Mebûslar Yıldız Sarayında.

411. Damad Refik Bey.

412. Remzi Bey, Mevlânzâde Rıfât Bey, Kumandan Berje, Yakub Bey.

413. Terbiye-i Bedeniye Mektebi Resimlerinden.

415. Emin Ali Bey Merhum

416. Terbiye-i Bedeniye Mektebinin Resm-i Küşâdı.

417. Ahmet Rıza Bey.

420. İstanbul Mebûsları, Hallacyan, Zehrâb, Ferâci Efendiler.

421. Kozmidi Efendi, Edirne- Rıza Tevfik Bey.

423. Mahmud Sâdık Bey.

424. Edirne Askerî Manevraları 2

425. Manastır Avcı Taburu Ta'limleri 2

428. Piriştine Mebûsu Fuad Paşa.

432. Mebûsan- Nâil, Azmî Doktor Rıza, Enver Beyler.

432. Rıza Paşa, Kâsım Zeynel, Said, Mâhir Said, Süleyman Beyler.

435. Safvet Nezîhi Bey.

440. Mebûsandan- Ârif İsmet, Mithat Şükrü, Mustafa Ârif Beyler, Nesim Mazalyah Efendi, Nâfi' Paşa

441. Münir, Ömer Feyzi, Mehmed Reşid Beyler, Mehmet Efendi.

448. Fâzıl, Mehmet, Mucib Fehmi Efendiler.

449. Reşid Âkif, Hilmi, Cevdet, Ali Rıza Paşalar, Sahra-yı Kebir Seyyahı Sâmi Bey.

456. Fâik Reşad Bey.

457. Saâdet Gazetesi Heyet-i Tahrîriyesinden- Ahmet Fethi, Ahmet Ziya, Said Beyler.

460. Balıkçılar, Çarşı Zonaron'un Tablolarından.

464. Japon Süvâri Kaim-i Makamı Muri Ukar Mihmandârı Kol Ağası Ali Bey.

465. Zekeriya Bey, Nâdir Ağa, Ganî Bey, Tomi Burnos, Jak Jonson, Fransa Reis-i Cumhuruna Taarruz Eden Mâlisi.

T.C. YÜKSEKÖĞRETİM KURULU
DOKÜMANTASYON MERKEZİ

466. Paris'te Talebe Nümâyişleri.

467. Paris'te Talebe Nümâyişleri.

470. Karanfilli Adam Sanâyiİ Nefiseden Tablo.

471. Ressamın Zevcesi Sanâyi'-i Nefiseden Tablo.

472. Arnolfini ve Zevcesi Sânâyi-i Nefiseden Tablo.

473. Huber ve Jan Van Ayk'ın Tablolarından.

475. Paris'te Sefâin-i Havâiyye Sergisi ve Karmanın Meşhur Piplânî

477. Burhâneddin Bey.

480. Ressam Mösyö Zunaron'un Tablolarından ve Katana Şehri.

Numara- 6

Kapda Gâzi Osman Paşa

517. Refik Bey Merhum.

520. Midhat Paşa'nın Damadı Tevfik Bey

521. Damad Gâlib Paşa.

524. Sâbık Fas Emîri Mevla-yı Abdulaziz.

525. Fas Emîri Mevla-yı Hafiz.

528. Muzafferüddin Şah, Mehmet Ali Şah, Şahın Maiyyet Memurları.

529. İran Meclis-i Mebûsân Âzaları.

232. İran Meclis-i Mebûsân Bînası.

532. Refik Bey Merhûmun Cenâze Alayı Resimleri Levha 2

536. Refik Bey Merhûmun Cenâze Alayı Resimleri

537. Prens Ferdinand.

540-541. Bulgar Heyet-i Nüzzarı.

545. Refik Bey Merhûmun Cenâze Alayı Menâzırından.

547. Cenâze Alayı Müteaddid Levhalar.

558. Mesina Hareket-i Arzından Sonra.

559. Mesina Hareket-i Arzından sonra taharriyât.

562. Hoca Tahsin Efendi Merhûmun Hatt-ı Desti.

564. Konya'da Kânûn-ı Esâsiye'nin İlânı Merâsimi.

569. Pirizrin Katolik Kıyâfetleri ve Üsküb Şehri.

572. Fuad Bey Ahmed Afîf ve Romaî Paşalar.

513. Cemil ve Nureddin ve Ohanis Paşalar.

576. Cemil Şila ve Necmeddin Beyler Râgıb Bey, Vâsıf ve Saadettin Paşalar.

577. Jak, Mühürdâr Hasan, Kadrî, Firârî Serya ve Mehmed Ali Beyler.

580. 17. Temmuz'da Üsküb'den Selânik'e Hareket Eden Tren-i Mahsûs ve Üsküb İ'dâdisi.

581. Prens Aksel ve Mihmandarları, Üsküb Belediye Tiyatrosu

584. Koklen Ene'nin Cenâze Merâsimi.

585. (Koklen Kade) ve (Koklen Ene) Gençliklerinde.

588. Koklenler.

589. Koklen Ene Monolog Söylerken.

592. Alîl Sanatkârlar İnzivâhânesi.

593. Müteveffâ Koklen Kâde.

596. Edmon Rustan.

597. Koklen Ene Avar ve (Şantaklar) Rollerinde.

599. Rauf Suphi Paşalar, Cevad Bey ve Nâzım Paşa.

601. Nüzhet Paşa, Hâzım Bey.

603. Reşid Paşa, Hâdi Paşa.

604. Üsküb'de Demir Köprü, Çilekli Ormanı.

605. Vardar ve Dirina Köprüleri Üsküb'de Bir Sokak.

606. Reşid Bey, Tevfik Paşa.

609. Edirne Askerî Manevraları ve Askerî Zırhlı Otomobilleri.

612. Konya'da Türbe-i Mevlâna, Beylerbeyi İskelesi.

Notalar

72-73. Vatanım İçin- İhsan Sabri Hanım.

172-173. Kılıç- Mösyö Karikilyapulo

272-273- Âhiretlik- Rauf Yektâ Bey.

398-399- Hürriyet Şarkısı- Penye.

504. 505. Marş- Fehime Sultan Hazretleri.

552-553- Salon Neşîdeleri. Mösyö Yene.

CİLD- 2

Makâlât VE Muhtelif Edebî Parçalar

Numara- 7

637. Din ve İstibdâd – Mehmet Sâdık.

645. Mektebli- Alaylı- Abdullah Mazhar.

652. O Bergüzârı Hâlâ Saklarım – Sâlih Zeki.

658. Terbiye-i Sebâb – Raif Necdet.

668. Bizde Romancılık ve Romanlar – Safvet Nezîhi

678. Hazret Refik'in Hayat-ı Âhiresine Dair – Emine Semiye.

690. Memâlik-i şarkiyede Seyâhat-ı Mûsikiye – Rauf Yektâ

699. Tiyatro Edebiyâtı – Hâlide Sâlih.

704. Sırb Meselesi – Mehmet Ali.

711. Ölen Bacım – Emin Bülend.

717. İstanbul - Meşrûtiyetden Evvel ve Sonra – Keçeci-zâde İzzet Fuad.

731. Mekteblerimizde Hıfzu's-Sıhha – Hamdullah Suphi.

740. Nesl-i Cedîd Edîbeleri – Tahsin Nâhid.

745. Bilmece ve Musâbakalarımız.

Numara- 8

748. Mahmud Şevket Paşa.

751. Tekerrür Dememeli, Sâbıka Demeli – Ahmed Râsim.

761. Roşfokold'un dediği Gibi Bütün Temâyülât Hodgamlık Üzerine Te'sis Edebilir mi? – Süleyman Fehmi

768. Osmanlılığın Şan-ı Askerîsi – Raif Necdet.

780. Sekene-i Merih – Sâlih Zeki.

796. Kamer - Şehâbeddin Süleyman.

802. Tiyatro ve Ahlak – Müfid Râtıb

808. Kurbağanın Âşkı – Refik Hâlid.

812. Komşu Arasında – Mehmed Rauf.

816. Bir Garib Tezad – Mehmed Ali Tevfik.

823. Elektrik Kralı Edison –Mehmet Rauf.

828. Mekteblerimizde Hıfzu's-Sıhha – Hamdullah Subhi.

832. İstanbul - Meşrûtiyetten Evvel ve Sonra (Mabâd) – İzzet Fuad.

841. Bilmece ve Müsâbakalarımız.

Numara- 9

848. Hürriyet-i Fikir ve Kelâm – Mahmud Sâdık.

856. Maltus Kânunu – Bedi Nûri.

871. İngiltere İhtilâli –Mehmet Rauf.

880. Kıymet-i Niseviyet – Emine Semiye.

887. Güneş ve Hâdisât-ı Arzıyye – Mehmed Ali Tevfik.

896. Memâlik-i Şarkıyyede Seyahat-ı Musıkıyye – Rauf Yektâ

904. Gece Kandili – Refik Hâlid.

905. Gölgeler ve Hakîkatler – Şahabeddin Süleyman.

912. Timsâl-i Aşk – Cemil Süleyman.

921. Nirvâna – Yakub Kadri.

930. İstanbul - Meşrûtiyetten Evvel ve Sonra (Mabâd) – İzzet Fuad.

944. Çıkmaz Sokak (Piyes) – Şehâbeddin Süleyman.

957. Yıldız Böcekleri – Safvetî Ziya

966. Bilmece ve Müsâbakalarımız.

Numara- 10

968. Bir Senelik İnkılâb –Mehmet Rauf.

976. Sulh-ı Muslih – Süleyman Nazif.

978. Bir İttihâk-ı Hayali – Mehmed Rauf.

980. Gölgeler ve Hakikâtler – Şehâbeddin Süleyman.

983. Ruh-i İnkılâb – Raif Necdet.

992. İngiltere İhtilâli (Mabâd) –Mehmet Rauf.

1001. Hâk-ı İ'tisâb – Bedri' Nuri.

1017. Uçurtmalar – Refik Hâlid.

1018. Güneş ve Hâdisât-ı Arzıyye – Mehmed Ali Tevfik.

1032. Tiyatro ve Ahlak – Müfid Râtıb

1039. İstanbul - Meşrûtiyetten Evvel ve Sonra – İzzet Fuad

1047. Çıkmaz Sokak (Mabâd) – Şehâbeddin Süleyman.

1058. Yıldız Böcekleri – Safvetî Ziya.

1069. Bilmece ve Müsâbakalarımız.

Numara- 11

1072. Matbûât ve İzdiham – Bedi Nuri.

1083. Eski- Yeni – Hüseyin Kâzım.

1087. Maârif-i İbtidâiyye – Râif Necdet.

1094. Kadın İntikamı – Cemil Süleyman.

1102. Piyano Abajurları – Refik Hâlid.

1103. Meyyâl-ı Çehâr Bâd – Safvet Nezîhi

1116. Veda – Yakub Kadri.

1126. İngiltere İhtilâli (Mabâd) –Mehmet Rauf.

1135. Gölgeler ve Hakikatler – Şehâbeddin Süleyman.

1140. Fikir – Fiil – Baha Tevfik.

1146. İstanbul - Meşrûtiyetten Evvel ve Sonra (Mabâd) – İzzet Fuad.

1151. 18. Asırda Türklerin Ressamları.

1166. Çıkmaz Sokak (Hitâm) – Şehâbeddin Süleyman.

1181. Bilmece ve Müsâbakalarımız.

Numara- 12

1183. Musâhabe-i Edebiyye – Raif Necdet.

1197. Ferdiyyûn ve İştirâkiyyun – Bedi Nuri.

T.C. YÜKSEKÖĞRETİM KURULU
DOKÜMANTASYON MERKEZİ

1207. Bir Mehtab Gecesi – Ahmed Hikmet.

1214. Ağatın Kaçırılması (komedi) – Teristan Bernar.

1225. Garîb Bir His – İzzet Melih.

1230. Kitâbe-i Seng-i Mezar – Sami Paşazâde Sezai

1231. Laypizig Sergisi – Kemâleddin.

1239. Portiyonizim, Kontizm –Mehmet Rauf.

1248. Varen'de Bir Gece – M. Ferid.

1253. Çarşaf Altında – Mehmed Rauf.

1264. Tiyatro ve Ahlak- Müfid Bey.

1271. Musâhabe-i Fenniye – M. D.

1275. Yıldız Böcekleri – Safvetî Ziya.

Manzûmeler

Numara-7

649. Meclis-i Millîmize Tuhfe-i Mubâhâtım – Nâzım.

652. Şiir-i Kamer "0" – Hâşim.

665. Bir Rütbe – Celâl Sâhir.

677. Kaç Defa – Hamdullah Subhi.

688. Elhamra – Midhat Cemal.

Numara- 8

760. Şiir-i Kamer – Ahmed Hâşim.

801. Son Cevab – Celâl Sâhir.

826. Bir Bütün Yaz. – Tahsin Nâhid.

Numara- 9

853. Köprülü – Ali Ekrem.

868. Belki Hülya ve Belki Bir Rüya – Faik Âli

869. Asl-ı Demet - Mehmed Rauf.

878. Şiir-i Kamer – Ahmed Hâşim.

876. Bir Kadın – Emin Bülend.

909. Aşkımın En Güzel Dakikaları – Tahsin Nâhid.

Numara- 10

997. Tekfur sarayı ve türbe-i Fâtih – Midhât Cemâl

1016. Çöller – Ahmed Hâşim.

1029. Hürriyet – Mehmed Behçet.

1037. Menfâden Avdet – Tahsin Nâhid.

Numara- 11

1092. Sa'dâbad – Fâik Âli.

1003. Vatan – Hamdullah Suphi

1139. Helecan – Mehmed Behçet.

Numara- 12

1213. Biliniz ki Ey Gaddarlar – Mehmed Emin.

1225. Hafre-i Memât – Ali Ekrem.

1226. Samîmi Hasbihaller – Hüseyin Suâd.

1227. Aşk-ı Sâkin – Fâik Âli.

1238. Ey Şiir –Mehmet Rauf.

1246. Rakkâsa Heykel – Abdülhak Hâmid.

1261. Vatan Tehlikede – Mehmed Emin.

Resimler

Numara- 7

Kapda- Kahraman-ı Hürriyet Niyâzi Bey.

636. Enver Bey, Niyâzi Bey, Pertev Paşa.

638. Askerî Kulubünde Prens Koni.

639. Sultan Mehmed Hazretlerinin Mekteb-i harbiyeyi Ziyâretleri, Sultan Mehmed Hazretlerinin Şehzâdeleri, Necmeddin, Ziyâeddin ve Hilmi Efendiler Hazerâtının Mekteb-i Harbiyeyi Ziyâretleri.

642. Yusuf İzzettin Efendi Hazretlerinin Mekteb-i Harbiyeyi Ziyâretleri, Şehzâde Burhâneddin ve Abdurrahim Efendilerin Mekteb-i Harbiyyeyi Ziyâretleri.

643. Şehzâde Salahaddin Efendi Hazretlerinin Mekteb-i Harbiyye'yi Ziyaretleri, Şehzâde Abdu'l-Mecid Efendi Hazretlerinin Mekteb-i Harbiyye'yi Ziyâretleri.

646. Japonyalı Prens Koni ve maiyyeti, Mekteb-i Harbiye-i Osmâniye Müzesi.

648. Mekteb-i Harbiye Müzesinde Bir Salon.

650-651. Hasan Fehmi Bey'in Cenâzesi.

654. Mâliye Nazır-ı Sâbıkı Rıfat Bey, Mâliye Nezâreti Müşaviri Sâbıka Mösyö Loran, Bahriye Nazırı Ali Rıza Paşa, Kurenâ-yı Sâbıkadan Gâlib Bey, Avukat Abdurrahman Âdil Bey.

655. Esbak Bahriye Nâzırı Hüsnü Paşa

658. Hasan Fehmi Bey.

659. Dâr-üş-Şafaka Mektebi Talebesi.

662. Meclis Sahiye Âzâsından Said Bey, merhum Halil Rıfat Paşa.

663. Basra Mebûsu Tâlib Bey, Hasan Fehmi Bey Vakasında Mecrûh Olan Şakir Bey.

664. Hareket Ordusu Pişdârânı.

666. Erbâb-ı Fesad Tarafından Askerin İğfâli, Askerin Meclis-i Mebûsan Önünde İçtimâ'ı

668. Dört İmparator, Almanya İmparatoru, Wilhelm'in Tıfuliyeti.

670. Almanya İmparatoru Wilhelm Vâlidesiyle Almanya İmparatoriçesi Ogusto Viktorya.

671. Wilhelm ve Zevce-i Müstakbelesi, Wilhelm Büyük Pederiyle Mubâhasede.

674. Almanya İmparatoru'nun Yevm-i İzdivacı Merâsiminden.

675. Almanya İmparatoru Üçüncü Frederik Zevcesi, Almanya İmparatoru'nun Pederi Üçüncü Frederik Almanya Veliahdı Prens Frederik Wilhelm, Veliahdın Zevcesi Prensesi Sesil.

678. Almanya İmparatoru Wilhelm Heng Am-ı Tıfuliyetinde.

679. Bismark.

682. Prens Aytel ve Zevcesi Sofi Şarlot.

683. Almanya İmparator ve İmparatoriçesi.

676. New York'da Otuz Katlı Bir Bina.

687. New York'da Yüksek Bir Bina

688. Midhat Cemâl Bey.

690. Çin İmparotoriçesi Metufat Çusi

691. Japonya'da Bir Sokak, Yokohama'da Avrupa Mahallesi.

694. Sırbiye Kralı Birinci Petro'nun Yevm-i Tetevvüc-i Merâsiminden.

695. Konya'da Menfiler.

696. Mülkiye Me'zunları.

697. Vâlide Muhabbeti (Tablo)

699. Kar Eğlenceleri.

702. Buzlar Üzerinde Yelkenle Tenezzüh.

703. Esad Paşa, Muhtar Bey, Sırrı Bey.

706. Sırbistan Kralı Birinci Petro, Veliaht Prens Jorc.

710. Prens Ferdinand ve Prens Elenora.

711. Prens Boris.

714. Damad Mahmud Paşa-zâde Lütfullah Bey.

715. Yakova'da Dirin Şehri

718. Meclis-i Mebûsân'ın Resm-i Küşâdı Münâsebetiyle Aydın'da Nutuklar, Aydın Mebûsu Süleyman Efendi.

719. Mösyö Höken

722. Bir Bulgar Karakolu, Üsküp Pazar Mahali, Askeriyye.

723. Üsküp Zâbitânın İsticvâb, Askerî Hastahanesi, Dospat Ormanlarında Bir Manzara.

726. Mısır'da Câmi'ül-Ezher'in.

727. Câmi'ül-Ezherin Avlusu.

730. Aydın İttihad ve Teavün Kulübü

733. Mecîdiye Kuruvazörü.

735. Mes'ûdiye Zırhlısı.

736. İngiltere Dostları, Müttefikleri, Mahmîleri.

Numara- 8

Kapta- Kahraman-ı Hürriyet Enver Bey.

747. Mahmut Şevket Paşa.

750. Şehzâdegândan Ziyâeddin. Necmeddin ve Ömer Hilmi Efendiler Hazerâtı.

751. Miralay Gâlib Beyefendi.

754. Tevfik, Ethem, Nâzım Paşalar, Hakkı Bey.

755. Ferid, Ahmet Muhtar Paşalar, Hâzım ve Halid Ziyâ Beyler.

757. Tevfik Paşa, Lütfi Bey, Bâb-ı Âli Caddesinde Gülle ile tahrib Edilmiş Bir Ağaç

758. Mehmet Esad Efendi, Abdurrahman Bey, Taş Kışla.

759. Tahrîb Edilen Tanîn İdârehânesi, Taş Kışla.

762. Köprübaşı'nda Meslubin.

763. Harbiye Nezâreti Önünde Hürriyet Ordusu Kıtaatı 12 Nisan'da Teslim Olan İkinci Fırka Efrâdı.

766. Merhum Nâzım Paşa, Müteveffâ Yüzbaşı İspatari Efendi, Hareket Ordusu Şühedâsı.

767. Merhum Mülâzım-ı Evvel Salahaddin Bey, Mülâzım Nûreddin Bey, Hareket Ordusu Şühedâsı Cenâze Alayı.

768. Merhum Lazkiye Mebûsu Emir Erselan Bey.

769. Şehid-i Hürriyet Muhtar Bey.

770. Sadâret Alayı Resimlerinden, Şühedâ-i Hürriyet Cenâze Merâsiminden.

771. Sadâret Fermanının Tevdiinden Sonra Hâlid Ziya Bey Efendinin Avdeti, Şeyhü'l-İslâm Sâhib Beyefendinin Bâb-ı Âli'ye Azimetleri, Bâb-ı Âli Önünde Hareket Ordusu Efrâdı, Meket-i Harbiye Talebesinin Beyoğlu Caddesinden Tabur Halinde Nurûru, Taksim Caddesinde Hareket Ordusuna Âid Bir Devriye.Karakolu, Taş Kışlanın Cepheden Görünüşü.

772. Hareket Ordusu Topçu ve Kıtaatından Yıldız Sarayı Müstahdemeyni.

773. Meşhur Taş Kışla, Hareket Ordusu Zırhlı Otomobillerinden Biri, Pangaltı Caddesinden Bir Topçu Takımının Suret-i Mürûru, Usâte İltihâk Eden Bazı Bahriye Efrâdının Hareket Ordusu Efrâdı Tarafından Tevkîfi.

774. Taksim Kışlasında Enver ve Niyâzi Beyler, Ayastafanos'da Jandarma Neferi.

775. Taksim Kışlasında Gülle Tahrîbâtı, Kahraman Enver Bey ile Pederi.

776. Ayastafanos'un Hareket Ordusu Tarafından İşgâli, Niyâzi Bey'in Taksim Kışlası Önünden Mürûru Makriköy Civârında Hareket Ordusundan Bir Pişdâr Müfrezesi.

777. 12. Nisan'da Dolmabahçe'de İçtima' İden Bazı Topçu Kıtaatı, Kahraman-ı Hürriyet Niyâzi Bey'in Taksim Kışlası'na Duhûlü, Dolmabahçe Saat Kulesi Altında Topçu Kıtaatı.

778. Şehîd-i Hürriyet Memduh Bey, Merhum Muizaffer Bey, Ayasofya'da Selamlık resmi, Tevfik Paşa'nın Sadâreti Hakkında Hatt-ı Hümâyunun Vurüdu.

779. Kahraman-ı Hürriyet Niyazi Bey ile (Giki) Dolmabahçe'de Selamlık Resmi, Selamlık Resminde Mahmud Muhtar Paşa Hazretleri.

783. Küçük Çekmece'de Hareket Ordusu Pişdârânı, Hâdise-i Ahîrede Mecrûh Olan İngiliz Gazete Muharriri Zât-ı Şâhânenin Resm-i BiAtden Avdeti, Zât-ı Şâhânenin Resm-i Biat için Harbiye Nezâretine Muvâsalatı.

787. Resm-i Biat Menâzırından- Mekteb-i Harbiye Talebesi, Ayasofya'da İlk Cuma Selamlığı, Resm-i Biat Menâzırından- Mekteb-i Harbiye Talebesinin Köprüden Mürûru.

790. Resm-i Biatte Zât-ı Hazreti Pâdişâhiye Selamlayan Mekteb-i Harbiye Müzikası, Hareket Ordusu Gönüllülerinden Vâsıf ve Cevdet Biraderler.

791. Niyazi Bey'in Beyoğlu Caddesinden Mürûru, Hareket Ordusu Efrâdının Küçük Çekmece Tepelerinden Ârâmı.

793. Harbiye Nezâreti Önünde Bir Şahsın Derdesti.

794. 11. Nisan'da Sadâret Dâiresinde Gülle Tahrîbâtı, Hoca Kıyafetinde Derdest Edilen Bir Şahıs, Mecrûhîn-i Askeriye Nakliyâtı.

795. Kılıç Alayında Zât-ı Hazret-i Padişâhî

796. Şahâbeddin Süleyman Bey.

798. Kılıç Alayında Zat-ı Hazret-i Pâdişâhînin Eyüb'e Azimetleri.

799. Zât-ı Hazret-i Pâdişâhi'nin Hırka-i Şerîfeden Avdetleri, Kılıç Alayında Zırhlı Otomobillerden Biri.

800. Kılıç Alayında Mahmud Şevket Paşa.

802. Kılıç Alayında Polis Müdürü Lütfi Bey.

803. Kılıç Alayında Şehzâde Devletlü Necâbetlü Necmeddin Efendi Hazretleriyle Hâlid Ziya Bey, Kılıç Alayında Said Paşa ve Ahmed Rıza Bey, Kılıç Alayında Mahmud Muhtar Paşa.

806. Kılıç Alayında Sadrâzam Jandarma Müfettişi Gâlib Bey.

807. Kılıç Alayından Sonra Söğütlü Vapuruyla Avdet-i Hümâyûn

810. Kılıç Alayında Bayezid Meydanında Rekz Edilen Tâk-ı Zafer.

811. Devr-i Sabıkda Golç Paşa'ya Verilen Ziyâfet.

815. Mekteb-i Harbiye'de Erkân-ı Harb Sınıfı Mütâlahânesi, Golç Paşa Huzurunda Maç Ta'limi.

818. Aydın'da Meyan Kökü Tartılması Aydın'da İslâm Mahallesi.

819. Aydın'da Cihanzâde Abdülaziz Efendi Camiİnin Havzası Aydın'da Rum Mahallesi.

822. Aydın'da Üç Göz Denilen Harabe, Aydın Sancağı Hükûmet Konağı.

827. Karadağ Prens Milena, Prens Nikola, Oğlu Prens Mirko, Küçük Mahdûmu Prens Piyer Veliahdı Prens Danilo.

830. İskopçina Reisi Gaviniç.

831. Karadağ Heyet-i Vükelâsı

834. Şam Menâzırından, Kudüs'de Harem-i Şerif.

835. Kudüs'te Hârem-i Şerîf Havâlisi, Aydın Hükümet Konağı Önünde Kura Keşîdesi Fermânının Kırâati.

838. Aydın Mutasarrıf Sâbıkı Mehmet Ali Paşa.

839. Kudüs'de Babul-Halil, Kudüs'de Harem-i Şerîf Havalisi.

842. Aydın Sancağı Mekteb-i İdâdisi, Söke Kazâsı Kurbunda Bir Tiyatro Harâbesi, Sakız Sancağı Kurbunda Timos Adası Meslubîn Resimleri.

Numara- 9

Kapta Üstad Muhterem Ekrem Bey.

848. Hüseyin Hilmi Paşa Hazretleri.

850. Harbiye Nâzırı Sâlih Paşa, Şeyhü'l-İslâm Sahib Molla Bey.

851. Bahriye Nâzırı Ârif Hikmet Paşa, Nâfia Nâzırı Gabriel Noradon Giyân Efendi.

856. Hareket Ordusu Erkân-ı Harbiye Reis-i Sânişi Ali Rıza Paşa.

857. Establ Âmire Müdürü Binbaşı Şeref Bey.

858. Zabtiye Nâzırı Âli Paşa, Hâriciye Müsteşarı Azaryan Efendi, Beyoğlu Mutasarrıfı Mazhar Bey, Üsküdar Mutasarrıfı Cemal Bey.

859. Hareket Ordusu Kumandanı Hüseyin Hüsnü Paşa

860. Pâdişah Hazretlerinin Hastahâne Pavyonlarını Ziyâretleri.

861. Pâdişah Hazretlerinin Mecrûhin-i Askeriye Ziyâretleri Mecrûhin-i Askeriye'ye İhdâ Olunan Saatlerin Tevziinden Evvel.

862. Mecruhîn-i Askeriyye'de İhdâ Olunan Saatlerin Tevziinden Sonra.

863. Harbiye Nezâreti Meydanında Beyannâme-i Hümâyûnun Kırâati.

866. İngiltere Sefâretinde Çay Ziyâfeti, Harbiye Nezâretinde Beyannâme-i Hümâyunun Kıraatından Evvel

867. İngiltere Sefâretinde, Çay Ziyâreti ve Meduvvin.

870. Osmanlı Ordusunda Kullanılmak Üzere Celb Edilen bir Balonun Taksimde Gazla Doldurulması, Beyannâme-i Hümâyunun Sûret-i Kırââti.

872. Balonun Su'ûdu.

873. Osmanlı Nam Balonun Havada Manzarası

874. Osmanlı Nam Balonun İsadı Manzarası.

875. Balonun Sepeti.

877. Fransa Posta ve Telgraf Kurucuları Reisi

879. (304) Senesi Mekteb-i Harbiye Me'zunları.

881. Mebûsân-ı Kirâmın Mekteb-i Harbiyeyi Ziyâreti.

882. Teşrifât-i Umumiye Nâzırı Gâlib Paşa.

883. Zât-ı Hazret-i Pâdişâhinin Ayasofya'ya İlk Cuma Selamlığı .

884. Habeş İmparatoru Menlik.

885. Mâliye Nâzırı Sâbıkı Ziyâ Paşa.

888. Aydın Vâlisi Müşîr Kâzım Paşa.

889. Heyet-i Âyan Âzâsından Ömer Rüştü Paşa.

890. İpek Mutasarrıf ve Kumandanı İsmâil Hakkı Bey. İlk Heyet-i Âyan Âzâsından Emin Bey Merhum.

891. Birinci, İkinci, Üçüncü, Ordular Müfettiş-i Umûmiyesi Seryâveri Muhiddin Bey, Beyoğlu Jandarma Kumandanı Haydar Bey.

892. İlk Heyet-i Âzâsından Altûnizâde İsmâil Zühdü Paşa Merhum, Mustafa Zihni Paşa.

893. Aydın'da Debbağhâne, Köy Menâzırından Kuzular.

894. Çin Menâzırından Bir Köşkün Medhali, Bir Köşk.

895. Merhum Muzafferiddin Şah ile Mehmed Ali Şah. Mehmed Ali Paşa ile Veliahd ve Erkân-ı Vükelâ.

898. Tahran Osmanlı Sefâreti ve Muhâfız Kazaklar, Rus Kazak Askerleri Zâbitânı.

899. İran'da Müstebidlerin Dayak Yemesi.

900. İran'da Müstebidlerin Dayak Yemesi.

901. Rauf Yektâ Bey.

902. Müstebidlerin Zincire Vurulması, İran Felâketinin Müsebbibi Şeyh Fazlullah.

903. İran Hâriciye Vezir-i Sâbıkı Saadetdevle, Şah Müstebidin Vâsıta-i İcrâiyesi Emir Bahadır Sipahsalar.

906. Aydın Jandarma Mektebinde 325 Senesinde İkmâl-i Tahsîl Eden Efrâd ve Zâbitân.

907. Matbuat Müdür-i Esbâkı Kemâl Bey, Milli Osmanlı Tiyatrosu Cemiyeti.

910. Paris Kongresi.

911. Tahran Sefâret-i Osmaniyesi'nde Mülteciler.

914. Nâib'üs Saltanat, Şahın Birâderi Olub Tabiİyyet-i Osmâniye'ye Giren Şuaü's-Saltanat.

915. Adliye Veziri Nizâmülmülk, Şâhın Birâderi Salârud-devle.

917. İngiltere Kralı Yedinci Edwâr.

918. Avusturya İmparatoru Fransuva Josef, İtalya Kralı Viktor Emenuel.

919. Japon İmparatoru Motsovayto, Rusya Çarı Nikola

922. Tezad (Tablo)

923. Amerika Reisi Mösyö Taft.

924. Romanya'da Mecidiye Kasabası'nda İslâm Medresesi.

926. Ressam Halil Paşa'nın Tablolarından.

927. Manastır Vâlisi Fahri Paşa.

931. Konya'da Meclis-i Mebûsânın Yevm-i Kuşâdında, Konya'da Culûs-ı Hümâyunda Resm-i Geçid.

932. Konya'da Culûs-ı Hümâyûnda Duâ Kıraati.

934. Pâdişah Hazretlerinin Sarayburnu'na Muvâsalatı.

935. Rukûb-ı Şâhâneye Mahsus Kuşlu Kayık, Zât-ı Hazret-i Pâdişâhî Saltanat Kayığıyla Hazineyi Ziyârete Giderken.

938. Hareket Ordusu Efrâdı Taksim Bahçesinden, Hareket Ordusu Toplarının Üsküdar'a Nakli.

939. Hareket Ordusu Efrâdı Taksim Meydanında Topçu Gönüllü Efrâd.

943. Hereke Seyahat-i Hümâyûnu, Padişah Hazretlerinin Kumaş Fabrikasından Avdetleri.

946. Hereke Seyahat-ı Hümâyûnu Hereke'de Pâdişah Hazretlerine Mahsus Köşk.

947. Hereke'de İşçilerin Pâdişah Hazretlerini İstikbâli. Kılıç Alayında Süferâya Tahsis Olunan Çadır.

950. Hereke'ye Teşrîf-i Şâhâne, Ertuğrul Yatında.

960. Hereke İstasyon Binası, Pâdişah Hazretlerini İstikbâle Gelen köy Ahâlisi.

Numara- 10

Kapta Harekat Ordusu Kumanda Heyeti.

967. Kemal Bey merhum

971. Mahmud Şevket Paşa

974. Enver Bey

975. Niyazi Bey

977. Kahraman-ı Hürriyet İsmail Hakkı Bey.

982. Hareket Ordusu Erkân-ı Harbiye Heyeti

983. Ahmed Rıza Bey

984. Rıza Tevfik Bey, Talat Bey, Âsım Bey – Edirne, Seyfullah Efendi- Erzurum.,

985. Hacı Şevket Efendi – Erzurum, Ahmed Müfit Bey Anastas Efendi – İzmid, Aristidi Paşa – İzmir.

986. Nesîm Mazalyah Efendi, Karolidos Efendi- İzmir Albar Faracı Efendi – İstanbul, Hallacyan Efendi – İstanbul

987. Zehrâb Efendi Refik Bey Merhum – İstanbul, Eşref Efendi, Sâmi Efendi – İsparta.

988. Pavlof Efendi – Üsküb, İsmâil Hakkı Bey, Fâzıl Ârif Efendi – Amasya.

989. Talat Bey – Ankara, Mâhir Said Bey – Ankara, Şeyh Safvet Efendi – Urfa.

990. Bedri Bey – İpek, Aziz Paşa Berat, Abdullah Sabri Bey – Bursa

991. Tâhir Bey – Bursa, Ahmed Paşa – Basra, Tâlib Bey- Basra

999. Sason Efendi – Bağdad, Mansur Paşa Bingazi, Süleyman Elbistânî Efendi Beyrut.

993. Şeref Efendi – Perezvin, Yahya Bey, Perezvin, Hüseyin Bey - Piriştine.

994. Hasan Fuad Paşa- Piriştine, Babikyan Efendi – Tekfur Dağı.

999. Mehmet Ali Bey – Canik, Süleyman Efendi – Cebbel-i Bereket.

998. Kasım Efendi – Cidde, Ali Osman Efendi Münir Bey – Çorum., Ali Cenâni Bey- Haleb.

999. Mustafa Nuri Bey, Meri Paşa, Nâfi Paşa – Haleb, Mustafa Efendi – Hums.

1001. Âdil Bey – Tekfur Dağ, Lütfi Fikri Bey – Dersim, Ahmed Muhib Efendi – Denizli.

1002. Basri Bey – Debre, Süleyman Bey – Dedeağaç, Esad Paşa-Diraç.

1004. Ârif Bey Merhum – Diyarbekir, Mustafa Nuri Efendi – Divanya Hazar Lütfi Bey – Zor.

1005. Abdurrezzak Efendi – Siirt, Midhat Bey Dalçaf Efendi Siroz.

1006. Nâşid Bey – Siroz, Hüsnü Bey, Ahmed Şükrü Bey – Sivas.

1007. Ziyâ Efendi – Sivas, Mehmed Efendi – Sana, Sâdık Bey – Trablusgarb

1008. Mazhar Bey - Trabzon, Nâci Bey - Trablus, Mustafa Ârif Bey- Kırk Kilise, Feyzi Bey – Karahisar.

1009. Mustafa Bey – Karahisar, Salim Bey- Karahisar-ı Sâhib, Kâmil Efendi – Karahisar-ı Sâhib, Emin Efendi – Konya.

1010. Ömer Bey – Konya, Emin Efendi - Genc, Cemâl Bey – Kütahya.

1013. Mişel Efendi – Körice, İsmail Hakkı Bey, Fehmi Efendi – Gümülcine

1014. Ahmed Bey, Ferid Efendi – Lazistan, Merhum Arslan Bey – Lazkıye, Pinayot Efendi – Midilli.

1015. Arif Hikmet Bey – Mersin, Ziya Bey, Âsım Bey- Ma'mûretülaziz, Said Paşa – Manisa.

1018. Ahmed Hamdi Bey – Malatya, Pançadarof Efendi – Manastır.

1019. İlyas Sâmi Efendi – Muş, Davud Yusufâni Efendi, Mehmet Ali Fâzıl – Musul

1022. Yorgaki Efendi, Muhiddin Bey- Niğde, Edib Bey, Hayrullah Efendi – Burgaz.

1023. İspartalı Efendi - İzmir, Kâsım Efendi – Ankara, Sâdık Bey – Bilecik, Teodar Efendi- Rodos

1026. Mişel Efendi – Sakız, Rıfat Bey – Haleb.

1027. Dağavaryan Efendi- Sivas Tevfik Bey – Kerbela

1028. Abdülvehâb Efendi – Bolu, Vartekis Efendi – Erzurum, Hayri Bey- Gümüşhâne

1030. Culûs-ı Hümâyûnu Tebliği İçin Rusya'ya Giden Heyet-i mahsûsa

1031. 31. Mart Hâdisesinde Meşrûtiyetin Muhâfazası İçün Bursa'da İçtima'

1034. Fas Ümerâsı

1035. Beyoğlu Polis Müfettişi Çerçil Bey

1039. Papa On Üçüncü Pi

1041. Filibe'de Tenassur İden Nesîmi ve Keşaf Efendiler.

1042. Sandanski Efendi.

1043. Culûs-ı Hümâyûnu Tebrike Gelen Trabzon Konsolosları ve Vâli Ârif Paşa

1044. Rusya Sefîr-i Sâbıkı Mösyö Zinoviyef.

1045. Fransa Sefîr-i Sâbıkı Mösyö Konstan

1046. Mekteb-i sultâni Futbol Kulübü

1055. Karikatür.

1063. 28. Haziran'da İcrâ Edilen Bahri Resm-i Geçid.

1064. Haydarpaşa Önlerinde Donanma-yı Osmânî, Resm-i Geçidde Ertuğrul Yatında Zât-ı Hazret-i pâdişâhî

1065. Resm-i Geçid Resimlerinden, Ertuğrul Yatının Mufârekatı.

1066. Zât-ı Hazret-i pâdişâhiyi Ta'zîmen Toplar Atılırken.

1067. Zât-ı Hazret-i pâdişâhiyi Ta'zîmen Mes'ûdiye Zırhlısından Top Atılırken.

Numara- 11

Kapta Paris'te Bolonya Ormanında Çiçek Müsâbakası Resimlerinden

1071. Veliahd-ı Saltanat Yusuf İzzettin Efendi Hazretleri

T.C. YÜKSEKÖĞRETİM KURULU
DOKÜMANTASYON MERKEZİ

1073. Hâkân Mehluun Şehzâdesi Burhâneddin Efendi.

1074. Bursa Vâlisi Azmi Beyefendi.

1075. Bursa Sergisinde Halı Dâiresi. Bursa Sergisinde Filator Makinesi.

1078. Mihalic Çiflikât-ı Hümâyûnu Mahsûlât Dâiresi

10789. Bursa Sergisinde Teşhir Olunan El İşleri.

1082. Bursa Sergisinde Bir Arma, İpek Böceği Dâiresi

1084. Bursa Sergisinde Teşhir Edilen Makine ve Lambalar.

1085. Bursa Sergisinde Kütahya Çine Ma'mûlâtı Dâiresi, Bursa Sergisinde Meyve Sergisi.

1086. On Temmuz'da Zât-ı Hazret-i Pâdişâhî ile Züvvâre Tahsîs Edilen Çadırlar.

1087. İpek Harekât-ı Askeriyesi- Bir Cebel Topu.

1089. İpek Hâtırât-ı Askeriyesinden – Bir Müfrezenin Tören Karargâhına Vürûdu.

1090. Beyoğlu Mutasarrıf Muavini Ahmed Bey.

1091. Bursa'daki Kasr-ı Hümâyun.

1095. Cemil Süleyman Bey.

1096. Mebûsân-ı Kirâm- Ebuzziya Tevfik Bey- Antalya, Kozmidi Efendi – İstanbul, Câmî Bey – Kazan,

1097. Hamparsom Efendi – Atina, Alaaddin Efendi – Bağdat, Habib Bey – Bolu.

1098. Sâva Efendi – Piriştine, İsmâil Paşa – Tokat, Dimitriyoviç Efendi – Manastır.

1099. Gani Bey – Denizli, Said Efendi – Süleymâniye, Muhiddin Bey – Senice.

1100. Fuad Bey – Trablusşam, Vasfi Efendi – Karesi, Mehmet Ali Bey - Kelkelek, Abdullah Efendi – Trabzon.

1101. Tevfik Bey, Papazyan Efendi – Van, Kiğam Efendi – Muş, İlhâmi Bey – Saruhan.

1102. Donanmaya İntizâr (Üç Renkli, Tablo)

1103. Keldânî Patrîki Emanuel Efendi.

1104. Yıldız Menâzırından – Harem Bahçesindeki Gül ve Ada

1105. Çadır Köşkünün Önündeki Köy.

1106. Yıldız'da- Hükümdar Salonu, Müzenin Bir Kısmı, Silah Müzesi.

1107. Niyâzi Bey'in Birâderi Osman Fehmi Bey.

1108. Garb Sâzendeleri (Tablo)

1109. Bulgaristan'ın Dersaadet Sefîri Sarafof.

1110. Zât-ı Hazret-i Pâdişâhînin Settare-i Nebeviyyeyi Ziyareti.

1111. Settâre-i Nebeviyye Ziyâretinden Sonra Şehzâdegândan Abdulmecid ve Seyfeddin Efendiler, Necmeddin ve İbrahim Tevfik Efendiler.

1112. Ziyâretten Sonra Meşrûtiyet Vapuruyla Müfârakat-ı Hümâyûn.

CİLD- 3

Manzûmeler

Numara- 13.

16-17. Mâzi Mesîrelerinden- Abdülhâk Hâmid.

55. Hayat Kavgası- Mehmed Emin.

80. Dilenci Manzum Piyesi-Mehmet Rauf.

Numara- 14.

127-128. Yine Mâzi Mesîrelerinden- Abdulhak Hâmid.

129. Aşk-ı İnsâniyyet-Mehmet Rauf.

130. Kamer- Mehmet Behçet.

170. Issız Ev- Mehmet Emin.

Numara- 15

196. Yıkık Köy- Hüseyin Sîret.

197. Harb- Midhat Cemâl.

198-199- Yeni Çehreler Genç Kız- Ali Ekrem.

223. Leyl-i Buhran- Ali Cenab

243. Rodos Heykeli- Mehmed Behçet.

Numara- 16

299. Yeni Çehreler- Küçük Bey Ali Ekrem.

300. Leyal-i Hicrân- Mehmed Behçet.

316. Herşeyi Sevmek İstedim- M. R.

Numara- 17

383-4. Harâbeler- Midhat Cemâl.

Numara- 18

462. Bahar-ı Muhayyel- S.

463. Serab-ı Hayâl-Mehmet Rauf.

464. Râhibe- Mehmed Behçet.

Makâle ve Muhtelif Edebî Parçalar.

Numara- 13

4. Musâhebe-i Edebiyye- Raif Necdet.

11. İcmâl-i Ahvâl-i Siyâsiye- Mehmed Behçet.

18. Hükûmet-i Avam ve İngiltere-Mehmet Rauf.

24. Musâhabe-i Felsefiye- M. R.

28. Fas'ta İspanyollar- M. R.

31. Kendi Kendine Müteharrik Tekerlek- M. R.

33. Çıkmaz Sokak: Tedkîkât-ı Edebiye- Mehmed Rauf.

39. Ecrâm-ı Semâviye ile Muhâbere Kâbil mi- Kamil Flamariyon.

45. Renkli Fotograf- Kamil Flamariyon.

49. Meşrûtiyet Çocukları- Bakteriyolog Nureddin Raih.

56. Aziz Kâtil- Şahâbeddin Süleyman.

65. Kutb-ı Şimâli Keşfedildi- Şahâbeddin Süleyman.

71. Kuvve'i Harûriye'i Şemsiye- Şahâbeddin Süleyman.

72. Taş Hatun- Emine Semiye.

76. Ah O Zamanlar- Râif Necdet.

89. Nota: İlânlar, Bilmeceler Vesâire.

Numara- 14

104. Kar'i ve Kâr'ielerimize- İdâre.

105. Musâhabe-i Edebiye- Râif Necdet.

117. Sosyalizmin Şekl-i Hâzırı-Mehmet Rauf.

134. Târih-i Medeniyete Bir Nazar-Mehmet Rauf.

142. Bir Facia- Cemil Süleyman.

146. Beni Terk Eden Kadına, Mensür Şiir- Cemil Süleyman.

149. Hayat-ı İçtimâiyeyi Kemiren Hastalıklar- Nûreddin Râmih

156. Mısır- Ubeydullah Esad.

171. Harekât-ı Arzıye- M. Kemâleddin.

178. Bilmece, İlânât Vesâire.

Numara- 15

184. Musâhabe-i Edebiye- Raif Necdet[1].

202. Bir Mektub- Ahmed Hikmet.

214. Musâhabe-i İktisâdiye, Vergiler- Hasan Tahsin.

224. Jan- Ali Ekrem.

234. 235. Bedbaht Vicdanım- Raif Necdet.

237. Lasal, Markıs- Raif Necdet.

244. Orlion Kahramanı-Mehmet Rauf.

251. Tezad: Millî Roman- İzzet Melih.

263. Yeni Kitablar, Bilmeceler; İlânlar Vesâire.

Numara- 16

272. Musâhabe-i Edebiye- Râif Necdet.

301. Zılal-i Emvât- Hâlide Sâlih.

317. Edebiyât-ı Hâzıra- Midhat Cemâl

325. Hicran-ı Müebbed- Ali Fahri.

338. Duello Adet-i Sâkinesi – Ali Fahri.

342. Tezad: Milli Roman (Mabâd)- İzzet Melih.

(348. Numaralu Sâhifeden Sonra Sehven Mukarrer Sûretde 333 Sâhife Numarasu Konularak Devam Edilmiştir. 8 Sahife Numaraları Tashih Olunmak İcab Eder.).

Numara- 17.

360. Musâhabe-i Edebiye- Râif Necdet.

373. Halley Kuyruklu Yıldızı (***)

---

[1] Bu Makâlede 169'uncu Sahifenin İkinci Sütununun başından yedinci satırında "Dansuvay Hâdisesinin" ibâresinden sonra "büyük bir mes'ele-i milliye..." ibaresi sehven konulmamış olduğundan tashîhi icab eder)

385. Ta'mim-i Maârif - R. F.

394. İltiyâm-Mehmet Rauf.

405. Musâhabe-i Târihiye- Efzâleddin.

410. Musâhabe-i İktisâdiye, Vergiler- Hasan Tahsin.

415. Naturalizm Meslek-i Edebîsi- Ahmed Mâcid.

426. Madam İstanhayl- N...

430. Tezad, Millî Roman (Mabâd) İzzet Melih.

441. Bilmeceler, İlânlar Vesâire.

Numara- 18

448. Musâhabe-i Edebiye- Râif Necdet.

466. Musâhabe-i Târihiye- Efdaleddin.

481. Buhran- Hâşim Nâhid.

493. Hayat-ı Muhayyel- Hâlide Sâlih.

504. Oyuncular ve Ahlâk- Müfid Râtıb.

509. Musâhabe-i İktisâdiye, Vergiler- Hasan Tahsin.

514. Tezad; Millî Roman- İzzet Melih

523-34- Yeni Kitaplar, Bilmeceler, İlânlar Vesâire.

Resimler

Numara- 13

Kapda Meclis-i Âyan Reisi Said Paşa

3. Devletlû Necâbetlû Vâhiddeddin Efendi Hazretleri.

5. Bakıye-i İzâmı İstanbul'a Nakl Olunan İshak Sukûti Merhûmun Cenâze Merâsimi.

8. İshak Sukûtî Merhûmun Cenâze Merâsimi.

12. Rusya Çarı İkinci Nikola Hazretleri.

13. Çariçe Aleksandra Hazretleri

14. Şurâ-yı Ümmet Sâhib-i İmtiyâzı Vatanperver Muhterem Bahâeddin Şâkir Bey[2]

15. Talebe-i Osmâniyeyi Cenova'ya Nakl Eden Üsküdarî Vapuru.

18. Repuplik Balonu Kazâsı.

20. Republik Balonu Kazâzedegânı Cenâze Merâsimi.

21. Mezkûr Cenâze Merâsiminde Hazır bulunan Paris'teki Süferâ ve Mahmud Şevket Paşa Hazretleri 2. Resim.

23. Emniyet-i Umûmiye Muhâsebesi Müdürü Osman Yektâ Bey.

[Mir-i Mûma ileyhin me'mûriyetleri Emniyet-i Umumiye Dâiresi Müdürü Sûretinde Tertib edildiği görülmekle şu radde tashîhine münâsib gördük]

23. Muhterem Mebûslarımızdan Mustafa Âsım Efendi – İstanbul, Seyyid Bey – Aydın, Kara Kin Efendi – Erzurum, Ali Münif Bey – Adana

25. Konstantinidi Efendi – İstanbul, Nedim Bey – Urfa, Rıza Paşa- Bursa, İsmâil Hakkı Bey – Bağdat.

28. Şevket Paşa – Bağdad, Hamdi Bey – Preveze, İsmâil Paşa Merhum – Debre, Zafiropolos Efendi – Çatalca.

29. Boşo Efendi – Serfice, Volahof Efendi – Selânik, Rüştü Bey- Süleyman Efendi – Suriye.

32. Şefik'ül müebbid Bey – Suriye, Ömer Şevki Bey – Sivas, Nureddin Bey – Siverek.

33. Haydar Bey – Saruhan, Hüseyin El Helâlî Efendi – Sana, Ferhad Efendi – Trablusgarb.

36. Osman Efendi, İzzet Bey, Nakî Bey – Trabzon.

37. Maytofufidi Efendi – Trabzon, Yusuf Kemâl Bey – Kastamonu, Hamdi Bey – Kosova.

T.C. YÜKSEKÖĞRETİM KURULU
DOKÜMANTASYON MERKEZİ

40. Tahsin Bey – Kosova.

41. Vehbi Efendi – Konya

44. Tevfik Efendi - Kengri, Hasan Efendi – Safvet Paşa - Kütahya.

45. Mihalâki Efendi- Limni, Sâlih Paşa – Musul Seyyid Ali Efendi – Sana

46-47. Ali Sevid Efendi – Yemen- Mamapola Efendi – Ereğli

48. Merih Seyyâresinin Sathı.

49. Fransa Reis-i Vükelâsı, Dâhiliye ve Mezâhib Nâzırı Mösyö Beryan.

52. Fransa Hâriciye ve Mâliye Nâzırları Mösyö Pişon ve Kuşri.

55. Fransa Harbiye Nâzırı General Baron Bahriye Nâzırı Âmiral Dulapirer.

56. Fransa Adliye Nâzırı Mösyö Barto, Maârif Nâzırı Mösyö Dömorg.

57. Fransa Ticâret Nâzırı Mösyö Jan Döpoy Müstemlekât Nâzırı Mösöy Terviyu.

60. Fransa Posta ve Telgraf Nâzırı Mösyö Mileran, Ziraat Nâzırı Mösyö Revâd.

61. Fransa Mesâİ Nâzırı Mösyö Viviyâni.

64. Ferer'in Idamı Aleyhinde Berlin'de Nümâyişler.

65. Kutb-ı Şimâlî Kâşifi Doktor Kuk.

66. Kutb-ı Şimâlîde Bir Saha-i Müncemiyde.

67. Kumandan Piri'nin Seyâhat-i Sefînesi – Doktor Kuk'un Rehgüzârında Eskimolar.

67. Madrid'de Anarşisler Tarafından Atılan Bir Bombanın Tahrîbâtı.

69. Avrupa'da Son Moda Şapka İğneleri.

70. Seplin Balonu – Suuddan Evvel

73. Seplin Balonuyla İcrâ Edilen Seyahat-i Hevâiyeye Âid İki resim.

74. Seplin Balonunun Uzaktan Görünüşü.

75. Seplin Balonu, Suuddan Evvel.

---

[2] Müdirimizin berây-ı Seyahat İstanbul'dan mefârakati esnâsında tab' olunan bu resmin altına Sehven (Reji Nezâretine, Ta'yin) edilmiş oldukları ilâve olunmuş olduğu görülmekle tashîha lüzum gördük.

78. Seplin Balonunun Avdeti, Ferer'in İdâmı Aleyhinde Paris'te Nümâyiş.

79. Ferer'in İdâmı Aleyhinde Paris'te İcrâ Olunan Nümâyişlerden İki Resim.

90. İki Karikatür- Ramazan Musâhabelerinden – Tunel Kumpanyası İttihad-ı Anâsıra Nasıl Hizmet Edebilir?

91. Kahraman-ı İnsâniyet Ferer, Almanya'da Çiçek Musâbakalarından 2 Resim.

92. Üç Karikatür.

93. İlânât, Nota, Bilmece Vesâire.

Numara- 14

Kapta Midhat Paşa Merhûmun renkli Resmi.

103. Hidiv-i Mısır Abbas Hilmi Paşa Hazretleri.

106. İzmid Seyahat-i Hümâyûnu, Zat-ı Şâhânenin Dolmabahçe'den Müfârekatları.

107. Zât-ı Şâhâne Haydarpaşa Rıhtımında.

108. İzmid'de Kasr-ı Hümâyûnunun İstasyondan Manzarası.

109. Zât-ı Şâhânenin İzmid'e Muvâsalatları.

110. İzmid'de Kasr-ı Hümâyûn.

112. Zât-ı Şâhânenin İzmid Seyahatine Âid Üç Resim.

113. Zât-ı Şâhânenin İzmid Seyahatine Âid Üç Resim.

114. İzmid'den Avdet-i Pâdişâhî

116. İzmid'in Manzara-i Umûmiyesi.

118. Zât-ı Şâhânenin İzmid'den Ertuğrul Yatıyla Avdetleri.

119. Husûsi Fotografimız Kenân Bey.

120. Bahri Resm-i Gecîd Menâzırına Âid 2 Resim.

121. Bahri resm-i Gecid Menâzırına Âid 2 Resim.

122. İclâliye Kuruvazörü.

123. Ressam Sâram Bey.

124. Bahri Resm-i Gecid Menâzırından 2 Resim.

125. Bahri Resm-i Gecid Menâzırından 2 Resim.

126. Zât-ı Şâhâne'nin Dolmabahçe'ye Muvâsalatları.

131. Harbiye Nezâreti Meydanında İstanbul Kura Fermanlarının Sûret-i Kırâati ve dialar 2 Resim.

132. Doktor İbrahim Temo Bey. Yıldız Polis Mektebi Müdiri Yüzbaşı Ahmed Bey, Kura Fermanlarının Esnâ-yı Kırâatinde İstanbul Vilâyeti Heyet-i Me'mûrini.

133. Republic Balonu ve Kazâda Vefât Eden Dört Biçârenin Resmi

136. Kaptan Ferber Âlet-i Tayyâresinden otururken.

137. Âlet-i Tayyâre ile Cev-i havâda Seyâhat.

138. Âlet-i Tayyâreden Biri.

139. Republik Balonu Kazasında Vefât Edenlerin Cesedleri 2 Resim.

140. Ferer Nümâyişlerinde Paris Sokaklarında İkâ' Olunan Tahrîbât.

141. Paris Belediye Rüesâsından (Malezharb)ın Sûret-i Katli 2 Resim.

143. Paris'te İlâncı Otomobiller.

144. Kutub Kâşifî Doktor Kuk, Avdetde.

145. Kutub Kâşifi Doktor Kuk, Seyâhate Çıkarken.

148. Viktor Hugo'nun Mezârı ve Heykeli vesâireye Âid 3 Resim.

149. Edirne Askeri Manevraları.

152. Edirne Askeri Manevraları 2 Resim.

153. Edirne Askeri Manevraları 1 Resim.

154. Hidiv Hazretlerinin Husûsî Mûsika Heyeti.

157. Mısır Menâzırından- Bir Köy Hayâtı.

158. Kâhire'de Âsâr-ı Nefîseden İki Câmi' 2 Resim.

159. Mısır Menâzırından- Karnak Sarayı Harâbeleri, Köylerde Su Nakliyâtı 2 Resim.

160. Mısır Menâzırından- Ehramlar Caddesi; Süveyş Kanalı Medhali 2 Resim.

161. Fransa – Mısır Muhârebesini Musavver İki Tablo.

164. Mısır Menâzırından- Ehramlar, Kâhire'nin Manzarası Kâhire'de Opera Meydanı ve İbrahim Paşa Heykeli 3 Resim.

165. Kâhire'de Müzeler, Ebû'l Havl, Kasr'ün-Nil Köprüsü 3 Resim.

168. Kâhire'de, Avâma Mahsus Kahvehâne.

169. Ehramlar Muhârebesi, tablo, Meşhur Ressam Garas'ın Âsârından.

171. Kafkasya'da Nuka Dâr'ül-Muallimîni Talebesi.

172. Mekteb-i Mezkûr Muallimini ve Erkân-ı Hükûmet.

173. Duyûn-ı Umûmiye Komiseri Said Bey.

175. Paris'de Çiçek Bayramı Şenliklerinden

180. Mûsıkî Şinas Vedî' Sabra Efendi ve Tertib Ettiği Marşı Millî Notası.

Numara- 15

Kapda Üç Renkli Bir Çerçeve İçinde Fondergolç Paşa.

183. İspanya ve Portekiz Kralları.

186. Şehzâde Nûreddin Efendi Hazretleri.

187. Macaristan Seyâhatine İştirâk Eden Osmanlı Seyyahları Ziyâfette.

188. Macaristan Seyâhatine İştirak Eden Osmanlı Seyyahları.

190. Meclis-i Millî İttihaz Olunan Muhterık Çırağan Sarayının Resm-i Küşâdı, Sarayın Denizden Manzarası.

191. Çırağan'ın Yan Cepheden Manzarası.

194. Çırağan'ın Dâhili Manzaralarından.

195. Çırağan'ın Dâhili Manzaraları.

200. Çırağan'ın Resm-i Küşâdı Manzaralarından 2 Resim.

201. Meclis-i Âyan Salonu.

202. Meclis-i Mebûsandan Zât-ı Hazret-i Pâdişâhinin Avdetleri.

204-205. Çırağan Sarayı Dâhili Manzaralarından.

208. Çırağan Sarayı'nda Bir Koridor.

210. Tahran Sefîri Hasib Bey'in Saray-ı Şâhîye Muvâsalatı, Çırağan Sarayı'nda Müzeyyen bir Tavan.

211. Müteveffâ Belçika Kralı İkinci Leopold, Leopold'un Brüksel'deki Sarayı 2 Resim.

212. Yeni Belçika Kralı ve Zevcesi, Hidiv Hazretlerinin Kâhire'den Hicaz'a Azimetleri 3 Resim.

213. A. Naci Bey ve Refikâ-yı Muhteremesi.

216-217. Habeş İmparatoriçesi ve İmparatoru.

218. Resm-i Küşadı İcrâ Olunan Haydarpaşa İstasyonu.

219. Haydar Paşa İstasyonu'nun Manzara-i Umûmiyesi

221. Tablo- Elvâh-ı Hayatdan.

225. Arjantin'de Merâsim-i Askeriye 2 Resim.

228. Arjantin'de Merâsim-i Askeriye 2 Resim.

229. Arjantin General San Martin Nâmına Rekz Olunan Heykel ve Heykeltraş.

232. Ödemiş Askeri Kulubü Âzâları

233. Kıbrıs Lefkoşe'de Hürriyet Kulübü Âzâları.

236. Varna'da İçtima' Eden Bulgaristan Mekâtib-i İslâmiyesi Kongre Heyeti.

237. Alman Sosyalistlerinden Meşhur Ferdinand Lasal.

238. Balkan Murarriri Edhem Rûhi Bey ile Şâhidleri Filibe Mahkemesinde.

240-241. Ferer'in Tezkîr-i Nâmı İçin İ'mâl Olunacak İki Heykel.

242. Meşâhir-i Heykeltraşânından Mösyö Derre.

244. Kuklen Ene'nin Tezkîr-i Nâmı İçin Tumedî Fransız'a İhdâ Olunan Heykel.

246-7. Avelan Kahramanı – Jan Dark – İki Resim.

248. Tayyâr-ı Şehir Mösyö Beleyun'un Taksim Meydanı'ndan SuUdu.

249. Beleryun'un Âlet-i Tayyâresi Kazadan Sonra Sokak Aralarında Yatarken, Beleryu Âlet-i Tayyâresiyle Taksim'de Uçarken 2 Resim.

253. Tezâd Muharriri İzzet Melih Bey.

Numara- 16

Kapta Üç Renkil Nefis Bir Zevha- İleri!

271. Sadrazam Hakkı Paşa

274. Harbiye Nâzırı Mahmud Şevket Paşa, Dâhiliye Nâzırı Talat Bey.

275. Mâliye Nâzırı Câvid Bey, Maârif Nâzırı Emrullah Efendi.

276. Bahriye Nâzırı Halil Paşa, Evkaf Nâzırı Şerif Ali Haydar Bey.

277. Adliye Nâzırı Necmeddin Bey, Ticâret ve NâfiA Nâzırı Halaçyan Efendi.

278-79. Çırağan Sarayı Harîk-i Dilsûzu 2 Resim.

280. Çırağan Harîki, Denizden Görünüşü.

281. Çırağan Harîki Esnâsında Itfâiye Heyeti.

282. Çırağan Ateşler İçinde.

283. Harîkten Sonra Çırağan'dan Bir Manzara-i Hüznengîz.

284-85. Çırağan Harîki Manzaralarından 2 Resim.

286. Harîkden Sonra Sarayın Yan Cepheden Görünüşü.

287. Harîkden Kurtarılmış Bazı Eşyâ

288. Çırağanda Zât-ı Şâhâneye Mahsus Salon.

289. Çırağan Sarayı'nın Hünkâr Dâiresinde Bir Salon.

290. Çırağan'da İçtima' Salonu ve Kürsi-i Riyâset

291. Çırağan'da Merdivenler.

292. İçtima‘ Salonunda Zât-ı Şâhâneye Mahsus Loca.

293. Çırağan’a Âid İki Resim.

294. Çırağan’ın Ortaköy Kapısı.

295. Çırağan Sarayı’nın Üsküdar Cihetinden Manzarası.

296. Polis Mektebi Me‘zunları.

297. Paris’te Fizân – İki Resim.

302. Müteveffâ Grandük Mişel.

303. Fransa’nın Yüz Franklık Yeni Bonknotları.

304-5. Edhem Paşa Merhûmun Cenâze Merâsimi- 2 Resim.

206-7. Edhem Paşa Merhûmun Cenâze Merâsimi- 2 Resim.

310. Belçika Kralı Alber Bürüksel’e Dâhil Olurken; Müteveffâ Kral Leopold’un Cenâze Alayı.

311. Kral Alber ve Maİyyeti, Leopold’un Cenâze Alayı.

312. Bomba ile İtlâf Edilen Petersburg Polis Müdürü Miralay Kaprof- Merkûmun Sû-ikasde Dûçâr Olduğu Odada Bomba Tahrîbâtı.

313. Bomba Tahrîbâtına Âid 2 Resim.

315. Müdâfaa-i Nâmus- Tablo.

318. Medine’nin ve Kubbe-i Saadet’in Manzarası, Mehmil-i Şerîf’in Medine’ye usûlünde İcrâ Olunan Merâsim.

319. Mevsim-i hacda Medine’de Münâhe Meydanı, Medine’de Şimendifer İstasyonu’nda Arabân.

322. Medine’de Bir Çarşı, Medine İstasyonu’nda Huccâc.

327. Medine’de Mezarlıklar ve İstasyonun Esnâ-yı İnşaatta Manzarası.

326. Medine’de (Bab’ül-Anberiye)nin Manzarası, İbn-i Reşid Kabâili Kıyâfeti, İbn-i Reşîd Emîri ve Rıfat Paşa, Medine’de Elektrik Fabrikası.

327. Medine'de Bir Meydan, Şimendifer İnşâat Bölüklerine Mahsus Çadırlar, Huccâc Nakliyâtı.

330. Ertuğrul Vapuru Mûsîkası.

332. Santos duma Nâmına Paris'in Bolonya Ormanı'nda Rekz Olunacak Heykel.

334. Paris'te Komedi Fransız Heyeti, Tayyâr-ı Havâi Mösyö Gudi.

335. Hakan-ı Sâbıkın Tıb-ı Husûsîsi Müteveffâ Profesör Bergman, Mösyö Beyr.

336-7. Madagaskar Yerlilerinin tesîs ve temdîni 2 Resim.

339. Mısır Menâzırından- Kâhire Hâricinde Bir Manzara 2 Resim.

340. Ferdinand Dölasepes.

341. İlk Defa İmal Olunan Buharlı Vapur Numûnesi.

Numara- 17.

Kapta Üç Renkli Levha- Çırağan Harîk-i Dilsuzu

359. Mısır Reis-i Nuzzârı Olub İtlâf Olunan Butros Gali Paşa ve Kâtil İbrâhim Nasıf-ı ul'verdâni.

360. Müze Müdürü Merhûm Hamdi Bey.

361. Râif Necdet Bey.

362. Londra'da Müdhiş Bir Şimendifer Kâzâsı

363. Kâğıthâne Askerî Manevraları 3 Resim.

366. Müteveffa Kral Leopold'un Zevcesi Baron Vugan, Kral Alber'in Mahdûmu Prens Leopold.

367. Paris'te Feyezân-ı Meyyah, Lir Âilenin Nakl-i Mekân Etmesi Askerlerin Muavenet ve İmdâdı, Kazâzedegâne Muavenet Eden Bazı Erbâb-ı İnsâniyet 3 Resim.

368. Sularla Mahsur Kalmış Bir Hâneden İmdâd Talebi, Feyezân Esnâsında Asiner İstasyon'un Dâhili Manzarası 2 Resim.

369. Jan Kuklen Şanteklara'daki Rolüne Kayıkla Giderken Paris'te Sokaklarda Kayıklar 2 Resim.

370. Bulvarlarda Urba-i Hayâtı, İtfâiyenin Ameliyât-ı Tahlisiyesi 3 Resim.

371. Paris Sokaklarında İcrâ-yı Muavenet İçin Dolaşan Gondollar, Tedâbir-i Tahlisiye, Bir Kadının Tahlîsi, Paris Belediye Erkânı Süprüntü Arabasında 4 Resim.

372. Feyezânda Mahsur Kalân Ailelere Ağdiye Tevzî'ı Felâketzedegânın İltica Ettikleri Sen Berus Kilisesinde Bir Manzara.

373. Halley Yıldızı Hakkında İcrâ-yı Rasadât Eden Paris rasadhânesi Müdürü Mösyö Piniyo.

374. Feyezân Esnâsında Paris'te Şanzelize'den Bir Manzara.,

375. Bulvar Hüsman Sular Altında.

376. Paris'te Fayer – Envalid Sokağında Feyezân.

377. Sen Sokağında Feyezân.

378. Burgunya Sokağı'nda Mebûsânın Amed u Şidini Teshile Çalışan Askerler.

319. Felâketzedegânın Sâlib-i Ahmer Heyeti Ma'rifetiyle İtamları.

380. Felâketzedegân İçin İhzâr Olunan Me'kulâtın Sûret-i Muayenesi.

381. Sen Sulipis Kilisesinde Bir Manzara.

382. Erkad Sokağı Sularla Mestur.

386. Omuz Üstünde Bir Akademi Âzâsı.

387. Paris'te Feyezân'ın Şiddediyle Patlayan Lağımlar.

392. Feyezan'dan Evvel Paris'de Lûr Sarayı, Bulvar dekapusin 2 Resim.

393. Paris'te Konkord Meydanı, Sen Nehri ve Belediye Dairesi 2 Resim.

396. Lüksemburg Sarayı, Adliye Dâiresi 2 Resim.

397. Sen Nehri Manzarası, Üçüncü Alexandır Köprüsü 2 Resim.

398. Banteun; Borsa Dâiresi 2 Resim.

399. Pöti Pale, Republik Meydanı 2 Resim.

400. Edhem Rûhi Bey, Balkan Muharrirlerinden Doktor Şefik Bey.

401. Balkan Gazetesi Dâvâ Vekilleri Hâfiz Sıdkî Efendi, Doktor Sevaçef.

402. (Brunsevik) Grandükü ve Zevcesi.

403. Almanya İmparatoru Askerî Nazar-ı Teftişten Geçirirken.

406. Flemenk Kraliçesi Vilhelmina ve kerîmesi

407. Kutub Kâşifi Piri.

410. Rusya Hâriciye Nâzırı İzovlovski.

411. Kont Lamasdorof.

412. Prenses Marya

413. Almanya'da Çin Heyet-i Mebûsası Prens Çay – Suen, Amiral San.

416. Alman Seyyahlarından Mösyö Yurharden.

417. İspanya'nın Paris Sefiri Marki Del Muni

418. Amerika'nın Paris Sefi'r-i Cedîdi Mösyö Albert Bakon, Amerika'nın 14 kadem tulûndaki cesim topları. 2 resim.

419. Mösyö Romar ve İhtira ettiği alet-i Ruiyet (İzahat aynı sayfadadır).

420. Tayyar-ı Şehir Mösyö Dölagranj, Dölagranj'ın Kazadan pek az evvel Alınmış Bir Resmi.

421. Müteveffâ Dölagranj ile Tayyâresi.

422. Dölagranj'ın Tayyâresindeki Motor.

423. Dölagranj'ın Sukût neticesinde Parçalanan Tayyâresi.

426. Estanhayl Ailesi.

427. Madam Estanhayl'ın Balık Avı

428. Madam Estanhayl'a Âid. 3 Resim.

431. İzzet Melih Bey'in Son Bir Fotografi.

Numara- 18

Kapta- Üç Renkli Nefis Bir Levha- Donanmaya Âid Bir Resim.

447. Dersaâdet'e Gelen Bulgaristan Kralı Hazretleri.

449. Kral Ferdinand'la Kraliçe Elenora Hazerâtı.

451. Sirkeci'de İnşâ Olunan Zât-ı Hazret-i Pâdişâhi'ye Mahsus İskele.

451. Söğütlü Vapur-ı Hümâyûnu Sirkeci'ye Muvâsalattan Evvel Bulgar Kral ve kraliçesinin Rükûbuna Mahsus Katar Sirkeci'de.

452. Zât-ı Hazret-i Pâdişâhî'nin Misâfirlerini İstikbâl Etmek Üzere Sirkeci'ye Muvâsalâtları.

453. Sirkeci'de Rekz Olunan Zât-ı Şâhâneye Mahsus Gâyet Kadim ve Kıymetdâr Bir Çadır.

455. Sirkeci'de Bulgar Krâlını Hâmil Trenin Vurûdunu İntizâr.

456. Kral Ferdinând'ın Sirkeci'ye Muvâsalatı.

457. Zât-ı Hazret-i Pâdişâhî ile Kral Ferdinand Bir Arabada.

458. Veliahd Hazretleriyle Kraliçe Hazretlerinin Merâsim Dâiresine Azimetleri.

460. Sirkeci'de Misâfirlerin Vürûduna Müntazır Müteferricîn

461. Kral ve Kraliçe Hazretlerinin Fener'deki Bulgar Kilisesinden Avdetleri.

464. Mehmed Behçet Bey.

465. Zât-ı Hazret-i Pâdişâhî ile Kral Ferdinand'ın Hürriyet-i Ebediye Tepesinde Resm-i Geçid Esnasında Alınmış İki Resimleri.

467. Hürriyet-i Ebediye Tepesi Medhalinde İnşâ Olunan Tak.

468. Resm-i Geçid Esnâsında Zât-ı Hazret-i Pâdişâhî ile Kral Hazretlerinin Çadır Önünde Konuşmaları.

469. Sofya'da Bulgar Mekteb-i Harbiyesi.

470. Sofya'da Bulgaristan Harbiye Nezâreti Dâiresi.

471. Veliahd Hazretleriyle Kraliçe Hazretlerinin Hürriyet-i Ebediye Tepesine Vürudları, Sofya'da Milli Bulgar Bankası.

472. Sofya'da Supraniye Meclis Binası.

473. Sofya'da Prens Boris Caddesi.

474. Zât-ı Şâhâne'nin İlk Mevlid-i Nebevî Selamlığı.

475. Asker Kıyâfetinde İki Osmanlı Yavrusu, Asker Kıyâfetiyle Mevlûd Alayında Bulunan Mini Mini Vatanperverler. 2 Resim.

476. Yıldız'daki Merâsim Dâiresinin Manzara-i Hâriciyesi.

477. Kral Hazretleriyle Berâber İstanbul'a Gelen Reis-i Nüzzârı, Mösyö Malyanof ile Hâriciye Nâzırı General Paprikof.

478. Kraliçe Hazretleriyle Dâme Dünürü ve Maİyyet-i Kraliyede Bulunan Zevât ile Mihmandarlar.

479. Yıldız'da Merâsim Dâiresinde Bir Salon.

480. Yıldız'da Merâsim Dâiresinde Muzîka Sânî

482. Yıldız'da Merâsim Dâiresinde Yatak Odası

483. İstanbul'dan İlk Defa Alınan Askerlere Âid. 2 Resim.

484. İstanbul KurA Efrâdı İçin Rekz Olunan Çadırlar. 2 Resim.

485. Maltepe'de Resm-i Küşâd İcrâ Olunan Askerî Endaht Mektebine Âid İki Resim.

487. Mısır Reis-i Nüzzârı Maktül Butros Gali Paşa'nın Cenâze Alayı, Cenâzenin Önünde Giden İngiliz Süvâri Askeri, Cenâze Alayında İngiliz Süvâri Askeri 3 Resim.

488. Butros Paşa'nın Cenâzesinde Mısır Askeri, Hidiv Hazretlerinin Hicaz'dan Avdetinde Kâhire'de İnşâ Olunan Bir Tak İki Resim.

489. Butros Gali Paşa'nın Esbâb-ı Katlinden Birini Teşkil Eden Süveyş Kanalı İmtiyâzı Meselesinin Aleyhine Kâhire'de Elcezîrede Akd Olunan Cesim Bir Miting.

490. Feyezân'dan Sonra Paris'de Bulvar- Dö Bersiye'de Çöküntü, Feyezândan Sonra Bir Sokağın Sûret-i Tethîri, Pâriste Âlât-ı Tahlîsiyenin Bir Kısmı.

491. Paris Feyezânından Sonra Belediyenin Faaliyeti, Paris'in Tahlisa Heyetinden Bir Kısmı ve Sandallar, Tedâbir-i Tahlisiyeyi İttihaz Eden Fransız Bahriye Askerlerinden bir Kısmı.

492. Dersaâdeti Ziyâret Eden Amerika Cumhûriyeti Sâbık Reis-i Sânisi Mösyö Bankas ile Sefîr Estralvos Hazerâtı.

494. İspanya Kraliçesi ve Kerîmesi.

495. Meşhur Krup Ailesi.

496. Müteveffâ Belçika Kralı'nın Kerîmesi Prenses Kılamantin.

497. Fransa Sanayi Akademisine Kabul Edilen Mösyö Dusalu

498. İpek'de Deçan Manastırı'na Âid İki Resim.

499. Sofya'da İçtima' Eden Bulgaristan Maârif-i İslâmiye Encümenleri Heyet-i Mevusesi.

502. Fransa'da Tüccar Vekâletine Ta'yin Edilen Madam Fizi Lomoniye, Bütün Dünyayı Hayretler İçinde Bırakan Obrilu Buşe Cinâyeti Fâİli Kâtil Liyabof, Liyabof'un Esnâ-yı Cinâyette İsti'mâl Ettiği Âlât-ı Câriha ve Zırhlı Kollıklar, Kâtili Tevkif Ederken Mecrûh Olan Polisler.

503. Kâtil Liyabof'un İltica Ettiği Otel

507. Bin Beş Yüz Yirmi Metre Kadar İrtifâa Suud Eden Tayyâr-ı Şehîr Mösyö Polhan'e Âid İki Resim.

4. CİLD

Makâleler ve Muhtelif Edebî Parçalar

Numara- 19

536. Musâhabe-i Edebiye- Râif Necdet.

551. Ulûm-ı Hayâtiyeden Bir Yaprak- Said Cemil.

567. Sebâvetde Tenmiye-i Ahlak- Nureddin Râmıh

573. Hayat Döküntüleri- Emine Semiye.

579. Şanet Kaler-Mehmet Rauf.

585. Tekâfül- Mehmed Halim.

593. Roma'da Meclis-i Âyan- S.

599. Sulh-ı Müebbed Kâbil mi- M.

607. İstanbul: Meşrûtiyet'den Evvel ve Sonra- A. F.

615. Tezad: Millî Roman- İzzet Melih.

619. Bilmeceler, Yeni Kitablar vesâire

Numara- 20

626.Musâhabe-i Edebiye- Raif Necdet.

637. Kadınlara Hak- Ertuğruloğlu

655. Sendikalizme Dâir- Râsim Haşmet.

664. Efkâr-ı Besita-i Müstevliye- Bedi Nuri.

671. Hakk-ı Talak- Salahaddin Âsım.

675. Hıfzu's- Sıhha-i İçtimâiyeden Bir Yaprak- Nureddin Râmih.

686. Fransa'da İntihâbât-Mehmet Rauf.

696. İki Korkak- Muzhike.

700. İstanbul: Meşrûtiyetten Evvel ve Sonra- A. F.

704. Tezâd: Millî Roman- İzzet Melih.

Numara- 21.

714. Musâhabe-i Edebiye- Râif Necdet.

729. Kadınlara Hak- Ertuğruloğlu.

743. Ulûm-ı Hayâtiyeden Bir Yaprak- Said Cemil

751. Terakki-i İçtimâie- Bedi Nuri.

760. İran, Târih-i İnkılâb- Bedik.

787. Lisân- Nureddin.

791. İstanbul: Meşrutiyet'den Evvel ve Sonra- A. F.

795. Bilmeceler, Yeni Kitablar vesâire

Numara- 22

806. 10 Temmuz...- Recâizâde Ekrem.

807. Hakk-ı Hürriyet ve Hâkimiyet- Ahmed Mâcid.

818. Fikir-i İnkılâb ve İnkılâbât- Bedi Nuri.

830. Bulutlar Parçalanırken- Raif Necdet.

832. Vatan- Süleyman Bahri.

837. Örtüye Düşkün- Ahmet Hikmet.

846. Teşrihhânede- Kilisli Rıfat.

848. Vatan İçin- Ubeydullah Esad.

854. Kadınlara Hak- Ertuğruloğlu.

864. Tiyatrolarımız- İzzet Fuat Paşa.

868. Ukde- Cemil Süleyman.

882. İstanbul: Meşrutiet'ten Evvel ve Sonra - A. F.

884. Bilmeceler, Yeni Kitablar vesâire.

Numara- 23

888. Musâhabe-i Edebiye- Râif Necdet.

896. İlk Gördüğüm Kitab- Said.

903. Bir Konferans- Ahmed Hikmet.

909. Bir Mektub- Recâizâde Ekrem.

911. Sevdâ-yı Ma'sûm- Ubeydullah Esad.

919. Sukût ve Afv Meselesi- Salahattin Âsım.

927. Ulûm-ı Hayâtiyeden Bir Yaprak. Said Cemil.

934. Kadınlara Hak- Ertuğruloğlu.

947. Mahsûl-ı Mutâla ve Tetebbu'- Safvet Nezîhi

959. Hazân İçinde- Süleyman Bahri.

963. İstanbul: Meşrutiyet'ten Evvel ve Sonra A. F.

967. Tezâd: Milli Roman- İzzet Melih.

972. Bilmeceler, Yeni Kitablar vesâire

Numara- 24

976. Musâhabe-i Edebiye- Râif Necdet.

986. Teşekkül-i Arz- Sâlih Murad.

996. İzâhât...

1007. Düğün Yok!- Ahmed Hikmet.

1011- Bir Numûne-i İnhitât- Bedi Nuri.

1018. Mahsûl-ı Mutâla ve Tetebbu'- Safvet Nezîhi.

1034. Vatan ve İhtiyaçları- İsmâil Nureddin.

1042. Paris Musâhabeleri- Fâik Sabri.

1050. Tezâd: Millî Roman- İzzet Melih.

1059. Bilmeceler, Yeni Kitablar, vesâire.

Manzûmeler

Numara- 19

547. Yavuz Sultan Selim, Manzum FâciA-i Târihiye- Ali Ekrem.

563-4- Naaşının Önünde- Süleyman Bahri.

Numara- 20

652-3- Veda'-Mehmet Rauf.

654. Girid- Midhat Cemâl

Numara- 21

740-2- Nireng-i Mehtab- Süleyman Bahri.

Numara- 22

802-5- On Temmuz- Ali Ekrem.

845. İki Fedâkâr- Mehmed Behçet.

Numara- 23

908. Oğlum Doğduğu Gece- Mehmed Emin.

Numara- 24

1002. Aveng-i Seyyiât- Ali Ekrem.

1003. Benimle Vicdân- Nigar Bint-i Osman

1004. Ma'şûka-i Melûlume Âid Neşîdeler- Mehmed Sadî

Resimler

Numara- 19

Kapta Mahmud Şevket Paşa'nın Renkli Resmi.

535. Şevket Turgud Paşa.

536. Müteveffâ İngiltere Kralı Yedinci Edward.

537. Sırb Kralı Birinci Piyer.

538. Sirkeci'de Kral Piyer'e İntizâr.

539. Kral Piyer'in Sirkeci Mevki'ına Muvâsalatı.

T.C. YÜKSEKÖĞRETİM KURULU
DOKÜMANTASYON MERKEZİ

540. Zat-ı Pâdişâhî İle Kral Piyer, Sirkeci'de.

541. Zât-ı Pâdişâhi ile Kral Piyer Dolmabahçe Sarayı'nda

542. Zât-ı Pâdişâhî ile Kral Piyer Bir Arabada

543. Veliahd Hazretleriyle Kral Piyer.

544. Kral Piyer'in Şerefine İcrâ Olunan Resm-i Geçidi, Zât-ı Şâhâne ile Kral temâşa Ederlerken 2 Resim

545. Resm-i Gecidde İtfâiye Alayı, Zât-ı Şâhâne ile Krallık Hürriyet-i Ebediye Tepesine Muvâsalatları 2 Resim.

551. Resm-i Geçidde Topçu Asâkiri.

552. Resm-i Geçidde Mekteb-i Harbiye Talebesi.

553. Resm-i Geçidde Süvâri Asâkiri.

554. Sırb Kralı'nın İkâmetine Tahsîs Buyurulan Merâsim Dâiresinde Bir Salon.

555. Merasim Dâiresinde Bir Salon Kapısı

556. Müteveffâ Yedinci Edvârd'ın Son Fotografi, Edward Kral Jorj ve Prens Edvard 2 Resim.

557. Berlin'de Askerî Balon Tecrübesi.

558. Bakteriyolog Nureddin Ramih Bey.

559. Rusçuk'da Safvetî Vakası Maktullerinin Cenaze Alayı.

568. Almanya'nın Madrid Sefîri Müteveffâ Mösyö Tatenbah.

569. Mösyö Tatenbah ve Zevcesi.

570. Mısır'da Ehramlarda Sukût Eden Bir Tayyârenin Enkâzı Nakl Olunurken.

571. Ehramlardaki Musâbakaya Dâhil Olan (1) Numaralu Tayyâre.

572. 3 Bin Franga Satılan Bir Arslan.

574. Otomobil Kazalarına Karşı İhtira' Olunan Bir Âlet.

575. Mısır Hizb'ül-Vatanî Cemiyeti Reisi Mehmed Ferid Bey.

576. Habeş Veliahdı Prens Liciyasun.

577. İspanya Reis-i Vükelâsı Mösyö Kanalaya, Maarif Nâzırı Mösyö Romanones.

580. Şanetkler Müellifi Rustan, Horoz ve Tavuk Kıyâfetinde Aktör ve Aktrisler 3 Resim.

581. Danimarkalı Prens Kristiyan- Paris'te.

582. Şârizâde Ferik İsmail Paşa.

583. Aydın Mebûsu Mehmed Ubeydullah Efendi.

586. Çakırcalıyı Ta'kibe Memur Bir Müfreze-i Askeriye ve Zâbitân: 2 Resim.

587. Çakırcalı Avanesinden Maktül Deli Ahmed'e Âid: 2 Resim.

588. Almanya İmparatoruyla Hidmet-i Osmâniyede Bulunan Binbaşı Muvit Bey'in Muhâveresi.

589. Almanya İmparatoru'nun Eski Muhârebâtında İbrâz-ı Şecâat Eden Alman Vatanperverlerinin Önünden Mürûru

590. Paris'de Talebe Nümâyişi.

591. Strazburg Heykeli Önünde Talebenin Ta'zimâtı, Nümâyişlerde Çocuklar 2 Resim.

596. Paris Feyezânında Münhedm Olan Bir Binânın Enkâzı.

597. İngiliz Zâbitânından Müteşekkil Bir Futbol Kulübü

600. Şanzi Vapuru Kazâsında Gark Olan Madam Laparat; Şanzi Kazasından Sonra Vapur Kumpanyasının İdâresi Önünde Ahâlinin Tahaccümü

601. Felâketzedegânı Tahlîsa Giden Kalvados Vapuru, Mağrukından Mösyö Döfor 2 Resim.

602. Magrukından Üç Kişi. Marsilya'da Trans-Atlantik Kumpanyası İdârehânesinden Alâmet-i Mâtem 4 Resim.

603. Magrukından Üç Kişi 3 Resim

604. Fransa'da İki Âyan Âzâsının Düellosu.

605. Duello'da Mecrûh Olan Âyandan Mösyö Lentilbak Duelloyu Temâşa Eden Gazeteciler 3 Resim.

608. Madrid Karnavallarına Âid Üç Resim.

609. Nis Karnavallarına Âid 3 Resim.

611. Paris'in Son Moda Mini Mini Kadın Şapkaları.

Numara- 20

Kapta- Sadrazam Hakkı Paşa'nın Renkli Bir Resmi

625. İngiltere Kralı Beşinci Jorj Hazretleri.

626. Sadâ-yı Millet Ser-Muharriri Ahmed Samim Bey Merhum.

627. Harbiye Nezâreti Müsteşârı Fuad Paşa.

628. Terbiye-i İrâde Müellifi Doktor Edhem Bey.

629. Arnavudluk'a Sevk Olunan Samsun Redif Alayı Kumandanı Miralay Hilmi Bey Hicriye Kâimakamı Olub Yemen Eşkiyâsına Esir Düşerek Bi'l-ahere Tahlis Olunan Ziyâeddin Efendi.

630. İngiltere Kralı Beşinci Jorj ile Zevcesi ve Mahdûmu Prens Dögol

631. Yedinci Edvard'ın Zevcesi Kraliçe Aleksandıra

632. Müteveffâ Yedinci Edvard'ın Muhtelif Vaziyetleri 10 Resim.

633. Birmingham Belediye Dâiresinde Alâmet-i Mâtem.

635. Kral Jorj'un Çocukları.

636. Yedinci Edvard'ın Cenâze Alayında Düvel-i Ecnebiye Askerî Murahhasları.

637. Yedinci Edward'ın Medfeni.

638. Yedinci Edward'ın Cenâze Alayı, Müteveffa'nın Beygiriyle Köpeği Merâsime İştirak Ettiriliyor.

639. Yedinci Edward'ın Cenâze Alayında Hükümdaran ve Prensler.

640. Yedinci Edwar'ın Naaşı Vestminister Kilisesi'ne İdhâl Edilirken.

643. Yedinci Edward'ın Cenâzesini Takîb Eden Bazı Hükümdâran

644. Yemen'den Avdet Eden Taburların Ümerâ ve Zâbitânı

646. Berlin'de Yüz Bin Kişilik Bir Nümâyiş.

647. Nümâyişlerde 200.000 El Havâda!

648. Paris'te Senegal Askerî Zâbitânı

649. ElAdl Sâhibi Safâ Bey. Paris'te Senegal Asâkiri.

650. Rayiştah Reis-i Cedîdi Mösyö Luviç.

651. Bir Milyarder ile İzdivaç Edecek Olan Madam Kavalyeri.

656. Meşhur Gladstone

657. Viyana Belediye Reisi Müteveffa Doktor Luker.

659. Madam Tav, Paris'te.

660. Mulhaym Şimendifer Kazası.

661. Kazada Hurdahaş Olan Vagonlar 2 Resim.

665. Yüzlerce İnsanların Mahvına Sebep Olan Bir Balon Kazasına Âid 2 Resim.

666. Husûsi Ressamımız Agayan Efendi.

668. 80 Metre İrtifa'dan Berlin'in Fotografını Alan Bir Matmazel

669. 5 Yaşında Hârika-nümâ Bir Kız – Keman ve Piyano Çalar, Fransız, İngiliz, İspanyol ve İtalyan Lisanlarını Gâyet Güzel Söyler Bir Zekâ-yı Müstesnâ

670. Paris'te Pötipale'de Cesîm Bir Saat

671. Şimendiferler Kralından Dul Kalân Madam Hariman.

672. İtalya'nın Yeni Reis-i Vükelâsı Mösyö Luzati.

673. 76 Santimetre Boyunda Bir Fransız KurA Neferi.

674. Safvetî Vakasında Maktül Düşenlerin Cenâze Alayı.

675. Safvetî Vakasında Maktül Düşenlerin İsveti Kilisesi Önünde Naaşlarının Sûret-i Teşhîri.

676. Prens dumunaku Trafindan Te'sis Edilen Bahr-i Muhit Müzesi.

677.Bahr-i Muhit Müzesinin Resm-i Küşâdı Manâzırı 2 Resim.

678. Bahr-i Muhît Müzesi Rıhtımında Müzeyyen Bir Vapur

680. Almanya İmparatoru'nun Birâderi Prens Hanri

681. Berlin'de Küşâd Olunan Fransa Sanâyi-i Nefîse Sergisene Âid 2 Resim.

682. Sanâyi-i Nefsîse Sergisinde Bir Salon.

683. Sanâyi'-i Nefîse Sergisinde Jüri Heyeti.

685. Cambridge ve Oksford Dâr'ül-fünûnları Talebesi Tarafından İcrâ Olunan Kayık Yarışları.

687. Fransa'da İntihâbât Gürültüleri.- Saint Şamon İstasyonu'nda İntizâr Mösyö Biriyan Müntehablarıyla Musâhabe Ediyor. 2 Resim.

688. Briyan Bir Ziyâfet Esnâsında İrad-ı Nutk Ederken dışarıda Zavallı Polis Müdürü Paralanıyor! 2 Resim.

689. Briyan'ın Taraftarlarıyla Anarşistler Arasında Munâzaa, Biriyan Yumruklarını Göstererek Nutkunda Devam Ediyor. 2 Resim.

690. Hakk-ı İntihâba Mâlikiyyet İçin Uğraşan Fransız Sufrajetlerden.

691. Sufrajetlerden Madam Udu ve Hubertin. 2 Resim.

692. Sufrajetlerden Madam Nelli. Madmazel Aryali. 2 Resim.

683. Sufrajetlerden Madam Duran

684. Niçin İntihâb Etmesin? Tablo

685. Sufrajetlerin Bir Tablosu.

Numara- 21

Kapta Kaçanik Boğazında ..... Üç Renkli Tablo

713. Monako Prensi Alber.

715. Veliahd-ı Saltanât Yusuf İzzeddin Efendi Hazretleri.

717. Damad Ferid Paşa Hazretleri.

718. Paris'te Veliahd Hazretlerine Garda İntizâr.

719. Çin Heyet-i Murahhasası Paris'te, Yedinci Edvar'ın Cenâzesi'nde Hâmil Araba Saraydan Çıkarken 2 Resim.

720. Çin Heyet-i Murahhasası Fransız Askerî Manevralarında.

721. Yedinci Edvar'ın Cenâzesinde Bulunan Fransız Heyeti 3 Resim.

722. Müteveffâ Yedinci Edvar ile Aile-i Hükümdâriye Mensub Prens ve Prensesler.

723. Edvar'ın Yevm-i Vefâtında Londra Borsasında İzdihâm.

724. Yedinci Edvar'ın Vefâtı Üzerine Kâhire'de İcrâ Olunan Merâsim-i mahsûsa ve Âyin.

725. Merâsim-i Mezkûreye İştirâk Eden İngiliz Askerî ve TebAsı.

726. Kral Jorj, Hindistan'da Kaplan Avında.

728. Kral Jorj, Mısır'da Mensub Olduğu Bir İngiliz Taburu Zâbitanıyla.

729. Kral Jorj ve Zevcesi ve Veliahd 2 Resim.

730. Kraliçe Mari.

731. Edvar'ın Cenâze Alayına Âid İki Resim ve Vestminester Kilisesi.

732. Kağıthâne'de Askerî At Yarışları.

733. Kağıthâne'de Askerî At Yarışları 2 Resim.

734. Girid FaciAları – Girid Palikaryaları Tarafından Şehid Edilen, Merhum Osman (Kurezâgî)nin Naaşı.

734. Girid FâciAları- Girid Palikaryaları Tarafından Şehid Edilen Merhum Hüseyin Su Paşagînin Naaşı.

744. İkinci Asr-ı Milâdiye Âid Bir İnsan İskeleti.

745. Paris'te Küşâd Olunan Fizyoterapi Kongresi 2. Resim.

746. Halley Yıldızı Hakkında Tedkîkatda Bulunmak Üzere Tenerif Adalarına Giden Mösyö Jan Maskar.

747. Londra- Mancester Musâbaka-i Hevâiyesi, Pulhân Otomobilden İnerken.

748. Mösyö Ruzvelt'in Paris Seyahati, Ruzvelt Vagonda.

749. Mösyö Ruzvelt Envalid Sarayında.

751. Mösyö Ruzvelt Fransa Askerî Manevralarında 2 Resim.

752. Mancester Musâbaka-i Hevâiyesi 2 Resim.

753. Nis Musâbaka-i Hevâiyyesi, Olislağr'ın Suya Sukûtu 2 Resim.

754. Nis Musâbaka-i Hevâiyyesi, Rusyalı Efimot Havada.

755. Paris'in Son Modaları 3 Resim.

756. Mösyö Ruzvelt Tayyâr Döbone'yi Seyrederken.

757. Döbone Havada, Dubune Vâlidesiyle Kucaklaşırken.

760. İran Meşrûtiyetinin Müessesi Merhûm Muzafferüddin Şah Mücâhid-i Hürriyet Setar Han, Şah-ı İran Ahmed Kaçar Hazretleri, Sipehdâr, Serdâr Esad, Nâib'ül-Saltana, Izd'ül-Melik, Samsâmü's-Saltanata Mücâhid-i Hürriyet Bakır Han 9 Resim.

761. Bâkır Han ile Settar Han ve Efrâd-ı Maiyyetleri.

762. Mücâhidîn-i Hürriyetten Vefrem Han Zencan'a Azimet Ederken.

763. Settar Han ile Bakır Han'ın Gurubları. 2 Resim.

764. Kazvin'de Katl Olunan İki Müstebidin Teşhîri Taşnaksütyun Fırkası'na Mensub Hürriyet Fedâilerinden Bir Maktül.

765. Tahran Mücâhidîn-i Hürriyet'den Cihangir Komitesi.

766. Kilan Mücâhidleri.

768. Tahran'da Atabek Barkında Hastahâne ve Mecrûhin. 2 Resim.

769. Mecrûhîn ve Seyyar Hastahâne Heyeti.

770. Tahrîb Edilen Reşt-i Hükümet Dâiresi.

771. Kazvin'de İşkence Âleti İhrâk Olunuyor.

772. Bahtiyârilerin Topçu Takımı Şah Mahluun Emriyle Selb Olunan Şehid-i Mağfur İsmail Han. 2 Resim.

774. İran Asâkir-i Milliyesi.

775. Bağşah'da Şehid Edilen Sur-ı İsrafil Gazetesi Müdürü Mirzâ Cihangir Han'ın Mezârı Önünde.

776. İrticaiyyun'dan Sani Hazretin Sûret-i İdâmı.

777. İrticâiiyyun'dan Mir Hâşim'in Sûret-i İdâmı.

778. Tahran'ın Fethinden sonra Serdar Esad ile Sipehdâr

779. Culus-ı Şâhide Nâib'üs-Saltana İle Vüzerâ

780. İran Mücâhidin-i Hürriyetinden Yefrem Han.

781. Gülistan Sarayında Culus-ı Şâhi ve Resm-i Ta'zîm.

782. İran Parlamentosunun Resm-i Küşâdı Manzarası 2 Resim.

783. İran Parlamentosu'nun Resm-i Küşâdı Günü Tahran'da Surûr ve Şadımânî.

784. Tahran Menâzırından- Emîn'üs-Sultân Kervansarayı.

785. Tahran Menâzırından- Bir Panayır, Bir Çarşı. 2 Resim.

Numara- 22

Kapta- Ahmed Rıza Bey'in Renkli Resmi.

801. Midhat Paşa Merhum, Kâtib-i Husûsiyesinin Okuduğu Gazeteyi Dinlerken

809. Büyük Reşid Paşa Merhum.

811. Pâdişâh-ı Meşrûtiyetperverimiz Sultan Mehmed-i Hâmis Hazretleri.

813. Mahmud Şevket Paşa

815. 10 Temmuz'un Büyük ve Fedâkâr Kahramanı Niyâzi Bey.

817. 10 Temmuz'un Büyük ve Fedâkâr Kahramanı Enver Bey.

818. Meclis-i Âyan Âzâsından Sâmi Paşa

819. Meclis-i Âyan Âzâsından Nasûhi Bey.

820. Muhterem Mebûslarımız- Hüseyin Câhid Bey – İstanbul, Fâik Bey – Edirne, Rızâ Bey – Erzurum.

821. İbrâhim Bey – Ergani, Rıza Bey – İşkodra, Sıdkı Bey – Aydın.

822. İbrahim Efendi – İpek, Süleyman Efendi – Bayezid, Ârif Bey – Bitlis, Fevzi Efendi – Bursa.

823. Yusuf Şetvan Bey – Bingazi, Zeki Efendi –Bolu, Rıza Bey – Beyrut, Arif İsmet Bey – Biga

824. Sabri Efendi – Tokad, Boyacıyan Efendi – Tekfur Dağı, Nâil Bey – Canik

825. Taha Efendi – Hakkari, Bahâ Bey- Artin Efendi – Haleb

826. Rıza Bey, Âgâh Bey – Drama, Feyzi Bey- Diyarbekir.

827. Rahmi Bey, Honeis Efendi, Astas Efendi – Selânik.

828. Karaso Efendi – Selânik, Vamvaka Efendi – Serfice.

829. Hasan Fehmi Efendi – Sinop, Mehmed İclâni Efendi – Şam.

834. Abdurrahman Bey – Şam, Ali Efendi – Asir, Esad Efendi- Akka

835. Şefik Efendi – Karesi, Said Bey, Rûhi Bey – Kudüs.

836. Said Bey _Kudüs, Rıza Bey – Kırşehri.

840. Aleksandır Efendi – Kosova, Sâlim Efendi, Mustafa Efendi – Konya, Narlı Efendi – Gelibolu, Mehdî Efendi – Kerbelâ

841. Behçet Bey – (Kengeri), İbrahim Lutfi Paşa – Gümüşhâne, Ârif Bey – Gümülcine, Abdullah Azmi Efendi – Kütahya, Refet Efendi- (Mentefek).

848. Halil Bey – Menteşe, Said Bey – Mardin, Abdülkâdir Efendi – Medine, Nakî Bey – Görice

849. Âsaf Bey – Manastır, Ali Bey – İpek, Surla Efendi – Yanya

861. Cem'iyyet-i Hafiye'ye İntisâbından Dolayı Tevkîf Edilen Sinop Mebûsu Rıza Nur Bey.

863. Mahmed Rıza Bey Tarafından Beykoz Kasrında Verilen Ziyâfetde Mebûsân-ı Kirâm Taam Ederlerken.

864. Beykoz Kasrındaki Ziyâfet- Said, Hüseyin Hilmi Paşalarla Ahmed Rıza ve Nuri Beyler – Taam Ederlerken.

865. Beykoz Ziyâfetinde Mebûsan-ı Kirâm.

867. Beykoz Kasrındaki Ziyâfetinde Vükelâ ve Mebûsân.

868. Fransa Reis-i Cumhuru Rey Pusulasını Bizzat İntihâb Sandığına Atmağa Giderken.

869. Berlin İhtilâli Manzaralarından.

860. Aydın Yeni Pazar Ahâlisinin Cem' Eyledikleri Donanma İanesi Bozdoğan'a İsalleri.

861. Donanma İanesine 50 lira İane Veren Aydın Yenipazarı Eşrafından Hacı Hâfiz Efendi.

864. Medîne-i Münevvere'de Küşâd Olunan İttihad Mektebi Talebesi.

865. Medîne-i Münevvere Civârında Bedevî Çocuklarına Mahsus Küşâd Olunan Burhan-ı İttihâd Mektebi Talebesi.

868. Bulgaristan'da Tatarpazarcık Kasabasında İslâm Mektebi Talebe ve Tullabâtıyla Heyet-i Ta'limiyesi.

869. Yedinci Edvar'ın Vefâtında Arz-ı Mâtem Etmek Üzere Merâsim-i mahsûsa İle Sarayın Önünden Geçen İngiliz Çocukları.

812. Butros Paşa'nın Kâtili Verdânî'nin İdâmı Aleyhinde Nümâyişler Yapan Kâhire Mekteb-i Hukûkî Talebe ve Muallimîni.

813. Verdâni'nin Hükm-i İdamı Aleyhine Nümâyişler Yapan Kahire Dâr'ül-Muallimini Talebe ve Heyet-i Tedrisiyesi Şebâb ve İncizâb- Tablo.

T.C. YÜKSEKÖĞRETİM KURULU
DOKÜMANTASYON MERKEZİ

Numara- 23.

Kapta. Barbaros Hayreddin Paşa Merhûmun Renkli Resmi.

887. Kemâlzâde Ekrem Bey.

889. Doktor Bahâeddin Şâkir Bey.

890. Osmanlı Seyyahları Paris'te Bolonya'da

891. 10 Temmuz Bahrî Resm-i Gecîd Menâzırından.

892. 10 Temmuz Bahrî Resm-i Geçîd Menâzırından.

893. 10 Temmuz Bahrî Resm-i Geçid Menâzırından.

894. 10 Temmuz Şenliklerinden – Sakız'da Merâsim-i Mahsûsa.

896 Sakız'a Memur Bafra Ganbotu.

897. Girid Meclis-i Umûmisi Âzâ-yı Müslimesi Kardeşlerimiz.

898. Arnavutluk Islâhâtından- İpek Civarında Esliha-i Harbiyenin Toplanması.

899. İpek Mutasarrıfı Silâh Toplarken.

900. İpek'de Deçan Manastırında Bir Müfreze-i Askeriye Mahmud Şevket Paşa, Kosova'da 2 Resim.

901. İstuk Karyesinde – İpek Mutasarrıfı İle Refâkatindeki Zâbitân

902. Mürettib Ordu Şuhedâsı Kabristan'ında Ziyâret.

904. Donanma-yı Osmânî MuAvenet-i milliye Cemiyeti Tarafından İştirâ Olunan (Barbaros Hayreddin) Zırhlısı.

905. Turgut Reis Zırhlısı.

906. Fas Ordusunda Türk Heyet-i Askeriyesi.

907. Fas Hayânî Ordu Karargâhında Türk Heyet-i Askeriyesi.

910. Meclis-i Âyan Âzâ-yı Kirâmı, Vilpro Şimendifer Kazâsında Hurdahaş Olan Lokomotifin Manzarası 2 Resim.

912. Vilpro Şimendifer Kazâsı – Kazâdan Sonra Hattın Ta'mirî

913. Vilpro Şimendifer kazası – Mahal-i Felâketden Mecrûhîni Nakl Eden Bir Tren.

914. Bulgaristan Kralı'nın Paris'e Seyahati – Kralın Vürûduna Muntazır Ahali.

916. Kralın Paris Belediye Dâiresine Muvâsalatında İcrâ Olunan İhtirâmât-ı Askeriye.

917. Mösyö Faliyer ile Ferdinand Bir Arabada.

918. BeylerBeyi Kasr-ı Hümâyununda Âyan ve Mebûsân-ı Kirâma Keşîde Buyurulan Ziyâfet-i Seniyye – Zat-ı Hazret-i Pâdişâhi ile Maiyyet-i Seniyyelerinde Bulunan Bazı Zevât.

920. Zât-ı Şâhânenin Kasr-ı Hümâyunlarına Muvâsalatlârı.

921. Zât-ı Şâhânenin Avdet-i Seniyyeleri.

922. Ziyâfet-i seniyyeye Meduv Bulunan Zevât Kasr-ı Hümâyûn Bahçesi'nde.

923. Ziyâfet-i Seniyyede Bir Taam Sofrası.

928. Marsilya Liman Amelesinin Grevi 3 Resim.

929. Madrid'de İştial Eden Bir Bomba İle Tahrîbâtı.

931. Ödemiş'te Çeteler Kânûnunun Tatbîkine Memur Dîvan-ı Harb Heyeti.

933. İstanbul Numûne Mektebi Talebe ve Muallimîni.

935. İrlanda Jan Dark'ın Sene-i Devriyesi Merâsimi- Papazlar Jan Dark'ın Bayrağını Taşıyorlar, Merâsimde Kilise Muganni Çocukları, Fransız Askeri Tarafından Sancağın Mürûrunda İcrâ Olunan İhtirâmât-ı Askeriye 3 Resim.

936. Jan Dark'ın Heykeline Vaz' Olunan Çelenk.

937. Arjantin Hükûmeti'nin Yüzüncü Sene-i devriyesi Münâsebetiyle Arjantin TebAsının Paris'de İcrâ Ettikleri Merâsim 3 Resim.

939. Paris Tıb Fakültesi'nde Vukua Gelen Arbede – Fakültenin Jandarmalar Tarafından Tahliyesi, Jandarmaların Fakülteye Azimetleri, Fakülte Havalisinde Askerî Bir Manzara 3 Resim.

940. Konya Vâlisi Ârifî Paşa İle Veled Çelebi Efendi.

941. Vidin Mekâtib-i İslâmiyesi Muallimleri.

942-943. Selânik dilsizler Mektebi Talebe ve Muallimini 2 Resim.

944. Mısır'da Efrâd-ı Askeriye'nin Kışla Avlusunda TaAm Etmeleri.

945. Mısır'da Hicîn Suvâr Askerî Müfrezelerin Biri.

948. Paris'de Çiçek Bayramı Şenliklerinden – Kuyruklu Yıldız Arabası.

949. Çiçek Muhârebesinde Bir Ân-ı Feci' (Mis Annahild)

952. Paris'in En Son Elbise Numûnelerinden

953. Hidmet-i Hassa-i Şâhâne Zâbitân ve Efrâdı.

954-55. Ermeni Vatandaşlarımızın Yedikule Ermeni Hastahânesi Bahçesi'nde İcrâ Eyledikleri Şenlikler.

956. Anadolu'da Medrese Hayatı – Ders Verilirken.

957. Paris'te Viktor Hugo Hâmına Merküz Musânnâ' Bir Âbide.

Numara- 24.

Kapta Mâliye Nâzırı Câvid Bey'in Renkli Resmi.

975. Üstad Muhterem Said Beyefendi.

977. Berâ-yı Tahsîl Viyâna'ya Azimet Eden Şehzâde Ömer Faruk Efendi Hazretleri.

978. İttihad ve Terakki Cemiyeti Murahhas MesUlu A. Naci Bey.

979. Müsteşrikînden Doktor Perule ve Pilmuş Cenabları.

980. Evkâf Muhâsebecisi Abdülmecid Sâbit Beyefendi'nin İki Resmi.

981. Lizbon İhtilâli Üzerine Firâr Eden Portekiz Kralı Manuel.

982. Meclis-i Âyan Âzâsından Nûri Bey.

983. Meclis-i Âyan Âzâsından Halim Bey.

984. Adalar Kâim-makamı İsmail Canbolad Bey.

987. 10 Temmuz'da Kâhire'de Uzbekiye Bahçesi'nin Medhali.

989. 10 Temmuz'da Kâhire'de Bahçesinde Nutuk İrâdına Mahsus Mahal.

990. Brüksel Sergisi Harîki – Sergi Dâiresi Taame-i Lehib Olurken.

991. Brüksel Sergisi Harîki – Belçika Şubesinin Manzara-i Feciası.

992. Brüksel Sergisi Harîki – Belçika, Fransız ve İngiliz Şubelerinin Bakâyası.

995. Tıb Fakültesi Muallimini ve Bu Sene Neş'et Eden Me'zûnin.

997. Amasya Mebûsu İsmâ'il Hakkı Paşa'nın Devr-i Sâbıkta Firârını Teshil Etmiş Olan Kaptan Marko Dabseviç'e İhdâ Eyledikleri Bir Tablo.

998. Mösyö Marko Dabseviç, İsmail Hakkı Paşa'nın Firârını Teshîl Etmiş Olan Vatanperverandan Şevket Bey 2 Resim.

999. (Türaklar)ın Kâidi Fransız Askerî Manevralarını Temâşâ Ederken.

1000. Kâid Musa'nın Maiyyet-i Erkânından Biri Manevraları Temâşa Ederken.

1001. Kâid Mûsa.

1005. Kasel'de Resm-i Geçid- Eski Muhârebâta İştirâk Etmiş Alman Vatanperverânının Almanya İmparatorunun Önünden Müruru- Alay Sancaklarının Müruru 2 Resim.

1006. Kasel'de Resm-i Geçid – Mütefa'din-i Askeriye İmparatorun Huzûrundan Geçerken – İmparator ile Prens Oskar, Askerin Önünden Geçerlerken.

1011. Kalitri Hareket-i Arzında Harâb Olan Bazı Mebâni

1012. İngiltere'nin Folekston Güzellik Musâbakasında Birinciliği Kazanan Miss Kiderling.

1013. Folekston Güzellik Musâbakasında Mükâfât Kazanan Kızlar.

1014. Pelviyoz Taht'ül-Bahr Sefinesi Mağluklarının Cenâze Alayı.

1015. Pelviyoz Taht'ül-Bahr Sefinesi Mağruklarının Cenâze Alayı 2 Resim.

1018. Belçika Kralı Paris'de – Resm-i Geçidden Avdet.

1019. Mösyö Faliyer ile Kraliçe Elizabet ve Kral Alber ile Madam Falyar Kolkola. Kral ile Reis-i Cumhur Arabada 2 Resim.

1020. 14. Temmuz Şenlikleri – Lonşan'da Resm-i Geçid.

1021. 14 temmuz Şenlikleri – Lonşan'da Resm-i Geçid.

1022. Mösyö Falyar Bir Alay Sancağına Lejyon Dönor Nişanını Ta'lik Ederken.

1025. Mekteb-i Hukûk Muallimin ve Mezûnini.

1027. İçindeki Dört Kişi ile Sukût Ederek hurdahâş Olan Bir Alman Balonu.

1028. İspanya'da Bilbao Madenlerinde Grev.

1029. Ta'til-i Eşgâl Esnâsında Madenler.

1030. İspanya Askeri – Madenlerde.

1031. İspanya Askeri – Madenlerde.

1032. Matmuazel Sesil Sorel – Arslanlar Arasında.

1034. Arjantin Reis-i Cumhuru Mösyö Saines Paris'te.

1035. Mösyö Saines ve Mösyö Briyan.

1036. Virjini Hükûmetleri Murahhasları – Versay Medhalinde.

1037. Versay'da Waşington'un Heykeli.

1039. Yemen Fecâyiİ- Dûçâr-ı Kaht Olan Bir Aile.

1043. Paris'te Lui Luğran Mektebi – Manzara-i Hâriciye.

1044. Lui Luğran Müdür Muavini Mösyö Beriyol.

1044. Lui Luğran Müdürü Mösyö Ferte.

1045. Lui Luğran İdâdisinde Dâhilî Bahçe.

1048. Lui Luğran İdâdisinde Tenis oyunlarına Mahsus Bir Avlu.

1049. Lui Luğran İdâdisinin Yatakhânelerinden Birinin Manzara-i Dâhiliyesi.

5. CİLD

Makâleler ve Muhtelif Edebî Parçalar.

2. Üçüncü Sene-i İntişâr Münâsebetiyle Kâri'lere Teşekkür.

3. Musâhabe-i Edebiye- Raif Necdet.

18. Lizbon İhtilâli- Seniha Rauf.

30. Aşk Fesâneleri- Hâlide Sâlih.

33. Mahsul-ı Tedkîk ve Tetebbu'- Safvet Nezîhi.

44. Kanûn ve Kavânin-i İçtimâİyye- Bedi Nuri.

50. Paris Musâhabeleri- Fâik Sabri.

57. Spor - Selim Sırrı.

65. Küçük Hikâye- Esad Said.

69. Ulûm-ı Hayâtiyeden Bir Yaprak- Said Cemil.

81. Tezad.

86. Musâbakalar, Âsâr-ı Münteşire, İlânât vesâire.

Numara- 26

90. Musâhabe-i Edebiye- Râif Necdet.

104. Hasbihal- Cüneyd.

110. Mahsûl-ı Mutâla ve Tetebbu'- Safvet Nezîhi.

126. Tolstoy- Yusuf Akçura.

138-9. Kerîmeye (Menşûr Şiir)- Râif Necdet.

140. Kadınlara Hak- Ertuğruloğlu.

160. Hutur- Bedi Nuri.

166. Makabi Mûsevî Cemiyeti Jimnastik Şenlikleri- Selim Sırrı.

169. Tezâd (Millî Roman)- İzzet Melih.

173. Bilmeceler, Âsâr-ı Münteşire, Kısm-ı İlânât Vesâire.

Numara- 27

178. Musâhabe-i Edebiye- Râif Necdet

181. Mahsûl-ı Mutâla ve Tetebbu‘- Safvet Nezîhi.

198. Aşk Fesâneleri- Hâlide Sâlih.

201. İspor- Selim Sırrı.

211. Tolstoy- Yusuf Akçura.

225. Pâris Musâhabeleri- Fâik Sabri.

234. Kadınlara Hak- Ertuğruloğlu

242. Beyaz ve Esmer (Menşur Şiir)- İlyas Mâcid.

244. Kadın Hilesi (Küçük Hikâye)- Cemil Süleyman.

248. Hayat-ı Âile- Salahaddin Asım.

261. Bilmeceler, Âsar-ı Münteşire, İlânât vesâire.

Numara- 28

266. Musâhâbe-i Edebiye- Râif Necdet.

274. Bir Cevâb- Ahmed Hikmet.

281. Kadınlarımızın Mevki‘-i İçtimâiyesi- Ubeydullah Esad.

297. Kadınlara Hak- Ertuğruloğlu.

307. Spor- Selim Sırrı.

313. Paris Musâhabeleri- Fâik Sabri.

322. Kotra- (Küçük Hikâye)- Cemil Süleyman.

332. Akş Fesâneleri- Hâlide Sâlih.

337. Mahsûl-ı Mutâla‘’a ve Tetebbu‘- Safvet Nezîhi.

350. Bilmeceler, Âsâr-ı Münteşire, İlânât vesâire.

Numara- 29

356. Teşekkür- İdâre

357. Musâhabe-i Edebiye- Râif Necdet.

365. Küçük Fesâneler- Halide

367. Mahsûl-i Mutâla ve Tetebbu'- Safvet Nezîhi.

382. Amerika Mektubları. Cevad Eyyüb.

387. İrâde-i Ahlâkıye- Doktor Edhem.

397. Kadınlara Hak- Ertuğruloğlu.

411. Paris Musâhabeleri- Fâik Sabri.

418. Vandalizm Numûneleri- Bedi Nuri.

426. Arz-ı Teşekkür- Zekiye

427. Kadınların Mevkı'-ı İçtimâİyesi Münâsebetiyle- Âliye.

428. Kanayan Derdlerden- Vesîme Ni'met.

431. Tezâd Millî Roman: İzzet Melih.

439. Bilmeceler, Âsâr-ı Münteşire, İlânât-ı Vesâire.

Numara- 30

444. Musâhabe-i Edebiye- Râif Necdet.

463. Doktor Karaçun İmre- Ahmed Refik.

474. Esâret ve İstiklâl- Doktor Edhem.

484. Buhran, Mensûr Şiir, Hayriye Melek Hunç.

485. Mahsûl-ı Mutâla ve Tetebbu'- Safvet Nezîhî.

504. Bazı Kavânin-i Rûhiye- Bedi Nuri.

511. İstanbul'dan Meşhed-i Hüdâvendigâra.

534. Amerika Mektubları- Cevad Eyüb

537. Bilmeceler Âsâr-ı Münteşire, İlânât-ı vesâire.

Manzûmeler

28-9. Nireng-i Leyl- Süleyman Bahri.

102. Tersi'-i Tehassür- Hamdullah Suphi.

103. Bayram- Hamdullah Suphi.

210. Sevdiklerim-Mehmet Rauf.

345. Piyanoyu Dinlerken- Süleyman Bahri.

336. Bir Kuş- Recâizâde Ekrem.

364. Ay Doğarken- Süleyman Bahri.

Resimler

Numara- 25

Kapda- Portekiz Kralı İkinci Manuel (Üç Renkli Levha)

1. Kral Manuel, Krallık Libâsıyla.

1. Seyyidler'de İcrâ Kılınan Büyük Askerî Manevraları Zât-ı Şâhâneyi Hâmil Trenin Seyyidlere Muvâsâlatı.

2. Zât-ı Şâhânenin Vagonundan İnmeleri.

3. Zât-ı Şâhânenin Seyyidlerde Otağ-ı Hümâyûna Gitmeleri

4. Zât-ı Şâhâneye Mahsus Çadır.

5. Veliâhd Hazretleri Otağ-ı Hümâyûn Önünde.

6. Zât-ı Şâhâneye Mâhsus Vagon Seyyidlerde.

7. Otağ-ı Hümâyun-ı Resm-i Geçidden Evvel

8. Resm-i Geçid – Kıtaât-ı Askeriye Otağı Hümâyûn Önünden Geçerken.

13.Resm-i Geçidde Düvel-i Ecnebiye Ataşe Militerleri

14. Edirne Seyâhat-ı Hümâyûnu- İkâmetgâh-ı Pâdişâhi.

15. Edirne Seyâhat-ı Hümâyun-ı Dâire-i Belediyenin Müdhili

17. Edirne Seyâhat-ı Hümâyunu – Zât-ı Pâdişâhinin Sultan Selim Câmi'-i Şerîfine Muvâsalatları.

19. Sultan Selim Câmi'-i Şerifi Minberi.

20. Sultan Selim Câmi'-i Şerîfi- Mahfil-i Hümâyun ve Câmi'-i Şerifin Hâricden Manzarası.

21. Kral Manuel'in Amcası İrticâiyundan Dük Dö Porto.

22. Portekiz Cumhuriyet Fırkası Rüesâsından Doktor Bayrao.

23. Lizbon'da Avenida Caddesi

24. Sâbık Kral Manuel'in Avcılık Resimleri 3 Resim.

25. Kral Manuel'in Lizbon İhtilâlinde İlticâ Ettiği Son Pavlo Zırhlısı

26. Potsdam Mulâkâtı – Rusya ve Almanya İmparatorları Bir Arabada.

27. Postdam Mulâkatı – Menâzırından İki Resim.

37. Ser Muharririmiz- Rauf Bey.

38. Meşâhir-i Ağniyâdan Karneci.

39. Doktor Geri – Keşf Ettiği Frengi Serumunu Mikroskopla Muayene Ederken.

40. Bir Kumarbaz Tarafından Cerh Edilen Yeni Gazete Muharrirlerinden Emin Bey.

42. Kosova Müretteb Kolordu Müstakıl Livâsı Kumandanı Hasan Tahsin Bey.

43. Hasan Tahsin Bey Askerî Nazar-ı Teftişinden İmrâr Ederken.

45. Kosova Kolordusu Harekâtına İştirâk Eden Samsun Livâsı Kumandanı Ahmed Avni Bey.

46. Ostand Menâzırından – Kadın ve Erkeklerin Bir Arada Banyo Etmeleri, Seyyar Banyolar ve Şık Müste'cirler 2 Resim.

47. Ostand Sokaklarında Tenezzüh.

49. Fransuva Kupe'nin Heykeli.

51. Lüksemburg Müzesindeki Âsâr-ı Nefîseden Hatıra Ünvanlı Tablo

53. Lüksemburg Müzesindeki Âsâr-ı Nefîseden- Avdan Avdet.

54. Lüksemburg Müzesindeki Heykeller Salonu.

46. Lüksemburg Müzesindeki Âsâr-ı Nefîseden- Salamın Galibleri Nâm Tablo.

47. Fransız Şimendiferler Amelesi Grevi- Paris'in Şimâl İstasyonunda.

48. Greve Müteallik 2 Resim.

49. Greve Müteallik 2 Resim.

60. Sen Euvazu'da Bir Fabrika Amelesinin Grevi.

61. Grevde Dûçâr-ı Tecâvüz Olan Bir Trenin Askerle Muhâfazası.

62. Belçika Kralı Brüksel Sergisinde.

63. Belçika Kralı- Beyân-ı Takdîrât Ederken.

64. Bir Tayyâre Kazasında Mecrûh Düşen Madam Laboran Laroş – Hastahânede.

69. Âyandan Besarya Efendi.

70. Brüksel Balon Sergisinden Bir Manzara.

71. Doktor Garip'in ve Miss Kuner Nâmında Kâtil Bir Zevc ve Zevce.

72. Almanya'nın Hanover Şehrinde Alman Veliahdı Tarafından Bir Heykelin Resm-i Küşâdı.

74. Paris'te Alfred De Muse Nâmına İnşâ Olunan Bir Âbide.

77. Brest Kışlası Önünde Bir Amele Ailesi.

78. Hadîkâ-i Meşveret İdâdisi 2 ve 3.ncü Sınıf Talebesi.

79. Anadolu'da Bir Mekteb- Talebenin "Târık" Piyesini Temsîl Etmeleri.

Numara- 26

Kapda Müteveffâ Tolstoy'un Renkli Resmi.

89. Ahmed Şuayb Bey Merhum.

92. Meclis-i Mebûsânın Üçüncü Devre-i İçtimâİyesinde Nutk-ı İntitâhiye'nin Kıraati.

93. Zât-ı Hazret-i Pâdişâhînin Meclisten Avdetleri.

95. Veliahd Hazretlerinin Meclisten Avdetleri.

97. Merhum Hasan Fehmi Paşa.

97. Donanma-yı Osmânî Cemiyeti Kandiye Şubesi Âzâları.

98. Almanya İmparatoru Avda.

99. Almanya İmparatoru Şikârîni Seyd Ederken.

100. Paris Polis Müdürü Mösyö Lepin.

102. Medine'de 200 Odalı Bir Otel.

105. Haleb'de Emîrîzâde Câmi'-i Şerifine İhdâ Buyurulan Lihye-i Saadetin Muhâfazasına Mahsus Mahal.

107. Çorlu'da Abdullah Paşa Tarafından Manevra Tenkîdâtı.

108. Afrika'da Beşâre Kabîle-i İslâmiyesi.

109. Bişâre Kâbilesinden Bir Âile Efrâdı.

110. Mancester Şimendifer Kazâsı Resimlerinden.

111. Doktor Şükrü Kâmil Bey.

112. Meşhur Otel Birun

113. Otel Birun'un Yakından Manzarası.

116. Paris'te Bir Kadın Lokantasının Mutâlâa Salonu.

119. Londra Şehremîni'nin Resm-i Tahlîfi.

122. İngiltere'de İntihâbât-Kadınların İntihâbâta Karışmaları.

123. Lord Rozberi ile Mistır Askit'in Muhâlifler Tarafından Takibî

126. Muhâfazakâr bir Partinin İntihâbât İşleriyle İştigâli.

127. İntihâbâtda Reklamcılık.

130. İngiliz Sufrajetlerinin Parlamento Önünde İcrâ Ettikleri Mühim Nümâyişler.

131. İntihâbâtda Nutuklar 2 Resim.

132. Meşhur Ressam (Şaplen)in Makberi.

133. Hikmetşinasandan İtalyalı Muallim Sera Butâni.

134. Müretteb Ereğli Alayı Zabitân ve Efrâdı Hakkında Muamelât-ı Mihmânnüvâzâne de Bulunan Kâzım Beyefendi (İsimleri Sehven Cevad Bey Suretinde Yazılmıştır).

137. Privadi'de İslâm Muallimleri Kongresi.

141. Paris'de Lui Luğran Mektebindeki Talebe-i Osmaniye ile Muallimleri.

143. Cuma-i Bâlâ İttihâd ve Terakkî Mektebi Talebe ve Muallimîni.

145. (Gözlüh) Cemiyet-i Hayriyesinin Tesîs Ettiği Rüşdiye Mektebi Muallimini ve Müteallimîni.

146. Şarku Heyet-i Seferiyesinin Avdetinde Bir Ziyâfet.

147. Şarku Heyet-i Seferiyyesinin Purkuvapa Sefînesi.

149. Mösyö Dunliduf'un Cenâze Merâsimi – Pâris'de.

149. Mösyö Dunliduf'un Cenâze Merâsiminde Grandük ve Grandüşeş Vilademir.

150. İngiliz Ordusunda İlk Askerî Tayyare.

151. Tayyâresiyle Sükût Ederek Vefat Eden Meşhur Tayyar Şavez'in Cenâze Merâsimi. 2 Resim.

154. Fransa Meclis-i Mebûsân Reisi Mösyö Birison.

156. İngiliz Askeri Manevralarında Dük (Dukunut).

157. İngiliz Askeri Manevralarından Bir Manzara.

158. İki Fransız Zâbiti Tarafından İdâre Edilen Bir Askerî Tayyâre

159. Paris'in Ayyaşları Tarafından Kullanılan Alât-ı Câriha Kolleksiyonu. 2 Resim.

172-73. Kâtil Bir Fransız Neferinin Askerlikden Tardı Merâsimi. 2 Resim.

Numara- 27

Kapda- Bâb-ı Âli Bîeman Alevler İçinde Renkli Resim.

177. Bahriye Nâzırı Mahmud Muhtar Bey.

182. Bâb-ı Âli Hariki- Hariki'nden Kurtulan Hâriciye Nezâreti Dâiresi.

184. Bâb-ı Âli Hariki Şurâyı Devlet Aksamından Bir Manzara.

185. Bâb-ı Âli Harîki- Tahlis Edilen Evrâk ve Defâtirin Arabalarla Nakli.

186. Şûrâyı Devlet ve Dâhiliye Devâirinin Önünde Bir İtfâiye Bölüğü.

187. Harîkden Sonra

188. Şûrâyı Devlet-i Mehâkim Kısmından Bir Manzara.

189. Şûrâyı Devlet-i Mehâkim Kısmı Medhalinde İtfâiye.

190. Harîkden Sonra Dâhiliye Nezâreti Odasının Manzarası.

191. Harîkden Sonra Bâb-ı Âli'nin Yüksekten Alınan Resmi.

192. Harîkden Masûn Kalân Sadâret Dâiresi – Medhal.

193. Muhterik devâirin Manzarası.

194. Yangından Sonra Seyirciler.

196. Yemen Hâdisâtı Münâsebetiyle Hadîde İskelesi ve Sananın Manzarası 2 Resim.

197. Yemen'de Top Nakliyâtı.

202. Sanâ'da Bir Câmi'

293. Hadîde'de Bir Resm-i Geçid.

204. Hadîde'de Topçu KıtAtının Resm-i Geçidi.

205. Yemen'de Develerle Top Nakliyâtı.

206. Hadide Hâricinde Bir Müfreze-i Askeriye.

208. Yemen Çöllerinde Erzâk Nakliyâtı.

209. Dük Dökono.

212. Elhilâl Sâhibi (Cerci) Zeydan Efendi.

213. Zeki Megâmiz Bey.

214. İsmail Hakkı Paşa, Amasya Mebûsu.

215. İstanbul'da Bir Japon Mezarı Etrâfında Merâsim 2 Resim.

216. (Gelen) Şimendifer Musâdemesi Resimlerinden Yolcu Treninin Musâdemeden Sonra Manzarası.

217. Kazadan Sonra Hatdan Enkâzın Kaldırılması Musâdemenin Mahal ve Kıla'ı.

219. Musâdemenin Te'sîriyle Harâb Olan Vagonlardan Biri.

221. Ahîren Teşkil Olunan Harita-i Askeriye Heyeti.

224. Siyamlı Yekvücud İki Hemşire (Aynı Sahifede Tefsilâtda Vardır).

226. Paris'de Lur Müzesi ve Gambeta'nın Heykeli.

227. Lur Müzesindeki Âsâr-ı Nefiseden – Nefer Kışla Kapısında Nâm Tablo

228. Lûr Müzesinde – Apollon Galerisi.

229. Lür Müzesinde Venûs Dumilu Salonu.

231. Solferino Muhârebesinde Üçüncü Napolyon Unvanlı Tablo.

233. Fatih'in İstanbul'a Duhûlü.

236. Bir Tayyâre Musâbakasında Kıymetdâr bir Heykel Kazanan Tayyar Şehir Arahâm Vayt ile Kazandığı Heykel.

237. İşkodra Evlerinde Müzeyyen Bir Ocak.

238-39. İngiltere'de Boltun Madeni'nde Vukua Gelen Bir İştiale Müteallik. 2 Resim.

Numara- 28

Kapta- Silah Başına Unvanlı Renkli Tablo

265. Dâhiliye Nâzırı Halil Bey.

267. Yemen Kuvâ-yı Umûmiyesi Kumandanı İzzet Paşa.

268. Maârif Nâzırı İsmail Hakkı ve Osmanlı Dâiler Vekâletine İntihâb Olunan Hüseyin Câhid Beyler.

269. Mekteb-i Harbiye'nin En Kıdemli Talebesi- Merhum Hacı Hüseyin Paşa.

270. Gâzi Ahmed Muhtar Paşa.

272. Mekteb-i Harbiye'nin 75'inci Sene-i Devriyesi Merâsimine Âid. 2 Resim.

273. Keza 2 Resim.

282. Yıldız'da Bayram Nâmında Bir Nefer Tarafından Cerh Edilerek Vefat Eden Almanyalı Muallim Kâimakam Fon Şilistin Bey.

283. Müteveffâ Fon Şilistin Bey'le Yetim Kalân Çocukları.

284. Müteveffânın Naaşının Mevzu' Bulunduğu Kilise ile Tabutunun Manzarası.

285. Şilistin Bey'in Cenâze Merâsimi, Müteveffânın Cesedini Nakl Eden Araba

286. Cenâzede Kıtaât-ı Askeriye ve Cenâze Arabasının Önünden Görünüşü. 2 Resim.

287. Cenâze Alayının Mekteb-i Harbiye Civârından Mürûru.

288. Resm-i Tedfinde Şahzâdegân Hazretleriyle Ümerâ-yı Askeriye ve Merâsime İştirâk Eden Süvâri Numûne Alayı Zâbitân ve Efrâdı 2 Resim.

289. Resm-i Tedfinden Sonra Havaya Silah Boşaltılması.

290. Bitlis'in Kış Manzaralarından

291. Bitlis'in Kış Manzaralarından.

292. Bitlis'in Kış Manzaralarından.

293. Bitlis'in Kış Manzaralarından.

294. Amiral Due Cenablarıyla Maiyyeti Erkân-ı ve mihmandarları.

295. Amiral Poe ile Kerîmesinin ve mihmandarlarının Gemi'de Alınan Resimleri.

298. Donanmayı Osmânî Cemiyeti Menfaatine İskeçe'de Bir Koyun Müzâyedesi.

30. Bir Batında Dört Çocuk Tevlîd Eden Madam Perre İle Çocukları.

301. Menlik'in Fransa Reis-i Cumhuruna Hediyesi, Bir Zürâfa

303. Doktor Şarko Sorbon'da Konferans Verirken.

304. Mançurya'da Veba-Felâketzede Bir Aile.

305. Meksika'da Ahîren Resm-i Küşâdı İcrâ Edilen Âbide-i İstiklâl.

306. Meksika'da İstiklâl Şenliklerinden Bir Manzara.

308. Meksika Şenliklerinde Târihi Merâsim.

310. Anarşist Muharrir Alber Libertad (Aynı Sâhifede Tafsîlâtta vardır).

311. Anarşist Libertad, Hem Meslekleriyle Berâber.

314. Paris'te Opera Binasının Son Cihetinden Görünüşü.

315. Paris'te Operanın Cephesi.

316. Paris'te Operanın Muhteşem Merdiveni.

317. Opera Caddesi.

318. Opera'da Büyük Merdiveninin Diğer Bir Manzarası.

319. Edvar Dötay'ın Tablolarından 1875'de Paris'de Operanın Küşâdı.

329. Operanın Galerisi.

338. Tanburi Şehîr Cemil Bey.

343. Medine'de Hecin Suvar Akıncı Bölükleri Zâbitân ve Efrâdı.

344. Akıncı Bölüklerinden Bir Manzara.

345. Akıncı Bölüklerinin Kayalıklar Üstünde Bir Manzarası.

346. Medine Şimendifer İstasyonu'nun Dâhili Manzarası ve Memurîn.

347. İstanbul'da Kış, Nişantaşı Civârında Kar Yığınları.

348. İstanbul'un Kış, Manzaralarından 2 Resim.

Numara- 29

Kapta- Yemen Çöllerinde – Medeniyet Ordusu Renkli Tablo.

355. Evkâf Nâzırı Hayri Bey.

358. New York'da – Kolombiya Dâr'ül- Fünûnu.

359. Beşinci Redif Müfettişi Osman Rıfat Paşa.

360. Tayyârelere Karşı İhtira Olunan Zırhlı Otomobillerden Birinin Manzarası.

361. Zırhlı Otomobillere Âid 2 Resim.

362. Tayyâresiyle Ayastefanos Civârında Müteaddid Cevelânlar İcrâ Eden Rusyalı Mösyö Maslenikof.

363. Maslenikof'un Tayyâresi.

368. Paris'in Karnaval Eğlencelerinden- Resmî Bir Güzellik.

369. Paris'in Müntehab Güzelleri – Şehremâneti Dâiresinde Verilen Ziyâfetten Çıkarlarken.

370. Paris Güzellerinin Bulvarlarda Seyerânı

371. Üsküdar'da Yeni Câmi'-i Şerîfde İcrâ Buyurulan Cuma Selamlığına Âid. 2 Resim.

373. Üsküdar'da Yeni Câmi'-i Şerifde İcrâ Buyurulan Cuma Selamlığına Âid 2 Resim.

374. Amiral Konesti Cenabları ve mihmandarları.

375. Bulgaristan Hudûdunda Devebağırdan Mevkii'ndeki Osmanlı ve Bulgar Karakolları.

376. Eğri Palanga'da Bulgar Hudûduna Giden Yolda Jandarma Karakolhânesi ve Eğri Dere Boğazı. 2 Resim.

378. Yemen Eşkiyâlarına Tahassüngâh Olan Taş Kalelerden Biri.

379. Yemen Eşkiyâlarına Tahassüngâh Uolan Kerpiç Kalelerden Biri.

381. Yemen'de Harekât-ı Askeriye – Bir Topçu Takımı.

384. Yemen'de Şebam Kasabası.

385. Yemen'de Yerli Ahâlinin Tarz-ı Telebbüsü – Deveciler.

386. Yemen'de Top Nakliyâtı.

388. Namervan'da Osmanlı ve Rus Zâbiti Bir Arada.

389. Sudan'da Katl Olunan Meşhur Gordon Nâmına Hartum'da Rekz Olunan Heykel.

390. Fecaeten Vefât Eden Fransa Harbiye Nâzırı General Biron.

391. Müteveffâ General Biron'un Cenâze Merâsimi. 2 Resim.

393. Çakırcalı'yı Takîbe Memur Askerî Müfrezelerden Biri.

398. Leon Dude ile Marsel Nâdu Arasında Vukua Gelen Duello.

399. Tuyur'da Kabiliyyet-i İstinâs.

401. Gine İhtilâlcileri., 2 Resim.

403. Şehid-i Hürriyet Merhum Muhtar Bey'in Elbiselerini Askerî Müzesine İsâl Eden Zevâtla Müze Heyetinin Bir Arada Çıkarılan Resimleri.

405. Almanya İmparatoru'nun Viyana Seyâhati – İki Tacdâr Şombron'a Giderken .

406. Transatlantik Vapurlarından Birinin Musâdemesiyle Rahnedâr Olan Marsilya Rıhtımı.

412. Versay Sarayının Manzara-i Umûmiyesi.

413. Versay Müzesinde Mükellef Bir Galeri.

414. Versay Portakal Bahçesinden Bir Manzara.

415. Versay Müzesinde İğneli Salon.

416. Versay Bahçesinde Muhteşem Bir Havuz

417. Versay Bahçesinde Latîf, Musanna' Bir Köşe.

419. Sivas Sanâyi Mektebi Talebesi ve Muallimini.

42. Eskişehir İdâdisi Talebe ve Muallimîni.

422. Almanya'da Eştetin Civârında Bir Göle Sukût Ederek Vefât Eden Doktor Kurs Vekabdel'in Râkib Oldukları Tayâre Enkâzının Sudan Çıkarılması.

423. Doktor Kurs'un Naaşının Sudan Çıkarılması.

424. Almanya'nın Rayihştah Meclisinde Sosyalist Fırkası Reis'i Mösyö Sinekrin Takrîben 100.000 Kişinin İştirâk Ettiği Müdebdeb Cenâze Âlayı.

Numara- 30

Kapda- Hazır Ol Çünkü Eğer İstersen Sulh ve Salâh Unvanlı Renkli Bir Levha.

410. Zât-ı Şâhâne'nin Selânik'de Askerî Kışlasını Ziyâretleri.

412. Vaz'ı Esâs Resminin Taraf-ı Pâdişâhiden İcrâsı.

413. Vaz'ı Esas Merâsiminden Sonra Zât-ı Şâhâne Çadırda Midhat Paşa Mekteb-i Sanâyi' 2 Resim.

415. Selânik Belediye Hastahanesi ve İttihad Bulvarı 2 Resim.

416. Selânik'de İttihâd ve Terakki Mektebi.

417. Selânik Mekteb-i Sultanîsi.

418. Selânik'in Meşhur Beyaz Kulesi.

419. Selânik'de Büyükdere Caddesi.

441. Hâtıra-i Seyâhat-ı Hümâyun Olmak Üzere İnşâ Olunacak Âbidenin Vaz-ı Esâs Resminin İcrâsından Sonra Şâhânenin Avdetleri.

443. Sultan Mehmed Hân-ı Hâmis Hazretleri.

445. Rumeli'de Seyâhat-i Hümâyûn-ı Zât-ı Şâhâne'nin Selânik Rıhtımı'na Çıkışları.

446. Rıhtımda Kudum-ı Hümâyûnu Tahmîden Dua Tilâveti.

447. Zât-ı Şâhâne Selânik'e Çıkarken Donanmadan Toplar Atılması.

448. Selânik Rıhtımında – Zât-ı Hazret-i Pâdişâhinin Muvâsalatından Evvel Bir Manzara.

449. İskelede Erkân ve Ümerâ-yı Askeriye.

450. Mukibb-i Hümâyûn'un Rıhtımdan Mufârekatı.

451. Mukibb-i Hümâyûn Selânik Rıhtımından Geçerken.

452. İstanbullu Züvvâri Hâmil Reşid Paşa Vapuru'nun Selânik Rıhtımına Muvâsalatı.

453. Müstakbelini Hâmil Midhat Paşa Vapuru'nun Selânik Rıhtımına Avdeti ve Selânik Vâlisi İbrahim Bey.

454. Rıhtımda Müstakbelîn.

455. Selânik'de Entim Kulübü Önünde Nümâyişler.

456. Selânik'de Hürriyet Meydanında İzdihâm.

457. Selânik Rıhtımı'nda Müteferricîn.

458. Selânik'de İkâmetgâh-ı Hümâyûn.

459. Dâire-i Hümâyûn Etrâfında Tedâbir-i İnzibâtiye 2 Resim.

460. Muvâsalat-ı Hümâyunu MüteAkib Rıhtımdaki Mebâni.Balkonlarının ve Mekteb-i Musikalarının Manzarası.

461. Selânik'de Cuma Selamlığı- Yollarda Kız Mektebleri Talebâtı.

462. Selânik'de Cuma Selamlığı – Yollarda Kız Mektebleri Talebâtı.

464. Selânik'de Cuma Selâmlığı – Hürriyet Meydanında Bir manzara ve Selânik İtfâİye Heyeti 2 Resim.

465. Zât-ı Şâhâneye Arz-ı Ta'zimât Eylemek Üzere Girid'den Gelen Vatandaşlarımızdan Bazıları.

466. Teşrîf-i Şâhâne Sırasında Hürriyet Meydanı'nın Manzarası.

467. Selânik'de Ayasofya Câmi'-i

468. Zât-ı Şâhâne'nin Ayasofya Camîinden Avdetleri.

469. Zât-ı Şâhâne Ayasofya Câmi'-i Şerifinden Arabaya Râkib Olurken.

480. Selânik'de Sabri Paşa Caddesi ve Elektrikli Tramvay 2 Resim.

481. Selânik'de İttihâd Bahçesi ve Örtülü Çarşı Medhalinde İnşâ Ettirilen Tak 2 Resim.

482. Selânik'de Âsâr-ı Atîkadan Hurtac Sultan Câmii

483. Selânik'de Âsâr-ı Atîkadan Eski Cuma Câmii

486. Selânik'de Rum Eytam Mektebi.

487. Selânik'de Vardar Caddesi.

488. Selânik'de Kelemriye de Kemeri ve Selânik Gümrüğü Rıhtımları.

489. Selânik'de Kelemriye de bir Türbe.

490. Selânik'de Kırk Seneden Beri Ta'lîm ve Tedrîs ile İştigâl Eden Muallim Şemsi Efendi.

491. Seyâhat-i Hümâyûn Münâsebetiyle (Alatinler) Tarafından İnşâ Ettirilen Tak.

492. Rıhtımda Cedîd Mûsevi Kulübü Belediye Tarafından Yaptırılan Takımlar 2 Resim.

493. Rum Mûsevî Cemaati Tarafından Yaptırılan Taklar 2 Resim.

494. İttihâd ve Terakkî Rıhtım Kulübü Tarafından Yaptırılan Tak.

495. Selânik'den Mufarekât-ı Hümâyûn - Mukibb-i Hümâyûnun İstasyona Vürûdu.

496. Katarın Selânik'den Hareketi.

497. Zât-ı Şâhâne Vagonu Teşrîf Buyururlarken.

498. Zât-ı Şâhâne Vagonu.

499. Zât-ı Şâhânenin Berâyı Vedâ' Hazirunu Selâmları.

500. Meşhur Alatini Köşkü Duvarlarında Tezyinât ve Köşkün Etrâfında Nöbetçiler 2 Resim.

501. Alatîni Köşkü Muhâfız Zâbitânının Nöbet Mahalli ve Alâtîninin Uzaktan Görünüşü 2 Resim.

502. Beyaz Kule İskelesinden Selânik'in Görünüşü.

503. Kaçanik İstasyonu'nda Zât-ı Şâhâne'nin Mufârekatlerinde Dua.

505. Üsküb'de Resm-i İstikbâl Esnasında Mevlevî Meşâyihi.

506. Üsküb'de Tahta Kale Caddesi ve Hapishânenin Manzarası 2 Resim.

507. Üsküb'de İkâmet-i Hümâyûna Tahsîs Edilen Mekteb-i Sultâni ve Üsküb Hükûmet Dâiresi'nin Manzarası 2 Resim.

508. Üsküb'de Dâire-i Belediye ve Mahmud Şevket Paşa Köprüsü 2 Resim.

509. Üsküb'de Mustafa Paşa Câmi'-i Şerifi ve Dâire-i Askeriye 2 Resim.

512. Muvâsalat-ı Hümâyûnu MunAkib Piriştine'de Bir Caddenin Manzarası.

513. Piriştine'de Dâire-i Hükûmetin Uzakdan Manzarası ve Zât-ı Şâhâneyi Görmek İçin Toplanan Arnavudlar'ın Sokaklarda Oturmaları. 2 Resim.

514. Piriştine'de Zât-ı Pâdişâhînin İkâmet Buyurdukları Dâire-i Hükûmet.,

515. Piriştine'de Dâire-i Hümâyûn Önünde Bir Manzara.

516. Kosova Sahrâsında Hazret-i Hüdâvendigâr'ın Meşhed-i Mübârekleri.

517. Zât-ı Şâhâne'nin Meşhede Muvâsalatları.

518. Meşhed-i Mübârek'de Bir Manzara.

519. Bir Arnavud Kabilesi Efrâd ve Rüesâsı- Meşhed'de.

520. Meşhed'de Cuma Namazının Edâ Olunduğu Mahalde Bi'l-Hassa İnşâ Olunan Minber ile Hatt-ı Hümâyûn'un Kırâat Olunduğu Köşk 2 Resim.

521. Meşhed'de Vaaz ve Nasîhat ve Kurbanlar 2 Resim.

522. Meşhed'de Dua.

523. Meşhed'de – Târih-i Müebbed Birgün.

525. Meşhed-i Hüdâvendigâr'da Cuma Namazı.

526. Trabzon ve Erzurum Hey'etleri Kıyâfet-i Milliyeleri.

528. Niyâzi, Eyüb Sabri ve Ömer Nâci Bey Efendilerle Trabzon Heyetinin Manastır'da Alınan Resimleri.

529. Avdet-i Pâdişâhî- Barbaros Hayreddin İstanbul Limanına Girerken.

530. Sarayburnu'nda İzdihâm.

531. Seyyah-ı Şehir Abdurreşid Efendi.

Notalar

134-5. Dâr'ül- Muallimîn Marşı- Leylâ Hanım.

T.C. YÜKSEKÖĞRETİM KURULU
KÜ...

340-1. Kemâni Rıza Efendi Merhûmun Tâhir Pusluk Peşrevi (Tanbûri-i Şehîr Cemil Bey Tarafından Notaya Alınmıştır)

6. Cild

Makâleler ve Muhtelif Edebî Parçalar

Numara- 31

548. Musâhabe-i Edebiye- Râif Necdet.

559. Şundan Bundan- Safvet Nezîhî

572. Mesâil-i Hâzıra-i Medeniye ve İctimâİye-Mehmet Rauf.

580. Dua: Menşur Şiir- İlyas Mâcid.

583. İtirâf '(Küçük Hikâye)- Cemil Süleyman.

593. Haksız Tecâvüzler- Zekiye.

595. Yarayı Kanatan (Küçük Hikâye) Ahmed Hikmet.

620. Dolabın Derdi- Süleyman Bahri.

624. Bilmeceler, Âsâr-ı Münteşire, İlânlar vesâire.

Numara- 32

Devlet-i Aliyye – İtalya Muhârebesi.

628. Ve Yirminci Asırda Eşkıyâlık- Ubeydullah Esad.

654. Musâhabe-i Edebiyye- Râif Necdet.

665. Tesettür Meselesi- Muhtabdan.

671. Avdet: Küçük Hikâye - Mehmed Ali.

675. Son Almanya Seyâhatine Bir Nazar-ı Umûmî- Giridî-zâde.

703. Bilmeceler, Âsâr-ı Münteşire, İlânlar vesâire.

Numara- 33

708. Zaferden Zafere- UBeydullâh Esad.

718.Alemdar Mustafa Paşa- Osman Sermed.

724. Trablus'un Yerli Kahramanları-Mehmet Rauf.

730. Yeni Bir Ufuk- R. N.

739. Irk-ı Asfârın İntibâhı- R. N.

744. Kadınlara Hak- Ertuğruloğlu.

755. Paris Musâhabeleri- Fâik Sabri.

762. İdeâl- Doktor Edhem.

768. Tehâlif-i Kavânin- Bedi Nuri.

779. Tezâd: Milli Roman- İzzet Melih.

784. Bilmeceler, Âsâr-ı Münteşire, İlânlar vesâire.

Numara- 34

788. Zavallı İran- Ubeydullah Esad.

799. Yeni Bir Ufuk- D. N.

811. Sun-Yat- Sen-Mehmet Rauf.

819. Ud Nazariyesi- Bedi Nuri.

825. Bir Hâtıra: Küçük Hikâye - Hayriye Melek.

839. İngiltere'de ... - Fâik Sabri.

846. Lef Nikolayeviç Tolstay - Yusuf Akçura.

855. Tezâd: Milli Roman Mâbad'u Hitâm - İzzet Melih.

862. Musâbakalar, Âsar-ı Münteşire, İlânlan vesâire.

867. Ekseriyet Düşünüyorum Rey Varakası.

Numara- 35

868. Musâhabe-i Edebiye- R. N.

884. Hal' ve Ananât- Ahmet Râsim.

895. Soğuk Kanlılık- Doktor Ethem.

899. Ulûm-ı Rûhiye- Bedi Nuri.

908. İngiltere'de .. - Fâik Sabri.

914. Hürriyet-i Şahsiyenin Edvâr-ı Târihiyyesi- A. Hamdi.

944. Musâbakalar- Âsâr-ı Münteşire, İlânlar vesâire.

Numara- 36

948. Hasbihal- Ubeydullah Esad.

955. Hal' ve Ananât-ı Hal' - Ahmed Râsim.

963. Hikmet-i Târihiye ve Hikmet-i İctimâiye- Bedi Nuri.

969. (Vermek) Esbâb-ı İctimâiyesi. Cemil Süleyman.

978. Tekâmül-i İçtimâiye- Mutâla- İhsan Hilmi.

986. Şitâb: Menşur Şiir - R. N.

990. İnsâniyyet ve Kadın: Menşur Şiir - Fâhire Osman.

992. Birkaç Söz- Zekiye.

995. Soğuk Kanlılık: (Mâbad) - Doktor Edhem.

1004. Nihilizm ve Anarşizm-Mehmet Rauf.

1025. Bilmeceler, Âsâr-ı Münteşire, İlânât Vesâire.

Manzûmeler

652-3. Tarih- Süleyman Bahri

723. Ölümden Sonra

815. Sihr-i Vücûd

816-7. Bizim Matemimiz- İsmail Hakkı

994. Münzevî- İsmail Hâmi

Resimler

Numara- 31

Kabda- Zât-ı Hazret-i Pâdişâhî ile Vâlid-i Macidlerinin Renkli Resimleriyle Müzeyyen bir Tablo.

547. Âyandan Merhum Râif Paşa.

550. Râif Paşa'nın Cenâze Alayı Bâb-ı Âli Caddesinden Geçerken.

551. Râif Paşa'nın Cenâze Alayında Vükelâ.

552. Veliâhd Hazretlerinin Muvâsalatında Sirkeci'de Alınmış İki Resim.

557. Kız Rüşdiyeleri Elişleri Sergisinde Bir Salon.

558. Mezkûr Sergiye Âid İki Resim.

560. Prens Ömer Faruk Efendi Hazretlerinin Viyana'dan Avdetleri.

561. Prens Hazretleriyle Peder-i Muhteremleri Sirkeci Garından Çıkarlarken.

564. Por Artur Kahramanı Mareşal Noki.

565. Mareşal Noki Galata Rıhtımı'nda.

566. Mareşal Noki Berây-ı İstikbâl Vapura Gelen Zevât ile Konuşurken.

567. Mareşal Noki'nin Galata Rıhtımı'nda İstikbâli.

569. Resm-i Küşâdı İcrâ Edilen Âbide-i Hürriyet.

570. 10 Temmuz, Hürriyet-i Ebediyye Tepesinde Resm-i Geçid.

571. 10 Temmuz, Hürriyet-i Ebediyye Tepesinde Resm-i Geçid

573. 10 Temmuz, Hürriyet-i Ebediyye Tepesinde Resm-i Geçid 2 Resim.

574. 10 Temmuz Hürriyet-i Ebediyye Tepesinde Resm-i Geçid.

575. 10 Temmuz Hürriyet-i Ebediyye Tepesinde Resm-i Geçid.

576. Âbide-i Hürriyetin Resm-i Küşâdında Dua.

577. Mareşal Noki – 10 temmuz Resm-i Geçidde.

578. Mahmud Şevket Paşa ile Mareşal Noki Hürriyet Tepesinde Konuşurlarken.

581. Aksaray Harîk-i Kebîri - Yangın Kulesinde Bir Manzara.

584. 10 Temmuz Hârik-i FecîAtında Muhterik Olan Erkân-ı Harbiye-i Umûmiye Dâiresi.

585. Muhterik Mahallâtın Hazîn Manzaralarından (2 Resim)

586. Muhterik Mahallâtın Hazîn Manzaralarından (2 Resim)

587. Muhterik Mahallâtın Hazin Manzaralarından (2 Resim)

588. Münkalıb-ı Ramad Bir Mahallenin Yüksekden Görünüşü.

589. Harîk-i Fecî'anın Zuhûr Ettiği Otluk Mahali.

590. Harîkden Kurtulan Bazı Eşya ve Harikzedegânın Bir Kısmı 2 Resim.

591. Süleymâniye Câmii Havâlisi'nde Harikzedegânın Eşyaları.

592. Süleymâniye Câmii Havâlisi'nde Harîkzedegânın Eşyaları.

594. Balat Harîki 2 Resim.

596. Balat Hâriki 2 Resim

597. Balat Harîki – Haliç'den Görünüşü.

599. Balat'da Muhterik Olan Mahallâtın Bâyezid Yangın Kulesinden Görünüşü.

600. İstanbul ve Balat Hariklerinin Gece Yarısı Üsküdar'dan Görünüşü.

601. Makri Köyünde Bir Sûret-i Feciada Katl Olunan Merhûm Zeki Bey.

602. Erzincan 3.üncü Redif Müfettişi Mahmud Hayret Paşa.

603. Kudüs Mutasarrıfı Cevdet Bey.

604. Cizân Vaka-i Fecî'asında Mecrûh Olan Âskerlerimizin Haydarpaşa Hastahânesinden Alınan Resimleri (2. Klişe)

605. Cizân Vaka-i Fecî'asında Mecrûh Olan Askerlerimiz Haydarpaşa Hastahanesinde.

606. Cizân Vaka-i Fecî'asında Mecrûh Olan Askerlerimiz Haydarpaşa Hastahanesinde.

607. Gülhâne Hastahânesi'nde Cizân Mecrûhları.

608. Cizân Mecruhları ve Haydarpaşa Hastahanesi Etibbâsı (2 Resim)

609. Cizân Vakasında Ağır Surette Mecrûh Olan Askerlerimiz Haydarpaşa Hastahânesinde (2 Resim)

610. Haydarpaşa Hastahânesinde Bir Koridor.

611. Benliyan Operet Kumpanyası Aktristlerinden Arşa Luis Hanım.

612. İngiltere Kralı'nın Resm-i Tetevvücü Münâsebetiyle Portmot Önünde Bir Resm-i Geçid.

613. İngiltere Kralının Resm-i Tetevvücü Münâsebetiyle Portmot Önünde Gece Tenvîrâtı.

614. Kabataş İdâdisi Spor Kulübü Âzâları.

616. Kafkasya'da Ağdaş Kasabasında Ahmediye Mektebi.

617. Kafkasya'da Ağdaş Kasabası Ahmediye Mektebi Muallimini ve Erkân-ı Hükûmet.

619. Vidin Rüşdiyesi Talebe ve Talebâtıyla Heyet-i ta'limiyesi.

Numara- 32

Kabda- Abide-i Hürriyet'in Renkli Bir Resmi.

627. Sadrazam Said Paşa Hazretleri.

629. Sirkeci'de Sadâret Alâyına Muntazır Halk.

630. Sadrazamın Sirkeci'ye Muvâsalatı.

631. Sadâret Alayı Bab-ı Âli Yokuşunda.

632. Sadrazamla Şeyhü'l-İslâmı Hâmil Araba Bâbı-Âli Merdivenleri Önünde.

633. Said Paşa Bâbı-Âliye Dâhil Olurken.

634. Bâbı Âli Önünde İzdihâm.

635. İlan-ı Harb Münasebetiyle Tercüman-ı Hakikat Matbaası Önünde Gazeteciler.

636. Surre-i Hümâyûn Merâsimi – Saray-ı Hümâyunda 2 Resim.

637. Surre-i Hümâyun Merâsimi – Saray-ı Hümâyûnda 2 Resim.

638. Surre-i Hümâyun Merâsimi Dolmabahçe Caddesinde 2 Resim.

640. Alemdar Mustafa Paşa'nın Sur Hâricindeki Makberi.

642. Âlemdar'ın Bakâyâ-yı İzâmının Sarayburnu İskelesinde İstikbâli.

644. Alemdar'ın Tabutu Saray Bahçesinden Geçerken.

645. Alemdar'ın Tabutu Eller Üzerinde.

646. Alemdar'ın Bakâya-yı İzâmı- Zeyneb Sultan Câmi-i Havâlisinde.

649. Garb Ordusu Kumandan-ı Sâbıkı Abdullah Paşa.

650. Hırka-i Şerîf Ziyâreti Merâsimi – Dâire-i Fahire'nin Medhâli ve Gümüş Fenerler.

651. Dâire-i Fâhire Medhali Önünde Bir Manzara.

655. Topkapı Sarayı'nda Emânet-i Mübârekenin Mahfuz Bulunduğu Dâire.

656. Sisam'da Mahfil-i Askerînin Resm-i Geçidi.

657. Sisam'da Karlıova Kasabasında Bir Tenezzüh.

659. Kıbrıs – Limason da Dâr'ül-Feyz Mektebinin Tevzî'-i Mukâfât Resmi.

661. Kırım Muhârebesinde Vefât Eden İtalya'lı İki Generalin Sivastopal'dan Nakli Esnâsında Orduyu Osmâni Nâmına Tabutlarına Vaz' Olunan Çelenk.

663. İşkodra'da İlk Kura Fermanının Sûret-i Kırâati.

664. Maleysiya Hâdise-i Zâilesi – Mirditâliler.

666. Maleysiya Hâdise-i Zâilesi Bir Kilise Havâlisinde.

667. Salamali Surlarından, Birkaç Bayraktar.

668. İşkodra'da Yeni Cadde.

669. İşkodra'da Garib Bir Tarz-ı Tesettür.

670. İşkodralı Katolik Kadınların Milli Kostümleri.

672. Kağıthâne Deresinde Sandal ile Tenezzüh.

673. İşkodra Gölünde Bir Manzara – Şiruna Karyesi.

676. Almanya'da Osmanlı Seyyahları – Gülbaba Türbesini Ziyâret.

677. Berlin'de Seyyahlarımızı Nakleden Büyük Arabalardan Biri.

678. Seyyahlarımız İmparatorların Mezârından Avdet Ederlerken.

679. Tekeli'de Bir Askerî Balonu Manevrası ve Söndürmesi 2 Resim.

680. Klaüsdürf'de Askerî Demiryolunda Seyyahlarımızın Bir Tenezzühü.

681. Almanya'da Askerî Şimendifercilik.

682. Berlin'de İtfâiye Alayı Ta'limlerinden.

683. Berlin'de İtfâiye Alayı Ta'limlerinden.

684. Şarlotenburg'da Orman İçinde Coğrafya Dersi.

685. Maysen Sarayı'nın Bir Köşesi ve Drezd'de Müzeyyen Bir Fabrika Bacası. 2 Resim

686. Drezd'de El- bahrinde Kadınlara Mahsus Deniz Hamamı.

687. Saksonya Porselen Fabrikası Müzesinin Bir Köşesi.

688. Vuztenburg Kralı'nın Sarayında Arab Tarz-ı Mimârisinde Bir Salon ve İstongard'da Bir Suvâri Koğuşu.

689. İstungard'da Göksu.

691. Pozen'de Terbiye-i Beytiye Mektebinde Bir Matbah.

692. Zemplin Balonu- Suud Etmek Üzere İken.

693. Zemplin Balonu- Osmanlı Seyyahlarını Hâmilen Cev-i Havâda.

694. Zemplinin Kamarasında Osmanlı Seyyahları.

695. Zemplin Havada.

696. Pozen'de İbtidâ-i Talebesi Zuvvârı Beklerken.

697. Bursa Tatbîkât Mektebi Müntehî Sınıf Talebe ve Muallimîni.

698. Kadıköy Mahmûdiye Mekteb-i İbtidâiyesi Talebe ve Muallimleri.

700. Palone'de İctima Eden Bulgaristan Maârif-i İslâmiye Encümenleri Kongresi Âzâsı.

Numara- 33

Kapta- Âlemdar Mustafa Paşa'nın Renkli Bir Resmi.

707. Trablusgarb Vâli-i Sâbıkı İbrâhim Paşa.

709. Şeyhülislâm Musa Kâzım Efendi Hazretleri.

710. Adliye ve Dâhiliye Nâzırları Memduh ve Celâl Beyler.

711. Hâriciye ve Nâfia Nâzırları Asım ve Hulûsi Beyler.

712. Maârif ve Mâliye Nâzırları Abdurrahman ve Nâil Beyler.

713. Telgraf ve Posta Nâzırı İbrahim Susa Bey Bahriye Nâzırı Hurşid Paşa.

714. Harbiye Nâzırı Mahmud Şevket Paşa.

717. Trablus Şehri: Harbden Evvel.

719. Trablusgarb'da Bir Mahallenin Manzarası.

720. Derne'de Posta ve Gümrük Dâiresi.

721. Trablusgarb'da Katolik Kilisesi.

725. Trablusgarb'da Develerle Nakliyat.

726. Trablusgarb'da Dâire-i Askeriye Önünde Resm-i Geçid.

727. Trablusgarb'da Dâire-i Askeriye Önünde Resm-i Geçid.

729. Trablusgarb'da Vatanperverâne Bir Nümâyiş.

731. Bingazi Limanı – Eşya ve Nakliyat-ı Ticâriye.

733. Trablusgarb'da Bir Seyyar Topçu Müfrezesi.

734. Ganâim-i Bahriyeden – Zabt Olunan (Ernesto İlardi) Vapuru.

735. Ganâim-i Bahriyeden – Haliç'de İstimbotlar.

736. Bomilyane'de İtalyanlar.

737. Korsanlar Trablus Savâhiline Çıkarlarken.

738.İtalyan Erkân-ı Harbiye Heyeti Trablus'a Dâhil Olurken.

740. Trablus'un Ba'de'l-İşgâl Manzarası.

741. Trablus Çöllerinde Bir Şehîdin Etrâfında Korsanlar.

743. Cephâneliğini Ateşleyerek Mahv Olan Sultâniye İstihkâmı.

745. Osmâniye İstihkâmında Bir Top.

746. İştial Etmemiş Bir Obüs Güllesi.

747. Tek Bir Havan Topunu İskât İçin Atılmış Yüzlerce Gülleler.

744. Osmaniye İstihkamında Bir Top.

749. Trablusgarb'da Bir Çeşme Üzerine Mülevves İtalya Bandırasının Çekilmesi.

750. Korsan Filos Amiral Obri.

751. Bau-Milane'de – Bir İtalya Müfrezesi.

752. Fransa'nın Liberte Zırhlısı – İştialden Sonra.

753. Liberte Zırhlısı İştiÂline Âid İki Resim.

754. Tablo- Waşington'un Delvar Nehrinden Mururu.

756. Versay Müzesi: (Marank'in Katli)

757. Versay Müzesi: Müllerin Bir Tablosu

759. Versay Müzesi: Kraliçe Mari Antuvanet.

760. Versay Müzesi: Gönüllülerin Askere Kaydı.

761. On Altıncu Lui.

764. Girid İçin – İzmir'de Bir Miting.

765. Girid İçin – İzmir'de Bir Miting.

769. Yemen'de Mufahhak Kasabası.

770. Yemen'de Meşhur Zafir Dağı.

771. Zamar'da Bir Reji Memuru.

772. Paris- Madrid Tayyâre Musâbakasında Telef Olan Fransa Harbiye Nâzırı Mösyö Berto.

773. Paris – Madrid Tayyâre Sâbıkasında Mecrûh Olan Mösyö Munis.

774. Mösyö Berto'nun Cenâze Alayı.

775. Tayyare Kazası.

776. Paris'te Süvâri İlancılar, Sanâyi'de Garâbet, Pancar, Turpdan Ma'mûl Saat (2 Resim).

776. Hacı Oğlu Pazarcığında Hayırperver Bir Tiyatro Heyeti.

Numara- 34.

Kapta- İtalyanların Hezîmeti Unvanlı Bir Tablo.

787. Trablus Kumanadnı Neş'et Beyefendi.

789. Bau-Milane'de 12 Telef ve 127 Mecrûh Veren Bir İtalya Müfrezesi.

791. Bau-Milane Musâdemâtında Hurmalıklar Arasında Bir İtalya Müfrezesi.

792. İtalya Donanmasının Muvaffakiyeti İçin Napoli Sokaklarında Merâsim-i Diniyye.

793. Trablusgarb'da İdam Edilen Bedbaht Vatandaşlarımızdan Bir Kısmı.

794. Trablus Şehrinde Kadın ve Çocukların Barbarlar Tarafından Sevki.

795. Trablus Şehrinde Bedbaht Vatandaşlarımızdan Bir Kısmı İdama Götürülürken.

796. Divan-ı Harb Muvâcehesinde Bir Çocuğun İstintâkı.

797. Divân-ı Harb Muvâcehesinde – İdâm Edilen Alman Konsolosunun Kovvası.

798. Trablus'da İtalyanlar'ın Mesâkin-i Husûsiyyeye Cebren Duhulleri.

800. Evliyaullahdan Bir Zâtın İtalyan Gülleleriyle Tahrîb Olunan Merkadi.

801. Kum Çölleri Arkasında İtalya'nın Bir Mitralyöz Müfrezesi.

802. Fransa'nın Trablus Konsolosu Mösyö Sein Halkı İtâata Davet Ederken.

803. İdam Mahkûmu Zavallıya Hükmün Tebliği.

805. Bombardıman ile Tahrîb Edilen Berke Kışlası.

806. Bombardıman ile Kısmen Harâb Olan İngiliz Konsoloshânesi. 2 Resim

807. General Kaneva ile Amiral Farevelli. 2 Resim.

808. İtalya'nın Birinci Filosu Kumandanı Kanbi.

809. İtalya Hâriciye Nâzırı San Julyanu ve Konter Amiral Bore Ariçi. 2 Resim.

812. İtalya'nın Trablus Konsolosu Karlogalli.

813. Beyoğlu'nda İtalya Sefârethânesinin Bir Bezle Örtülen Arması, Genç Trabluslular Ölüme Götürülürken. 2 Resim

814. Amiral Bore Ariçi ile Erkân-ı Harbiye Reisinin Heyecanlı Bir Müzâkereleri.

818. İşgâli MüteAkib Trablus Ahâlisinin Vapurlara Râkiben Terk-i Vatan Etmeleri.

819. Elleri Havada Bir Esirin Üzerinde Silah Taharrisi.

820. İdamdan Evvel Bedbaht Vatandaşlarımızdan Bir Kısmı.

821. İtalya Vahşetlerinden – İdâma Götürülen Bir Kısım Ma'dûrîn.

822. İtalyanların Trablus Sokaklarında İnsan Avlamaları.

823. Trablus Şehrinde Mecrûhîn Nakliyâtı 2 Resim.

824. Bingazi Şehri Etrafında İtalyanların Metrisler Açması

825. Trablus'da İtalya Pişdarlarına Çorba Tevzîî

826-27. Trablusgarb'da Eski Kalelerden Biri.

828. Trablus Sevâhilinde Tulumlardan Müteşekkil Askerî Sallar.

829. Nalut Sevâhilinde Osmanlı Nöbetçi Neferler.

830. İtalyanların Develerle Nakliyatı.

831. Bin Müşkilâtla İcrâ Edilen Nakliyât-ı Askeriye Numûnelerinden

832. Bumilyan'da Bir İtalya Müfrezesi ve Burgularla Su Taharrî Etmeleri. 2 Resim.

833. Preveze'de Bombardıman Edilen Bir İstihkâm.

834. İngiltere Hükûmetinin Bitaraflık Beyannâmesinin Londra'da Sûret-i Kıraati.

836-7. Meclis-i Mebûsânın Dördüncü Devre-i İçtimâiyesinin Resm-i Küşadı. 2 Resim.

838. Meclis-i Mebûsanın Dördüncü Devre-i İctimâiyesinin Resm-i Küşâdı. 2 Resim.

840. Haydarpaşa Pişgâhında Donanmayı Osmânî.

841. Ahîren Vefât Eden İstanbul Gazetesi Müdürü Mösyö Delbof.

842. Rusya Başvekîli İstolipini Katleden Anarşist Bağzof.

843. İngiltere'de – Pol'de Bir Kütüphâne.

844. İngiltere'de – Pol'de Umûmi Bir Bahçe.

845. İngiltere'de – Pol'de Rüşdiye Mektebi.

847. Çin Başvekili Yuvan- Şi- Kay ve Mançu Askerinin Şimendiferle Sevki. 2 Resim.

848. Çin İhtilâli Menâzırından – Hanguden Ahalinin Firârı.

849. Erbâb-ı İhtilâle Karşı Sevkıyât-ı Askeriye.

850. Hangu İstasyonu'nda Halkın İzdihâmı.

851. Kobo'ya Sevkiyât, Mitralyözle Muhârebe.

853. Tavşan Taşı Harîki 2 Resim.

Numara- 35

Kabda. Trablus Ordusu Kumandanı Neşet Bey'i Musavver Renkli Bir Tablo.

867. Trablus Ordusu Erkân-ı Harbiye Reisi Fethi Bey.

869. Hurma Ağaçlarına Tırmanmış İtalya Neferleri.

870. Bir İtalya Pişdâr Müfrezesi Bakıyetü's – Suyufunun Sûret-i Firârı.

871. Bir İtalya Pişdâr Müfrezesi Bakıyetü's- Suyufunun Sûret-i Firârı.

873. Bir İtalya Topçu Müfrezesi'nin Seyller İçinde Ric'ali.

874. İtalyanlar'ın Trablus Savâhiline Top İhrac Edişleri.

875. İtalyanlar'ın Çapulculukları.

877. Trablusgarb'da Cerh Edilen Tan Muhâbiri Jan Karer.

878. Kumandan Neş'et Beyi Selamlayan Bir Müfreze-i Askeriye.

879. Tahlis-i Nefse Muvaffak Olan Trabluslular'ın Ordugâhımıza Îsalleri

881. Trablus Şehrinde Seylâb.

882. Bir Su Kuyusunun Muhâfazasına Memur Bir İtalya Müfrezesi.

885. Trablus Civârında Mecruhîn Nakliyâtı.

886. İtalya Korsanları Kumandanlarından General. Feruguni.

887. Amerika'nın Trablus Konsolosu Mösyö Vood.

888. Kum Çuvalları Arasına Tabiye Edilen İtalya Topçu Kıtalarından biri.

889. 10 İtalyan İçin Yüzlerce Çuval.

890. Kolera Mesâbiyini İçin Trablusda Tecridhâne İttihaz Edilen Mahallin Hazin Manzarası.

891. Bir Mecrûhun Napoli'de İstikbâli.

892. Düşman Ordusuna Âid Levâzım-ı Harbiye.

893. Firâr Eden Birkaç İtalya Askerinin Bir Kemer Altında İhtifa Etmeleri.

896. 23 Teşrin-i Evvel Vahşetine Âid Bir Resim, İnsan Avcılığı.

897. Trablus'da Cebren Ahâliyi Erzak Naklettirilmesi.

900. Hâin-i Vatan Hasune (Paşa) Lâini.

901. Trablus Ahâlisinden Bazı Bedbahtların İdâma Sevkleri.

902. İtalya Salîb-i Ahmer Heyetine Mensub Prenses Elena.

903. İtalya Barbarlığı – Yığın Halinde Şühedânın Naaşları.

904. Muvakkat İskeleler Üzerinde Top İhrâcı.

905. Fakir Bir Trabluslunun Kulübesinde Silah Taharrisi.

906-07. Kurşuna Dizilen Bedbahtların Cesedlerin Ailelerine Teşhir Olunurken.

908. Bombardıman Edilen Berga Hilâl-i Ahmer Hastahânesi.

909. Hamîdiye İstihkâmında Bir Manzara, İtalya'nın Sahra Toplarından Biri. 2 Resim.

910. Bosniya Zırhlısında Bî-taraf Devletlerin Ataşe Militerleri.

911. Tayyâreci Piyazzâ ile Murizu

912. Bau-Milane Hezîmetinden Bir Saat Evvel Gece Topcu Muhârebesi

913. İtalya Zâbitlerinden Maktül Düşenlerden Bazıları. 5 Resim.

914. Hilâl-i Ahmer Hastahâneleri Üzerine Bomba Atan Tayyârecilerden Gavuni ile Rassi. 2 Resim.

915. Hastahânelerimize Atılan Bombalardan Biri.

917. Trablus Sâhillerinde Barbarların Ordugâhı.

918. Bir Telefon Merkezinin Muhâfazası İçin Ta'biye Edilen Toplar.

919. Trablus Sokaklarında Seylab.

920. Trablus Sokaklarında Seylab. 2 Resim.

921. Bingazi'de Bir Bombardıman Manzarası.

922. İtalya Askerlerinin Mavnalarla Trablus Sâhillerine İhrâcı.

923. Mecruhlarının Mavnalarla Hastahâne Gemilerine Nakli.

924. Trablus'da Sâhilde Nakliyât, Bir İtalya Taburunun Trablusa Sevki. 2 Resim.

925. Salîb-i Ahmere Mensub Râhibeler İtalya Bandırası Dikiyorlar.

926. Tunus İhtilâlinde Tedâbir-i Askeriye.

927. Tunus İhtilâlinde Tedâbir-i Askeriye.

929. Trablus Çöllerinde Herdem Methûl Kum Dalgaları.

931. İngiltere Kralının Hindistan Seyahati Kral'ın Port Said'e Çıkışı.

932. Kral ile Hidiv-i Mısır Hazeratı.

933. Medina Yatında – Kral ve Kraliçe, Hidiv ve Prens Ziyaeddin Efendi ile Kâmil Paşa'nın Grup Resimleri.

934. Medina Yatı Süveyş Kanalı'ndan Murûr Ederken.

935. Kâmil Paşa'nın Resm-i Kabul Avdeti.

936. Medînâ Yatı – Portsmot'dan Hareket Ederken.

937. Hidiv Hazretleri Medina Yatına Çıkarken.

939. Hâkan-ı Sâbık'ın Ahîren Paris'de Furûhat Olunan Mücevherâtı.

Numara- 36

Kabda. Bingazi Civârında Mücâhidinin Bir Muvaffakıyyeti Unvanlı Renkli Bir Tablo.

947. Trablusgarb'da Dobruk Kumandanı Edhem Paşa.

949. Trablusgarb Mücâhidleri – Bir Müzâkere.

951. Kumandan Musa Bey Düşmana Doğru İlerlerken.

952. Ayn'üz-Zara Musâdemesinde Mücâhidîn-i Arab

953. Bau-Milane Musâdemesinde Kahraman Askerlerimize.

956. Trablusgarb Civârında Bir Kıta-i Askeriyemiz.

957. Garyan Ordugâhı.

958. Mecrûh Bir Vatandaşın Çöller İçinde Enini.

959. Trablusgarb'da Zulmen İ'dam Edilen Bedbaht Vatandaşlarımızın Selbi.

961. Markoni Bingazi'de Telsiz Telgraf Merkezi Te'sis Ederken.

964. Napoli'den Trablusgarb'a Sevkiyât-ı Askeriye.

965. 37 İtalyan Maktülünün Medfeni Üzerine İşâret Vaz'ı

966. Ayn'ez-Zârâ Hezîmetinden Evvel İtalyanlar.

967. Bir İtalya Erkân-ı Harb Zâbitinin İstimdâdı.

969. Trablus'da Maktül Düşen İtalyanlar'dan Bir Kısmının Sevki.

970. Kolları Arkalarına Bağlı Bedbahtların İdâma İntizârları

971. Bingazi Havâlisinde Sunûsi Meşayihinden Bir Mücâhid.

972. Bir Mağdûrun Son Dakikaları.

973. Trablusgarb'da Bir Topçu Muhârebesi.

974. Aynü'z-Zâra Musâdemesinde Maktül Düşen Bir İtalya'nın Yerdeki Vaziyeti.

975. Derne ve Ayn-üz-Zârâ Musâdemelerinde Dûçâr-ı Hezîmet Olan İtalyan Kıtat-ı Askeriyesi Kumandanları General Vittoriya ile General Kleman. 2 Resim.

976. Derne'de Bir İtalya Topçu Müfrezesi.

977. Trablusgarb Çöllerinde Maktülin Nakliyâtı.

979. Bir Şehidin Nev-i Ebedisi.

980. Derne'de Bir Mitralyöz Bölüğü.

981. Mücâhidinin Düşmana Ateş Etmeleri.

982. İngiltere Hâriciye Nâzırı Sör Edvar Grey.

983. Edvar Grey Parlementoda.

984. Yeni Siyam Kralı.

985. Bankok Şehrinde Garib Bir Tak ve Siyam Kralının Birâderleri.

988. Ermeni Patrikliğine Ta'yin Buyurulan Arşaruni Efendi – Bâb-ı Âlide.

988. Çakırcalı'nın Nazilli'de Teşhîri.

989. Eştib'de Bomba Hâdisesi – Bomba Tahrîbâtı. 2 Resim.

996. İran Hayâtına Âid Birkaç Safha.

997. Mevlâyı Hafiz – Avda.

998. Çin İhtilâli Menâzırından. Yollarının İhtirâkı.

999. İhtilâl-i Hâzırla Alâkadar Olmayan Çinliler.

1000. Çin İhtilâli – Başvekîlin Yeniden Azimeti.

1001. Bazı Çin Ricâli

1002. Çin İhtilâli – Nankin Şehrinde Bir Müsâdeme.

1003. Çin İhtilâli, Pekin İngiliz Sefârethânesi Muhafizları.

1005. Rusya İmparatorunun Çocukları.

1006. Kral Piyer – Paris'de.

1007. Dük Rofayef ve Ailesi ve Kazazede Vapurları.

1008. Amerika'da Tayyâre Uçuculuğu Talimleri.

1009. İngiltere Kralı Beşinci Jorj Hind Askerî Uniformasıyla.

1010. Hindistan Vali-i Umûmisi Lord Harding ve Zevcesi.

1011. Kral Jorj'un Hindistan'da Delhi Şehrinde Resm-i Tetevvücü Manâzırı Kral ve Kraliçe Tahta Doğru İlerlerken.

1023. Delhi'de Muhteşem Bir Manzara – Paviyon ve Sukûf-ı Askeriye

1024. İmparator Jorj Nutku'nu Okurken.

1025. Hind Mihrâceleri İmparatoru İmparatoriçelerine Arz-ı Ta'zîmât Ederlerken.

1026. Hind Mihrâceleri – Delhi'deki Paviyonun Önünde.

1027. Hindistan'ın Haşmetli Mini Minileri.

1028. Haydarâbad Nizâmının Mahdumları.

1029. Kaportehale Mihrâcesi ve Delhi'de Mihrâcelerin Resm-i Geçidi. 2 resim.

1020. Pehupal Hâkimesi Hazretleri.

1021. Lord Harding Askerî Nazar-ı Teftişden İmrâr Ederken Ve Delhi Merâsiminde Med'uvin'e Mahsûs Çadırlar.

1022. Delhi Çarşılarında Mütekâbil Bir Heyecan ve Hayretle Memzuc İnci MuAyeneleri.

7. CİLD.

Makâleler ve Muhtelif Edebî Parçalar.

Numara- 37

3. Terbiye-i Teheyyüce- Doktor Edhem.

15. Sû-i Tegaddî- Cemil Süleyman.

23. İhtilâf-ı Kavânin- İhsan Hilmi.

32. İsyan: Mensûr Şiir - R. N.

33. Zulmete: Manzûme- Süleyman Bahri.

34. Kânun-ı Muhâbbet - Mehmet Rauf.

43. Kûre-i Kamer Hakkındaki Nazariyeler- Hasan Tahsin.

49. Hal‘ ve Ananât-ı Rûhiyye- Ahmed Rasim.

60. Bir Hâtırâ-i Tenezzüh Şâdiye Fikret.

64. Uçurum- Âliye Nu‘mân

67. Rü‘yayı Adem- Süleyman Bahri.

77. Doktor Kuru Sıkı- A. R.

79. Âsâr-ı Münteşire, Bilmeceler vesâire.

Numara- 38

83. İçtimâİ Hâdiseler- R. N.

89. İnkırâza Doğru- Gazzeli Cemâl.

94. Vatanın Büyük Evlâdı Enver- Gazzali Cemâl.

95. Hâl‘ ve Anânât Rûhiyye- Ahmed Râsim.

102. Sû-i Tegaddi- Cemil Süleyman.

110. Küfrân: Manzûme - Süleyman Bahri.

112. Anjelos: Manzûme - İsmail Hâmi

113. Aşk Gecesi: Küçük Hikaye - Cemil Süleyman.

124-25. Civcivler: Fantezi - Salahaddin Enis.

126. Demokrasi Bir Eseri Tekamül mü Tekemmül mü?-Mehmet Rauf.

135. Ah! Mine'l-Mevt: Küçük Hikaye - Âsaf Muammer.

150. Dalga: Edebî Piyes - A. Zühdi, S. Rıfkı.

159. Âsâr-ı Münteşire, Bilmeceler vesâire.

Numara- 39

Derne'deki Milis Ordumuz- Gazzeli Cemâl

168. Suver-i müteharrike- Prenses Kadriye Hüseyin.

186. İsyan: Menşur Şiir - R. N.

187. İngiltere'de Feminizm- Numan Âsof.

201. Üç Mektup- Âsaf Muammer.

209. Güzellerimize Dâir- Hasan Tahsin.

216. Japon Sanatı- L. Tahsin.

223. Ben... Gazeteci?- Tahrîrât Kâtibi Şemsi.

242. Dalga: Edebi Piyes - A. Zühdi ve S. Rıfkı.

247. Âsâr-ı Münteşire, Bilmeceler vesâire.

Numara- 40

250. Mucizeler- Gazzeli Cemâl.

259. Terbiye-i Teheyyüciye- Doktor Edhem.

267. Yirminci Asırda Coğrafya- Fâik Sabri.

274. Avrupa'da Kitapçılık - Ahmed Âsım.

284. Anadolu'nun Mezârı: İçtimâ'î Hikâye - R. N.

297. Üç Mektup (2)- Âsaf Muammer.

306. İngiltere'de Amele Grevi- Tercüme.

313. Ben... Gazeteci ? Tahrirât Kâtibi Şemsi.

327. Âsâr-ı Münteşire, Bilmeceler vesâire.

Numara- 41

330. Musâhabe-i Edebiyye- Râif Necdet.

361. Penbe-i Mina: Menşur Şiir - İlyas Mâcid.

367. Napolyon Nerede Vefât Etti?- Bedi Nuri.

369. Amerika'da Gazetecilik: Doktor Üstad'dan.

374. İlm ve Cehl- Hasan Tahsin.

382. Kadınlığa Dâir- Zekiye.

385. Üç Mektub (3)- Âsaf Muammer.

391. Ben Gazeteci?- Tahrîrât Kâtibi Şemsi.

404. Akvâl-i Hükmiye -

405. Küçük Ma'lûmât -

406. Âsâr-ı Müntesire, Bilmeceler, vesâire....

410. Musâhabe-i Edebiye - Râif Necdet

428. Edebiyât-ı İraniye - Tanzîmat Dâiresi Reisi Said.

431. Deva'- Doktor Edhem.

441. Tayyare İle Pekin'den Paris'e- J. P.

451. Beyrut'ta Osmanlı Dâr'ül-Fünunu- Sâmizâde.

460. Coğrafya Nedir? - Fâik Sabri.

467. Kore Nasıl İlhâk Olundu? - A. Salahaddin.

477. Âsâr-ı Münteşire, Bilmeceler vesâire.

480-8- Fihrist-i Mündericât ve Tesâvir.

Resimler

Numara- 37

Kapda- Derne Çöllerinde Zafer: Renkli Tablo

1. Âyandan Prens Said Halim Paşa.
2. Resimli Kitabın 36 Nüshasının Kaplarını ve Müdürümüzün Resmini Hâvi Zarif Bir Levha.

4.Bingazi'de Sellum kumandanı Gıyâseddin Bey

5. Ayn'üz-Zâr'da İtalyanlardan İğtinâm Olunan Bayrakılar.
6. Trablusgarb Kumandanı Neş'et Paşa ile Ma'iyyeti.
7. Trablus'da Hidemât-ı Fedâkârânede Bulunan Mücâhidinden Binbaşı Hâmid Zafir Bey.
8. Hums ve Havâlisi kumandanı Mücâhid Halil Bey.
9. İtalyan Ordusuna Baş Kumandanımızın Bir İhtarnâmesini Hâmil Bir Zâbitimizin Düşman Hatt-ı Müdâfaasında Gözleri Bağlı Olarak Yürüyüşü.
10. Trablus'da Hilâl-i Ahmer Destegirecileri.
11. İtalyanlar Tarafından Tevkîf Edilerek Bil-ahire Fransa'nın Müdâhalesi Üzerine Serbest Bırakılan Bir Hilâl-i Ahmer Heyeti.
12. Heyet-i Mezkûre Reisi Doktor Emin Bey.
14. Trablus Ordugâhında Sevkiyât-ı Askeriye - Tablo
16. Trablus'da Düşman Hidmetine Giren Bir Jandarmanın Kurşuna Dizilmesi.
17. Jandarmanın Hükm-ü İdamına İntizâr Eden Mücâhidler.

18-9- Bir İtalyan Keşif Müfrezesinin Ric'ati.

20. İtalyanların Eritre'den Nakleddikler Yerli Suvâri Askeri.

21. Dovallik Tayyâresini Hâmil Olmasından Dolayı İtalyanlar Tarafından Tevkîf Edilerek Bi'l-Ahire Salıverilen Kartaca Vapurunun Tayyâreyi Tunus Rıhtımına Sûret-i İhrâcı.

22. Kanfede'de Gark olan Ganbotlarımız.

23. Mağruk Ganbotun Yakından Manzarası.

24. Kanfede'yi Bombardıman Eden Piyemont Kruvazörü Kumandanı Covani .

25. Piyemont Kruvazörü.

26. Trablusgarb'da Tellerle Örtülmüş Bir Düşman Hatt-ı MüdâfaAsı – Göz Boyamak İçin Trablus'da İtalyanların Temdidine Teşebbüs Ettikleri Dâr Hatlı Şimendifer (2 Resim)

27. Trablus'da – Zinciri Vurulmuş Bedbaht Bir Ma'sumun Siyâsetgâha Sevki.

28-9. Bir Düşman Müfrezesinin Çöllerde Ric'ati.

30. İtalyanların Aynü'z-zârâ'da Ric'ati.

34. Çölde Bir Kâfile.

35. İtalyan Neferlerinin Meydân-ı Harbde Gazete Okumaları.

36. Trablus'da İtalya'nın Askerî Balonu.

37. Trablus'da Bedbaht Vatandaşlarımızdan Bir Kısmının İdama Sevk Edilmeleri.

38. İtalya'nın Aynü'z-Zârâ'de Büyük Kıtada Topları.

39. Siperler Arkasında Bir Nöbetçi Neferi – Muvakkat Bir İstihkâm İçinde İtalyan Karakolları.

40. Napoli'den Trablus'a Mevaşi Nakliyâtı.

41. Trablus Sevâhiline Suvâri Hayvânâtının Sûret-i İhrâcı.

44. Trablus Sokaklarında Mecruhîn-i Askeriye Nakliyâtı.

45-47. Kurre-i Kamere Âid Dört Resim.

50. İngiltere Kralının Hindistan Seyâhati – Kral ve Mahdumu Spor Kıyafetinde.

51. Hindistan'ın Karuli, Patyala, Udepur, Vapur Mihrâceleri.

52. Gundal, Cend, Nabha Hâkimleri.

53. Keşmir, Kulhapur Mihrâceleriyle, Pehupal Hâkimi.

54. Enidur, Travcankur, Gavalyar Mihrâceleri.

55. Kaportahala, Kuçbahar, Nivar Mihrâceleri.

56. Kral Jorj'un Fil Üzerinde Tenezzühü.

57. Kral Jorj'ın Kaplan Avı- Muhteşem Bir Manzara.

58. Nepal'de Kralın Kaplan Avı.

59. Hindistan'da Develerle Cer Olunan Bir Nevi Araba.

63. Londra Tiyatrolarında – Bahar.

68. İngiltere Kral ve kraliçesi Hindistan'da Bir Bahçe Ziyâretinde.

69. İngiltere Kralının Merâsim-i Tetevvüciyesinde Bulunan Bombay Ecnebi Şehbehderleri.

70-71. Tebriz'de İdam Olunan Bazı Fedâiler (2 Resim)

72. Fransa'nın Yeni Kabinesi Reisi ve Âzâları (Poankare)

73. Mösyö Balfor'un Parlamentoda Nutuk İrâd Etmesi.

74. NewYork'da Şiddet-i Burudet Yangın Tulumbalarının İncimâdı Lizbon'da Amele Grevi, Tramvaylara Hücûm (2 Resim)

75. İngiltere'nin Ahiren Kazâzede Olan 2 Numaralu Tahtü'l-Bahri.

76. Amerikalı Bir Câninin Paris'de Sûret-i Derdesti, Paris'te Otomobil Kazası (2 Resim)

78. Fırkalara Sûret-i Duhûl ve İstifâlar (Karikatür)

Numara- 38

Kapda- Tobruk'da Bir Sahne-i Mehâbet (Renkli Tablo)

81. Sisam Beyi Müteveffâ Kupas Efendi.

84. İtalya Kralına Karşı Roma'da Bir Anarşist Tarafından İcrâ Edilen Suikasd Teşebbüsü.

85. Beyrut'un Manzarası.

86. Beyrut Bombardımanını Musavver Beş Resim.

87. Beyrut Bombardımanı.

88. Yunan Hükûmeti Tarafından İştira Olunan Zırhlı Kruvazör.

90. Eritre Askerlerinin Trablus Limanına Sûret-i Muvâsalatı.

91. Mezkûr Askerlerin Kanova Tarâfından Suret-i Teftişi.

92. Eritre Askerlerinin Bir Kısmı.

96. Avusturya Hâriciye Nâzırı Müteveffâ Baron Erental.

97. Avusturya Hâriciye Nâzırı Kont Berahtold.

98. Trablus'da Bazı Mucâhidîn-i Muhtereme ve Rüesâ.

99. Mucâhidînden Ahmed Şükrü Efendi – Mısır Hududunu Geçmeye Muvaffak Olan Bazı Gönüllü Zevât (2 Resim)

100. İtalyanlar'ın Eritre'den Naklettikleri Yerli Polis Efrâdı.

103. Bazı Mecrûh Zâbitânımız.

104. Trablusgarb Ordusu Kumandanlarından Münir Paşa.

105. Trablusgarb'da Hilâl-i Ahmer Heyet-i Sefiriyesi.

106. Çetenin İkinci Reisi – İtalya Başvekili Ciyoliti.

107. Osmanlı Ordugâhı'nda İtalyan Üserâsı.

108. Bir İtalyan Kuvve-i İmdâdiyesinin Trablus'a İhracı.

109. Trablus'da İtalyan İmârâtı! İtalyanlar Tarafından Kat' ve Tahrîb Edilen Hurmalıklar – Trablus Civârında Bir İtalyan Karargâhı.

111. Yirminci Asırda Çarşaf Modasının Alacağı Şekillerden (Zarif Bir Levha)

114. Mücâhid-i Muhterem Kumandan Musa Bey – Silah İstimâl Ederken.

115. Trablusgarb Şehrinin Balondan Alınmış Manzara-i Umûmiyesi.

116. Trablus'da Bir Manzara-i Uhuvvet – Türk ve Arab Nöbetçi Neferleri.

117. Osmanlı Ordugâhı'nda Ecnebî Gönüllü Zâbitler.

118. Hendekler İçinde Bir Düşman Müfrezesi – Derne'de Bir İtalyan Suvâri Müfrezesi (2 Resim)

119. Düşman Topçusunun Ric'ati- Siperler Arkasında Bir Düşman Müfrezesi (2 Resim)

120. Trablus Ordugâhı'nda İtalyan Esirler.

121. Trablus Civârında Düşman Nakliyât-ı Askeriyesi.

122. Ayn'üz-Zârâda Bir İtalyan Müfrezesi, Sellum'de Mısır Askeri (2 Resim)

127. Ma'sumlarla Kâtilleri – Bazı Bedbaht Vatandaşlarla İtalya'lı Katillerinin Resmi.

130. Topçu Endâht Mektebi'nde İkmal-i Müddet Eden Topçu Ümerâ ve Zâbitânı.

131. Bağdat İdâdi-i Askerîsi Talebesi Olub Ahîren Harbiye'ye Nakleden Efendilerin Grubu.

132. Ahîren Kâhire'de Vefât Eden Dük Döfayef.

133. Dük Dofayef'in Ailesi.

134. Sudanlıların Bir Nümâyişi.

136. Şangay'da Çin Cumhuriyetçileri'nin Bir İçtimâ'ı – İran'a Sevk Olunan Rus Müfrezeleri (2 Resim).

137. Çin İhtilâli- Sarayi İmparatoru Civârında Bir Yangın.

138. Hind Cibalinde Sâlib-i Ahmer Munâkalati.

139. Delhi'de Resm-i Tetevvüc İçin İhzâr Olunarak Muhterik Olan Pavyon.

140. Siyam Kralının Resm-i Tetevvücü.

141. Ecnebi İşgâl-i Askeriyesi Aleyhine Tahran'da Bir Nümâyiş.

142. Siyam Kralının Resm-i tetevvücü Şenliklerinden Bir Eğlence.

143. Londra Tiyatrolarında.

145. Almanya ve İtalya Hâriciye Nâzırları.

146. Kızak Mevsimi, Sil Gölünde Kayma Eğlenceleri (2 Resim)

147. İsviçre'de Kış Eğlenceleri.

148. Çakırcalı'nın Maktüliyetiyle Neticelenen Son Müsâdemede Mecrûh Olan Takib Müfrezesine Mensub Bazı Fedâkârlar.

149. Mevsim Eğlencelerinden – Yelkenli Patinaj

Numara- 39

Kapta- (Bir Mücâhid) Unvanlı Renkli Bir Tablo.

161. Merhum Hasan Fehmi Paşa.

163. Trablusgarb Kumandanı Neşet Beyle Maiyyeti.

165. Bingazi Kumandanı Enver Bey'in Deve Üzerinde Alınmış Fotografi.

167. Enver Bey ve Fedâkâr Maiyyeti.

169. Enver Bey ve Hicin Suvâr Muhâfizları.

171. Trablusgarb Harbinden Evvel Galyâna Gelmiş Kahramanlar.

173. Enver Bey'in Maİyyetinde Bulunan Hassa Alayı Efrâdı.

174. Gazzeli Cemâl Bey.

175. Şeyh Sünûsi Hazretlerine İhdâ Olunan Sancaklar.

176. Arnaulla'da Şehîd Olan Mülâzım Saadettin Bey.

177. Kalâ-i Sultâniyede Mevkı' Kumandanları.

178. Kumkale ve Orhâniye İstihkâmları Kumandanı Kemâl Bey ve Bazı Zevât – Kalâ-i Sultâniye'nin Uzaktan Manzarası (2 Resim)

179. 400 İtalyan Güllesinin Yegâne Muvaffakiyyeti – Bombardımanda Hasarzede olan Bir Matbah.

180. Kalâ-i Sultâniye Mevkı' Müstahkem Kumandanı Rüşdü Paşa.

181. Orhâniye İstihkâmı Civârına Düşerek Patlamamış Olan Bir İtalyan Obüsü.

182. Kumkale ve Orhâniye İstihkâmlarında Bulunan Kahraman Askerlerimiz (2 Resim).

183. Orhâniye İstihkâmatına Âid (2 Resim).

184. Çanakkale Bombardımanı Esnâsında Mecrûh Olan İki Asker.

185. Kumkale İstihkâmâtı Civârında Toprağa Saplanarak Kalmış Olan Cesîm Bir İtalyan Güllesi.

188. Kumkale'de Bir Köşesine Düşmanın Bir Mermisi İsâbet Ederek Cüz'i Bir Hasâra Uğrayan Askerî Kışlası.

189. Kalâ-i Sultâniye'de Erkân-ı Hükûmet ve 14 Nisan Merâsimi (2 Resim)

190. Çanakkale Redif Kumandanı Cemil Paşa ve Düvel-i Mütehâbe Konsolosları (2 Resim).

191. İstihkâmâtdaki Projektörler ve Telsiz Telgraflar.

192. Düşman Filosuna Mermi İsâbet Ettirmeğe Muvaffak Olan Kahraman Neferler.

193. İtalya'nın Vareja Kruvazöründe Bombardıman Esnâsında Vukûa Gelen Meşhûr İstiâl.

194. Vareja'nın Cesîm Toplarından Biri.

195. Düşman Sefâini Kalâ-i Sultaniye'ye Doğru Gelirken.

196. Kalâ-i Sultaniye'de Barbaros'dan Bir Topun Temizlenmesi ve bir Manzara (2 Resim).

197. Barbaros'da Filo Kumandanı ve Bazı Zâbitân.

198. Filomuzda – Akşam TaAmı.

199. Barbaros'da Bir Topun Temizlenmesi – Barbaros'da

200. Tedrisât (2 Resim)

201. Barbaros'da Bir Mitralyöz Takımı

201. Barbaros'da Cesîm Toplar.

203. Bahr-i Muhitde Bir Buz kütlesine Çarparak Gark Olan Titanik Vapuru.

204. Titanik Kaptanı Esmit – Titanik Gece Elektrik Ziyâları İçinde (2 Resim)

205. Mağrukinin Sûret-i İlânı (Hazin Bir Levha)

208. Titanik'in Son Hazin Dakikaları.

209. Titanik Kazasında Gark Olan Meşahir'den Doktor Ested.

210. Titanik Vapurunda Bir İstirâhat Salonu.

211. Titanik Vapurunda Üst Güverte.

212. Mevlâ-yı Hâfiz ve Fransa Murahhasları.

213. Bedbaht ve Sefih Bir Emir – Mevlâyı Hâfiz.

214. Çin Reis-i Cumhuru Yuvan Şen Kay.

215. Yuvan-Şeyi-Kay Millî Elbise İle.

217. Çin'de Meclis-i Mebûsâna ve Kabineye Âid Birkaç İntiba'

218. Çinli İki Nefer – Selâm Vaziyetinde.

220. İstanbul'un Yeni Köprüsü Südlüce'de.

221. Köprünün İki Kısmının Yan Yana Duruşu.

222. Köprü Altında Vapur İskelesi ve Dükkanlar.

224. Köprünün Ortasındaki Müteharrik Kısım ve Köprünün Altından Dolâni Manzarası

225. Köprünün Halic'de Eyüb Karşısında Bulunurken Alınmış Resmi.

226. Sed Olunan Meclis-i Mebûsânın Küşâdına Âid (6 Resim) Hem Civar-ı Hükûmetlerin Veliahdları.

229. İstanbul'da Mebûsân İntihâbâtına Âid (5 Resim).

230. İngiltere'de Amele Grevi – Sufrajetlerin Mağazalara Hücûmu.

231. İngiltere Kömür Madenlerinde Amele Hayatı.

232. Girid'de Hanya Civârında Hristiyan Eşkıya Tarafından Vahşiyâne Bir Suretde Şehid Edilen Mustafa İle Vakikin ve Hüseyin Çavuş'un Bedbaht Yetimleri.

233. Bir Haşmetli! Afrika'da Vukarilerin Reisi.

234. Alberhal'de Bir Karnaval Balosu'nun Son Saatleri.

235. Saçların Sûret-i Tanzimi ve Kostümler.

236. Sed Olunan Meclis-i Mebûsânın Resm-i Küşâdı Nutuk-ı Hümâyûnun Kıraati.

237. İstanbul'un 10 Mebûs Çıkartan Rey Sandığı ve Heyet-i Teftîşiye.

238. Parlamento'nun Resm-i Küşâdı (4 Resim)

240. Yeni Köprünün Mahalline Vaz'ı Esnasında Bahren Münâkâlât.

Numara- 40

Kapta - Osmanlılık Şefkatî – İtalyalı Mecrûh Bir Esirin Hilâl-i Ahmer Hastahânesi'ne Nakli Unvanlı Renkli Bir Tablo.

249. Almanya İmparatoru ile Baron Marşal ve Almanya Başvekîli ve Hâriciye Nâzırı.

252-53. Bukmuş Muhârebesinde Mucâhidînin Düşman Ordusuna Karşı Savleti.

254. Trablusgarb Erkân-ı Harbiyesinden Yüzbaşı Câvid Bey.

255. Derne Şark Ordusu Kumandan-ı Sâbıkı Receb Bey.

256. Gönüllü Zâbitlerden Mülâzım Remzi Bey.

257. Mücâhid-i Muhterem Halil Bey.

258. Mücâhid-i Muhterem Musa Bey ve Muhâfizları.

260. Trablus Şehrinde Kadın ve Çocukların Tarz-ı Telebbüsü.

262. Hakk Yolunda – Mücâhidlerin Ordugâha Gelişleri.

263. Bingazi Civârında Bir Hilâl-i Ahmer Hastahanesi.

264. Bingazi Sokaklarında Bir Manzara.

266. Derne Ordugâhında Ailet-ü Gayt Kabîlesi Efrâdı İtalyanlar'dan İğtinâm Olunan Mitralyözler (2 Resim)

268. Derne Ordugâhında Bir Zâbitân Grubu.

269. Derne'de Mücâhidinden Nâzım, Yusuf Şetvân ve Nâci Beyler.

270. İtalyanlardan İğtinâm Olunan Mitralyöz.

271. İtalyanlardan İğtinâm Olunan Mitralyöz ve Enver Bey'in Emri Onbaşısı (2 Resim).

273. Rusya Hâriciye Nâzırı Mösyö Sazanof.

275. İtalya Kralı'na Karşı Suikasd İcrâsına Teşebbüs Eden Anarşist Antoniv Dalba.

276. Müttefikler – Almanya ve İtalya Hükümdarlarının Venedik Mülâkatı.

277. İtalya Kralı ve Ailesi – Suikasd Hâdisesinden Sonra.

278. Trablus Civârında İtalyan Hutût MüdâfaAsı Sahra Toplarından Biri.

280. Trablus'da Düşmanın Bir topcu Bataryasının Develerle Sûret-i nakli.

281. Aynü'z-zârâ'da Düşman Hutût MüdâfaAsı.

283. Düşman Tarafından Kal' ve Tahrib Edilen Hurmalıklar.

285. Bir Eşkıya Çetesinin Çorba İçişi.

286. Trablus Sâhilinde Düşmanın Levâzım ve Mühimmât-ı Askeriyesi.

287. Tunus Hududunda Bir Müfreze.

288. Vati'de Osmanlı Filosu (İşbu Resmin Altına Sehven "İtalyan Filosu" yazılmıştır).

289. Dedeağaç Limanı.

292. Bingazi'de Düşman Tarafından Satın Alınmış Vatan Hainleri.

294. İtalyan Maktüllerinin Derne Civârında Bir Medfeni.

295. Develerle Nakl Olunan Bir İtalyan Sahra Topu.

298. Priştine Civârında Askerlerimizin Bir Resm-i Geçidi İşkodra'da Bir Mitralyöz Bölüğü (2 Resim).

299. İşkodra'da Bir resm-i Geçid.

300. Dersaadet'ten Arnavudluk'a Sevk Olunan Taburlardan Birinin Sirkeci İstasyonunda Harekete İntizarları.

301. Arnavudluk'a Sevkiyât.

302. Topkapı Sarayı'na Naklolunan Settare-i Şerîfenin Nakli.

303. Settâre-i Şerife'nin Nakli Merasimi (2 Resim)

304. Settare-i Şerife'nin Nakli Merâsiminde Zât-ı Hazret-i Pâdişâhinin Teşriflerine Âid İki Resim.

305. Titanik Kazasına Sebebiyet Veren Buz Kütlesi.

307. Merhum Zeki Bey Muhâkemesi – Cinâyet Mahkemesinde Müttehemler Vekili Müdâfaa Ederken.

308-09. Merhum Zeki Bey Muhâkemesi – Cinâyet Mahkemesi Salonunda Son Muhâkemenin Sûret-i İcrası ve Sâmi'în.

310. Londra Sefâretine Nakl Edilen Baron Marsal.

314. Hidiv Hazretlerinin Bâb-ı Âliyi Ziyâretleri.

315. Hidiv Hazretleri Bab-ı Âli Merdivenleri Üzerinde.

317. İshak Paşa Harik Hâili Manaır-ı Fecîasından Bir Levha.

318. İshak Paşa Harîki (4 Resim)

319. Harik Esnâsında Sultan Ahmed Camiİ Civârındaki Hâneler Yanarken.

320. Yangın Esnâsında Feci Bir Manzara.

321. Bir Levha-i Sefâret – Harîk Esnasında Sultan Ahmed Meydanının Hâli.

322. İshak Paşa Harîki – Yangından Sonra (6 Resim)

323. İshak Paşa Harîki – Yangından Sonra (6 Resim)

324. Orman Nezâreti Önünde Harîkzedegân ve Eşyaları.

Numara- 41

Kapda- Enver Bey'in Resmini Hâvî Renkli Tablo.

329. Sadrazam Gâzi Ahmed Muhtar Paşa.

331. Jan Jak Russo

332. Sadâret Alayı – Sadrazamın Sirkeciye Muvâsalatı.

333. Sadâret Alayı- Sadrazamın Bâb-ı Âli'ye Muvâsalatı.

335. Trablusgarb Kumandan ve Maİyyeti Erkânından Bazı Zevât.

337. Mucâhidin Ordusunun Bir Yürüyüşü.

339. Trablusgarb Kumanda Heyet-i Âliyesi Musâdemâtı İdâre Ederken.

340. Mucâhidinden Eşref Bey.

341. "Kolağası Süleyman Askerî Bey"

342. Maktül Bir İtalyan Zâbitine Âid Uniforma.

342. Maktül Bir İtalyan Zâbıtine Âid Uniforma.

344. Gazzeli Cemâl Bey'in Harb Kolleksiyonundan – İtalya Maktüllerine Âid Melbûsât.

345. Rodos'a Nakl Olunan İtalyan Mecrûhîni.

346. Trablus'da Mücâhidînin Bir Harb Hazırlığı.

347. Emir Ali Paşa Hazretleri.

348. Adaların İşgâline Memur Olan Amiral Viyâl.

349. Rodos'a Düşman Askerinin Sûret-i İhrâcı.

351. Kalâ-i Sultâniye Bombardımanı – 12.000 Metreden Ateş.

353. Mevkı'-ı Harbde Kadınlar ve Çocuklar.

354. Bir baskın İcrâsına Hazırlanmış Mücâhid'in Müfrezelerinden biri.

355. Derne Civârında Bir İtalyan İstihkâmı.

356. Bingazi'de Topçu Kumandanı Selim Sâdık Bey Ta'lîm Esnâsında

357. Bingazi'de Topçu Duellosu.

358. Selim Sadık Bey – Düşmandan İğtinâm Olunan Batarya – kumandanı Hakkı Bey.

359. Trablus'da Hilâl-i Ahmer- Mecrûh Bir Mücâhidin – Müdâvât-ı İbtidâiyesi.

363. Bingazi Civârında Bir Karargâh-ı Askerî

364. Düşman Müstemlekât Askerînin Bir İstikşâfi.

365. Derne'nin Sâhilden Manzarası.

366.Trablusgarb Sahne-i Cihadında Bazı Mucâhidin.

367. Derne'de Mücâhidinden Bir Müfreze.

368. Hums'da Mücâhidîn-i Muhtereme-i Araptan Bir Kısmı.

370. Orhaniye İstihkâmâtında Düşmanın İnfilâk Etmemiş Gülleleri.

372. Tayyâre Makinistliği Tahsîli İçin Fransa'ya İ'zâm Olunan Talebe Tecrübeler Esnâsında (2 Resim)

375. Ahîren Hükûmet-i Osmaniyece İştirâ Olunan Tayyareler (2 Resim)

376. Ahîren İştirâ Olunub Edirne'ye Getirilen Askerî Balon İçin İnşâ Edilen Hangar.

377. Askeri Balonun hangardan Sûret-i İhrâcı.

378. Askerî Balon Suud Etmek Üzere İken.

379. Askerî Balon Cev-i Havâda.

380-81. 14 Nisan Resm-i Geçid-i Sultâniyesine Âid (5 Resim)

383. İngiltere Harbiye Nâzırı Sör Haldan.

384. İşkodra'da Katolik Kadınların Tarz-ı Telebbüsleri.

386. Otomobilli Hayırsızların Seyâhati.

387. Ahîren Girid'de Şehid Edilen Bedbaht Bir Ma'sûmun Cenâzesi.

388. Girid'de Dom Dom Kurşunlarıyla Bir Sûret-i Feciada Şehid Edilen Hüseyin Tufaki'in Naaşı.

389. Girid'de Dom Dom Kurşunlarıyla Bir Sûret-i Fecîada Şehid Edilen Hasan Bekrâkin'in Naaşı.

390. Tolstoy ve İnzivâgâh-ı Ebedîsi.

392. Afrika'nın Zarîf Raks ve Rakkâseleri!

393. Afrika'nın Zarîf Raks ve Rakkâseleri!

394. Samsun – Sivas Hattı Üzerinde Bir Tunel

395. Ahîren Fransa'da İkmâl Tahsîl Eden Yeni Mâliye Müfettiş MuAvinleri.

396-99. Tesettüre Âid Komik moda Resimleri.

401. Son Moda Elbiseler.

402. Son Moda Elbiseler.

403. 1911 Senesinin Kadın Elbiselerinde Vukua Gelen Tahviller.

Numara- 42

Kapda- Lebde Muzafferiyeti Unvanlı Renkli Bir Tablo

409. Devletlû, Necâbetlû Ömer Fâruk Efendi Hazretleri.

410. Şeyhülislâm Cemâleddin Efendi.

412. Şûra-yı Devlet Reisi Kâmil, Harbiye Nâzırı Nâzım Paşalar.

413. Hariciye Nâzırı Norâdunkiyân, Mâliye Nâzırı Abdurrahman Beyler.

414. Bahriye Nâzırı Mahmud Muhtar, Evkâf Nâzırı Fevzi Paşalar.

415. Esbak ve Sâbık Dâhiliye Nâzırları Ziya ve Damad Şerif Paşalar.

416-17. Rodos'da Dûçar-ı Esâret Olan Askerlerimizin Şehre Sevk Edilmeleri.

420. Rodos'un İşgaline Memur General Amegliyo- Hainlerle Berâber.

422. Rodos'da Düşman Askerinin Resm-i Geçidi.

423. Trablusgarb Sahne-i Harbinden Tezâhürât-ı Vatanperverâne.

429. Rodos'un İşgâlinden Vekre Hükûmet Dâiresinin Önü.

430. Bingazi Civarında Bir Düşman Tayyâresinin Suudu.

432. Hırsız Ocağı – Bingazi'de Bankodi Roma

433. Bingazi'de Divan-ı Harb Heyeti.

434. Trablus'da Düşmanın Nakliyât Otomobil Bölüğü

435. Nakliyât Otomobillerinden Birinin Arkadan Manzarası.

436. Derne'de 14 Nisan resm-i Geçidinde Milli Taburlar.

437. Derne'de 14 Nisan Resm-i Geçidinde Millî Taburlar.

T.C. YÜKSEKÖĞRETİM KURULU
DOKÜMANTASYON MERKEZİ

442. Rodos'a Düşman Askerinin İhrâcı – Derne Kumandanı Ahmed Şükrü ve Râşid Efendi.

443. Trabluslu Mekteb Çocuklarının Askerî Ta'limleri (2 Resim)

444. Derne'de Bir Mücâhidinin Yürüyüşü.

445. Derne'de Bir Mücâhidin Grubu.

446. Zanzur'da Düşman Askerinin İhtifâkâhları.

447. Düşman Askerinin Levâzım Nakliyâtı- Zuvare'de Mucâhidin (2 Resim.

448. Por Baltık Mulâkâti – Almanya, Rusya İmparatorları.

449. Rusya İmparatorunu Hâmil İstandard Yatının Por Baltıka Muvâsalatı.

450. Düşmanın Derne'de Bir Ric'ati.

452. Beyrut Amerikan Dâr'ül-Fünûnun Müzehânesi.

453. Dâr'ül-Fünûn'un Uzaktan Manzarası – Dâr'ül-Fünûn Kilisesi (2 Resim)

454. Dâr'ül-Fünûn Rasathânesi.

455. Kimya Labaratuvarı – Kütüphânenin Dâhilî Manzarası (2 Resim)

456. Tıbbiye Binâsı – Kilise'nin Manzara-i Dâhiliyesi (2 Resim)

457. Dâr'ül-Fünûn Müessisi Doktor Danyal Belis.

459. Ahîren İcrâ Olunan Surre-i Hümâyûn Merâsimi (2 Resim)

461. Surre-i Hümâyûn Merâsimine Âid Birkaç İntiba' (2 Resim)

462. Mahmil-i Şerîf.

463. Ahîren Bir Sûret-i Müzeyyenede İmâl Edilen Mahmil-i Şerifin Fotografi.

464. Ahîren Beykoz'da İcrâ Edilen Kayık Yarışları.

465. Kayık Yarışları (2 Resim)

466. Kayık Yarışları

468. Kayık Yarışları.

469. Sadâret Alâyına Âid 2 Resim

470-71. Sadâret Alayı Resimlerinden

472. Ahîren Nis'de Resm-i Küşâdı İcrâ Olunan Kraliçe Viktoriya'nın Heykeli.

473. Ahîren Mürefte ve Şarköy ve Civârında Vukua Gelen Zelzeleye Âid (6 Resim)

474. Mürefte Civârında Dûçâr-ı Harâbe Olan Mebânîden Birinin Manzarası.

475. Felâketzedegâne Etmek Tevzii – Felâketzedegân İçin İnşâsına Başlanılan Barakalar.

CİLD- 8

Makâleler ve Muhtelif Edebî Parçalar

Numara- 43

490. Elvâh-ı İntibâh - Süreyya.

499. Sensiz: Manzûme - Cüneyd

502. Eski Derd- Ertuğrul.

510. Ma'bed-i Hulya - Râif Necdet.

512. İctimâi'yâtda Ölüm Yokmu- Bedi Nuri.

524. Bir Mektup: Küçük Hikâye - Asaf Muammer.

530. Harbiye Marşı: Manzum -Mehmet Rauf.

531. Kıskanıyorum- İzzet Melih.

534. Coğrafya Cemiyetleri- Fâik Sabri.

546. Eski Kelimeler: Mensûre - Süleyman Bahri.

547. Sokak Fenerleri: Mensûre - Ali Sehâ

548. Edebiyatımızın Düşgünlüğü- Emin.

554. Âsâr-ı Münteşire, Bilmeceler vesâire.

Numara- 44

556. Devlet-i Aliyye- Balkan Muhârebesi- Süreyyâ

582. Tehlikeler Önünde: Manzûme - Süleyman Bahri.

584. Cenk ve Cidâl- Mâcid Şevket.

596. Büyük İmparator: Barn Sumayatsu'dan Tercüme.

603. Bir Netice-i Aşk- M. Hulûsi

616. Mu'cizât-ı Fen- Hasan Tahsin.

626. Kral Lîr: Şekspir'den - Abdullah Cevdet.

633. Âsâr-ı Münteşire, Bilmeceler, vesâire.

Numara- 45

638. Felâket Önünde..- Ubeydullah Esad.

644. Mücâdele-i Hayâtiyede Avâmil-i Muvaffakıyyet- Mâcid Şevket.

652. Kethüdâ Efendi Hazretleri- Celâl Nûri.

658. Balkanlarda Anâsır ve İhtirâsât- Fâik Sabri.

668. Taht'ül-Bahr Muharebelerinin Târih-i Kadrîmi Ali Haydar Emir.

678. Esire- Gazzeli Cemâl.

699. Kral Lir (Mâbad) - Abdullah Cevdet.

711. Âsâr-ı Münteşire, Bilmeceler vesâire.

Numara- 46

718. Bir Vaka-i Tefekkür- Ubeydullah Esad.

726-27. Münâcât: Manzum - Süleyman Bahri.

728. Avenk-i Ziyâ - S. B.

733. Hak ve Vazîfe- Mâcid Şevket.

740. Mukadderât-ı Târihiyye- Abdullah Cevdet.

751. Mecrâ-yı Hayatda- Celâl Nuri.

758. Japonya'dan Alınacak Dersler- Süreyya.

768. Esîre- Gazzeli Cemâl

769. Elem-i İnkısâr: Mensûre - K. İsmet.

778. Kral Lir (Mâbad).

790. Âsâr-ı Münteşire, Bilmeceler vesâire.

Numara. 47

798. İmhâ-yı EAzım Tarîki- Ubeydullah Esad.

807. Hak ve Vazife- Mâcid Şevket.

818. Vapur'da- Cüneyd.

831. Meşâhir-i Muharririn Tarz-ı Mesâiler- Ali Gâmi.

843. Edebiyat'da Hakikât ve Hayal- Şahabeddin Süleyman.

846. Gece: Mansûr - Şekîbe Ali.

848. Ben Gazeteci- Tahrirât Kâtibi Şemsi.

875. Kral Lir (Mâbad)- Abdullah Cevdet.

Numara- 48

895. Japonya'dan Alınacak Dersler- Süreyya.

904. Şiir- Şahabeddin Süleyman.

914. Hakk ve Vâzife (Voleney)den Mâcid Şevket.

925. Bir Hikâye-i Hayat- Âsaf Muammer.

928. İngiliz Kadınlarının İhtilâli- Kemâleddin

936. Irak Mektupları. Bedi Nuri.

942. Bedbin - Nigar Bint-i Osman.

943. Ben.. Gazeteci?- Şemsi Efendi.

952. Muhit: Manzûme - Süleyman Bahri.

954. Ruhumun Ma'bedi: Manzume - İsmail Zühdü.

955. Kral Lir: Şekspir'den - Abdullah Cevdet.

959. Âsar-ı Münteşire, Bilmeceler, vesâire.

965. 8'inci Cildin Fihristi.

Resimler

Numara- 43

Kapda. Mebrûke Hanım (Renkli Bir Levha)

489. Japonya'nın Yeni İmparatoru.

491. Japonya'nın Yeni İmparatoriçesi.

493. Arnavudluk Kıyam-ı Ahiri – Mitroviçe İstasyonunda Erbâb-ı Kıyam Mecruhları.

495. Erbâb-ı Kıyâmın Merâsim-i Mahsûsa ile Üsküb'e Duhulleri.

497. Mürefte Hareket-i Arzında Düçâr-ı Harâb Olan Evlerden Biri.

500-1. New York'un Muhteşem ve Hârikanümâ Binaları.

503. Trablus Kahramanı Neşet Beyle Bazı Maiyyet-i Zâbitânı.

504. Derne'de Uvakle Kabilesi Taburu ve Kumandanları.

505. Avakle Taburu – Ayn-i Mansur Civârında.

506. Trablus Kumandanı Aziziye Karargâhında.

507. Avakle Taburu ve Kumandanı Eşref Bey.

509. Azîziye'de Bir Süvâri Müfrezesi, Trablus'da Düşman Tarafından Bombardıman Edilen Hastahânelerimizden Biri (İki Resim)

513. Bazı Mücâhidlerin Ordugâhımıza Muvâsalatı.

515. Meydan-ı Cihada Giderken.

516. Azîziye'de Bir Taburun Yürüyüşü.

517. Azîziye'de Bir Musâdemeden Evvel Hazırlık.

518. Azîziye'de Hilâl-i Ahmer Çadırlarından Bir Kısmı.

519. Avakle'nin Bir Muzafferiyetden Sonra Ordugâha Avdeti.

521. Margarit Av Sabbat'ın Renkli Nefis Bir Tablosu.

523. Harbden Avdet Eden Bazı Mücâhidler.

525. Derne'de Mücâhidler.

526. Harb Emrine İntizâr Eden Suvari Mücâhidler.

527. Bingazi'de Hilâl-i Ahmer Destegîrecileri.

528. Derne'de Tert Kâbilesi Taburu Zâbitân ve Efrâdı.

535. Derne'de Mücâhidlerimizin Taam Etmesi, Azîziye Karargâhında Bazı Mücâhidler (2 Resim)

536. Trablus'da Bir Düşman Süvâri Müfrezesi.

537. Derne Önünde Düşmanın İstihkâmât İnşâsı. Bir Düşman İstihkâmı Dâhilinde Manzara (2 Resim)

538. Askerin Yetişmediği Yerde Şabkaların Hidmet Edebileceğini Zannerek Duçâr-ı Perîşani Olan Eritreli Askerler, Aynü'z-zârâ'da Düşman kulubeleri (2 Resim)

539. Dârü'l-Fünun Talebesinin Harb Lehinde Nümâyişleri.

540. Sultan Ahmed'de Harb Lehinde Nümâyişler.

541. Sultan Ahmed'de Harb Lehinde Nümâyişler.

542. Belgrad'da Sırb Dâimi Erkân-ı Harbiye Heyeti.

543. Sirkeci'de Bir Askerî Katarının Resm-i Teşyîi.

544. Seferberlik Menâzırından Sirkeci'de Harekete İntizâr

549. Bulgar İstihkâmı.

551. Hudûda Suvâri Sevkıyâtı, Bir Askerî Katar (2 Resim)

552. Gönüllü Olarak Orduya İltihâk Eren Mûsevî Vatandaşlarımızdan Murdehay Efendi.

553. Askerî Nakliye Arabaları, Bir Bulgar Topcu Müfrezesi.

Numara- 44

Kapda- Bir Levha-i Hamâset (Renkli Bir Levha)

555. Karadağ Hudûdu Kumandanı Mahmud Hayret Paşa.

557. Mahmud Hayret Paşa'nın Sirkeci'den Hareketi.

558. Seferberlik Menâzırından – Vinçlerle Topların Rıhtıma Çıkarılması.

559. Seferberlik Menâzırından – Vinçlerle Topların Rıhtıma Çıkarılması.

561. Top Sevkiyatı.

562. Bir Askerî Trenin Haydarpaşa'ya Muvâsalatı.

563. Bir Askerî Trenin Haydarpaşa'ya Muvâsalatı.

565. Rediflerimizin Haydarpaşa İstasyon'undan Çıkışları.

566. Haydarpaşa'dan Ayastefanos'a Sevkıyât.

567. Redif Taburlarının Vapura Girişi.

568. Sırp Kralı Veliahdı.

569. Karadağ Kralı Veliahdı.

570. Sirkeci İstasyonu'nda Askerî Trenler.

571. Sirkeci İstasyonu'nda Bir Teşyi'

572. Vazife-i Vataniyesini İfâ İçin Edirne Darü'l-Harbine Şitâb Eden Musâhabe-i Edebiyye Muharririmiz Râif Necdet Bey Kardeşimizin Sirkeci İstasyonu'nda Bazı Rufekâsı Tarafından Teşyiİ.

573. Zât-ı Şâhânenin Harbiye Nezâretini Teşrifleri Menâzırından.

574. Zât-ı Şâhânenin Resm-i Geçidi Temâşa Buyurmaları.

575. Resm-i Geçid.

576. Alay Sancağı Halife'yi Selamlarken.

577. Arnavud Gönüllüler.

578. Arnavud Gönüllülerin İdâremiz Önünden Mürûru.

579. İki Gönüllü Harem Ağası.

580. Asker Raksları.

581. Asker Raksları.

583. İstanbul Sokaklarında Eşyâyı Askeriye Nakliyâtı.

585. Sevkıyât Esnâsında Sirkeci'de İzdihâm.

586. Ayastefanos Tarîkıyle Sevkiyât.

587. Harbe Giderken.

588. Ayastefanos'da Bir Karargâh.

589. Çadırlar Altında Bir Lahza-i Sükûn.

590. Harbiye Nezâreti Meydanında Seferberlik Menâzırından.

591. İstanbul'lu Bir Nefer Nöbet Beklerken.

593. Topçu Sevkiyâtı.

595. Bir Askerî Tayyârenin Seferberlik Zamanında Manzarası.

598. Kablü'l-harb Dârü'l-Fünûn Nümâyişleri.

599. El Müntediyü'l-Edebi Kulübünün Nümâyişleri.

600. Nümâyişlerde İttihad ve Terakki Heyet-i Merkeziyesi Azasından Bir Zâtın Nutuk İrâd Etmesi.

601. İttihad ve Terakki Kulüpleri Âzâsının Nümâyişleri.

604. Derne'de Bazı Rüesâyı Mücâhidin ve Urban.

605. Bingazi Civârında Arab Mücâhidleri.

606. Derne Civârında Arab Mücâhidleri.

607. Hums Civârında Arab Mücâhidler.

609. Hicin-i Süvâr Eritre'li Askerler.

610. Arab Rüesâsından Bir Zâtın Meydân-ı Harbi Ziyâreti.

611. Eritre'li Askerler Kaval Çalarken.

612. Eritre'li Askerler Hal-i İstirâhatda.

613. Bir İtalyan Müfrezesinin Çölde Geşt-ü Güzâr.

614. Derne Civârında Bir İtalyan İstihkâmı.

615. Bingazi Sevâhilinde Zâbitânımızın Banyo Yapmaları.

617. Trablusgarb'da Suvâri Mücâhidler, Trablusb'da Râhibler. 2 Resim.

618. Bingazi'de Bir Sokak.

619. Hums Civârında Bir Sûret Manzara-i Hâriciyesi.

620. Tel Örgüleriyle Muhât Bir İtalyan İstihkâmı.

621. İtalyan İstihkâmâtında Projetörler

622. Derne Rüesâ-yı Mücâhidîninden Bir Zât, Ta'lîm ve Terbiye Edilen Mücahidîn Çocuklarından İki Kişi Derne'de, Muhterem Kumandanlarımızdan Biri, Derne'de Mücâhidin. 4 Resim.

623. Derne'de Rüesâ-yı Mücâhidinden Bir Zât-ı Muhterem, Gönüllü Mücâhidlerden Bir Kısmının Taam Etmeleri. 2 Resim.

624. Osmanlı- İtalya Muhârebesine Âid Son Resmimiz – Babalarının Eserini Takibe Hazırlanan Vatanperver Çocukların Askeri Talimleri.

625. İstikbâl Muhârebâtının Amillerinden . (Levha)

627. Şekspir.

Numara- 45

Kapda- Üç Renkli Bir Levha

637. Mecrûhan Meydan-ı Harbden Avdet Eden Şehzâde-i Cuvanbaht Abdülhalim Efendi Hazretleri (Müşârun İleyhin Tasviri Altına Sehven Cemâleddin Efendi Hazretlerinin İsmi Yazılmıştır).

639. Bulgar Mezâlimi – İdama Mahkum Edilen Bedbaht Muhâcirinden Bazılarına Hükm-ü İdâmın Sûret-i Tefhîmi.

640. Sırplardan Musâdere Edilen Kuruzo ve Topları.

641. Sırplardan Musâdere Edilen Kuruzo ve Topları.

642. Sırplardan Musâdere Edilen Kuruzo ve Topları.

643. Çatalca Musâdemâtında Kahraman Topçularımızın Ateş Etmeleri.

645. Terkos Muhârebesinde Bulgarlar'ın Hezîmeti.

647. Osmanlı Birinci Sulh Heyet-i Murahhasasının Dersadet'ten Mufârekâtı.

649. Heyet-i Murahhasa Reisi Reşid Paşa.

650. Heyet-i Murahhasa Âzâsından Osman Nizâmi Paşa.

651. Heyet-i Murahhasa Âzâsından Salih Paşa.

653. General Zakovskin.

655. Terk-i Dâr ve Dîyar Eden Bedbaht Muhâcirînin İstanbul Sokaklarında Manzarası.

657. Düçâr-ı Sefâlet Olan muhâcirin Kâfilelerinden Biri.

659. Lüleburgaz Muhârebesi Mecruhlarının Haydarpaşa'ya Nakli.

660. Luleburgaz Muhârebesi Mecruhlarının Haydarpaşa'ya Nakli.

661. Luleburgaz Muhârebesi Mecruhlarının Haydarpaşa'ya Nakli.

662. Bir Yunan Askerî Katarının Musâdemesi.

663. Bulgar Muhasara Toplarının Nakli.

664. İşkodra Önlerinde Karadağ'ın Büyük Topları.

667. İstanbul Limanı'nda Sefâin-i Harbiye-i Ecnebiye.

669. İstanbul Limanı'nda – Leon Gambeta

670. Leon Gambeta'da Muhâbirlerimiz.

671. İstanbul Limanı'nda – Goben Deridnuti.

672. İstanbul Limanı'nda İtalyan Zırhlısı.

674. Terkos Muhârebesinde Kahraman Lazlar.

676. Kadıköy Sen Josef Fransız Mektebi'nde Mecrûhîne Mahsus Hastahane.

677. Gülhâne Hastahanesi'nde Hasta Bakıcı Hanımlar Vazife Başında.

679. Gülhâne Hastahanesi'nde Hasta Bakıcı Hanımlar Vazife Başında.

681. Mecrûhîne Mahsus Sargı İmâlâthânelerinde Çalışan Hamiyetli Hanım Hemşirelerimiz.

682. Gülhâne Serîriyyâtı Müdür ve Heyet-i Sıhıyyesi.

684. Hilâl-i Ahmer Portatif Hastahânelerinin Nakli.

686. Topçu Kumandanı Hasan Rıza Paşa'nın Hareketi.

687. İşkodra Topçu Kumandanı Aziz Bey'in Hareketi.

688. Askerî Karargâhlardan Biririn Manzarası.

689. Askerî Projektörlerin Vagonlarla Nakli.

690. Seferberlik'de Sirkeci'de Bir Manzara.

692. Çatalca Muhârebâtında Düşmanın Firârı.

694. Rum Patriği Yovakim Efendi'nin Cenâze Alayı.

695. Rum Patriği Yovakim Efendi'nin Cenâze Alayı.

696. Rum Patriği Yovakim Efendi'nin Cenâze Alayı.

697. Rum Patriği Yovakim Efendi'nin Cenâze Alayı.

698. Sâbık Ermeni Patriği Ormanyan Efendi.

Numara- 46

Kapda- Harbiye Nâzırı Sâbıkı Nâzım Paşa Merhum (Renkli Bir Levha)

717. Edirne'nin Büyük Vasıl Kahramanı Şükrü Paşa.

719. Bâb-ı Âli Vakası- Bâb-ı Âli Merdivenlerinde İhtilâl Bayrakları Temevvüc Ederken.

720. Bâb-ı Âli Vakası'nda Halkın Vatan Perverâne Nutukları Dinlemesi.

721. Bâb-ı Âli Vakasında Uşak Taburundan Müfrez Bir Kıta-i Askeriyenin Hatib-i Şehir Nâci Bey'in Nutuğunu Dinlemesi.

722. Bâb-ı Âli Vakasında İzdihâm.

723. Bâb-ı Âli Vakasında Şehid Olan Mustafa Necib Bey'in Cenâze Alayı (Mezkûr Resmin Altına Sehven Nâzım Paşa'nın Cenâze Alayı İbâresi Yazılmıştır)

724. Nâzım Paşa'nın Cenâze Alayı.

725. Nâzım Paşa'nın Cenâze Alayında Ateşe Militerleri.

729. Ahmed Mithad Efendi Merhum.

730. Merhum Ebuzziyâ Tevfik Bey.

735. İşkodra'da Trabuş İstihkâmatına Karşı Tabiye Edilen Karadağ'ın Cesîm Toplardan Biri.

736. Sahne-i Harbde Bir Rus Generali.

737. Çatalca İstihkâmâtı İlerisinde Bir Müfreze-i Askeriyemizin Harb Etmesi.

738. Musâdemeden Sonra Bir Lahza-i İstirâhat, Muhârebeden Sonra Taburlarımızdan Birinin İstirâhati (İki Resim).

739. Çatalca'da Bir Kıta-i Askeriyemizin Avcıya Yatarak Harbetmesi.

741. Sarayburnu İskelesinde Askerî Bir Manzara.

742. Çatalca'ya Mekâri Sevkiyâtı.

743. Selânik'de Hasan Tahsin Paşa'nın Arz-ı Teslimiyet Etmesi Üzerine Askerlerimizden Toplanan Mauzerlerden Bir Kısmının Yunanlılar Tarafından Sûret-i Muhâfazası.

744. Luleburgaz Muharebesi'nden Sonra Bir Manzara.

745. Çatalca Muhârebâtın'da Esir Düşen Bulgarlar'ın İzmit'e Sûret-i Sevkleri.

746. Bulgar Esirlerden Bir Kaçının Selimiye Kışlası'nda Manzarası.

747. Bulgarların Tarik İnşaatında İstihdam Ettiği Esirlerimiz.

748. Venizolos'un Hatt-ı Harbde Bulunan İki Oğlu.

750. Telsiz Telgraf Bölüğü

752. Hadımköy Civârında Askeri Çadırlar.

753. Çatalca Hattında Bir Karargâh-ı Askeri.

754. Londra'da (Sen Ceyms) Sarayı.

755. Çerkez Gönüllü Suvârilerin Meydan-ı Harbe Azimetleri.

756. Hadımköy'ünde Bazı Umerâ-yı Askeriye'nin Müzâkeresi Düşmanı Ta'kib Etmek Üzere Bir Topçu Bataryasının Çatalca'dan Hareketi (2 Resim).

759. Galata Rıhtımında Bir KıtA-i Askeriyenin Vapura İrkâbı.

761. Bir Gönüllü Taburunun Şimendiferle Sevki.

763. Düşman Mezâliminden Kaçıp Gelen Bedbaht Muhâcirînlerin İstanbul Sokaklarında Manzara-i Sefâleti.

764. Bedbaht Muhâcirîn Kâfileleri. 2 Resim.

765. Bedbaht Muhâcirin Kafileleri. 2 Resim.

766. Bedbaht Muhâcirin Kafileleri. 2 Resim.

767. Bedbaht Muhâcirin Kafileleri. 2 Resim.

770. Bulgar Bataryalarından Birinin Sûret-i Sevki, Sirkeci'de Muhâcirin Arabaları ve Hayvânât. 2 Resim.

771. Yunan Cephâne Bölüklerinden Birinin Manzarası.

772. Bulgar Mekâtib-i Umûmiyesi Talebesinin Turuk-ı Askeriye'de Sûret-i İstihdamları.

773. Edirne Tarafında Düşman Tarafından Vücûda Getirilen Hatt-ı Muhâsara Siperlerinden Birinin Manzarası.

774. Karadağ Kralı Nikola

775. Sırbistan Kralı Piyer'in Hastahaneleri Ziyâreti.

775. Bir Gönüllü Taburunun Azimeti.

776. Son Modalar.

Numara- 47

Kapda- Şehid-i Muazzam Mahmud Şevket Paşa

797. Sadr-ı Cedîd Prens Said Halim Paşa.

799. Şehid'i Mafur Niyazi Bey.

800. 29 Mayıs Vaka-i Fecîasında İhraz-ı Rütbe-i Sahadet Eden Mahmud Şevket Paşa'nın Naaş-ı Mübâreki Önünde Son Dua – Harbiye Nezâretinde.

801. Sâdr-ı Fedâkarın ve Yâveri, Şehîd-i Mafurun Taburları Musallâ Taşı Üzerinde Bulunurken.

802. Şehîd-i Muazzamın Cenâze Alayı – Harbiye Nezâretinde

803. Şehîd-i Muazzamın Cenâze Alayı – Harbiye Nezâretinde.

804. Şehîd-i Muazzamın Cenâze Alayı – Ayasofya'dan Geçerken.

805. Şehid-i Muazzamın Cenâze Alayı – Dârü'l-fünûn Heyeti.

806. Şehid-i Muazzamın Cenâze Alayı – Divan Yolunda.

808. Cenâze Alayının Bir Kısmının Görünüşü.

809. Cenâze Alayının Hürriyet Tepesine Muvâsalatı.

810. Tabut "Abide-i Hürriyet" Önünden Geçerken.

811. Tabut "Abide-i Hürriyet" Önünden Geçerken.

812. Resm-i Tedfin Esnasında Süfera ve Ataşe Militerler.

813. Resm-i Tedfin Esnasında Bir Manzara.

814. Cenaze Alayında Sefâin-i Ecnebiye Murettebâtı.

815. Cenaze Alayında Sefâin-i Ecnebiye Murettebâtı.

816. Şehid-i Ma'fûrun Kâtillerinin Firarını Teshîl Eden Otomobil.

817. Pire Mehmed Sokağı Vakasında Muhâsara Edilen 1 Numaralu Hâne.

818. Pire Mehmed Sokağı Vakasında Şehid Olan Yüzbaşı Hilmi Bey'in Cenâze Alayı – Ayasofya Meydanında.

820. Yüzbaşı Hilmi Bey'in Cenâze Alayı- Köprüde.

821. Cenâze Alayı Beyoğlu Caddesi'nden Geçerken.

822. 29 Mayıs Vakası Cânileri – Muhib, Topal Tevfik, Kâzım. 3 Resim

823. Şevki, Mehmed Ali, Hakkı. 3 Resim.

824. Nazmi, Ziya, Kör Emin. 3 Resim.

826-27. Londra Süferâ Konferansı Âzâsı.

828. Piyer Loti.

829. Kudüs Mutasarrıf-ı Muhteremi Ahmed Mâcid Bey.

830. Fransa Reis-i Cumhûru Mösyö Püvankara.

832. Madam Püvankara.

833. İstanbul Limanı'nda Bulunan Sefâin-i Harbiye-i Ecnebiye Kumandanları.

834-5. Bir Bulgar Müfrezesinin Vazıyet-i Harbiyesi.

837. Dûçar-ı Hezîmet Olan Bir Bulgar Mitralyöz Bölüğü.

838-9. Çatalca Muhârebesinde Düvel-i Müttefika Askerleri.

844. İstanbul Sokaklarında Muhâcirin

845. Karadağ'ın Antivari Limanı.

849. Düşman Eline Geçen Bataryalarımız.

850. Kırkkilise İstihkâmâtının Ba'de'l-Tahliye Manzarası.

851. Yüzbaşı Kemâl Bey ve Tayyâreci Mösyö Şeref.

852. 12 Yaşında Bir Gönüllü, Karahisarlı Nuri Çavuş.

853. Tahrib Edilmiş Bir Şimendifer Köprüsü.

854. Ferdinand ve Oğlu- Çatalca Hattı Üzerinde.

855. Ferdinand- Marmara Sâhillerinde.

856. Bulgar Kumandanlarından Radko Dimitriyef.

Numara- 48.

Kapta. Edirne Müdâfiİ Şükrü Paşa (Üç Renkli Levha)

895. Harbiye Nâzırı İzzet Paşa.

896. Bedi Nûri Bey Merhum.

897. Muhterem Misâfirimiz Piyer Loti.

898. Piyer Loti Vapurdan İnerken.

899. Piyer Loti ve Müstakbelin.

900. Piyer Loti Rıhtımda Hamallar Cemaati Efradını Selamlarken.

901. Avn-ı Hakla İstirdâd Olunan Sevgili Edirne'miz – Tunca Sarayiçi ve Kışlaların Manzarası.

902. Edirne'de Abacılarbaşı'nda Miting Mahalli.

905. Edirne'de Sultan Selim Caddesinde İstirdaddan Sonra İcrâ-yı Şadmânî.

906. Edirne'de Üç Şerefeli Câmi' Civârında Askerlerimiz Dolaşırken

907. Edirne'de Kumandanlık Dâiresi.

908. Kırkkilise'de Düşman Tarafından Tahrîb Edilen İslâm Hânelerinden Biri.

909. Kırkkilise'de Bulgarlar Tarafından Yakılan Kışla:

910. Kırkkilise'de Veliahd-ı Saltanat Yusuf İzzeddin Efendi Hazretlerinin Huzurunda İcrâ Edilen Resm-i Geçidde Suvâri Aşîret Alayının Müşârun-İleyh Tarafından

Selamlanması, Veliahd Hazretlerinin Resm-i Geçid Mahallinden Avdetleri. 2 Resim.

911. Surre-i Hümâyun Alayı.

912. Harbiye Nezâreti Muhâsebât Müdürü Umûmiyesi Hacı Muhiddin Bey.

913. Beyoğlu Cihet-i Kumandanı Binbaşı Kâzım Bey.

915. Bulgar Mezâlimi- Edirne Civarında Bulgar Vahşileri Tarafından Şehid Edilen bir Esir-i Mazlûmun Cesedi.

916. Bulgar Vahşetlerinden – Edirne'den Dört Kilometre Mesâfede Kâin Yorveyiş Köyünde Şehid Edilen Üserâ-yı Osmâniye'den Bir Kaçının Manzarası.

919. Bulgar Mezâlimi – Yorveyiş Köyünde Bulgarlar Üserâ-yı Osmâniye'den Üçünü Parça Parça Ederek Bir kuyuya Attıkları Gibi Gözlerini Çıkararak, Parmaklarını Keserek İşkence ile Şehid ve Balta ile de Başını İkiye Ayırdıkları Bir Mazlûmun Manzarası.

920. Bulgar Vahşetleri – Karaağaç Tâbiyesinde Sırıklara Bağlanarak Şehid Edilen Mazlumların Cesedleri.

921. Bulgar Vahşetleri – Rum Ahâli-i Mazlûmesinden Olub Bulgarlar Tarafından derder Kollarından Bağlanıp Meriç'e Atmak Sûretiyle Öldürülen Bebdahtların Manzarası.

923. Karaağaç'da Kollarından Bağlanıp Meriç'e Atılan Bedbahtlardan İki Kişinin Cesedleri.

926. Sırp Kralı Piyer'in Üsküb'e Duhûlü.

927. Sırp Veliahdı Hastahâneleri Dolaşırken.

929. Kral Piyer Kiliseden Çıkarken.

931. Yunan Kralı Kostantin Erkân-ı Harbiye Raporlarını Dinlerken.

932. Sahne-i Harbde Harâb Bir Köy.

933. Antivari Limanının Manzarası.

934. Ordumuza Levâzım Sevkiyâtı.

937. Edirne'ye Doğru – İstirdâd-ı Hakk Yolunda.

938. Edirne'ye Doğru – Mekari Sevkiyâtı.

939. Edirne'ye Doğru – Suvâri Sevkiyâtı.

944. Rus Veliahdı.

945. Üsküdar İttihad ve Terakki Kulübünde Hilâl-i Ahmer Hastahânesi.

946. İngiltere'de Bulunan Müslümanlar Nâmına Gönderilen Hilâl-i Ahmer Heyeti.

947. Fererler Mektebinde Mecrûhin Hastahânesi.

948. Fererler Mektebinde Mecrûhin Hastahânesi.

948. Köprü

953. Son Modalar.

III. BÖLÜM

RESİMLİ KİTAB DERGİSİ'NİN SİYASİ, SOSYAL, KÜLTÜREL ve ASKERİ AÇIDAN DÖNEME BAKIŞINI YANSITAN SEÇME MAKALELER

A) Sosyal ve Kültürel Durumla İlgili Makaleler

İLK SÖZ

Bu gün muhterem vatana, evladlarına, kârilerimize takdimine muvaffak olabildiğimiz şu mecmu'a bütün noksanı ile beraber bu tarz neşriyât meyânında birinci olmakla müftehirdir. Mesleği iki üç kelime ile hülâsa edilebilir: Ciddiyet dâiresinde hüsn-i hidmet. İntifâ' bizce ikinci derecede kalır. Zaten mecmu'anın hey'et-i umûmiyesi, münderecâtı, resimleri şu sözümüzün sıhhatini irâ'e ve isbâta kâfidir. Yalnız şurada şu kadar olsun söyleyeyim ki memleketimiz her husûsta olduğu gibi matba'acılık san'atında da pek geride. Buna da sebep idâre'i sâbıkâ-i müstebide olduğunu beyana hacet yok, bir de her vakit fâide beklemek içün çalışılmaz. Her türlü istifâde ve kazancın fevkinde bir izzet-i nefs, bir ruhu san'at vardır ki onu okşamak; onu memnun etmek bir san'atkar içün en büyük kazançdır, milyondur... Güzel bir şeyi vücûda getirebilmiş olmak.. İşte san'atkârın bütün mükâfâtı.. Bu onun içün yüzlerce liralardan daha kıymetdâr, ba husûs daha payidâr bir servettir. Bu cihetle bir matbaacıda da biraz bu his olmalı. Hiç olmazsa kendisi, kendi nâmı, kendi şöhreti içün... Kendi izzet-i nefsini okşamak, kendi ruh-ı san'atını memnûn etmek içün çalışmalı...

İşte biz bu himmeti, bu gayreti, bu hissi[1] göremediğimiz içündür ki mecmu'amız bizim ruh-ı san'atımızı tamamıyla memnûn edecek güzellikte olmadı. Arzumuz tasavvurumuz gibi meydana gelemedi. Fakat mecmu'amızı Avrupa'nın resimli gazeteleri derecesine getirmek içün sarf-ı mesâ'iden geri duracak değiliz. Sipariş ettiğimiz makinelerimizin gelinceye kadar tabi'i bu tekemmülü birden bire göstermek

[1] Gazetemizin şu formasını tab' eden Matusyan Matba'ası bu şikâyetten hariç, bi'l-akis takdirlere layıktır. Zaten formalar arasındaki fark bu matba'adaki tekemmülü derhal gösteriyor.

müstehil ise de kârî ve karielerimizin lütfen ibrâz edecekleri rağbet ve teveccühe istinâden daha mecmu'amızda göstereceğimiz ne harikalarımız ne tasavvurlarımız var. Lakin her işte başlangıç dâima müte'essir olduğu gibi küçükten başlayarak büyümekte kâ'ide-i tekâmül icâbından olmakla mecmu'amızın kıymetini bu nüshasıyla değil bunu tevâli edecek nüshalarıyla tahmin ve takdir etmek lazım gelir. Mecmu'anın münderecât ve mesleği hakkında tafsilât i'tâsına hacet yoktur. O, kendi kendini gösteriyor. Yalnız şurada kıymetli makaleleriyle tezyin-i saha'if olunan ve mu'âvenet-i kalemiyede bulunacaklarını va'ad buyuran meşâhir-i muharririmize teşekkürâtımızı takdim ile kesb-i fahr ederiz. İşte gazetemize yazı yazacaklarını va'ad buyuran zevât-ı kirâmın hurûf-ı hecâ tertibiyle esamisi:

Ahmet Hikmet Bey – Tevfik Fikret Bey – Cenab Şahabeddin Bey – Hüseyin Cahid Bey – Hüseyin Rahmi Bey – Hasan Ferid Bey – Halid Ziya Bey – Halide Saliha Hanım – Zeki Megamiz Bey – Raif Necdet Bey– Samih Bey – Selim Sırrı Bey – Salih Zeki Bey – Safveti Ziya Bey – Ali Kemal Bey – İzzet Melih Bey– Faik Reşad Bey– Faik Ali Bey – Fahir Bey – Kilisli Ref'et Bey – Mehmed Emin Bey – Mehmed Sadi Bey – Mehmed Rauf Bey – Mahmud Esad Efendi – Veled Çelebi Efendi

Burada esâmisi mezkûr olmayan üdebâyı kirâm hazerâtının da mecmu'amızı eserleriyle tezyin etmek şerefinden bizi mahrûm etmeyeceklerini ümid ve şimdiden mecmu'amızın bi'l-cümle meşâhir-i üdebâ ve muharririnimizin asârını ihtivâ eden yegâne bir risâle olacağını ve bunun içün her türlü fedâkârlıktan çekinmeyeceğimizi muhterem kâri ve kârielerimize va'ad ve tebşir ederiz.

FELSEFE-İ SİYASİYAT

Yirminci asr-ı milâdiyi sâir asırlardan farklı gösterecek, terakkiyât-ı beşeriye noktâ-i nazarından daha mümtâz bulunduracak bir keşf-i mühimme, bir ihtirâ'ı harkü'l-adeye intizâr olunuyor mu idi? Belki vahdet-i madde, vahdet-i kuvvet nazariyeleri ihtimâl bir tecrübe ve isbâtiye iktirân eder, ihtimâl küçük bir taş parçasından büyük bir kuvvet istishâl olunur, yine ihtimâli var ki elektrikiyet-i cevviyeyi toplayabilmek içün kolay bir çare bulunsun, makineler havadan alınan bu kuvvet ile işletilebilsin. Keşfiyât ve ihtira'ât cihetiyle pek zengin olan, hey'et-i içtimâ'iyede mühim tahavvülât gösteren

on dokuzuncu asırda fen ve ma'rifet pek ileriye gitmiş idi. Fakat ahvâl ve vuku'ât nazarı dikkate alındığı zaman zarurî i'tirâf etmek lazım gelen bir hakikat vardır ki bu da siyâsiyâtın değişmemiş olmasıdır. İnsaniyet seviye'i zeka ve irfânı yükseltmek istiyor, çalışıyor, fen ve ma'rifette ilerlemek için uğraşıyor. Bu gayretler semeresiz kalmıyor. Ne çare ki diplomatlar, hükümetler üzerinde büyük bir te'sir gösteremediği de müşahede olunuyor.

On dokuzuncu asrın nihayetine kadar siyâsette hüküm süren kâ'ide "El-hükmü limen galib" düstûrundan başka bir şey değildi.

Hak, adâlet, uhuvvet gibi saadet-i beşeriye-yi ikmâl edecek faziletlerden yüz seneden beri pek çok bahis olundu. Fakat mütemeddin hükümetlerden hiç biri henüz Avrupa siyâsiyâtının düstur-ı hikmet-i olan "El-hükmü limen galib" kâ'idesinden ayrılamadı.

İnsaniyet-i mertebe-i kemâle doğru sevk etmeğe çalışanlara, dünyadan harb ve cidâli kaldırmak, sulh ve müsâlemet-i umumiyi pâyidâr etmek, milletler ve devletler arasında zuhûra gelen ihtilâfâtı silâh kuvvetiyle değil, ancak kanun-ı adâletle hal ve hesm için bir ittifak-ı umumi meydana gelmesine gayret edenlerde belki tasavvur ve tehayyül ediyorlardı ki yirminci asr-ı miladi hükümetleri, diplomatları hak ve adl üzere harekete alıştırarak, bu alışkanlık ancak fen ve ma'rifetin, efkâr-ı insâniyetkârenin terâkki ve te'alisi te'min edilerek böylece yirminci asr-ı milâdi, diğer asâr-ı medeniyeden büyük, pek büyük bir fark gösterebilsin. Sulh perverân kongrelerinde irâd edilen nutuklarda bu temenniyât defa'ât ile izhâr olundu. Muhib-i insâniyet ve ma'rifet olanlar üzerinde bu parlak sözler tatlı te'sirler husûle getiriyordu. Eyvah! Yirminci asrında siyâsiyâtta diğer asırlardan farksız olduğunu anladık.

Bir asırdan beri cereyân eden vuku'ât bize usûl-i siyasiyatta bir fark olmadığını, hükümetlerin henüz tekemmülât-ı fikriyeden, fikr-i insâniyetten, hak ve adâletten müte'essir bulunmadığını gösteriyor. Birinci Napolyon'un sükûtundan beri Avrupa ne gibi vuku'ata saha-i cereyân oldu. Birinci Napolyon'un tecâvüzâtına sed çekmek için meydana getirilen i'tilâf sonraları te'min-i menâfi'e vasıta oldu. Arada küçük hükûmetler- za'if ve kuvvetsiz bulundukları için- düşünülmedi. Berlin kongresi ne idi? Zevâil-i hükümet-i Osmaniye kendini müdafaa edecek bir halde bulunmadığı için "El-hükmü limen galib"kâidesinin bütün şiddetine hedef edildi. Bundan daha evvel ayn-ı

hal başkalarınında başına geldi. Biçare Lehistan kuvvetin tazyiki altında zebunu ezmek kâ'idesinden başka hangi hikmete istinâden parçalandı. Avusturyalılarla Ruslar zavallı Macarlar'ı bundan altmış sene evvel kahr ve tenkil ettikleri zaman hak ve adâlet arandı mı?

1864'te Danimarka'nın kendini müdafaa'dan aciz olan bu küçük hükümetin cidden himâyesine hangi devlet teşebbüs etti? Avusturya ile Fransa İtalya'da istedikleri gibi kılıç salladıkları, toplarını, tüfenklerini gürlettikleri zaman mütemeddin Avrupa ne yapıyordu? Bugün Osmanlılara te'addi eden Avusturya'ya 1866'da ezildiği zaman hangi hükûmet yardım etti, kim hak ve adâlet düstûrunu ortaya koydu. 1871'de Fransa Prusyalıların pây-ı galibiyeti altında çiğnendiği vakit kim mu'âvenete koştu? Prusya Almanya'nın küçük hükümetlerini, bu hükûmetlerden bir takımının arzusuna, arzuyu istiklâline ra'men yuttuğu zaman hak ve adâlet nereye gitmişti?

Hükûmetler birbirine karşı kuvve-i müsellehaya istinâd ederek hak ve adâleti tanımadıkları gibi kendi idâreleri altında bulunan akvâma karşıda ekseriya bu diplomasiden ayrılamamaktadırlar. İngiltere hak ve adalete hürriyet-i akvâma taraftar görünmekle beraber senelerden beri sürü gelinip gitmekte olan İrlanda mes'elesini hal edebildi mi? Rusya Lehistan'ın Rusya'ya mülhak (kısmında.....) bulunanlar hakkında tedâbir-i şedidesini tahfif eyledi mi? Avusturya Almanlar ile meskûn eyâletinde Alman nüfus Çekler, Lehler ve anâsır-ı sâireye nisbetle daha az bulunduğu halde Almanların efkâr-ı ve metâlibi üzere hareket ederek anâsır-ı sâireyi kırıp ezmek politikasında kudreti yettiği kadar ısrâr göstermekten fâri' oluyor mu?

Avrupa siyâsiyatında hak ve adâlete istinâd edilmemekle beraber kuvvet ve kudretleri ziyade olan büyük hükûmetler arasında sulh ve müsâlemet, idâme etmek husûsunda hak ve adâletin yerine kâ'im olan bir hal var ki bu da devletlerin birbirine karşı rekâbeti, bu rekâbetin sevkiyle muvâzene'i muhâfazaya sa'y ve dikkatidir. İşte bu rekâbet bazı ahvâlde ihtilâfât-ı şedidenin, muhârebeyi intâc edebilmesinden korkulmuş olan bazı vuku'âtın önünü almıştır. Meselâ bu rekâbet Belçika ile İsviçre'nin bertaraflığını temin ederek bu iki hükûmetin kendi halince terâkki ve ma'mûriyete çalışmasına mani' olmamıştır.

T.C. YÜKSEKÖĞRETİM KURULU
KÜTÜPHANE VE DOKÜMANTASYON MERKEZİ

Balkan şube-i ceziresinde birkaç def'a alevlenmesine ramak kalmış olan ateş, harb ve cidâli söndürmeğe, kıvılcımları küllemeye muvaffak olmuştur. Fakat yine bu rekâbet orada kıvılcımları idâme etmiştir.

Gariptir ki Avrupa'da on dokuzuncu asır içinde hürriyet ve adâlet hisleri tekemülât gösterdiği, hukûk-ı beşer bu asırda teslim olunarak akvâm-ı mütemeddine hak ve hürriyetini istihsâl eylediği, bu yolda günden güne hatve attığı, fikri milliyet nesv u nemâ bularak, meselâ Balkanlar'da bir takım küçük hükümetler teşekkül eylediği halde bu hükümetler, büyüklerin hâla kuvvet ve kudrete istinâd etmek, hak ve adâleti umûr-ı siyâsiyede tatbik edememek mesleğini anlayacakları, buna göre bir hatt-ı hareket tanzim eyleyecekleri, meselâ birbirine mu'in ve zahir olacakları, mütekâbilen hak ve adâlete mukârin mu'amelede bulunacakları yerde, bunlarda aralarında rekâbete düşmekte, ancak silâh kuvvetiyle âmâl ve menâfi'i (service.....) çalışmaktadırlar. Son vak'alar bunu gösteriyor. Bulgaristan'ın senelerden beri ordusunu tanzim ve takviye içün ihtiyâr ettiği masraf ile kuvvetine istinâd etmesi hak ve adâletten inhirâfına sebep olmuştur.

Yirminci asrın içinde hâlâ eski politikanın devâm ettiğini de Avusturya had-be-had Bosna ve Hersek'i memâlikine ilhâk etmek suretiyle göstermiştir. Bu vak'a bizim içün mucib-i te'essür, fakat hak ve adâletin beyne'l-mile'l tesisiyle kesb-i imtiyâz ve rüchân etmek isteyen yirminci asr-ı miladi içün bir züldür.

Henüz üç aylık olan tıfl-ı nevzâd-ı hürriyetimizi öyle nazende büyütmek, beslemek istiyoruz ki, buna gül yaprağı ile dokunulmasına bile razı olamıyoruz. Fakat milletler hak ve hürriyetini yüz binlerce insan kanıyla istishâl etmiş, bununla beslemiştir. Avrupa tarihi medeniyesinin bir asırlık safahâtına umumi bir nazar atf edelim. Fikr-i beşerin güşayiş gelmeye, insanlar insanlığını anlamaya, hak ve hürriyetini idrâk etmeye başladığı zaman değil mi idik: ortaya koskoca bir "ittifak-ı mukaddes" çıktı. Usul-ı meşrûtiyete mütemâyil olanları kırıp dökmek istedi. Müddet-i (.....) Avrupa'nın müdhiş bir reaksiyon firkası kesildi. Fakat istihsâl-ı hürriyet içün hâsıl olan meyl-i şedidi kıramadı, ihtilâl ateşlerini söndüremedi. Öyle ki Avrupa akvâmı bir asırdan beri hak ve hürriyetini tehdid eden mâni'aları yıkmak, reaksiyon firkalarında bu mâni'aları yeniden kurmak ve takviye etmek içün uğraştı.

Hürriyet-i millete karşı gelen Prusya'da nihâyet 1847'de bu kuvvete mukâbele ihtimâli olmadığını anladı. Bir çok hükümetlerde usûl-ı meşrûtiyet te'sis etti. İtalya

hükümeti ancak istihsâli hürriyet mücedelâtı arasında meydana geldi. Bismark istibdâd taraftarı olduğu halde Almanya akvâmını usul-ı meşrutiyeti, intihabât-ı umûmiye de Almanya akvâmını usul-ı meşrûtiyeti, intihâbât-ı umûmiye hakkını, hak-ı hükûmeti ahâliye bahş ederek kandırdı. Kuvvet ve kudretini kaybetmiş, binâyı hükûmetinde yarıklar, çatlaklar hâsıl olmuş olan bir aralık yıkılıp devrilmesine intizâr edilen koca Avusturya ancak ahâlisine hak-ı hükûmet ve hürriyet vererek muhakkak görünen bu harâbiden kurtuldu.

Milleti hak-ı hükûmetten mahrûm yalnız Rusya ile hükûmet-i Osmaniye kalmıştı. Rusya'nın istibdâdda ısrârı yüzünden ne felâketlere uğradığını son senelerde gördük. Anâsır-ı Osmaniye'nin istibdâd altında ne eziyetler çektiğini, hükûmetin indirâse doğru sürüklendiğini de biliriz. Bizi de harabiden kurtaracak olan milletin istirdâd ettiği hak ve hürriyetidir. Fakat gözden uzak tutmayalım ki Avrupa bir asırdan beri müstebidâne icrâ-yı hükûmet etmek isteyen anâsır-ı müstebide ile hak ve hürriyetini te'yide çalışan milletlerin mücadelât-ı dâ'imesine ma'rûz kalmıştır. Bizde bu mücâdelatdan bir an içinde sıyrılıp çıkamayız.

Müstebidler, milletlerin hak ve hürriyetini istihsâl için gösterdikleri kuvvet ve şiddete mukâbele edemeyerek bu hakkı teslim ve i'tirâfa mecbur olmuşlardır. Hakk-ı hükûmet ahâliye geçmiştir. Fakat hükûmetler arasında henüz rekâbet var, hırs ve menfa'at var, milletler beyninde kin ve garez var, hiss-i intikâm var. Bunlar beyne'l-milel hak ve adâlete ri'âyet edilmesine mâni' oluyor. Muharebeyi ortadan kaldıramıyor. Ancak hükümetlere eskisi gibi ihtirâsât-ı şahsiye ile, kibir ve nehvet-i müstebidâne ile âsayiş-i alemi ihlâl edemiyor.

Ahâli eline geçen hakk-ı hükûmeti daha iyi isti'mâle alıştıkça, yani hukûkunu nasıl muhafaza etmek ve kullanmak lazım geldiğini öğrendikçe bu husûsta aherin hukukuna kat'iyyen ri'âyet etmek mecbûriyetini de görülüyor. Bir ferdin hak ve hürriyeti, diğer efrâdın hak ve hürriyetiyle mahdûd bulunduğu anlaşılıyor. Bir milletin efrâdı arasında tatbik olunan bu ka'ide-i adâleti milletler hakk-ı hâkimiyetinde istikrâr bulundukça aralarında tatbik etmekten başka çare bulamayacaklar. Nizamı alemin bununla kâ'im olabileceğini anlayacaklar. Hatta anlamaya başlamışlardır.

Bir milletin efrâdı arasında te'âvün ve tenâsırla, efrâdın hukuk-ı mütekâbileye ri'âyetiyle, birbirinin hürriyetine tecâvüzden ictinâbiyle, ve'l-hâsıl bütün ma'ânasıyla

te'sis-i samimiyetle te'âliyât ve tekemmülât mümkün olduğu anlaşılmıştır. Hükûmetler milletlerine imkân dâ'iresinde saadet ve istırahât bulabilecekler, Hükûmetler müstebid ellerde sıyrıldıkça, hırs, menfa'at ve iştihar beyinlerden azâde kaldıkça, hak ve adâleti anlamış, tatmış olan millet vekilleriyle idâre olundukça beyne'l milel ünsiyyet ve etlâf artıyor. Siyâsiyâtta da iğfâlât merdud ve makdûh görülüyor. Samimiyete, muhabbete doğru bir meyelân-ı umûmi mahsûs oluyor. İşte yirminci asır için tasavvur ve tahayyül olunan şeref ve imtiyaz hak ve adâletin hakimiyeti idi.

Almanya otuz yedi sene evel fütûhât politikasına kapıldı, galibiyetin hâsıl ettiği kibir ve nehvete ma'lub oldu. Alsas-Loren-i ilhak etti. Alsas Loren meselesi Avrupa tarihi medenisinde sulh ve âsâyiş-i umumiye doğru atılacak adımları kesti, kırdı. Otuz yedi senedir Avrupa'yı teslihât-ı umûmiye-ye sevk etti. Fransa Almanya arasında Avrupa müsâlemet-i umumiyesini tehdid eden harb tehlikelerini dâ'ima der-piş ettiren bir husûmet tevlid eyledi. Bu hatanın yirminci asırda anlaşılmış olduğu zannedilmiyordu. Avusturya ve Macaristan hariciye nazırı Baron (Derantol-.....) bu zannı tashih etti. Yeni bir "Alsas Loren" mes'elesini Bosna ve Hersek'in ilhâk, suretinde ortaya çıkardı. Hâla "El hükmü limen galib" devri... Koca insâniyet! Eski Avrupa'yı istibdâddan tathir etmek, hak ve adâleti beyne'l-milel te'sis edebilmek için kim bilir daha kaç asır çalışacaksın.

Mahmud SADIK

TARİH ve TAKVİM MESELESİ

Devletçe ittihaz edilmiş olan tarih-i malîyenin bir esas koyma müstenid bulunmamasından dolayı ihtiyâcât-ı zaman ile mütenâsib bir tarih-i mali ve medenin vaz' ve kabûlü husûsuna delâlet buyurmaları için maliye nâzırı Paşa hazretlerine Tanin gazetesinde bir çok mektûp yazmış idim. Bu mektûbumun münderecâtı nâzır-ı müşârü'l-ileyh nezdînde karin-i kabul olduğundan derhâl mâliye nezâretinde acizleriyle maliye müsteşârı Mahmûd Esad Efendi ve müneccimbaşı Arif Efendi, erkân-ı harbiye kaim-makamlarından Şevki Bey, Duyun-ı Umumiye mektupçusu Vahid Bey, Banka umûr-ı hukukiye kalemi müdürü Mösyö (Mubar- .....) den mürekkeb bir komisyon teşkil

edilmiş idi. Komisyonun ilk içtimâ'ında muharrir-i aciz ber vech-i âti best-i mekâl eylemişti;

"Ma'lûm olduğu üzere mukaddemâ devlet-i âliye'de umûr-ı şer'iyede olduğu gibi umûr-ı maliyede dahi tarih-i hicri-i kameri mu'teber idi. Ancak sonraları irâd ve masrafın muvâzenesi maksadıyla şuhûr-ı şemsiye isti'mâline lüzûm görüldüğünden otuz üç sene-i kameriye otuz iki sene-i şemsiyeye mu'âdil adedilmiş ve her otuz üçüncü sene-i kameriye hesâbât-ı maliyede mefkûd iktibâr ebediyle gelmiştir: Bu suretteki bir sene-i şemsiyenin martı, hangi sene-i kamariyede dahil olur ise o sene-i şemsiyenin bu sene-i kameriye adediyle gösterilmesi kâ'ide ittihâz edilmiş idi. İşte böylece hazine mu'amelatında her otuz üç sene-i kameriyede bir sene atlanıp gidilirken merhûm Fuad Paşa'nın zaman-ı sadâretinde ve 1288 sene-i hicriye-i kameriyesinde Paris'te konsolide senedlerinin tab' ve temsili esnâsında bu atlanma maddesinde unutulmuş idi. Vaka'a bunun tashih-i lüzûmu ol-zaman vak'a-nüvis bulunan merhûm Cevdet Paşa tarafından Bâb-ı âli'ye ihtâr kılınmış ve mesâ'ileyi tedkik ve yeniden bir tarih-i mâli tesis için erbâb-ı vukuftan mürekkeb bir komisyon teşkil edilmiş ise de bu komisyonun mukarrerâtı Bâb-ı âlice nazar-ı i'tibâra alınmamış ve o tarihten i'tibâren artık otuz üç sene-i kameriyede bir sene atlamak usûlunden de bi't-tabi' sarf-ı nazar edilmiş olduğundan "Tarih-i mali" namı tahtında ne olduğu ma'lûm olmayan bir tarih zuhûra gelmiştir.

Bu tarih-i maliyenin bir esas-ı kuveyiye müstenid bulunmaması maliye nazırı Paşa hazretlerinin nazar-ı dikkatlerini celb celb etmiş olmasına mebnidir ki umûrun şer'iye ve eyyâm-ı mübâreke-i diniye için kemâ fi's-sâbık sene-i hicriye-i kameriye ve şuhur-ı arabiye isti'mâl edilmekle beraber umûr-ı maliye ve sâ'ire içünde ihtiyâc-ı zamana muvafik bir tarih ve takvim-i şemsiyenin taht-ı karara alınması maksadıyla bu komisyon teşkil edilmiştir".

İşte bu suretle teşekkül eden komisyon dört def'a maliye nezaretinde içtima' ederek ber vech-i âti mevâdi taht-ı karara alınmıştır:

Evvela: Ma'lûmât-ı maliye ve medeniye için kabul edilecek tarihin mebde-i hicret-i nebeviye olması lazımdır. Ancak Medine-i münevereyi teşrif-i nebevi altı yüz yirmi iki sene-i miladiyesi eylülünün tarz-ı cedid üzere yirmi ikinci gününe müsâdif olmasına ve o gün i'tidâl-i harifi gününe mutabık bulunmasına nazaran bu yevm-i

teşrifin veyahud ondan altı ay mukaddem dahil olan nevruzun mebde-i ve sene başı ittihâz edilmesi daha ziyade muvâfik-ı hikmet görünüyor ise de şimdiye kadar hazinece sene başı Mart i'tibâr olunageldiği gibi halkımızda buna alışmış bulunduğundan sene başının tarz-ı cedid-i martı ibti'dâsına tevâfuk ettirilmesi tensib edilmiştir. Çünki hâl-i hazırda akvâm-ı garbiye ve şarkiye mu'amelât nokta-i nazarından yek diğerine pek ziyâde merbût bulunduklarından aynı günün garbde meselâ on beş Kânun-i sâni ve şarkta iki kânun-i sâni olması gibi bir ihtilâfin izâlesi lazımeden görülmüştür.

Saniyen: Bu suretle kabul edilecek olan tarih-i hicri-i şemsinin takvimine yani aylarının teşkiliyle kebise senelerinin ta'yinine gelince esasi maksad, ayların ta'dâdınca şark ve garb akvâmı meyânında mevcûd olan bi-lüzûm ihtilâf-ı ref' etmekten ibâret bulunduğundan tarz-ı cedid-i miladi takvimindeki sinin-i kebisenin kabulu, ve ayların el-yevm müsta'mel isimleriyle hâvi oldukları günlerin adedinin dahi muhâfazası tasvib edilmiştir.

Sâlisen: Garb-ı şemsin mebde-i yevm-i i'tibâr olunması ma'lûmât-ı ticâriye ve sâ'ireyi düçâr-ı işgal eylediği ve ez-cümle devâ'ir-i resmiye ve husûsiyede garb-şemsiden sonraya kadar müzâkerât ve mu'âmelâta devâm edildiği halde zaman-ı gurûba kadar olan mu'âmelâtın o günki tarih ile ve guruptan sonraki mu'âmelâtında, günün tebdilinden dolayı, bir gün sonraki tarih ile gösterilmesini istilzam etmesi gibi mehâzir-i tevlid ettiği cihetle tarihin mu'âmelât-ı nâsın mu'attıl bulunduğu bir zaman-ı mu'ayyende değiştirilmesi lüzumu tasdik edilmiştir. ..... akvâm-ı garbiyede olduğu gibi bizde de nısfü'l-leylin mebde-i yevm ittihâz edilmesi lazım geleceği nazar-ı i'tibâra alınarak isti'mâli teklif olunan tarih-i şemsi günlerine nısfü'l-leylin mebde-i ittihaz edilmesi, ve nısfü'l-leylde saat on iki i'tibâr olunarak nısfü'n-nehâra kadar zamanın on iki ve an-ı mezkureden gelecek nısfü'l-leyle kadar olan müddetinde yine on ikiye kadar ta'dâd olunması tasib edilmiştir. ..... el-yevm isti'mâl etmekte olduğumuz gurûbu saatin bir mikyas-ı sahih-i zaman teşkil edememesine mebni hadd-i zatında ve ulemayı İslâmiyenin icâd gerdesi olan zevâli saatin en muntazam bir numûnesi olan ve hâlâ bazı devâ'irde isti'mâl edilmekte olduğu gibi âtiyyen ta'addüd ve inşâsı muhakkak şimendüferlerce de kullanılması tabi'i bulunan vasati saatin isti'mâli dâ'i-i muhasenât görülmüştür.

Rabi'an: Tarihin bu suretle tashihi sene-i âtiye mebde'inin on üç gün takdimi istilzâm eyleyeceği cihetle bin üç yüz yirmi dört sene-i mâliyesine mahsûs ta'diyât ve hesâbatta bu cihet nazar-ı i'tibâra alınmış ve emr-i tashihin icrâsı zımnında bir de ber-vech-i âti, tashih-i tarih ve takvim lâhiya-i nizâmiyesi nâmı, tahtında sekiz maddeden mürekkeb bir lâhiyâi nizâmiye tanzim edilmiştir.

(Tashih ve Takvim Nizâmnâmesi Lâhiyası)

Birinci Madde: Mu'âmelât-ı şer'iyede kemâ-kân takvim-i hicri-i kameri mer'i ve mu'teber olmak üzere el-yevm musta'mel olan tarih-i mâli ilgâ olunarak yerine umur-ı maliye vesâ'ire içün tarih-i hicri-i şemsi vaz' ve kabul edilmiştir.

İkinci madde: Tarih-i hicri-i şemsinin mebde-i hicret-i nebeviyenin vuku' bulduğu altı yüz yirmi iki sene-i miladiyesi eylülünün tarz-ı cedid üzere yirmi ikinci Pazartesi gününden iki yüz beş gün evvel hülûl eden mart' ayının birinci Cumartesi gününden i'tibâr edilmiştir.

Üçüncü madde: Tarih-i hicri-i şemside sene başı tarz-ı cedid takvimi üzere Mart ayının birinci günü olacak ve her seneyi teşkil eden ayların isimleriyle hâvi oldukları aded-i eyyâm ve sinin-i kebise takvim-i mezkûre tevâfuk edecektir.

Dördüncü madde: Bin üç yüz yirmi yedi sene-i hicriyesi saferü'l-hayriyenin yedisine müsâdif Şubât-ı maliyenin on beşinci Pazar günü akşamı nısfü'l-yelda bin üç yüz yirmi dört sene-i maliyesi hitâm bulacak ve ferdâsı Pazartesi günü bin iki yüz seksen sekiz sene-i şemsiyesi martının birinci günü add edilecektir.

Beşinci madde: Mezkûr şubat ayı on beş gün olacağına nazaren gerek bu aya ve gerek bin üç yüz yirmi dört senesine a'id bi'l-cümle ta'diyât ve hesâbatta kistü'l-yevm usûl-i mer'i olacaktır.

Altıncı madde: Mülgâ tarihi-i mâli üzere muharrer senetlerin mukteziyâtını ifâ hususunda muhakemece bin üç yüz on beş sene-i maliyesi nihâyetine kadar olan seneler için on iki günlük ve bin üç yüz on altı senesi ibtidâsından i'tibaren tanzim senetler içün on üç günlük fark nazar-ı i'tibâra alınacak ve tarih-i mezkûre tabi' her türlü ta'ahhüdâtın hükmü ona göre te'hir edilecektir.

Yedinci madde: Umûr-ı şer'iyede mebde-i yevm kemâ-kan gurûb-ı şems olmak üzere sâl-ı cedidin birinci günü nısfü'l-leylden i'tibâren bi'l-cümle devâ'ir-i resmiyede

gurubu saat yerine zevâl vasâti saati isti'mâl olunacak ve me'mûrinin devâmı bu saate tevfik edilecektir.

Sekizinci madde: Mülgâ tarih-i mâliye tevfikan tanzim olunmuş olan evrâk ve senedât tarihlerinin tarih-i hicri-i şemsiye tahvilene medâr olamk üzere iş bu nizamnâmeye bir cedvel rabt edilmiştir.

Salih ZEKİ

MEKTEPLİ – ALAYLI

Bundan on yedi sene evvel idi. Mektepli alaylı ta'birlerini Şam'da ilk def'a olarak işitmiştim. Hatta vehleten ne demek istenildiğini de i'tirâf ederim ki anlayamamıştım. Bir Cuma sabahı mektep tatili hasebiyle vazifeden azâde olduğumuz birkaç saati imâte ve hoşça bir zaman imrâr etmek üzere rüfekâyı memûriyet ile Şam'da Ali Paşa çarşısı ittisâlindeki ma'hûd çay üstü kıraathânesinde oturuyor idim. Kıraat-hâne derûni o vakit asker, sivil bir çok efendilerle mâlî bulunuyordu. Bunların muhaverâtı çok sürmeden yüksek perdelere çıktı. Çoğunun dedikleri işitiliyordu.

Bir çok vecihle kâh mekteplilerin alaylılara tefevvuku ve kâhice de alaylıların mekteplilere rüchânı isbât edilmek isteniliyor idi. Her iki tarafta iddi'âsını delâ'il ve karâ'in-i vâsikaya istinâd ettiriyor idi. Fakat o vakit olduğu gibi şimdi dahi nazarımda hüveydâ bulunduğu üzere tarafeyn dahi müdde'iyâtında mübâlağa kârlık ediyor idi. Hakikatte tarafeyninde muhak oldukları noktalar, haksız bulundukları cihetler var idi.

Der-saadet'teki hâdise-i kıyam-ı askeri hasebiyle kulaklarımla işittiğim: "Kahr olsun mektepli zâbitler! Yaşasın alaylılar" iddi'aye-i gayr-i makbûlesi Şam'da bundan on yedi sene evvel işittiğim mektepli-alaylı sözlerini kâffe-i tefâsili ile bana hatırlatmıştı. Bu gün aktuvâlite demek olan şu tefâsile girişmezden evvel kıyâmiyyunun da'vât-ı mütekerriresini gayr-i makbûle diye tavsif edişimi biraz tevzih edeyim. Bir vatan evlâdı, bir toprak mahsûlü olan Osmanlılar'ın bir kısmının böylece birbirine bed-duâsı nazarımda bir hânedeki baba ve evlâdın yek diğerine kızarak bed-duâsı kabilindendir ki bütün samimi kalblerinden çıktığı halde müstecâb olmaması içünde içlerinde uyanan arzu ile ta'kip olunur velâ-cürm bu gibi bedduâlar dergâh-ı kabule su'ûd etmez, vâsıl olmaz. Çünkü bunlardan herhangi birinin bedduâsı kabûl olmuş olsa

mutlak bundan tarafeyn dahi aynı suretle müte'essir olur iken böyle her bir bedduâyı mutlaka adem-i icâbet duâsı ta'kip ve bir nedâmet-i veli eder. Eminim ki o kıyâm esnâsında öbek öbek askerlerimizin ağızlarından fırlattıkları sözler dahi bu kâbilden idi ki hareket-i vâkı'aları hamd olsun bir kat daha teşyid-i meşrûtiyetimiz ve tevsik-i meşrû'iyemizin neticelenmiş olduğu akibinde hareketlerinden izhâr-ı nedâmet vâkı'aları ile âdeta tövbe ve istiğfâr edercesine sözlerinden dönüşleri bir çoklarının kendiliklerinden gazetelere yazıp yolladıkları varakalar münderecâtından istidlâl olunmuştu.

Gelelim mektepli- alaylı ta'birâtına Şam'da o vakit yalnız askerler değil siviller arasında böyle mektep görmüşler ile, meslekten yetişmişleri yek diğerinden tefrik içün kullanılmaya başlamış olan şu ta'birlerin medlûlleri arasında bilmem ki ne gibi bir fark ve tefâvüt bulunup bilinmek isteniliyor idi. Bu gün beni-beşer ihtiyâcât-ı kesiresini kendi başına tedârike kalkışacak olursa binde bir hacâtının birini elde etmeye bütün ömrünü sarf etse vefâ eylemez. Yalnız bir lokma ekmek buğday hâlinden yenebilecek ni'met haline getirilmesi içün envâ'ı tahavvülâtı, veya pamuğu patiskaya tahvil ile ayağa don yapmaya kesb-i kabiliyet edecek bir hale ifrâ' içün sarf olunan zamanı bir insan başlı başına ihtiyar edipte başkasından isti'âneye iftikâr etmemiş olsa acaba hangi ömr-i beşer-i tâvil buna kifâyet edebilir? İş bu hevâyicin aksam-ı maddiyesine mekis olan aksâm-ı ma'neviyesi de bu haldedir. Vaktiyle senelerce sarf-ı nakid ve vakit edilerek her bir şeyi mütehassisinden öğrenmekle meydana geliveren erbâb-ı ilm ve irfan ve deha ve ashâb-ı iştihar ve iktidâr-ı bi-baha zevâtın adid ve medid senelerce meşâkk ve metâribi mahsûlâtını onlardan öğrenmeye, telâkkiye imkân ve ihtimâl yok iken ve hiçbir zaman ve mekân bulunamayacağı halde bunların mahsûlât-ı tetebbû'iyeleri olan mü'el lefât ve asârı elde edip okumak ve öğrenmekle zamanlarında yaşanmış ve onlardan öğrenilmiş olmaz mı? Yalnız bu husûsta kazanılan vakit ve nakidle az zaman içinde çok şeyler öğrenilmiş olur. Şöyle ki bir alaylı senelerce uğraşıp çalışarak her bir hareketi mu'allim-i mahsûsundan öğrenerek ancak evâhir-i ömründe ikmâl-i istihsâline imkân bulabildiği ma'lûmatı bir mektepli birkaç sene zarfında mu'allimin ve mü'ellifât-ı mahsûsasından daha unfûvân-ı şebâbında iken öğrenir ve bi'l-fi'il hidmete mübâşeretinde nazariyât-ı müstahsilesini kolaycacık ameliyâta tatbik ve bununla tevsik ve telfik ederek pek az vakit zarfında pek çok seneler çalışmış,

çabalamış ve bi'l-fi'il hidmette bulunmuş olanların elde ettikleri ma'lûmat derecesinde hâ'iz-i iktidâr ve liyâkât olmuş olur.

Binâ'enaleyh ne yeni mektepliyi yabana atmalı ve nede eski alaylılardan işe yarayanları bad-ı hevâ (bedava) satmalı her iki kısım gerek askeriye gerek mülkiye mesâlikinde iyi yetişmişleri millet ve memleketin en büyük ve mûfid hâdimleri ve selâmet-i ümmet ve menfa'at-ı beşeriyet içün en esâslı istinâdgâhlarıdır. Her iki tarikte yetişenlerin bi-hakkın yetişmiş olanları nazar-ı i'tibâra alındıkta birinin uzun müddet öğrendiğini diğeri çabucak elde edebilmiş ve binâ'en-aleyh öbürünün ihtiyâr yaşında ikmâl ettiği ma'lûmâtıyla milletine pek az müddet hidmet ve menfa'at bahş edebildiği halde diğeri ömrü vefâ ederse pek uzun müddet yararlıkların envâ'ında bulunabilmiş olacaktır. O halde yaşasın mektepli ve muti' ve himâyetkar alaylı asâkir ve memûrin-i mülkiye, var olsun muhafizin ve hadimin-i menâfi'i vataniye kahr olsun müzeverrin ve münâfikin-i zâhire ve hafiye.

Abdullah MAZHAR.

İSTANBUL

(Fransızca'dan Tercüme)

Meşrûtiyetten Evvel ve Sonra -I

İstanbul Köprüsü Üzerinde

Der-saadete â'id bir panaroma tahaffur olunuyor ki, onda ressam aynı zamanda bir saha-i fesihe ile berâber gayet çok eşhâs ve eşyâ-yı mütenevvi'a cem' edebilmek içün Karaköy köprüsünü zemin ittihâz eylemiştir. Lakin o kadar mehâret ve iktidâriyle beraber bu san'atkâr ancak bez üzerinde sâmit bir manzara tesbit edebilmiş, tablosu pâyi tahtımızın muhtevi olduğu hazâr günü mehâsinin elvân-ı dil-firibinden muvarrâdır. Biz eşgâle ruh vermeğe ve onları kâri'in inzâr-ı müfekkiresi önünden birer birer imrâra çalışacağız. Bu maksad zımnında İstanbullu ehibbâmızdan bir zat farz eyledik ki İstanbul'a yeni gelmiş Parisli âşinânelerinden biriyle cereyân edecek muhâverelerinde kâri'elerimize panoramanın tebyin ve ifâde edemediği ahvâl ve keyfiyâtı şerh ve izâh edecektir.

İstanbullu – (Parisli muhib-i kadimini köprü üzerinde araba ile istasyondan gelirken görerek), vay! Aziz dostum siz misiniz! Siz! a, tekrar sizi gördüğümden dolayı ne kadar bahtiyârım. Hangi sevk-i tesadüfle ve ne vakitden beri meyânemizde bulunuyorsunuz.

Parisli – Şark sür'at katarıyle geleli ancak birkaç dakika oldu. Adresini vaktiyle verdiğiniz Nişantaşın'daki konağınızda tam sizi ta'cize geliyordum. Fakat şu manzara o kadar hayret fermadır ki şâyed rahatsız olmazsanız şurada bir miktar tevakkuf etmekliğimizi ricâ edeceğim.

– Hay hay, istediğiniz kadar. Lakin zavallı dostum şimendüferde harâretten dehşetli bir surette muztarip olmuş olmalısınız.

– Evet fi'l-vâki' biraz meşakkatli bir seyâhettir. Lakin bir seyâhat ki bayağılıktan âzâde...

Akibet, güzel memleketinize geldim! Ziyâretinize geleceğimi va'ad etmiş idim. Bunca âlâm-ı ıztırâbâtınızdan sonra sizi ikbâl ve saâdet içinde görmek içün heyyiz arâyı husûl ola gelen hadisât-ı mes'udeyi ni'me'l-vesile ad ederek işte va'dimi incâz ettim. Size tebrikâtımı takdim ederim. İnkılâb-ı sulh-perverâneniz mütemeddin Avrupa'nın değil sade sizden hatta kendisinden bile me'mûl edebileceği her şey'in fevkinde bir hâdisedir.

İstanbullu– Teşekkür eylerim aziz dostum. Bizi şimdi en mütemeddin milel ve akvâm meyânına idhâl ettiğinize ziyâdesiyle memnûn ve müteşekkirim. Vaktiyle heyhat!

Ricâl-i umûrimiz amme-i dünya nazarında mâhiyet-i kavmiyemizi ta'yir eylemişler idi. Herhalde bahren gelseydiniz nice ola idi. Vaktiyle vapur ile geliş vuku'unda mersâye öyle latif bir dühûl oluyordu ki dünyada bi-nazir olan bu manzarayı görüpte te'sirât-ı sihr âmizinine kapılmadık hiç kimse yok idi.. Halbuki şimdi...

– Evet duhûl şimdi hoş değildir. Yedi kuleden itibâren şimendüfer güzergâhında eski gaz tenekeleriyle inşâ olunmuş kulübe kümelerinden başka bir şey görülmüyor.

– Evet azizim. Ne demek istediğinizi anladım. Biz ona teneke mahallesi nâmı veriyoruz. Bu hal üzerine kaç def'alar makâmât-ı âliyenin nazar-ı dikkati celb

edilmiş idi...Bu bâbda zât-ı şâhânenin bir irâdesini der-hâtr ettiğimi ilâveten beyâna müsâre'et ediyorum. Lâkin muazzez inkılâbımızdan evvel hükümdârın bir emri ile onun icrâsı beyninde sû'i-niyet sâhibi bir paşanın sehânet-i vücûdu bulunuyordu!

- Akıbet işte bu mikroplardan kurtuldunuz. Meşhûdâtıma göre artık vaktide gelmiş idi..! İleri de siyâsete dâ'ir konuşuruz. Şimdi sıra ile mübâşeret edilim. Burada nerede bulunuyoruz.

– İstanbul köprüsü üzerindeyiz. Bir yanda Türk şehri ile Sarayburnu diğer yanda Galata ile Haliç'in kısm-ı evvelisi ta uzakta, karşıda Üsküdar ile Selimiye Kışlası[2] yeni mekteb-i tıbbiye, Anadolu şimendüferlerinin mebde-i olan Haydar Paşa ondan sonra Kadıköy, solda Boğaz içinin ufak bir ucuyla eski Sarayı hümâyûnlar ve Pera tepesini ta'kip eden tepe üzerinde de şimdiki ikâmetgâh-ı mülûkâne Yıldız Köşkü!

– Parisli- Oh ne latif bir semâ. Hele bu yaz gününün elvânı ne kadar harika-nümâ. Bütün bu eşyayı kendi gözüyle yakından görmeden Pazilini'yi, Zepe'mi, Jerom'u, Bolonsere Feremonseni ve sâ'ir şarkî tasvir etmiş olanları anlamak müstehildir. Bütün şu zi-hayat, mütevâli safahâtı, şu mesâ'i, şu sarı, şu kırmızı, şu beyaz, hakikaten velvele-engiz..! Hele köprü ucundaki şu câmi'!... adı ne?

– Yeni Câmi' hakikaten dilber değil mi.. Hututu ne kadar zarif, rakik, ahenkdâr..!

– Demin önünden geçerken farkına varmış idim. Muhteşem bir binâdır. Lakin öyle birinci dereceden bir âbide ne kadar yazıktır ki derûnunda ihrâcat mevâd-ı adiyesi satılan bir takım dükkanlarla muhât olsun: Bu, mü'essesât-ı diniyeye karşı bir hürmetsizliktir. İmdi bütün o dükkanları yıkıveriniz. Şu mu'allâ âbideyi azâde olarak meydana çıkarınız. Hava vermek içün etrafında büyük bir meydan ihdas ediniz. Görmüyormusunuz ki binalar arasında boğluyor. (Bazı Türk hanımları görerek) maşallah ne güzel hanımlar.. Türk hanımları?

[2] Mevcud kışlaların büyüğüdür.

– Evet azizim; hem hakiki afif Türk hanımları, kendilerini Boğaziçi sayfiyelerine götürecek olan vapura binmeye gidiyorlar.

Kendilerine o kadar yaraşan ve demin başkalarının giydiğini gördüğüm, o müte'ârif ferâce ve yaşmak ile mestûr değiller(de) tereddüd etmiş idim. Şimdi moda olan bu yeni örtü cidden zarif değildir. Türk hanımlarının yerinde olsa idim hiçbir vakit eskisini terk etmezdim. Demin gençler gibi hüsn-i âti olanlara yenisi de az çok yakışır.

Zira güzel bir kadın hiçbir vakit istihkâkından sakit olamaz. Lakin aziz muhibim, bir de şu karşıdan geçene ve şu diğer üçüne bakınız... Tamamıyle fena bağlanmış bir paketin hâl ve tavrını hâ'izdirler.

Hutût yok, elvân yok, çirkin, kasvetengiz bir şey: İnsanın karga bölükleri diyeceği geliyor!

İstanbullu

– Evet hakkınız var, giydikleri şu mantoya çarşaf derler Yazik ki kadınlarımız o kadar zarif olan ferâceyi hiç birşeye benzemez şu kisve-i acibiyeye kalb ettiler.

Bu tebdil-i câmeyi acaba neden ihtiyâr ettiler?..

– Buna iki sebep var. Birincisi, ferâce üç kat fazla bahaya mal olurdu; ikincisi, bu son örtüde nikâb-ı kadim yaşmak gibi sâbit değildir; kolaylıkla açılıveriliyor. Ve o vakit

Evet gerçek öyledir; el-hâsıl bu hânımlar artık mestur değil gibidirler. Hatta işte birisi ki yüzünü tamamiyle açmıştır. Ya ta'assub ya eski Türkler bu hâli nasıl telakki ediyorlar?

İstanbullu

– Hangi ta'assub? Hangi eski Türkler? Her yerde muta'assıplar ve eski kafada adamlar vardır! Bana inanınız. Biz de ta'assup yoktur. Belki fatalizm[3], inâd ve ısrar ve enâniyet var. Türklerin nesl-i ahiri müte'assıp değildir. Bizi öbür müslümanlara kıyas etmeyiniz. Bizim Araplar ve Acemlerin bazıları gibi hiçbir râbıta ve münâsebetimiz yoktur.

[3] Her şeyi kadere atf ve isnâd etmek.

- Piş-i nazarımda bulunan şu panorama, ferâce ve bahar-âsâ yaşmak ile mestur kadınlardan ve sâ'ir kadim kiyâfetlerinizden ari olduğu içün artık şark değildir. Şüphe yok ki âdât-ı kavmiyenizi terk etmekte haksızsınız.

- Ya uzakta geçen şu tramvay....? Ne kadar çirkindir. Ya o küçürek fesinizde öyle: Bu bir serpuş ad olunamaz! Şu ötekine diyecek yok; oda fes, lakin büyük, sarık ile mücehhez bir fes: cidden pek güzel! Niye böyle serpuş giymiyorsunuz?

- Onu giyen taşralıdır.

- Lakin taşralı Türk değilmidir? Öyle zannediyorum ki fese büyük pek büyük bir ehemmiyet atf ediyorsunuz: Niçin? Her halde öyle bir fes ittihâz ediniz ki bütün Osmanlıların serpuşu olsun ve el-an sizbile, payitahtlılar, şu Halepli'nin başındaki gibi fes giymekte tereddüd etmeyiniz, sizinkine kıyas kabul etmeyecek derecede fâiktir. Festen niye vaz geçmiyorsunuz?

- Zira istiyoruz ki herkes Osmanlı ve Müslüman olduğumuzu bilsin.

Parisli– Lâkin öyle zannediyorum ki evinizde sizi temyiz etmek mümkündür! Japonlar herşeylerini, hatta serpuşlarını bile değiştirmediler miydi? Bununla beraber yine Japonyalı hatta kıyâfet-i kadimeleriyle olandan pek fazla Japonyalı kaldılar. Ne demek!.. Başınızdan şu kırmızı keçe parçasını nez' ederseniz Müslümanlıktan, Osmanlılık'tan mı çıkacaksınız? Öyle şey mi olur? Bu latife kabilinden bir iddiâ; zaten azimet ve şevketinizin en şa'şa'lı avânında, şân ve ikbâlinizin uç bâlâsında iken hiç fes bilmiyordunuz. Tefrik ve temyizinizde hâdim bir takım külâhar, mi'ferler giyiyordunuz. Fes, tarihinizde pek yeni bir şeydir. Bundan başka bakın başında ki güzel sarığıyla şuradan geçen hoca da bir Türk'tür. Şu zâbitte Türk değilmidir. Türk olmakla beraber başındaki kuzu derisi külâhı Türkler'den ziyade Ruslar'a, Bulgarlar'a hâsdır. Me'a-haza bu kalpağı giyen zâbitan ve neferâtınız Müslümandır, Osmanlıdır, yeni serpuşlarına rağmen bilâ-şüphe Müslüman ve Osmanlı kalacaklardır.

Hayır, bu gibi efkârın fevkinde olmalıydınız. Ha! Şu geçen adamın serpuşunu isti'mâl etseydiniz, bu kisve üzerinde bu serpuşu giyeydiniz, sizi alkışlamakta birinci ben olacaktım.. nerelidir o?

İstanbullu – Merkezi İzmir olan Aydın Vilâyeti ahâlisinden bir zeybektir. Fransız ressamı Jerom'un zeybekleri musavver bir tablosu var zannederim.

– Pek güzel.., ne kadar da şanlı bir adam...! Irkınızı o kadar medh etmeye hakkınız var imiş azizim! Bi-nazir bir ırk: Lakin güzel olmayan bir şey varsa oda bütün şu ma'lûller şu sirâcalılar; hele şu cüzzâmlı ki marizin kemirip aşındırdığı çehresi müstekreh bir yaradan ibâret.. Bütün bu bedbaht kütürümleri ve şu uyuz köpekleri köprü üzerinde dolaşmaktan men' etmeliydiniz. Bu zavallıları koyacak bir mü'esseseniz yok mudur?

– İstanbullu– Hay hay azizim, bunlar içün bu gün mükemmel bir mü'essesemiz var. Aliyyü'l-a'lâ bir yerde inşâ olunmuş bir mü'essese... bir saray, hakiki bir saray...

– O halde bu sefil mahlûkât neden âfiyette bulunan kimseler beyninde yaşıyor.?

– Zira o mü'esesese (Darü'l-acize) o kadar güzel bir yerde o kadar iyi inşâ olunmuş ki orası ricâl-i hükûmet mukarribleri tarafından zabt ve istilâ edilmiş... bu se'ile-i gürûhide köprü üzerinde yuvarlanıyor.

– Hal böyle olunca acize içün mü'esseseler ihdâsında fâ'ide yoktur. Ha! İyi hatırıma geldi! Şu geçen ahâli meyânında lütfen bir başı bozuk gösterir misiniz!

– A! Beni güldürüyorsunuz: Bu gülmeler ile ne murad ediyorsunuz? Biz asker olmayana başı bozuk deriz.

– Nasıl, sizde başı bozuklar yok mu?

– Muhârebe zamanında ma'a-teessüf kendi hesaplarına harb edenlere de kezâlik bu isim verilir. Bunlar müsellah bir takım adamlardır ki bazen çete halinde içtimâ' edip müfrezeler teşkil ederler. Ve bu çetelerden gördüğümüz zarar pek büyüktür. Bunlar her şeyi yakarlar. Darü'l-harptede buldukları emvâl ve mühimmâta nehb ve gâret veya mahv ve itlâf ederler. Bu suretle harekât-ı askeriyeyi tas'ib ederler, ve ancak başsız bir çetenin yapabileceği her nev'i mesâva-i ahvâlin şeci' ve nâmuskâr askerimize atf ve isnâd olunmasına sebebiyet veriyorlar. Zaten biz-zât isimleri de bu hâli ifhâm etmez mi? Başı

bozuk yani muhtelü'ş-şu'ûr kafa. Lakin azizim siz de de başı bozuklar yok mu?

– Parisli– Nasıl nasıl! Ya anarşistleriniz zorbalarınız![4] Girrevistleriniz! (Sontör-.....) yani fâhişe hâmileriniz! O kadar kesir olan büyük kâtilleriniz! Ya hile bayrağı tahkir edenleriniz! Bunların başı bozuk ve hatta başı bozuklardan eşne' olduğunu i'tirâf etmez misiniz? Adeta ben bizimkilerini ehven ad ediyorum.

Sizde şunu söyleyin bakalım: Bütün bu halk o parlak medeniyetinizin ortasında nasıl yaşayabiliyor?

Parisli– Dikeniniz gül olmaz!

Bizde ise bir aksidir. Bizde gül yok; diken var...

– Dehşetsiniz azizim.. (Öte tarafa bakarak) şu vapurdan çıkıp âheste aheste yürüyen bu efendiler kimlerdir?

– Onlar Bâb-ı Âli'nin büyük kübâr-ı me'mûrinidir. Henüz yeni Türkiye gidişiyle gitmeye alışamadılar! Bunlar azimet satmak vakûr görünmek içün müte'enniyâne yürürler, işsizlerin bindiği vapurlar ile gelirler, Bâb-ı Âli'de, vapurda bir saat kadar eğlenirler; tanzim ve tesviye etmek bahanesiyle bütün umûru bozarlar; gördükleri işlere mağruren akşam dâ'ireden çıkıp evlerine avdet ederler; ve millete yaptıkları pek büyük fenalıklar içün Kânun-i Esasi'nin i'lânından evvel pek büyük mükâfatlara nâ'il olurlar idi.

Ya şu bir kıza benzeyip o kadar güzel bir boyun bağı takmış olan genç yavru kim?

–Şurâ-yı Devlet a'zâsından bir bey

– Ne diyorsunuz?

– Diyorum ki Şurâ-yı Devlet a'zâsından genç bir bey..

– Bu yaşta, latife mi ediyorsunuz.. Rüyâmı görüyorum.

– Rüya değil hakikat budur.

Bu ahvâl-i şerâ'it dahilinde umûr-ı devlet nasıl yürüyebiliyor.

[4] Tenha mahallerde tecâvüzât-ı leyliyede bulunan haydudlara itlâk olunur.

Umûr-ı devlet! ... Umûr-ı devlet sizdeki işlerdir, şimdiye kadar bizimkiler değil idi. Şimdi belki bütün bu ahvâlin başka bir renk alacağı me'mûldur.

Parisli– Öte taraftan bir geçene bakarak: İşte üniformasız bir efendi ki karakol selâm durdu. Ricâlden bir zât olduğunu nasıl bildiler?

– Uşağından.

– O halde selâmı uşak iâde etmeli!

– Şüphe yok!

– Bütün şu şeylerde ne kadar garâbet var! Lakin en ufak bir gayretle bütün bu ahvâl ıslâh olunabilir. O halde büyük bir millet olursunuz. (Parisli bir lahza tefekkürden sonra şu suretle muhâvereye devâm eder.

– Ah bu memleket! Şu hal ve mevki'e bak ne velvele-engiz! Ne manzara ne manzara.. hayret! Hayret!..

– Sizin Avrupa şehirleriniz gibi bunu da intizâma koy. O halde görürsünüz ki İstanbul mev'id-i mülâkât-ı umûmi olur mu olmaz mı?

– Şimendüferin düdüğünü işitiyorum!

– Evet tren geldi. Hattın Sarayburnu'ndan geçmesi ne kadar yazık değil mi? Halbuki bir tünel açmak pek kolay idi. Küre-i arzın en hoş yeri İstanbul, İstanbul'unda en latif noktası Sarayburnu olduğu cihetle Sarayburnu mantıken dünyanın en güzel mevki'idir.

Hal böyle iken bizim devr-i sâbık düşkünleri öyle bir yerde şimendüfer yaptık, kömür mahzenleri inşâ ettik, havuç lahana ekip diktik! Evet cidden afvı nâkâbil bir şey...Fatih'in, Süleyman'ın ikâmetgâh-ı muhterimi civârında sebze patlıcan yetiştirmek..!

– Öyle zannederim ki tâli'-i harbin size bahş-ı ihsân ettiği bu memleketin kıymet ve i'tibârı hakkında bir fikr-i sahiha mâlik değilsiniz.

– Heyhat! Hakkınız var! Lakin ricâ ederim şu Sarayburnu'na bir daha imâle-i nazar ederiz. Dünya cenneti olabilecek bir yer! Nazar-ı im'ân ile bir daha valihâne temâşa ediniz. Şu burundan daha latif, daha zarif bir şey tasavvur olunabiliyor mu? Öyle bir yer ki bir sehm-i müzehheb gibi denize doğru

uzanmış; bir tarafını Marmara denizi ihâta etmiş, nokta-i intihâsını Boğaziçi surları der-agus eylemiş; Onu beyaz beyaz martı kuşlarının ağızıyla la-inkita' öpüyor. Beri tarafi da Haliç'in nevvâr sularıyla riyâk...!

- Parisli– Mevki'in bu şerafetiyle beraber lahananızı, havucunuzu, marulunuzu orada diktiniz...
- Vah! Vah!
- Evet bu bir cinâyettir, lakin mine'l-kadim irtikâb oluna gelmiş bir cinayet.
- Evet, lakin mine'l-kadim öyle olması sizin o mahalli hasseten dindârâne bir ihtimâm ile hüsnü muhâfaza etmenize mâni' olmamalıydı; Husûsiyle bir çok selâtin-i izâmınızın mesket-i re'si olduğu nazar-ı i'tibara alınırsa.
- Onun sinesi el-yevm Hırka-i Nebeviye'yi dahi hâvi ve şâmildir. "Baron Hireş"i bir tünel açmaya icbâr etmek külfetini ihtiyâr etmeyipte bi'l-akis bu emânet-i mukaddese civârının bir demir yolu hattıyla telvis olunmasına müsa'ade etmek, lokomotifler siyah dumanı Bağdat köşküne fenn-i mi'mârimizin bu en müzec-i hayret-bahişanesine kadar çıkabilmek.. İşte cinayetin en feci' ciheti budur.
- Şu rıhtımı yedi kuleye kadar temdid ediniz; Marmara'nın bütün tulunca eğniyâya mahsus bir kış mahallesi vücûda getiriniz, icâb eden yerleri istimlâk ediniz, Ayasofya'yı ve bütün şu büyük câmileri etrafındaki mevâkı'den kurtararak meydana çıkarınız, Gelirken görmüş olduğum Veli Efendi Çayır'ına kadar hatt-ı müstakim üzere bir cadde açınız, Veli Efendi de bir at meydanı vücuda getiriniz. İşte o vakit herkesin kemâl-i mahzûzatiyle ikâmet edeceği bir şehre mâlik olursunuz. Halbuki şimdi Boğaziçi'nizi, câmilerinizi, işittiğime göre çinko taklidi şeylerden başka hiçbir şeyi hâvi olmayan çarşınızı gördükten sonra herkes savuşup gider. Zira biz mütemeddinler yaşayabilmek için gündüzün iyi çalıştıktan sonra akşam eğlence isteriz. Halbuki mesmû'âtıma göre sizde o yoktur. Sizin eğlenceleriniz mahdûd. Sizi eğlendirmek güldürmek pek kolay.. Memleketi tezyin ve i'mâr ettikçe milletin dahi iktisât, refâh ve sâmân ettiği anlaşılacak. O vakit servete, zevk ve neşâta müstağrek olursunuz.

İstanbullu

– Bütün bu söylediklerinizi pek a'lâ, lâkin bir şeyi unutuyorsunuz.

Parisli

– Hangisini?

– Evkâfi

– Bu eşhâs kimlerdir.

– Eşhâs değil, kavânin

– Büyük bir memleketin refah ve sa'âdetine engel olan kanûnların ref' ve ilgâsı icâb eden bir yolsuzluktur. Bu söylediğiniz kavânin neden ibârettir?

– Vakıf-ı muzır olmak içün te'sis olunmamış ve öyle bir mukâveledir ki onunla bir akâr temlik ve temellük edilmekten men' olunur. Vakıf olan bir akara mutasarırf olursanız; fakat nâkıs bir tasarrufla: hakikatte onun mâliki değil müste'cirisiniz.

– İyi anlıyamıyorum izâh ediniz.

– Vaktiyle câmi', medrese, kervar saray, çeşme gibi hayrat ve müberrâtın mesârifi ve ihtiyâcatı cânib-i hükûmetten tesviye edilemiyordu. Zira hazine-i devletin o kadar vüs'at ve iktidârı yoktu. Mü'essesât-ı hayriyenin enfâk ve idâresi sırf mütemevvilen ahâliye â'id idi. Buna medâr olmak üzere bazı hasenât sever zenginler akâratını meşruk ve mevkûf, kendi olarak veresesine terk ederdi. Şöyle ki kendi tarafından ale'l-ıtlâk beyan ve yahut meşrût olarak takyin ve tasrih olunan menfa'ati umûma â'id olan bazı mü'essesâtın ihtiyâcatına sarf olunmak üzere akârâtı metrûkesinin galebesinden ta'yin ettiği hissenin ziyâ'anı imkan kalmamak içün akârât-ı mezkûrenin evlâd ve e'kâbı tarafından âhere ferâ' olunmamasını şart ittihâz ederdi.

Bidâyetinde bu fikr-i esâs haddi-zâtında iyi idi, umûmiyeti i'tibâriyle vakf fena bir şey değildi. Lâkin bir çok şeylerde olduğu gibi bunda dahi bir çok su'i-isti'mâlât zuhûra geldi. Görüyorsunuz ki ahkâm-ı vakfiyeyi vaz' ederken istikbâle hiç tevcih-i nazar etmedi. Onu hiç nazar-ı mütâla'aya almadı. Zira istikbâl şimdiye kadar tedâbir ve teşebbüsâtımıza, hesâbâtımıza hiç dahil olmuş bir kelime değildir.

– Şimdiye kadar artık bunun bir ilâcı olmadığı ve mâzinin bu hatasından istihlâsa bir çâre aramayıp da ile'l-ebed bu hâle katlanmak icâb ettiği zehâbında mısınız?

İstanbullu

– Buna bir çâre bulamıyorum. Pek muğlak bir mes'ele şimdiki halde el sürülemez.

– Yazık. Zira size bi'l-cümle payi-tahtların melekesi olarak bir şehir binâ etmek içün gelecek olan kumpanyalar tabi'i icâb eden hânelerinizi istimlâk etmek istiyecekler... Hiçbir vakit şu kâ'ide-i esâsiyeyi unutmayınız:

– Hadd-i zâtında zengin olan bir memleketin menâbi'i servetinden gerek hükûmetçe gerek milletçe bi-hakkın istifâde edebilmek içün menâbi'i mezbûre devâmlı bir surette ber-usûl-ı sâlime tabi'en işletilmelidir. Her şeyde usûl ile hareket ederseniz sâhil-i selâmete erersiniz. Usûl, refâh ve saadetin kuvvet ve miknetin miftâhıdır. İmdi meşhûdâtıma göre kuvâ-yı milliyeniz külliyetli bir yekûn teşkil ediyor. Lâkin o kuvvetler hiç kimseye fâ'idesi olmaksızın âvâre bir seyl-i hürûsân halinde tehi, bi-fâide bir deryayı hiçiye dökülür..

Sizin menâbi'iniz ile neler yapılabiliyor? Bunu hiç tamamıyla tahmin ve idrâk edemiyorsunuz. Sizi, dünyanın en büyük ikrâmiyesini kazandıktan sonra seyyâr bir satıcının tombalasında bir badem kurabiyesi kazanmaya çalışan âdemlere benzeteceğim geliyor.

– Biliyorum ki her şey mümkündür. Lâkin muvaffakiyet içün kendi derdlerimizin tam münâsib tabibi olmalıyız. Japonya bizim içün noktası noktasına ta'kib olunacak bir model olmalıdır. "Yavaş yavaş" ta'biri en bi-aman düşmanımız adedilerek lisanımızdan tay ve ihrâç edilmeli. Lâkin bu tekâmül içün hiçbir mantığa hiçbir kâ'ide-i esâsiye'ye müstenid olmayan bir takım i'tikâdât-ı batıla ve i'tiyâdât-ı seyyi'eden ferâgat etmeliyiz. Şimdiye kadar sunuf-ı âliye ve hatta orta halli adamlar bile ticâret ve sanâyi'e derin bir nazar-ı hakâretle bakıyordu. Bunun neticesi olarak pazarlarımızda, çarşılarımızda ve şimdiye kadar dâvet olunmak şerefini ihrâz ettiğimiz bi'l-cümle beyne'l-milel sergelerde üç asır evvelki makrûf ipliklerden, halılardan, terliklerden başka bir şeyimiz meşhûd olmuyor. Halbuki bütün ahâli-i

T.C. YÜKSEKÖĞRETİM KURULU
DOKÜMANTASYON MERKEZİ

memleketten yüksek bir mevki' işgâl eyleyen zât yani padişah bugün en büyük ehl-i san'atımızdır. Bu mantıksızlığı nasıl buluyorsunuz?

Parisli

– Nasıl öyle oluyor?

– Besbelli, hünkâr saray dahilinde bir porselen fabrikasıyla gâyet nefis eşya i'mâl eden doğramacı destgâhları vücûda getirmiş, Hereke'de de emsâlsiz halılar i'mâl eden bir fabrikaya mâliktir.

– Gerçek mi! Öyle ise ahâlinin kibr ve nehveti neden ileri geliyor?

– Bende bilemiyorum. Husûsuyla ki tarih-i Osmani'de feodalite denilen derebeylik usûlunun mevcûd olmaması mülâbesesiyle garbte Zâdegân denilen sınıfı halk bizde yoktur.

– Nasıl!... sizde zâdegân yok mu?

– Vâkı'â bizde bazı eski, asil aileler var, lâkin onların bir ünvânı, bir gûnâ imtiyâzât ve tahsisâtı yoktur. Bu cesim sefine-i devletin eczâsından olmak şartıyla herkes herkese her husûsta rekâbet edebiliyor.

Parisli

– Ha şunu sorayım, ıslâhât-ı muntazaranın vücûd bulacağına ciddi bir surette inanıyor musunuz?

İstanbullu

– Bilâ şüphe... Milletin fikri münevver sınıfı buna kâmilen azım ve metânette karar vermiş, lakin ıslâhât taraftarları şunu da biliyor ki; ıslâhâtı kat'i surette arzu etmeyen iz'ânsızlar, müfsidlerde vardır. Islâhât, ez dil ve can isteyen nâmuskâr vatan perver ahâli her halde milletin ekseriyetini teşkil eder. Devr-i sâbık gayretkeşleri ıslâhâta karşı öyle bir temerrüd gösteriyorlardı ki güyâ...

– Güyâ ıslâhât, ayn-ı Azra'il.. Bir kâbus-ı meş'ûm.. Müthiş bir veba imiş gibi.

– Ne içün?

– Zira ıslâhat, nüfuz-ı iktidârlarına, cinâyetlerine, su-i isti'mâllerine, ta'arruz ve tecâvüzlerine hâtime çekecekti. Yılana sokma, sem-i katile öldürme diye emr

olunabilir mi? Onlar bu dünya da kendilerine bunu vazife bilmişlerdi. Artık bütün o mevâni‘ ortadan kalktı. Bundan sonra hiçbir şey ıslâhâtın seyr-i seri‘ini tevkif edemiyecektir.

Hakiki, hâlis mü’minlerde ıslâhât ada şiddetle taraftardır. Zira din-i İslâmm’ın ahkâm-ı münife-i sahihasında terekkiye mâni‘ hiçbir şey yoktur.

– Bütün bu şeyler benim içün ne kadar yenidir.. (denizi- göstererek) Haliç’te âmed-şid eden şu la-yu‘ad zarif sandallar meyanında öyle çirkinlerini de görüyorum ki etrafi teftiş ve tarassud ile mükellef gibi görünen bazı eşhâs tarafından işgâl olunuyor:

– Onların vazifesi nedir?

– O gördükleriniz gümrük me’mûru olup mal kaçırılmamasına nezâret ediyorlar. Lakin bu şeyler hep kalkacaktır.

– Bu teftiş ve tarassud iyi bir şey mi?

– Zannetmem; siz kendiniz hükmediniz: Galata sokaklarıyla İstanbul’un köprübaşından istasyona doğru mümted olan caddesini dolaşsanız silâh ile lebaleb dolu yirmiden ziyade dükkan görürsünüz. O silâhlarla ki idâre-i sabıkada dahili memnû‘ olmakla beraber kemâl-i rahat ve suhûletle satılıyordu. Demek oluyor ki onlar hep kaçak mâlî idi, hükûmet zan ediyordu ki memlekete silâh girmiyor. Halbuki giriyordu. Gümrük resmini vermeksizin giriyordu.

Fark budur..! Siyâsi telgrafnâmelerde de hâl bu merkezde idi. Telgrafhânemiz siyasi telgraf kabul etmiyordu. Halbuki ufak bir te’hir ile ecânib onları Bulgaristan’dan keşide ederlerdi. Bütün o para bizde kalacağına komşumuza gidiyordu. Siyasi telgraf-nâme bizim mümâna‘atımıza rağmen yine yolunu ta‘kip ediyor şu farkla ki yolda ona daha ağır bir şekil ve suret veriliyordu.

– Garip, fevka’l-ade garip...! Lakin artık gidelim güneş mâ’il-i ufûl.. Uzakta Üsküdar öyle müstağrek nur-ı ziyade evler hep birden alevlenmiş zan olunuyor. İstanbul’un şu gurûbu Napoli’ninkenden, İzmir’inkinden kat kat revnekdâr... Bir ateş tafanına müstağrek olan göğün üzerinde şu yedi tepeli

şehr-i azimin muhit mer'iyesine bak. Ya şu narin, ok gibi sivri minareler; sanke semaya doğru müste'id tayarân bir alâmet..

Keçeci-zâde İzzet FUAD

TEKERRÜR DEMEMELİ, SABIKA DEMELİ

"Tarih bir tekerrürden ibârettir" diyenler sözlerini geriye alsınlar, çünkü bu "tekerür" bizim tekâmülât ve ihtilâlâtımıza ta'allük eyledimi "sâbıka" hükmünü alıyor. Hem bu ta'allük keyfiyetinde tali'in pek suz efken-i vicdân bir istihzâsı görülüyor.

Dün evâil-i devri Hamidiye müte'allik ahvâle bir daha atf-ı nazar etmek maksadıyla 1293 seferi ibtidâlarında neşr edilmiş olan eski (Sabah)ın kolleksiyonunu karıştırıyordum. Merhum Şemseddin Sami Bey'in hakan-ı esbak Sultan Abdülaziz Han'ın evâhir-i saltanatında şerâre-paş zuhûr olan "Hersek ihtilâli" hakkında yazmış olduğu bir bend-i muhtasara tesâdüf ettim. İhtilâl-i mezkûrun vukû' ve tekevvün nokta-i nazarından 31 Mart vak'a-i cinâiyesinden külliyen bambaşka olduğu halde mü'essirât ve avâmil nokta-i nazarından fevka'l-ade bir müşâbeheti hâ'iz olmak üzere mukayyeddir.

Bu ihtilâlde de müessir veya âmil aynı 31 Mart hadise-i şer'iyesindeki cehâlet, ne dehşet yarabbi ne dehşet! Otuz dört sene-i hicriye, bir devr-i kameriden fazla bir zaman mürûr ettiği halde hükümet bu cehâleti izâle edecek bir mü'essir-i hayra mâlik olamamış. Otuz dört sene sonra aynı yed-i zâlim, nice biçâregânı ezmiş, öldürmüş, ezdirmiş, öldürtmüş. Fazıl-ı merhûm bu münâsebetle diyor ki: " Hersek ihtilali nasıl ihtilaldir? Sebeb-i zuhûru nedir? "Bu gün bu iki suâle cevap verebiliriz. Hersek sizin, düşünülmeksizin zuhûr etmiş bir şûriş idi. Erbâb-ı ihtilâlin her birine, hatta re'islerine bile niçün isyan ettikleri, ve isyandan maksatları ne olduğu sorulsa hiç biri cevap veremez. Yahud "Kardeşimin isyan ettiğini gördüğüm içün" cevabını verir. Hatta "Mastar"da teşekkül eden komisyonun rü'esâyı eşkiyâdan aldığı cevapların bu yolda olduğunu o vakit bütün gazeteler yazmıştı."

Gerçi İstanbul ihtilâl-i askerisinde vehleten sebeb-i isyân olduğu zan edilen "şeri'at isteriz" cümlesi Hersek ihtilâlinde "adîl hükümet isteriz" tarzında görünerek memâlik-i Osmaniye'de mütemekkin akvâm-ı muhtelifenin hukûkuna bitemâmihâ şâmil

bir umûmiyet-i mutlaka şeklinde mübtâriz olmuş ise de burada "şeri'at isteriz" iddi'asını söyleten âmil-i muğfelin Hersek ihtilâlinde dahi ayniyle ber-hayat imiş. Bu âmil yine "Para"dır. Bu muğfel suret-i dâ'imâda cehl ve menfâ'ati tâğiyâne sevk eden paradır.

1293 senesi vuku'âtına ne kadar sathi nazarâne bakılırsa bakılsın bu gün bizi işgâl eden mesâ'il-i içtimâ'iye ve siyâsiyenin de o zamandan beri aynı şekil ve te'siri muhâfaza ederek yaşamakta olduğu yine anlaşılıyor.

Islâhât-ı dahiliye o zamanda mevzû' Yemen mes'elesi o zamanda pâ-bercâ. Hatta Sabah'ın 14 Safer 1293 Numrolu nüshasında imlâyı sahihaları bilinemeyen (Erhep-....) ve (Hastit- .....) nâmlarında iki kabile'i âsiye üzerine Mirlivâ İsmâil Paşa kumandasında asker sevk edilerek tenkil edildikleri ma'riz-i iftihârda muharrerdir. İzmir civârındaki şekâvet o zamanda da ber devam. Bi'l-âhere zirâ'at sandıklarına kalb edilmiş olan menâfi' sandıklarının zira'dan gayriye ikrâzatta bulundukları mehki, asâkir ile usât arasındaki müsâdemâta dâ'ir fikralar mevcûd. Hele ıslâhât-ı mâliye derd-i ruz efzûnu sütun sütun mestur. Ma'ateessüf ma'ârif-i umûmiyenin fa'âliyetine dâ'ir bir satır bile yok. Fakat hal ve vakte pek münâsib düşen bir mütâla'a-i siyasiye var ki aynen irâdi tarih-i asr içün iyice fâ'ideli düşeceğine kâilim. Bu mutâla'a-i siyasiye Fransa Cumhuriyet-i hazırasının geçirmiş olduğu i'tişâşât-ı ibtidâ'iyenin ne suretle zâ'il olduğunu ihzâr ediyor. Deniliyor ki:

(Yetmiş ve yetmiş bir muhârebesinin hitâmından beri Fransa Cumhuriyet, Saltanat mülkiyet gibi efkâr-ı mütebâyyine arasında sallanıp duruyordu. Muhârebenin hitâmiyle beraber zuhûr eden (Komün)lerden ve sâ'ir fesâd cem'iyetlerinden bahs etmeyelim. Mösyö (Tiyar) İş başına geçip hükûmet tekrar ettikten sonra dahi Fransa'nın ne hükûmeti olduğunu fark etmek hayli müşkil idi. (Bonapart) (Lui Filib) (Dük Döpari) cumhûriyet-i müfrita taraftarları ortasında ve belki onların elinde bir cumhûriyet-i mu'tedile idi. Bu cumhûriyet-i mücerred Mösyö (Tiyer)in tedâbir-i hekimâne ve harekât-ı mütevazzi'ânesi sâyesinde duruyordu. O vakitlerde eyâlâtta icrâ olunan intihâbâtın içinde cumhûriyet fikrinin ne kadar seyrek bulunduğu ma'lûmdur.

Bu gün iş o surette değildir. Bu beş sene zarfında cumhûriyet fikri Fransa'da pek çok terakki etti. Bu gün Fransızların hemen hepsi cumhuriyet taraftarıdır)

Acaba Fransa, 1253'te kazandığı bu ekseriyeti ne türlü mü'essirat sayesinde elde etmiştir? Hiç şüphe yok ki izâle-i cehâlet kuvve-i ma'neviyesiyle, biz burada hürriyet ve meşrûtiyemizi ne ile kayb etmek tehlikesinde bulduk? Mutlak, mutlak sâ'ikâ-i cehâlet ile. Hatta bu mutlakiyet o kadar umûmi ki, henüz kılına bile dokunulamamıştır. On aydan beri parti, firka kavgalarına hasrettiğimiz himmeti Anadolu ve Rumeli ma'ârif-i içtimâ'iyesine, köylerde, kasabalarda telkinat-ı ihrârâne icrâsına sarf etmiş ola idik. Fransa'nın beş senede kazanmış olduğu hisse-i taraftariden elbette bir hamis kadar edinebilirdik, tarihlerimiz bize her nev'i ihtilâlât-ı dahiliyemizin bir müşevvik-i ma'rifetiyle zuhûr ederek dâ'ima halkın cehâlet müfritasından istifâde ettiğini sahife sahife gösterdiği halde yerimizden kımıldanamıyoruz. Fransa yetmiş, yetmiş bir muhârebesinden sonra şekl-i hükûmette husûle getirdiği inkılâbı, evvelce bir iki defa geçirdiği halde yine mücâhedât-ı ma'rifet-i mendâne ile ancak beş sene de ibkâya muvâfik oldu. Ba husûs serâpa Fransız olan bir memlekette, fakat nazar-ı im'ân Fransa külliyetinin yanında böyle bir cereyan-ı arifâne tu'an iltihâk edenleri, hatta bunlar meyanında anâsır-ı müslimenin bile mevcûd olduklarını görüyor. O zamanın vekâyi'ini dikkatle tetebbu' eden., intihâbât-ı umûmiyenin "Cezayir"de bile cumhuriyet lehine ekseriyetle sadık çıkdığını anlarsınız.

Sahâ'if-i matbû'âta kerrâren yazmış olduğum veçhile bekâyı devlet ve memleketi esâsından muhâfaza edecek ancak ma'ârif-i ibtidâ'iye ve küreviyedir. Bizim İstanbul sokaklarında bulunmaklığımıza hiçbir lüzum-ı içtimâ'i yoktur. Vatanı, memleketi seven gençler hiç olmazsa bir sene içün Anadolu ve Rumeli'de vezâ'if-i ta'limiyeyi der-uhde etmelidirler. Mevcûd Darü'l-mu'allimin ve Darü'l-mu'allimât hey'eti son derecede gayri kâfidir. Ben eminim ki bu gün vatan pek büyük fedâkarlıklara arz-ı ihtiyâç ettiği halde erbab-ı şebâbın kendi vatanlarını dâhilinde ta'limât ve tedrisât-ı nâfi'a ile dolaşıp uğraşmasından son derecede hissedâr-ı tesliyet olacaktır.

Madem ki tekrardan, sâbıkadan bahs ediyoruz. Size bu tekerrürün en parlak nümûnelerinden bir kaçını daha arz edeyim. Bu nümûnede yine 1293 senesi vuku'âtı arasından me'hûzdur. Eski Sabah'ın 10 Zil-hicce tarihli nüshasında ilk Kanûn-i Esâsinin neşr ve i'lânı üzerine münderiç bir makalede şu satırlar vardır:

–1–

Geçen gün neşr olunan "Kanûn-i Esasi" Devlet-i Osmaniye'nin edvâr-ı sâbıkasına hitâm vererek Osmanlılar için gâyet geniş bir sâha-i terakki kapısı açmıştır. (Ne acı istihzâ), hiç şüphe yok ki istikbâlde müverrihler Tarih-i Osmaniyi iki cüz'e taksim edip devletin ibtidâ-yı zuhûrundan bu seneye kadar geçen asırları birinci ve hükumetin hükûmet-i meşrûtaya tahavvülüne müsâdif olan bu sene'i sa'ideden (!) ila maşallah geçerek ezmineyi (!) ikinci cüz'ü adedeceklerdir (Ne ma'kûs bir tefâ'ül imiş).

–2–

Devr-i istibdâd da (1) "meşrûtiyet" ve "Şura-yı Ümmet" kelimelerinin tefevvühi bile cinâyâtten ad olunmakta iken bugün (Sultan Abdülhamit Sâni) bir padişah-ı âdilin[5] sâye-i adâletinde usûl-ı meşrûtiyet resmen kabul olunur şurâ-yı ümmet yani Meclis-i Umûmi dahi içtimâ' etmek üzeredir.

–3–

Geçen Cumartesi günü ki 7 Zilhicce 1293 ve 11 Kânûn-i evvel 1876 günüdür. Ümmet-i Osmaniye içün mukaddes bir gündür. O gün meşrûtiyetin resmen kabul ve tasdik olunmasıyla berâber Osmanlı ümmet-i müctemi'asının dahi mebde-i teşkilidir.

Evet, çünkü şimdiye kadar – yanlış olarak- Osmanlı ünvânı Türk cinsine tahsis edilmekte iken yevm-i mezkûrdan i'tibâren Kanun-i Esâsi'nin sekizinci bendine tevfiken Devlet-i Osmaniyeyi terkib eden kâffe-i akvâmın Osmanlı ünvânıyla müftehir olacağı ve beynlerinde müsâvât-ı tamme bulunarak kemâl-i hürriyetle yaşayacakları i'lân ve te'min edildi (!).

–4–

Her sene yevm-i mezkûre tesâdüf edecek günde ale'l-umûm Osmanlılar'ın tatil-i eşgâl ile icrâ-yı âhenk ve şehr-i ayn ederek (Sultan Abdülhamit Sâni) ile (Midhat Paşa)nın namları tebcil edilmek lazım gelir.

[5] Sultan Hamid'in i'lân ettiği kanûn-i Esâsi tarihinden evvelki zamanlar.

Dediğim gibi zamanın tâli'in ne suz-efken-i vicdân istihzâlarına hedef olmuştur. Daha garibi şu ki (Sabah) 1326 senesi cemâziyel-âhiresinin yirmi yedisine yani 13 temmuz'a tesâdüf eden nüshasında da bu cümleleri aynen olarak otuz üç seneden beri milletin muntazır olduğu hürriyet ve meşrutiyetin yine devr-i Sultan Abdülhamid'de tecelli eylediğinden dolayı temdihât-ı lazimede bulunuyor. İşte zamanın bu istihzâyı muzâ'afi 31 Mart'ı cinâyetlerle, şenâ'etlerle yüzümüze vurdu. Abdülhamit cehâleti umûmiyeden istifâde ederek yine saha-i siyâsette mühim bir rol icrâ etmek, milletin azâyı mühimmesini kırarak intikâm almak içün dehşetli tertibât-ı fesâdiyede bulundu.

Acaba şimdi ne yapmakla meşgûldür? Muhakkak olarak diyebiliriz ki: "Sabıka tekrar ile hâsıl olur" Sultan Hamid tahtından sâkit ve Selânik'te mahfûz ise de fikr-i sâbıka âludi henüz aramızdadır. Millet bu tohumu mahvetmelidir.

Nasıl? Bunun en mü'essir muharribi olan ma'ârif-i ibtidâ'iye ve küreviyenin ta'mim edebiliriz. Münevve'nü'l-fikr olan gençlerimizi Anadolu ve Rumeli'ye sevk etmekle. İşte dünyada tekerrürü kat'iyyen matlub olan yalnız bu türlü bir teşebbüs vardır ki bunda sâbıka yokdur. Hayır ve menfa'at-ı millet vardır.

Ahmet RASİM.

İSTANBUL

Meşrutiyetten Evvel ve Sonra -II

Keçecizâde İzzet Fuad Paşa'nın Fransızca bir eserinden tercümesidir.

Beri layuad gemi direklerinin (zülmi) denize mün'akis şu derin gölgelere göz kamaştırıcı aydınlıklara bak!

– Gidelim. Yarın bu musâhebemize devam ederiz. Gelin teklifsizce bizde yemek yiyelim. Bu akşam ala bir kuzu dolması, bir çerkes tavuk, bir su böreği bir tas kebabı ile vişneli dondurmam var. Birkaç ehibbâ ile birlikte ta'âm ederiz.

– Parisli– Lakin aziz dostum sizi rahatsız edeceğim. Beni hesaba katmamıştınız!..

– Asitâneli – O size göredir. Azizim, biz Türkler, soframızı, kesemizi, yüreğimizi her vakit dostlarımıza açık bulunduruyoruz.

Fakat böyle olduğunuz gibi resmi kıyafetsiz "Simokin"siz geliniz. Bu akşam hüviyet-i samimeleriyle hakiki Türkler göreceksiniz.

İki ahbab çılgın ıslıklarla, buhar soluvermeleriyle Boğaziçi'ne, Üsküdar'a, Adalara, Kadıköy'e, Sığacık'a, Eyüb'e doğru son seferleri i'lân eden vapurlara şitâben olan halk arasında köprüyü geçtiler. Beşiktaş tarikiyle Nişantaşı'na varıp kira arabalarından ufak, zarif bir konak önüne indikleri vakit sokaklar tenha, ıssız idi.

Ferdâsı Günü Köprü Üzerinde

Parisli– Sabah şerifiniz hayır olsun aziz dostum! Az kaldı gelemiyecektim. Bütün geceyi kabuslar içinde geçirdim. Üzerimde bir bâr-ı azim var idi. Sanki midem üzerinde cesim bir piyano taşıyor imişim!.. Kabahat o verecek vatuk bilmem ne tesmiye ettiğiniz yemekte ki biberdedir.

İstanbullu– (Gülmekten katılarak) Çerkes Tavuk, Çerkes Tavuk..

– Çerkes Tavuk.. evet.. evet!.

Lakin midem ile bağırsaklarımda hala yanıyor!

– Fena bir yemek mi idi? Doğrusunu söyleyiniz.. Fena mı idi?

– Alâ! Hakikaten iyi..! biraz baharlı, lakin enfes! Zaten her ne yedim ise hep leziz. Paris'in en birinci lokantalarında dâ'ima alaturka yemek bulundurmalarının sebebini şimdi anladım.

Bu da sizin için mühim, pek mühim bir meziyet. Zira vakâr ve haysiyetini muhâfazaya i'tinâ eden bir millet iyi yemek yemesini bilmelidir..! Sırası gelmiş iken şunu da söyleyeyim: Dün akşam beraberce ta'âm ettiğimiz zevâttan dolayı size irice beyân-ı mahzûziyet ederim. Husûsiyle beyaz sarıklısı fevkâ'l-âde hoşuma gitti. Kibâr, mümtâz bir zevât. Musâhabesinden bana tercüme ettiğiniz şeyler nazar-ı dikkati pek câlib idi. İsmini söylermisiniz?

– Asım Molla

– Molla ne demekdir?

– Molla öyle bir ünvandır ki ulûm-ı şer'iyede bir mertebe'i âliye ihrâz etmiş bütün zevâta i'tâ olunur. Ecelle'i hükâmadan olan kadılar, kadı askerler ahkâm-ı kur'aniyeyi tefsir ve tatbik ederler. Öyle mollalarımızda vardır ki Napolyon mecelle-i kavanininden iktibâs olunmuş kâvanin-i cedidemiz ahkâmınca da'ya vekâleti yaparlar.

– Nasıl, hocalarınız, mollalarınız ruhani zümresinden değil mi? Sizde ruhban sınıfa yok mu?

– Hayır, çok şükür hayır! Softalar, ulûm-ı şer'iye tahsil eden talebedir, hocalar müderrisindir. Mollalar da tarik-i ilmi ve adliyede âli bir mevki' işgâl eden zevâttır. Lâkin bunların hiç biri bize günâh çıkartamaz, mağrifetnâmeler satamaz.. Bizi va'az ile isyâna gayr-i müslim aleyhine muhârebâta teşvik edemez. Esasen taşralı olan softalar, ulûm-ı diniye talebesinden ve bi'n-netice diğer sunûfa nazaran daha mu'tasıp oldukları cihetle kendilerinden az çok endişe ediliyordu. Nitekim her yerde Darü'l-fünûn talebesi ilkâyı endişeden hâli değildir. Fakat artık bu gün softalarımız daha sâlim-i efkâra mâlik olduklarından o nisbette de sükûn perverdirler.

– Lakin nasıl olsa bütün bu zâtlar muta'assıbtır.

– Asla! Meyânelerinde muta'assıblarda biliyor, lakin öyle bir ta'assub ki zarar, kendilerinden başka hiç kimseye dokunmaz..

– Hristiyanlar'dan ikrah ve nefret ediyorlar mı?

– Emin olunuz ki hayır.. neden nefret edecekler? Siz garblılar ki o kadar münevverü'l-ezhân olduğnuzu iddia ediyorsunuz. Muhammediler'in aşkından öldüğünüz var mı? Dininizden gayri bir dinin neşr ve ta'mimi , hem de hilâf-ı nezâket bir surette neşr ve ta'mimi maksadıyla memleketimize gelip şehirlerimizde, köylerimizde yerleşen misyonerler ve sâ'ir Hristiyan papazları acaba mezhepdaşlarımızı prestiş derecesinde seviyorlar mı? Memleketinize müstemlekâtınıza siz tebdil-i din ettirmek içün bizim adam gönderdiğimiz hiç işitilmiş şey mi? Bundan başka biz hiç olmazsa zevâhiri muhâfaza edebiliyoruz. Mesela gayr-i müslimlerin muvâcehesinde "Gavur" lafzının telaffuzu pek gâliz düştüğünden Hristiyan veyahut re'âya ta'birlerini kullanıyoruz. Softalarımız, hocalarımız her vakit sokaklarda ellerinde haç ve

kilise bayrakları alarak ve elhân okuyarak dolaşan bir takım dini olaylar ile temasta bulunuyorlar. O kadar muta'assıb olduğu iddi'â olunan Türk askeri merâsim-i ihtirâmiyede bulunur ve ledâyü'l-hâce onları diğer Hristiyanlar'ın ta'arruzâtına karşı himâye bile eder..

– Parisli– Herhalde şunu i'tirâfa mecbûrsunuz ki Hristiyanları bazen bazen ezdiniz.

– Evet idâre'i sâbıka bunu yaptı. Lakin ondan evvel asırlarca kardaş gibi yaşadığımızı unutmayınız.. Ya siz?! Bir lokma ekmek istemekten başka hiçbir kabahati olmayan fevc fevc kadınları, ihtiyarları, çocukları kaç kereler süvârinize çiğnettiniz. Bu gibi bir çok fecâyi'i tarihleriyle, daha dünkü tarihleri ta'dâd ettiğimi istiyor musunuz?... Ahâliniz, başı bozuklarınız geçenlerde polis nazırının adamlarını hâmız kibrit ile kavurmadılar mı?.

Ya Afrika'daki me'mûrlarınız? İrtikâb ettikleri vahşetleri zikr ve ta'dada lüzum var mı?

– Her şeye cevap buluyorsunuz ve Allah içün hakkınız da var, Her halde şunu teslim edersiniz ki sizde imtiyâzât hep Müslümanlarındır.

– (Kahkaha ile gülerek) ne...ne..

Umûrumuza hiç vukûfunuz olmadığı ne kadar zâhirdir azizim!

– Her halde sizde bir Müslümanın nâ'il olabileceğinden pek daha âli merâtibe.

– Parisli– Tasrih ediniz hangi merâtibe?

– İstanbullu– Hepsine, hepsine, en büyük mesnedlere..

(Parisli azıcık mütehayyir kaldıktan sonra):

Biliyorum ki a'la askeriniz var, Plevne, ordunuzun kadr-i mu'allâsına şâhid-i âdildir. Lâkin ordu teşkilâtınızda bazı ne kâyis mevcûd olduğunu işittim. Mesela deniliyor ki askeriniz seri'ü'l-hareke olmadığından tecâvüzi bir muharebeye girişemez: Fakat hâl-i tedâfi'de kalan bir ordu içün ümid-i muvaffakiyet yoktur. Anlaşılan vesâ'it-i nakliyece nevâkısınız var.

– Buna dâ'ir ma'lûmâtım yoktur.. Belki öyledir. Lakin bütün bu şeyleri yoluna koyacağız. Bu gün ahyârdır ki ordumuzun re'sikârında bulunur.

– Evet, anlaşılıyor ki Almanya'da ve Fransa'da ikmâl-i tahsil etmiş zevâttan ve meşhûr Vander Golç'ün talebesinden a'la zâbitleriniz var.

– Hakikat bu gün gâyet liyâkatli zevâttan mürekkeb pek mühim bir hey'et-i zâbitanımız var.

– Evet, lakin bu zâbitler yerinde rahat duran erkan-ı harp da'irelerinde vesâ'ir mecâliste tercihen istihdâm olunuyor zannederim. Umûmiyetle kendilerine mühim bir kumandanlık verilmiyor. Bu suretteki ordunuz son Yunan muharebesini sevk ve idâre etmiş olanlar gibi hiç ender hiç bir takım ümerânın kumandası tahtında bulunuyor.

– (Bir tereddüdden sonra) evet eskiden böyle idi. Lakin Allah'a şükür bütün bu lüzumsuz örümcekler yavaş yavaş nâ-bedid olacaktır.

– İdâre'i sâbıka her husûsta niçün öyle hilâf-ı mantık hareket ediyordu?

– Azizim size ne söyleyeyim, bizim sırf kendimize mahsûs bir mantığımız var idiki sizinkine taban tabana zıd idi. Sizin fena gördüğünüzü biz iyi görüyor idik. O büyük "Döde"nizin dediği gibi mes'ûliyeti güneşe atfetmeli. Zaten bu memlekete yeni geldiğiniz pek göze çarpıyor. Fakat şunu biliniz ki bizde ehliyet, ricâl-i hükûmetimizde bulunması meşrut bir san'at değildi. Ehliyet dâ'ima makama, rütbeye peyrev idi. Birisi bir me'mûriyetle taltif olundu mu artık ehliyet ve iktidârı rütbe ile birlikte gelir ad olunuyordu.

– Parisli– Hayret, hayret! Bu hâle göre ulûm ve fünûnun hiçbir nef'i olmamak iktizâ eder.

– İstanbullu– Doğrusu idâre'i sâbıka daha bir müddet devam etmiş olsaydı ulûmdan kâmilen sarf-ı nazar edilebilecekti. Bu esnada bir fıstıkçı geçer.

– Parisli–(onu görerek) şu herif ne satıyor?

– Fıstık: Kavrulmuş Şam fıstığı ki Haleb'ten geldiği halde Şam fıstığı diye şöhret bulmuş..?

– Şu zenci ne?

– Bir hâdım ağası

– Bir hâdım.. evet! Evet!.. cins-i sülüsten bir isim.. değil mi?

– Bak bak! Ne siz ne ben farkına varamamışız, şu uzakta ki kulede çekilen dört aded kırmızı yuvarlağı görüyor musunuz? O ne demek?

– O yangın olduğuna işârettir. Ateş İstanbul tarafindadır. Beyoğlu'nda veyahut şehir civârında bir yerde olsa yalnız iki kırmızı yuvarlak çekilirdi. (İki ahbâb bu surette konuşurken önde boru çalındığı halde arabalarıyla, en mükemmel âlât bu edâvâtıyla itfâ'iye taburu kasırga gibi gelip geçer) Bakalım buna ne dersiniz; İşte terakki, artık "Teofeyl Gotiye'nin" tavsif ettiği tulumba değil

– Evet! Hakikaten mükemmel! Cidden pek mühim bir terakki. Şimdi birazda belediyenizden bahsedelim.

– İstanbullu–Merhameten bana bu azabı çektirmeyiniz! Her neden ister iseniz bahs ediniz, ondan bu bâbda bana neler söyleyeceğinizi hep biliyorum. Nakliyatımızı.. sokaklarımızı, çamurumuzu, köpeklerimizi söyleyeceksiniz değil mi? Evet bütün bu şeyler nefret-engizdir, hakkınız var...

Eğer sâbık şehreminlerimiz serseri köpekleri ortadan kaldırsa idiler mükellifinden istifa ettikleri parayı şehrin ihtiyâcâtına sarf etmiş olsa idiler şüphe yokki (esgâyı)? İbâdın ser-efrâzından olurlardı.

Parisli– (Köprü üzerinde cereyan eden bir hâdiseye nazar-ı dikkatini atf etmiş olduğu halde eliyle gençten yılışık bir Türk göstererek) dinleyiniz azizim, bunu hiç sizden me'mûl etmezdim. Bana her husûsta hakikati söyleyeceğinizi va'ad ettiğiniz halde..

– Ne oldu?

– Siz iddi'â etmiş idiniz ki bir Türk sokakta ne haremine ne de başka akâribinden hiçbir kadına selâm veremez. Halbuki şu şık giyinmiş efendiyi görüyor musunuz? Şimdi şu hanımlara gâyet manidâr bir işâret yaptı, onlarda pek dil-nüvâz bir tebessüm ile mukâbele ettiler.

– Gayrın hareminde işâret yapılamayacağını iddi'â etmiş mi idim?

– O!! Bu bütün bütün berbâd, bütün bütün münâfi'i ahlâk.

Demek ki sizde dâ'imi bir karnavaldir gidiyor. Gündüzün selamlamaya cesâret edemediğiniz kadınlarınızı başkaları tarafından gayr-ı meşru' bir surette

selamlanmaya ma'rûz bulunduruyorsunuz: Bu hakikaten ma'zaret kabul etmez bir şey...

- Tanıdıklarımdan olan şu zât genç S... Bey'dir. Kendisi bu kadınların ne kocası ne de hısmıdır. Yegâne işi gücü böyle uzaktan herif-endâzlık etmek ve boyun bağısına, eldivenlerine kapılan zavallı hatunların ırzından herkesi şüpheye düşürmektir.
- Parisli– Bu hanımlara zevcleri veya ehibbâ ve akrabalarınadn birisi refâkat etse o adamın kendilerine işaret etmeye yine cür'eti olur mu acaba?
- Hayır.. şüphe yok ki olamaz.. (Parisli biraz düşündükten sonra):
- Öyle zannediyorum ki sizde beden idmanları âdet edinilmemiştir. Bâ'is-i te'essüf bir hal. Zira bu kâbil idmanlar bir milletin vücûd ve efkâr ve ahlâkça sıhhat ve selâmetinin medâr-ı kıvamıdır.
- Vaktiyle biz Türkler bütün hayatımızı at sırtında geçiriyordu. Cirid oyununa ok ta'limine, güreşe fevkâ'l-ade rağbetimiz vardı.

Şimdi bazı uzak vilâyetlerde cirid oyununa sönük bir suretle devam olunuyor. Eski oklarımız çarşının sandıkları derûnunda çürüyüp duruyor. Türk pehlivanı görmek içünde Paris'te .. ye kadar gitmek lazım.

İki ahbâb bu suretle musâhabet ede gelmekte iken köprü üzerindeki mürûr u ubûr birden bire münkatı' oluverdi. Yaya yürüyenler, esb-süvârlar, arabalar oldukları yerde kaldılar. Bahriye nezâreti böyle gündüz ortasında gemi geçirmekle eylenmek içün köprünün açıldığı anlaşıldı. Parisli, nezâretin işbu mübâlatsızlığına bir çok vakit ta'accübden kendini zabt edemedi. İki arkadaş sahilin beyninde münâkâlâtın yeniden mübaşerâtına intizâren etrafa bakmakla can sıkıntılarını yenmeye çalışıyorlardı.

Parisli– Bu göprüyü niye gece açmıyorlar.

- Ale'l-ade nısfi-ı leylden evvel açıyorlar. Fakat bu yalnız ticâret gemileri içündür. Hükûmet vapurları her keyfleri istediği ve daha doğrusu muktedir oldukları vakit geçerler.
- Gece köprü açık olduğu nasıl fark ediliyor.

– Köprünün iki ucuna asılan ufak kırmızı fenârdan. Lakin bu fenârın bazen söndüğü vardır ki o vakit... Bakın şu önümüzdeki uçurumu görüyor musunuz? Onun kâ'rine bir dalgıç aleti ile inebilsek bundan birkaç sene evvel buradan baş aşağı yuvarlanmış olan kupe arabasıyla içindekilerini muhakkak buluruz. Kaza ve kaderin ne garip cilvesi... Kupe sahibi şehreminin damadı! Mumâileyh şehrin beri tarafından bir âlem-i âb yaptıktan sonra arabacısıda dahil olduğu halde hep kendisi gibi mest-i la-ya'kil olan birkaç refikâsıyla karşıya geçiyordu. Köprünün müdahilinden öyle bir suretle geçtiler ki atların kendileri de sarhoş zan olunabiliyordu. Arabacı kırmızı fenarın firkına varmadığından cümlesi köprünün dubasından yuvarlanarak ânide nâ-bedid oldular.

Bu esnâda önünde bir ve arkasında iki esb-süvâr uşak bulunan bir araba geçer. Mârin ve âbirin durup kemâl-i ihtirâmla araba içinde bulanan zata ifâyı resm-i selâm ederler.

Parisli– O kadar hürmetle kendisine arz-ı ta'zim olunan bu zat kimdir?

– Şehzadelerden birisi. Meşrûtiyetten evvel şehzâdegân bir yerden geçerken herkes kaçıyor veyahut arkasını çeviriyordu. Aile'i saltanat erkanından hangisi olur ise olsun selamlamamak cür'etinde bulunan şahsı jurnal etmek hafiyelerin en birinci vesâ'it-i ikbâlinden ma'dûd idi.

İnanılmaz bir şey değil mi? Ma-haza bu en elim bir hakikattir.

Parisli– Bana âdeta peri hikayeleri naklediyorsunuz gibi geliyor. Lakin kemâl-i memnûniyetle şunu görüyorum ki sevgili meşrûtiyetiniz, bazı hâ'inlerin Osmanlı kavm-i necibi meyânında ihdâs ve idâme ettikleri ahvâl-i redi'iyeyi silip süpürmüştür. Hükümdâr zâdeleriniz dahi o emsâlsiz devvâre'i zâlime'i sabıkaya sabr ve tahammül husûsunda ibraz ettikleri sekinet, mahviyet ve uluv-ı cenâbdan dolayı takdirât-ı bi-nihayeye sezâvârdırlar.

– Evet, bütün efrâd-ı millet gibi müşârü'l-ileyhin dahi envâ'ı mezâlim ve i'tişâfâta düçâr oluyorlardı. Bütün âlemden pek gaddârâne bir surette tecrid edilerek müddet-i hayatlarınca mevkûfen yaşamış olmalarına rağmen müşârü'l-ileyhimin kâffe'i fezâ'il-i beşeriye ve kemâlât-ı fikriye ile hissiyât-ı vatan perverânelerini nasıl muhafaza edebildiklerine ta'accüb etmemek

mümkün değildir. Fi'l-hakika o hayat-ı münzeviyâneye mukâvemet edebilmek için harkü'l-âde bir metânet-i ahlâkiyeye mâlik bulunmak iktizâ eder.

- Bundan sonra ne yapmaları icâb eder biliyor musunuz?
- Hayır
- Seyâhat etmek, kendilerini göstermek, görmek, memâlik-i şarkiye ve garbiyeyi ziyaret etmek.
- Evet, şüphesiz, an-ı karib böyle yapacaklarına eminim. Yalnız bu kadar değil, erkân-ı müşârü'l-ileyhimden bazıları fünûn-ı askeriyeyi ciddi bir surette tahsile koyulacaklar. Mazimizin en şanlı avanında olduğu gibi yakında vücûdlarıyla ordumuza şeref verecekler bu hâl, kuve'i askeriyemizce pek mühim bir terakkiyâta bâdi olacak, öyle terakkiyat ki emin olunuz az zamanda cümlenizin takdir ve hayretinizi mûcib bir yekûn-ı azimiye bâli' olacaktır.
- Sultan Hamid ne için çıkmıyor[6] henüz emniyet-i kâmileleri olmadığı anlaşılıyor.
- Bunun da sırası gelecek. Efrâdın hayatında olduğu gibi hükümdârânın hayatında dahi tabi'at-ı sâniyeleri olmuş, bir takım i'tiyâdât var. Lâkin daha şimdiden padişah ile millet beyninde bir emniyet-i mütekâbile takarrur eylemiş demektir. Mabeyni istilâ eylemiş olan hâ'inlerin icrâat-ı mel'anetkârâneleri o kadar meş'ûm netâyic tevlid eylediki te'siratı ancak mürûr-ı zamanla tamamiyle zâ'il olabiliyor. Artık esbâb zâ'il olduğundan netâyicinde zevâli zarûridir. Zât-ı Şâhânelerinin şimdi hakâyık-ı eşyaya ıttılâ' buyurmaları üzerine mâziye isti'hevân olduklarına emin olabiliyorsunuz. Evet padişah milletin elem-i mihnetleri bilâ-sebep olduğu misüllü kendi adem-i emin ve i'timâdları da vâhi bi-lüzûm idiğine artık kanâ'at hâsıl buyurmuştur zannındayız. Bir kere düşününüz! Otuz üç seneden beri emniyet-i şâhâne için milyarlarca para sarf olundu. Bu yüzden ahâliye o kadar zulm ve i'tisâf ettiler, bu kadar onlara, zevcelere, ma'sûmlara kandan göz yaşları akıttılar; bir çok kişileri diri diri yaktılar; hâsılı bir ittifâk-ı hafiyenin, bir su'i kasdın önünü almak için yeri göğü birbirine katıyorlar idide kurdukları istibdâd makinesinin

[6] Hal'inden önce yazılmıştır.

en ziyâde tehlikede bulunduğu üç büyük vakı'ada yani Süavi mes'elesi ile selamlık bombası vakı'ası ve üçüncü ordunun kıyamı hadiselerinde hiç kimse vakti ve zamaniyla padişâhı mâcerânın hakikatinde haberdâr etmedi. Bu hal o canavar, muharrib hafiye usûlunun mâhiyet ve meziyetini güzel irâe eder.

– Şu şâyân-ı hayret inkılâb-ı hekimânenin ne suretle vecde geldiğini bana anlatır mısınız?

– Pek basit bir mes'ele. Biz hâlimizle, tûlu müddetten beri çürük bir dişin evca'iyle bi-huzûr olan bir adama benziyor idik. Bu adam o dişi çektiripte evcâ'i aynda tamamıyla sükûnet buldukta kendi kendine derki: Nasıl! Hep bu muydu: Ah evvelden bileydim o kadar muztarâb olacağıma çoktan çektirip kurtulurdum. Evet herkes o müte'affin dişin elemiyle nâlân idi ve âkıbet herkes onu çektirmeye muvâfakat etti.

İSTANBUL

Meşrûtiyetten Evvel ve Sonra -III

(Keçeçi-zâde İzzet Fuad Paşa'nın Fransızca bir eserinden tercümedir)

Şu kadar ki tuvân bir diş tabibi lazım idi!. İşte avâlim-i milliyemizin tuvân tabibleri üçüncü ordu arkadaşlarımız oldu. Bunlar millete hitâben dediler ki: Gelin kardaşlar ittifak edelim ve ileri yürüyelim!

– Ya harekât-ı inkılâbiyeye mümâna'at edile idi..?

– Bu asla kâbil değildi. Biz hareket-i ahrârâneyi itfâya gönderilecek askere: arkadaşlar, dikkat edin, şu karşınızda ki adüv değil vatandır, selâm durup arz-ı ihtirâm edin! Deyip geçer idik.

– Parisli– O halde istibdâd mahv oldu, hemde kökünden mahv oldu denilebilir mi?

– Evet, lakin henüz havada, hukûkunu ve bahusûs vezâ'if-i idrâk edemeyen bazı sabık megâzânın idâme ettirdiği bir nefha-i istibdâd var.

Hareketin bir su'i te'vili, hürriyetin ve ni'meve fevâidin safvetiyle teclisine mâni' oluyor.

Eğer millet hakîmâne davranmaz ve kendisine âriz olan hummanın tedâvisine matbu'atta şitâbân olmazsa suhûletle ve tehlikesizce maksad-ı asliyemize yani teceddüde vâsıl olamayacağız. Her gün bir yenisi doğan bütün gazeteler bilenlere bildiklerini tekrar etmekle izâ'a-i evkât ediyorlar. Hukûk ve vezâ'if-i medeniyelerinden tamamiyle bi-haber olanlara mahsûs hiçbir gazete te'sis edilmedi. Cühela'i avâmın harekât-ı gâfilâneleri idâre'i cedideden bi-hakkın intizâr olunan netâyic-i haseneyi te'hir edecektir! Memâlik-i vasi'amızın muhtevi olduğu servet-i tabi'iyenin iffet ve namûs dâ'iresinde işletilmesine muhtacız. Kuvvetimiz, istikbalimiz, ikbal ve saadetimiz hep servet-i tabi'iyemizin bu suretle işletilmesine bağlıdır. Lakin her şeyden evvel sükûnet perverlikle, hüsn-i hareketiyledir ki millet, garbın büyük sermayedârânına, memleketimize gelmek içün muhtaç oldukları emin ve i'timâdı bahş edebilecektir. Takdirât-ı bi-nihâyeye layık olan inkılâbımız intikama âlet olmamalı, bir vâsıtâ-i sulh ve salâh ve ıslâh olmalı, maziyi unutmalı, âti içün, metin esaslara müstenid, devamlı bir ikbâl ve saadetin te'mininden başka hiç bir şey düşünmemeli nifâk ve şikak, i'tibâr-ı mâliyemizi tenkis, hüsn-i şöhretimizi lekedâr, gâyeyi emelimizin kuvveden fiile çıkmasını ta'vik etmekten başka bir şeye yaramaz.

Parisli – Bir irticâ'ın imkanı var mı?

Tebeddülü ahvâlden memnûn olmayanlar inkılâbın eserini bozmaya çalışacaklarına ihtimal verilemez mi?

– Asla ve kat'a! Zaten memnun olmayanlarda iyi anladılar ki süngülerimize istinâd eden bu müteyakkız millete karşı varmak mahz-ı cennettir. Korkulacak bir şey varsa oda ıslahâtın mevki'i fiile çıkmasınadn vâki' olabilecek te'hirâttır. Ahâli ıslâhât ve tensikâtın en fa'âl, en liyâkâtli amelesi olabilecek vatan-perverânı henüz temyiz edemediği içün bu te'hirin vukû'undan bi-hakkın kurtulur. Avrupa'dan mütehassıs me'mûrlar getirtmekten bahs olunuyor. Pekâla. Lakin haddizâtında o kadar kâbih bir şey olan hased, rical-i devletimizden bir çoklarının rehber-ı umûru olduğundan bunlar, mâliye mütehassısını müstesnâ olduğu hâlde hiç olmazsa garpten getireceğimiz zevât kadar hâ'iz-i ma'lûmât olan çok erbâb-ı iktidârımızın ..... istifadeyi

tenezzül adediyorlar. Umûr-ı mâliyede yed-i tulâsı olan erbâb-ı ma'lûmâtımız yok gibidir.

Bina'en-aleyh mâliyemizin ıslâhı içün Avrupalı bir mütehassısa ihtiyâcımız kat'idir.

– (Bir Mevlevi dervişi görerek) bu kim?

– Bir Mevlevi dervişi.

– İleri de gidip onları göreceğiz. Lakin şimdilik esâsen derviş nedir bana anlatır mısınız?

– Evet ileride tekâyayı ziyaret edeceğiz. Zaten İstanbul'a gelen bi'l-cümle Avrupalılar dervişleri görmeden gitmezler., Dervişlerin envâ'ı var:

Mevlevi, Kadiri, Şazeli, Bektaşi, vesâ'ire. Bir çok seyyahlar, ihtisâsât-ı evveliyelerine tabi'en bila te'emmül dervişlerin envâlini tenkid ve muhakeme ediyorlar. Marshall Marmon şarkta ki seyâhatine dâ'ir yazdığı eserde diyor ki: "Dervişler merâsim-i ruhaniye ile, birbirini veli ederek girdiler. Şeyh duaya başladı. Divanhânenin kısım-ı fevkâniyesinden fenâ bir musikiye müterâfik bir takım elhân işitildi. O vakit dervişler o kadar sür'atle dönmeye başladılar ki cübbeleri hemen afa ki bir vaz'iyet aldı. Döndüler, döndüler, yorgunluktan bi- tab düşünceye kadar döndüler.

Bundan daha gülünç bir şey tasavvur olamaz. Ma-haza bu manzara bende gülmek için hiç bir arzu uyandırmadı. Cenab-ı Hakka bu vecihle ibâdet ediyoruz. İ'tikâdın da bulunan ve zevâhiri câlib-i hürmet ve ri'âyet olan adamlar ciddiyet ile garâbetin bu imtizâcı bana bir hüzn-i amik ilkâ etti. Bir darü'ş-şifâda akl-ı beşerin zevâl ve inhitâtı muvâcehesinde bulunurken bende her vakit vâki' ola geldiği üzere bu defa dahi kalbimi bir hiss-i şefkat istilâ etti. Aklın sünûhât-ı garibesi, insanları ne gibi ifrâtlara sevk ede geldiğine mütehayyir olarak oradan çıktım.

Hususiyle mezhebe müte'allik mesâ'il de akl-ı selimin hudûdu hâricinde bulunan bir takım ef'âl-ı ifrâtkârâneye düşkünlük, tabi'at-ı beşeriye de o kadar merkûz bir haslettir ki, ne kadar bâtıl olursa olsun Mevleviler'in şu suret-i ibâdeti yine az çok anlaşılıyor.

Fakat şâyân-ı merhamet olan bu zavallıların tebcil-i umûmiye mazhar olmaları işte akıl bunu idrâkten âcizdir. Bu tebcil ve terkim bu gün hayli azaldı. Fakat vaktiyle

pek ziyade olmalıdır ki bu hey'et-i ruhâniye el-yevm muhâfaza ede geldiği bir çok imtiyâzât-ı mühimmeye mazhar kılındı. Cülûs vukû'unda padişaha Osman'ın kılıcını kuşatan Mevlevi şeyhidir. Demek oluyor ki merâsim-i iclâsiyede en mühim vazife ona terettüb ediyor

Ma-haza o büyük (Tofil- .....) Gote'ye bu mes'elede başka surette idâre-i kelâm ediyor. İstanbul'a dâ'ir yazdığı eser-i nefise de hatırımda kaldığına göre bakınız ne yazıyor: Birkaç nefhadan dâ'ima aynı suretle tekerrür eden karar perdesinin âhengi âkibet-i ruhî, bir meyl-i müberrem ile teshir ediyordu. Bir kadın gibi ki temâşâ olundukça hüsn ve âni, tezâhür edip letâfeti tedricen çoğalmakta olduğu zan olunuyor. Kendine mahsûs bir güzelliği hâ'iz olan bu garip hava yüreğimde, meçhûl bir takım memleketler içün gamgin bir iştiyâk, anlaşılmaz bir sürü derdler, meserretler, nefsimi mevcât-ı âhengine terk etmek husûsunda çılgın arzular tevlid ediyordu. Bir mevcûdiyet-i sâbıkaya â'id nâ-mütenâhi bir kâfile-i hâtırât zihnime tehâcüm ediyor. Bu dünyada hiçbir vakit müsâdif olmadığım hâlde ma'ruzum olan bir takım simâlar bana ta'rife sığmaz ve âzâr ve şefkâtiyle memlû bir nazar ile bakıp gülümsüyordu. Tulu müddetten beri ferâmuş edilmiş bir takım sûr ve elvâh-ı rû'yâ, bir ufk-ı ba'idin ebhire'i laciverdisinde vuzûh ile teressüm ediyordu.

Adâtımıza o kadar mümânaatıyla beraber gâyet beliğ bir te'sir-i hâ'iz olan bu musikinin kuvve-i musahharanesine teslim-i nefs ederek başımı bir omzumdan öbür omuzuma sallamağa başlıyordum. Şark musikisinin âhenklerini zabt etmek husûsunda büyük bir mahâreti hâ'iz olan F. David veyahut Ernest Rair'in orada hazır bulunup ta bu lehn-i latif-i semâviyi notaya olmadıklarına pek müteessifim"

İşte görülüyor ki iki seyyahtan bilâ-şüphe en salâhiyattar olan zat garazsız ve ivazsız olarak ne kadar ihtiramkârana bir lisan kullanıyor. Ma-haza dervişler iki nev'idir. Hakiki, saf, afif ve fâzıl olanlar, ve bir de sahte bir takım etvâr ve harekâtla, inzârât-ı acibe ile, kudret ve azimet-i kibriyâyı dâ'ima hevârıkta arayan câhil halkın safdilliğinden bi'l-istifâde yaşamaya çalışanlar.

İman-ı kâmil ashâbının hâl-i vecd ve isti'râklarını kabul ve tasdik etmek içün dindâr olmak şart değildir. Derviş, ahkâm-ı diniyenin teferruâtından biraz teba'üd etse bile diğer taraftan fikir ve vicdânını ma'rifetullah ile ikân ve tenvire sa'iy eder. Fi'l-vâki' siz garbiyyun herkesin daha yeni, daha müfid ve ameli efkâr ve âmâla peyrev

olduğunu arzu ediyorsunuz. Lakin, şi'ir-i muallâyı beşeriyyete ahkâm ve kavâ'id vaz' etmek nasıl kâbil olur? Hürriyetin en pest derecesi bile bizi akl-ı beşeriyetin her nevi tecelliyâtına, ceryanlarına ri'âyet etmeye mecbûr eder. Buna mukâbil cem'iyet-i beşeriye de kendisi içün daha nâfi' adettiği ufk-ı âmâla doğru şitâbân olmaya hürdür.

Her nev'i efkâr ve mutâla'ât, nâfi veya muzırr olduklarına göre, cem'iyet kabul veya red etmeye selâhiyetdârdır. Lâkin nef'i zarar olmayan husûsatta cem'iyetin hiçbir hakk-ı müdâhalesi olmayıp akl-ı beşeriyi o gibi mevâzi'de kendi keyfine göre hareket etmeye serbest bırakmakla mükelleftir.

Derler ki, dervişler târik-i dünyadır, ve bi'z-zât derviş kelimesi fakir demektir. Bu bir hatayı muhakkaktır. Derviş târik-i dünya olmadığı gibi her vakitte fakir değildir. Derviş ehl-i kanâ'at demektir.

Birk çok dervişlerimiz var ne târik-i dünya, ne de fukarâdır. Öylelerini biliyorum ki zengin olmakla beraber cem'iyetçe pek parlak bir mevki' işgâl ederler. Dergâhlarımız, yabancılara kapalı mü'essesâttan değildir. Tarikat sâlikleri hükûmetçe tasdik veya müsâ'ade olunmuş bir hey'etin kat-i bir surette eczâsından sayılmaz. Her tarikatın iki nev-i sâlikleri var: Tekye'ye dâ'imi bir surette mülâzemet edenler, birde etmeyenler. Bunların iki nev'ide mübtedi iken şâkirdlik haddesinden geçmeye mecbûrdur. Bunlar şâkirdliklerinin devamı müddetince bir takım riyâzâta ri'âyet ile mükelleftir. Ve Cenâb-ı Hakk'a münâcât ve azimet ve kibriyâsını teemmülden ibâret olan esrâr-ı tarikatı peyder pey telakki eder. Evvel emirde dervişlere öğretilen şey tevâzu' ve adem-i ta'assubtur. Derviş her şeye tahammül edecek, halinden hiçbir vakit şikâyet etmeyecektir. Diğerlerinin re'yi mütâlaasına kendi re'yi ve mütâlaasına gibi ri'âyet etmekle mükelleftir.

Mevlevîler müstesna olmak üzere diğer bütün tarikatlerin post-nişinliği cânib-i meşihatten tevcih olunur. Bütün memâlik-i Şâhâne'deki Mevlevilerin merci-i olan Konya tekyesinin postu ise bi-tarikü'l-ırs Çelebi efendinin sülâlesine intikâl eder o makamın şeyhi pir-i tarikat kübâr-ı evliyaullahtan Hazret-i Mevlâna'nın doğrudan doğruya vekili ad olunur.

Mevlevîler dönmeye başlamadan evvel kollarını çapraz vâri kavuşturarak başlarında şeyhleri olduğu hâlde hatevât-ı mevzûne ile şeyhin makamı önündeki boş yerde üç kere devir ederler. Bu bir resm-i selâm add olunabiliyor. Şeyhin makamı

hizâsında, safın en başında bulunan zât-ı yüzünü arkaya çevirip ellerine göğsünde kavuşturmuş olduğu hâlde siretini ona doğru meylederek kendisinden sonra gelen ikinci zata selam verir. Sonra ikincisi, ba'de üçüncüsü ve hakezâ bütün saf aynı hareketi tekrar ederler. Her birisi vecd-i isti'râk-i devvâr esnâsında şeyhin işgâl edeceği makamın önünden üçer kere geçinceye kadar bu merâsim devâm eder. Üçüncü devrin hitâmı üzerine münferiden devvârâne başlarlar bir devran ki hakikaten lâhuti.. ne dönmedir bu? Nasıl oluyor da bu kırk kişi birbirine velev hafif bir surette bile temas etmiyorlar. Bunların cümlesi ayn-ı emel-i hayalinin peşinde püyân yani arzın kuve-i câzibesinden kurtulup nâ-mütenâlihiye doğru pervâz etmek, bu bir isti'râke pür-şi'ir ve hayal onların kanatları musiki ile şi'irdir.

Diyorlar ki musiki ruhu âlem-i lâhuta a'lâ eden bir seyyâledir. Şeyh kendi makamını ne içün selâmlar? O makama olan teba'iyet ve ihtirâmını alenen izhâr ve kendi hareketiyle müridlerine güzel bir itâ'at ve inkiyâd misâli irâ'e ve birde makamına kendisi ta'zim etmekle kendisine de hürmet ve ri'âyet olunmasını te'min eylemekle berâber hakikatte ise bu ta'zim cenab-ı Mevlana'yadır. Pek güzel değil mi?

Hiç kimseye zarar etmeyip bi'l-akis bir çok faziletleri ta'lim ve ta'mim eden bu tarikatların yanı başında seyyahların kesretle bahs etmedikleri bir tarikat daha vardır ki oda Bektaşiler.

Bektaşiler Türk'tür. Bu isim onlara kerâmâtıyla meşhûr pir-i tarikat Hacı Bektaş Veli Hazretleri'nden yadigârdır. Müte'ahhiren Bektaşiye ehemmiyet-i kadimlerini kısmen kaybettiler. Bektaşilik vaktiyle esrâr-engiz ve biraz da farmason bir tarikat olup ona dahil olmak içün hakikaten müthiş bir takım riyâzât-ı elimeye müdâvemet şart idi. Bir vakit devlet kendi icrââtında Bektaşiler'i de hesaba katmaya mecbûr oldu. Bir çok defalar hırpalandılar ise de tamamiyle izâleleri mümkün olmadı. Hâl-i hazırda meyânemizde bir çok Bektaşiler yaşıyor, ne dinen nede siyâseten hiçbir ehemmiyetleri yoktur. Bektaşilere birçok rivâyât atf ve isnâd ediyorlar. İşte birisi ki hatırama geldi.

Eski padişahlarımızdan biri ki fevkâl-ade av meraklısı idi. – Günün birinde erkenden geyik seydine çıkmış, o gün sarayından çıkarken ilk tesadüf ettiği sima bir Bektâşi imiş. Padişah bir serçe bile vuramamaksızın bütün gün aşağı yukarı dolaşıp akşam üzeri tehi-i dest olarak sarayına avdet etmiş. Hurâfata inanır bir avcı oldukları cihetiyle muvaffakiyetsizliğini sabah ki tesâdüfe atf eylemiş binâ'en-aleyh meşhûr bir

tavır ile dedi ki "Hemen gidip o uğursuz Bektaşiyi bulun, bu günkü tâli'sizliğimin sebebi odur" zira sabah saraydan çıkarken birinci onu gördüm. O adam olmalıdır. Yedi tepeli şehrin her tarafına dervişin taharrisine me'mûr bir çok kavvaslar gönderildi. Akibet Bektaşi'yi kuytu, gizli bir meyhânede bularak mü'ellim haberi kendisine i'lâm ettiler.

Merkûm hükümdârın emrine gerdan-dâde-i inkiyâd oldu. Haberi getirenlere sadece "pekala yalnız ölmeden merhametli padişaha bir söz söylemek isterim" dedi. Hükümdâr bunu istihbâr edince Bektaşi'yi huzuruna celb ile dediki: "Sarhoş herif" beni ne istedin? Bu sabah saraydan çıkarken birinci olarak menhus çehreni gördümde bütün o günüm havaya gitti" zavallı Derviş de âteşin bir ifade ile dedi ki" Padişahım! Bu hurâfenin sıhhatini kabul edersek senin bu işte kayb ettiğin ehemmiyetten âri bir av günüdür. Halbuki ben.. Bende bu sabah birinci seni gördüğüm içün şimdi başımı kaybediyorum. İmdi nühvest hangimizdedir padişâhım"

Bektaşinin bu cevabı padişahın o kadar hoşuna gitti ki onu afv ettikten mâ'âda bir çok zaman iyş u işretine kâfi parada verdi.

Parisli– Bütün bu şeyler nazar-ı dikkatimi, ve memleketiniz içün muhabbet ve muhâlesatımı ne derece celb ettiklerini tasavvur edemezsiniz. Biz garplılar sizi hiç bilmiyoruz. Ancak titrek ve billursuz bir sinematoğrafta görmüş kadar biliyoruz. Ne kadar yazık ki hasâ'il-i cemile-i milliyeniz o kadar uzun bir müddet meçhûl kalsın. Lakin bu, biraz da sizin hatanızdır!

Bu esnada ufak bir kalabalık ortasında bulunan bir şahsın, türlü harekâtla azâsını oynatarak bağırıp çağırması Parisli'nin nazar-ı dikkatini çelp eder.

İstanbullu– Bir mecnûn..

Parisli– Niye tımarhaneye koymuyorlar?

– İhtilattan men' edilecek mecnûnlardan değil

– Darü'ş-şifâlarınız var mı?

– Var, Lakin idâre'i hazıranın en takayyüd ve ihtimâmına muhtaç olan şeylerden biri de bu kâbil müesseselerdir. Mine'l-kadim bizde en bi-nasip adamlar mecnûn kısmıdır. Memleketin kâffe-i bilâd-ı azimesinde mükemmel darü'ş-

şifâlar tesisine kâfi hamiyetmendân ahâli tarafından vukû'bulan teberrû'ata rağmen bu kâbil hastaların refâhı öteden beri pek noksan kalmıştır.

Bunun sebebi şu ki bizde mecnûnlara hasta nazarıyla bakılmamış. Binâ'en-aleyh câni imişler gibi kendileri gâyet ağır bir usûl-ı tedâviye tâbi' tutulmuştur.

Memlekette birçok tımarhaneler ziyaret ettim. Aradan bu kadar seneler geçtiği halde bu ziyaretler hatıramda o kadar müthiş izler bırakdı ki her ne vakit yadıma gelirse baştan tırnağa kadar buz kesilirim. En son olarak Haleb'in tımarhanesini ziyâret etmiş idim. Bu, mermerden inşâ olunmuş metin olmakla beraber zarif bir binayı azim idi. Müesseseyi şehre teberru' eylemiş olan sahib-i fütüvvet, te'min-i idâresi zımnında altmış bin frank kadar bir varidâtı dahi terk ve tahsis eylemişti. Bir para ki müesseseyi Avrupa'da mevcûd en muntazam müessesât-ı müşâbehe derecesinde bir hâl-i mükemmeliyete ifrâ' içün baliğen ma-baliği kâfi idi. Bu babdaki efkâr ve mütâla'atımı belediye re'isine ifâde ettim, lâkin o zât-ı muhterem o sıralarda şehrin tezyini ile pek meşgûl idi. Öyle acâ'ib bir surette tezyin ki bakılsa gerek re'isi ve gerek mu'âvinlerini dâ'ire-i belediyeden tımarhâneye nakle lüzûm görünüyordu..

Kapıdan bu müeseseye girildikte kubbeli bir nev-i dehliz olan büyük bir divânhâne mesâf oluyordu. Burası hafif deli, az yaramaz olanlara yani serbest bırakılmasında bir be'isi olmayan hastagâne tahsis edilmiş idi. Kimi benden tütün istedi. Kimi de dikkat ve merhametimi celb içün kendilerini yatırdıkları fenâ ve pis yatakları gösterdi ki hakikaten acınacak hem de ziyadesiyle acınacak kadar vardı. Biçâreler! Hiçbir kelime-i vâhide tafevvühüne cesâret etmedi. O yaman tımarhaneci elinde sopa olduğu halde zebâni gibi başlarında dolaşıp duruyordu. Esvâbı paçavra haline gelmiş ve ale'd-devam evhâm ve hayalât ile meşgûl gibi görünen bir kadın bir iskemleye oturmuş, omuzları arasında müttekâsız duramayacak kadar bi-mecâl olan başını zayıf sararmış kollarına dayamış idi. Tımarhâneciyi bir tarafa çekerek bu zavallı mahlûkun sergüzeştini sordum. Bu müthiş adam, hareketi men etmekliğime vakit bırakmadan kadını şiddetle sarsarak dediki "Bana bak! Yine senin sergüzeştini soruyorlar" ânide zavallının gözlerinden sâkitâne, bir seyl-i dümû' boşanmaya başladı ve tımarhaneciye hitâben "sen naklet; madem ki onu tafsilatıyla bildiğini zannediyorsun" dedi.

Katı yürekli herif kadına öyle vahşi bir nazar fırlattı ki bu tavrıyla şu ma'nâyı ifhâm etmek istiyordu: "Hele şu misâfir gitsin de ben senin işini yaparım", ve çirkin,

nâkisâne bakışıyla anlatmak istediğini, kaba elinin ma'nidâr bir hareketiyle de te'yid eyledi. Zavallı kadının elemleri, ser-güzeştinin nakliyle tazelendiğinden bunu dinlemekten ferâgat ettim.

İSTANBUL

Meşrutiyet'ten Evvel ve Sonra -IV

(Keçecizâde İzzet Fuad Paşa'nın Fransızca bir eserinden tercümedir)

Tımarhaneci bizi oradan "mütehevvirler" diye tavsif ettiği mecâninin dâ'iresine isâl etti. Bi'l-nisbe sâkin olan delilerin gezip dolaşmalarına mahsûs bir koridorun nihâyetinde, birden bire, insanın temâşa edebileceği en mü'essir, en hüzn-âver, en müşhit manzaranın karşısında tevakkuf eyledik.

Gayr-i ihtiyar olarak bir adım geri attım. Cebbar tımarhaneci bana dedi ki "korkmayınız.. size bir şey yapamazlar" evet, şüphesiz maddeten bana bir şey yapamazlardı. Lakin ma'nen bu manzara, kuve-i vâhimiyeyi yerinden oynatacak derecede müthiş ve nefret engiz idi. Deliler kimseye zarar edemezdi çünkü zavallılar demir parmaklı hücrelerde mahbûs idi. Bu hücreler, merhamet ve şefkâtimize her vecihle şâyân olan biçâregâna mahsûs mesâkinden ziyâde hayvanât-ı müfteri ise kafeslerine müşâbih idi. Hakikaten vuhûş içün hayvanât bahçelerine layık olan bu hücrelerin camları yoktu. Hayal meyal seçilen içeri tarafları rütûbetten siyah bir renk bağlamış idi. Adedi üçe bâli' olan delilerin başı matrûş idi. Üçü de hasırlara çömelmiş idi. İçlerinden biri boynundaki iri ve ağır zincir sebebiyle, yorganını arkasına almaya bir türlü muvaffak olamıyordu. Bu zavallı zincirin tahammül-fersâ sıkletine diğerleri kadar mukâvemet edemiyordu. Zirâ deli olmaktan ziyâde hasta idi. Ferdâsı günü icrâ ettiğim tahkikât, biçâreye karşı irtikâb olunan cinâyetin derecesini ta'yin etti.

Zavallı, zâtürre illetine mübtelâ imiş. Diğer ikisi sıhhatte görünüyordu. Beyaz etlerinde iz bırakmış olan kocaman zincirin halkalarını tesbih taneleri gibi sayarak vakit geçiriyorlar idi.

O aralık parça parça yorganını akibet omuzuna almaya muvaffak olmuş olan hasta deli bana bakarak derin derin inledi. Me'nûs olan nazarı bir deli bakışı değildi. Bunun

üzerine kendimde garib, nâ-mütenâhi bir hiss-i şefkat duydum. Zan ettimki, bu biçâre gibi o zamanlar zincir-i istibdâdla kolları, ayakları bağlı olan sevgili millet, demir kafesler arkasından bir itin ciğer-şikâfi ile inliyordu. Bu küçük havlunun rütûbetli duvarlarından tereşşuh eden billurin katrecikler de vatanın gözyaşları mesâbesinde idi. Hâsıl, bu bir yer ki insâna engizisyonu der-hâtır ettiriyordu. Yerde yeni bitmiş otlar arasında, yedek olarak, paslanmış bir çok zincirler duruyordur ki, diğer hastalar onlara bakmakla tüyleri ürperiyordu. Bu manzarayı bir saat kadar temâşâ etmek en sağlam fikirlerin tecennüne bâ'is olabiliyordu.

Parisli– Bu babda ciddi tahkikât icrâsını taleb etmelisiniz. Kim bilir bir takım sahihü'l-akl kimseleri, kendi kendilerinden kurtulmak içün bu dârü'ş-şifâlara kapamışlar.

İstanbullu – Pek mümkün, hatta muhtemel

Parisli – Telefon, elektrik, tramvay, kaldırımlar, rıhtımlar, adam akıllı bir tiyatro ve nefs-i şehir ile Boğaziçi'nin tertibât-ı sâ'iresi bir çok paralara ihtiyâç mess ettirecektir. Bu parayı nasıl tedârik edeceksiniz.

İstanbullu– Bir şey düşündüm ki, tertibât ve i'mârât-ı belediye hemen mübâşerete az çok medâr olacak hayâli mühim bir meblağın tedâriki içün zannımca iyi bir vâsıtadır. Beyoğlu'nda, Taksim'de büyük bir ta'lim meydanımız vardır. Asker daha uzağa gidip ta'lim edebiliyor. Gayet güzel bir mevki'de kâ'in olan bu geniş meydan bir kumpanyaya terk ve ifrâ' olunursa hemen büyük bir para elde edilir.

Parisli– Bu tedbire mürâca'at olunacağını me'mûl ediyor musunuz?

– Korkuyorum ki sâ'ir icrâsı kolay iyi fikirler gibi bu fikir dahi umûr-ı devleti tas'ibâta düşürmeyi âdetâ bir mülk ittihaz eden bir takım me'mûrlar tarafından türlü i'tirâzât ve mevâni'a düçâr olmasın. Lakin an-i karib Meclis-i Meb'ûsan toplanacak..

– Evet, azâ eğer hakim ve basir olur ise!

Şimdi azizim artık vakit geç oldu. Ayrılalım. Arzu ederseniz yarın henüz bildiğiniz Boğaziçi'ne bir tenezzüh yaparız yine burada buluşalım, Allaha ısmarladık.

Bağde'z-zuhûr iki de köprüden hareket eden 49 numrolu şirket vapurunun güvertesinde yerleşmiş bulunuyorlardı. Bu güzel vapur üçüncü düdüğünü öttürmesini

müte'akib, mersânın o hadsiz payansız mevâni' ve müşkilatı arasından, rumeli sâhiline doğru ve mu'tâd olan istikâmetini alarak kayıyor gibi yavaş yavaş yürümeye başladı. Tophane'nin hizasına geldikte sür'atini tezyid ederek kuş gibi akıntıyı geçti. Hafif bir nesim-i müferreh yolcuların yanaklarını okşuyor, pervânenin her devrinde elvân-ı menâzir değişiyor idi. Parisli ilk söze başlayarak:

– Bu kaptanlar hakikaten pek mâhir adamlardır.

– Evet, Boğaz içinde seyru sefer, mütehâlif cereyanlar hasebiyle pek müşküldür. Bu sabık dümencilerin yaptığı bir İngiliz Amirâli bile yapamaz. Zaten sefâin-i ecnebiye beyninde her vakit müsâdemât vukû'a geliyor. Bazen de ahâli ve bâ-husûs mülk sâhibi kemâl-i hayretle görür ki bu gemilerden birisi bilâ-pervâ hiç telâş etmeksizin bir yalının penceresinden başını içeri sokuyor. Bunu şimdiye kadar defa'atle görmek ba-husûs Boğazın müte'addid burunlarından inşâ olunmuş hâneler bu tehlikeye ziyâde ma'rûzdur.

Parisli– Ma-mafih bu burunlar Boğaziçi'nin en latif mevâki'idir.

İstanbullu– Hiçbir husûsiyet nazar-ı dikkatinize çarptı mı?

Parisli – Ne gibi?

İstanbullu – Sahilinden birinin her çıkıntısına mukabil, karşı ki sahilde bir girinti var.

Parisli – Bunu neye atfediyor sunuz?

İstanbullu– Buna ancak bir sebep olabiliyor; red ve cerh olunamaz bir sebep: Yani infikâk-iftirâk. İki sâhil yan yana getiriniz. Bütün boğaz tulunca yek diğerine müntabık olur. Zâten her gün sönmüş yanar dağlara âid bir çok emâreler keşf ediyoruz.

Parisli– Pek susadım, bir bardak su içmek isterim. Şu adamın gezdirdiği sudan içilebiliyor mu? (İstanbullu sucuyu çağırarak dostuna bir su emreder) nefis, leziz!

İstanbullu– (sucuya) bu su nerenin?

Sucu– Efendim, hâlis Göztepe, buz, buz.

İstanbullu– (Parisli'ye) İşte tam bu suyun geldiği menba'ın biraz ortasında vaktiyle yanar dağ var idi.

Parisli– Ne su! ne su! Emsâlsiz! Cidden emsalsiz!

İstanbullu– Belki bundan bile daha iyi bir çok menba'alarımız var.

Bu esnâda vapur Dolmabahçe'nin önünden geçiyordu. İstanbullu muhibbine dedi ki: – Şu küçük vâdiyi görüyor musunuz? Oradandır ki Fatihlerin ser-efrâzı Sultan Mehmed Sani donanmasını geçirip Haliç'e isâl eyledi.

– Bunun doğru olduğuna emin misiniz?

– Ne demek, elbette eminim; bütün mü'verrihler bu hususta müttefiktirler. Hatta bazısı gemilerin Balta vadisi tarikiyle Haliç'e sevk olunduğunu rivâyet ediyor.

Vapur, lâ-yen kıta' yoluna devam ediyor, bazı iskelelere uğruyor, bazısına ihmâl ederek geçiyordu. İki arkadaş hemen hiçbir lakırdı etmiyordu. Zira Parisli'nin dimâğı, muhabbetin ta'rifât ve tavsifatından âdeta sersemlenmiş, şimdi tekmil-i nazar-ı dikkatini sırf etrâfindaki meşhûdâtı celb ve bel' eylemiş idi.

Bu güzel havada menâzir, veleh fezâ bir letâfetiyle arz-ı didâr ediyordu. Güyâ ki güneş bu levhâ'i garrâya müstesnâ bir revnak ve tarâvet vermek içün eşi'e-i hayat bahşânesini bezl ve ihsânda fevkâ'l-âde bir sehâvet ibrâz eyliyordu. Bu mebzûliyet-i nur, elvânın âheng-i imtizâcısı bozmaksızın tenevvü'lerine medâr oluyordu. Boğaziçi ebedi-i tabi-i bir sinemotoğrafdır. Bu yekta manzara ister birinci,bininci defa olarak temâşa olunsun nazar içün dâ'ima yeni dâ'ima tazedir. Yaz, kış, sabah, akşam hâsılı her vakit ve en öyle dil-firûz güzellikleri var ki gözünüzü teshir, tâ a'mâk-ı ruhunuza kadar ilkâyı te'sir eder.

Ma-hazâ bu manzaraya bazı kimseler o kadar merâk-âver ve ehemmiyet göstermiyorlar. Bunlar mütefekkirinden olmayanlardır ki bu manzara da yalnız hayal gibi kendilerini eylendiren eşya ve menâzirden başka bir şeyden mütelezziz olmaz, bunlar,eşya'yı hariciyeye lakayd bir bakışla bakar geçer. Halbuki Boğaziçi gibi bedâyi'i tabi'at var ki kalb gözüyle ve cümle'i asabiyenin tekmil kuvvetiyle seyr ve temâşâ olmaksızın vapur hidiv-i sâbık Mısırlı İsmail Paşa'nın sarayları önünden geçerek Mirgün'ün zarif iskelesine yanaştı. Vapurdan son çıkan yolcu, askeri kaput giymiş ak sakallı bir zevât olup, kılıcını taşıyan uşağıda arkası sıra gidiyordu.

Parisli– Bu zâtı tanıyor musunuz?

İstanbullu – Müşir, m.. Paşa zannediyorum.

Parisli– Kılıcını neden uşağına taşıtıyor?

İstanbullu– Zira büyüklük, nizâm ve intizâmın adem-i ri'âyet için hakk-ı behş eder zannında bulunan o eski zümre-i hamâkaya mensûbtur.

Parisli – Kaç müşiriniz var?

İstanbullu – Zannınızda ne kadar olabilir?

Parisli– Ne bileyim ben: Dört milyondan ziyâde askeri olan Almanya'nın bir, nihâyet iki müşiri olabiliyor. Hemen o kadar birkuve-i askeriyeye mâlik olan Fransa'da tek müşir bile yoktur. İmdi bu iki büyük ordunun vasatisini alarak bunu biraz şarklılık ile darb edersem zannımca, yedi müşiriniz olduğunu istintâc ederim.

İstanbullu– Latife mi ediyor sunuz? Yedi müşir ile hâlimiz ne olur Allahım?! Muhakkak açlıktan ölürüz! Bu bizim için ölümdür!

Parisli– Fi'l-hakika şu zamanda yedi müşir bir bâr-ı azimdir, âdetâ lüzumundan altı defa fazladır. Bakınız niçin: Bugün hakâyık-ı müsellemedendir ki generaller, yaşları oldukça ilerledikten sonra artık kumandanlığa salih değildirler. İmdi, bu i'tibâre göre, müşirleriniz ne kadar çok ise baş kumandanlık makamı o nisbette ehline müsâdif olmamak tehlikesine ma'rûz olur.

–Şu tenezzüh esnâsında buna dâ'ir size uzun bir nazire serd edecek değilim, lakîn şâyed bu mes'ele merâkınızı dâ'imi ise yarın otele geliniz; hem beraber yemek yeriz, hem de bu babda izâhât veririm. Lakin müşirlerinizin adedini henüz söylemediniz.

İstanbullu– A! Aziz muhibim, şu üstümüzden geçen kara buluta bakınız. Bunlar, leziz etli, ala tevâli bir nev-i yabani ördektir. Siz ki av meraklısısınız, bu kuşları görmekle av için muhakkak bir lerze-i iştiyak doymuş olmalısınız.

Parisli– Lakin azizim, ben size müşirlerin adedini sordum. Yoksa müşirlerinizi yabani ördeklerin kara bulutlarına mı teşbih etmek istediniz.

İstanbullu– A, evet, sahih böyle bir şey sordunuz; bakalım.. Lakin.. ha, solda üçüncü kanapeye gelip oturmuş şu iki kadına bakınız. Esmerine iyi dikkat ediniz, ne endam, ne simâ! İzmirli olmalı, hele gözler, hayret..

Parisli– Hakikaten dilber.. Lakin benim size sorduğum bu değildir!

İstanbullu– Evet, doğru.. müşirleri sordunuz... inan olsun bende mikdar-ı hakikilerini bilmiyorum. Besbelli ki var bir mikdar, zira biz her şeye bam başka bir nazarla bakıyoruz. Lakin çoktan beri salnâmeye mürâca'at ettiğim yokta.

Parisli– Hidmet-i askeriye sizde mecburi mi?

İstanbullu– Evet, fakat yalnız vilâyât ahâlisi içün.

Parisli– Nasıl yalnız vilâyât ahâlisi içün! Ya! İstanbul?

İstanbullu– İstanbul müstesnâ, lakin şimdi Kanun-i Esasi ile, artık istisnâlar, imtiyâzlara elveda', Fimâ-ba'ad herkes asker, hatta öyle zan ediyorum ki kur'a ve bedel-i şahsi bile lağv olunacak. Bu suretle bir millet-i müsellaha olacağız.

Parisli– İnsanın inanmayacağı geliyor! Nasıl! Siz, İstanbullular, hidmet-i askeriyeden mu'âf idiniz ha! Müdâfa'a-i vatan içün yalnız taşralı çocuğunu veriyordu ha! O yalnız o! Hiç bu olur şey mi!...

Siz beyler, siz paşalar, siz muharribler, siz mikroplar burada rahat lokumlar ile telezziz-i dimâ', buzlu limonatalarla teskin-i ateş ederken o zavallı taşralı takatsûz, nâmûskârâna bir sa'-i ile tekmil-i kazandığını odalıklarınıza sefâhetlerineze sarf olunmak üzere verdikten mâ'ada çocuklarını da hudûd boyuna gönderiyordu! Bâri bu kahramanların ma'âşâtı pederlerinin ekip biçmekle kazanıp gönderdiği paralar ile muntazaman tesviye olunaydı! Ne gezer, onları çıplak ayak gezdirdiklerini biliyorum. Dul kalan nâmuslu zevceleri bazen bir lokma ekmek için fuhaşa katlanırlar!

İstanbullu– Pek acı şeyler söylediniz! Lakin heyhât pek doğru, fakat yeni Türkiye'nin suçu yok.

Parisli– Öyle hakâ'ik söyledim ki an-ı karib köylülerinizin ma'lûmu olacak.

Bu sırada Büyükdere'ye vâsıl olmuşlar idi. Yolcular çıktıktan sonra vapur Sarıyer, Mesarburnu ile Kavağa doğru yoluna devam etmiş idi. Oradan Anadolu sahiline geçerek şuraya buraya uğrayıp köprüye inecekti. Biraz sonra vapur iki kavaklar arasında bulunuyordu.

İSTANBUL

Meşrûtiyetten Evvel ve Sonra -V

(Keçecizâde İzzet Fuad Paşa'nın Fransızca bir eserinden tercümedir)

İstanbullu – Beykoz'dayız, bu nâmı hâ'iz olan kazanın merkezi bugün burası metrûk olmakla beraber birgün tasavvurumca bir nümûne vilâyeti teşkil edecek mıntıkanın limanı olacak, payi-tahtın bütün servet ve sâmânı hep oradan gelecek hatırınıza geliyor mu? Köprüde bu mes'eleyi size açmış idim. Şimdilik bu vâdide Küçükdere bir girih-i tavkât var ki zat-ı şâhâne içün bir av köşkü olup el-yevm tamamiyle metrûktur. Biraz ötede aşâyân-ı tasvir Akbaba ki, sırf Türk köyüdür. Dört yüz metre kadar daha ileride (Diresni)i nâmındaki ufak köyle Karakulak menba'ı hayat bahişâsı.

Orada asâr-ı hayat birden bire münkatı' olur. Ötede bir ses bir nefes bile vâsıl samâh olmuyor. Orası payi-tahtın müntehasıdır. Sanki dünyanında ucu orasıdır. Sonra ileride dağlar, içinden geçilemez ormanlar, daha daha ötede çiflikât-ı hümâyûn ile bazı oduncu kulübeleri Sultaniye ile Paşabahçe köylerine, yalılarına bakınız. İşte Sahib Molla ile Tevfik Paşa'nın yalıları, sonra cam fabrikası, sonra ta nihâyette bi-nazir İncirköy burnu.

Parisli– Ya şu harâbe ile ufka doğru su'ûd edip gözden nihân olan muhteşem koru?

İstanbullu– (Bir te'sir-i amik-i ihtirâmkârâne ile) orası dehâ-i siyâset meşhûr Fuad Paşa'nın eski yalısıdır. (1850'den 1859) tarihine kadar orada büyük adamın vücuda getirmiş olduğu bir yalı ile bir koru var idi. Hiç kimsenin iyâdetine gitmemiş olan cennet-mekan Sultan Abdülaziz Hazretleri oraya gelip ta'am etmeye tenezzül eylemişti.

Parisli– Fuad Paşa'nın nâmı pek ma'rûftur. Hatta zan ediyorum ki Nis'de vefât etmiş ve Fransa hükûmeti kendisine şanlı bir cenâze alayı yaptıktan mâ'adâ nâşını bir sefene-i harbiye ile İstanbul'a göndermeyi kadir-şinâslık levâzımından adeylemiştir.

İstanbullu– Evet (Raner) nâm zırhlı ile.

Anadolu hisârı ile rumeli hisârı göründü. Şimdi onları güzel seyretmek için mevki'imiz iyidir. Orada idi ki Fatih Sultan Mehmet, Kostantinin süferâsını bi'l-kabul sözlerine şu hitab ile cevap verdi. "Ben İstanbul şehrine hiçbir zarar iras eder değilim. Zira o, sur hâricinde artık hiçbir şeye mutasarrıf değildir. Gidip sahibinize söyleyin ki bu günkü padişah, selâtin-i sâbıkaya benzemez, diğerlerin yapamadıklarını o zahmetsizce yapacaktır.

Kendisi başkaların istemediklerini ister, başkaların teşebbüs etmediklerine teşebbüs eder. İstanbul tahtgâh-ı saltanatım vayahut mezârım olacaktır."

Parisli– Ne güzel, ne azametli sözler. Zan ediyorum ki Hakan-ı müşârü'l-ileyh İstanbul surları üzerine Osmanlı bayrağını ilk rekz eden kahramana fevkâ'l-âde bir mükâfât almak üzere paşalık rütbesini vaad buyurmuştur. Bundan şu anlaşılıyor ki büyük işler gürüldüğü devirlerde ünvânlar öyle (okkalar) ile tevcih olunmuyordu.

İstanbullu– Biz uzaklaştıkça, Hisar daha iyi gözüküyor deyip arkanıza bakınız! Yandan görünüşü nasıl?

Parisli– Hakikat, ne güzel!..

İstanbullu– Sultan Mehmed bu hisarları her ihtimâle karşı berâsü'l-hareket olmak üzere inşâ ettirdi. İntihâb-ı mekân fenn-i harbin en kat-i kavâ'idine muvâfiktır.

Bu sırada vapur köprüye yanaştı. İki arkadaş akşam Pera Palas'ta buluşmak üzere ayrıldılar. Otelde musâhebe-i leyliyeleri esnâsında İstanbullu muhibbimiz, Parisli'ye Boğaziçi üzerine atideki tafsilât-ı mütememmeyi serdeyledi.

Boğaziçi

Ecdâdımız, İstanbul'u feth ettikleri vakit, Boğaziçi ve bahusûs Karadeniz medhaline doğru cihet-i şarkiyesi pek az meskun idi. İki fersah kadar tûli olan bu mıntıkanın mühim bir kısmı el-yevm asâr-ı ümrândan mahrûmdur. Hakikat-i hâlde rumeli fenerinden Büyükdere'ye ve Anadolu fenerinden Beykoz'a kadar her iki taraf sâhili hemen umûmiyetle sarp olup yalı inşâsına müsâ'id değildir.

İmdi, Boğaziçi sükkânı öteden beri ancak leb-i deryada mebni meskenlere rağbet ediyorlardı; o derece ki tûl-ı müddet belediyenin sâhilde rıhtım inşâsı hakkındaki teşebbüsâtına karşı durmuşlardı. Yalının, hakiki yalının temelleri su içinde bulunmalı diyorlardı. Halbuki tepelerin zirvelerinde ne güzel mevâki' var! öyle yerler ki manzarası

bihemta havası canfezâdır! Rutûbetten o müferreh ve fakat mekâr-ı rütûbetten âdi bu gibi mevâki-i mürtefi'ada mesâkin inşâsıyla ne kadar romatizmaların, nekrislerin ve âlâm-ı sâ'ire-i mufassaliyenin önünü alabilecek.

Hayır! Aba'an ced intikâl eden yalı fikri el-yevm hüküm-fermâdır. Ve daha bir çok zaman olacaktır. Bazı nâdir istisnâlardan mâ'adâ sevgili vatandaşlarım umûmiyetle sâhilden olarak hiçbir inşaatta bulunmuyorlar ..... zengin yalı ashâbının sin-i şeyhuhata vâsıl oldukları nadirdir. Halbuki beğenilmeyen tepelerde ikâmet eden fukara balıkçıların yüz sene kadar mu'ammer oldukları kesirü'l- vakı'adır. Eğniyâhanelerinden, â'ile-i hükümdâri erkanına mahsûs mutantan saraylardan mâ'adâ bütün Boğaziçi tulûnca, bir de dağlara yapışmış vehayut vadilerin can-beyninde yapışmış, sâmlara güzel sermâye olabilecek küme küme fukara evleri var. Vadiler kısmen bu ahâliyi besleyen bostanlar, bahçeler ile muhâttır.

Bu köyler iki nev-i olup iki suretle meydana getirildiler. Nev-i evvelki, en az hoş hâl olanıdır, pek uzun bir müddetten beri mevcûddur. Bu kısım köyler, balıkçılığın ihtiyâcâtı, balıkçıların tezâyüdü ilcââtıyla peyder pey vücûda getirilmiştir. Nev-i sâni ise, eğniyânın ma'iyeti halkı tarafından te'sis edilmiş köylerdir.

Kahya evleri, ağa evleri, çırağ edilmiş halâ'ik ve hâdım evleri... Bütün bu hidmetçi zümresi, kendilerini efendilerinin sırasına koymağa cesâret etmediklerinden yavaş yavaş balıkçıların eserine ittibâ ettiler. Ve rutubete haris olan küberâdan daha çok yaşıyorlar.

Anadolu sahilinde en rağbet kazanmış müntehib yerler Beylerbeyi'nden başlayarak ve son iskeleden evvel bulunan Beykoz'a kadar imtad eder. Avrupa cihetinde ise kibâr mahallatı Ortaköy'den başlar Büyükdere'ye kadar mümted olur. İmdi orta tarafından veyahut nefs-i İstanbul'a veya Üsküdar'a doğru beri tarafında bulunan evler mıntıka-i mümtâzeye dahil add olunamaz. Boğaziçinde kâ'in bir ev ale'l-husûs âtide, mezkur iki şartı câmi' olmadıkça ihrâsiyet ve nam edemez: Anadolu hisârı ile rumeli hisârında önden veya yandan nazır olmak, Poyraza ma'ruz bulunmaya vaktiyle olduğu gibi zamanımızda dahi, fakat zamanımızda maziye nisbetle pek te o kadar umûm olmayarak zât-ı şâhâneden âdi me'mûrlara varıncaya kadar herkes, yazın ilk sıcakları basdığı gibi şehri terk yalılara yerleşmek üzere Boğaziçi'ne şitabân olur. Sonbaharın hulûliyle berâber yeniden konağa göç ediliyor.

Türk i'tiyâdâtında mühim bir mevki' işgâl eyleyen göç hakkında bir iki söz söyleyelim. Bu nakilhâne, hayli masrafa mütevakkıf olduğu gibi o eşyâsını da harâb ve berbâd eder. Fakat iş bununla kalmaz. Göç o ma'hûd hidmetçilerimiz içünde ahizilerini soymaya güzel bir firsattır.

Düşününüz ey kâri'ât-ı muhtereme! .. Bu göç dolayısıyla, bazı minderlerinizden ma'âda bütün esâs-ı beytiyeniz, bütün sevglii eşyanız senenin altı ayını şehirde ve altı ayını Boğaziçi'nde geçirmeye mahkûmdur. O eşya Pazar kayıklarıyla, öküz arabalarıyla nakl edilecek!.. Bu nakl esnâsında şikest ve harâb olanlar ne kadar çoktur biliyorsunuz.

Bu i'tiyâdıyla İstanbul'un o kadar kesir olan yangınları bütün servet-i samânımızı belh ve mahv ediyorlar bu âfet ile o i'tiyâda hiçbir şey dayanamaz. Mücerred bu satırları yazanın hemen saray kadar üç kıt'a evi tamamiyle tu'me-i lehib oldu.

Dünyada pek iyi olan herşey gibi Boğaziçi hayatı Osmanlılar içün muzır oldu. Nitekim İstanbul'un fethi dahi aynı suretle netâyic-i meş'ume tevlid etti.

Her ne vakit ki bir millet geçirmekte olduğu devrin ihtiyâcatiyle münâsib bir takım fezâ'il-i cedide bi'l-iktisâb tamâyülât-ı kadimesi ta'dil ve tebdil eylemez, komşuları ve a'dâsı tabi'iyesi kadar kendisini temeddin ve tehziye çalışmaz, ulûm ve fünûna hor bir nazarla bakıp ni'met-i i'zâmayı mu'ârif ile olmakla cehd-i sa'i etmez, ve ale'l-husûs hasâ'il-i cemile-i aslıyesini kayb etitği hâlde kuvâ-yı cedide istihsâl iktisâbına ciddi bir surette müteşebbüs olmaz... o millet içün müvâzeneyi tamamiyle kaybetmek bir emr-i zarurîdir.

O halkı meyanında kadınların kesretiyle mütevâfik olarak Boğaziçi'nde imrar olunan o hayat-ı rehâvetkârâne bi't-tâbi' Osmanlılar'ın temâyülât-ı cengâverânelerini imhâ etti.

Boğaziçi'nde geçirilen ömr-i leziz kadar hiçbir şey, insanı o derece sermest-i husus olarak atâlet ve rehâvete sevk edemez.

Yazın şehirde bütün bir halk, güneşin kızgınlığı altında yanıp kavrulurken, Pariste, Londra'da, Berlin'de, her yerde şiddet-i harâretten nefes alamazken, yalısının penceresinde oturmuş olan bahtiyârın cildini serin, müferreh bir nesim-i latif okşar. Kendisi, gecelik arkasında olduğu halde bir tarafa uzanmış, zihninde fevc fevc hayalat gelip geçiyor, fakat esâsen hiçbir şey düşünmekle meşgûl değil.. sular, ma'li akıyor,

nesim latif ve mu'tedil esiyor. Rüzgar altında, uçar gibi ilerleyen kayıklar beyaz yelkenleri, beyaz martı kuşlarına rekabet ediyor. Bunlar yegâne alâ'im-i hayattır.

Bu sükûnet-i lâciverdide herşey bir hâb-ı nuşin... varmış, güya ki fa'âliyet-i beşeriye tenvim edilmiş, hiçbir şeye a'mâl-i zihn edilmek yok, saatler, günler, aylar, seneler geçer; fakat; mevki'in bu hüsn-i letâfet-i semârı azalmaz. Şayed meyanelerinden birisi, kendimizi milel-i müttehidenin seviyesine i'lâ içün yapılacak şeyler olduğunu anlarda ibrâz-ı fa'aliyete teşebbüs ederse diğerleri ona der ki: Buna ne hacet! Bizim şu hâlimize, hoş değil mi? İyş ve nûş edip, süvûh-ı ferâh bal ile avâkib-i umûra muntazır olmak! Hakâ'ik-i maddiye ile it'âb-ı zihinden ise evâhire vakf-ı halyâ etmek daha iyi değil mi? Bahtiyar onlardır ki böyle bir hayalâtla yaşar ve böyle bir memât ile ölür: Müntehâda, saadet-i ebedisi ile cennete varır. En dilgüşâ hedâ'ik, en pâyidâr lezâ'iz ve huzûzâtı hep orada..

İşte hep buna mebnîdir ki biz, güçlükle tekemmül ediyoruz, biz ki tekemmüle o kadar isti'dâdımız var hakikati hayat-ı ebedi orada ise, burada herşey fâni ise ihtiyâr-ı meşakkat, elkab-ı nef, cehd ve gayret, istihsâl, ta'mir ve ihyâ bütün bu şeyler neye yarar!

Şu suretle düşünen vatandaşlarım hakikaten kuve-i müheyyizeden mahrûmdur. O müslüman ki medeniyetin ni'me ve kavâ'idine nazar-ı nefret ve hakâretle bakar ve refah ve saadeti, servet ve sâmânı, zinet ve mükemmeliyeti asb adeder, o adem-i beni a'zam ve ..... evâmir ve telkinâtının hakikatından gâfildir.

"Hazret-i Muhammed çadırda ikâmet buyuruyordu. Bizde onun gibi yapmalıyız. Vâlâ-i rızâsına muhâlif hareket etmiş olunur" demeyiniz. Bu bir hayatı azimdir. Hazret-i fahr-i kâ'inât'ın refâhiyet-i beşeri, cehd ve gayreti, umûr-ı âlemin tensik ve ıslâhâtı men' ve takbih buyurmadı. Bi'l-akis!.. Fakat biz medeniyet-i hazıradan ne kadar uzak isek hakikat Kur'aniye'dende mütebâ'iddir. Fenâlık oradadır.

Siz ey Boğaziçi'nin Mümâs-ı günâ günü, pâyidâr olunuz. Buzlu şerbetler, leziz meyveler... Dünyanın en nefis çilekleri, bi-hemtâ envâ-ı arzumlar, bulutsuz semâ; siz hepiniz pâyidâr olunuz. Lakin ey aziz kardeşler terakki-i temeddünün memleketimize gelmesine mâni' olmayınız: takarrüb-i ilellah, te'ali ile olur.

Mesireler

Bir müddetten beri Boğaziçi'nin bazı sekenesi, peyder-pey ta'dil ve tebdil-i âdat etmekte iselerde mesirelerine o eski mesirelerdir. Göksu, Boğaziçi'nin orta yerinde bulunduğu gibi kendine mahsûs birçok tabi'iyeyide câmi' olduğundan Cuma günleri oraya gidip gezmek bir âdet-i kadimedir.

Leb-i deryada şirin zarif bir çâyır; can beyninde iki küçük su, ki bir ceryân-ı latif ile ve fakat mümterizâne bir surette gelip, Boğaziçi'nin mehâbetli akıntısına dökülür. Çayırın orta yerinde beyaz mermerli, oymalı, ziyenetli bir saray ki zengin bir gelinin libâsı mutarrazına mesâbe. Sarayın yanı başında kuvveli dört cepheli bir çeşme ki şark usûl-ı mi'mârisinin bir bedi'a-i kemâli olan Ayasofya'daki çeşme-i dilirânenin bir en müzeci sagiri

TARİH-İ MEDENİYETE BİR BAKIŞ

Viktor Hugo'dan

Tarih-i medeniyetin edvâr-ı tekâmülü piş-i nazardan sür'atle geçirilince pek mu'azzam ve muhteşem bir manzara karşısında bulunuyoruz. Orada medeniyetin asırdan asıra istinâd ederek küre üzerinde tedric ile intişâr ettiğini, bazen bütün sathını istilâ eylediğini görüyoruz.

Medeniyetin matla-ı Asya ve hurâfat-ı akvâmın behişt-i hâkisi nâmını verdikleri o esrârengiz Hind, merkezidir. Afitâb gibi onunda fecri şarkta sönmüştü. Yavaş yavaş uyanarak gühvâre-i Asya'iyesinde tevessü' ettiği zaman güzergâh-ı tuğyanında dünyanın bir köşesinde asâr-ı âtiyesinin ilk taslağı, ilk nümûneleri olan hiyeroglifi, topçuluğu, taba'ati ile beraber Çin'e tersib etti. Ve diğer bir köşesine garbte, Asuri, İran, Kalde gibi cesim hükûmetler, ve bu gün izleri bile zâ'il olan Babil, Sus, Persepolis gibi cihân payitahtları bir takım şa'şa'adar zamanda bugün a'sâr arasında ancak bir iki şu'â-ı hâtıfını gördüğümüz şarkın bu medeniyet-i aliye-i ilahiyesi olanca debdebe-i fürûğu içinde ışıldıyordu. O bize şimdi o kadar mühim, o kadar dûradûr ki nazarlarımız inanmak istemez. Halbuki medeniyet dâ'ima gidiyor, dâ'ima tevessü' ediyordu... Topraklar ihtiyacına kifâyet etmedi. Sevâhili, deryayı istimlâke başladı. Çiftçileri, çobanları, balıkçılar, tâcirler ta'kib etti. Fenikeliler, Firigler, Sidon, Truva, sazepenavinin şehirleri bu hücûmun mahsûlüdür. Fakat artık hâl-i işbâ'a gelen Asya kıt'asında medeniyet sanki tuğyân ediyordu. Afrika'nın rehkzarına tesâdüf eden, şimâl

taraflarında, râhib, tâcir, fellâh ve mellahtan ibaret bir memleketin, Mısır-ı mu'âmma engizin temellerini attı. Bu âdat Asya medeniyetinin, Afrika medeniyetine, hükûmet-i ilâhiyenin, cumhûriyât-ı ticâriyeye ve en nihâyet, (Babilon)un Kartaca'ya insibâbı idi.

Fi'l-hakika, yek diğerini ta'kiben beliren Asya, Afrika ve Avrupa medeniyetlerinden üçü de Mısır'a istinâd eder. Mısır, bu kıt'a köhne binayı mazinin miftâhı gibidir. Medeniyet buraya tesâdüm edince iki kısma dağılıverdi. Biri şimâle, biri garbe düştü. Ve Yunanistan bir ebr-i hayal içinde doğuyorken Sidon Kartaca'ya Afrika'ya taşıyordu. Şimdi sahne değişti. Artık Asya intifâ-pezir olmuş, sıra Afrika'ya gelmişti. Kartacalılar babaları Fenikeliler'in eserini ikmâl ettiler. Arkalarında Nubye, Habeş, Tigris, Etiyopya ve nevmidi kraliyetler te'essüs eder ve hitte-i ateşin peydây, feyz ve hayat etmeye çalışırken onlar da denizleri atlıyor, muttasıl ilerliyordu. Sicilya, Korsika ve Sardunya'ya çıktılar. Artık Bahr-i Sefid kifâyet edemez oldu. Bi-şumâr gemileriyle Herkül direklerini güzâr ettiler ki biraz sonra Romalılarla Yunaniler'in bâdebân ihtirâzı arasını hudûd-ı cihân sanarak geçmeyecekti. Bir müddet sonra Kartacalılar İspanya şibe-i cezîresini güzâr ediyor. Avrupa'nın sevâhil-i garbiyesini sıralayarak şimâle doğru azâd-eser ilerliyor ve fenike lisanını güzergâhına saçıyordu ki İrlânda, Gavl (Gal) ve (Armorika) ülkelerinde ve hele ilk ziyaretgahları olan (Bisken) havâlisinde eski İbrani ile memzûç bir hâlde bu rişâşelere tesâdüf olunmaktadır.

Fenikeliler bu seyranda (Seltler)e ticâret ve san'atlarından biraz öğretmişler, onlara dinleri hakkında ma'lûmât vererek (Saturn) ibâdet-i vahşet âmizini ki bu âlihe Seltler'in (tutar)sını vücûda getirecektir – ve adam kurban etmek adetini tanıştırmışlardı. İşte böylece Kartaca Asya'dan naklettiği hükûmet-i ruhâniye esâslarını vahşi ve hunriz medeniyetiyle tahmir ederek Seltler'e tedvin ettiler.

(Dervid) lerde herşey şark ile temâsta bulunduklarını ihsâs eder. İri (Hiyeroglif) intıbâ'âtını hâvî olan âsâr-ı âtikaları ise tamamiyle Mısır'a a'iddir. Ve bunların Fenikeliler ile nakledildiğini kimse isbât edememiştir.

(Teb) şehri gibi Britanya'da bir (Karnak) sarayına mâliktir. (Pan)ların payı cür'eti, bu kadarla kalmayarak, belki daha uzaklara gitmiş, kimbilir daha ne ülkeleri çiğnemiştir. Garip değilmi ki bunca a'sârın ufûlunden sonra Amerika'da güneşe tapanlar bulunsun, (Âsurî)lerin (Belusi)ne ve İranilerin (Mitira)sına tesâdüf edilsin! Şâyân-ı ta'accüb değilmidir ki Asya ve Afrika petgedelerinin enkâzı olan (Vestal)ların

(güneşin kızları) ki Romalılar tarafından yine Kartaca'dan alınmıştı – ber cedide müsâdif-i nazar olsun.

(Peru)da, (Meksika)da öyle harâbât mevcûddur ki, tarz-ı i'mâl ve tezyini i'tibâriyle (Asuri)lere ve şekillerine, (Hiyeroglif)lerine nazaren Mısıriler'e â'id olan enkâzıyla müntefi bir medeniyetin suhûd-ı şa'şa'adarıdır. Hülâsâ, Kartaca, Asya medeniyetine vâris ve deryalara hâkim olan bu dev-i muhavvel bir kolunu Mısır'a dayamış ve diğerleriyle hemen bütün Avrupa'ya sarmıştı. Bir müddet Kartaca milletlerin merkezi, kürenin mihveri oldu. Cihân-ı Afrikâ'nın ziri hükmünde idi.

Yavaş yavaş Mısır'ın Yunanistan'da, bıraktığı dâne-i medeniyette neşv ve nemâ bulmaya başladı, teceddüd etti, tevessü' etti. İlk mahsûlünde Asya'nın indifâ'âtına karşı muhâfaza-i mevcûdiyete muvaffak olacak, bu mader-i kadim-i milelin metâlibât-ı azimetkârânesine karşı göhüs gerecek bir kavim vücûda getirdi. Fakat hayfa ki medeniyeti müdâfa'a eden bu millet onu neşr ve ta'mime muvaffak olamıyordu. Bu toprak, aralarında vahdet ve irtibât bulunmayan, yekdiğeriyle muharib bir takım küçük cumhûriyetlerden müteşekkildi ki bunların her birinde aristokrasi, demokrasi, oligarşi ve kraliyet gibi eşkâl-i muhtelife-i idâre suret-i dâ'imada mütesâdim idi. Kâh turfanda bir takım sınâyi-i nefise ile yorgun ve kâh bir takım haşin kanunlar altında zebûn, Yunan halkı şekimetten ziyâde melâhate azimetten ziyâde zerâfete mâlikti. Orada medeniyet iktisâb-ı tab ve tuvân etmeden peydâyı rikkat ve nezaket ediyordu. İşte bunun içindir ki Roma, Avrupa'nın meş'alesini Atinalılar'ın elinden kapmakta isti'câl etmiş ve kapitolun üzerine dikerek aleme gayr-i muntazır nurlar, ziyalar saçmaya başlamış ve nihâyet enmuzec-i müthişi olan kartal gibi kanatlarını açarak pençelerini dikerek yıldırım kapıp havâlanmıştı. Kartaca arzın güneşi idi. Gözlerini ona tevcih etti. Kıt'aların muhitlerin, milletlerin sultanı olan bu şehir, servet, debdebe ve dârât içinde tâbdâr idi. Halkı artık sa'yi zaman ve insandan nasibi kalmamış, sanki meşbû' olmuş, hitâm ve kemâle ermişti. Ve Afrika'nın bu mülükiye-i yegânesi zirve-i bâlâter medeniyete vâsıl olduğundan artık yükselmeyecek, ve bundan sonra her hatve-i terakkisi bir intitât bir sükût olacaktı. Roma ise henüz pürtâb ve hayat idi. Gerçi oda eline geçen her fırsatı i'tinâm etmişti. Fakat zenginleşmek için değil etmiş olmak için. Henüz yarı vahşi, yarı barbardı. Terbiyesi nâ-tamam, serveti mefkûd, peşinde bir şey yok, önünde her şeyi vardı.

Bu iki kavm bir müddet ruberu yaşadılar. Birisi şa'şa'a içinde dinleniyor, diğeri gölgede büyüyordu. Fakat yavaş yavaş her ikisi de inkişâf için daha ziyâde toprak ve havaya arz-ı ihtiyaç ettiler.

Roma, Kartaca'yı ta'zibe başladı. Kartaca ise onu çoktan beri mu'azzeb ediyordu. Zaten, Akdeniz'in iki sâhil-i mukâbilinde nesimen-i güzin birbirini yakından görüyorlardı. Artık bu deniz aralarını fasl edemeyecek hâle geldi. Ve Avrupa ile Afrika birbiri üzerine çökmeye başladı. Ve elektrikle meşbû' iki bulut gibi tesâdüme hazırlanıyordu. Sâ'ika kariben intirâk edecekti. İşte bu büyük drâmın neticesi buradan başlar... Önümüzde ki aktörler kim?.. İki kavm, biri tacir ve mellâh, öteki asker ve fellâh, iki millet ki birisinin hükümdârı altun, diğerinin ki demir; Kartaca ve Roma iki cumhûriyet ki birisinde zimâmdâran kibar, diğerinde ise ruhban ordusuyla mağrur Roma, donanmasına müstenid Kartaca; salhurde, zengir ve kurnâz bir Kartaca, taze fakir ve zinde bir Roma; mâzi ile istikbâl, fikr-i ihtirâ' ile fikr-i istilâ, peri'i seyâhet ile ve ticâretle iblis-i harb ve şöhret; bir taraftan şark ile cenub, ve diğer taraftan garb ile şimâl, hülâsa, iki cihân: Afrika medeniyeti ile Avrupa medeniyeti.

Bir müddet iki düşman yek diğerini süzdü. Cenkten evvel her ikiside müthiş ve muhib idi. Roma bütün sekenesini silâhladı. Kartaca ise İspanya ve Armorika ile Romalılar'ın müntehiyi âlem sandıkları Britanya'ya zâten sahib, Avrupa'da na gehân zuhûr ediyordu ve cenk başladı. Roma'nın donanması hasmının kaba bir naziresi idi. İlk nâ'ire-i cidal şibe cezîresi ile adalarda işti'âl etti. Roma, Kartaca'ya Yunanlıların Mısırilerle müsâdif olduğu Sicilya adasında, ve bi'l-ahire (bilahere) defa'atla Avrupa, Afrika'nın Şark ile garbın cedelgâhı olacak İspanya'da hücum edildi. Nihâyet cihân ateş aldı. Bu iki dev, muhib göhüs göhüse geliyor, çarpışıyor, bir birini arıyor, kovalıyor, bırakıyor, yine yakalıyordu.

Kartaca Alpleri aştı, Roma denizleri. İki kavm iki insanda temsil etti. Anibal, İspeçyan, Bunlar kanlı, ölümlü bir dü'elloya tutuştu. Roma bir aralık sendeledi... fakat! "Anibal de Portas" (Anibal kapılarımıza geldi), nidâyı iştiyakla doğrularak olanca kuvvetini topladı. Ve bir hamle-i akûrâne ile Kartaca'nın üstüne atılarak onu yeryüzünden sildi.

Bu vak'a tarihin en muhteşem menâzirinden biridir. Orada yalnız bir taht devrilmekle, bir şehir göçmekle, ve bir kavm sönmekle kalmıyor. Orada başka bir şey

var, birinci defa görülmüş, bir defa görülebilir! Bir kevkeb sönüyor, bir alem batıyor, bir cemiyet bir cemiyeti boğuyor.

Evet, boğuyor. Hem de pek zâlimâne. O kadar ki artık Kartaca'dan hiçbir şey kalmayacak. A'sâr-ı mâziye onu tanırsa ancak hasm-ı haşinin himmetiyle tanıyacak. Ve ahlâf barbar medeniyetini nizâmsız hükümeti ve hunriz ibâdetiyle Afrika'nın bu payı tahtını keşif zulmetler ve arasından göçebilecek ve sekenesini, sınâyi'i nefisesini, mu'azzam heykelleri, ateş püsküren donanmalarıyla bu melâhân memleketini Romalılar bir âlem-i âfil diye yâde edeceklerdi.

Fi'l-hakika Kartaca'dan hiçbir şey kalmadı. Roma'yı tâb-ı zafer, nefes alıyor, dinleniyordu. Onunla berâber bizde nefes alalım.. İki nısf-ı kürenin müsâra'ası bitti.

Garbın, şarka karşı gösterdiği bu aksü'l-amel hareketini Yunanistan'da iki defa tecrübeye kalkmıştı. (Argos)a Turuva'yı yıktı. (İskender)İran'ı çiğneyip geçerek Hind'i vurmaya gitti. Fakat, Yunan kralları bir şehri, bir imparatorluğu yoluyordu. Makedonya serserisinin Asya'yı suğrada açabildiği rahne ise ayağını çeker çekmez kapanı vermişti. Bu bi-pâyân-ı dramda Avrupa rolünü temsil edebilmek, medeniyet-i şarkiyeyi öldürebilmek içün bir Asil, bir İskender kifayet etmiyordu. Bir Roma lazımdı.

Uçurumları, derinlikleri ölçmekten zevk alan dimağlar burada bir su'âl irâdından men'i nefs edemez: "Bu cidâl-ı Kartaca'nın galebesiyle netice-pezir olsaydı nev'i beşer ne hâle girerdi. Yirmi asırlık bir sahne tebdil-i mekân etmiş olurdu. O hâlde cihanı idâre eden askerler değil tacirler olacak, ve Avrupa ormanlar ve sisler içinde metrûk kalacak ve küre üzerinde meçhûl bir şey te'essüs edecekti. Böyle de olamazdı, kumlar ve çöller Afrika'dan ayrılmaz. Mutlak sahne-i Avrupa'yı terk etmek lazımdı.

Nasıl ki öyle oldu. Kartaca'nın sukûtunu müte'âkib Avrupa medeniyeti rûnumûn olmuştu. Roma mahirü'l-akûl bir sür'atle büyüdü. O kadar tevessü' etmişti ki nihâyet inkisâma mecbûr oldu. Hükümrân-ı cihân, harb edecek düşman bulamayınca cenk-i dâhiliye ma'rûz kaldı. Ve asırdide bir meşe gibi genişliyor, ve genişledikçe sâkını deşiyor, üzerinde rahneler açıyordu.

Ma-mafih medeniyet orada kargir olmuştu. Roma gitgide medeniyetin cezri, sonra sakfi ve en nihâyet re'si oluyordu. Çılgın kayserler serir-i saltanat-ı cihânı beyhûde şarka taşımaya çalıştılar. Yalnız kendileri naki mekân ediyorlardı. Medeniyet

arkalarından gitmedi. (Bizans)ın yerine bir İstanbul kâ'im olacak, Roma, Roma kalacaktı.

Fi'l-hakika bütün tebeddül (Kapital)ün yerine (Vatikan'ın) geçmesiydi. Önce kılıncına dayanan Roma şimdi daha metin olan dine istinad ediyordu. (Piyer), (Sezar)a vâris oldu. Artık Roma hareket etmiyor. Yalnız söylüyordu. Ve sözleri bir ra'dı tarraka-feşân idi ki sâ'ikaları ervâhı sarsıyordu. Fikr-i istila hiss-i dindari içinde eridi. Ve bütün milletlere aks-endaz olan bu muherrâk cihan üzerinde bir pâpânın balkonundan fışkıran sözler yalnız bir belde-i mukaddeseye değil belki tekmil-i hâkdâna râci' oluyordu.

İşte Asya'yı, Afrika'yı, vücûda getiren bir hükûmet-i ruhâniye olduğu gibi Avrupa'yı da teşkil eden o oldu. Her şey üç kelime ile telhis olunur: Babil, Kartaca, Roma, Papa minber va'zinde hükümdârâne hâkimdi. Roma yalnız âlem-i ruhâniyetin değil cihan-ı cismâniyetinde payı tahtı idi. Müşfik bir vâlide sıfatıyla Avrupa a'ile-i kebiresini iki defa pâyi istilâdan vikâye etti. Atila ile Vandallar Roma surlarına çarparak geri dönmüşlerdi. Abdurrahman ile Araplar'ın tecâvüzüne karşı ise (Sarl Martel)i teşci' eden yine Roma olmuştu.

İşte iki bin seneden beri mü'esses olan medeniyet Roma medeniyetidir ki, Küre-i arzı sâyedâr etmiş olan üç büyük medeniyetin üçüncüsüdür. Bu gün belki hitâmâ reside olmuştur. Binâmız pek köhne ve müşerrif-i harab. Roma artık merkez-i cihân değil. Her kavim bir köşeye çekildi. Aralarında ne siyâsi, ne dini bir irtibat mevcud. Fikr-i i'tidâdı istihlâf etti. Fransa ihtilâli inkılâbât-ı diniyenin semerâtını, çürüttü. Hükûmet-i mutlakayı devirdiği Katolik nüfûzunuda parçaladı: Roma'nın canını aldı. Napolyon ise bu cesim sad çâki daha ziyâde hırpalayarak son katre-i hûnini de döktü. Acaba istikbal, hükümet-i mutlaka va papa nüfuzlarından her gün biraz daha uzaklaşan Avrupa'yı ne hâle koyacak? An-be-an Asya'da, Afrika'da Avrupa'da lenker-endazı karar olan medeniyetin seyr-i şahânesiyle devr-i âlem etmek içün tekrar yola koyulmak zamanı gelmedi mi? Daha şimdiden Amerika'ya temâyül ettiği görülmüyor mu? Evet, daha şimdiden ökçeleri Bahr-i Sefid'i güzâr için lazım gelen zamandan az bir zamanda muhiti atlayacak vesâ'iti günâgün icâd etmedi mi? Zaten Avrupa'da yapacak ne kalmışdır?

Bir atikin köhne binâyı saltanatını terk ederek daha müsmir daha bakir topraklar üzerinde istirdâd-ı tab-ı şebab etmesi neden müsta'bid olsun?

Bu faci'a-i a'sârın dördüncü perdesi Amerika'da mı cereyan edecek. Bugün bu husûsta bir fikr-i kat-i peydâ edilemez. Şâyân-ı dikkat olan bir şey varsa oda i'tikâdiyat ve siyâsette anarşinin esâslarını kuran, Avrupa'nın o fersûde cemi'iyyât-ı kraliye ve ruhaniyesine ölüm tohumları eken bir adam, medeniyet-i girizânın penâh-ı müstakbeli olacak bir kıt'anın kaşifiyle aynı asırda doğdu. Bir kelime ile Luter bir âlemi tahrib ederken Kolomb bir diğerinin vaz'ı esasiyle meşgûl idi..

M. RAUF.

LASAL, MARKS VE (ERFORT) KONGRESİ

Almanya'da firka-i iştirâkiyenin[7] ancak Bismarck nezâretinde te'essüs ettiğini geçen makâlemde söylemiştim. 1863 ve 1864 seneleri zarfında ilk sosyalist firkası Lasal(Losalle) tarafından vücuda getiriliyordu.

Lasal mu'allimi (Fihte)i gibi yed-i vâhid taraftarı bir demokrat olduğundan gaye-i amâl-i o esnâda müteferrik bulunan Alman hükûmâtını Prusya'ya rabt etmek ve bir hükümet-i iştirâkiye vücûda getirerek bu suretle ihtiyâcât-ı ameleye çâresâz olmaktan ibâretti. Bu maksadına vüsûl için bir taraftan Bismarck'ı teşci' ediyor ve diger taraftan re'yi âmm usulunun vaz'ı içün elinden geldiği kadar çalışıyordu.

Fi'l-hakika re'yi âmm usûlüyle amele kuve-i teşri'iyyeyi arzularına göre taklid edecekler, emellerine nâ'il olacaklardı. Sosyalist firkası ibtidâları gayr-i mer-i bir zerrecik kadar âsûde bir hâlde ceryân etti. Cehâlet ve sefâletlerine rağmen amele kemâl-i refâhet ve hoşnûdi içinde hayat-güzâr oluyordu. Ve bu hâl belki daha birçok zaman hükümferma olacaktı. Fakat (Lasal) belâgat-ı mukni'asıyla ne müthiş bir sefâlet içinde güzân olduklarını ameleye göstererek onları bir kanâ'at-ı miskinâne ve sükût-ı zelilâne ile ithâm eyliyor ve iddi'âyı hakka teşvik ediyordu.

Lasal, ayniyle (Lord Belân) gibi mâlikiyet-i şahsiyenin mason ta'arruzu olduğunu iddi'â ederek yalnız ameleyi sermâyenin ribka-i cevrinden kurtarmak fikriyle bir takım

[7] Bazı rüfekâyı tahrir tarafından (Sosyalizm)in içtima-i ve (Kollektivizm) ve hatta bazen anarşizmin iştirâkiyet kelimeleri ile tercüme edildiği görülüyorsa da (Kollektivizm) de cem'iyet ve (Sosyalizm)de şirket ma'naları galip olduğundan biz bu yolda tercümesini münâsib gördük.

(Kooperatif) şirketler te'sisine lüzûm gösteriyor ve bu husûsta hükûmetin i'tibâr ve mu'âvenetini celbe çalışıyordu.

Lasal'ın bugün mesleği işte bu neticeye müncer olur. Alman e'âzım-ı iştirâkiyyunun kıdem i'tibâriyle birincisi olduğu halde efkar ve mutâ'alâtında vüsûl-ı nâ-pezir hiçbir emel-i hayatı bulunmadığı içindir ki zamanında te'essüs eden sosyalist firkası pek kısa bir zaman zarfında suret-i kat'iyede te'essüs edecek ve bir sür'at-i mütezâyide ile muttasıl ilerleyecekti. Nasıl ki öyle oldu. Lasal'in vefâtından sonra âlem-i iştirâkiyetin zimam-ı tedviri on dokuzuncu asrın Russo'su hükmünde olan (Karl Marks)a intikâl edince (Sosyalizm)in dâire-i şümûlu âni bir sur'atle peydâyı vüs'at etti. (Karl Marks)'ın (Sermaye) namındaki eseriyle artık büsbütün yeni, ma'kûl, fenni bir meslek-i iştirak-i te'essüs ettiriyordu..

1875'de in'ikâd eden (Fona) kongresine kadar (Lasal)ın iştirâkiyet-i vatan-perverânesiyle etmekte olduğu mücâdeleler nihâyet o tarihten sonra gâlibiyet-i kati'esiyle netice-pezir oldu.

Müte'addid cildlerden teşekkül eden (Sermaye) Almanya'da el-yevm mutavattın olan Sosyalistlerin bile düstûr-ı harekâtıdır. Marks bu eserinde dâ'ima ulûm-ı mevzû'a ve müsbet eden istinbât-ı ahkam ediyor, şimdi tarih ile ve şimdi ilm-i iktisâdın kavâ'id-i esâsiyesiyle isbât-ı müdde'âya çalışıyordu. Orada en ziyade tetebbu' ettiği mesâ'ile arz ve taleb kâ'idesidir. Her hangi bir san'atkârın i'mâl ve furûhat ettiği metâ'ı dâ'ima fâhiş bir bedel mukâbilinde satarak sa'i ve gayretiyle vesâ'it-i tahsiliyesinin ücretini almakla iktifâ etmez.. Bu bir hakikattir. Çünki her yerde servet-i milliye suret-i mütevâdiyede tezâyüd etmektedir. Bu fazla bedele sebeb nedir? Marks bunu sa'in kıymet-i zatiyesinden fazla mahsûl vücûda getirmesine atf eder ki sermâyeye en müthiş hücûma bu noktadadır.

Fikrince sermâyedâr sa'i aherle yaşar. Ve istihdâm ettiği ameleye on saatlik bir zaman-ı sa'iye mukâbil altı saatlik bir ücret te'diye eder. Rekâbetin netice-i lazımesi olmak üzere en iktisâdkar vesâ'it istihsâliye ile mümkün olduğu kadar çok istihsâl etmek mecbûriyeti, makinelerin tekemmülü, taksim-i a'mâlin tezâyüdü amelenin mehâreti zâtiyesini kıymetten düşürür ve kadınlar ve çocukların sa'y ü gayretinden istifâde mümkün olur. Ve amele ücretinin tenâkısı nisbetinde sermâyedârın kârı tezâyüd eder. Ve nihayet bütün bunların neticesi olarak kafile kafile ta'til-i eşgâl eden aç kalmış

amelelere mukâbil ceyb-i tama'ında milyonlar cem'ine çalışan bir iki sermâyedâr vücuda gelir.. Buna çare nedir? Marks'ın fikrince şekl-i hazır iktisadı bu zararı tamamıyla izâle edecek bir mâhiyetde değildir. Alât-ı i'maliye ve levâzım-ı ibtida'iyeyi ve toprağı ferdin elinden alarak hey'et-i müctemi'aya teslimden başka çare yoktur. Bu nazariye zâhiren hakk-ı tasarrufun nizâ'ı yolundaki hayalât-ı ba'ideye benzer, fakat Marks'ın i'tikâdınca o netice-i tekâmülât-ı tedriciye ile kat'iyen husûl-pezir olacak, kendiliğinden te'essüs edecektir. Tarz-ı i'mâl ve istihsâlin tekemmülü sermâyedârın sebeb-i tahakkümü olduğu gibi sermâyedârânın teksiride aralarında tagallüb husûlüne bâdi olmaktadır. Zira cesim sermâyeler dâ'ima küçük sanayi-i imhâ ederek küçük sermâyeleri yed-i vâhidede cem' eylemekte olduğundan cemi'iyet-i hazıre-i beşeriye milyonlarla fukarâdan mürekkeb iki sınıfa ayrılmak isti'dâdını göstermektedir. İşte bunun neticesi olarak ictima'-i kollektif bir hâle gelen sa'i ve gayret bir iki ribka-i sermayeyi parçalamaya suhûletle muvaffak olacaktır.

Bütün bu fikirleri (Sermaye) ile Alman Sosyal Demokrat Fırkası Lasal'ın meslek-i vatan perverânesini terk ederek kendisine yeni bir hatt-ı hareket ittihâz etmişti. 1891'de teşekkül eden (Erfort) kongresinde ise (Marks)ın fikirleri hemen ayniyle kabul edilmiş ve bi'l-cümle Alman Sosyalistler yine düsturü'l-amel olmak kabul olunmuştu. Marks'ın lüzûm gördüğü tensikât-ı içtimâ'iye Erfort kongresi mukarreratıyla iyice ta'yin ve takarrür ettiğinden Marks ve asarı hakkında bir fikr-i nâfi' peydâsı için mukerrerât-ı mezkûreyi ber-vech-i âti gözden geçirmek kifâyet eder.

San'atın inkişâf-ı iktisâdiyesi sanâyi-i sagireyi imhâ ederek ameleyi alat-ı tahsiliyesinden ayırıyor. Ve vesâ'it-i i'mâliye gitgide bir takım merâkiz-i mahdûdede tekâsüf ettiği cihetle bu suretle peydâsı heybet ve azimet eden sanâyi-i cesime perâkende san'atları dağıtıyor. Sa'y-ı beşerin kuve-i tahsiliyesi ise dev hatvelerle tezâyüd etmektedir. Bunun neticesi olarak dest-gâh-ı san'attan tard ve ihrâc edilen amelenin mikdarı her gün çoğalıyor. Sâ'y ile sermâye arasındaki mücâdele ise gitgide kesb-i dehşet ve vüs'at ediyor. Evvelce müstahsale-i semere-i sa'yını te'min eden vesâ'it-i istihsâliye şimdi amele, köylü ve esnâf takımını gaye-i verzisinden mahrûm ederek sermâyedârâna münkâd kılıyor.

Toprak, ocaklar, malzeme-i ibtidâ'iye alât ve edâvât, makineler ve vesâ'it-i nakliye gibi avâmil-i sınâ'iyenin hakk-ı temellükü cem'iyetlere tevdi' edilmedikçe ve

müstehsalât-ı cem'iyyet tarafından vuku'a gelmedikçe avam-ı halkın bu sefâletine nihâyet vermek mümkün olamaz..

Bu tahavvülât-ı içtimâ'iyeden menfa'at-yâb yalnız amele değil şerâ'it-i hazıra altında yaşayan bir ekseriyet-i sefile-i beşerdir. Tahavvülât-ı mezkure ancak sunûf-ı amelenin himmet ve gayretiyle husûl-pezir olabilir. Amele ile para arasındaki bu mücâdele bir mücâdele-i siyâsiyedir.

Çünki âmele bir takım hukûk-ı siyasiyeye nâ'il olmaksızın bu tensikât-ı içtimâ'iyenin kuveden fi'ile çıkmasına muvaffak olamaz. Ve iktidâr-ı siyasiyi eline geçirmedikçe vesâ'it-i tahsiliyenin umûmun tasarruf-ı müşterekesine intikâlini te'min edemez. Sermâyenin mütehakkim olduğu her memlekette sunûf-ı âmelenin menâfi-i aynıdır. Ticâret-i umûmiyenin ittisâ'-ı dâ'imisi herhangi bir memlekette bulunan memleketin makrûz olduğu şerâit-i içtimâ'iyeyi memâlik-i sâ'ire amelesinin yaşadıkları şerâ'it-i içtima'iyeye gitgide rab ve ta'ik ediyor. Binâ'en-aleyh sa'i ve gayretin bu cidalinde bi'l-cümle memâlik-i amelesi hem dest-i vifâk bulunmalıdır.

Sunûf-ı muhtelife-i beşer arasında cins ve menşe-i nazar-ı i'tibara alınmalı ve hukûk ve vezâ'ifi mütesâviye te'sis edilebilmelidir. Bu gayeye vüsûl için Alman Sosyal Demokrat Fırkası ber-vech-i âti metâlibâtta bulunuyordu:

1. İntihâb-ı hâfi ile re'yi âmm usûlunun fırka-i cinsiyet nazar-ı i'tibâra alınmayarak yirmi yaşını mütecâviz olan bi'l-cümle ahâliye ta'mim ve teşmili, müddet-i in'ikâdın iki seneye tenzili, intihâb gününün eyyâm-ı ta'tiliyeden i'tibârı, taht-ı vesâyette bulunanlar bi'l-istisna herkes hakkında hukûk-ı siyâsiyeye â'id bi'l-cümle kuyûdatın ref' ve ilgâsı.
2. Kuve-i teşri'iyenin doğrudan doğruya millete tevdi-i, vilâyât ve nevâhide millete, muhtâriyet-i idâreye i'tâsı me'mûrin ve mes'uliyet-i me'mûrinin millet tarafından ta'yin ve tahdidi, vergilerin her sene ta'dil ve tecdidi.
3. Milletin menfa'at-i umûmiyeye hâdim bir tarzda terbiyesi, asâkir-i nizâmiye yerine gönüllü ordular teşkili, harb ve sulhun vükelâyı millet tarafından te'sisi, bi'l-cümle münâza'at-ı beyne'l-milelin hükm-i usûlüyle hal ve faslı.
4. Hürriyet-i kelâm ve içtimâ-i tenkid eden bi'l-cümle kavaninin lağvı.

5. Hukuk-ı umûmiye ve şahsiye noktâ-i nazarından kadınları erkeklere münkâd eden kânûnların ilgâsı.
6. Avâma mahsûs olan mekâtib-i sağirenin teksiri ve bu gibi mekteblerde tahsil ve vesâ'it-i tahsiliyenin meccânen olması.
7. İntihâb-ı ahâli ile ta'yini, berâ'atı tahakkuk eden mevkûfin, mahkûmin veya maznûniye tazminât verilmesi, cezâyı i'dâmın lağvı.
8. Müdâvât-ı tibbiyenin, vaz'ı haml ve edviyenin meccânen olması.
9. Mesârif-i umûmiyenin servet veya irâd üzerinden tarh edilecek bir resm-i nisbi-i âdilâne ile tesviyesi, halkın miktar-ı servet ve irâdını beyâna mecbûr tutulması, mirâs üzerinden derece-i ehemmiyeti ve karâbetin mâhiyeti nisbetinde bir vergi tarhı, menfa'at-ı umumiyenin ziyâ'ına bâdi olarak bir ekalliyet-i mümtâzenin istifadesine hâdim olan bütün bi'l-vâsıta vergelerin lağvı.
10. Zaman-ı sa'in a'zami sekiz saat i'tibâr edilmesi, on dört yaşından dün bulunanların amele sıfatıyla adem-i kabulu, amelenin gece çalıştırılmaması, beherine haftada lâ-ekal otuz altı saatlik bir fasila-i istirâhat i'tâsı.
11. Teşebbüsât-ı sanâ'iyenin nezâret-i dâ'ima tahtında bulundurulması, amelenin te'min-i sıhhat ve âfiyeti.
12. Zırâ'at amelesiyle hidmetkârlarında amele-i sâ'iresinin na'il olduğu hukûka nâ'iliyeti, hidmetkârana â'id nizâmâtın lağvı.
13. Ameleye hakk-ı içtima' i'tâsı.

Elvâh-ı tarihiyeden

MUSÂHABE-İ TARİHİYE -I

Geçmiş Zamanlarımızdan..

Bir müsâmerede bahsimiz tarihe intikâl etmiş idi. Tarihin ehemmiyetine dâ'ir söz geçerken: - Madem ki ömr-i beşer mahdûddur. İstikbâle doğru tatvili kâbil olamıyor,

mâziye ircâ‘ ederek temdid edilebiliyor; tarih mutâla‘a ettikçe mâzide geçen akvâmın, cem‘iyetlerin ahvâline, tarz-güzariş-i hayatına âdatına, ma‘işetine belki ihtisâsat ve ihtirâsâtına ıttılâ‘ hâsıl olur, bu suretle onlarla birlikte yaşanıyormuş gibi ta beşeriyetin bidâyetine kadar gidilmek mümkün olur, işte ömr-i beşeri tarih sâyesinde mâziye doğru temdid bu demektir. Demiş idim.

Hâzirundan bir zât: – Bu halde ecdâdımızında kendi asırlarındaki suret-i ceryan-ı hayatlarına vukûf-ı kesb ederek Osmanlı a’ilesinin ilk pederleriyle bu günkü evlâdlarını mülâkât ettirebilmek mümkün olacak. Dedi, Evet; dedim ve usûl-ı ma‘işet-i kadimemize, ahvâl ve âdât-ı milliyemize, belki temâyülâtımıza ve’l-hâsıl her şeyimize dâ’ir vukuf-ı tarihimiz olursa dediğiniz hâsıl olur.

Sami‘in arasından bir ses: – Fakat; dedi bunlara dâ’ir ne biliyorsunuz? Şu gayr-i muntazır i‘tirâzı red etmek içün hazırlandım tabi-i bir infi‘âl ile cevabı verecektim. Bu mebhase dâ’ir elimizdeki vesâ’itin, me’hazlerin, ma‘lûmâtın fikdânına rağmen- herşeyi biliyoruz diyecektim.

O tarafa teveccüh ettiğim sırada medid bir hayat içinde dehrin te‘âkib-i sefahâtın temâşâdan yorulmuş harem-dide bir nazarın bana in‘itâfını gördüm. Cümlemizin hürmet ettiği bir ihtiyar (.....)in büyük pederi nurâni ve mütebessim çehresi ile bana teveccüh etmiş idi. Nazarlarımız tekâbül edince sözünde devam etti.

– Evet, ne biliyorsunuz? Hem ne öğrenebileceksiniz?Kâbil miydi ki bir muhit içinde yaşamadan o muhitin hayatına vukûf hâsıl olsun?.. Meselâ, Yeniçerilerin ilgâsını kitaplarda okursunuz; fakat biliyor musunuz ki o vak‘anın hin-i ceryânında nasıl hisler, nasıl tereddüdler geçmiştir?... Bunu görmeden bilmek kâbil değildir. Ben o zaman genç idim; büyük dedemin Hotin kavgasında kendini yaralayan bir rus süvârisinden i‘tinâm ettiği sâvâtlı bir kılıcı takınarak sancak altına gitmiş idim: Bizi Mısırlı Ali Bey koluyla At meydanı kışlasına sevk ettiler, Horhor’dan ileriye kadar gitti, kışlayı topa tutacaklardı: Ağa Hüseyin Paşa, Nuğman Ağa hep askerle orada idiler; iki top koymuşlardı; birinin başında duran humbaracı ustası bir türlü ateşlemiyor, tereddüd ediyordu; sol elinde kise delmeye mahsûs biz, sağ elinde yanar fitil ile topa yaklaşıp çekiliyordu; İbrahim Ağa’nın mehib bir sesle ne korkuyorsun be..! Bana verde önce ben ateşleyeyim” diye bağırdığını, herifi göhsünden

iterek elinden yanarı alıp falyaya yaklaştırdığını, topun patladığını, gök duman içinde kaldığımızı, yanımızdan bir evin camları kırıldığını, kışla kapısının bir kanadının önünde duran ahâliden birkaç kişi ile berâber devrildiğini hâla görüp işitiyorum gibi geliyor. Bunları görmeden bilmek nasıl mümkün olur:.?

İhtiyarın muhterem simâsındaki ciddiyet infi'âlimi unutturdu. I'tirâzını redden vaz geçtim, daha ta'mikte fâ'ide gördüm.

İşte, dedim, bu izahâttır ki bize tarihte hakikate vusûle yardım eder; bahsettiğiniz vak'adaki tereddüdlerin sebepleri kütüb-i tevârihe geçtiğinden o zamana kadar halkın yeniçeri taraftarlarlığında bulundukları halde rafte rafte bu fikirden vaz geçerek etvâr-ı nâbecâlarıyla hakikaten hükûmetin başına bir belâ kesilmiş olan Yeniçeri'nin kalkmasında nasıl hidmet eylediğini kitaplarda okuduğumuz zaman meselâ; Sultan Ahmed Meydanı'nın o günlerde ki müzdehim hâlini, efkâr-ı ahâliyi geçen sözleri teyakkun ettikçe güyâ bizde berâbermişiz gibi oluyoruz, ancak bu maksadı te'min edecek surette müdakkikâne yazılmış vekâyi'nâmeleri bulmak ve dikkatli tetebbu' etmek lâzımdır.

Sözüm bitince muhterem ihtiyarın beyaz saçlarla müzeyyen bülend-i nasiye-i pâkında buruşuklar çoğalarak alâ'im-i tefekküri daha ziyâde zâhir oldu.

Evet, dedi, doğrudur, fakat her teferru'ât zabt edilememiştir, okuyup öğreneceklerinizi, en az ihmâl edilmiş hatırattır, yoksa herşey yazılmamıştır. Bulamazsınız, okuyamazsınız.

Şu noksan-ı tarihiyi bilmiyordum, tasdik ettim ama şu mülahazâtı, serde muktedir olan asır-didenin kendi bir asırlık ömrüyle idrak ettiği daha eski hayat erbânın zamanını birleştirerek bir silsile-i müşâhedât vücuda getirebileceği hatırası, bundan istifade emeli ile sordum.

– Her halde sizde uzun bir müşâhede mahsulü olarak böyle teferru'ât hatıraları olmalıdır. Mutlaka eski devirlerin bize vâsıl olamayan hakikat-ı vekâyi'ine usûl-ı ma'işetine daha bilmediğimiz bir çok şeylerine dâ'ir.

– Belki; dedi.

Biraz nazlı olsa bile ibrâm ile söyletebilecektim, artık bu zâtı bir zi-hayat-ı tarih adediyordum. Huzzardan benim ile beraber merak ve sabırsızlık izhar edenler oldu. Her taraftan bir suret-i ibrâm koptu.

İhtiyârın her medide simâyı mehabetinde saçılan ibtişâm arasında bir renk-gurûr var idi. Kehribâ ağızlığından bir iki nefes tütün çekip sigarasını tablaya koyduktan sonra eline aldığı tesbihi sallayarak:

– Evet, dedi; nakil suretiyle babadan oğula intikâl eden rivâyâtta mutlaka mubâlağa olmakla beraber tabi'ilikte mevcûddur. Bâ-hûsus o rivâyât arasında bütün bütün efsâne kâbilinden olanı da bulunursa da yine muhteri-i olan kavmin isti'dâd ve tebâyi'inin tasvirleridir. Hatıramda bu kâbil efsânelerden bir çoğu kalmıştır ki ekserisi ma'işet, hissiyât, hayal husûsunda birer tasvirdir. Bunlar öteden beri mesel dâ'ir olarak gelmiştir.

İdrâk ettiğim zamandan evvel yaşayıp benim çocukluğumda asır-dide ihtiyar olarak gördüğüm zevâtın kendi zamanlarında geçen vekâyi'den veya onlarında kendilerinden evvelki devre-i hayat erbâbından işittikleri vak'alardan olupta bana naklettiklerinden başka kendi bir asırlık ömrümdede müşâhede ettiğim bir çok ahvâlin mecmu'ası mühim bir yekün teşkil eyler. Söz buraya peyveste olunca pir-i muhteremin ehemmiyet-i tarihiyesi nazarlarımızda büyümüştü, bahsettiği, vadilerden kendi intihâbıyla nâdide bir parça nakletmesinde ısrara başladık. Vekâyi-i meşhûre az çok ma'lûm idi ancak kendi zamanının muhitine, hayatına, ma'işetine, ahvâl-i ruhiyesine dâ'ir vereceği ma'lûmâtın ehemmiyeti ziyâde idi;

O mebâhiseye dâ'ir söz söylemesi matlub olduğunu kendiside derketti, şeyhûhatın verdiği münis bir vakâr-ı tabi-i ile:

– Evet çocuklar.. Sizin arayıp kendi kendinize bulamayacağınız bir hikâye söyleyeyim. Bakalım ben gençliğime â'id bir zamanı, bir muhiti tasvir edebilecek miyim? Dedi.

Hepimizde nazarlar dört açılmıştı. Ahenk-i selâseti düzgün, pür-vakâr bir tarz-ı veciz ile başladı. Söyleyiverdi..

"İstanbul'un o zaman ki hâlini bilmezsiniz. Sokakların darlığından şehinşeynli evlerin, saçakların birbirine iltisâkından bir manzara-i garâbet-nüma var idi. Bu hâl o

derece idi ki gözle görülmezse inanılmaz. Söylenen sözlerin, rivâyetlerin mübâlağa olduğuna haml edilir, fakat iyi biliniz ki, mesela Hoca Paşa'da bir adamın pençeresi önüne koyduğu çiçek saksılarında rüzgardan yapraklar kımıldanırsa – Mevla Karadeniz'dekilere imdâd eylesin gâliba su ile karşılaşmasın diye başka arabaların sokaklarda gezmesini yasak ettiripte günün birinde sokakta karşudan bir araba çıkarak sıkışıp kalması üzerine yasağı muhafaza edemediğinden dolayı Salih Paşa nâmında bir vezir-i azamını katletmesi mübalağa değil o zaman ki halini musavver birer vak'a-i hakikattır.

Şehirde en geniş yerleri meydanlarla câmi-i havluları ve hücra yerlerdeki hâli arsalarla bostanlar idi. Hücrayerler derince, şimdiki hâle göre şehrin kal'a civârına yakın mahalleleri hatıra gelmesin, o zamanda bu tamamen bir aksi idi.

Bir şehrin en ma'mûr ve kalabalık yerleri şehrin medhasleri ile bi't-tâbi' oralara yakın olmak lâzım gelen ticâretgâhlarıdır. İstanbul'un ise hem denizden hem karadan muvâredesi olduğundan bu medhal keyfiyeti dağınıktır. Fakat bugünkü hale göre şehrin gerek denizden gerek karadan medhâli birbiriyle birleşmiş gibidir. Liman ve istasyon civarı medhal sayılır, halbuki değildi. O zaman denizden muvârede liman civârında olduğu gibi karada olan muvârede dahi şehrin kara tarafindaki mevki'lerinde olurdu.

Böyle büyük ve muntazam vapurlar daha dünya yüzünde ta'ammüm etmemiş, deniz ticâreti yelkenlilere münhasır bulunmuş olduğu o zamanda karadan olan muvârede İstanbul'un sahilde bulunmasına rağmen yine denizde olandan ziyade idi.

Rumeli şimendüferi henüz yok, muvârede, nakliyât hep kârbânlar, arabalar, hayvanlarla icrâ olunurdu. Kal'a kapıları dâ'ima âmed-şid ile işlek bir güzergâh idi. Bu günkü hâle nisbet el-yevm en ma'mûr gördüğümüz mahalleler o zamanın hücra ve harâb, gördüğümüz kal'a civârı mahallelerde en ma'mûr yerlerdi. Ancak liman civârıda deniz muvâredesinden dolayı, ticâretgâh ve ma'rûr idi.

Şehrin kal'a civârında hâlâ asarını gördüğümüz bazı büyük büyük binalar o semtlerin kıymet ve i'tibârına delâlet eder. Çünkü şehir, şimdiki gibi öyle her tarafa dağılmış olmadığından bütün servet ve sâmân şehir ve sur dahiline masrûf olurdu. Kal'a kapıları civârı, birer pazar yeri, çarşı hâlinde idi. Civârları da o nisbette mu'teber idi. Tekmil-i Rumeli'nin her tarafından da Bender'den, Akkerman'dan, Vidin'den, Belgrat'tan, Bosna'dan, Yanya'dan, Mora'dan, Selânik'ten, İstanbul'a gelen emti'a

yolcu, herşey karadan gelerek kal'a kapılarından şehre girerdi. Fakat bu kapıların en işleği olan hemen tekmil-i Rumeli'ye giden gelenlerin güzergâhı olmak i'tibâriyle Edirne kapısı idi.

Kal'a kapısının iç tarafından Çukurbostan'a gelinceye kadar olan yolun iki tarafı ma'mûr dükkânlarla müzeyyendi. Bu dükkanların ekseri kepenkleri sert renklerle boyanmış kahve dükkanları idi. Aralarında, saraç, nalband, muytab, silahcı gibi yolcu levâzımıyle iştigal eden dükkânlarda vardı. Sokak içlerine doğru tevessü' etmiş çarşı teferru'âtıda mâmûr idi. Bir yolcu Saraçhâne'de tedârik eylediği at takımlarından ihmâl ettiği bazı şeyleri burada ikmâl eder, levâzım-ı mübremesinden bir çoğunu bu çarşıdan uydururdu.

Efdaleddin

MUSAHABE-İ TARİHİYE -II

Geçmiş Zamanlarımızdan

At takımlarının gümüş müzeyyenâtını, silahların zer nişanlarını, gümüş kamalarını ta'mir edecek kuyumcular bile mevcûd idi. Bugün me'mûr, tüccâr, seyyah, ve'l-hâsıl her sınıf yolcudan istasyonda nasıl bir kalabalık hâdis oluyorsa o zamanlarda dahi bu güzergâhlar öyle müzdehim idi. Payi tahtın tekmil-i muvârede-i beridesi bu güzergâhtan geçer idi. Yolum düştükçe (Mihru mah) Sultan Cami'ine gider dükkânların üzerinden güzergâha nezâreti olan Harem havlusu sedîdinde otururdum.

Gelen, giden, geçen herbiri âlem teşkil ederdi.. Seyrederdim. Altı bölük halkından alaca bayraklı bir sipâhinin[8] boynundan aşağı âvâre takılmış, eğri kılıncının hamâ'iline meselâ bir püskül takdırmak için atından inerek, sol koluna takdığı yedek dizgini birkaç kişi birleşerek meydanda konuştukları... Süvârisiz kalan atların kazan üzengilerinin zehme kayışları üzerinde iki tarafa sallandığı.. Hayvanların kuyruk sallayışları, diğer taraftan uzun bir yol yolcularından yirmi, otuz kişinin bir kâfile-i seyahad teşkil ederek

[8] Hassa askeri makamında olan Yeniçerinin süvârisine sipah) derler, altı bölükten ibâret idi. Bölüklerin ikişer ikişer isimleri: Albayrak, Sarıbayrak, Alacabayrak nâmıyla tevsim edilmiş idi. Vakı'a 1100 tarihlerinden sonra sipah tâ'ifesinin ehemmiyeti sâkit olmuş ise de ocakları resen ilgâ edilmediğinden efrâdı mevcûd idi.

T.C. YÜKSEKÖĞRETİM KURULU
DOKÜMANTASYON

al, kır, duru kola gibi muhtelif tonda atlarıyla oraya gelip kimi atının nalına baktırmak kimi yedek makârasına yular almak, kimi yol nevâlesinden bir eksiğini alıp heybesine yerleştirmek için tevakkuf ettikleri sırada bunların sıkma yol tozluklarını, sarı çizmeleri bellerindeki silâhlıktan görünen kübürlerin gümüşlü kundakları, omuzlarındaki İstanbulkâri veya (yer kökü)'i i'mâlâtından (çegirge)i çakmaklı tüfenkleri nazar-ı ferib bir temâşâ idi.

Biraz sonra evvelki, sipahilerin işi bitipte yola dizildikleri zaman kahvelerden zuhûr eden bir âsinâları ile birleşip, halleşerek, görüşmek için sol taraflarına tek özengi üstüne eğilip mükâlemeden sonra atları mahmuzlayıp seğirtmeleri, levendlik âdetinden olarak, birkaç el silah ata ata gidişleri... O sırada diğer yolcularında işleri bitip otlandıktan sonra ihtizar gurbet veya sılasına avdet gibi tabi' oldukları hissiyât ve hallere göre kimi memnûnâne, kimi mahzunâne teşyi'e gelen odalarıyla vedâ'ları birer temâşa idi.

Derken şehre gelen bir yolcu kafilesi yahûd hidmetinden izinli olarak şehre dönmüş birkaç serhad delikanlısı yorgun atlarıyla, rüzgardan, güneşten kararmış simâlarıyla kapıdan girerek meydanlığı doldurur ve bazen bunu develerden mürekkeb bir kârbân ta'kib eder manzara değişirdi. Yeni gelenler dinlenmek içün atlarından inerler kahvelerden birine sıralanırlar idi. Yorgun atlar başlarını dizginleri ellerinde olan sahiplerinin önünde eğerek düşünürler, gelenlerde metâ'ib-i seferiyenin yorgunluğunu bir fincan kahve ile azıcık ta'dilden sonra gidecekleri köşelere varmak için ta'cil ederlerdi.

Bu yolcu kafileleri arasında tekmil-i vücûduyla çâra bürünmesinden veya başındaki beyaz dülbend sargısından dolayı erkeklerden tefrik edilen süvari kadın yolcularda var idi.

Diğer gelip geçenleri ve oranın dâ'imi ahâlisinide o sâhaya ilâve edince panorama tekmil olurdu. Şu hal oranın da'imi bir manzarasını teşkil eylediği için şehir halkı orasını bir seyir yeri eylemiş idi.

Tatil günleri kalabalık ziyadeleşir idi. Adeta bir teferrüc mahalli hâlini alırdı. Böyle günlerde hocagân'dan, hülefâdan, huddamadan, ulemâdan, esnâftan, Yeniçeriden, Sipahiden, tüccardan, Bostancıdan, ve'l-hâsıl tekmil-i sunûf-ı ahâliden birçok adam toplanıyordu.

Hatta, bunlar yalnız o civâr halkından değil uzak yerlerden bile gelirler idi. Cuma namazını Fatih'te kılanlar yavaş yavaş bu havâliye yaklaşırlar ve Mihrimah Sultan Cami'inde de namaz bitmiş olur hep birleşirler kalabalık çoğalırdı. Yolun iki tarafindaki kahveler dolardı. Eski Osmanlı zevk-i mi'mârisine göre gayet müferreh olan bu dükkanların hemen ekserinde fiskiyeli havuzlar, sedirler, şirvânlar mevcûd idi. Kenar sedirlerde sınıfına göre muhtelif halk toplanırdı. Gençler, ihtiyarlardan ayrı otururlar. Bazı da her sınıf yani esnâf-ı ticâret veya esnâfdan bir sınıfa mensûb olan mesela nahelci, yorgancı esnâfi ayrı ayrı cemi'yetler teşkil ederler idi. Gerek esnâf birbirinden, gerek sunûf-ı sâ'ire-i halk yekdiğerinden kıyâfet-i mahsûsalarıyle tefrik ediliyordu. Kıyâfetin en büyük ve mühim nişâne'i fârikası başlara giyilen kavuklardı.

Bu boş kisveleri o asırda ta padişahların giydiği kavuktan efrâd-ı ahâliyeden en âdi bir sınıfin kavuğa varıncaya kadar türlü türlü isimlerde ve biçimlerde idi. Destar-ı horasani, takke, Yusufi, Mevlevi, Selimi, Arifi, Düzkaş kala'i, Paşayi, Elifi ve tarzına göre isimleri başka başkadır. Çatal, çifte çatal, mukaddem, silahşorî, taylesan, kâtibi, kafesi, perişan, dağdağan, toğlaka, za'imi, haymi gibi isimlerde sarıklar meşhûr nev'ileredir. Bundan başka değişen biçimi ve iğnenin atılışı kavuğu ve sarığı tebdil edebilir idi.

Bir kavuğun üzerindeki sarığın değiştirilmesi yahud bir alâmet-i mahsusa ilâvesi yeniden bir boş kisvesi vücûda getirebiliyordu. Şu suretle lüzûmu kadar tenvi' edilmiş olan boş kisveleri tekmil-i efrad-ı ahâlinin sünûfuna ve derecâtı me'muriyete göre ayrı ayrı birer uniforma olmuş idi.

Lâkin âlây günlerinde giyilen kıyâfet ile bayağı günlerde giyilen kıyâfet bir değildi. Adi günde herkes kendi sınıfının kisvesine pek aykırı olmamak üzere istediğini giyebiliyordu. Cuma ve ta'til günlerinde herkesin mümkün olduğu kadarca, heftan, kerrake, beniş, hırka, haydari, kaput, cübbe, (fevnutuş), ferâce, dolama, pırpırı, okçuoğlu, istefe, entari, nimten, cebken, serhadli, orta kuşak, potur, ton, zipkin, şalvar, (nim ve tamam)lık gibi isimlerle yad olunur. Ve, murassa'ından ta âdi sahtiyâna varıncaya kadar meyan bend ve kemerler levâzım-ı teferru'âttan sayılırdı. Serhadlik yemeni, kalçın, çizme, tozluk, katar, mest, dolak ve çarık, isti'mâl olunan papuçlar idi. Orada, Edirnekapısı çarşısında ki kalabalık sınıf ahâliden toplanmış olmasına göre bu kıyafetlerin cümlesi göze çarpardı.

Burada toplanan cem'iyetten bir kısmı teferrücü daha uzatmak ta'til gününü daha eğlenceli geçirmek için kal'adan harice çıkıp kırlara yayıldıkları gibi içlerinden levendlik ve eşbehliğe meyyâl olanlar ayvansaraya doğru inerek oradaki meygedelerde işret ederler. Daha ağır başlı olanları Otakçılar yolundan Eyüb'e giderek ziyâretgâhlarda, Eyüb bahçelerinde vakit geçirirlerdi. O havalide en mukteber bir mevki'de Terazicibaşı kahvesi idi.

Sokakları geçince tesâdüf edilen yüksekçe bir yerde binâ edilen bu kahve ekserien zûrefâ ve ekâbirin mücemmi'i olurdu. Kahvehânenin tarz-ı mi'mârisi o zamanki Osmanlı mimarlığının tekmil-i zevk ve letâfetini bir araya toplamış bir binaya yakışacak surette idi. Geniş kepenkleri, uzun saçakları, her tarafa küşâde enli pencereleri, etrafının harici peykeleri, mermer döşeli hârici sediri ile nazara cesim bir kafes manzarası arz ederdi.

Sekiz köşeli bir binâ olmakla beraber dolani yapılmış olan asıl kahvehânenin dâhilen iki müntehâsında birkaç ayak merdivenle çıkılıyor, şirvânlı köşkler olduğu gibi kısmen mermer kısmen renkli tuğla döşeli olan safanın ortasında beş fiskiyeli ve üç kat selsebilli bir mermer havuz ve havuzdan onar adım uzakta zeminden yüksekçe yapılmış ve kenârı oymalı trabzanla muhâfaza edilmiş iki bölme mevcûd idi.

Bir kenardaki kahve ocağının duvarları ile hârici duvarların sâgirlerini kaplayan revnekdâr çiniler ve kuyu (kuvez) boyalı tavanın oymalarını kaplayan miskalsiz yaldızlar her tarafi telvin eden sert ve hayl-i renkler arasında başka bir zinet husûle getirirdi.

Ocağın yanındaki sedirin bir kenarındaki cevizden yapılmış tezgâh ile piş-i tahta ve kutni minder kahvenin mültezimi Salih Usta'nın yeridir.

Kızıl takke üstüne sarılmış perişan destari gedik ustalarının kıyâfetine pek uymaz fakat zerâfetine nişânedir. Bu kavuğun traşlı başı üstünde duruşu Salih'in şahsına mahsûstur.

Çenber sakalı ince bıyıkları simâsına bir halâvet verir, kırmızı pabuçları peykenin önünde çevirilidir. Koyu renkli şâldan yapılmış ağsız şâlvarı üstüne dökülmüş bir şal kuşak arasında beşim saplı bir sürâni kaytan dökmelerle sıkılmış setâri bir nimten üzerine renkli bir kerrâke tevcih eylediği elbisesidir. Mevki'inde tabi'lere kumandayı sever.

Etekleri yanlarına dökülmüş altı parmak entarili ayakları sahtiyan yemenili kolları sıvanmış olan kahve tâbi'leri pervâne gibi hidmet ederler.

Kahvenin her tarafında mevki' tutan müşteriler zâten oranın bigânesi değildirler. Çini kaseler, takımları kıymetdâr yasemin, kiraz, kamış, zeytin çubuklar her müşterinin derece-i i'tibârına göre veriliyor.

Hususi sohbet, veya menkıbe-guyi dinlemek burada toplananların başlıca bar meşgalesi olduğu gibi zuvvâr arasında bulunan sınâyi'i nefise erbâbından bir nâyzen veya usûl-ı bendin eserinden istifâde etmekte vâki' olundu. Bu veçhile geçen birkaç saatten sonra izdihâm azalır gitgide cem'iyeti teşkil eden Çelebi ve esnâf ve sâ'ire sınıfının ağırbaşlıları oradan çekiliyordu. Fakat akşama doğru o boş takımından bazı sarhoşlar acı kahve içmek için gelirlerse de bunlardan korunmak lazım olduğundan kahvenin kapanmasına dikkat olunurdu.

Kepenkler indikten sonra geniş saçakların altı muhâfazalıca bir yer olduğundan açık meşreblerden gelenler sahipsiz olan o sâhada köçek oynatmaya müsâid bir zemin bulurlardı. Fakat bu hâli ekseriyen kavga ta'kib eder, o devirde nâdir olmayan bıçak oyunu bu fasıla hâtime verirdi. Söz buraya gelince zinhayat tarihimizin hâlinde bir (ni'b) nümâyen oldu.

- Artık yoruldum, dedi, takririne nihâyet vermek istiyordu. Va'ad eylediği başka musâhabeler arasında:
- İşte dedi, bu Terazicibaşı kahvesi İstanbul'un en meşhûr bir mevki'i idi. Sultan Mustafa'yı Sâlis derûnunda yapılmış bir binâ olduğu rivâyet ederler, hatta Koca Ragıb Paşa bile burasını pek ziyâde sevdiğinden bazı kere tebdil olarak gelir otururmuş.

Sonraları birkaç kere ta'mir gören bu bina Sultan Mahmud'un evâ'il-i saltanatında bir gece yandı. Kalyoncu eşbenleri tarafından tutuşturulduğunu rivâyet ettiler. Salih Usta'nın, çapkın bir yeğeninin bu işte dahili varmış. Sonradan orada bu bina yerine kâ'im olacak diğer bir ebniye te'sisine çalıştılar isede rağbet bulamadı, İnkılâb zuhûr anında setre'i nisyân altına aldı. Musâhabe bitmiş idi. Edvâr-ı tarihiyemize â'id bir muhit-i ma'işet tablosu seyr edilmişti.

Efdaleddin.

İSTANBUL

Meşrutiyetten Evvel ve Sonra[9] -VI

"Fransızca'dan tercümedir"

Harika-nümâ Boğaziçi tersimi içün dostumuz "Alber Pazini"nin zemin ittihaz ettiği bu mevki', Osmanlı hanımları içün müntehib bir mesiredir. Bunlar gündüzleri takım takım gelip kimi yere serdiği halıya oturuyor, kimi ayakta durur, kimi mâsubân gezinir.

Ressamın fikrine i'tiraz etmek istemem. Fakat o mevki'i temâşâ etmiş olan büyük şâ'irler ve meşhûr ressamlar çehre'i hakikati öyle bir nikâb-ı mağfel ile setrettiler ki onu ref' etmeden geçemem.

Pazini o meşhur tablosunda vehim ve hayaline biraz ziyâdece ittibâ' etmiş, zaten tablosu, cin ve periler irâ'e eden tiyatrolarda gördükleri Türk manzaralarından başka bir şarkı kabul etmeyen vatandaşlarının başka türlü mazhar-ı takdiri olmazdı. İmdi açık havada, inciler ve hurde esmâr-ı semineyle işlenmiş kanapelere oturmuş hanımlarını yelpazeleyen zenciyeleri bir kere hazef etmeliyiz. Nitekim Türk hanımlarının hiç i'tiyâd etmedikleri nârgilelerde kezâ.

Bu teferru'ât garibeyi tay ve red ettikten sonra kâri'in-i kirâma Pazini'nin meşhûr tablosunu takdir etmelerini tavsiye ederiz.

Türkiye'de, sunûf-ı âliyede kadınlar bir çok umûrda ve ba-husûs tuvaletin terakkiyâtına müte'allik husûsâtta erkeklere tefevvuk ve takaddüm ederler. Hatta zan ediyorum ki bu husûsta ileriye, pek ileriye vardılar ki şâyân-ı te'essüf bir haldir. O kadar güzel olan kisve'i kadimelerini terk edip Avrupa'da en son çıkan modaları taklid ediyorlar.

Kendilerine o kadar yaraşan, o kadar zarif olan alaturka entari el-yevm hemen tamamıyla metrûktur. (Vursler), Luvrler, Bonmarşalar, Perntonlar o meftunu olduğum eski Türk âlemini şarklılıktan çıkardılar. Ferâce ile yaşmak dahi yavaş yavaş i'tibârdan sâkit olup yerlerini çarşaf ile peçe tutuyor. Bu sonrakiler daha kolay giyilir, kıyâfeti daha ziyâde tebdil eder, ve o kadar bahâlı değildir.

---

[9] 11 Numaralı nüshadan mâ-ba'ad.

Üç çifte kürekli kayığında yaşmaklı bir Türk hânımı görüpte nazar-ı takdir ve hayretle bakmamış kim var? Bundan daha zarif, daha güzel bir şey tasavvur olunabilir mi?

Gök mâ'i veya açık pembe ferâce giyen o renkte, şemsiye, kayığın kıç tarafını setr eden kadife halı, yine o renkte işlenmiş olup kenarlarından gümüş saçaklar ve suya dokunup hafif hafif ses veren ufak müdevvir çıngıraklar sarkar. Narin ve uzun kayık, bir seyr-i çâlâk ile hareket ediyor, güya ki ânlı, şânlı sahibesini taşıdığından dolayı bahtiyar...

Karşısına şirin, güzel, sâdeliğinde pek güzel bir Çerkes halâyık almış, arasıra onunla bir iki söz te'âti ediyor. Bu beriki ötekinin âyinesi gibidir. Hanımının her göz işâretine, her talebine hemen itâ'atla mükellef. Gezdikleri yerlerde kendisine tahsis edilen iltifâtları iktitâf içün güzel başını çevirmeye cesâret edemez. Meğer ki hânımı başka bir şeyle meşgûl olup farkına varmaya. O vakit gözleri, bir gün mesirede veyahud çarşıda yüreğinin, o biçâre satılmış, esir edilmiş, kayd altına girmiş olmakla beraber mâhiyet-i niseviyesini kayb etmemiş olan elem-nâk yüreğinin çarpmasına sebebiyet veren vücûd-ı mu'azzezi arar.

Ah! Bu zavallıları kimbilir ne kadar kendilerini bilâ-şek yaşatabilecek bir söz, bir tek söz işitmeden veremli olarak vefât eder. Bu sözün ne olduğunu anlarsınız değil mi ey kâri'et-i muhtereme!.

Hiç şüphe yok ki Göksu Boğaziçi'nin bütün diğer mesirelerine fâ'ikdir. Türk kibâr âleminin o zarif kayıklar ile çeşmenin pişe-gâhına vüsûllerini, karaya çıkmalarını, leb-i deryada durup etrafını temâşâ etmelerini, sonra tekrar kayığa binmelerini görmemiş olanlar Boğaziçi tenezzühleri hakkında bir fikr-i tam elde edemezler. İmdi, bizde o dil-ârâ çeşmenin önünde durup çayırdan denize kadar cereyan eden ahvâli müşahede ve tedkik edelim. Mihr-i gârib, deniz kenarındaki narin piyâdeleri, Frenklerin yarış sandallarını rengârenk bir halk ile lebâleb dolu pazar kayıklarını, süferâya mahsûs beş çift kürekli beyaz piyâde kayıklarını, (muşları), kotoralarını hafif bir lücce'i nura henüz müstağrek kılarken öbür tarafta gölgeler çayırın içeri taraflarına müstevli olmuş, avdetin velvelesinden kaçan esrâr-engiz müteferricler ve müteferriceler hep o gölgelerin ağuş-ı sükûn ve sükûtuna ilticâ etmiş, hakikaten cehennemi bir velvele: vesâ'it-i

nakliye'i muhtelife ashâbı şurada burada dolaşan müşterilerini çağırıyor. Müşterisiz kira sandalcıları muttasıl "boş sandal" diye bağırışıp müşteri arıyor.

Lonşan veya Otey'de vukû' bulan büyük mükâfatı, koşu müsâbakalarından avdete az çok müşâbih bir hâl, şu farkla ki bu hâl, su üzerinde oluyor.

Bu mesirede öbek öbek gezinen halkın bir ayni takımında Türk hânımlarının beyaz yaşmakları, frenk nisvanının şapka ve yüz tülleri, fes, imâme, kalpak ve sâ'ir her nev'i Asya serpuşları hep bir arada müctemi' görülür, Türk, Frenk, Arab, Kürd, Acem, Yahudi, dilenci, başıbozuk, asker birbirine karışmış, hülâsa Babil kulesi... bütün bu fevc fevc müteferricin güneşin gurubuyla beraber yavaş yavaş dağılır. Kayıklar sahilden infikâk eder, ok gibi uçlarıyla muhtelif istikâmetlere doğru azimet ederler.

Akıntı ile beraber aşağı inecek olan sandallar açılır, bi'l-akis akıntıya karşı yukarı gidecek olanlar sâhili ta'kib ederek yalıların pencereleri altından geçerler. Kafeslerin arkasında gezmeden yeni avdet edenlerin gürültüsü işitiliyor.

Herkes havadan, güneşten, hüsün ve cemâlden nasibini aldı! Ma'hazâ a dil-nişin şefikin iltimâ'at ve mahrem, nazlı görüşmelere devam edilmek isteniliyor. Zümre'i âşikin hep bu saat serbestiye müterakib.. öyle saat ki dakikalar kadar kısa... Herkes bir remz ve nigâh-ı âşinayı taharri ve teşhis ile meşgûl. Bir müşâfehe'i mahremânenin ceryanına kapılmış kayıklar süratle geçer, biraz ötede durup bekleşirler. Bir daha geçerler, fakat bu defa âheste âheste, bir dakika yanyana tavakkuf ederler, sonra yine birbirini geçerler, bu aşikâne cevelânları defaatla tekrar ettikten sonra son bir nigâh-ı iştiyâk te'âti edilerek, hatta bazen gözlerde sırrı-şek tehessür bulunarak ayrılıp gözden nihân olurlar. Herşey yavaş yavaş şark gecelerine mahsûs olan sükût ve sükûnete rücû' eder. Anadolu ciheti dağlarının arkasından yükselen sarışın bir ay, Boğaziçini bambaşka bir nur ile tenvir ederek ona sırf kendisine hâs bir letâfet bahş eder, o saat şu levhâ'i garrada meşhûd olan herşey sevmek içün mübrem bir ihtiyaç hisseder. Bu harika-nümâ memleketin hayatında en câlib-i dikkat olan hâl işte budur! Renklerin ve gölgelerin derece ve kuvveti, kâh güneşin ve kâh kamerin te'sirâtı tahtında olarak leyl ve nehârin her vakit ve saatinde fecirden şafaka kadar her dakikada muttasıl değişiyor.

Bütün bu renkler, bu gölgeler, bu nurlar doğrudan doğruya ervâha ve kulûbe icrâyı te'sir eder. Onları hiçbir ressam zabt ve tesbite muktedir değil. Palette öyle elvan yok..

Mâhtâb

Boğaziçi sükkânı mehtâb gecelerinde gezmeye çıkarlar. Mine'l-kadim mu'tâd olan bu seyrânlar idâre'i müstebidenin son seneleri zarfında men' olunmuştu. Yazın her arabi ayın onbirinden onsekizine kadar Boğaziçi'nde deniz üzerinde saz ile icrâyı âhenk olunur.

Bu leyli şenlikler ekseriyet üzere ekâbir tarafından, Boğaz'ın nikât-ı muhtelifesinde tertib olunur. Bütün civâr yalıların sandalları, âhenk icrâ edilen tarafa doğru koşuşup evvelce yola çıkan sandallara iltihâk eyler. İzdihâm an-be-an çoğalır; o derece çoğalır ki âkibet bütün bu sandallardan, kayıklardan âdetâ bir cezire vücûda gelir. Kürekler suya ancak temâs ediyor; kâfile akıntıya karşı yavaş yavaş ilerliyor.

Yalıların pencereleri altından geçerken lambalar birdenbire sönüyor. Bu mehtâb gecelerinde herşey, icrâ olunan âhenk ve taraba iştirâk ediyor. Koyların dağları, taraf be taraf işitilen o hüzn-engiz nağamât-ı âşıkâneyi tekrar eyliyor; bülbüllerde âheng-i umûmiye dâhil oluyor; hatta sandalcıların kürekleri altında sudan bile fosfori bir takım sesler işitiliyor. Bazende bir minâreden, alemi, mahtâbanın ziyâsını aks ettiren beyaz bir minâreden, bütün işitilen asvât ve elhândan daha müessir bir sedâyı lâhuti etrafa yayılıyor. Bu sedâ, mü'ezzinin bârgâh-ı ulûhiyete ref' ve i'lâ ettiği avâze'i tekbirdir.. "Allahu ekber! Allahu ekber!" o vakit derin bir sükûn ve sükût hüküm fermâ olur; ve gayret-i diniyesi olanlarda, olmayanlarda bütün bu eşyâyı cemilileyi yaratan hüdâyı kerimin nâm-ı celilini yekzebân olarak tekrâr ederler..

Genç âsimeler de bu vesile ile yüreklerinde mektum tuttukları aşktan dolayı cenâb-ı haktan mağfiret niyaz ederler.

Çubuklu ve Türk Tiyatrosu

Boğaziçi'nin Anadolu sahilinde ka'in, sükûn ve sükûta müstağrek Çubuklu körfezi şüphesiz Boğazın en dil-ârâ köşesidir. Oradaki a'sâr-dide çınar ağaçlarının yaprakları mürebbe', bir kıt'a-i mâ'i ile açıkta inşâ olunmuş alaturka bir tiyatroyu nazardan ihfâ ederler. Bu tiyatro Teofil Goti'yenin o kadar i'câzkârane ta'rif ve tavsif ettiği Karagöz'ün ta kendisidir. Kadife gibi nermin bir çimende, kutru otuz metre kadar ve etrafında tahta perde çevrilmiş dâ'irevi bir mahal, tiyatroyu teşkil eder. Bir tiyatro ki

hânımlar içün kafesli locaları, temâşâ-girân-ı kiram içûn de saf saf küçücük ve gayet rahatsız iskemleleri vardır.

"Zuhurî Kulu" yani açık yerde oynatılan alaturka tiyatro ile "Karagöz" beyninde şu fark var ki ötekinde aktörler tarafından icrâyı le'biyât edilir. Berikisinde ise aktörlük vazifesini mukavadan bir takım insan ve sâ'ire resimlerinin bizden bir perdeye aks ettirilen gölgeleri ifâ eder.

Zuhûrinin kendine göre dekorlarıda var.. Fi'l-vâki' oyunun mevki'i temâşâya suret-i vaz'ı hiç tebeddül etmez, fakat buna mukâbil göz önünde sahne tertibâtınca icrâ edilen ta'dilât operada bile o kadar sür'atle yapılmıyor..! Tiyatronun pişe-kârı, dekora atf ve isnâd olunmak istenilen şekil ve hey'eti yüksek sesle i'lan eder. Bu suretle dekor ne istenilirse o olur: Meselâ birinci perdede umûmi hamam iken ikincisinde dağ oluverir. Ve oyunun hitâmından evvel mütevâliyen gemi, orman, araba, hapishane, dükkan gibi eşgâl-i muhtelifeyi alır. Hâsılı oyuncuların keyfine, oyunun icâbâtına göre şekilden şekile girer. Sahne, ortada bulunuyor: Bu çimenle mestur zemin ile beraber bir yerdir. Meşhûr ve müte'ârif dekor, paravana nev'inden bir siperdir ki oyunun mübâşeretinden az evvelce sahneye vürûd eder..! Zuhûri kulu oyununa, garib ve gülünç kisveler giyinmiş aktörlerin ve kadın gibi giyinmiş erkeklerden ibâret aktirstlerin cümleten iştirâk ettikleri "curcuna" denilen bir nev'i raks ile başlamak adettir.

Raks yavaş yavaş "kankan'' şeklini alır. Bu bir nev'i mukaddeme olup çok sürmez. Maksadı asıl oyuna başlamadan seyircilerin neş'esini tahrik etmek ve fikirlerini, te'âküb edecek lu'biyâta tehiyye etmektir. Bu milli kankan, zurna ve dünbelek ile raks edilir.

Alaturka kankanın şu husûsiyeti var ki rakkas ve rakkaseler bacaklarını kaldırmazlar, bu husûsiyet ile âhenk ve makam istisnâ olunursa ahvâl-i sâ'irece (Maulin rauge) (Jardinde Paris) de raks olunan kankandan farkı yoktur. Oyun başlar, pişekâr oyunun açıldığını tutturaklı bir ibâre ile ihbâr eder. Pişekâr alaturka oyunlarının en başlıca aktörüdür. Dâ'ima sahnede bulunup oyunun icâbâtınca peyderpey vürûd eden eşhâs ile muhâvere eder. İmdi oyunun bütün bar ve külfetini kavuklu ile beraber ikisi yüklenir. Kavuklu, kalino ile palyaço arasında bir soytarıdır. Be-gayet za'if, nahif ve fakat ukalâ, ma'lûmât-fürûş, bestekâr ile şişman. Nezâketsiz, câhil, geveze kavuklu beyninde ceryan eden muhavereler kadar saf, pür-nükte, setâret-bahşa hiçbir şey

tasavvur olunamaz. Heyhat, Çubuklu'nun o köhne sâl çınar ağaçları arkasında ki zuhûri kulu oradan kaldırılıp yerinde de koru mukavadan, tarz-ı cedid bir nev'i panayır tiyatrosu kuruldu.

Bestekâr eşhasına â'id adlar takındı. Arkasına mükemmel birde caket giymiş. Çirkin mi çirkin... Kavuklu, o layıkıyla ta'rif ve tavsifi nâ-kâbil soytarıda muheddeb dilimli, rengarenk. Ağır, kocaman, her an yere yuvarlanacak derecede ağır ve kocaman kavuğunu bir tarafa atarak yenileşmiş kafasına, bir sırık soytarısı ve Avrupa'da rahat lokum satıcılarının kirli fesi üzerine bir sarık sarmış... Bir lokumcu.

Pek acınacak bir hâl..!

İşte bütün kalbimle nefret ettiğim bir terakki! Sâmi'a nüvâz havalarıyla tenşit-ı kulûb eden zurnâcı da artık yok: Heybu, çingâne heybu, o emsâlsiz zurnacıda nâbedid oldu. Şimdi yeni aktörler, "iki çırak", "demirhane müdürü" veya "Ladam Okamilya" nâm tatsız tercümelerini berbad bir surette oynarken pistonlu borular ve kornetelar dahi "resm-i geçitten avdet ederken" veya "aşk-ı nâ-tamam" havaları ile sâmi'ayı tahriş edip duruyor...

Piyer dö Korsel, (Evne), Lavdan, Duma, Pulos, Ferguşan hep Çubuklu'da... ne tedenni! Milli olan herşeyimiz birer birer münderis olup gidiyor.. Pek yazık.

Fransa'da bunca terakkiyât ve teceddüdâta rağmen (Guignal) rağbetten düşmedi.

Culûs-ı Hümayun Donanması

İstanbullu, Parisli muhibbini şehir âyini seyr ve temâşaya davet etmiş idi. Beyoğlu'nda birinci kandiller yanmaya başladığı sırada kendileri açık bir arabaya râkiben Nişantaşı'nda doğru yola çıktılar.

Bu mahalden Yıldız'a kadar bütün mabeyn ricâli konakları serâpa bir tufan-ı nura, renk renk kanadil ve fevânis-i lâ-tuhsâya müstağrek bulunuyordu.

Pek külliyetli paranız olmalı ki bir gecede o kadarını sarf edebilirsiniz. Bakın, dehşet bakın! İstanbul, Kadıköy, Üsküdar sanki alev alev yanıyor. Güya ki arz emine'i kable't-tarihiyeye avdetiyle yeniden nar-beyaz haline girmiş.

Bütün bu şenlikler azim, pek azim mesârifi müstelzim olmalı.

İstanbullu – Biraz sabrediniz, daha hiçbir şey görmediniz. Araba Nişantaşı ile Yıldız arasındaki yolda pek müşkilât ile ilerliyordu. Arabaların teşkil ettiği nâ-mütenâhi bir diziyi ta'kibe mecbûriyet var idi. Arabalar her taraftan mütelâşi tevârüd eden halk ile dolu idi.

Parisli – bütün bu külfet, kandiller, mehtâblar, hava fişenkleri hatıra için mi?

İstanbullu – min-ciheten öyle, fakat ba-husûs sevk-i i'tiyâd ile..

Parisli – Her taraf böylemi tenvir edilmiş?

İstanbullu – Evet her taraf, hatta küçük sokaklar, çıkmaz sokaklar bile, Memâlik-i Şâhâne'nin bir ucundan öbür ucuna kadar herkesin hâl ve mevki'ine göre hep böyle! Eser-i tevâzu'(!) olarak kapısında tenvir etmeyen yegâne Osmanlı-beyana hacet yok – zat-ı şahane'dir.

Parisli – Evet, fi'l-vâkı'a Yıldız Kasrı tenvirâttan mu'arrâ olarak görülmeye başladı. Güya bir kevkebki beyaz bir setreye bürünmüş olduğu halde, hemşireleri olan diğer ihtirâne iltihâk için nâ-mütenâhiliğe doğru pervâz-ı müheyyâ

İstanbullu – Latif bir isti'âre-i bedi'a yaptınız.

İSTANBUL

Meşrutiyetten Evvel ve Sonra -VII

Fransızca aslından mütercemdir

Parisli –Memleketinizde insan kendisine rağmen şâ'ir olur. Müfekkireme fevc fevc iş'âr-ı sünûh ediyor. İ'tirâf ediyorum ki şimdiye kadar memleketinizin ahvâlinden tamamiyle bi-haber olarak yaşadım!

İstanbullu– İşte fişenkler atılmaya başladı. İster iseniz şu bahçede bir köşeye çekilelimde sigaramızı rahat rahat içerekten bu manzarayı temâşâ edelim. İki ahbab, arabayı tenha bir sokağa bırakarak, kalabalıktan uzak bir kanepeye gidip oturdular. Oradan Yıldızı, sükût-ı sükûnu etraftaki velvele ile azim bir tezâd teşkil eden o sarayı, iyi görebiliyorlardı.

Civardaki karakolhaneler ile ileri gelen kurenanın konakları sakıftan zemine kadar sertâser kanâdil ve fevânişe müstağrek idi. Görülüyordu ki bu gibi umûmi şenliklerde bile müdâhine ve tabasbustan ayrılmıyorlar, komşular ile rekâbetleri o kadar zâhir idi. Uzakta İstanbul ile Üsküdar donanmış minâreleri, semâya doğru uçurulmuş birer hava fişengine müşâbih idi! Denize yüzlerce, binlerce kayıklar, sandallar, romorkörler, çatanalar, ale't-tevâli Beşiktaş kıyısına yanaşıyor, ötede tehi ve siyah bir sâhâ'i bahr ortasında azim, muhteşem bir hilâl-i müzehheb parlıyor duruyordu: Bu kız kulesidir.

Parisli – Pek güzel! Yekta denilse mübâlağa değil. Sınâyi'i nâriye sizde pek terakki etmiş; Lakin çok güzel hava fişenkleri meyânında bazı pek bayağılarını da görüyorum. Bunu niye atf etmeli?

İstanbullu – İleri, şüphesiz, be-gayet nüfuzlu bir zat tarafından cer ve celb edilmiş olmalı. Bunlar, Tophane Müşiriyeti cânibinden mahz-ı lutf ve kerem olarak meccânen tevzî' edilen mirî mumlar ve hava fişenkleridir.

Parisli – Nasıl, meccânen fişenkler mi veriliyor?

İstanbullu – Ona şüphe ne! Fişenklerden mâ'adâ binlerce fanuslarda veriliyor. Ekâbir-i me'mûrinin, yaptıkları tenvirâtın mesârifini kendileri öderler zannediyorsunuz..? Hayır o masrafi hep hükûmet çeker! Daha doğrusu şimdiye kadar hükûmet o masrafi kendiliğinden ihtiyar ediyordu. Lakin gelecek seneden i'tibâren şüphesiz herkes kendi masrafını verecek!

Parisli – O vakit şehr âyinsiz o kadar parlak olmayacak..

İstanbullu – Öyle zannederim... Lakin işte fişenklerin nihâyeti. Kalabalık dağılmaya başladı. Bizde yavaş yavaş Beşiktaş'a ineriz. Oradan vapura binip Boğaziçi'nde bir dolaşırız. Venedik'in leyli bir şenliği, tenvir edilmiş Napoli Körfezi veyahûd milyonlarca kanâdil ve fevânişin şa'şa'asına müsta'rek Sen veya Tayms nehirleri, Boğaziçi'nin şehr-i bir puşide ile mestûr olan yedi tepeli şehirden Boğaz'ın ta müntehâsına dek yirmibeşer kilometrelik kadar bir mesâfede tekmili Anadolu ve Rumeli sâhili, sath-ı maden-i tellâlın zirvelerine kadar sertaser pürtab u fer. Şehr-ayinin takarrübüyle berâber sinin-i sâbıkada isti'mâl edilmiş olan donanma edevâtı bir bir rekz edilmeye başlanıyor. Selâtin-i sâbıkanın şehr-âyinleri veyahud Kıbrıs'ın, Girid'in feth ve teshiri münasebetiyle ezmine'i sâlifede ne derece şevk ve hâhişle icrâyı tenvirât

T.C. YÜKSEKÖĞRETİM KURULU
KÜTÜPHANE VE DOKÜMANTASYON MERKEZİ

ediliyor idiyse zamanımızda Sultan Abdülhamit-i Sâninin yevm-i cülûsunda da ayni şevk ve gayret ibrâz olunuyor!..

Görüyorsunuz ki sebât ve vefâ, bizde müşâhede ettiğiniz ve şimdiden iyi bir yekune bali olan iyi şeylere ilâve edilecek hasâ'il-i cemilemizdendir.

Parisli – Bir çok halkın toplanmış olduğu şu rıhtıma yanaştıkça nede günagûn asvât-ı garibe işitiliyor...! Eski, ibtidâ'i bir takım havalar çalan seyyar çalgıcılar, ağır mukamatıyla alaturka orkestralar. Gürültülü askeri muzikalar.. Etrafa tanin-endâz borular.. Türk, Arap, hevanendeleriyle şu sandallar! Biraz ötede rıhtım açıklarında kaptanların o fasılasız kumandaları! A'sâbı tahrik eden şu vapur düdükleriyle vârdâ boruları.. Betûle bu velveleler, el'âb-ı nâriye şamâtasına inzâm ediyor!.

Hakikaten hayretfermâyı ukul bir manzara!

Parisli şen ve hayran görünüyordu; arkadaşı bi'l-akis be-gayet mahzûn duruyordu.

Parisli– Neniz var azizim, niçin bir şey söyle miyorsunuz?

İstanbullu – Bu manzara bana irâs-ı fütûr ediyor. Doğrusu donanmaları sevmiyorum. Bütün ferdâsı olmayan ezvâk ve huzûzâz gibi bu tenviratı da fâ'idesiz buluyorum.

Parisli – Hem de memleket içün büyük bir masraf.

İstanbullu – Şüphe mi var!

Parisli– İki donanma içün senevi acaba ne kadar para sarf olunur?

İstanbullu – Öyle tahmin ediyorum ki millet, otuz sene zarfında hünkâr içün on milyon liralık kandil yaktı.

Parisli– Büyük bir masraf.

İstanbullu – Öylemi buluyorsunuz_ Yok yok öyle değil sevgili padişahımıza bu kadar da kandil yakmayalım mı?

Parisli – Fakat, bu meblağ-ı azim ile acaba ne fâ'ide bahş şeyler yapmazdınız?

İstanbullu– Peygamber vekili adettiğimiz zata olan muhabbet ve sadakatimizi alenen ibrâz ve irâ'e etmek kadar müfid hiçbir şey yoktur. Birde milletin ceybinden nez' edilmiş olan paralara nisbetle bu meblağ, âdetâ bir damla su kabilindendir. Şimdiye

kadar istitlâ‘ ve istiknâh-ı umûra, iştikâ ve tezallüme hakkımız olmadığından bâri şehr-i âyin icrâ etmekliğimeze müsâ‘ade-i râykân buyuruluyordu. Alâm-ı i‘timâ‘iyemizi, çılgınca tenvirât ile setr ve ihfâya çalışmakla kahramanlık ve ulûv-i cenâb ibrâz ettiğimizi zan ediyorduk.

Bazı paşalar, eczâyı memâlikimizi Avrupa piyâsalarında mevki‘i fürûhata vaz‘ etmekteler iken zavallı, bi-kes milletin gözlerini kamaştırmak içün şehr-âyinler icrâ olunuyordu. Hafiyelerin cür’et ve küstahlığı o derecede idi ki birkaç kandil ve fanus ile millete ilkâyı ru‘b ve dehşet ediyorlardı. Bunlar ahâliye diyor idi ki: “donatınız iyi donatınız ve sesinizi çıkarmayanız! Zelillerin, vezirlerin, esirlerin vazifesi donatmak ve serfurû etmekten ibârettir..”

Şuna dikkat ediniz ki cezâyı sezâlarına intizâren el-yevm mevkûf bulunan işbu çete rü‘esâsından hiç biri bu defa tenvirât icrâ etmedi. İzzet müstesna, merkûm, “Yaşasın hürriyet ve müsâvât” levhasını kapısına ta‘lika cür‘et etti. Küstahlığın derece’i nihâyesi, değil mi?

Vapurlar artık köprüye avdet ediyordu. Kandiller, fanuslar birer birer sönüyor ve her şey yavaş yavaş sükût ve sükûnete rücû‘ eyliyordu. İki ahbâb, Beşiktaş’ta vapurdan inip ikâmetgâhlarına avdet zımnında yürümeye başladılar. Artık geç olmuştu.

O şâ‘şa‘adar şehr-âyinden kokmuş zeytin yağı ile sönmüş mum râhiyasını neşreden kararmış kandillerden, fanuslar başka bir eser kalmamıştı, tek tük havagazı fenerlerinden muhtazır bir ziyânın şu‘a-ı müterediddi geliyordu. Tarik âmız-ı himmetle seçiliyordu. Köpek kümeleri arasından, tesviyesiz kaldırımlarda hazar-ı (muhtele) yürünülüyordu.

Parisli, İstanbullu muhibbine diyor idi ki, ne tahavvül! Hiç bu kâbil mi? Demin ki aydınlıklardan sonra şimdi bu derece karanlık.. O kadar az zamanda alem-i nurdan cihân-ı zulmete sükûta hiç imkan verilir mi?

İstanbullu – Azizim, me’yûs olmayınız! Bu zülmetlerden kariben öyle bir nur-ı feyyâz doğar ki eşi‘a-i hayat bahişâsını vatanımızın kaffe’i enhasına sevk ve isâl edecek!

İki ahbab ilerledikçe zulmetleri tedricen mütezâyüd sokaklara müsâdif oluyorlardı. Defaatle ayakları kaydı. Defaatle köpekler, belediye me'murlarının o kıymetli mu'âvinleri, sokakların o ebedi misâfirleri, bacaklarını ısırdı.

Akıbet Parisli, kendisini, Beyoğluna götürecek bir araba buldu. İstanbullu zât ise istikametini şaşırarak tekrar geri döndü. Evin kapısını akibet bulabilecekmiyim diye me'yûsâne düşünerek kendi kendine dedi di ""Tuhaf şey, adresimi ehibbâya verirken dâ'ima Yeşilçeşme'den sonra sağda üçüncü sokakta dördüncü ev" diye ta'rif ediyorum.

Anlaşılan bu ta'rif yalnız gündüz için mümkün imiş, geceleri bir şeye yaramıyormuş, hatta donanma gecesinde bile[10].

Sâye'i şâhâne'de gündüz oldu geceler

Öyledir dostum ama müflis oldu niceler!

Adalar

İki ahbabın adalarda tenezzühleri

O hayret efzâ Boğaziçi ile Adaları fikrinizce birbirene vechile mukâyese edebiliyoruz?

Parisli – Bunların yekdiğerine nisbeti bir sarışın güzelin esmer bir güzele nisbeti gibidir. Öteki ne derecede latif, ne derece şirin olursa olsun berikinin melâhât ve tarâvetini hiç hükümden iskât edebiliyor mu? Şüphesiz ki hayır!

İstanbullu – Adaların sevâbık-ı ahvâline ıttılâ' için Mösyö Gustav Salombrej'in eser-i mühimmini okumanızı tavsiye ederim. Ben size ancak ahvâl-i hazıralarından bahsedeceğim. Marmara'da ka'in bu cezâ'ir-i müctemienin "Prens Adaları" tesmiye olunmalarına sebeb şu ki Bizans imparatorluğu zamanında oradaki prensler ve ba-husûs imparatoriçeler için menfâ ittihâz edilmiş idi. Memlekemitizde nazar-ı calib ahvâldendir ki mütekadimin, bir şehrin civarındaki en güzel mevâki'i dâ'ima mücrimlerle mevtalara tahsis ediyorlardı. Beyoğlu'nda Taksim ile Tepebaşı, Haliç'te Eyüb, Üsküdar'ın ve Hisar'ın tepeleri gibi dil-küşâ yerler hep makbere ittihâz olunmuştur.

Adetâ ahyâdan ziyâde emvât ile yaşamaya ülfet peyda olunmuştu.

[10] İnanılmayacak şey! Meşrûtiyete rağmen şehirde hâla posta ve telefon sokakların esâmisini mübeyyin levhalar ta'lik olunmamış. Hâne numaraları seçilemeyecek derecede billursuz.

İSTANBUL

Meşrutiyetten Evvel ve Sonra –VIII

Zamanımızda Adalar artık prensler menfâsı değildir. Hatta denilebilir ki prensler oraya ayak bile basmaz. Bazı kimseler orasını kendilerine menfâ ittihâz ederler fakat ihtiyâr-î zâtiyeleriyle bu esnâda orada bazı büyük müttehemlerimiz var.

Ma-mafih İstanbul'un bu sayfiyesi şarklılıktan çıkmıştır. Boğaziçi'nin o câzibedâr mehâsini bunda yok. Lakin buranında kendisine mahsûs, hemde müte'addid güzellikleri var. Şimdi en cesim adanın zirvesinde bulunuyoruz. Aya Yorgi tesmiye olunan bu mevki'de merkeblerimizden inelim ve şu manastır yanındaki etrafi açık kahvede oturup birer sigara içelim. Şimdi piş ve pesi, yemin ve yesârı dide'i im'ân ile temâşâ ediniz. Dünyanın hiçbir tarafında likâyı tabi'atın bundan daha ulvi bir revnak ve ihtişâm ile tecelli edebileceğini tasavvur edebilir misiniz?

Ekseri aşk ve ibtilâ delisi bir takım mecnûnların uzletgâhı olan manastır, müdebdeb ve mutantan bir otelin, bir ———— ———— kendi yerine kâ'im olmasına ihtizâren, kanatlarını açıp çırpındığı hâlde uçmaya iktidârı olmayan yaşlı bi-nâb bir akbaba gibi, Cezirenin şâhikasına konmuş duruyordu!..

Parisli – (Peringiyo)= Prensler menfâsı! Acaba alihelerin mavâsımı denilmek isteniliyordu.

Şu manastır yerine devr-i kadimin o şen ve sâtır âlihelerine tahsis edilmiş bir binâyı muhteşem bulunsa daha iyi değil mi? Ya şu garib biçimli kayalar semâvi bir takım harâbelere ne kadar benziyor! Zir-i meyâhtan feverân edip Lidya'ya â'id bir köşkün bünyâdı olmak: Peringiyo'nun sebeb-i vücudu asıl bu olmalı idi değil mi?

İstanbullu– Azizim, Darıca'ya doğru göz alabildiği kadar şu İzmid körfezine dikkatlice bakınız. Cenubta Yalova, Karamürsel ve Bozburnuna kadar bütün "Dağ" silsilesi, ta uzakta da bu azametli levha'i garraya hakim olan ——— dağı. Şu fesih, tehi kıt'a-i mâ'iye nigâh ediniz. Sanki pâyânsız bir iman-ı azim... Halbuki o, küçük, latif Marmara'mız, sırf bize münhasır olan o dilârâ dahili denizimizdir.

Ufk-ı şimâlide mübhem bir hat ki câ-becâ beyaz, pembe, mâ'i... Bu İstanbul'dur. Cihet-i şarkiyede topraklar elvânı daha ziyâde vuzûh peydâ ediyor. Denizin hutûtu ise soluyor. İşte Küçük Fenerbahçe burnu, sonra bizden tarafa sıra ile Kızıltoprak, Erenköy, Bostancı başı, ki üçüde bugün pek rağbet kazanmış Türk mahallatıdır. Sonra Maltepe, Kartal, Pendik istasyonları ki bu cevelân-ı ufkiyede nokta'i azimetimiz olan Darıca'ya kavuşurlar.

Söyleyin azizim. Bu manzaranın mislini hiç gördüğünüz var mı? Lakin geç oldu, vapur düdük çalıyor, İki ahbâb Haydar Paşa şimendüferi tarikiyle Beyoğlu'na avdet ettiler.

Hırka-i Saâdet

İstanbullu zât, Parisli dostuna bir daha mülâki oldukta Hırka'i saadet ziyâreti merâsimini ber vech-i âti şerh ve izâh eyledi.

Köhne Bizans'ın yedinci ve sonuncu tepesinde kâ'in olup her tarafına nâzır olan Bağdad Köşkü'nü geçenlerde size ziyâret ettirmiştim. Nice şu'arâyı güzini, nice meşhûr ressamları mehâsin ve bi-hemtasına meftun ve mütehayyir kılmış olan o kasr-ı mu'allâ, bilâ şüphe bütün Osmanlı âsâr-ı mimâriyesinin ser-efrâzıdır. Büyük pencereleri ile, gözleriyle her tarafı seyrediyor. Nısf dâ'ire şeklindeki taracasiyle, dehâniyle ayn-ı zamanda Boğaziçi'ne, Halice, Marmara'ya bûseler ithâf eyliyor. Ondan At Meydanına kadar olan mevaki'de nice şâ'şâ'a-i tarihiyelerin bir mecmû'asıdır. At Meydanı, Dikilitaşlar, Sultan Ahmed Câmii civârında Türkler'in ihdâs ettikleri binâlara karışmış Bizanslılar'dan kalma bir takım ebniye'i atike bekâyası, sonra iltivâât-ı kühensâlesine kireçten düzgünler sürdüğümüz Ayasofya, o koca fertut-i ulvi'i cilve fürûş, biraz ötede dört cepheli sebil, Osmanlı usûl-ı mimârisinin o bedi'atü'l-bedâyi'i, yani başında da Bizans sur-ı kadiminin sinesine açılmış bir bâb-ı kebir. İşte bu kapıdan, bir kevn-i merâsime lüzûm olmaksızın Topkapı Sarayı'nın birinci (havlusuna) gireceğiz.

Sarayı atik! Bugün cüceler ile beyaz hâdımların mâ'vâsı olan o âşiyân-ı ikâb! Ne tenhâ'i! O kadar kesirü'l-nüfus bir şehir-i azimin bu köşesinde ne derin sükûn ve sükût!Oraya halk girebiliyor. Kemal-i ri'âyetle girmek ve bu müsâ'adeyi su'i-isti'mâl etmemek şartıyla müslim ve gayr-i müslim herkes o mahallin içinde geçebiliyor. O râddede Türklük ve Rumluk ihtilât etmiş, âbidelerimiz o kadar farklı olmakla beraber, Bizanslılar'ın ki ile yanyana evkât güzâr oluyor. (Saint İrin)in biraz aşağısında solda

müze'i hümâyûn ittihâz edilen Çinili Köşk var. Yeni, adi şehirden orda eser yok. İnsan kendisini Bizans ve Türk tarihinin a'mâk-ı hifayasında püyân zannediyor. Arz-ı ihtirâm edelim!... Bir çok dehât-ı mühib-i beşeriyetin ikâmetgahına takarrüb ediyoruz...! Etrafımızdaki eşya, o namdâr, celilü'l-şân fatihlerimizin hatırâtıyla meşbû'.,...Sarayın ikinci (havlusunda) Bizanslık'a â'id hemen hiçbir iz meşhûd olmuyor. Bu ikinci kapının pişegâhi sipâhi, yeniçeri.. Ayak tereddüd ediyor: Şüphesiz şânlı bir takım ayakların çiğnemiş olduğu bu eski kaldırımlarda yürümek, insana elem veriyor.

İkinci sur önümüzde vahşi, meni' duruyor. Saraya mensûb olmadıkça oraya ferd-i âferi de giremez. İşte Türkler'in binâ-gerdesi olan iki burç ile Bab-ı Hümâyûn.. Orada üniformalar parlıyor. Ağalar bir köşede uyuklayıp Harem-i Hümâyûn'dan pek uzak bulunmadığını ihsâs ediyorlar.

Lakin eski duvarların kısm-ı esfelini kaplamış olan kocaman yosunlar ile meydanın orta yerinde otlayan koyunlar delâlet ediyor ki garâ'ible malâmal olan bu ikâmetgâhı ashâb-ı çoktan terk edip gitmiş. Burada Hânedân-ı Al-i Osman'ın Sarayı Hümâyunu havlusunda bulunuyoruz. İki yüz metre kadar tûlunda bir yol, havluyu ikiye böler. Yolun cânibinde serviler dikilmiş, başlarının tamamiyle ta'yini gayr-i mümkün iki sarf servi ki rüzgâr eserken dalların çatırtısıyla nice dehşet-engiz esrâr ve fecâyi'i anlatmak istiyorlar. Yol üçüncü bir kapıya müntehi olur. Bir kapı ki iki evvelkisine benzemekle berâber bu, daha sıkı, nezâret tahtında bulundurulup tamamıyla sarayın mahremiyet ve husûsiyetini hâ'izdir.

İşte salhurde Akağalar, fikdân-ı memûriyet hasebiyle ma'zûl, sağır ve dilsiz: Bunların mesleği el-yevm hal-i indirâsdadır. Bu mevki' Kubbe Altı tesmiye olunur.

Vaktiyle resm-i mu'âyede burada icrâ olunurken takriben otuz beş sene evvel Sultan Abdulaziz tarafından Boğaziçi'nin Rumeli cihetinde kâ'in Beşiktaş Sarayı cedidine nakl buyuruldu. Sarayı âtikin ne tavr-ı mişvar-ı kadimi, ne de tertibât-ı dahiliyesi hiç tebeddül etmemiştir.

Türklüğünü, hâl-i tavır-ı esrârengizânesini hiçbir şey izale edemedi: Onu İstanbul'dan tefrik eden duvarlar güyâ sedd-i Çin'den bile kalın ve men'idir. Asr-ı ahirin gulguleleri, lokomotiflerinin tiz ıslıkları, tramvayların gürültüsü, vapurların düdükleri hâsılı hiç bir şey oranın sükût ve sükûnunu, el-yevm orada ikâmet edenlerin râhat ve âsûdinisini ihlâl edemez. Sanki senelerden yürümemiş, a'sâr, yerinde sâbit

kalmış. Efkâr, efkâra mütelâhik olmamış, çinilerden, kırmızı simâk döşemelerden, kocamış ağalara kadar hiçbir şey renk-i aslisini kayb etmemiş, burada hiçbir şeyde tarâvet-i şebâb yok. Akağalar hep asır-dide, Selim-i Sâlis devrinde aynı elfazı tekrar etmiş olan şu sincabı büyük papağand. Ağalara hemhâl.. bütün bu köhne, fersûde eşhâs ve eşya meyânında yalnız güvercinler genç, dinç, zirâ onlar sevişiyor, aşk ve şevk ile sevişiyor. Şu haşin kafes arkasındaki cariye ki mâzide şa'şa'a-baş bir bedi'a-i hüsn-i cemâl, bir müstefrişe'i bi-hemtâ idi, heyhât! Oda kocamış ezvâk ve huzûzât-ı maziyenin yâdigâr-ı hazini gibi orada duruyor. Burada artık tazeleri yok; onlar efendileriyle beraber yeni saraylarda arâmsâz oluyorlar. Derler ki, nazar-ı şahâneden düşen gözdeler buraya gönderilir bu masal kabilinden bir rivâyettir. Takribi olarak sahih olan şudur ki: Emekdâr câriyeler, hayat-ı yeknesaklarını müsterihâne hitâma erdirmek üzere havanın bile zahmetle nüfûz edebildiği bu harems araya gönderiliyor.

Bu üçüncü kapıdan girildikte asıl saraya duhûl edilmiş oluyor. Be-her zil'i iki yüz metre kadar tûlunda bir mürabba' teşkil eden dâ'ireler, manastır havlusuna müşâbih bir meydanın üstünde mebnidir. Buranın ehemmiyet-i tarihiyesi mertebe'i kasivâya varıyor, Fatihler, Selimler, Süleymanlar bilâ-şek burada mikes ve arâm ettiler. Burada keskin kılıçlarını sürüklediler. Ayakları şu zemine bastı, o zemin ki çizmelerinden düşen çamurdan vücuda gelmiş.

Dahili havlu, hiçbir zaman, asrımızda meşhudumuz olan bahçeler gibi tarh ve tanzim olunamadı. Heyhât! Herşey keçici bir cengâverin mesken ve rustâ'isini andırıyor. Padişahlarımızın pek azı sınâyi'i nefise meraklısı idi. Vakit ve halleri, onlar ile iştigâle müsâ'id değildi. Fakat bütün bu kıymetli yâdigarlardan, hâtırattan mu'azzez ve muhterem bir ber-güzâr-ı kudsi var ki kapıdan girerken solda ki dâ'ire dahilinde bulunuyor. O dâ'irenin Kütahya çinileriyle müzeyyen ve kubbeli bir divânhanesinde ben-i a'zamımız Hazret-i Muhammed (A.S.M.)ın hırkâ'i saadetlerini ihtivâ eden yekpâre sim sandık hıfz olunur. Müte'ahiren selâtin, müdebdeb, daha muntazam kaşânelere ihtiyar-ı ikâmet edeliden beri, Topkapı Sarayı'nın o şâyan-ı i'zâr ve ihtirâm dâ'ireleri hemen ıssız, tenha bulunuyor, orada hâkim olan esrâr-alûd sükûn ve sükûtu ancak güvercinlerin gulgul-ı latifiyle her dâ'irenin ortasında yükselen fevâralardan fışkıran suyun şarıltısı ihlâl ediyor. Evkât-ı adiyede bu vahdet gâhı yalnız birkaç imâm, muhâfiz ve hâdım ağası tavaf ediyor.

Lakin, âtide göreceğimiz vechile senenin bir günü, bir yevm-i ziyareti var ki o gün hâlıları setreden örtüler ale'l-acele kaldırılır. Fıskiyelerden sular daha mebzûl akar, muhâfizlar, cüceler, sarkık dudaklı siyah hâdımlar, yeniçeri ahfâdından bazı ağalar, orada bırakılmış bir takım amel-mendeler sırmaları küf kokan üniformalarını giyerler bütün bu zatlar üzerlerine konmuş olan gubârı silkûp eski zamanın bu günlerinden birinde bulunduklarını zan ederler.

A.F.

İSTANBUL

Meşrûtiyetten Evvel ve Sonra – IX

Topkapı Sarayı, Gülhane tesmiye olunan bir koru ile muhat olduğu hâlde, denizin fevkinde bir tac-ı mübeccel gibi yükseliyor. İsminden de anlaşıldığı üzere vaktiyle Gülhane'de (amfiteatr) hâlinde gars edilmiş binlerce gül ağaçları vardı, biz müte'ahiren oraya havuç, lahana diktik, yanı başındanda nefret-engiz bir şimendüfer geçirdik. Hırka'i saadet ziyareti saltanat seniyyenin bir dâ'ib-i dirinidir. Bütün padişahlar ona ri'âyet husûsunda bir ihtimâm-ı fevkâ'l-ade ibrâz buyurdular. Adet-i seniyyenin te'sisinden beri hiçbir padişah velev ağır hasta olsun, senede bir icrâ olunan işbu ziyareti fevt buyurmadı. Bu râsime-i şerife her sene Ramazan'ın on beşinde vukû' bulur.

O gün sarayca duhûllerine müsâ'ade olunmayan avâm-ı nâs için dahi büyük bir yevm-i meserrettir. Zirâ o gün didâr-ı hümâyûn ile tenvir-i uyûn-ı ibtihâç edebiliyorlar.

Ale'l-âde, evde durmayı pek seven İstanbul halkı bu müstesna günde hânelerini terk ile fevc fevc koşuşup gelirler. İstanbul'un en uzak mahallelerinden bile gelirler. Lakin biçâreler, ekseriyâ padişâhın rengârenk tevâbi'inden başka bir şey görmeden, o barakalarına avdet ederler.

Zir-i güzergâh-ı padişahi de suhûletle yer bulunamaz; husûsiyle deniz tariki ihtiyâr buyurulursa. Ma-hazâ hükümdâra ifâyı resm-i selâma, didâr-ı hümâyûnu temâşâya gayet teşne olan teb'â-i sadıka'i mülûkâne ale's-seher mevkib-i hümâyûnun geçeceği yerlere gelip dizilir.

Teşrifât-ı umûmiye nezâretinin intihâb ve ihtiyâr ettiği bi'l-cümle ricâl-i devlet, hâsseten dinî olan işbu resm-i âyine da'vet olunur. Meduvvin, rütbelerine göre kâr-ı kadim safalarda, divânhânelerde ahz-mevki' ederler. Şimdiye kadar on defadan ziyade hâzır bulunmak bahtiyârlığına nâ'il olduğumuz işbu âyin, İslâm âleminin en şâyân-ı dikkat mahsûsâtından biridir. Zât-ı hazret-i hilâfet-penâhi, Hırkâ-i Saadetin mahfûz bulunduğu dâ'ire-i fâhireye yalnız girerler. Ceyb-i hümâyunlarından altundan bir anahtar çıkararak nebi-i azamın hırkâ-i şerifelerini ihtivâ eden som gümüş sandığı küşâd buyururlar. Resm-i telsimi ifâ ettikten sonra sandığın arkasında bir tarafa çekerek âyinin hitâmına değin orada kâ'imen durur, sandığın mevzû' olduğu masanın iki tarafında üzerlerine âyât-ı Kur'aniye matbû' beyaz mendil kümeleri duruyor.

Zât-ı hazret-i risâlet-penâhi, ma'iyyet-i mülûkânelerinde bazı ehas-ı bendegân bulunduğu halde işbi mendilleri birer birer Hırka-i Şerifeye sürdükten sonra, onları huzûr-ı şahânelerinden bir biri arkasına gelip geçen zevâta i'tâ buyururlar. O bergüzâr-ı kıymetdârı dest-i hümâyûndan ahz eden zat, masanın kenarını telsim ve kemâl-i ihtirâmla arz-ı ubûdiyet eyledikten sonra çekilip yerine başkası gelir. Mendil kümeleri bittikçe mâbeynciler başkalarını getirirler. Bu mendiller kemâl-i i'tinâ ile hıfz olunur.

Akşam hâneye avdetlerinde öyle bir mendil getiren koca, bütün evdekileri bahtiyâr eden, Zira o ber-güzâr bir çok havâssı hâ'izdir. Türk hânımları onu bir i'tinâyı dindârâne ile hıfz eder. Altın buhûrdânlarda anber kursları yanıyor. Divânhânenin bir köşesinde hocalar latif bir sedâ ve mü'essir bir lehn ile Kur'an okuyor. Tilâvet-i Kur'an arada bir münkati' oldukda Arab usûl-ı mi'mârisince inşâ olunmuş fevvâreden fışkırıp küçük havuzlara sukût eden suyun şarıltısı işitilir. Bu su küçük mermer oluklardan akarak bütün sofaları dolaştıktan sonra Bağdad Köşkü'nün büyük havuzuna dökülür.

İşbu binâyı âliyede enzâr-ı dikkati celb ede gelmiş ————, onu tezyin eden çinilerdir. Halbuki biz Müslümanlar nazarında dünyanın en cesim serveti asırlardan beri orda mahfûz olan emânet-i mukaddeseye mu'âdil olamaz[11].

HATİME

İki Ahbabın Son Mülâkatı

[11] Hırka'i Saadet ziyâreti aşağı yukarı dört saat devam eder. Erkeklerden sonra bütün Harem-i hümâyun erkanı dahi gelip ziyaret ederler. İşbu âyinde değil ecânib birçok Müslümanlar bile hazır bulunmak şerefinden mahrumdur.

Parisli – Artık zaman-ı müfârakat geldi. Bu son mülâkatımızdır. Azimetten pek müte'essifim. Zatınız, vatandaşlarınıza ve memleketinize müte'allik bir çok hâtırât-ı latife ile'l-ebed yüreğimin en samimi bir köşesini işgâl edecek. Mihmân -nüvâzlığınız şükranını kemâliyle ifâdan hakikaten âcizim.

İstanbûllu– Sizin mahzûziyet ve memnûniyetiniz mükâfât olarak bana kâfidir. Hele memleketinize avdetinizde vatanım hakkında hüsn-i lisân isti'mâl edeceğinizi me'mûl edebilsem bahtiyarlığımın had ve pâyânı olmayacak.

Parisli– Bundan emin olabilirsiniz. Lakin kable'l-müfârakat size bazı nesayih icrâsını vecibe-i zimmet adediyorum. Sizi bahtiyar görmek en büyük emelimdir. Bütün söyleyeceklerimde ancak o emel-i hâlisamın telkinâtıdır.

A.F.

İSTANBUL

Meşrûtiyetten Evvel ve Sonra -X

İstanbullu –Söyleyin azizim ve bilâ-perva söyleyin! Sizin efkâr ve mutalâ'ât-ı musibeniz bendeki bazı melekât-ı âtılanın intibâh ve tekâmülüne hâdim olacaktır.

Parisli – Size bilâ-tereddüd ve her şeyden evel şunu söylemekten çekinmem ki; Türk kadınının hâl-i ictimâ'iyesini ta'dil ve ıslâh etmeniz vücûb tahtındadır. Madem ki onu ıtlâk edemezsiniz, be'is yok. Itlâk etmeyiniz; kadınların cem'iyetten dûr tutulmasını arzu eden ekseriyetin re'yine ri'âyet ediniz. Fakat madem ki inâsa mahsûs mekâtibiniz var. O mü'essesâtı ıslâh ediniz. Kızlarınıza vezâ'if-i insaniye ve nisvâniyelerini öğretiniz. Zevcenin sıhhat-ı bedeniye ve selâmet-i ahlâkiyeleri, â'ilede behçet ve sürûr, vifâk ve ittihâd, tasarruf, servet ve gınâ ancak bununla, nisânın ıslâh-ı hâliyle kâbil olabilir. Kadın vazife-i nisvâniyesini bilmezse iş bu fevâ'id husûl pezir olmaz. İmdi kadınlarınızın ıslâh-ı hâli, sizin içün bir hey'et-i ictimâ'iye-i cedidenin esâsi ve daha doğrusu cem'iyetin ibtidayı teşekkülü demektir. Zirâ şimdilik sizde hey'et-i ictimâ'iye denilen hâl mevcûd değildir. Bir kadın ki umûr-ı beytiyesini icâb-ı vechile tertib ve tanzim eder, kocasının hoşnutsuzluğunu, neş'esizliğini müstelzim olacak esbâb ve vesâ'ilin hudûsuna asla meydan bırakmaz. Halbuki, ekseriya hizmetçilerin eser-i hatâsı

T.C. YÜKSEKÖĞRETİM KURULU
DOKÜMANTASYON MERKEZİ

olarak zevceyn arasında nifâk girer, hayatın büyük boraları işte bu gibi küçük ehemmiyetsiz nizâ'lardan, ihtilâflardan kopar.

İstanbullu–Tamamiyle doğru.

Parisli– Muvâzene-i içtimâ'iyenin ser-azimi, vezâ'ifin hüsnü sûretle tevzi'inden ibârettir! Tiyatrodan ibret alınız: Bir tiyatro risâlesi, velev en parlak bir eser-i dehâ olsun, aktörler rollerini iyi ta'lim etmemişler ise oyun asla muvaffakiyet ihrâz edemez; bir orkestraya bakınız. Çalgıcılar pek mâhir olsun emirleri iyi olmadımı, hiç bir şey yürümez.

İstanbullu – Ma'mâfih kadınlara su'-mu'âmele vayahud ri'âyette kusur ettiğimize zâhib olmamalı..

Parisli – Ben böyle bir iddi'âda bulunmadım. Lakin dikkat ettim ki, hürmet ve ri'âyetiniz sırf taze ve güzel olanlara münhasırdır, ötekiler ihtiyarlar, çirkinler, hülâsa asıl kadının kendisi bize göre ise size görede o değil! Kendisi için bir vazife ad olunan ezvâk ve huzûzât-ı istihsâlden sonra o, yeniden inâs-ı beytiyeden âdi bir şey menzelesine tenezzül eder; öyle bir şey ki gün gün, yeni hevesâta ma'rûz! Onun, bâ'is olduğu lezâ'izin dâ'iresi hâricinde bir mevcûdiyeti yok! İttihâd-ı efkâr, mukârenet-i âmâl, irtibât-ı ruhâni, hâsılı nüvâzişlerden uzak, ve huzuzâttan gerek evvel ve gerek sonra kadının kadın olarak mevcûdiyetini te'min eden ahvâlin hiç biri mevzu'u bahis değil... Sizde ta'lim ve terbiye-i inâsın ma'rûz olduğu en büyük tehlike işte budur. Zira dâ'ima kadınlarınızın vazâ'ifinden bahs olunur. Hukuku hiç kale alınmaz..

İstanbullu– Bu iki şeyden birincisi zu'afânın nasibi, ikincisi ise akviyanın imtiyâzıdır. İmdi akviyât biziz. O hâlde hukukta bizimdir.

Parisli– Hata, hata! Mühlik bir hata. Bu iki şey tevâmiddir, onların yek diğerinden infikâkı müstehildir. Biri diğerinden müsteğna olamaz! Evliyâyı umûrunuz hakikaten hekim ve müdebbir ise bunu nazar-ı dikkatten dûr tutmasınlar.

İstanbullu– Vâlideler çocuklara iyi bir terbiye veremezler ise bunun pek ehemmiyeti yoktur. Mektebler var, biz, pederler varız!

Parisli – Hata! Yine hata, büyük hata! Hiç, hiçbir vakit pederler, mektebler bunu yapamaz. Onlar okutur, fakat terbiye edemez. Çünkü bu iki şeyin birincisin çalışmakla ihrâz olunur. İkincisi ise ancak bir kadının nefâhet-i hayat-bahisası telkin edebiliyor.

İstanbullu– Terbiyeden maksadınız nedir?

Parisli – Bana anlattıklarınıza göre asıl terbiye zâhir ki, haremlerinizde verilen tamamıyla aynı değildir. Terbiye ile hüsn-i etvâr beyninde dağlar kadar fark var.

Siz Şarklılar bazı sahte etvâra, kandilli temennalara, bir takım uzun uzun, fâ'idesiz, cümle ve terâkib-i, zerâfetfer ve şâneye büyük bir ehemmiyet atf ve istinâd ediyorsunuz. Halbuki bütün bu şeylerin modası geçmiş.

Fa'âl, gayyûr bir vâlide husûnetle, sertlikle değil belki nüfûz-ı ma'neviyesi, o kuvve'i maddiyeden daha mü'essir kuve-i ahlâkiyeyi isti'mâl ve icâbında telkinât-ı diniyeden de isti'âne ederek nâmus ve şerefin, nezâketin, iffet ve istikâmetin, cehd ve gayretin esaslarını peyderpey çocuklarına telkin eder. Bu âlemde muhabbet ve şefkatimize lâyık olan şeyler ile buğuz ve nefret etmekliğimiz icâb eden şeyler hangileridir. Birer birer onlara öğretir. İşte bu telkinâtı hiçbir vakit peder, vâlide kadar yapamaz. Çünkü pederin vezâ'ifi başkadır! Aile'i uzmâyı cem'iyetin menâfi-i müşterekesinin alakadar olduğu husûsâtta vâlide kalbi, ihtisâsat-ı muzıraya kapılmaz, za'af ve futûra düçâr olmaz!

Ta'kib olunacak bir hatt-ı hareket! Tek tük bazı kazâlar, hasârlar vukû' bulursa be'is yok! Bunun ba'îs olacağı gözyaşları öyle evâniye akıtılıyor ki üzerlerine şu kelime muharrerdir. Vazife. O halde necib adam, kibâr adam, efendi, hâsılı tekmil-i medlûluyla insan diye tesmiye edeceğimiz kimseler, bazı ehemmiyetsiz istisnâlardan mâ'adâ, kendilerine bi-hak i'timâd olunabiliyor birer kuve-i fa'âle-i beşeriye olur. Terbiyeye birde tahsil mürâfik olursa daha a'lâ. O vakit o kuve-i fa'âle daha ziyâde mükemmeliyet iktisâb eder. Fakat hem terbiye hem irfân ile mümtaz bir zât, ister hükûmet-i mutlaka veya hükûmet-i cumhuriyet taraftarı olsun ve ister iştirâkiyyûndan bulunsun i'tikâtça dahi hangi dine mensûb olursa olsun vücûdu her halde hey'et-i ictimâ'iyeye nâfi' olur. Böyle bir zât âtıl, bisûd olmaz. O zat, şâyed bir kadın ise vazife-i nisvâniyesini kemâl-i şevk ve hâhişe ifâ edecek. Zevce ise; Dilruba – vâlide ise: mu'azzez ve muhterem... ve ne vakit hudûdlarınız düçâr-ı tehdid olsa o der, diyecek: "Git, oğlum, git"...

Bunun üzerine iki ahbâb vedâ'laşıp ayrılırlar.

A.F.

SON

İÇTİMAÎ HADİSELER

Memleketimizde bu ay vukû'bulan bazı hâdiseler tedkik ve tahlile değer bir mahiyet ve ehemmiyeti hâ'izdir.

Bu zavallı vatanın öteden beri ırsi bir hastalığı, bir marazı vardır ki hayat-bahş ıslâhât ve teceddüdâta ne zaman teşebbüs olunsa derhal nükseder. Otuz bir Mart fâci'a-i irticâ'iyesini tenzir eden bu içtimâ'-i hâdiseler yine menba'ını, kuvvetini girdâb-ı tezvir ve mefsedetten alan keşif ve cehl ve ta'assubun na-gehân-ı feverân etmesinden husûle gelmiştir. Bu kadar saf bir cehl ve ta'assubtan bu kadar iğrenç, bu kadar zelilâne bir sûrette istifâde etmek, vatana, terakkiye, hakikate bu kadar alçakcasına zülmeylemek içün insan herhalde bütün vüs'at-i manasiyle bir hâ'in olmalıdır. Biraz tenevvür etmiş her ferd içtimâ'iyenin en mukaddes vazifesi, cehâlet ve ta'assubun saçtığı karanlıklara meş'ale-i hakikat ile ebedi bir darbe-i iskât vurmaktır. Onun içün zulmeti semnâk-ı ifsâdlarıyla tağdiye ve tevsi' edenler pek iğrenç bir manzara-i denâ'et ve hıyânet teşkil etmiş oluyorlar. Bilerek vatana bu kadar sarih fenâıklar yapan, bu kadar derin cerihalar açan mülevves eller artık büsbütün kırılmalıdır. Dünyada hiçbir zaman afvedilmez câniler, cinâyetlerini bile, muhâkeme ve müşâvere ede ede yapanlar, husûsiyle içinde yaşadıkları ve büyüdükleri vatanı müzmahil etmek içün dimâğlarından sızan zehirli kelimelerle zulmeti, cehâleti kudurtanlardır. Eskişehir ve (.....) hâdiselerini yapanları değil, fakat ihdâs e icâd edenleri tarih, şimdiden tel'in kadrosuna idhâl etmiştir.

Artık bu memleket riyâkâr müfsidlerden, mürâ-i ve sahte dindârlardan, din-i mubini, şeri'at-ı garrâyı âmâl-i zelile ve sefihelerine alet ittihâz eden hâ'inlerden yandı, usandı... "Şeri'at isteriz" nidâyı riyâkâriyle dini, vatanı uçurumlara, tehlikelere sürüklemek isteyen küflü dimâğlar ve bu miskin ve sefil nümâyişleri teşvik ve tağdiye eden siyâh vicdanlar kahr olsun!.. Zavallı saf, câhil kitle, zavallı avâm.. Sen müfsidlerin, riyâkârların, hâ'inlerin basit bir aleti, bir alet-i mağdûru ve makhûru olmak felâketinden hâla kurtulamayacak mısın?... Terbiye-i avâm... İşte mühim bir ceriha... İşte vatanın hayat ve memâtıyla alâkadar bir mes'ele-i içtimâ'iye... Yenişehir'de, (.....) de

vukû'bulan bu içtimâ-i –daha doğrusu– irticâ-i hâdiseleri duyupta "terbiye-i avâm" mes'ele-i mü'ebbedesini olanca ehemmiyetiyle bir kat daha der-piş-i tefekkür etmemek gayr-i kâbil.. Bu memlekette müfsidler, baykuşlar mevcûd oldukça, terbiye-i avâma lüzûmu derecesinde ehemmiyet verilmeyip dimâğ-ı avâm harâbezâr olmaktan kurtulmadıkça biz dâ'ima bu gibi içtimâ-i hadiselere, felâketlere muntazır olmalıyız. Bugün vatan kuvvetli ve âdil bir hükûmet istiyor. Öyle kuvvetli ve âdil bir hükûmet ki müfsidlere, münâfiklara nefes aldırmasın; ve aynı zamanda zavallı, saf köylüleri, hakâ'ik-i basitayı düşünmekten mahrûm kitle-i avâmı hiç olmazsa ibtidâ-i bir gıdâyı irfân ile beslesin...

Hükûmete bu kuvveti, bu feyzi, bu adli verecek milletin güzidegânı, mütefekkirini, hatta nim mütefekkirini, hakâ'ika az çok aklı erenlerdir. Bu memlekette meşrûtiyeti muvaffakiyet ve zaferle yaşatabilecek, teceddüdât ve terekkiyât-ı medeniyeyi hazm ve temessül edecek efrâdın adedi pekte az değildir. Yalnız şâyân-ı istisgâr olmayan bu kitle bir maksad için, bir ideal için, o büyük ve mu'azzez maksad-ı teceddüd ve terakki için birleşmeli, metin, gayr-i kâbil-i indirâs bir kitle, bir kitle-i ahenin-i ittihâd teşkil etmelidir. Siyâset-i dahiliyenin nâzzam-ı sâlimi olacak olan bu ahenk-i ittihâd aynı zamanda siyâset-i hariciye içinde ne emin, ne mu'allâ bir manzara-i mehibe teşkil eder. Evet, kuvvetli ve âdil bir hükûmet.... İşte bütün sihr-i muvaffakiyet.. Fakat bu muvaffakiyeti husûle getirmek için yine tekrar ediyoruz, tekmil-i mesâ'il-i içtimâ'iye ve siyâsiye de münevver ve az çok münevver kafalar yalnız bir hedef, bir ideale doğru tevcih-i âmal eyleyebilmelidirler. En basit bir hakikat: Bizde hâdisâta, hakâ'ika, memleketin ihtiyâcât-ı hakikiyesine kudretle nüfûs edenler, hükûmetlerinin şekl-i idâresi meşrûtiyet olduğu içün dimâğlarında yirminci asır kâfilesi taşıyanlar Avrupa milel-i müterakkiyesine nisbeten tabi'i pek azdır. İşte nisbeten pek az olan bu zümre-i mütefekkirin –teferru'at başka– fakat esâs ve maksadda müttehid, hem ahenk görünmez, husûsiyle oralarında tude-i seyyi'et ve hurâfât ile dolu asırların mirâs-ı şe'âmeti olarak birçok Hacı velilerin, teceddüd ve terakki düşmanlarının bulunduğunu düşünmez ise bu sevgili yurda pek yazık olur. Yalnız dimağdaki ziyâ kâfi değil, vicdanda da nur olmalı...

Ma-mafih muhit-i içtimâ'iyemizde yavaş yavaş peyda olmuş olmakta bulunmuş öyle bir kuvvet, öyle feyyâz bir hava-i intibâh var ki riyâkâr müfsidlerin yaygaraları artık orada bir (.....) pâyidâr hâsıl edemeyecektir. Şimdi millet yaşamak, ilerlemek,

teceddüd ve terakki etmek istiyor. Milletin azm-i teceddüd ve terakkisinde mâni'ler ihdâs ve icâd edenler mahkûm-ı kahrdır. Artık hükûmet her gün biraz daha kuvvetli, biraz daha cesûr, biraz daha teceddüd-perver oluyor. Her vataniye düşen vazife-i mukaddese hükûmetteki kuvveti, cesâreti fikr-i teceddüd-i perveriyi tezyid ve takviye şeklinde tecelli etmelidir. Milletin münevver ve nim-münevver kısmı, hakâ'ika aklı erenleri vazifelerini bi-hakkın yapsalar her şey ne kadar daha güzel ve sâlim, ufuklar bulutlardan ne kadar daha âzâde durdu. Meşrûtiyete liyâkatimizi, terakki ve teceddûde susadığımızı isbât edecekler elbette köylüden, câhilden ziyâde az çok tahsil görmüş, tenevvür etmiş vasat tabaka-i içtimâ'iyeye mensûb efrâd-ı millettir. Bu vasat tabaka-i fikriyeye mensûb vatanilerin vezâ'if-i milliye ve içtimâ'iyeleri mümtâzlardan, mütefekkirlerden daha az ehemmiyetli değildir. Vatanın menâfi-i ulviyesine, ihtiyâcât-ı hayatiyesine aid mesâ'il-i mühimmede ağrâz ve ihtirâsât susmalı, yalnız hakikat saltanat sürmelidir.

Her içtimâ-i hâdise bir çok muhtelif mü'esserâtın muhassilesidir. Yenişehir ve (.....) hâdisât-ı içtimâ'iyesini tevlid eden muhassileyi tahlil edecek olursak kendimizi başlıca iki mühim mü'essir karşısında buluruz. Biri kuvvetli bir kin ve ihtirâsın büyüttüğü bir fikr-i tezvir ve ifsâd. Diğeri bu fikr-i tezvir ve ifsâdın tenebbütüne, neşv ve nemâsına müsâ'id şerâ'it-i muhiteyi hâ'iz keşif bir sâhâ'i cehl ve ta'assub... Tezvir ve ifsâdın cehl ve zulmet ile izdivâç ve imtizâcı dâ'ima böyle irticâ-i hâdiseler doğurmuştur. Her nebât, ancak muhtaç olduğu anâsıra mâlik toprakta neşv ve nemâ bulur. Bu tabi'-i kânun, hâdisât-ı içtimâ'iyede de şiddetle hükmünü icrâ eder...

R.N

HAL ve ANANAT-I RUHİYE

Eşgâl-i İsyâniye (Cülûs Bahşişi, İsterük, İstemezük)

(Selim Sâni)nin bidâyet-i cülûsunda (Ot arabasını) devireren Yeniçeriler (Murad-ı Sâlis)in beş karındaşını katl ederek vukû'bulan cülûsunun ikinci günü bahşişlerini aldılar. Padişahın eniştesi (Sokollu) ber hayat idi. Cülûs bahşişi ve ulûfe terakkisi (ki zam demektir) kânûn olmuştu. (Selim Sâni)nin (Belgrat) dan İstanbul'a vürûdunda zuhûr eden rezaletlere meydan verilmemek maksadıyla derhâl bir meclis akd eyledi. O

zamanlarda yani (982) tarihlerinde cülûs bahşişinin ve ta'bir-i diğerle harekât-ı isyaniyenin birinci mihraki olan (isterük) parolasının aldığı ehemmiyeti iyice anlamak için bu meclisin kimlerden müteşekkil olduğunu bilmelidir. Tarih diyor ki:

Sokollu Mehmed Paşa Tavil, Kubbe-i Hümâyun vüzerâsından ikinci vezir "Piyale" Paşa, üçüncü vezir "Ahmed" Paşa dördüncü vezir "Mahmud" Paşa, beşinci vezir "Mustafa" Paşa altıncı vezir "Sinan" Paşa, yedinci vezir "Siyavuş" Paşa ki bunlar ashâb-ı meclis ve şurâdır, her gün toplandıkları üzre yine cem' olup Kaptan-ı Derya "Kılınç Ali Paşa" Rumeli Kazaskeri "Abdurrahman" Efendi, Anadolu kazaskeri "Mehmed Efendi" Lâlâ "Cafer" Bey, Defterdâr "Lâ'alzâde", Anadolu defterdârı "Mehmed Çelebi" Efedi, Nişancı "Feridun" Bey, Sık-ı sâni "Sünbül" Efendi, Şeyhülislam "Hamid" Efendi Divanhânede toplanıp cülûs bahşişi müzâkeresinde şuru' eylediler. 982 senesi fi Ramazan 12 divan olup "iç hazine"den yüz on kese altun çıkarıldı ki herkese on bin altun idi. Yetmiş kese Yeniçeriye verildi.

Meşhûr (Koçi Bey) in beyânına göre Murad Sâlis'in hin-i cülûsunda Yeniçeri mevcûdu (13599) nefer idi. Bu yetmiş bin altun efrâd-ı merkûmeye dağıldı. Mutâla'a güzârım olan bir cetvele göre tarih-i mezkûrede bir yaldız altunu (60) akçe ve bir akçe şimdiki para ile (40) para idi. Cülûs bahşişinden vüzerâ dahi müstefid oldular. (Sokollu)ya altı bin altun, bir murassa' kılıç, beyaz atlasa kaplı siyah semur (samur) kürk, birbiri üzerine iki (seraser) hil'at, sâ'ir vüzerâya da dört bin altun ile âdi hil'atler ve diğerlere beşer yüz altun verildi.

(Hayrullah) Efendi Tarihi: (İşbu atıyye-i padişahini yekûnü şimdi yeni râiç ile hesap olacak olsa yüz on bin kese akçeden ziyade eylediğini reşide-i câyi istiğrâbdır diyor. Bizim tedkikâtımızda dahi bu yekûnun (bir milyon yüz bi) duka altunu olduğunu (Resimli ve Haritalı Tarih-i Osmanî)mizde ifâde eyledik. Para kuvvetiyle uyuyan bu fitne bir müddet mürûrundan sonra şeklini değiştirmek suretiyle uyanıyordu. Ma'lûm olduğü üzre (Murad Sâlis) Sokollu Mehmed Paşa'yı çekemiyordu. Paşa bir Boşnak'ın tığ-ı vahşeti ile şehid olduktan sonra umûr-ı hükûmet bir taraftan kendisinin ifrât-ı zen-pereştânesi, bir taraftan da (İran) ve Avusturya muhârebat-ı mütevâliyesi ile muhtel oldu. Padişahın yed-i istibdâdında duran kuvvet emr-i idâre nâmına saray kadınlarına geçti. Fakat (998) de kopan bir Yeniçeri ihtilâli bu kuvvetin sokaklarda, şunun bunun elinde seyyar olduğunu ifhâm eder. Hatta kuyûd-ı tarihiye meyânında şöyle bir fikra

vardır: (Devlet-i Aliyye'nin bidâyet-i zuhûrundan bu ana kadar geçen üç yüz seneden sonra nüfûs-ı hükûmet Yeniçerilerin eline geçti). Vak'a-i mezkûreyi biz şöyle hülâsa etmiş idik: "Yedi senede bir istibdâl edilen süvâri bölükleri münhalâtına Yeniçeri, Cebeci ve Topçu ocaklarından efrâd alınmak usûlden iken bu kâ'ideye ri'âyet edilmemekte ve Tımarlar erbâbına verilip ocağa yabancılar ve cebren şu, bu kayd edilerek kâ'ide-i mevzû'u ihlâl kılınmakta idi. Diğer tarftan bir kıyye gümüşün meydan-ı tedâvülde kıymeti beş yüz akçe olduğ hâlde bin akçeye çıkmış ve meskûkâtın revâc ve tedâülü Yahudiler elinde kalarak hatta bunlardan biri vezni hafif değersiz bir akçenin askere verilmek üzere kabulu için nüdemayı padişâhiden Rum eli Beylerbeyi Doğancı Mehmed Paşa'ya iki yüz bin akçe vermiştir. Keyfiyet asker tarafından duyulduğu gibi (Mehmed) Paşa'ya hasım olan Sinan ve Damad İbrahim Paşaların dahi entrikaları hoşnudsuzluğu artırdı. Yeniçeriler sarayı basıp Beylerbeyi Mehmed Paşa ile Defterdâr Mahmûd Efendi'nin kellelerini isterük" dediler. Dehşet! Bağırıyorlar. (Murad Sâlis) paşanın kuvvetine mürâca'at etmek istedi. Saray hâricinden gelen sesler arasında: Vallahi, içimizden her kim para alırsa beylerbeyi ve defterdârdan evvel onu öldürürüz na'ra-i tehdidi ve – Beylerbeyi ile defterdârı bize veriniz yoksa padişaha kadar yolumuz açıktır. Nidâyı isyânı ortalığı titretiyordu. (Murad Sâlis) serfüru etmeye mecbûr oldu. Mehmed Paşa ile Defterdâr Mahmud'un boyunlarını vurdurarak askere icâb eden tarziyeyi verdi.

Venedikli (Bafa) hanedanına mensûb olan (Safiye) Sultan'ın teshir eden güzelliği padişahı bütün bütün ten-perver etmiş ve vâlide (Nur Banu)nun oğlu üzerinde bir hükm-i sehhârâneye mâlik olan böyle bir kadını düşürmek için bi't-tedârik sevk ettiği rakibelerin tehâcümü cümle-i asabiyesini haleldâr ederek hatta sar'aya bile mübtelâ kılmıştı. Binâ'en-aleyh zimâm-ı hükûmeti tutan elleri pek kuvvetsiz kaldı. Rüşvet, saraya duhûl eden ecnâsın çevirdikleri entrikalar, vüzera hileleri, Yeniçerilerin arasında karışan efrâd-ı gayr-i mütecânise (kuvvet)in taraf taraf inkısâmını mucib olarak (Tarih-i Cevdet)in nâtık olduğu veçhile yerbulan bulana olmuş idi. Taşra ahvâli dahi payi-tahttan ibret alıyordu. 1001 tarihinde (Sipahiler) de kalktılar. Fakat bunların kıyâmı garib bir (komedi) ile hâtime-pezir oldu. Burada Na'ima'yı dinleyelim, Vezir-i cedid "Siyavuş Paşa" umûr-ı sadârette meşgûl olup rebiü'l-ahirin yirmi üçüncü günü yevm-i salisâda kula (asker) ulûfe çıkıp Yeniçeri'ye tamamen mevâcibleri verilip akçe yetişmeyip iç hazineden imdâd olunmakla "sipâh ulûfesi tedricen tekmil olunmak üzere

teklif olundukta – Cebr-i noksan üzere ulûfe almayız, deyu feryad edip Divan-ı Hümâyunla gulûv ettiler. Ol asırda rüşt ve tedbir sahibi, nâdire-i kirân, makbûl-ı sultan baş defterdâr "Emir" başının başını isteyip ağalarını taşladılar. Huzur-ı Hümâyun'a arz olunup iç hazineden bir tevakkuf yüz yük akçe verilmişken yine almayıp yüze çıktıklarına binâ'en inâdlarında musırr oldular.

1. Çavuşbaşı ve Kapıcılar kethüdâsı üç dört defa varıp – Muradınız nedir? Ulûfenizi alınız. Defterdârın başını neylersiz, dedikçe taş yağdırdılar.

2. Ba'de kaz askerler çıkıp –Ulûfeniz verildi. Defterdâr âl-i resûldür. Hilâf-ı şer' nice katl edersiniz, dediler, dinlenmedi.

3. Sonra nasihati mutazammın hatt-ı hümâyun çıkıp kaz askerler geri varıp okudular, isgâ-i olunmadı (!).

4. Ba'de vüzerâ kalkıp karşılarına vardıkta yine taşladılar.

5. Bi'l-ahire Süleymaniye vâ'izi "Emir Muhammed" Efendi ve Küçük Ayasofya vâ'izi" İbrahim" Efendi soflarıyla davet olunup vüzerâ önünde iskemle üzerinde oturup vâki-i hâl ma'lûm olduktan sonra bunlar dahi varıp iki defa nash u pend ettiler. Sûd-mend olmadı.

6. Bade yirmi kadar sâdât gelip: – Âl-i resûli katl bi günâh ne demektir? Deyu feryâd ettiklerinde onlar dahi taş yağdırıp bir iki seyidi mecrûh ettiler.

7. Bi'l-ahere defterdar mücevvezesini çıkarıp başına yeşil sarık sarıp kazaya rıza deyu önlerine varmaya karar verip çavuşân ve ehl-i divân feryâd ve figân edip (dikkat!) döndürdüler.

8. Ve riyâsetten gelme vüzerâdan "Boyalı Mehmed" Paşa ki defterdârı sevmezdi. Veziriazama hitâb edib: –Devletlü nice bir bu şahsı siyânet edersiz. Geçende Mehmed Paşa vezir iken verdiniz. Bu hod bir defterdârdır verip fitneyi def' edek. Dedikte kadıasker "Bostanzâde" karşılayıp ref'i savt ile: – Bu divan Yezid divânımıdır. Âl-i resûl başını geltân edeler. Bu ne bi-ma'na sözlerdir. Sabr olunsun görelim neye müncer olur deyip sabretti.

9. Ol hâlde yeniçeriye hatt-ı hümâyûn gönderilip divâna davet olundu. Umûmen Yayabaşılar ve Yeniçeri çavuşları neferât ile çarşıları dolaştılar.

Seyirciden bi-had şakiler gelip saraya dolmuştu. Zaman-ı asra dek nizâ‘ mümted olup ahirü'l-emr kapıcılar yukarıda olan seyircileri sürüp ürkütürken.

10. Gayret-i hak zuhûr edip

11. Sevk-i takdir ile(!) –bre vurun! Sedâsı vâsıl-ı sem‘i sagir ve kebir olup taraf-ı şehriyâriden işâret ve def‘i gubâr-ı fitneye icâzet sudûr etti, kıyâs olunmakla divân ashâbı ve matbah-ı âmire hüddâmı.

12. Ellerine birer odun alıp kimi matbah aleti ve kimi bahçe parmaklıklarını koparıp sipâh üzerine koyulduklarında zarûri yüzleri dönüp ta‘ife-i mezbûre dahi ordularından erişip darb-ı kahramâni bir hoş giriştiler.

13. Ol zaman-ı (zihâm-ı)'in hizâmda meğer saray matbahına odun getirmiş arabalar orta kapıda bulunup sedd-i râh etmekle kaçanlar dışarıya yol bulamayıp birbirini pâ-mâl edip basarak dışarı can atıp ol (izdihâmda) Kapı arasında üç yüz elli âdem ayak altında ruberah-ı dehliz-i adem olup bâkileri güçle tahlis-i can ettiler.

14. Hükûmet hafiye-i lemyezeliyle beliyyelerini bu tarik ile def‘ eyledi. Lâşeleri ayırtılıp deryaya döküldü. Yeniçeri ağası gelip dışarda olan seyirci cem‘iyetini dağıtıp yol açılmakla divân ashâbı çıkıp gittiler.

15. Ol tâ'ife-i hâ'ifenin böyle münhezim ve ma‘dûm olduklarına sultan-ı cihan hazretleri ziyâde memnûn ve şâdımân olup "Siyavuş" Paşa'ya hil‘at-i fâhire ihsân ettiler.

Şu on beş halin delâlet ettiği acz-ı hükûmet (kuve-i istibdâdiye)nin hemen tesâdüfü cüz‘iyât-ı mukâvemet ile mütezelzil olduğunu bir kere daha isbat eder.

Yine tarihlerimizin verdikleri ma‘lûmata göre (Murat Sâlis)in devr-i Saltanatında yevmiye alan ümerâ ve bendegân adedi (12870) idi. (Netayücü'l-Vuku‘ât) tedkikâtına göre: Murad Sâlis naz ve na‘im içinde nüşv ve nemâ bulmakla sefere değil sarayı hümâyûndan dışarıya bile çıkmayıp bir takım şu‘âra ve nüdemâ ve muzhik ve cüce ve hânende ve sâzende ile imrâr-ı zaman eylemiş ve cem‘i mâl ve iştihâyı hedâyayı gayr-ı mu‘tâd (rüşvet) ile müştehir olmuş idi. On birinci asr vukû‘âtının en meşhur mu‘ahhizi olan (Koçi) Bey diyor ki: 990 tarihinden beri münâsib-i padişahi "Me'mûriyetler" rüşvet ile nâ-ehline verilir oldu) Bu za‘fi (kuve-i istibdâdiye)yi kemiren tıfilât-ı

müz'icedendir. Aynı devirde zuhûr eden Yeniçeri isyânı ile sipahi kıyâmı arasında görülen fürûk-ı şekliye birinin asâkir-i hâssa ve diğerinin asâkir-i âdiyeden olmasından değildir. Yeniçeriliğe mal olmuş olan (an'ane-i isyaniye)nin daha ameli, daha ciddi, daha vakâr-âmiz olmasındadır.

Sultan (Mehmed Sâlis) vekâyi'i dahilinde göreceğimiz bir (sipahi) kıyamı netâyiciyle dahi tezâhür edecektir ki (Yeniçeriler) padişahların bi'z-zât kendilerine teslim etmiş oldukları nüfûzu isti'mâl etmekte dahi serkeş idiler. Onlarda asl olan bi'-zât padişah askeri olmak gurûru idi. (kuve'i istibdâdiye) onların galebâtıyla tahakküm etmeye alışmış ve fakat onların tahakkümüyle za'af bulmaya kesb-i isti'dâd ile müşeddeddir. (Mahmud Sâni)nin Yeniçeriliği ilgâ etmeye muvaffakiyeti bir tesâdüf eseri değil mi idi. Ba husûs o Yeniçeriliği ki yalnız nâmı kalmış ve efrâdı yalnız o nâma istinâd etmekten başka bir istinâdgâh bulamamış. Hatta Padişah-ı müşârü'l-ileyh (livayı Muhammedi)yi çıkarmak husûsunda pek ziyâde tereddüd etti. Sipahi, bayrağın Yeniçeri eline geçerek zâten ta'rizleriyle vehm ve kesâlete uğramış olan hâkimiyet ve saltanatın bütün bütün onların istiklâl ve tagallübüne geçebilmesi ihtimâli idi. Devr-i Murad-ı Salis'de gördüğümüz bu iki şekl-i isyan fi'l-hakika (kıyam ve isyân)ın birer terkib-i müterâdifi olan – (İsterük, istemezük)ün yekdierini ta'kiben zuhûrunu nâtıktır. Her ikisinde de ahâli seyirci kalmıştır. Her ikisindede erkân-ı devlet beht ve hayrete dalmıştır. Her ikisinde de padişah dinlenmemiş, itâ'at edilmemiş, bi'l-akis tehdid olunmuştur. Bu temâyülât, hey'et-i içtimâ'iyemiz arasında (ihtilal) nâmına vücûd-pezir olmuş bir firkanın harekât-ı mu'avecesini irâ'e eder. Bu ana kadar gördüğümüz eşgâl-i isyaniyedeki inkisârât (Padişah ve asker) arasında her hangi bir insiyâk-ı tab' ile vukû'a gelmiş mücâdelâttan, bi'l-vasıta veya dolayısıyla yek diğeri ezmeye müstemid muhâcemattan ibârettir. Bu ihtilâllere (mevzi-i) demekten ise (zâti) demek daha münâsiptir. Yek diğerine müstenid iki kuvvet arasında vukû'a gelen bu müsâdemâttan çıkan şerâre, milletin harb ve tahaffüz nâmına edindiği müesseseleri yakıyordu. Bi't-tabi' memleket ve hey'et-i içtimâ'iye bu yangının dumanı, ateşi içinde kalıyor, açık bıraktığı harabeler üzerinde geziniyordu.

Ahmed RASİM

BEYRUT'TA OSMANLI DARÜ'L FÜNÛNU

Beyrût ahâlisinin i'ânâtiyle inşâ olunan Sınâyi Mektebi'nin hukuk, tıb ve ticâret şu'belerini hâvi olmak üzere bir "Osmanlı Darü'l fünunu"na tahvil edilmek teşebbüsünde bulunulduğunu yevmi gazetelerde okudum.. Bu teşebbüs-i mes'ûd cidden takdire şâyândır. Zira Beyrut ecnebi misyonerlerinin "Tahtgâh-ı Saltanatı" ta'birine mâsadak bir hâl kesb etmiştir. Bugün misyonerlerin en fazla icrâyı fa'âliyet ettikleri yer Suriye kıt'asıdır. Ve emin olalım ki tahribât ve te'sirâtları pek müthiştir... Bu sözümü âtideki rakamlar ile te'yid edeceğim:

Suriye'de 10 Amerikan, 92 Fransız, 55 İngiliz ve 7 Alman misyoner mektebi mevcûdtur ki bunların maksatları zan etmem ki kâri'in-i kirâmca meçhûl olsun. Bâlâdaki rakamlardan dahi müstebân olduğu üzere ecnebi misyonerleri içinde Suriye'de en ziyade intişâr eden ve aynı zamanda en ziyade te'sirât yapan Amerikalılar, ta'bir-i ma'rûfiyle protestanlardır. Protestanların Memâlik-i Şâhâne'de en büyük, en mühim mü'essesesi Beyrut'ta kâ'in Amerikan Darülfünunu'dur. Bütün memâlik-i Osmaniye'de, hatta İstanbul'da dahil olduğu hâlde mü'essese-i mezkurenin bir misline dahi tesâdüf etmek gayr-i kâbildir. O derece muhteşem, o derece muntazam ve o derece mükemmeldir.

Vâkı'â diğer misyonerler ve mekteplerinin hâl-i fa'âliyeti şâyân-ı te'emmül ise de ben bugünki mevki-i , f'âliyeti ile en ziyâde nazar-ı dikkat-i celp etmesi lazım gelen (vâ-esefa ki etmiyor) Amerikan Darü'l-fünununu misâl olarak aldım. Ve bahusus bu muharrir-i âciz o mektepte tahsil etmekten onun bi'l-cümle ahvâl ve husûsâtına bi't-tabi' vâkıfim. "Külliye"nin diğer te'sirâtından başka te'sirât-ı siyâsiyeside var; kendi fa'âliyetine inzimâm eden kuvvetler sâyesinde el-yevm Suriye ahâlisinden –ale'l-husûs- Cebel-i Lübnan Dürzilerinde Anglo-Saksonluğun İngiliz usâre-i hayatiyesine karşı bir meyl ve muhabbet hâsıl olmuştur. Fi'l-vâki' makâsıd-ı siyâsiye doğrudan doğruya icrâ-yı fa'âliyet etmiyor. Lakin bütün insânı, dini, ilmi, maksadlar altında bi'z-zarûre oda mündemiçtir. Bunların Hristiyanlar'ı protestan yapmak için vâsi'propagandaları var. Lehü'l-hamd İslâmlar'dan protestanlığı kabul etmiş kimseye tesâdüf etmedi isem de tesirleriyle İslâmlık ve Osmanlılığı unutmuş bir çoklarını gördüm. Ve bu müşâhede-i esef-engizdir ki bende onlara karşı ebedi bir hiss-i nefret ve istikrâh uyandırmıştır.

Vatanına cüz'i bir râbıtası, meyli ve muhabbeti olan bir insan memleketinin hayat-ı içtimâ'iye ve iktisâdiyesini tasallut-ı ecânibe ma'rûz bir hâlde görürse tabi'idir ki buna sâ'ik olanlara bir hiss-i nezâhet ve muhabbetle mütehassis olamaz.

Hakimiyet-i milliye emin olalım ki kuru lâf ile te'yid edilemez. Esâretlerin en müthişi esâret-i iktisâdiyedir. Halbuki memleketimiz bugün Avrupa sermâyesiyle mâla-mâl! Buna ba'is olan ise hiç şüphesiz misyonerlerin telkinât, ta'limât, te'sirâtlarıdır. Muhterem Ahmed Atıf Beyefendinin buyurdukları gibi: "Sükûtların en müthişi, en gayr-i kâbil-i ta'miri sükût-ı içtima'i ve iktisâdidir. Askeri ve hatta siyâsi bir sükûta ma'rûz kalmış olan bir millet hâkimiyet-i içtimâ'iye ve iktisadiyesini muhâfaza ederse bir zaman hâkimiyet-i siyâsiyesini yeniden ihyâ ve i'âde edebilir. Fakat sükût-ı içtimâ-i ve iktisadiye ma'rûz kalmış olan bir millet hiçbir zaman hâkimiyeti siyasiyesini muhâfaza edemez." Buna delil olarak komşumuz ve bir zamanlar tabi'imiz olan Yunanistan'ı gösterebilirim!

Şu mukaddimede serd ve beyan olunan efkâr, zan edersem Beyrut'ta bir "Osmanlı Darülfünûnu" te'sisinin ne kadar elzem olduğunu pek âşikâr bir sûrette gösterir. Bu fikrimi bir kat daha te'yid etmek ve bu teşebbüs-i mes'ûdun hayyiz-i fi'ile çıkmasındaki ulviyet ve ehemmiyeti göstermek için Protestan misyonerlerinin memâlik-i şâhâne'de en büyük bir mü'essesi olan beyrut'ta kâ'in Amerikan "Külliyesi" hakkında ma'lûmât ve tafsilât vermeyi fâ'ideden hâli göremedim.. Bu tıfililer şâyân-ı tedkiktirler. Emrâz-ı içtimâ'iyemizin mikroplarından en muhlikini emin olalım ki bunlar, bu insâniyet nâmına hareket eden misyonerler teşkil ederler. Fakat biz, şimdi'ye kadar bunların her türlü teşebbüsât ve icrââtına karşı lâkaydîyâne bir meslek ta'kib ettik. Onlarda bi't-tâbi' dâ'ire-i tahribâtlarını – bizim bu meskenetimizden bi'l-istifâde – gittikçe tevsi' ederler. Vah, bugün bunlar layıkiyle tedkik edilecek olursa destres olacağımız müthiş ve acı hakikatler karşısında tir tir titreriz!..

Lakin ne yapmalı idik? Evet ne yapmalı idik, hâlâ da ne yapmalıyız? İşte mes'elenin en mühim, en can alacak noktası budur: Böyle Beyrut gibi, mekâtib-i ecnebiyenin en ziyâde tahribât ve te'sirât icrâ ettiği bir şehirde şimdiye kadar bir darülfünûn, onlarla rekâbet edebilecek şerâ'it ve mükemmeliyeti hâ'iz bir Osmanlı Darülfünûnu vücûda getirmek lazım değilmi idi? – Geçmişi dahil-i hesab etmeyelim – ve hâlâ da lazım değil midir? Bunların, bu kanlarımıza kadar nüfûs eden muhlik

bâsillerin tehdid-i mazarratları içün ilm ve fen nâmına şanlı bir âbide-i mü'ebbedenin vücûda gelmesi o kadar elzemdir ki.. Şimdi, bahs-i şu noktada bırakarak – isbât-ı müdde'â için – yukarıda ismi geçen "Amerikan Protestan Külliyesi" hakkında ma'lûmât ve tafsilat vereyim..

Mektebin Taksimatı

Medrese-i Külliye-i Amerikaniye'nin tedrisâtı ber-vech-i âti sekiz şu'beye münkasimdir.

1. İbti'dâdiye: Bu şu'bede mebâdi-i ulûm tahsil ve mektebin diğer aksâm-ı âliyyesine devam edebilecek bir iktidârı hâ'iz olmak için İngilizce lisanı bir dereceye kadar ta'lim edilir. Müddet-i tahsil beş senedir.

2. İlmiye: Bu şu'bede İngilizce lisanının edebiyât ve gavâmızı tedris ve tarih, felsefe, "Piskoloji", "fizyobiyoloji", "zeoloji", "Sosyoloji", "Jeoloji", "mantık", "iktisad", "Kimya", "lm-i hey'et", "felsefe-i tabi'iye", "felsefe-i edebiye", "nebatat" gibi ulûm-ı âliye gösterilir. Müddet-i tahsil dört senedir.

3. Ticâriye: Ticarete sülûk etmek isteyen talebeye fen-i ticaretin bütün nazâriyât ve ameliyâtını tedris ederler. Müddet-i tahsili dört senedir.

4. Tıbbiye.

5. Seydeliye, yani eczâcılık şu'besi: Tıbbiye kısmının müddet-i tahsili dört, eczâcılık kısmının üç senedir.

6. Hasta bakıcılarına mahsûs şu'be: Hastaya bakmak, yirminci asırda adeta bir "fen" şeklini almıştır. Bu şu'beye kibâr-ı nisvân dahi dahil olmakta ve bunu kendilerine bir şeref ad etmektedirler.

7. Asar-ı kadime-i mukaddese yahud "filoloji" şu'besi..

8. Dişçilik şu'besi müddet-i tahsili üç senedir. Mülâhaza: Gelecek sene makinistlik ve mühendislik şu'beleri küşâd edileceği ağleb-i ihtimâlâttandır.

Ebniye: "Külliye" ber-vech-i âti 16 kebir binâdan müteşekkildir;

1. İlmiye binası: 1866 sene-i seney-i efrenciyesine müsâdif 1283 sene-i rumiyesinde inşâ edilen ve külliyenin en kadim mü'essesesini teşkil eden bu

binâyı mu'azzam mektebin kütüphanesini, cemi'iyetlerin içtima' ve konferans salonlarını, dershaneler ile yatakhâneleri muhtevidir.

2. Tıbbiye binası: Muhteviyâtı, (amfi-teatr) tarzında iki büyük oda, bakteriyoloji labaratuvarı ile ma'âriz-i teşrihiye ve cerrâhiye. Tarih-i inşâsı 1284.

3. Rasadhâne: (Tafsilât-ı aşağıda verilecektir.

4. Direktör (Director)ün ikâmetgahı husûsisi.

5. Ticâriye binası: Bu binâyı muhteşem 1316 senesinde inşâ ve aynı senede tedrisâta ibtidâr olunmuştur. Muhteviyâtı: Dershâneler, yatakhâneler, istikbâl salonları, direktörün dâ'ire-i resmiyesi ile alt katında matbah ve yemek hânelerden ibârettir.

6. Kilisa; nam-ı diğerle içtima'ât ve ihtifâlât salonu: ayrıca büyük bir bina işgâl etmektedir.

7. Kimya laboratuvarına mahsûs binâ: dört büyük laboratuvar ile iki büyük dershâneden ibârettir.

8. Rüşdiye binâsı; muhteviyâtı: Dershâneler, yatakhâneler, hamamlar,

9. Mikrop ve bakteri istinbâtına mahsûs gayr-i kâbil-i ihtirâk küçük bir binâ.

10. İsti'dâdiye binâsı: Bu cesim bina, 1288 senesinde inşâ edilmiştir. Üç tabakadan ibâret bulunan işbu binânın muhteviyatı ber-vech-i âtidir.

Gayet büyük dört dershane ki (her biri yüz talebe isti'âbına müsâ'iddir), otuz beşer talebe alacak kadar vesati hâ'iz muntazam, son sistem on iki dershâne. Üçüncü kat talebenin yatakhaneleriyle mu'allimlerin odalarına tahsis edilmiştir. Orta katta içtimâ'at-ı umûmiyeye mahsûs büyük bir salon mevcûddur.

11. Sarf-ı isti'dâdiye – bazı- tıbbiye talebelerinin iskân ve ikâmetlerine mahsûs bina.

12. Ulûm-ı tabi'iyyeye mahsus binâ; muhteviyâtı. Kimya, felsefe'i tabi'iyye, nebâtat, zeoloji, minaroloji – ve âsâr-ı kadime-i ye mahsûs vâsi' odalar ile rontgen şu'a'âtını hâsıl eden âlet için büyük bir oda. Bu binâ muhteviyâtıyla beraber yarım milyon Osmanlı lirasına mal olmuştur.

13. Mekteb idâresine mahsûs binâ: Muhteviyâtı: Sandık eminin iki vâsi‘ odası, bir istikbâl salonu, mütebâkisi mekteb fakültesinin içtimâ’ına mahsûs müte‘addid odalar..

14. Hastahane-i nisâ‘i

15. Hastahane-i etfâl

16. Hastahane-i emrâz-ı ayniye

Kütüphâne:

İlmiye kısmının en büyük, en vâsi‘ odasını işgâl eden bu kütüphâne (15.200) aded müteaddid lisanlarda muharrer kitâbı hâvidir. Bu kitapların – bi’t-tabi‘- ekserisi İngilizce olup Türkçe, Arapça, Fransızca, İbrânice, Rumca, Ermenice, İtalyanca, Almanca lisânlarında muharrer kitaplarda mevcuddur. Sırf Türkçe ve Arapça olarak iş bu kütüphânede Suriye ve Filistin kıt‘alarına â’id bir çok kitaplardan teşekkül etmiş gayet mühim bir mecmû‘a vardır ki bu iki kıt‘a hakkında tafsilât-ı mükemmele ve ma‘lûmat-ı mufassalayı muhtevidir.

Talebe (Onbeş gün zarfında i‘âde etmek ve iki kitaptan fazla olmamak şartıyla) istedikleri kitâbı alıp mutâla‘a etmeye me‘zûndurlar. Mezkûr kütüphânede (456) cild kadar lügat kitapları ile birçok (Ansiklopedi)ler mevcûddur. Dünyanın her tarafından, her nev‘i gazete, risâle, mecmû‘a gelmekte ve Türkçe olarakta Sabah, İkdâm, Tanin, Sebilü’r-reşad gazeteleri getirilmektedir.

Laboratuvarlar:

Rasadhane: 1290 senesinde inşâ ve 1309 senesinde binâsı tecdid edilip mürâkkebât-ı felekiye ve meteorolojiye – âid mikyâsât, yirmi dört kadem kutrunda ve isti‘mâline muvâfik alât ile mücehhez büyük hacimde ve (14) bin lira kıymetinde bir teleskop getirilmiştir. Rasadhanenin irsâd-ı cevviyeye mahsûs müte‘addid aletlerinden bazıları ber-vech-i âtidir.

Mikyâs-ı nakl-i hava, mikyâs-ı harâret ve bürûdat, mikyâs-ı rutûbet-i havâ’iye, riyâhın ciheti ve sür‘ati hareketini mübeyyin mikyâs, mikyas-ı derece-i nüzûl-ı bâran ila-ahir. Bâlâda mezkur aletler ile – günde bir defa vukû‘bulan- netice-i tarassud husûsi cedvellere ba‘de’l-kayd yevmi olarak İstanbul Rasadhâne merkezine telgrafla ma‘lûmât verildiği gibi ay nihâyinlerinde Londra, Vaşington, Paris, Viyana, Kahire ve sâ’ir

merâkiz-i rasadhânede zelâzel ve irticâcât-ı arziyeyi fotoğrafiyen kayd etmek için birde – sismograf- vardır ki kayd ettiği zelzele ve irticâcâtı İngiltere merâkizi ile Almanya'nın "Strazburg" şehrindeki (Sismoloji) merkezine ihbâr ederler.

Kimya Laboratuvarı: Kimya dersinin nazariyâtını ameliyât ile tatbik edebilmek için birçok alât ve edâvet ile mücehhez husûsi bir bina bu fennin tahsiline tahsis edilmiştir. Bakteriyoloji laboratuvarı: Bu dahi gayr-i kâbil-i ihtirâk husûsi bir binâ işgal etmektedir.

Patoloji Laboratuvarı: Bu laboratuvar birçok mikropları hâvi olup her talebenin kendisine mahsûs bir mikroskobu vardır.

Zooloji ve Botanik Laboratuvarı: Bu dahi mevadd-ı hayvaniye ve nebâtiyenin cem'ine mahsûs birçok mikrospokları havi olup ayrıca bir kısmı hayvanat ve nebâtât müzelerine tahsis edilmiştir.

Fizyoloji Laboratuvarı: Bu laboratuvar birkaç sene evvel Avrupadan elektrik bataryaları, leta'if-i musile, kimoğraf, sefiğmoğraf, cihâz-ı teneffüsiyeyi temsil eder ve gözde deverân-ı demin suret-i seyrini gösterir alat ile teheyyüc-i a'sâb, takâs-ı azâlât, temdid-i şerâyini tecrübe ve tedkik etmeye mahsûs edâvat-ı mükemmele celb edilmiştir.

Felsefe-i Tabi'iyye Laboratuvarı: Bu laboratuvar mebâdi-i felsefe-i tabi'iyyenin tevzihine medâr olmak için birçok âlât ve edâvâtı muhtevidir.

Rontgen Şu'â'âtı Laboratuvarı: Bu dahi elektrik istihsâline ve bu şu'ââtın kâffe-i muzâhirenin tevzihine ve hastagânın tedâvisine vâfi âletlerle mücehhezdir.

Verdiğim tafsilâtı kâfi görmüyorum. Şimdi; böyle mükemmel, muntazam darülfünûnlar mevcûd bulunan bir şehirde evlâd-ı vatan hiç bizim köhne, fersûde rüştiyelerimize, i'dâdilerimize tenezzül ederler mi? İnsaf buyurulsun! Ben "külliye" ile rekâbet edecek, evlâdı vatanı cenâh-ı ilm ve irfânı altında büyütecek, terbiye edecek ve bu zavallıları misyoner mekteplerine bi'z-zarûre mürâca'at etmekten kurtaracak şân-ı milli ile mütenâsib bir darülfünun görmek isterdim. Bir temenni ki; samim-i kalbimden çıkıyor. İ'tiraf edeyim:

Altı yüz bu kadar senelik şânlı bir tarihe mâlik olan Osmanlı imparatorluğunun payitaht-ı saltanatında bile Beyrut'taki "Külliye" gibi muhteşem, mükellef bir darülfünun yok! Acı bir i'tirâf; mütenebbih olmalıyız. Bu bize bütün haşmet ve

azametiyle bir numûne-i ibret, uyumakta bulundumuğumuz hâb-ı gaflet ve atâletten bizi bi-dâr edecek kadar mü'essir bir ders-i intibâh teşkil etmelidir. Yoksa ta'kib ettiğimiz "Lakaydlık" mesleğinde kemâfi's-sâbık devam edecek olursak bilemem ki bu gidişle nerelere varırız?

3 Ağustos 328 Anadolu Hisarı

Samizâde SÜREYYA

JAPONYA'DAN ALINACAK DERSLER -I

İngilizce'den Çeviri

Öyle hissediyoruz ki bizim bu memleket ahâlisinde gayet vâzıh ve her dem mütezâyid bir meyl var: Oda: Çok şey istemek ve beklemek ve hiçbir şey yapmamak, ve aynı zamanda da kendisine muntazır vezâ'if-i vataniyeye bigâne kalmak! Buna kat'iyyen inanmak lazım gelir ki, bir millet efrâdı kendisine terettüb eden vezâ'if-i vataniyeye bigane kalır veyahut ve vezâ'ifin adem-i vücûduna kâ'il olursa, hiç şüphe yokki, o milletin istikbâli muzlim ve mü'ellemdir.

Bu vadide uzun uzadıya laf söyleyip yürek tüketecek değiliz. Atideki satırları okumayı husûl-ı maksada kafi ad ediyoruz. Yalnız şunu kayd etmek isterim ki bu makaleyi derc eden bir İngiliz mecmû'ası, İngiliz milletine tevcih-i hitâbla Japonları numûne-i imtisâl edinmelerini tavsiye ediyor! Hayret etmekten kendimi alamadım. Düşünülsün:

Senelerden beri şahrâh-ı terakkide iri iri hatvelerle kat'ı mesâfe ederek bugün üç a'lâyı temeddünde en müstesnâ bir mevki' sâhibi olan İngiliz milleti hâla muhtâc-ı ta'lim olduğunu i'tirâf ediyor ve kendi ta'lim gerdesi olan Japonlardan istifâza ve istifâde etmeyi bir tenezzül ad etmiyor. Makale uzun olmakla beraber ehemmiyet-i fevkâ'l-adesi düşünülürse ihtivâ ettiği hakikatlerin nazar-ı dikkate alınacağından ümidvarım.. Bakınız, görünüz: Bir hükûmet ki, bugünkü şevket ve azametini, bugünkü kudret ve miknetini sırf milletinin istihkâr-ı hayatına, o tasavvurların fevkinde olan şâyan-ı tebcil vatan-perverliğine medyûndur.

T.C. YÜKSEKÖĞRETİM KURULU
DOKÜMANTASYON MERKEZİ

Derin bir te'essürle okuduğum bu makâleyi, bizede nümûne-i ibret olur düşüncesiyle tercüme ediyorum:

"Japonlar'ın esbâb-ı terakki ve te'âlileri araştırılırken hâr ve samimi bir muhabbet-i vataniyenin dahl-i külliyesini unutmamak lazımdır. Japonya'da (muhabbet-i vataniye), mevcûdiyet-i milliyenin temel taşı olarak telakki ediliyor. Bu his, gayr-i kâbil-i intifâ bir şerâre hâlinde, en büyük ve en muhteşem saraylar mütemekiniyesinden tutunuzda en aciz ve fakir bir çiftçi kulübesi sükkânına varıncaya kadar bütün Japonlar'ın kalbinde alevrizdir.

Bunları yazmaktan, Japonları sâ'ir milletlerle kıyâs etmek fikrinde olduğumuz anlaşılmasın. Maksadımız, Japon hayat-ı milliyesinin muhtelif safahâtını ba'de't-tedkik piş-i inzâra şânlı bir ayine-i intibah tecelli ettirmektir. Küre-i arz'da mevcûd hükûmetlerin ittihâz ettikleri usûllerden hangisinin daha iyi, o millet için daha nafi' olduğunu münâkaşada vazifemizin hâricindedir. Lakin kırk beş sene evvel mahkûm-ı inkirâz iken bu müddet zarfında beşeriyeti hayretlere ilkâ edecek büyüklüklerle bu muhataradan kurtularak bugün düvel-i mu'azzama i'dâdına dâhil olan bir milletin esbab-ı i'tilâsını tedkikten dahi kendimizi alamayız!

Bu milletin vesâ'il-i irtikâ'iyesini araştırmak, hârice karşı müttehid bir kitle hâlinde kendini takdim eden siyâsetin mâhiyetini bilmek ve bildirmek, şimdiye kadar ihrâz edilen muvaffakiyetlerin sırrını keşfetmek cidden pek kıymetdâr ve mübeccel bir meşgale olacaktır.

Ma'lûm olduğu üzre Japonlar, bir habl-i metin ile birbirine merbûtturlar. Bu râbıta; alicenâb, fedâkâr, dürendiş Japon milletinin ameli vatanperverlikleriyle husûl bulmaktadır. Çünkü bu millet için vatan muhabbeti (love of country) hakiki, diğer kuvvetlerin fevkinde bir kuvveti teşkil ediyor ki bunun âsârı, her türlü icrââtta tezâhür ettiği gibi bütün terakkiyâtın esâsatında nümâyândır. Bir Japon'a sorunuz: Hayatını, menfaâtini, varını, yoğunu vatanı uğrunda fedâ edebilir mi? Bilâ tereddüd vereceği cevâb, emin olunuz ki cevab-ı tastiktir[12]. Tefekkûr ve mülâhazaya bile şâyân değil; bir

[12] Istidrâden şu fikrayı arz edeceğim: 1905'de zuhûr-ı olan Rus-Japon muhârebe-i zâ'ilesinde oğlunun, kendine mu'in olarak askere kabul edilmesini vatan-perverlik hissiyle kâbil-i te'ilf görmeyen bir Japon kadını vatanın oğlundan istifâdesini te'min için intihara karar vermiş ve bu kararını bilâ-tereddüd icrâ etmiş idi.

Japon için muhabbet-i vataniye hayatının bir kısmı demektir, bizde (İngilizler'de) olduğu gibi ayrı bir şey değil!

Herhangi bir memleketin ahâlisi ehliyet ve isti'dâdını yalnız nefsine değil vatanın hidmetine hasr eder ve daha ileri giderek ledayü'l-iktizâ hayatını vatan uğrunda fedâyı göze aldırır, ve hangi bir memleketin kânûn-ı mu'âşereti her vatandaşın erkek olsun, kadın olsun, çocuk bulunsun onları vatana hidmetle mükellef kılar ve onlarda bu isti'dâdı vücuda getirirse tahassül edecek hayret-âmiz neticeleri te'accüble telakki etmemelidir.

Daima İstikbal

Menfa'at-i zâtiye hiç nazar-ı i'tibâra alınmayarak vatan için istihkâr-ı hayat, bir millet efradının en başlı bir meziyetini teşkil eder. Böyle bir millet, meselâ Japon milleti, derin nazarlarla istikbâle doğru atf-nigâh ettiği gibi mensûb bulundukları milletin mazisini tedkikdende dur kalamazlar.. Evlad ve ahfâda vaz'iyet-i hazıralarından daha yüksek mevki'ler keşf ve te'min etmek için dâ'ima ileri bakarlar ve gözleriyle istikbâl bulutları içinde ne mu'allâ noktalar ararlar!

Mâziyi tedkik ederken, â'ileleriyle milletleri için mes'ûd ve müreffeh bir istikbâl tahayyül eylerken böyle milletler için saadet-i hazıraları mâziye ve istikbale kıyâsen hiçtir.

İstikbâle doğru bakarken Japonlar: "asr-ı saadet gelmek üzere!" kaydını derhâl ilâve ederler. Bu gerçi biraz bâlâ- pervâzâne bir cümle.. Lakin tarihlerini tedkik ettiğimiz sırada bu kavmin milli, içtimâ'i, dini ve siyâsi hareketleri pek iyi idâre ettiklerini görürüz.

Çünkü en eski zamanlardan beri Japonlar istikbâlde ne yapacaklarına dâ'ir şâyân-ı dikkat tasavvurlarda bulunmuşlar, neticede muvaffak ve mes'ûd olmuşlardır. Bu saadete vâsıl olmak için bunlar dâ'ima esbâb-ı te'âli ve terakkiyi daha keskin nazarlarla okumaya çalışırlar. Bu hasâ'il Japonlar'a mevhûb gibi birşeydir. Bir mes'ele-i milliye hal ederken bunlar kendi nefislerini kat'iyen düşünmezler, fakat dâ'ima uzaklara, istikbâle bakarak nokta-i maksûda gidecek en emin yolu bulmaya gayret ederler. Bu milletin i'tikâdınca kendileri mes'ûd değildirler. Bunlar saadetin ileride olduğuna kâni'dirler. Hedef mesâ'ileri dâima istikbal ve o "asr-ı saadet"dedir.

Vatan Muhabbeti

Japonlar, gayet vatan-perver bir millettir. Milyonlarca insanın âmâl ve makâsıdı bir noktada cem' olunabilir. Selâmet-i vatan!.. o mes'ûd adalarda, ferd ile memleket beyninde hiçbir fark yoktur, memlekete gelecek felâket efrâdada şâmil olduğu için bu hakikati bu millet bütün ma'nâsıyla anlamıştır. Menfa'at-i vatana, şahsi ve hasis menfa'atler dâ'ima fedâ olunur. Japonlar vezâ'if-i vataniyenin neden ibâret bulunduğunu takdir ettikleri gibi malik oldukları imtiyâzât ve hukûkunda hüsn-i isti'mâlini pek güzel bilirler.

Doktor Nitob: "Bizim vatan-perverliğimiz iki şeyden ahz-ı gedâ ediyor, biri hükümdâra olan muhabbet-i şahsiyemiz, diğeri de bizleri âguşunda büyüten mukaddes vatana umûmi muhabbetimiz. Başka bir menba' daha var, oda madem ki bu topraklar eslâf ve ecdâdımızın kemiklerini muhâfaza ediyor, biz bu arzı nasıl takdis etmeyelim?" diyor..

Japonlar ve Garb Medeniyeti

Japonlar, memleketin muhtac-ı sükûn olduğu, ittihâd ve ittifâka son derece arz-ı iftikâr ettiği nazik dakikalarda nifak ve tefrikaya hiç yanaşmamışlardır. Bunların kendilerine mahsûs medeniyetleri ve âdâb-ı ictimâ'iyeleri onları, bütün bu muhâtaralardan tahlis etmektedir. "Böyle bir millet niçin medeniyet-i garbiyeyi kabûle hâhişgerdir?" tarzında bir su'âl varid olabilir. Japonlar Garb efkârıyla kendi medeniyetlerini değişmeyi hiç arzu etmemişlerdir ve hâlâ da arzu etmezler. Bununla beraber garblılardan birçok fikirler ahz ve iktibâs etmişlerdir ki bu fikirlerle kendilerine "muhâfaza-i milliyet"dersi vermişler ve memleketlerini ecânibin âmâl-i hasiselerine revâcgâh ittihâz ettirtmemişlerdir. Ecnebilerin, kendi kanunlarına tabi'iyet ettikleri hâlde memleketlerine kabûl edilebileceklerini söyleyip bu sûretle kapılarını ecânibe küşâd ettiler. Bu muvaffakiyet, Japonlar için ebedi bir saadet te'min etmiştir; esâs fikirler, bir kaya gibi bâki kalarak üzerine bugün ki Japon kâşânesi kurulmuştur.. Efrâd-ı milletin bir unsura mensûb ve müttehid olmasındandır ki Avrupalılar yüzlerce sene de kazanamadıkları muvaffakiyetleri Japonlar kırk senede elde ettiler. Bir Japon, vatanın eczâyı mütememmimesinden bir cüz'i olarak telakki edilmektedir. Bunun te'sirat-ı hasenesi, hürriyet-i mutlaka ile, imparatorun millete bahşettiği meşrûtiyetlede zâhirdir. Hükümdârın hâ'iz olduğu kuvvetten en mühim kısmının düçâr-ı ihlâl olmasına milletin

cebr ve tazyikiyle husûle gelmiş nazarıyla bakılmamalıdır; belki tâbi‘ ile metbû‘ arasındaki münâsebâtın bir netice-i tabi‘iyesi olarak telakki edilmelidir. “Hürriyet verilmez alınır” nazariyesi burada sükût etmiştir.

“İttihâd-ı Milli”nin Netâyici

Rusya ile edilen muhârebe, beyne’l-milel ve’d-düvel münâsebât-ı siyâsiyenin, sun‘i hudûdların sahteleğini meydana koydu. Bundan yine anlaşıldı ki Avrupa akvâmı Asyalılar’ın refah ve saadet-i milliyelerini kendi keyiflerine amaçgâh ittihâz edemeyeceklerdir. Japonlar, silâh kuvvetiylede gösterdiler ki kendileri istiklal-i tam ile müstakildirler. Bu hakikati Avrupa’ya da kabûl ettirdiler.

Bir milletin vaz‘iyet-i coğrafya veya cinsiyesinin kuvvetli, mu‘azzam bir hükûmet teşkiline mâni‘ olamayacağına Japonlar ne güzel bir misâldir. Büyük Japon kavmi, büyük bir Japonya’nın teşkiline bi-hakkın müstehak idiler. Eğer Japonların galebesi bize bir şey öğretmek hâssasına hâ’iz ise, müttehid ve müttefik hareket etmenin yüzde yüz muvaffakiyetle netice-pezir olacağına emin ve mutma‘in olmalıyız.

Japonlar cihâna öyle bir ders verdiler ki bunlardan müstefid olmamak, bunları birer birer tahlil edip tatbik etmemek kadar saf-derünluk, düşüncesizlik tahmin edilemez.

Müdafa‘a-i Milliyenin Daha Vâsi‘ Ma‘nâsı

Japonlar’ın müdâfa‘a-i milliye” vesâ’itini su’i-isti‘mâl etmemeleri, çok düşünüp, vaz‘iyet ve ahvâli uzun uzadıya sencide-i mi‘yâr tedkik edip sonra, icâbınca hareket etmeleri bizim için cidden numûne-i imtisâl olabilecek bir mâhiyeti hâ’izdir. Çünkü vatan-perverliğin müntezimi salâh, gayr-i müntezimi ise mahv ve inkırâzdır. Hissiyâta mağlûbiyet gibi bir millet için mucib-i felâket bir şey tasavvur edilemez. “Müdafa‘a-i milliye ‘mesâ’ili nazar-ı dikkate alındığı sırada unutmamalıdır ki bir günlük ihmal bir asırlık ye’s ve hirmâni mucibtir.” Diyen müteveffa İmparator Motsu-Hito, bu cümle ile siyâset-i milliyeyi ve memleketin ihtisâsatını ne güzel hülâsa ediyor. Yalnız şurası anlaşılmalıdır ki müdâfa‘-i milliye denildiği zaman Avrupa millet ve hükûmetlerinin kendilerini techiz etmek için kâfi gördükleri berri ve bahri kuvvetler hâtıra getirilmesin; Japonya’da bu daha vâsi‘ ma‘nâsiyle telakki edilmektedir. Japon ticaretini siyânet etmek için muktedir bir me’mûr ikâmesi veyahud teşvik-i ticaret mü’esseselerine

mürâca'at edilmesi – harici bir düşmanın istilâsını def' etmek kadar – mühim ve müdâfa'-i milliyenin bir kısmı gibi telakki edilmektedir.

Vatan-perverlik ve Hükümdâra Sadâkat

Vatan-perverlik, Japonya'da âdetâ bir tabi'at-ı sâniye hükmüne girdiği için bu, kendi başına mu'azzam bir kuve-i milliye teşkil eder. Bunu, hükümdâra, ubûdiyet ve dine hürmet ve ri'âyet hislerinden hâsıl olan kuvvete ilâve edersek kesb edeceği ehemmiyet ve azameti düşününüz!..

Dine ve vatana olan muhabbet, Japon milletinin feyz ve felâhına o kadar yardım etmiştir ki bunun netâyici bugün cihânın gözlerini kamaştırmaktadır. Hükûmet-i merkeziye, kavânine adem-i itâ'at ve menâfi'-i vataniyenin ihlâline bâdi olacak hareketlerle müttehim kimseyi şimdiye kadar tevkif etmemiştir, ki bu, bir millet için ne büyük saadet ve mes'ûd tecellidir.

Esâsât Üzerinde İttihâdı

Tabi'aten, Japon milletinin bazı sınıflarında – düşünce ve ef'âl nokta-i nazarından – cüz'i mübâyenetler, farklar bulunabilir. Lakin bu kavmin vatan, memleket işlerinde müttehid ve müttefik olarak hareket etmeleri bu farkların, bu mübâyenetlerin te'sirâtını külliyen izâle etmektedir. Teferru'atta herbiri başka bir fikre mâlik olsa ve kendi fikrini isâbetini iddi'a etse, ahâli arasında mübâyenet-i efkâr vücûda gelse de esâsatta o kadar müttehiddirler ki insan buna hayret etmekten nefsini zabt edemez. Bütün rü'esâyı millet, parti liderleri bu ahlâki prensiplerini dâ'ima izhâr ettikleri gibi memleketin felâhı için en müşkil mes'elelerde muhâlifleriyle ne çabuk ittihâd ve ittifâk ederler. Ehemmiyet-i fevkâ'l-âdeyi hâ'iz olan mesâ'ilde fırka münâza'âtına kat'iyen meydan verilmez.

Mesâ'il-i hariciyeye haddinden ziyâde ehemmiyet atf edilir ve kâbineye çocuk oyuncağı gibi ikide birde tebdil edilmez. Sâ'ir devletlere karşı ittihâz edilen siyaseti dâ'imi olarak ta'kib etmek isterler, bahriye ve harbiye nâzırları kat'iyen değiştirilmez. Hariciye nazırlarının dahi kayd-ı hayat şartıyla ibkâ edilmesi lüzumu uzun münakâşâtı mucib olmuş ve bir neticeye iktirân edememiş olduğu hâlde siyâset-i hariciyenin fırka te'sirâtından azâde kalmasına son derece dikkat edilmektedir.

Siyasi Bir Fırkanın Vezâ'ifi

Japon e'âzım-ı siyâsiyesinden müteveffa Prens İto, vatandaşlarına "ittihâd" tavsiyesinden hiçbir an hâli kalmamıştır. Bu dâhi-i siyâset bir münâsebetle demiştir ki:

Memlekete hidmet etmek emeliyle teşkil eden siyâsi bir firkanın esâs mesleği "Vatanın necat ve selâmetine çalışmak" ve hâ'iz bulundğu kuvveti de behe mehâl bu emniyetin husûlüne sarf etmek olmalıdır.

Bir milletin te'min-i refâh hal ve saadeti hükûmetinde intizâm ve mükemmeliyeti tarafiyet ve nisbet gözetilmeksizin devâ'irde gayyûr, muktedir, kâr-âzmûde ve tecrûbe-dide me'mûrlar istihdâmına vâbeste olduğu bugün ne kadar âşikâr bir hakikattir. Mevcûdiyetinden istifâde etmek isteyen bir millet; meziyet-i şahsiye ve iktidâr-ı zâtiyesi meçhûl bir takım me'mûrları, şu veya bu firkaya mensup bulunduklarından dolayı devâ'ir-i hükûmette istihdâm etmez. Ederse istikbâl-i mevcûdiyeti tehlikeye girer. Şahsa ta'allük eden mes'elelerde ittihâz-ı mukarrerâttan evvel behe mehâl menfa'at-i umûmiye nazar-ı dikkate alınmalıdır. Hasılı; siyâsı firka şahsi ve hasis menfa'atler arkasından koşmamalı, tarafiyet ve nisbet mes'elelerine kat'iyen atf-ı ehemmiyet etmemelidir.

Eğer siyâsi bir firka ahâliye rehber olmayı tasmim etmiş ise, – ki etmesi lazımdır – fa'âliyete, mensûbini arasında nizâm ve intizâmın takririyle başlamalı ve her şeyden evvelde bütün kuvvetiyle ve bütün samimiyetiyle memleketin menfa'at-i umûmiyesini te'mine çalışmalıdır. Bir de fazla ve bi-lüzûm asabiyet irâ'esinden çekinmelidir ki heyet-i içtimâ'iye tehlikeye ilkâ edilmesin ve bütün bunlardan ziyâde dikkat edilecek nokta ise biraz evvel söylediğim gibi menâfi'i milliyenin muvakkat ve şahsi menfa'atlere tercih edilmesi mes'elesidir.

Terbiye-i Esasiyeye Olan İhtiyaç

Japonlar'da hiss-i vatan-perveri belki de fitri değildir; herhalde bunu, ta âgûş-ı maderinden başlayan tarz-ı terbiyenin mükemmeliyetinde aramalıdır. Bu kavim, "bir milletin bekâsı, efrâdının terbiye-i esâsiyeye mâlik olmasıyla kâ'imdir" ve "cehâlet, kum gibidir ki üzerine yapılacak binâ behemehâl mahkûm-ı inhidâmdır; terbiye bir milletin en ziyâde nazar-ı dikkate alacağı bir hûsulü için sarf-ı ihtimâm edeceği bir şeydi" hükûmet mücerrebesini iyi takdir etmiş ve tatbikinde de muvaffak olmuştur. Bunun içindir ki Japonlar en mükemmel bir terbiye ile mücehhezdirler. Terbiye

hakkında imparatorun irâd ettiği nutuklar, – ihtivâ ettiği ahlâki dersler nokta-i nazarından – gayet vatan perverânedir.

Mu'allimler ve müte'allimler dahi Şahrah-ı terakkide mekteplerin kıymet ve ehemmiyetini takdir ederler. Terbiye-i medeniyeye gelince buda ayrıc abir mevki' tutmaktadır. Cismin kuvvet ve dindegisini tenemmuv ettirmek ve böylece mübâreze-i medeniyede dâ'ima kazanmak emeliyle çok çalışılmaktadır. Gençleri, yirmi yaşına kadar tütün içmekten men' için vaz' edilen kânunda sırf bu emniyenin husûlüne sâ'idir.

Ahlâk ! Ta'lim-i Dini Değil

Medeni milletler mekteplerinde bu men'e çalıştıkları gibi Japon mekteplerinde de ta'lim-i dini yokdur. Ta'lim-i dininin kıymetini takdir etmiyorlar değil, yalnız diyorlar ki:

– Bu mekteplerden hâriçte olmalıdır. Bu iddi'âlarını da şöyle isbât ediyorlar: Dinin bir kıymeti hâ'iz olması vicdani tatmin ve aklı te'min edebilmesine vâbestedir. Beş, altı yaşındaki bir çocuk ise müşkil, halli güç akâ'ide nasıl akl erdirir?" Çocuğun dimağında hâsıl olacak mübhemiyet neticeye bağlıdır, zekânın neşv ve nemâsı bir takım mevhûm ve gayr-i kâbil-i ta'akkül şeylerin mukaddemesiyle mu'attıl kalır. Meselâ; ibtidâ-i bir mekteb talebesi, menhiyatın müstelzim-i cezâ olduğunu anlayabilir ve bu kendisi içinde iyi bir şeydir, çünkü aklı kavrar. Lakin, daha ilerisine gidilmek fâideden ziyâde mazarratı mucibdir. Terbiye-i diniye, ta'lim-i ahlâkiye'nin arabası olarak telakki edildikçe Japonlar bunun kıymetini takdir ederler, fakat ahlâkı da böyle anlaşılması güç itikâdât ile karıştırmazlar. Mekteplerde ahlak için ayrıca saatler tahsis edilmiş ve âdetâ bir ders hâlini almıştır.

Japon içtimâ'iyûnu müttefikân "ta'lim-i ahlâkiyede esâs nokta, çocuklarda meknûz bulunan fazilet hissini uyandırmak ve buna son derece çalışmak olmalıdır ki milletin parlak bir istikbâle mazhariyeti te'min edilsin" nazariyesinin ihtivâ ettiği hakikatleri ameli bir surette tatbike bütün mevcudiyetleriyle sa'i ve gayret etmektedirler.

Samizâde SÜREYYA

JAPONYA'DAN ALINACAK DERSLER -II

Vatan İçin Fedâ-yı, Nefs

Bin dokuz yüz beş muhârebesinde, Japonlar vatan-perverliğin ve "selâmet-i memleket için fedâyı hayat"ın ne demek olduğunu cihâna fi'ilen gösterdiler.

– Vatan tehlikededir, koşunuz! Nidâyı müstemendâne karşı hiçbir seda-yı i'tirâz yükselmedi ve yükselemezdi. Bu da'vete hep bir ağızdan verilen cevâb ise: – Geliyoruz! idi

Halk işini, gücünü terk ederek şâd ve handân, ümid-i zaferden emin ve mutma'in kışlalara koştu. Ne için? Şüphe yok ki vatan için.. Muhâfaza-i vatan aşkı o kadar umûmi idi ki büyük bir hevâhiş ve arzu ile meydan-ı harbe gitmedik kimse kalmamıştır denilse mübâlağaya haml edilmelidir. A'ile-i imparatoriye mensub nice prensler o sâha-i cenk ve cidâlde sell-i seyf ile pây-i a'dâyı kırmak için bi'z-zât harb etmişler, nice e'âzım-ı rical- hiçte mecbûr olmadıkları halde sinelerini düşman güllelerine, düşman mermilerine küşâde bulundurmuşlardır. Bütün bunlara sâ'ik ne? Şüphesiz vatan aşkı, vatan muhabbeti..

Vazife-i askeriye ve vazifesini ifâ için serhadde koşan bir Japon neferinin gözü arkada, gözü â'ilesinde kalamaz. Komşuları, yahud kasabanın diğer sükkânı onların i'aşesini deruhde ettikleri gibi hâne sahibleri kira almazlar, doktorlar ise hastalarına meccânen bakarlar. Bu, ne uluvv-i himmet.

İstihkâr-ı Hayatın Daha Vâsi' Ma'nâsı:

Japonların misl-i sâ'ir hükmüne giren fedâkarlık ve secâ'atlerine bakılarak zan edilmesin ki onlar indinde hayatın kıymeti yoktur. Onlar fedâyı can ederler, an- şart ki o fedâkârlıklarından vatan istifâde edebilsin.. Bir hücûmdan evvel kumandan-ı ma'nevi (Ya-asa)nın efrâda hitâben irad ettiği şu kısa nutuk: ne beliğ ve ne kadar mantıkidir.

"Nam ve şöhret ihrâz emelini herkes fikrinden çıkarsın. Gaye-i hayalimize vüsûl için müttefiken çalışalım. Lüzum görülmedikçe hayati tehlikeye ilkâ etmek yanlış bir fikirdir. Merâmımız ise, ma'lûmunuzdur ki ölüm değil, zaferdir.." İhrâz-ı nâm ve şöhret değil, selâmet-i vatan için fedâyı hayat, Japonların bir alâmet-i fârikasıdır. Bu hissi ilkâ edende –bi'l-hassa – Boşida'dur.

Mensûb olduğu millete hayatın lüzûm görüldüğü takdirde – hiçbir kıymeti hâ'iz olmadığını öğreten bu büyük adam olmuştur. Bu şuydu, Japonlara fazilet, sadâkat ve istihkâr-ı hayatın daha vâsi' ma'nâlarını anlatmış ve bildirmiştir. Yine bu dahi bir â'ile a'zâsının menâfi'i nasıl ki bir ve aynı ise bütün bir milletin de öyle olmazı lazım geldiğini söylemiş ve gerek hükümdârların, gerekse efrâdın masraf-ı sahsiyeleri iin – celb-i menfa'ate çalışmalarını tecviz etmeyip kendi menfa'atlerini umûmun menfa'atında arâmlarını şart koymuştur. Bu sûretle Boşido Japonları dünyanın en vatan-perver, en gayyûr bir milleti yapmıştır.

Hürriyet-i Diniye

Ma'lûm olduğu üzre Japonlar'ın kibâr kısmı Konfiçyus'un dinine tâbi' olup, sâ'ir halk Buda ve Şinto dinleriyle mütedeyyindirler. Bununla beraber din husûsunda kat'iyen ta'assubları yoktur. Hürriyet-i diniyeye son derece ri'âyet ederler. Japonya'da hükûmete merbût hiçbir kilisede mevcûd değildir. Bunlar öyle i'tikâd ederler ki ma'âbedin resmiyeti hâ'iz olması – terakki nokta-i nazarından –gayr-i râ'izdir. Japonya hükûmeti resmen bir dine tâbi' olduğu halde edyân-ı sâ'irenin – bir kavmi yükselten kânûnlarını ahz ve iktibâsda Japonlar hiçte ta'assub göstermezler. Çünki terakkinin esâsını bunda buluyorlar.

Garb âlemi; hükûmete merbût kiliselerin tehlike ve mazarratını siyâsetin dinden hâric tutulmasından tahassül edecek fevâ'idi, sâ'ir dinlerden iyi ve müfid kânûnlar ahz ve iktibâsından hâsıl olacak inkılâb-ı mes'ûdu Japonya'dan olsun öğrense! Bu öyle bir misâldir ki istifâde edilmezse yazıktır.

Tabi'at-ı Vaz'iyet

Hiç şüphe yoktur ki mülhemât-ı tabi'atın, Japonlar'ın irtikâsına ve bu derece te'âlisine çok te'siri olmuştur. Bu inkâr edilemez.

İklim ve muhitin icâbâtını da nazar-ı dikkate almakla berâber denilebilir ki cihânın hiçbir kıt'asında Japonlar gibi tabi'at ile bu kadar sıkı temasda bulunan ve en çok vaktini bununla karşı karşıya geçiren sivilize birn millet yoktur. Japonlar tabi'ati severler ve tabi'i olan güzelliklerede perestix ederler.

Asırlardan beri kitap tabi'atı bu kadar derin bir hayret ve meclûbiyetle okuyan bir milletin (karekatür)ünde tabi'atın âsârını inkâr etmek gayr-i kâbildir.

Ruhun, dimâğın hey'et-i mecmu'a-i hassasesi âsikârdır ki bu sıkı ve dâ'imi temâsından müte'essir olmuştur. Tabi'atın ilhâmâtı Japonları hakiki sâdeliğe, tabi'iliğe pek çok yaklaştırmıştır. Japon sanâ'ati – her türlü tekemmülâtiyle- bugün gayet güzeldir, çünki tabi'idir.

Hülâsa; Japonlar için tabi'atın ma'nâsı – hey'eti umûmiyesiyle – Japonya demektir. Bu milletin vatan-perverliği mülâhaza edilirken bu hakikat bütün üryâni-i endamıyla kendini gösterir.

Zırâ'at, Sanâ'at ve Ticaret

Japonlar'ın pek meşhûr olan vatan-perverlikleri acaba terakkiyat-ı milliyeye ne derece te'sir edebilmiş ve bunun nazarı değil ameli bir kuvvet olduğu ne sûretle isbât edilebilmiştir? Bunları izâha çalışacağız.

İnkılab-ı ıslâhi Japonya'yı, yalnız zırâ-i bir memleket olarak buldu. Ticâret pek mefkûd idi. Hatta hükûmet vergi bedeli olarak ahâliden pirinç alırdı. Zirâ'ın tüccârdan ziyâde hâ'iz-i ehemmiyet ve sâhib-i nüfûz bulunmaları sırf bu sebebten ileri gelmiştir. Halbuki Japonlar, tarihten öğrendiler ki bir memleketin fevz ve felâhı, necât ve necâhi sırf yağmurun bereketine güneşin ziyâsına inhisâr ederse netice pek umulduğu gibi parlak olamaz..

Şu hâl ile belki küçük bir devlet kendi kendini idâre edebilir, lakin büyük bir imparatorluk asla! O esâs üzerine Japonlar bugünki Japonya'yı bina edemezlerdi, ve bu gayr-i kâbildi... Bunlardan başka, nüfusun gittikçe tekessür ve tezâyüdü, idâre-i ma'işetin ise günden güne te'siri Japonlar'da ıslâhât-ı esâsiye ihtiyâcını uyandırdı. Islâhât; fakat her şeyde.

Fi'l-hakika Japonya adaları zirâ'ata son derece elverişlidir. Ne çâreki mahsûlâtından – şimdiki gibi – istifâde edilemiyordu. Memleketlerinin saadeti için vakf-ı hayat eden bu fa'âl millet, o zamandan i'tibâren müte'addid fabrikalar te'sis ettiler. İstiyordular ki memleketleri bir merkez-i ticâret olsun, hâm mahsûlât dahilde işlensin..

San'at İngiltere'ye kendini hissettirmeksizin dahil olmuştur. Yoksa bir teşkilât Organisation dâ'iresinde terakki etmemiştir. Ve sanâ'atın terakkisiyle zırâ'at inhitâta yüz tutmuştur. Bugün İngiltere, şüphe yokki mühim bir merkez-i ticâret ve sanâ'attir.

Lakin gittikçe tedenni ediyor, çünkü zirâ'at hiç yok gibidir. Hâlbuki Japonlar öyle teşkilât ile işe başladılar ki bu nazariyeyi büsbütün çürütmüşlerdir. Onlarca sanâ'atın terakkisi zirâ'atin tekemmülüne ve aynı zamanda da zirâ'atin terakkisi sanâ'atın tekemmülüne yardım etmektedir. Değil yalnız aksâ-yı şarkiler için, garblılar içinde böyle! Ticâret ve sanâ'atin tekemmülü kuve-i milliyeye pek büyük bir feyz bahşeder. Bu hakikat böylece bilinmelidir ki ticâret bir memleketin ruhu mesâbesinde olduğu kadar muhâfaza-i mevcûdiyet-i milliye ve siyâsiyesi içinde kuve-i askeriyeden daha sağlam bir zemân-ı kavidir.

Yukarıda da arz ettiğimiz gibi inkılâb-ı ıslâhı, Japonya'yı bir zirâ'at memleketi buldu. O zamanlar câri olan usûl isi bir nev'i derebeylik idâre-i müstebidesi idi. Böyle idâre altında zirâ'at bile terakki edemediğinden sanâ'at ve ticâret tabi'idir ki hiç edemezdi. Bugün ise Japonya'da müsâvât-ı tamme hüküm fermâdır. Bunun içinde – her şeyde – terakki, tekemmül kâbil olmuştur.

Bu bir hakikatdir ki vatan-perverlik yalnız vatana kuru bir muhabbet beslemekle olamaz. Bu, vatan-perverliğin cihet-i ma'nevisidir. Cihet-i maddiyesine gelince memleketin terakki ve umrânına çalışmak ve ihtiyacâtını tehvin etmekle bu muhim vazife bi-hakkın ifâ edilmiş olur. Japonlar ise kendilerine terettüb eden vezâ'ifde kat'iyen ihmâl ve müsâmaha göstermemişlerdir. Memleketlerini ma'lûmât-ı sanâ'iye, ticâret ve zirâ'at nokta-i nazarından Asya'nın en mühim bir merkezi haline koymuşlardır.

Japonlar bu husûsatta ne derece fa'âliyet ibrâz etmişlerse kuve-i bahriye ve berriyelerin tekemmülünde pek çok çalışmışlardır.

Hülâsa; te'min-i hayat ve istikbal-i memleket için neki fâ'ideden hali değildir, bu şâyân-ı imtisâl kavim onun husûlüne bütün mevcûdiyetiyle sa'i etmiştir. Bu millet nasıl takdir edilmesin ki, son muhârebe levâzım-ı harbiye için sarf edilen paranın yüzde yetmiş beşi dahilde kalmıştır. Memleketin bundan ne kadar istifâde edileceği, bir çok fabrikalar, mü'esseselerin ne derece kesb-i servet edeceği bir kere düşünülsün! İşte, teşvik-i sanâyi'in mes'ûd bir neticesi.

Ticaret-i Bahriye

Amerikalıların haâtalarını görerek mahsûlât-ı zirâ'iye ve masnû'ât-ı dahiliyenin bilâd-ı hariciyeye sevki için, Japonlar, müte'addid nokliye vepurları inşa etmişlerdir.

Amerikalılar ise nakliye bedeli olarak sefâ'in-i ecnebiyeye milyonlarca lira verirler. O paralar ki, memlekette kalsa vatanın birçok ihtiyâcâtını tesviye edeceği gibi, birçok terakkiyatta vesile olurdu. On dokuzuncu asrın evâhirinde Japonya'yı ziyâret edenler limanlarda layu'ad sefâ'in-i nakliye müşâhede etmişlerdir. Bunlar atâlete, binâ-enaleyh limanda zincirinde bulunmaya mahkûm idiler. Hatta Japonları böyle delice (!?) müsrifâne hareketlerinden dolayı tahti'e edenler bile vardı. Halbuki zaman gösterdi ki Japonlar çocukca hareket etmemişler, bi'l-akis istikbâl için daha evvelden istihzârâtta bulunmuşlardır.

Hiç kendini his ettirmeksizin seneden seneye kese-i ecânibe akan milyonlarca lirada bu sûretle memlekette kalmış, memleketin fakirlerini zengin, zenginlerini de daha zengin yapmıştır.

İnşâât-ı Bahriye Destgâhları:

Japonlar bu kadarla da iktifâ etmeyip – donanmalarını kendi tersânelerinde yaptıkları gibi – yolcu ve nakliye sefineleri de İngiltere'nin (.....) veya (Tayms Ayran ve Vorkk)? Destgâhlarında inşâ ettireceklerine kendi vapurlarını kendileri i'mâl ettiler. Sermâye ve memlekette kaldı, bundan yine vatan istifâde etti.

Mukaddema bu sefinelerin inşââtı için lazım gelen mevad Avrupa'dan celb edilirken – inşâât-ı bahriye destgâhları Japonya'da o derece terakkiye mazhar olmuştur ki – bugün onada ihtiyaç kalmadı; çok değil, yarım asır evvel ellerinde eski sistem yelken gemileri ve Sampans? (ki bir nevi'i altıdüz sandaldır ki Çinliler ekseriyâ nehirlerde karşıdan karşıya geçmek için isti'mâl ederler=. İ'mâlinden başka bir şey gelmezken mazhar oldukları terakkinin derecesini tasavvur ediniz ki Japonlar bugün değil yalnız sefâin-i nakliye ve ticariye en mükemmel, en son sistem birinci sınıf harb gemileri bile i'mâl ediyorlar.

Anadolu hisarı – 15 Mayıs 329

Samizâde SÜREYYA

B) Siyasi ve Askeri Alanla İlgili Makaleler

OSMANLILAR'DA TERAKKİYAT-I SİYASİYE[1]-I

Medhali – İdâre-i Osmaniye'nin Menşeleri: İslâm, Mongol, Roma İdareleri, Fatih, Kanuni, Islahat-ı Mukaddemeleri: Osman-ı Sâni, Murad Rabi', Koçi Bey, Devşirme Usulünün Lağvı, Köprülüler, Bonneval Ahmed Paşa, Koca Ragıb– Avrupa: Rusya'nın Zuhuru, Meramı, Büyük (Petro), Baltacı Mehmed Paşa (Rasin)in Bir Eseri, Bayezid, Garbın, Şarka Dair Fikri, Bu fikrin Reayamıza Te'siri – On sekizinci asrın evasıtında Vaz'iyyet-i Siyasiyemiz, Hükümetimiz, Halimiz, Islâhâta İhtiyacımız, Bu ihtiyacı şöyle böyle Hissedenlerimiz.

Vaktaki Devlet-i Osmâniye tesis edildi, ale'l-husûs İstanbul'u feth ederek hilâl-i satvetini Avrupa'nın o nokta-i ulyâsına dikti. İdâre-i hükümetçe bir yandan menşe'ini, Mongolları, Tatarları, bir zaman büyük bir fetret-i harku'l-ade göstererek Asya'da pek cihangirâne, fakat pek müstesna temeyyüz eden o kavm-i bülendi meşk-i taklid-i ittihâz eyliyordu. Selâtinimizin i'tiyâdlarından bir çoğu Cengizileri andırırdı fakat bizde ale'l-ı Hak Cengiz'in mahiyeti henüz pek ta'ayyün etmemiştir. Hükümet siyaseti tamamıyla anlaşılmamıştır. Onun içün bu mülâhazamız esâsen pek takdir olunamaz – yine idâre-i hükümetçe devletimiz bir yandan da İslâmı, saltanat-ı islâmiyeyi, hakâik-i Kur'aniyeyi, ale'l-husus ahkâm-ı adliyede, numune-i imtisâl tutuyordu. Muhakememizin bünyânı şer'iat-i Muhammediye idi. Şeyhü'l-islâmımız, bütün ulemâmız telkinât-ı din-i mübine göre beyne'l-ahâli ehakk-ı hukuk ile muvazzaf idiler. Hülâsa, saltanat-ı Osmaniye bir üçüncü derecede Roma, ma'al-esef son Roma, yağni (Bizans) hükümetinin usul-i idâresini taklid eyledi. Bütün o mühlik saray ihtişamını, israfını, su'istimalini hep oradan aldı. Vilayetlerden harıl harıl altunları, a'zam-ı varidât-ı devleti Pay-i tahtın o merkez-i muallasına doğru lâ-yenkat' celb etmek i'tiyadında yine o suretle edindi.

---

[1] Me'hazlarımız: (Lavis- Rambo) Tarih-i Umumi, Hayrullah Efendi Tarihi, Haber-i Şahih, (Vandal) Mesele-i Şarkiyye, (Soral) On sekizinci Asırda Mesele-i Şarkiyye, (Reno) Umur-ı Şarkiyye, (Lajongiyer) Tarih-i Osmanî, Tarih-i Cevdet (Angelar) Tanzimat, (Debidar) Tarih-i siyasi, (Deroû) Mesele-i Şarkiye, (Viktor Berar) Asar-ı Müteferrika, (Leon Kahan) Türkler, Mongollar, (Sekur) Bizans Tarihi.

İşte Fatih Sultan Mehmed hakimiyet-i Osmaniyyeyi tevsi'en kurarken bu üç menba'a istinâd eyledi, esasen fazl u ilm ile müttasıfdı. O kadar ki o zaman cihanda irfânen nadirü'l-emsâl idi, bu zamanda parlak bir eser vücûda getirmek istedi, mağlublara siyaseten üluvv-i cenâb gösterdi, şeri'at-ı mutahharanın hakiki bir hâdimi oldu. Fakat böyle koskoca bir devlet-i cihângir henüz devr-i istilâda iken öyle bir, yahud birkaç saltanatla bir şekl-i salah-ı ebediye girebilirmiydi? Hatta bu maksad-ı mu'alla için Süleyman Kanûni'nin saltanatı ıslâhâtı da kifâyet etmedi, devlet ve saltanat-ı Osmaniye kemâliyle tekerrür, te'essüs edemedi, çünki bir yandan fütuhât-ı mütemâdiye sâ'ikasıyla kavâ'il-i hariciyeden baş kaldıramıyordu, bir yandan ise esasen bir çok noktaları çürük olduğu için dâhili gâ'ilelerle de uğraşıyordu.

Kanûni'den sonra Devlet-i Osmaniye'nin işleri daha ziyâde inhilâle yüz tuttu. Islâhâta ihtiyacı daha çok arttı. Bir aralık Osman Sâni böyle bir emele, fakat mübhem surette ta'ayyün etmiş bir emele kurban gittikten sonra Murad Rabi' bi'l-hassa risâlesini şimdi bile gerek üslupça, gerek mânaca takdire şâyeste gördüğümüz Koçi Bey'in ikâzıyla bu yolda bir parça iş görebildi. Askere bir nebze intizâm verdi, hazineye bir parça para buldu. Bu sâyede devri istilâdan beri ilk defa olarak fütuhâta başladı. Bağdat'ı geri aldı. Girid'e bir ordu sevk etti. Fakat o padişahın vefâtından sonra i'tişaş-ı mülk yeniden yüz gösterdi, Yeniçeri Ocağı bozuldu. Devşirme usulü kaldırıldığı için Müslümanların kuvveti azalmağa, Hristiyanlarınki artmağa yüz tuttu. Karadeniz'den, Akdeniz'den, sağdan, soldan düşman etrafımızı kuşattı. Kuşatırken de dâhilen ihtilallerimiz, hal'ler, i'damlar, katller çoğaldıkça çoğaldı.

Bir müddet Köprülülerin peyderpey zuhûr-ı mütecellidanesiyle bu i'tişaş-ı dâhili ve hâricinin önü alınır, devletimiz bir parça nefes alır gibi oldu. Amma derd büyük bir derd idi, öyle kolay kolay tedâvi kabul etmiyordu. Ale'l-husûs Avrupa değişmeye başlamıştı, Devlet-i Osmaniye'ye doğru daha başka daha derin bir nazarla bakıyordu.

(Bonneval) ismini taşıyan bir Fransız serserisi bir aralık hidmeti Osmaniye'ye girdi, tarihimizde Ahmed Paşa unvânını aldı. Avrupa'yı bize o zaman bir parça tanıtmak istedi, fakat muvaffak olamadı.

Köprülüler'den sonra Koca Ragıb Paşa işârı hakimânede gösterdiği meziyyet-i garrâyı siyâsiyâtta ibraz etmek isteyerek o eser-i âliye iktifâya kalkıştı, lâkin devletçe ıslâhâtın en küçük bir cüz'ünü kuvveden fi'ile çıkarmak:

Eğer maksûd eserse mısra'-ı berceste kafidir.

Aceb hayretteyim ben ..... husûsunda!

beyti gibi binlerce söz söylemekten düşvâr olduğunu anladı, büyük bir iş gösteremedi.

İşte biz böyle çarpışır, yuvarlanır, giderken Avrupa on sekizinci asrı buldu mani büyüdü, genişledi, yükseldi, şarkda, şimâlde bize karşı koskoca bir devlet daha, Rusya zuhûr ediyordu, eder etmezde (Soral)ın dediği gibi "Mesele-i şarkiyeyi kendi hesabına fasl etmek isteyerek" Devlet-i Osmaniye'nin mahvına göz dikti. (Deli Petro) dediğimiz hükümdâr akıl-ı memleketini şimâlden Baltık Denizine, cenubdan Karadeniz'e ilsâk ederek bir şekli muhib ve mu'azzama sokmak muvaffakiyetine erdi. Ayasofya'nın hilâlini sâlibe tahvil etmek fikrini din kuvvetiyle, ne ile olursa olsun, Rusların zihnine yerleştirdikten sonra müdhiş bir vasiyetnâme ile izmihlâl-i Osmaniyi Rusya menfa'atine iyice hazırlayarak cihana vedâ' etti. Baltacı Mehmed Paşa (Prut) da elini, yed-i ihânet ve irtişâsını değil fakat gözünü, çeşm-i hamiyyet ve basiretini açmış, dinini, devletini unutarak imparatoriçenin nakdine-i visâline mi, cevher-i nukuduna mı, ne ise iltifât, rağbet göstermemiş olsaydı, belki o afâttan o zaman muvakkaten ancak muvakkaten kurtulurduk. Çünki Rusya, o Rusya; Devlet-i Osmaniye ise, bu devlet-i Osmaniye oldukça Büyük (Petro)lar, yine büyük (Katirin)ler ta'kib ederdi.

Netice aynı netice olurdu. Bunun içün ne kadar mühim olursa olsun, o hâdise-i tarihiyede Kemal Bey merhûmun gördüğü ehemmiyet-i uzmayı göremeyiz. Avrupa şarkta böyle idi, böyle Devlet-i Osmaniye'ye karşı büyüyor, yürüyordu. Lakin garbda yine Türkler'in aleyhine daha başka bir zeminden, zemin-i fikr ve ma'niden yükseliyordu.

Velev bir facia tarzında olsun, Fransa'nın on yedinci asr-ı milâdide en büyük bir şa'iri, bir facia-nüvis (Bayezid) ünvânıyla bir eser-i feci' yazarak padişahlarımızın, saraylarımızın hayatına, hayat-ı içtimaiyemizden bir cüz'i insaniyet nokta-i nazarından ta'arruz eyleyiverdi. Hakikatte şarkın medeniyet-i cedide ile te'lif kabul etmez i'tiyâd-ı içtimaiyeleri olduğunu göstermek istiyordu. Evvelden Avrupalılar sırf salibin hilâle karşı adâveti ile, o saika ile aleyhimize yürüyorlardı. Bu sefer insâniyet işe girişti. Hey'et-i ictimaiyemizin şerâ'it-i medeniyye ile, hak ve adl ve sulh ile tevafuk edememesi gibi fikirler ortaya konuldu. Hatta (Volter) o derece hürriyet perestliğiyle beraber şarkın aleyhine bu fevc fevc muhâcemâtın bir aralık mühim bir kahramanı oldu.

Fransa'da ihtilâl-i kebirin tecellisiyle ta'ayyün ederek re'aya-yı Osmaniyeyi heyecana düşüren bu efkâr daha on sekizinci asrın ibtidâlarına doğru Avrupa'da belirmeğe başladı, başladı da bir yandan bize karşı karşı Ruslar'a kuvvet, metânet verdi; çünki bir nev-i hâdim-i insâniyet süsü takındırdı, bir yandan da Avrupalıları siyaseten zaman zaman mu'avenetimize şitâb etmekten adeta men' eyledi, nihayet re'ayamızı bu fırsatlardan istifâde ile aleyhimize kıyama sevk etti.

İşte on sekizinci asrın evasıtında vaz'iyeti siyasiyemiz cihân-ı medeniyetçe böyle nazik, böyle tehlike içinde iken hükümetimiz hâlâ tarz-ı kadiminde idi, hâlâ Fâtihlerden, Kanunilerden beri bir hatve ilerleyememişti. Fakat külli gerilemişti. Hâlâ Avrupa'dan, Avrupa hukukundan, irfanından, aleminden büsbütün bi-haber idik. Fakat bir devlet-i mu'azzama geçiniyorduk. İklimlerin cihanların hakimi idik. Avrupa'da yaşıyorduk, ile'l-ebed yaşamakta istiyorduk. Kan, can bahasına feth ettiğimiz mülk-i meşru'amızın her avuç toprağını yine öylece müdafa'aya çalışıyorduk.

Heyhat! Velev en basit bir derecede olsun, ihtiyâcât-ı asra muvâfik bir surette te'sis etmemiş, mebâdi-i tesisâtıyla, yarım yanlış, karma karışık bir tarzda kalmış, mütekâbilen hukuk ve vezâif-i hükümet ve ahâli nedir? Bir lahza düşünmemiş, anlamamış, düşünmek anlamakta istememiş, böyle olduğu içün haricen ve dahilen iğtişâştan, hatta ihtilâlden bir zaman kurtulmamış bir idâre ile, bir devletle, bir saltanatla öyle büyük, öyle metin emellerin husûlü mümkün mü, idi?

Bu hakâiki anlayanların zuhûrundan i'tibârendir ki bizde Türkiyât-ı Siyasiye başladı. Devletimizin izmihlâlden tahlisi içün muhtaç olduğumuz mebâdi-i ıslâhât nedir? İdrâk edenlerimiz, velev bir, iki, o kadar az olsun, yetişti. Hükümetçe şarktan garbe doğru birkaç hatve atmak, artık o vâdi-i nevin-i terakkiye girmek lüzûmunu hissedenler oldu.

İşte on sekizinci asr-ı efrencinin evâsıtında, devr-i Mustafayı Sâlisten i'tibârendir ki şu arz ettiğimiz tecelliler bir nebze göründü. Fikirler katre katre doğdu, hükûmetimizi bu tarz-ı nevinde ıslâh eylemek çareleri bir lahza mevki-i tezekküre konuldu. Bütün şu "bir nebze, katre katre, bir lahza kayıdları amdendir, reviş-i hâdisâtı cidden ta'yin etmek içündür. Çünki öyle oldu da o ibtida geç, pek geç intiha buldu, bulmak yolunu tuttu.

Ali KEMAL

AVRUPA'YA BİR NAZAR

1871 muhârebe-i azimesiyle artık Avrupa şehrullah-ı müsalamete dahil oluyordu... Russolar, Monteskiyö'ler, Şillerler, Goteler gibi e'azımın minber-i hakikatte alemin her köşesine saçtıkları adalet ve insaniyetle artık o eski hunin-i melhemeler, sırf hükümdarların hevesât-ı sefile-i istilâkârisi neticesi olarak birdenbire intirâk ederek kafile kafile a'zâyı beşeriyeti yok yere hak-ı edbâra seren, vatana nef'inden ziyâde zararı dokunan o hanmasuz, o vicdân fürûz yüz sene muhârebeleri, o Moskova seferleri artık hatime pezir olmuştu.

Sahâif-i tarihin hiçbir zaman sevâ'ib-i vegâden vareste olmayacağını keşf eden bir çok dahiyi siyâset ortaya çıkarak harbin tebdil-i şekline çalıştılar. Artık Avrupa'da yeni bir kılınç, evvelkilerden daha muhib, daha mü'essir fakat insâniyete, saadete hâdim bir silah-ı müdafaa-i ihtirâ' olunmuştu: Muvâzene-i siyâsiye... Bi'l-cümle ihtirâ'atta olduğu gibi bununda evvel emirde pek husûsi bir menfaat, pek küçük bir maksad ile te'essüs ettiğinde şüphe yoktur. Bülend nasiyeti Bismark pençe-i kahrına geçirdiği bir şikâr-ı cazibedârı kaçırmamak, vücûdlarından elim bir surette ayrılan bir uzv-i mühimi (Alsas-Loren)i istirdad içün hem dest-i vifâk ahz-ı sârepeyman eden Fransızların gayz-ı intifa-i na-pazirine karşı yıkılmaz bir kal'a teşkil etmek maksadıyla Avusturya'yı ve İtalya'yı dâire-i ittifâka aldı. Hiç düşünmüyordu ki bu ittifâk-ı müselles bi'l-cümle hükümâta bir numûne-i imtisâl olacak, ileride ma'kûs ve mütehalif bir çok kuvvetler te'sis-i müvâzenet ederek sulh ve asayiş alemde esâs olacaktı. Fi'l-hakika Fransa ile Rusya'nın da bir ittifâk-ı müsenni vücûda getirmeside ittifâk-ı müsellese mukavemetten başka bir maksada mebni değildi.

Bu ittifaklar, bu muvâzeneler te'essüs eder etmez Avrupa'nın meşgaleside tebeddül etti. Devletler yeni yeni Alsas-Lorenler, Kırımlar ele geçirebilmekten nevmid-i intizâr ta'amlarını uzaklara atf etmeye başladı. İşte o tarihlerden itibâren numro tertibiyle büsbütün yeni şekillerde bir çok mesâ'il-i siyâsiye irâd olunuyor, gazete sütûnlarını dolduruyor idi.

Şimdi bir Çin mes'elesi mevzû' bahs ediliyor, sonra bir Sudan, bir (Boir-.....) mes'elesi cihân-ı siyâseti meşgûl ediyordu. (El-hükmü limen-galib) kâ'ide-i mü'ebbedesine tabi'an bu mesâ'il-i içtima-iyenin cümlesinde eski dünya defne

T.C. YÜKSEKÖĞRETİM KURULU
DOKÜMANTASYON MERKEZİ

dallarıyla tetevvüc etti. Çinliler asude barbarlıklarını terk ederek medeniyet uçurumlarına doğru-gerçi müte'enni ve beti-hatve endaz olmağa mecbûr edildi. (Faşovdo- .....) bir olay zenci kanıyla hal edilebildi. (Boirler -.....) büyük bir salâbet-i himâyetkârâne ile silâh-ı müdâfa'aya sarıldıkları zaman bir dev-i yatezelzel karşısında nihâyet-i acz ve zebun, pisiklerce vatanperver fedâ ederek mahkûm-ı kahr-ı sükût oldu. Muhârebât-ı vahşiyâneye karşı muvâzene-i düvel'in te'essüs ettiği hükûmâtın gayr-i mütenâhi inbisâta meyyâl olan bir ihtirâs-ı istimlâkisine karşıda bir çok hasun-ı metine yükseliyor. Her memlekette sosyalist namını alan muhibb-i insaniyet bir firka sevdayı vatani aşarak doğrudan doğruya mev-i beşeri müdafaaya şitâb ediyor, rü'esâ-yı idârenin menfa'at-i müfritânesine nâzım vazifesini ifâ eyliyordu. İşte Rusların âmâl-i gayr-i meşrû'ai intifâ'ına karşı feryâd eden (Gorki)ler, İngilizlerin gurur-ı müstehâkirânesini çeknezen (Tolstoy)lar, işte milletine karşı silahlanarak insanların en acizlerini, en biçârelerini müdafa'aya cesâret eden adalet-i hakikiye kahramanları "arzusu hilâfında harbe sevk olunduğu takdirde milletin en büyük vazifesi silahlarını âmirlerine tevcih etmektir" ateşli sözlerini lisanlarına alabilecek kadar cesur, aleyhine şahlanan bir ordu sitem ve i'tirâza bi-fütûr (Joresler-.....), (Omaniteler-.....) işte bunlar tarihlerde on dokuzuncu ve yirminci asırların en büyük yaralarından biri olmak üzere yad edilen sosyalizmin, bu ulvi mesleğin ulvi müntesibleri uykularını heba, menfa'atlerini feda ederek dâima mühacimlere karşı vatanı, vatan-ı ta'dikâre karşı zebûnu müdafaa etmekten çekinmedi.

Bütün bu mesâ'il-i mühimmenin fevkinde bu suret-i dil-pezir halini gördüğümüz bir şark mes'elesi vardır ki vâzi'i olan Deli Petro'dan bugüne gelince kadar hükümât şiddet-i alaka ile ta'kibinden ferâgat etmemiş, onu bütün politikalarına esâs ittihâz etmişti.

Aynı dâ'ire-i ittifakta bulunan devletler dâ'ima bu nokta-i nazardan ayrılarak başka başka meslekler tutmuş, Balkandaki alakalarına menâfi'i sâiresinden bir çoğunu fedâ eylemişti. Rusya Fransız ile müttefik olduğu halde Balkan'da ayrıldılar. Bütün kuvvetiyle, bütün mehâret-i hud'akârânesiyle Rus hükümeti bir taraftan, Avusturya diğer taraftan mesâ'ilenin işgâline çalışırken Fransa en kadim düşman-ı tarihiyesi olan İngiltere ile mu'telif (İslav-ittihadı – Panslavizme) teşebbüs-i hayalisini ezmekle meşgûl oluyor. Devlet-i Aliyye'ye karşı pekte iltizâmkâr görünmemek ve Rusya ittifâkından tecerrüd etmemek içün maksadını izmâr ederek zahir-i halde Rusya ve Avusturya'nın

mer'iyyat-ı gayr-ı meşru'asına iştirâk ediyor, fakat fi'iliyâta müntehi olan âmâline sed çekmekten hiçbir zaman hâli kalmıyordu. Zira Fransa'nın Türkiye'nin inkısâmından istihsâl-i menfa'at edemeyeceği şöyle dursun bi'l-akis ihtiâl-i âsâyişle ticareti- velev bir müddet zarfında – sektedâr olabilir, ve aleyhinde müttefik olan Avusturya'nın ve hatta refik-i silâhı Rusya'nın tevsi'-i memleket ve tezâyd-i servetiylede kendisi za'fa düçâr olurdu. (1885) Muhârebesinde atmış olduğu hatve-i cesime bu hakikati pek güzel isbât eder.

Almanya'ya gelince: Bu hükümet Balkan mesâ'ilesinde bir müteşebbis-i alakâdar olmak üzere değil, Türkiye'nin muhibbi ve hatta müttefiki sıfatlarıyla hareket etmek istediğini ihsâs ettiği halde fi'ilen külliyen bir taraf bulunuyordu. Türkiye'de menâfi-i iktisâdiyesinden başka bir emel-i mühimmi olmamak lazım gelen Berlin kâbinesinin Makedonya mes'elesinde derecelere kadar mu'temed olduğu Yunan muhârebe-i zâ'ilesinde şanlı bir muzafferiyetten istihrâcına mecbûr edildiğimiz netâyic-i zelileye karşı ihtiyâr-ı sükût etmesiyle anlaşılır.

Türklerin Almanlara, Almanların Türklere karşı büyük bir muhabbet ve ihtirâm perverde etmesi kabildir. Zira: Her iki millette millet-i askeriyedir, zira hal-i hazır içtima'ı nokta'i nazarından aralarında hiçbir sebeb-i adavet mutasavver değildir. Yalnız siyâsette menfa'atden azâde olmayan muhabbetlere atf-ı emniyet edilmemesi, bedelsiz samimiyetlerin bir çok kuyûd-ı ihtiyatiye ile kabul olunması icâb eder.

İngiltere'nin Balkan mesâ'ilesinde ittihâz etmiş olduğu meslek-i siyâsi ise delâlet-i tarihiye ile sabitedir ki hiçbir zaman televvün etmemiş dâ'ima metin ve lâ-yetezelzel bir bünyâd-ı menfâ'ate müstenid olmak itibâriyle şimdiye kadar hal-i asliyesiyle payidâr olmuş ve eminiz ki mü'ebbeden olacaktır. Rusya (1871) muhârebesinde göstermiş olduğu meslek-i bi tarafi ile Almanya'nın celb-i teveccühüne muvafik olarak vatanımızı ciğneyip Ayastefanos'a kadar geldiği zaman ilk işâret tevkifi veren İngiltere olmuştu. Osmanlı namusunu lekeleyen (Ayastefanos) mu'ahedesine i'tirâz ile düvel-i mu'azzamayı Berlin konferansına celb eden, Kırım muhârebesinde Türkiye'nin müdafaa-i hukuki içün Fransa'yı kendisiyle birlikte harekete düvel-i mu'azzamayı sukûta da'vet eden yine İngilizler idi.

Bütün cihânı lâl-ı hayret bırakan inkılâbımızın daha ferdâsı günü İngiltere'de kraldan âhâde varıncaya kadar herkeste pek sarih, pek vâzıh alâ'im-i meserret-i

nümâyân olmağa başladı. Londra gazeteleri çılgın bir huruş-ı samimiyetle doldu. Bir kısmı bu inkılâbı Japon muzafferiyetinden pek çok yüksek buluyor, bir kısmı İngiltere Türkiye ittifâkından, Kıbrısın i'âdesinden, Mısır'ın tahliyesinden bahsediyordu. Kral Edvard'ın (Kronberk-.....), (İsil - .....) ve (Reval) mülâkatlarıyla bütün Avrupa mehâfil-i siyâsiyesi te'vilât güna gün ruhsât-ı cereyân verdi ise de (Edvâr) bu hareketle bi'l-cümle düvel-i mu'azzamayı Türkiye lehine tevcih ve Avrupa müsâlemet-i umumiyesini te'yid ve te'kid etmiş oluyordu. (Reval) mülâkâtının İngiltere'nin Fransa-Rusya ittifak-ı müsennâsına dahil olmak fikrine mübteni olduğu iddi'a edilmişti. İngiltere'nin Rusya ile ittifak etmesi menâfi'ine külliyen mugâyyirdir. İran kıt'asında itlâfkârâne hareket ettiklerini görerek İngiltere'nin umûm politikasını esâsından tahrib etmiş olduğunu kabul etmek muhâkemeye müstenid değildir. Balkan mes'elesinde dâ'ima aynı efkâra sâlik, dâ'ima ayn-ı âmâle vâris olan Rusya'ya hükümât-ı sâ'ireden ziyâde mu'arız olması lazım gelen İngiltere Hindistan imparatorluğunu te'min için ancak devleti aliyyenin şekva ve i'tilâsından ümidvâr olabilir.

Bundan ma'ada küre-i arz üzerinde en ziyâde Müslüman besleyen hükûmât Devlet-i Aliyye ile İngiltere olduğu nazar-ı i'tibâra alınırsa zir-i destâni içinde bir kitle-i azimenin ma'nen ve kalben bir halife-i islâma tabi' olduğunu gören İngiltere'nin her devletten ziyade Türkiye'ye takarrübe hevahişger olması pek tabi'i değil midir? Türkiye'nin de mesrudât-ı salifeden dolayı ancak İngiltere'ye temayül etmesi icâbât-ı menâfi'inden olduğu cihetle İngiliz politikasının mürevvici olan Kamil Paşa'dan pek yakın zamanda bir çok muvaffakiyat-ı siyasiye ümid etmekte haklıyız.

Muharrir-i Siyasimiz.

HÜRRİYET NASIL ELDE EDİLDİ

314 senesi temmuzun 11. Cuma günü sabahı İstanbul ahalisinden bir kısm-ı cüz'isi bir i'tiyâd-ı tabi'i sevkiyle, fakat la-kerir ve beti, evrakı hevâdise nazar endâz oldukları vakit birden mebhût ve lâl kalmışlar, tebligât-ı resmiyede okudukları kanun-i esası i'lânı içün gözlerine inanamayacak gibi olmuşlardı. Bu ne idi; senelerden beri derin bir yeknesâk, vâsi' bir mübhemiyet içinde geçen bu kısıntılı günler böyle bârid ve câmid bir ifâde ile birden bire sönüverecek miydi? Böyle bir saadete inanılabilir miydi?

Ve buna sebep ne olabilirdi? İşte bütün bu cevapsız kalan sualler biçâre halka ne derin bir cehâlet içinde püyân olduklarını ihtâr eyliyor ve tamamiyle emniyet kesb edilemediği içün kimse yek diğerine sual sormaya cesâret edemiyordu. İki gün evvel Said Paşa'nın mevki'i Sadârete çağrılması hükûmetin yine müşkil bir noktda bulunduğuna şüphe bırakmıyor, zaten senelerden beri Ferid Paşa kabinesinin bâr-ı tazyiki altında artık halet-i niz'a gelen millet yalnız bu tebeddülde bir ümid-i halâs ve necat görmek istiyordu.

Bilinmiyordu ki İngiltere kralı ile Rusya çarı (Reval) mülâkatında Makedonya mes'elesi namıyla bir çok zamanlardan beri sürüklenip giden ahvâle bir nihayet vermek içün Rumeli'ndeki üç vilâyetimizi müstakil bir idâre haline ifrâ' ile mümkün olabileceğine ve oradaki askerlerimizin tenzil-i mikdarına karar vermişlerdi.

Bilinmiyordu ki, hükümet-i müstebidenin za'af ve hiyânetinden istifâde ederek, bu kararıyla Türkleri Avrupa'dan çıkarmak isteyen Avrupa Makedonya namını verdiğimiz o mühim vilâyetleri her devlet kendi arzusuna göre taksim ve tevzi'e hazırlanıyordu...

Bilinmiyordu ki Makedonya'nın elden çıkarılması ve Türklerin Asya'ya çekilmesi altı yüz senelik bir hükümetin son nefha-i mevcûdiyeti olacaktı...

Bilinmiyordu ki bütün bu tehlikeleri, vatanın yuvarlanmakta olduğu uçurumları nâfiz nazarlarıyla görerek büyük bir milleti böyle vehim bir neticeye vusûlden men'e çalışan hamiyet perverler, bütün emelleri vatanın feyzine merbût vicdân sahipleri vardı.

Ve bilinmiyordu ki bunlar çalışıyorlar, bir tarafta sabık vükelâ ve mâbeyn adamları hazine-i devletin yağmasıyla meşgûl oldukları esnâda, bunlar, bu gayyur vatanperverler memleketi kurtarmaya çalışıyorlardı. Bu gün bütün Avrupa'yı, hayır, hayır bütün dünya ve tarihi hayretler içinde bırakan bu parlak muvaffakiyetini elde eden İttihâd ve Terakki Cemiyeti yalnız üç seneden beri Makedonya'da icrâ-yı nüfûza başlamıştı. Bugün bütün bir milletin istirahat ve terakkisini temin, bir devleti büyük bir vartadan tahlîs eden kuvvet yalnız üç senelik sa'y neticesiydi. Selânik komitesinin teşekkülünden haber alan Paris İttihat ve Terakki Cemiyeti iki cemiyetin birleşmesini teklif etmiş ve on sekiz seneden beri Avrupa'da vatanın selâmetine çalışan Ahmed Rıza Bey'in ciddiyet ve iktidârı cümlenin ma'lûmu olduğu cihetle bu teklif derhal kabul edilmişti. Zaten geçen sene şubat-ı efrencide memleketin ıslâh ve terakkisi içün

Avrupa'da teşekkül etmiş ve ona kadar münferiden çalışmış olan muhtelif komiteler bir kongre vücuda getirmişlerdi. Bu kongreye Paris İttihad ve Terakki cemiyeti ve prens Sabahaddin Bey "teşebbüs-i şahsi ve adem-i merkeziyet cemiyeti ile (Doroşak) Ermeni cemiyeti ve sâir Musevi, Arap, Bulgar ve Arnavud cemiyetleri iştirak etmişler ve kongre müzâkerâtı neticesinde ba'demâ hep el birliğiyle çalışmaya karar vermişlerdi. Tabii hükümet-i müstebide bu ahvâlden haberdâr olmuşsa da orduya bir kere girmiş olan fikr-i ihtilâlin önünü alamamıştır.

Mamafih cemiyetin icrââtı son günlerde Yıldız'ın nazar-ı dikkatine çarpmağa başlaması üzerine geçen Mart içinde bir çok kimseler Jön Türklükle ithâm ve tevkif edilmişlerdi. Zaten İstanbul sokaklarını dolduran hafiyeler üçüncü ordu sahasına kol atıyor, bu muzır mikroplar orada da icrâ-yı tahribâta başlıyordu. Bunun üzerine komite evvel emirde saha-i icrâatını bu hafiyelerden temizlemek istemiş, büyük bir intizâm ile harekete başlamıştır.

Hafiyeliği tahakkuk eden zata evvel emirde nesâyih-i lazımede bulunuluyor, vatanı tehdîd eden tehlike gösteriliyor ve biraz hamiyet sahibi ise uhdesine terettüb eden vazife memleketi düşmekte olduğu vartalardan kurtarmağa çalışanları ifşâ etmek değil bi'l-akis bütün vüs'a ve iktidârıyla onlara mu'âvenet olduğu söyleniyordu.

İşte bütün vekâyi'in birbirini tevâli ve ta'âkib etmesine mebni olan Nazım Bey'in vurulması meselesi bu suretle başlamıştır.

Çoktanberi Jön Türk komitesi ilkââtının üçüncü ordu dahilinde gittikçe tezâyüd etmekte olduğu biliniyorsa da Türkler tabi'atları iktizâsı sükûnperver ve i'tidâl-perest olduklarından efkâr-ı umûmiyenin ne merkezde olduğu tamamiyle bilinemiyordu. Fakat Nazım meselesi işin birdenbire alev almasına kifâyet edecek bir kibrit darbesi olmuştur. Nazım'ın cerh-i üzerine derhal bu işin Jön Türkler tarafından ikâ' edildiğine hükmedilmiş ve İstanbul'ca İsmail Mahir, Yusuf Recep paşalardan bir hey'et tertip olunarak Nazım üzerine ateş eden fedâ'iyi bulmak üzere Selânik'e irsâl edildiği gibi bir çok hafiye alayı da sökün etmişti.

Nazım'ın cerhinden sonra aynı cinayetle müttehem olan Manastır polis müfettişi Sami nam şahıs da katledilmiş ve işin kesb etmekte olduğu reng-i ciddiyet büsbütün sarayın telaşını muceb olarak ba'zı ümerâ ve zâbitan bir çok bahanelerle İstanbul'a davet edilmeye başlanmıştı. Hakikat-ı halde zâbitan Jön Türklük ile ithâm edildikleri

cihetle çağrılıyordu. Maksad bu müttehid ve müneffek zâbıtanı memleketin muhtelif köşelerine dağıtarak yeni doğmaya başlayan fikr-i hürriyeti daha ilk zuhûrunda ezmekti. Fakat zâbitanın çoğu bu davetlere icâbet etmedikleri gibi hafiyelerden daha iki üç kişinin katl ve cerhi zaten cebânet ile muttasıf olan hafiye gürûhunun büsbütün gözlerini yıldırmış bir çoğu ale'l-acele İstanbul'a firâr ve avdete mecbûr olmuştu. Bununla beraber İstanbul'dan gönderilen hey'etin Rumeli dahilinde dehşetli bir hafiye teşkilatına başlaması vezâret tevcihi ve binlerce liralar va'adi gibi yalanlarla halkı iğfâle ve bazı erbab-ı nâmûs ve irfânın tevkifine tasaddi etmesi öteden beri Rumeli ahâlisinin kalplerindeki hiss-i nefret ve husûmetin tezâyüdüne bâ'is olmuş, bir de hükûmetin askeri çekerek vatanımızı tamamıyla ecnebilere terk edeceği havâdisi en ufak köylere kadar her cihetle intişâr etmiş olduğundan bu hiss-i nefret pek ilerlemişti. Bu nümâyişler en ziyade Manastır'da vücudunu gösteriyordu. Geceleri şehrin birçok noktasına Kanûn-ı Esâsi talebini hâvi varakalar yapıştırılıyordu. Nihayet Manastır vilâyetine tâbi' (Resne) ve (...?...) civarı kumandanı ve avcı taburu kol ağası Niyazi Bey'in Haziranın 20. Cuma günü akşamı refakatinde diğer iki zâbit ve bir çok me'mûrin-i mülkiye ve asker ve ahâli cem'an yekûn 200 kişi olduğu hâlde mükemmel bir çete teşkil ederek dağa çıktığı işitildi. Niyazi Bey ve rüfekâsı hükümet-i müstebideye karşı alenen izhâr-ı isyân ediyor ve kanun-i Esasinin i'lanını talep ediyorlardı. Niyazi Bey, hükümet ve ahâliye karşı: "Biz köy yakan, ahâli-i ma'sûmeyi katl eden âdi bir haydut çetesi değiliz maksadımız İslâm ve Hristiyan bilâ-istisnâ bi'l-cümle teb'a-i Osmaniye'nin refahiyet ve saadetini kâfil olan Kanun-i Esasiye'nin iâdesi ve millet meclisinin küşâdıdır. Ey aynı vatan müşterek evlâdları! Birleşiniz. Hükümet hukuk-ı milliyenizden olan hürriyetinizi tasdik edinceye kadar şan ve şerefle mücâdeleye hazırlanınız. Biz hükümetten hürriyet-i şahsiye ve vicdâniyemizin tasdikinden fazla bir şey istemiyoruz. Bütün dünya bilmelidir ki biz bu yolda aziz vatanımızın tahlisi, hukuk-ı insaniyemizin tasdiki demek olan millet meclisinin küşâdı yolunda kanımızın son damlasını isâr edeceğiz" gibi ulvi sözlerle maksad-ı mukaddesi i'lân etmişti. Bu vak'a sarayca fevka'l-âde telâşı mucib olarak Selânik civârından iki ve Manastır'dan 1 taburun âsilerin ta'kibine sevki istenilmiş ise de Manastıra giden taburlar yorgun olduklarını ve Manastır taburu zâbitân ve efrâdıda hastalıklarını dermeyân ederek vatandaşlarına, kendi kardaşlarına karşı yürümek cinâyetini kabul etmemişlerdir. Bu ita'atsizlik üzerine daha ziyade endişeye düşün saray Mitroviçe kumandanı Şemsi Paşa'ya Manastır'a azimetle bu ita'atsizliğin önünü alması

emrini vermiştir. Şemsi Paşa okumak yazmak bilmez. Fakat azm-i kuva sahibi ve sarayın en birinci alet-i istibdatı bir adamdı. Aynı zamanda biri Demirhisar diğeri (Serfice) iki tabur dahi Manastıra hareket emrini almışlardı. Şemsi Paşa mevcûd mektebli zâbitânın yerine alaylı zâbit ve suret-i mahsûsada ma'iyyetine elli kadar Arnavut ve başıbozuk olarak Mitroviçe'den hareket etmiş ve hareketinden evvel nereye gidildiğini soran askerlerine: "Manastır'a gidiyoruz. Memleketimizi zabt etmek isteyen kâfirlerle dövüşeceğiz" demiş. ve "O halde seni ta'kib ederiz" cevabını almıştır. Fakat Manastır'a vürudlarında vatandaşları öz kardeşlerine karşı silah kullanılarak binlerce mu'azzez hayatın sönmesine sebebiyet verileceğini öğrendikleri vakit bu kahraman askerler istibdâda karşı silah isti'mâl etmeye hazır olduklarını fakat arkadaşlarıyla kat'iyyen dövüşemeyeceklerini söylemişlerdir. Bu esnada mâbeyinden bazı evâmir almak üzere telgrafhaneye gitmiş olan Şemsi Paşa'ya bir mektub gelir. Paşa, dedik ya okumak yazmak bilmediğinden bunu damadı Refet Bey'e okutur. Damadı – Jön Türkler'in icrââtını men'e kalkışacak olursanız sizi öldüreceklerini yazıyorlar der. Paşa mektubu kapıp "Ya! Benide tehdit öylemi, ne gülünecek şey"! diye postaneden dışarı çıktığı vakit her cihetten bir çok tüfenk sesleri işitilir. Şemsi Paşa izâhat talep etmek ister; fakat tüfenk sesleri geldiği vakit kumandanın ölüm derecesinde yaralı, kanlar içinde yerde yatmakta olduğu görülür. Damadı Jandarma mülâzımı Refet Bey kain pederinin katl edildiğini saraya yazar ve telgrafhane sadakat ve ubûdiyetini müş'ar birkaç söz ilavesini de unutmaz. Bir müddet sonra ta'ziyet ile beraber birkaç dakika evvel bir ferikin kumandası altındaki iki tabura kumandan ta'yin olunduğunu müş'ar bir cevap alır. İki tabur zabitan ve efradıda böyle kâidesiz ta'yin olunan bir kumandanı kat'iyyen kabul etmeyerek büsbütün isyan ederler.

Bu sıralarda Selânik'te hafiyelerden Şuayib tepelendiği gibi Manastır topçu alaylarında Müftü Mustafa Efendi de cerh ve telef ediliyor. Bu zât mabeynden aldığı yalnız bin kuruş mukâbilinde fa'âliyet-i kahramananesiyle meşhur erkân-ı harb binbaşısı Enver Bey'le daha bazıları aleyhinde ihbârâtta bulunmuştu. Hükümet Enver Bey-i İstanbul'a celb etmek istemişsede niye çağrıldığını hisseden Enver Bey teşekkül eden çetelere nezaret etmek üzere Resne'ye gitmişti. Bundan başka Selânik hafiyelerini teşkile giden Sadık Paşa (Sidoni) vapurunda boynundan çerh edilmiş idi. Şemsi Paşa'nın katli üzerine işler daha ziyade karışmış; üçüncü ordudaki isyan gittikçe tevessü'e başlayınca İzmir taburlarının Rumeli'ye geçirilmesine ve Anadolu'da

rediflerin toplanmasına başlanmıştır. Ba husus Şemsi Paşa'nın yerine Manastır'a gönderilmek istenen Rahmi Paşa bu teklifi reddettiği gibi Osman Paşa da evvela hastalığını bahane ederek gitmemek istemişse de bi'l-ahere Manastır'a gitmiştir. Sâbık Üsküb kumandanı olan Osman Paşa'ya müşirlik verilip derhal Şemsi Paşa'nın yerine Manastır'a i'zâm edilmiştir. Selânik'e muvâsalatında Hilmi ve İbrahim Paşalarla uzun uzadıya müzâkereden sonra Manastır'a geçen Osman Paşa Niyazi Bey'le muhârebeye girişmek istemişse de koca kahraman kendisiyle bir alış-verişi olmadığı cevabıyla buna nihâyet vermiştir.

Anadolu'dan gelen askerlerde arkadaşlarına karşı silah isti'mâl edemeyeceklerini söylemişler ve gittikçe çetelerin adedi tezâyüd etmeye ve ahâlide bunlara iltihâka başlamış ve nihâyet şu dereceye gelmiştir ki me'mûrun ve asakirin yüzde doksanı Jön Türklerin fikir ve maksadlarını ta'kib etmişlerdir. Bu esnâda Arnavudlar da ayaklanmışlar. Üsküb-Zibefce hattı üzerinden hiçbir askerî tren geçmesine müsa'ade etmemeğe başlamışlardır. Bu esnâda Niyazi Bey Manastır'da Hilmi Paşa'ya telgrafla: "Resne ve Ohri'deki icrâatım hitâma reside oldu. Şimdi Yanya cihetine gidiyorum" diye ma'lûmat veriyordu. Evvelce İzmir'de erkân-ı harbiye reisi iken çetelerin ta'kibine me'mûr olan Selahaddin Bey'de ve bir müddet sonra Hadi Paşa ve daha bir çok zâbitan ve ümerânında Niyazi Bey'e iltihak işi gittikçe alevlendiriyordu. Manastırdaki isyanın yavaş yavaş (Seyroz - .....), (Turakkob.....) ve Tikveş'de de vücûdu hissedildi.

İşlerin bu dereceye ilerlemesi üzerine zât-ı şâhâne sabık sadrazam Said Paşa'yı hükümet-i seniyyenin umûm-ı müfettişi nasb etmiş ve meclis-i vükelânın bi'l-cümle karar ve icrââtı Said Paşa'nın elinden geçmesi kararlaştırılmıştı.

Said Paşa Müfettiş mevki'ine geçerek şerâ'itini bildirmişse de Harbiye, Adliye, Zıra'at ve Posta Nezâretleri hasılatı yeni müfettişe teslimden imtinâ' etmişlerdir.

Aynı tarihte sarayda sadrazam ve harbiye nâzırı ve İzzet Paşalardan mürekkeb bir komisyon teşkil edilmiş ve ahvâl-i hadde-i müzâkereden çekilmiştir. Meclis bütün üçüncü ordu zâbitanını sadakatsizlikle itham etmek münâsib olmayacağına ve en iyi hareket zât-ı şâhâne tarafından üçüncü ordu zâbıtanının sadakatine emniyet ve i'timâdı olduğunu müş'ir bir beyânname neşri olduğuna karar vermişlerse de zât-ı şâhâne bu bâbda kat'i bir karar verememişti.

4 Temmuzda alınan haberler sekiz bin Arnavud'un içtimâ' eylediklerini ve Manastır'da Osman Hidayet Paşa'nın cerh edildiğini bildiriyordu. Aynı gün üçüncü ordu zâbitanı evvelce tevkif olunarak İstanbul'da bir divân-ı harb huzûrunda muhâkemeleri musammem olan 38 zâbit derhâl tahliye edilmeyecek olursa ordudaki bütün ümeranın katl ve ordunun İstanbul'a doğru hareket ile kanun-i esasiyi i'lân edeceğini tehdidan beyân etmişlerdi. Bu esnâda i'dâmları devam ediyordu.

Pirlepe kaim-makamı, Debre mutasarrıfı, Siroz 3. Topçu livâsı hep katledilmişlerdi. Niyazi Bey ise boş durmuyor, köyden köye, memleketten memlekete dolaşarak halkı kanun-i esâsi talebine teşvik ediyor ve yavaş yavaş bu harekât üçüncü ordudan ikinci orduya sirâyet ediyor idi. 4 Temmuzda işler o dereceye gelmişti ki artık Rumeli'de hükümet değil komite icrâ-yı hükm ediyor, vergileri komite ahz ediyordu. Zâbitlerden mürekkeb bir heyet Manastır'da düvel-i mu'azzama vekillerine verdikleri raporda Jön Türklerin hakkını müdafaa'a etmek üzere hükümet metbu'alarının himâye ve sahâbetini iltimas etmeleri talep ediliyordu. İşi daha ciddileştiren cihet Rumeli'de şekâvetle meşgul olan bi'l-cümle Bulgar ve Rum ve Slav çetelerinde Türklere iltihak ve hep birlikte kanun-i esâsi talebinde bulunmaları olmuştur. Nihayet 5 Temmuzda Jön Türk komitesi Müşir Osman Paşa'ya bir ültimatom i'tâ eylemiş ve on bir gün içinde kanun-i esasi i'lân edilmeyecek olursa bütün ordunun İstanbul'a yürüyeceği ihtâr olunmuştur.

6 Temmuzda 5.000 Arnavut'un Üsküb'e doğru yürüdükleri haberi alındı.

10 Temmuzda Ferid Paşa azl edilerek yerine Said Paşa geçirildi. Aynı gün Manastırdan alınan haberler Manastırın tamamıyla jön Türklerin elinde olduğunu bildiriyordu. Binbaşı Eyüb Bey Ohri'de 1.000 tüfenk 500 sandık mühimmât ile çeteye iltihâk ediyor. Niyazi Bey'in mevki'i günden güne metânet kesb ediyor ve binlerce Arnavudlar'da onlara istinâdgâh oluyordu. Bu sefer artık hiçbir va'ad, ne rütbe, ne nişan, ne para hiçbir şey kimsenin nazar-ı tama'ını celb edemiyordu. Yine o gün İstanbul öğreniyordu ki Niyazi Bey binlerce halk ile beraber Resne'den Manastır'a kemâl-i muzafferiyetle girmiş ve Osman Paşa'yı dağa kaldırmış ve bütün bu işler bir damla kan dökülmeksizin vâki' olmuştu. Üç yüz zâbit o akşam umumi bahçeye toplanmışlar ve muz'ika-i askeriyi, marsiliyez marşını çalmağa icbâr etmişlerdi. Yine o

gün idi ki Manastır vâlisi istifâsını vermeğe mecbûr olmuş ve iki bin asker asilere iltihak ile hep birden kanun-i esâsiyi i'lan etmişlerdi.

Yine o gün idi ki Said Paşa mesned-i sâdârete gelmesini müteâkib ilk işi Çatalca istihkâmlarını tahkim etmek ve Niyazi Bey'e derhal teslim olmasını telgrafla bildirmek olduğu halde evet yine o gün müfettiş Hilmi Paşa saraya çektiği telgrafında: Diyebilirim ki bütün üçüncü ordu dahilinde Jön Türk olmayan yalnız bir ben varım. Nefsimi müdafaa'a içün bile bir tane askerim yok diyordu. Ve'l-hasıl aynı gün ikinci orduda da isyan alametleri görülmesi, Tatar Osman Paşa'nın haps ve tevkifi, Manastırın Jön Türkler tarafından zabt olunarak taraf taraf kanun-i esâsinin i'lân olunması ve Manastır'da, her tarafta yüz bir pare top endahtı bütün ordunun Jön Türklere iltihakı Anadolu ordusunun kat'iyyen Rumeli'ye geçmekten mümâna'atı ve bütün bunlara inzimâmen 20.000 Arnavut'un telgrafla kanun-i esâsiyi talep etmesi gibi haberlerin yekdiğerini veli etmesi üzerine mabeynde in'ikâd eden meclis-i vükelâda bir çok münâkasât neticesinde kanun-i esâsinin i'lanına mecbûriyet görülmüştü.

Faik SABRİ

HÜRRİYET ve TIBBİYELİLER

Kardeşim Re'fet Necdet'e

Hürriyet, bu bizim gâye-i hayalimiz idi. Söğüd ağaçlarının altında mekteb-i matbahi içün getirilerek birbiri üzerine yığılmış odun kümelerinin üzerinde, dershanede, teneffüshânede, bahçedeki bir sıra ağaçların arasında hep bunu düşünüyor, bunun hayali-i aramendaziyle vakit geçirir, buna fedâ-yı âmâl ve istikbâl etmek üzere hazırlanır, istibdâdın kâbus-ı kahrı altında ezilirken yine hayalen hür ve münevver bir muhit-i tefekkürde yaşamaya uzanırdık.

Bütün musahabelerimizin, mübahâselerimizin, münâkaşalarımızın esâsı hep doğduğumuz günden beri mahrûmu olduğumuz hürriyet, cebr ve tazyikin, zulm ve gadrin te'siriyle nazar-ı iştiyâkımızda büsbütün başka bir câzibe peydâ eden ve hepimizin en dilâra bir ma'şukâ-i emel hükmünü alan bu büyük ve müstesna ni'met idi.

T.C. YÜKSEKÖĞRETİM KURULU
DOKÜMANTASYON MERKEZİ

Bunun için neler çekmemiştik. Birçoklarımız her iki üç günde nöbetleşe ma'hûd Taşkışla celladhanesini ziyaret ediyor her gecesini ve cinâyetkârâne bir sükûn içinde bir çok çalışkan ve namuslu arkadaşlarımız yataklarından kaldırılarak süngülüler arasında zindanlara götürülüyor, tecessüsün bi-aman gözleri vicdanlarımıza kadar infâz-ı teftişe çalışıyor, dolaplarımız, evlerimiz aranıyor, genç ve nevmid dimağlarımız şiddetli ve müsellah ta'arruz-ı le'imânenin zebûnu oluyor, söylediğimiz her kelime-i şikâyet, her harf-i şekva bir çok iftirâlara, bir çok hâinâne tefsirlere, te'villere mevzû' oluyordu!

Bugün hayali bile hafizamızda bir tufân-ı nefret ve istikrâh uyandıran bu devri nuhûset engizede biz yine bilâ-aram çalışıyor, istibdâda karşı kahramanâne, fedâkârâne mukâvemet ediyor, bir taraftan zaten intizâmsızlığı, çokluğu, hatta ba'zen lüzumsuzluğu ve ittirâdsızlığı ile bizi şaşırtan derslerimizi hazırlamakla beraber diğer taraftan da Avrupa'daki arkadaşlarımızın neşriyât-ı ihrârânesini, (Mizan)ı, (Mesveret)i, (Hürriyet)i ve memleketin sefâletini tasvir yolunda yazılmış bir çok asâr-ı fikriye ve kalemiyeyi sıralar altında, ötede beride, okunmayacak, durulmayacak, izâbe yerlerde münâvebeten okuyor ve birbirimize maneviyâtı vatan-perestanemizle şediden merbût bulunuyorduk. İçimizden hafiye-i didebân tedâriki içün teşebbüsât-ı mütemadiyede bulunan müdür İhsan Yadigâri herşeye, bütün va'adlerine, bütün fedâkârlıklarına rağmen bir şeye muvaffak olamıyor ve mektebin cümle-i asabiyesi hükmünde olan erbâb-ı tefekkürini birer birer mahv ve ta'rib ettirdiği halde yine o settâre-i nazenin hürriyeti saray birûnunun üzerinden ayıramıyordu.

İşte bu muvaffakiyetsizlikler onu kudurtuyor, uğrunda hayat-ı serseriyânesini bile fedâ ettiği istibdâd-ı menhûse yaranmak içün en şeni' cinayetleri irtikâb ediyor, gece gündüz mektepte faci'alar, hâ'ileler, icâd ve tertibiyle uğraşıyordu...

On beş seneden ziyâde süren bu kesme keşin neticesi ne oldu? Bütün o tazyikler, o işkenceler, o zulüm ve i'tisâflar, hiç bir şey, hiçbir ta'arruz fikrimizi temayûlât-ı ihrârânesinden çeviremedi. Her birimiz gittiğimiz yerlerde halkın fikrini açmaya, hürriyetin kadir ve meziyetini anlatmaya çalışmaktan geri kalmadık, meyl-i serbestiyi memleketin en hücrâ köşelerine, en tenha noktalarına kadar sokmaya çalıştık, vatanda, hariçte, seferde hazırda, her yerde kalimizle, kalemimizle, fikrimizle, vicdânımızla zulm ve istibdâda la'net-i hevân olduk, vakitli vakitsiz bir çok feverânlarımızla, o habâset-i

hânmansuzun ölüm, firar, nefy ve ta'rib, azl ve tevbih gibi bir çok tecelliyât-ı elimesine uğradık.

Fakat işte bugün bütün o halleri, o mâzi'i cidâlengizi başka bir alemden şu nuhûlat-ı mes'ûdeye karşı nazlı nazlı tebessüm eden bir çok şehid ve mazlûm arkadaş hayallerini otuz seneden beri bu yolda kırılıp dökülen mu'azzez ve kıymettar hayatları hep unutarak his ettiği heyecan-ı şedidin te'siriyle mefâhir-i hürriyeti hep bir ağızdan yad ve tekrar ediyor ve her taraftan alkışlanıyoruz.

Çünki hürriyet bizim en eski, en hicrândide bir dostumuzdur. Bugün şu koca millet-i Osmaniye arasında, hürriyet ile tıbbiyeliler arasında pek karib, pek hakiki bir münâsebet bulunmayan hemen hemen yok gibidir..

Kilisli REFET

OSMANLILARDA TERAKKİYAT-I SİYASİYE –II

Mustafa Salis: Esbab-ı İntibah, İdrak-i Islâhât; evvela: Rusya'nın Satveti, Büyük (Katerin), Bir Meliketü'l-Mülûk, Prusya Devleti, Büyük (Frederik), Prusya'nın Hükümet-i Osmaniye ile münasebeti, Şeytaneti siyasiye, Prusya kralı ile üçüncü Mustafa- Saniyen: Devr-i inhitâtımız, Layenkıta' ma'lûbiyetlerimiz, Avusturya-Karlofça, Rusya, Orlaf-Çeşme İnhizâmı- Salisen: Avrupa ile münâsebet-i husûsiye, Sefâret-i Ahmed Resmi, Baron (Dötot), Hatırat, Mustafa Sâlisin fikren ve cismen ta'rifi – Hülâsa, Mücedded-i nuhustin.

Üçüncü Mustafa Osmanlılar'da Avrupa'nın mahiyetini, kuvvetini, velev hafif bir surette olsun, ilk önce idrâk eder pir padişah oldu... Bu idrâkin, bu intibâhın esbâbı ise mute'addiddir.

Evvel emirde yukarıda arz ettiğimiz gibi, Avrupa kuvetçe, kudretçe, kuvvet-i maneviyece, kudret-i maddiyece terakkide, te'alide idi. Biz indikçe o çıkıyordu. Rusya muhib, mutantan bir devlet olmuş, olmak yolunu tutmuştu. Büyük (Petro)ları ta'kib eden büyük (Katerin) neslen Almanya'dan türemek, zevcini öldürterek saltanata geçmek, bol bol mu'aşekât-ı faziha içinde alenen severekten, sevilerekten, öyle sefihâne safalar sürerekten icrâ-yı hükûmet eylemekle beraber Rusluğa, Ruslar'a hayale sığmaz

hidmetler ediyordu. Ahvâl-i hususiye de en adi bir dereke-i fezahata tenezzül eden bu kadın ahvâl-i umumiyede bir meziyet-i mücesseme idi. Bir numune-i fazl ve kemâl, bir meleketü'l mülük idi. Değil sade Rusya belki bütün cihan nadiren öyle fikren, kemâlen, siyaseten bülend mertebe bir hükümdâr gördü.

Bu halleri velev uzaktan uzağa, velev hayal meyal olsun üçüncü Mustafa bit-tabî' işitti, hissetti.

Yine bu sıralarda Avrupa'nın göbeğinde muhkem, mu'allâ, fakat başka tarzda muhkem ve mu'alla bir devlet, bir devlet-i askeriye te'essüs tecelli eyledi. Bir asırdan daha az bir müddet zarfında küçük bir (Brandaburg) mahza kılıç kuvvetiyle koca bir Prusya oldu. Birinci (Frederik), birinci (Frederik Kiliyam - .....) ale'l-husus Büyük (Frederik) gibi bir birinden mübeccel, hele bir millet bir devlet içün cihândeğer hükümdârların himmetiyle büyüdü. Prusyanın zuhûru bir cihetçe, kudret-i askeriyece Devlet-i Osmaniye'yi andırır.

Büyük (Frederik)in menâkıb-ı azimet ve siyaseti bi't-tabi' şarka kadar yayıldı. Üçüncü Mustafa'nın kulağına erdi. Zaten Prusya kralı bir yandan kılıca, kuvvet-i maddiyesine güveniyordu. Fakat bir yandanda mehâret ve şeytânet-i siyâsiyeye tevessülden hiç geri kalmıyordu. Bu sâika iledir ki bizimle mu'ameleye, münâsebete girişti, fakat sırf bizi aldatmak, âmâl-i siyâsetine alet etmek içün girişti.

O zaman Rusya ve Prusya müttefikan Lehistan'ı taksime hazırlanıyorlardı, evvel emirde büyük (Katrin)in bir mu'aşık-ma'rufunu Leh kralı ta'yin ettirmek istiyorlardı. Bunun içün Ruslar Lehistan umûruna müdahale eylediler. Bu müdahaleden dolayı li-menfa'at Fransızlar, Avusturyalılar, Türkleri Ruslar'ın aleyhine teşvik ediyorlardı. İşte o vakit büyük (Frederik) işe karıştı, Rusya ve Prusya elçileri alttan alta el ele verdiler. Der-saadet'te maksuda erdiler, Avusturya ve Fransa'ya rağmen hükümet-i Osmaniyeyi Lehistan umûruna müdahaleden men' eylediler. Müverrih-i meşhûr (Sorel-.....) on sekizinci asırda mes'eleyi şarkiye-te'lif-i güzininde bu bahsi şöylece pek dakik, pek mevsuk surette şerh eyler: "1707'den beri saltanat süren Mustafa'yı salis öyle (Volterin) büyük (Katrin)e hulûs çakmak içün istihzâllere boğduğu kaba bir padişah değildi. Bi'l-akis muktesid, mülâhazakâr, haris-i şöhret idi, hatta bir dereceye kadar hâ'iz-i ma'lûmât idi. Memleketini ıslâh etmek istiyordu. Böyle hasâ' ile malik olunca bi't-tabi' Prusya kralına meftûn idi, hayran idi. Fi'l-hakika yedi sene muhârebesinden sonra büyük

(Frederik)e bir sefir-i mahsûs gönderdi. Hediyeler yolladı, bu sefir (Berlin)de cüz'i bir müddet kaldı, Fakat (Frederik) o tarihten i'tibâren İstanbul'da dâ'imi bir elçi bulundurdu.. "Hükümet-i Osmaniye ile böylece münasebâta başlar başlamaz, (Frederik) yine o azm ve mehâret-i mu'tadesini, derhal ele aldı. Artık o vakit şimdi zaman zaman göre geldiğimiz ahval-i ma'lûme tahakkuk eyledi, durdu. Rusya ve Prusya murahhasları bir mesele'i siyasiye içün, alttan alta hafiyen uzlaşırlardı. Zevâhire göre birbirlerine muhalif bir tarzda ve mütehalif yollardan ayn-ı maksadı ta'kib ederlerdi. Prusya pek bi-tarafane, alâ'ikden müberra bir lisan kullanırdı, bugün dedikleri gibi afif bir vasıta, salih bir dellâl süsünü takınıyordu..."

Büyük (Frederik)in Türklere karşı bu hatt-ı hareketini nazar-ı taaccûble değil, fakat Prusya noktâ-i nazarından hürmetle görmelidir. Cihanda büyük iş görmüş böyle büyük hükümdârlar fi'l-hakika ahvâl-i hususiyede kanun-ı ahlakın kaffe-i dekâ'ikine ri'âyet ederler, ne yalan söylerler, ne bir kul-ı mev'ûdu ayak altına alırlar, hülâsa, bu yolda en ufak bir zillete tenezzül etmezler, ancak mu'âmelât-ı umûmiye de devletin ufak bir menfa'ati içün bütün bu kuyûd-ı ahlakiyeyi çiğner, geçerler, böyle yapamayan, yapmayı henüz bilmeyen mulûku ise cehl ile belâhetle ithâm ederler.

İşte büyük (Frederik) Mustafa-yı Sâlise bi't-tabi' bu nazarla bakdı, bakdıda bütün bu münâsebât-ı siyâsiyede o suretle mu'amele etti. Halbuki o padişah-ı Âl-i Osman Prusya kralını ne safvetle, ne safiyâne bir hiss-i takdir ile görüyordu. Hatta müneccimliğe merak beslediği içün (Berlin)de sefâret-i mahsûsa ile gönderdiği Ahmed Resmi Efendi'nin vasıtasıyla (metinde ..... şeklinde yazılmış) büyük (Frederik)den ilm-i nücûma dâ'ir ma'lûmât istemişdi, gerek en mükemmel serdârlara mülkiyet içün ve gerek teşebbüsâtta fırsattan en güzel bir istifâde ile en mes'ud bir surette muvaffakiyet için bu en güzel bir istifâde ile en mes'ud bir surette muvaffakiyet için bu yolda ne sırra mazhar olduğnu da sormuştu.. Şu kadar ki Prusya kralı bu suale gülmedi, pek ciddi surette şu cevâb-ı verdi:

"Tarih-i dâ'ima tetebbu' etmek ve ticâretten istifâde eylemek, mükemmel bir orduya malik olmak ve bi'l-hassa gerek zaman-ı sulhtan gerek seferberlikte askere mükemmelen ta'lim göstermek, hazine'i devlet-i ise leba-leb tutmak, işte muhib-i muhterem, benim üç sırrım, ser-nücûm, başka esrâra vakıf değilim, emin olunuz.." Böyle Prusya ile, büyük (Frederik) ile bu münâsebâtta padişahımızın gözünü ayrıca açtı.

Derece-i seniyede artık biz Avrupa ile, Avusturyalılarla, Rusyalılarla muhârebelirimizde la-yenkıta' ma'lûb oluyorduk, muttasıl eziliyorduk. Onlar o za'af-ı kadimden kurtuldulardı. Biz ise kudret-i sabıkamızı elden çıkardıktı. Düşmanlarımız bize karşı ibtidâları devr-i istilâmızda müdafaa'i nefs ile uğraşıyorlardı. Sonraları devr-i vukûfumuzda muhacimelere aheste aheste hazırlanıyorlardı. Kah galib, gah ma'lûb oluyorlardı, nihâyet, devr-i inhitatımızda haricden hücûm ile de iktifâ etmiyorlar, dahilden re'âyamızı rengarenk ilkâât ile ayaklandırmak istiyorlardı.

On yedinci asr-i miladinin nihâyetine doğru bizimle gâlibane akd ettiği (Karlofça) muâhedesiyle Hristiyan teb'amızı himâye etmek salâhiyetini kazanarak Avusturya devleti bu yolda ifsâdâta güzel bir yol bulmuş, bir kapı açmıştı..

Büyük (Katerin)in mu'aşikininden (Orlof) bir donanma ile Bahr-i sefide geçerek biz beride Kırım'da, Lehistan'da Ruslarla çarpışırken ötede Yunanistan'ı, Yunan re'ayamızı ayaklandırmağa kalkışmıştı, fakat henüz Fransa ihtilâli kebiri vuku'a gelmemişti, henüz fikr-i milliyet, emel-i istiklâl Yunanlılar'ı heyecâna düşürmemişti. O tahayyücât yarım asır sonra husûl buldu. (Orlof) o zaman Çeşme'de donanmamızı yakmaktan başka iş göremeden Rusya'ya avdet eyledi.

Bütün bu haller, bu hareketlerde Mustafayı Salis gibi az çok bir nazire-i im'âna malik bir padişahı düşündürmeğe kâfi idi.

Üçüncü derecede biz Avrupa ile münâsebât-ı husûsiyede, velev hafif bir surette olsun, giriştikti, düvel-i ecnebiyeden sade sefir kabul etmekle iktifâ eylemiyorduk, o devletlerin nezdine süferâda gönderiyorduk. Fi'l-hakikâ ricâl-i sâ'ire-i hükûmetimiz gibi o sefirlerimizde cahil idiler, Venedik Cumhuriyetini Rusya hükümeti ile hem hudûd sanır bir derecede cahil idiler, (Sefâretnâme-i Ahmed Resmi) de görüldüğü üzere Avrupa'da ale'l-imiyya, ahvâl-i cihandan bi-haberâne pek bi-haberâne dolaşıyorlar.

O mahiler ki derya içeredir derya-yı bilmezler medlûlune masadak oluyorlardı, fakat her halde cihân-ı temeddünle aramızda böyle az çok bir münâsebet, münâsebet-i içtimâ'iye başlamıştı. Birbirimizi sade me'arekelerde, sade muhârebeleri fasl içün encümenlerde, mu'temerlerde değil, suret-i husûsiyede görmeğede mübâderet eyledikti. Zaten bir parça müdekkikâne düşünülürse ta ibtidayı te'essüsümüzden beri garb ile aramızda münâsebât-ı içtimâ'iyece öyle müdhiş, öyle ahanin bir hâ'il olmasaydı, garblılar içtimâ'en öyle harüka'lade ilerlerken biz, şarklılar fersah fersah gerilemezdik,

hakâ'iki görür, anlar, kabul ederdik, bir iki asır sonra yaptığımızı bir iki asır evvel yapardık, Sahâi temeddünde şimdi iyice kat'ı merahil etmiş olurduk.

Bu münâsebât sâikasıyla idi ki vaktiyle Fransa'dan gelen (Bonneval) Ahmed Paşa'dan daha mes'ûd bir surette Baron (Dötot) isminde bir Macar fazılı Kırım hanının delâleti ile hidmet-i Osmaniye'ye girdi, bi'l-hassa Avrupa'nın terakkiyat-ı ilmiye ve askeriyesine dâir Mustafa-yı Sâlise efkâr-ı ceyyide ilkâ eyledi, O derecedeki Padişahta fikren büyük bir güşâyişe, terakkiyi badi oldu. O zekayı mahsûre bir menfez-i irfan açtı, bir afak-ı fesih-i meali gösterdi.

Baron (Dötot) hatıratında üçüncü Mustafa-yı cismen şöyle ta'rif eyliyor:

"Bacakları kısa idi, padişah ancak ata binince uzun boylu görünüyordu, simâca soluk idi, buda rivâyete göre padişahın şehzâde iken muhafaza-i hayat için kesb-i ülfet etmek istediği zehrin kesret-i isti'mâlinden münbe'isdi. Gözleri irice idi, fakat uzaktan görmüyorlardı. Burun iri ve basık, sakal ise boyalı idi".

Fakat fikren şu suretle tavsif ediyor: Hükûmet-i Osmaniye'nin mesâvisini ıslah etmek istiyordu, i'tikâdımca bu padişah yaşamış olsa idi, bu ıslâhâtı meydana koymak içün her fedâkârlığı ihtiyar edecekti, hatta istibdâd-ı idâreden bile vaz geçecekti"

Hülâsa, yukarıdan beri mahiyetini mücmelen şerh eylediğimiz şu sevâ'ik guna gün, bütün bu esbâb-ı müte'addideye mebni, terakkiyât-ı garbiyeye imtisâlen Devlet-i Osmaniye'yi tanzim, bir tarz-ı müceddidânede tanzim eylemek endişeleri Üçüncü Mustafa'nın fikr-i seliminde doğdu, doğdu fakat harice doğru açılmaya, yayılmaya vakit bulamadı. Belki pek az buldu. Çünki bir iki küçük tecrübeden ibâret kaldı. Acaba bi'l-ahire, çok geçmeden Selim-i Sâlis, Mahmud Sâni bi'l-hassa bu feyzin sâ'ikasıyla ayn-ı vadi'i ıslâhatta o terakkiyi, o tecelliyi göstermediler mi? Öyle ise, Ziya Paşa merhumun tecdidât-ı şi'iriyede bin sekizde ukbâya giden Baki Efendi'ye tahsis eylediği: ta'bir-i müceddid-i nühûstin vasfını terakkiyât-ı siyasiyede Mustafa-yı Salis'e bi-hak layık görebiliriz.

Ali KEMAL

MECLİS-İ MEBUSAN-I OSMANÎ

Birinci içtima'ından bazı hatırat.

Otuz senelik hatırâtı şimdi tazelemek ne kadar müşkil oluyor. Otuz sene önce gençlik avânının en heveskârâne âmâliyle meydan-ı mesa'iye çıkmış olduğum zaman bu devlet ve memleket içün ne ehemmiyetli, vehâmetli bir vakit idi. O zaman memleketimiz halkı ulûm ve ma'arif-i cedideyi vâsi bir mikyâsta iktisâba hazırlanırken birden bire devlet ve milletin başına bir takım mesâib ve belâyâ gelmiş. Hersek ihtilâli gibi bir gâ'ile-i müdhişe binâyı devleti sarsacak surette te'sir göstermişti. Ricâl-i devlet bu gâ'ile-i ber-taraf etmek içün uğraşırlar iken öteden Sırp ve Karadağ muhârebeleri zuhûr etmiş, Avrupa Rusya'nın tahrik ve teşvikiyle Devlet-i Osmaniye'den ıslâhât-ı esâsiye icrâsı talebiyle bir konferans akdi esbâbını hazırlamıştı. Devlet rütbe'i izmihlâle yaklaşmış demek idi.

Vaktiyle Reşid Paşa'nın düvel-i mu'azzamayı bize teveccühkâr etmek üzere ittihâz eylediği meslek dâ'iresinde hareketle düvel-i mu'azzamayı te'min edecek, Avrupa efkâr-ı umûmiyesini lehimize çevirecek bir tedbir-i mühime tevessül etmek lazım geliyordu. Burasını takdir eden ricâl-i binâm-ı Osmaniye'nin serefrâzı Midhat Paşa henüz taht-ı Osmaniye geçmiş olan Sultan Abdülhamit Hanı iknâ' ile Kanun-ı Esâsi'yi i'lân ettirmiş, üç ay sonrada Meclis-i Mebusan-ı Osmaniye'yi küşâda muvaffak olmuştur. Birinci Meclis-i Mebusan için mahall-i içtimâ' olmak üzere şimdiki dâ'ire tehiyye edilmiş, 1294 senesi martının birinci Perşembe günü meclisin resm-i küşâdı icrâ olunmuştu.

Meclis ancak iki ay kadar müzâkerâtta devam etmişti ki bir müddetten beri vukû'undan korkulan Rusya muhâbere-i müdhişesi açıldı. O zaman İstanbul'da Bâb-ı Ser-askeri namına benim resmi olmak üzere yarısı Türkçe yarısı Fransızca olarak neşr edilmekte olan "Hakikat" gazetesi hey'et-i tahririyesinde bulunduğum cihetle tebayi'i Rusya'nın temayyülât-ı harb cevyânesine dâ'ir dâ'ima ma'lûmât olabiliyor, ahvâlin nihâyet büyük bir harb ile neticeleneceğine cümle ile berâber bizde intizâr ediyorduk. Galiba nisanın birinci günü idi. Yarın öbür gün Rusya'nın i'lân-ı harb edeceği havâdisi

alındı. Böyle bir havâdisin Meclis-i Mebûsan'a tebliğinde hazır bulunmak üzere Cumartesi günü vukû' bulan içtima'a gitmiş bu gün yine gazetecilere tahsis kılınan odada oturmuştum.

O zamanki Meclis-i Mebusan dâ'iresi şimdikinden pek farklı değildi. Yalnız Mebusânın mikdarı şimdikinden bir misli kadar az idi. Bunlarda ârâya mürâca'atla değil vilâyet meclis idâresinden seçilerek İstanbul'a gönderilmişlerdi.

Kanûn-i Esâsi'nin te'min eylediği hayât-ı hürriyet kârâne içinde yaşamaya yeni alışmış olan memleketimizin etraf-ı muhtelifesinden İstanbul'a gelen mebusân içinde mebûsluk vazife-i mühimmesi ne olduğunu takdir eden erbâb-ı iktidâr mefkûd değildi. Gerek İstanbul ve gerek vilâyet mebûsları arasında her şeyi iyi düşünür ve iyi söz söyler bir çok erbâb-ı himmet varidi. Meclis-i Mebûsan'daki matbu'ât odasına gittikçe şu muhterem mebusânın mübâheselerini nasıl bir zevk-i mahsûs ile dinlediğim el-an hatırımdadır.

O zaman Meclis-i Mebûsan'da bir matbu'ât kanûnu müzâkeresi cereyân etmişti. Bu kanun ile matbu'âtın hukuk-ı hürriyeti tehdid edilmek isteniyordu. İstanbul mebûsların astarcılar kethüdâsı merhûm Ahmed Efendi ile diğer bazı mebûsânın hukuk-ı matbu'âtı muhâfazadan irâd ettikleri nutukları ne kadar mü'essir idi? Ma'mafih bu nutukların mü'essiriyeti ile beraberine, lisan-ı matbu'âtı mümkün mertebe takyid edecek bir kanun neşr olunmuştu. Hatta bunun neşrinden birkaç gün sonra çıkan "Hayal" gazetesine, Kasap Todori Efendi elleri, kolları, bacakları zincirlerle bağlı bir insan resmi derc ederek zirine:

"Matbu'ât kanun dâ'iresinde serbettir" cümle-i kanuniyesini bir tarz-ı bedi-i telmihkârâne ile derc etmişti. İşte daha o zaman lisân-ı matbu'âta vurulmak istenen ve sonradan bizi otuz üç sene pençe-i ıztırâbında ezen istibdâd-ı müthişin ilk te'sirâtı böylece başlamıştı.

Efkâr-ı umûmiye lisân-ı matbu'ât üzerine vurulan zincir-i tazyikinden belki de şikâyet edebilirdi. Fakat birden bire top gülleri gibi memleketin başına patlayan Rusya muhârebesi o gibi ahvâle meydan bırakmadı. Herkesin fikr ve nazarı yalnız ahvâli harbiyeye ma'tûf olup kaldı. Ma'mafih Rusya tarafından devletimize i'lân-ı harp edildiği ve bu keyfiyet meclis-i mebûsân-ı Osmaniye tebliğ olunduğu gün unutulmayacak hatıralar bırakmış bir yevm-i havl-engiz olduğundan o gün Meclis-i

Mebûsân'da cereyan etmiş olan vuku'ât hakkında bizzât vuku'bulan meşhûdâtımı şurada yazmağa lüzûm gördüm.

Meclis-i Mebûsân'da gazetecilere mahsûs odada bulunuyordum. Biraz sonra re'is Ahmed Vefik Paşa merhûm malûm olan muvâzeneli adımlarıyla meclis kapısından içeri girip makamına oturdu. Mu'ahharen mebûslarda geldi. Müzâkere başlar başlamaz Vefik Paşa elinde bulunan bir kâğıdı katiplerden birisine irâe ile okumasını emretti. Bu kağıd bir telgraf-nâme imiş. Şimdiki hariciye nâzırı, Tevfik Paşa o zaman Petesburg sefâreti müsteşârı olduğundan Rusya Devleti, Devlet-i Osmaniye'ye i'lân-ı harb etmiş olduğunu Tevfik Paşa'ya tebliğ etmiş, kendisinin pasaportlarını vererek Lehistan târikiyle Rusya'yı terk etmeğe mecbûr olmuştu. İşte Tevfik Paşa telgraf-nâmesinde bu ciheti yazmıştı.

Telgraf-nâme okunduğu zaman gerek mebûsânın ve gerek müzâkerâtı dinlemek üzere gelmiş olanların simâlarında peyda olan alâ'im-i endişe tasvir edilemeyecek surette idi. Ma'mafih mebûsân izhâr-ı metânetten geri durmadılar. Evvela İstanbul mebûslarından Hasan Fehmi Efendi (Şurâ-yı Devlet re'isi Hasan Fehmi Paşa hazretleridir) kıyam ile (El-hakku ya'li ve ya'li aleyh) ser-nâmesiyle bir nutk-ı vatan-perverâne irâd ederek o zamana kadar gerek Rusya ve gerek Avrupa devletleriyle cereyan etmiş olan müzâkerâtı siyasiyeyi hülâseten zikr eyledikten sonra düşman ilân-ı hârb edince bütün Osmanlılar teveccüh eden vazife-i mühimme-i vataniyenin ne kadar büyük olacağını ve müdafa'a-i hukuk-ı devlet içün cümlenin nasıl fedâkârlık göstereceğini beligâne tasvir eylediği zaman alkışlara nihâyet olmamıştı. Hasan Fehmi Paşa'dan sonra Rum, Ermeni, Katolik, Suriyeli mebûslarda ayrı, ayrı nutuklar iradiyle şân-ı devleti ve hukuk-ı milleti muhâfaza içün iktizâ ederse cümle Osmanlıların bire kadar meydan-ı muhârebâtta uğraşacaklarını der-meyân eylediklerinden bunlarda alkışlara mazhar oldular. O sırada Meclis-i Mebûsan azası meyanında öyle bir galeyân-ı efkâr hâsıl olmuştu ki bunun te'siriyle bizim gibi seyircilerde gayret-i vataniye şerefinden hissedâr olarak Mecliste gayet parlak bir edâ ile irâd edilmiş bir nutku bilâ-ihtiyâr alkışlamış idik. Biz bu harekette bulunur bulunmaz re'is-i meclis Ahmed Vefik Paşa derhal zili çaldı. İrâd nutuk eden mebusu susturdu seyircilerin bulunduğu mahli eliyle işâret eylediği sırada:

– Hariçten buraya gelenlerin irâd olunan nutukları ve söylenen sözleri takdire dâ'ir bir şey yapmaları muhâlif-i usûldur. Alkışlarınız bir daha tekrâr edecek olursa dışarı çıkarılmanız muharrerdir dedi.

Rusya ilân-ı harb eylemişti, Anadolu, Rumeli hudûdlarını Rus askeri taraf taraf geçmişti. Artık muhârebe on günden beri kemâl-i şiddetle devam ediyordu. Derken Erzurum ilerisinde hudûda kâ'in (Ardahan) kal'asının Ruslar tarafından zabt olunup elli kıt'a top ile askerin yed-i zabt-ı düşmana geçtiği haberi alındı. Bu hadise üzerine Meclis-i Mebûsanca ne cereyan edeceğini anlamak üzere Meclis-i Mebûsana gitmiştim. Gazetecilere mahsûs olan mevkîde bulunuyordum. Birden bire Ayasofya meydanından doğru bir giryu-i müthişe işitildi. Herkes pencerelere koştular. Gazete muharrir ve muhabirleri de bulunduğumuz yerde Ayasofya meydanına nazır olan pencereye koştuk. Meydanın serâğa beyaz sarıklılar ile dolduğunu gördük. Bunların bir çoğu Meclis-i Mebûsanın demir kapısına dayanmışlar "içeriye gireceğiz" diye ısrar ediyorlar, askerler kapıları muhâfaza ediyor. Tehlikeli bir hal. Hemen müzâkerâtı dinlemekten fâri' oldum. Aşağı indim. Dâ'irenin diğer bir kapısından "Muhârebenin ibtidâsında bir hamlede kal'alarımız teslim olunursa halimiz ne olacakdır? Mutlaka Meclis-i mebûsan'a girip şikâyetimizi söyleyeceğiz" diyorlardı. A. Vefik Paşa mebûsândan iki zâtı me'mûr eyledi. Bunlar aşağıya indiler. Talebe-i ulûm'a:

Buraya böyle cemâ'atle gelmek olamaz. Meclis-i Mebûsân şikâyet dinleyebilir. Fakat içinizden söz anlar üç dört kişi gelsin. Şikâyetiniz ne ise deyiniz dedi. Talebe-i ulûm bu teklifi kabul ettiler. İntihâb eyledikleri üç kişi Meclis-i Mebûsân'a gidip bu cem-i gafirin ne maksadla oraya geldiğini söylediler. Vefik Paşa bunların şikâyetleri haklı olduğunu beyân ile berâber bu bâbda Meclis-i Mebûsân'ın yapabileceği şey ancak keyfiyeti Sadrazam paşa ve vükelâyı sâ'ireye beyân ile arzu-i vech ile ba'dema kal'aların muhâfazasını ve askerin hüsn-i sevk ve idâresini te'min edecek tedâbirin seri'an ittihâzını tavsiyeden ibâret olacağını der-meyan ile meclise gelen talebe bunları aşağıdakilere beyân ve i'lân edince hepsi bir ağızdan:

– Öyle ise yarına kadar bekleriz. Yarın Fatih cami'inde birleşelim diye bağırdılar. Lakin taraf-ı hükümetten o akşamdan i'tibâren idâre-i örfiyenin i'lan edilmesi bunların ba'dema birleşebilmesine mani' olmuştur.

Selanikli TEVFİK.

ESKİ OSMANLI ORDUSUNUN ESASLARI -I

Eski Osmanlı Ordusunun Ehemmiyeti- Hissîyât-ı Osmaniye – Türkler- Osmanlıların zuhûru, İlk Ordu; Yayalar – Devşirme Usulü- Yeniçeri Ordusu: Piyâde Teşkilatı, Süvâri Teşkilâtı, Topçu teşkilâtı, Sunûf-ı Mu'âvene.

1. Mevcûdiyet-i milliyemizin ilk esaslarını teşkil eden eski Osmanlı Ordusunun mü'essir besâletinden ve bu şanlı orduya kumanda eden bazı selâtin-i Osmaniye'nin enmüzec-i hamâset-i ıtlâkına şâyân hasa'ilinden bahs olunduğu zaman, kalbde amik bir his-i mefheret husûle gelmemek gayr-i kabildir. Bu his-i ihtirâm, nâm-ı Osmaniyet altında hâ'iz-i nisâb-ı bahtiyâri olan her ferd içün umûmidir, denilebilir.

Eski Osmanlı ordusu, bütün anâsır-ı muvâffakiyâtı, bütün vesâit-i muzafferiyâtı, bütün azimet-i fütuhâtiyle ne zaman piş-i nazar-ı ihtirâma getirilse, safvet-i kalbiyeler yine birer delil-i aleni teşkil eden beyâz serpuşları, şu'a-i şemse karşı parlayan keskin kılınçları, vâsi' sahralar ortasından, yüksek dağlar üzerinden bir siper-i bârika-i asa ile kat'-ı merâhil eden narin atlar, ve bütün bu firka-i hamasetperverânın debdeb-i şevket ve satveti ortasında bir saltanat-ı cihângirânesiyle at oynatan, düşmanın savleti müthişesine karşı ateşler için harikâlar izhâr eden kahraman padişahlarıyla bir kafile-i besâlet ve hamâsetin nazar-ı olanca manzara-i celâletiyle pirâyedâr etmemesi gayr-i kabildir. Bu mübahât cengâverâna, bütün Osmanlılar ve bütün efrâd-ı ümmet içün enali ve en mukaddes bir hakk-ı meşrû' ad olunabilir. Osmanlıların ordularına muhabbetleri fitrî ve ezelidir; bu ordu, onların bütün şevketini, bütün mevcudiyetini teşkil etmiş, bu ordu sahâ'if-i hayat-ı tarihiyemizi izhar-ı muzafferiyet, bedâyi'i faziletle tezyin eylemiştir. Bu ordu, birçok asırlar vicdan-ı paki osmani'nin timsâli saf ve behiyyetini vücûda getirerek Osmanlıların yed-i muhabbetinde en keskin bir silâh, en kuvvetli bir alet-i mevcudiyet olarak isti'mâl edilmiştir.

Eski Osmanlı ordusu, Osmanlılığın bütün azametini irâ'e eder. Tarih-i Osmaniye'nin en büyük kısmını, en şanlı sahifelerini, ordumuzun tarih-i muzafferiyâtı teşkil eder. Daha doğrusu bu ordu, tarih-i Osmaniyi vücûda getiren kuvâ-i mü'essirâtın anâsır-ı mühimmesidir; ruh-ı aslisi, unsur-ı esâsisidir. Binâenaleyh medeniyet-i

Osmaniyenin ilk esaslarını teşkil eden mü'esseratın ilk neden ibâret olduğnu anlamak, tarih-i alemde bir devr-i kahraman vücûda getiren Osmanlıların esrâr-ı galibiyet ve muzafferiyâtını öğrenmek, 1000 senesine kadar devam eden mevcûdiyet-i kahramanânemize bir hiss-i vesât bahş eyleyen si'ir-i güzin-i satvetin terâne-i zafer-i intimâsından hissemend-i mübâhat olmak isteyenler, eski Osmanlı ordusunu tedkik eylemelidirler.

Osmanlılar, Türkistan'ın zümridin ovalarından, hirâsetin latif sahralarından bir hey'et-i güzide-i hamâset halinde Anadolu'ya geçtikleri zaman, satvet-i kahramanânelerine bir mükâfât olmak üzere (Sögüd) havâlisine yerleşmişler. Devlet-i Selçukiye ma'iyyetinde epey müddet tecrübe-i silâh ve mehâbet eylemişlerdi. Fakat 688 senesine doğru Devlet-i Selçukiye'nin düçâr-ı inkirâz olduğu bir zamanda hükûmet-i Selçukiye enkâzı üzerinde rekzi'l-livâ-yı istiklâl etmek isteyen kaba' ile iltihâk etmeyerek âsar-ı merdâneyi izhâr etmiş olduklarından, Selçuk hükümdârı Alaaddin tarafından Osman Bey'e bir berât-ı âlişân ve alâmet-i istiklâl olmak üzere tuğ, tabl ve alem gönderilmiş ve ondan i'tibâren Osmanlı nâmını taşımaya başlayan kahramanlar, bu nâm-ı ulviyi ile'l-ebed ziver-i elsine-i ihtirâm edecek ef'al-i mu'azzamanın mukaddeme-i satvet ve şevketini izhâra başlamışlardır.

Osmanlılar şu suretle te'min-i mevcûdiyet ederek intizâm-ı dahiliyelerini te'sis eder etmez, bekâlarını te'yid ve vesâ'it-i ma'işetlerini tezyid içün komşularıyla mütemâdiyen harb etmişlerdir. O zamanlar Osmanlılar'la hem hudûd olan hükûmetler, zemâ'im-i ahlâk ve faziletsizlik yüzünden düçâr-ı inkirâz olmağa başlayan Bizans hükûmetinin eczayı za'ife-i müteferrikasından ibâret bulunduğundan, Osmanlılar sevk-i cengâverâne ile perverde olan dinç ve taze askerleriyle bunları dâ'ima ma'lûb eylemişler, birçok noktalarda ihrâz eyledikleri parlak ve kat'i muzafferiyetlerle hudûd-ı memleketi az bir zamanda tevsi'e muvaffak olmuşlardır.

Devr-i Osman Han Gazi'de Osmanlılar'ın alet-i muzafferiyeti olan ordu, bütün efrad-ı milletten başka bir şey değildi. Her kavmin kahramanlık devrinde olduğu gibi Osmanlıların kahramanlık devirlerinde de her eli silah tutan muhârebeye hazırlanır, atıcılık ve binicilik fezâ'il-i merdâneden ma'dûd bulunduğundan herkes silâhını ve atını kendi tedârik ederdi. Muhârebe hitâm bulur bulmaz memleketine avdet eder, o zaman çift sürmek, ekin ekmek gibi hevayic-i zaruriyesini temin edecek işlerle meşgûl olurdu.

Ata binmek Osmanlılar indinde bir vazife-i hamâset ad olunurdu; bütün efrâd-ı esb suvâr(i) olarak muhârebe eder, kıyâfet-i askeriye husûsunda hic bir kanuna tabi‘ bulunmazdı. Kıyâfet-i askeriyede mevcûd adem-i intizâm, muhafaza-i inzibâta mâni‘ olabilir ise de, Osmanlı ordusunda her ferdin azim bir i‘timâd ve fevkâl-ade bir arzu ile silah sarılması hiss-i inzibâtiyi tamamiyle tevlid ederdi.

Osman Gazi’nin vefâtı üzerine Orhan Gazi câlis-i evreng-i Osmani olduğu zaman, nüfûs-ı memleket fevkâ’l-ade tezâyüd etmiş ve büyük şehirlerle kılâ‘-ı müstahkemeyede ta‘arruz etmek icâb eylemişti. İşte o zaman, süvâriden başka yaya bir sınıfında teşkiline ihtiyaç hâsıl olmuştu. Bunun üzerine birâderi padişahi Alaaddin Paşa ile Çandarlı Kara Halil Efendi’nin himmetiyle pek çok askerler cem‘ ve her birine sefer imtidâd ettiği müddetçe verilmek üzere yevmiye birer akçe ma‘aş tahsis edilmiş, bu askerler vergi i‘tâsından mu‘af tutulmuştu. (Yaya) tesmiye olunan bu efrâda onbaşı, yüzbaşı ve binbaşılarda ta’yin olunarak bu ordu ile birkaç sefer icrâ edilmişti. Fakat efrâdın az bir zaman sonra mugâyir-i nizâmı askeri isyan ve itâ‘atsizliğe cür’et eylemesi bunlarında vakt-i harpte vazife-i yevmiye ile muvazzef ücretli askerler derekesinde bulunduklarını isbât eylediğinden Çandarlı Kara Halil Efendi tarafından tanzim ve huzur-ı padişahiye takdim olunan lâhiya mucibince Hristiyan evlâdından da asker alınmağa başlayarak devşirme usûlü kabul olunmuştur.

Devşirme usulü kabul edildikten sonra Hristiyan evlâdından lüzumu kadar asker alınmış, bunlar usûl ve şerâ‘it-i İslâmiye dâ‘iresinde terbiye olunarak herbirine yevmiye birer akçe ma‘aş ve lüzumu kadar da ta’yinât tahsis edilmiştir. Keza vazifesini hüsn-i ifâ edenlere (terakki) namıyla bir şey zam olunması da usûl ittihâz edilerek bu orduya (Yeniasker) ma‘nâsına olmak üzere (Yeniçeri) namı verilmiştir (830).

Yeniçeri ordusu, cihân askerirn ilk muvazzaf ordusunu teşkil eder, o zamana kadar icrâyı harb eden hükûmetler dâima ücretli efrâd ile milis istihdâm etmişler, harbin vazâ’if-i müşkilesi karşısında sırf temin-i menfa‘at ve tezyid-i servet içün silâha sarılan bu askerlerin fevka’lade mazarratlarını görmüşlerdir. Bu mazarratı, yaya sınıfının teşkilini müte‘akib Osmanlılar’da tecrübe etmiş bulunduklarından cihâna bir ders-i askeri vermek üzere bu sınıfı teşkil eylemişlerdir.

Yeniçeri ordusunun teşkilât ve nizâmâtı gayet mükemmeldir. Umûm orduya ocak ta‘bir olunur, bu ocak müte‘addid orta veya odalara taksim edilmiş bulunurdu. Orta;

ta'biye-i cüz-i tâmi idi. Her ortanın mevcûdu ordu efrâdının mikdarı nisbetinde tahavvül eder, ekseriya 400, 500 kişiden ibâret olurdu. Her orta, muhârebede toplu bulunur; her ortanın bir çadırı ve bu çadırın üzerinde bir de alâmet-i mahsûsası olurdu. Ortaların mecmû'u Kanûnî Sultan Süleyman han-ı Evvel devrinde 165 iken bi'lâhare 196'ya iblağ olunmuş ve bunlara acemi oğlanlarından mürekkeb olmak üzere ayrıca orta ilave edilmişti. Bu 196 ortada üç kısma münkasım idi. Altmış bir ortaya (Ağa bölükleri), Yüz bir ortaya (cema'ât), otuz dört ortada (Sekban Bölükleri) derlerdi.

Yeniçeri ocağının ümera ve erkânına da suret-i mahsûsada isimler verilmişti. Ümera ve Erkan: Yeniçeri Ağası, Sekban başı, kul (kol) kethüdâsı, Samsoncubaşı, Zağarcıbaşı, Turnacıbaşı, Muhzırağa, Hasekiler, Başçavuş, Kethüdayeri ve Yeniçeri Efendisi;

Orta zâbitanı da: Çorbacı, Odabaşı, Vekili harç, Bayraktar, Başeski, Aşçıusta ve Sakabaşından ibâret idi.

Bunların her birinin ayrı ayrı vezâ'ifi vardı.

YeniçeriAğası; Umûm piyâde kumandan idi; bu mertebeye vâsıl olmak içün silsile-i merâtibi muntazaman kat' etmek icâb ederdi.

Sekbanbaşı; sekban bölüklerinin kumandanı, kol kethüdâsı, Yeniçeri ağasının muavini idi.

Zağarcıbaşı: ağa divanında aza vazifesi ifâ eder; Samsoncu başı, av köpeklerinin muhafazasına me'mûr efrâda kumanda eylerdi. Muhzır ağa, Yeniçerilerin çakadârı idi. Hasekiler birer orta âmiri idi iselerde, Yeniçeri ağasının vekili makamında ekseriyâ taşralara gönderiliyordu. Baş çavuş, Yeniçeri ağasına evrâk ve istid'â takdim eder; kethüda yeri, icâbında kol kethüdâsına vekâlet eylerdi. Yeniçeri katibi de ocağın defterlerini tutmak vazifesiyle mükellefti.

Orta zâbitanına gelince: Çorbacı, orta kumandanı idi. Odabaşıda çorbacının vekili olup orta dahilinde, nizâm ve inzibâtın idâmesine dikkat eder ve dâ'ima Yeniçerilerle berâber yatar kalkardı. Vekil-i harç, orta erzakının hıfzına me'mûr olur; Bayrakdar, sancakdârlık vazifesini ifâ eylerdi. Baş eski ortanın en kıdemli neferine verilen bir nâm idi. Aşçıbaşı ortanın ta'âmını hazırlamak vazifesiyle mükellefti.

Yeniçeriler, İstanbul'da iki kışlada ikâmet ederlerdi; biri eski odalar, diğeri yeni odalar:. Yeni odalar Aksaray'ın, eski odalarda Şehzade câmi'i şerifi karşısında idi. Yeniçeriler şu suretle teşkil olunduktan sonra ulufeciyân yemin ve yesâr, gurebayı yemin ve yesâr namıyla birkaç sınıf daha ilave edilmiş, bade azablar ve müsellemler namıyla sunûf-ı mu'âvene de ihdâs olunmuştur. Ulûfeciyân-ı yemin ve yesâr ordunun sağ ve sol taraflarında, Yeniçeriler hazret-i padişah ma'iyyetinde olarak merkezde, gurebayı yemin ve yesâr da memleketleri pay-ı tahta ba'id olan efrâddan ibâret olup sağ ve sol cenâh gerilerinde istihdâm edilmiştir. Azapların ise adeta piyâde akıncısı makamında olduklarından muhârebede dâima keşf ve çapul icrâ etmişler, ekseriya köprü inşâsı ve yol tanzimi gibi hidmetlerde kullanılmışlardır[2].

Yeniçeri efrâdına ale'l-umûm kul ta'bir olunduğundan umûm Yeniçeriler kapu kulu ve serhad kulu namıyla iki sınıfa ayrılmışdır. Kapu kulunu teşkil eden efrad, ma'âşlı olup Yeniçerilerle acemi oğlanlardan; serhat kolunu teşkil eden efrâd ise ma'âşsız olup azaplarla müsellemlerden ibâret idi.

Orduda sancak, tevhid-i efkâr-ı mucib bir timsâl-i ittihâd olunduğundan Yeniçeri ordusunda bu timsâl-i ittihâdi (Kazan) teşkil eylerdi. Bundan başka, sancakta isti'mâl olunurdu. Yeniçerilerin sancağı beyaz olup üzerinde ay ve zü'l-fikâr vardı. Keza ortanın bir bayrağı olur ve bu bayrağın üzerinde o ortanın alemet-i mahsûsası bulunurdu.

Umûm Yeniçerilerin mevcûdu bidâyette 1000 kişiden ibâret iken bilâhere icrâ olunan muharebelerde alınan üserânın tezâyüdünden ve orduya karşı perverde edilen muhabetten dolayı gönüllülerin adedi fevka'l-ade çoğaldığından, bu mikdar her sene 1000 kişi tezâyüd etmiş, umûm piyâde efrâdı Kanuni Sultan Süleyman devrinde 12.000, Murad Salis devrinde 13599, Mehmed Sâlis devrinde 40.000, Ahmed Sâlis devrinde 81.000, Selim-i Sâlis devrinde 110.000, Mahmud Sâni devrinde ise 140.000 raddesine bali' olmuştur.Süvaride; piyâde gibi, kapu kulu süvârisi ve serhad kulu süvârisi nâmıyla iki kısma taksim olunmuştu. Kapukulu süvârisi ma'âşlı, serhad kulu süvârisi ma'âşsız idi. Kapukulu süvârisi: Sipâhi ve silahdârlardan mürekkebdi. Umûm sipâhi kumandanına, sipahiler ağası denirdi. Sipâhilerin mevcûdu bidâyette 1.000 kişi iken Fatih Sultan Mehmed Han Sâni zamanında 10.000, Ahmed Salis devrinde 12.000 raddesine bali' olmuştu. Umûm sipahiler bir takım bölüklere ayrılarak her bölüğe bir

[2] Bilahere azab ta'biri efrâd-ı bahriyeye alem olmuştur. Azab, bekar demektir.

bölükbaşı ta'yin olunmuştu. Sipahilerin dört zabiti vardı; onlarda Baş kethüda, Kethüda yeri, Başçavuş ve Bölükbaşından ibâret idi.

Silahdârlarda ayn-ı teşkilâtı hâ'iz idi. Umûm silâhdar kumandanına, Silahdar ağası derlerdi. Silâhdârların mevcudu bidâyette 1.000 kişi iken Fatih Sultan Mehmed Han Sâni devrinde 8000, Ahmed Sâlis devrinde 12.000'e bâli' olmuştu.

Sipâhi ve silâhdâr nâmıyla teşkil olunan bu iki bölükten ma'âda, Ömer-ülfaruk'un bölükât-ı erba'asına müşâbih olmak üzere, gurebayı yemin ve yesâr, ulufeciyân-ı yemin ve yesâr namıyla dört bölük daha ilâve edilerek süvârinin mevcûdu altı bölüğe iblâ' olunmuştu. Bu altı bölüğün ikisine baş, ikisine orta, ikisine de aşağı bölükler denilirdi. Sipâh bölüğüne kırmızı, silâhdâr bölüğüne sarı, orta aşağı bölükleri teşkil eden ulufeciyân-ı yemin ve yesârı ve gurebâyı yemin ve yesâr bölüklerine beyaz çizgili yeşil bayraklar verilirdi. Bölükât-ı erbâ'inin vazifesi, sancağı muhâfaza eylemek idi. Çaldıran ve Mısır kahramanı Yavuz Sultan Selim, hilâfeti İslâmiye'yi yed-i mev'ude-i Osmaniye'ye intikâl ettirdikten sonra, bunlar sancağı şerifi muhâfazaya memûr olmuşlardı. Mevcûdları bidâyette 2400 kişiden ibâret olan bu dört bölük, bilâhere 16.000 kişiye bali' olmuştu. Sancağı şerifi muhâfaza-i şeref cihân kıymetine mazhar olan bu sınıf her tarafta nazar-ı i'tibâr ile görülür, eyâlâta hidemât-ı mahsûsa ile gönderilenler bu bölüklerden intihâb olunurdu. Keza piyâdeler arasında şecâ'at ve liyâkatla temeyyüz edenlerde berâ-yı mükâfât, bu bölüklere kabûl olunurdu[3]. Bina'enaleyh bölükatı erba'aya dahil olmağı herkes bir şeref, bir meziyyet adederdi.

Sipah ve silâhdârdan ma'adâ teşkil olunan serhad kulu süvârisi, zu'amâ ve tımârlılardan mürekkebdi. Zu'amâ ile tımarlılar, tımâr ve ze'âmet sahipleri tarafından çıkarılırdı. Hasılâtı yirmi bin akçeden yüzbin akçeye kadar olan dirliklere ze'âmet, üç bin akçeden yirmi bin akçeye kadar olan dirliklere, tımâr ta'bir olunurdu. Bu dirlikler her dirliğin hâvi olduğu arazinin öşründen ibâret olup her ze'âmet sahibi, hâsılâtının beş bin akçesi, her timâr sahibi de 3.000 akçesi içün bir cebelü techiz etmek vazifesini hâ'iz idi. Bunlar sefere gidecekleri zaman, arkadaşlarının umûrunu tesviye eylemek üzere onda biri memleketinde kalırdı. Muhârebede ma'âş almazlar, mensûb oldukları paşanın ma'iyyetinde bulunurlardı. Bir timâr mahlûl olur olmaz pek çok talibi zuhûr ettiğinden

[3] Bu bölükler Mehmed Rabi' zamanında vâdi'i şekâvete saptıklarından cümlesi sipah ve silahdârân bölüklerine kalb olunmuştur.

bunların mikdârı asla tenakıs etmezdi. Her tımar ve ze'âmet sahibinin yerine oğlu geçer ve bu liyâkâtı hâ'iz olmak içün dâ'ima silahşörlükle meşgûl olurdu.

Şu iki sınıf süvâriden mâ'adâ bir de akıncı sınıfı vardı. Bu sınıf dâ'imâ hâsılât-ı harbiye ile geçinir, ordu ilerisinde hafif süvâri makâmında isti'mâl olunurdu. Süvarinin mevcûdu dâ'ima Yeniçeri mevcûdu ile mütenâsib bulunuyorlardı. Umûm süvâri mevcûdu bidâyette 2.000 kişi iken devr-i Kanuni'de 4.000, Mehmed Rabi' devrinde 25.590, birkaç sene sonra da 55.000 raddesine bali' olmuştu. Süvâri kışlaları İstanbul, Edirne ve Bursa'da olmak üzere üç kışladan ibâretti. Payi-tahtta ki süvârilerin mevcûdu 15.000 kişi olup müddet-i hidmetlerine göre 99.6 akçe kadar bir ma'âş alırlardı.

Tımarlılar'ın mevcûdu 80.000 raddesinde idi. Bunlar evvela kendileri, sâniyen hârice satmak içün vakt-i hazırda hayvan yetiştirirlerdi. Bu sûretle Memâlik-i Osmaniye'de hayvan gayet mebzûl bulunur, bunların hârice çıkarılmasına müsâ'ade edilmediğinden vakt-i seferde gerek süvâri ve gerek nakliye hayvanâtınca ıslâh-ı sıkıntı çekilmezdi. Haralar, Edirne, Dimetoka, Filibe, Selânik ve Eskişehir'de olmak üzere on dokuz kadar idi. Buraları mera'â, çayır, orman gibi hayvan yetiştirmeye mahsus vesâ'it-i tabi'iyye ile ebniye-i lazımeyi muhtevi olduğundan her biri zu'âmadan bir ocak ağasının idâresinde bulunur, buralarda at, deve ve ester besleyerek teksir-i hayvanâta gayret olunurdu. Bunlardan başka, İstanbul ve Çatalca taraflarında ıstabl-ı âmireye tâbi' bir çok çayırlar vardı. Bu çayırlar dâ'ire-i hümâyûn hayvânatına kifâyet ettikten mâ'âda fazlası icâr olunur. Hasılât-ı vakı'ası, istabl-ı âmire mesârifine karşılık tutulurdu.

Süvâri bölükleri gâyet makbûl ve mu'teber bir sınıftı. Sultan Süleyman Kanuni bu sınıfa fevka'l-ade ehemmiyet verir, hatta her sefere gidildikçe süvâri bölüklerinden mülâzım namıyla yurtluk hidmeti içün 300 kişi ifrâz eder, bunlar tağ-ı hümâyûna muhâfazaya memûr olurlardı. Seferden hin-i avdette bunlara hidmetlerine mükâfeten mukâta'ât-ı miriyenin bir senelik idâresini i'ta eylerdi.

Akıncıların mevcûdu da oldukça fazla idi. Yalnız Rumeli'de 20.000 akıncı vardı. Serhadâtta bulunan bu akıncılar, vakt-i hazırda bile çeteye giderler, düşman arazisine ara sıra akınlar icrâ ederek hem te'min-i servet, hem de düşman arâzisine dâ'ir ma'lumât iktisâb ederlerdi[4].

[4] Bilahare bu vazîfe, tatar süvârisine intikal etmiştir.

Topçu Sınıfı: Topçular, toparabacılar, humbaracılar ve lağımcılardan ibâret idi. Topçular, ilk evvel Fatih Sultan Mehmed Han Sanî tarafından te'sis edilmişti. Bunların mikdarı bidâyette 700 kişi iken Sultan Murad-i Sâlis devrinde 5.000 kişiye bali' olmuştu. Kumandanlarına topçubaşı denilirdi. Top arabacılar 3.000 kişiden ibâret olup kumandanlarına top arabacı başı namı verilirdi. Bu iki sınıf, muvazzaf topçuyu teşkil eder; humbaracılarla lağımcılar bunlara gayr-i merbût bulunurlardı.

Eski Osmanlı ordusunda sunûf-ı sülâseden mâ'adâ mirî askeri, yerli neferât dalkılıç, serdengeçti ve gönüllü namıyla sunûf-ı mu'âvenede mevcûd idi. Bunlar vakt-i harpte ücretle istihdâm olunurlar ifâ eyledikleri vazifeye göre mükafata nâ'il olurlardı.

Eski Osmanlı ordusunda muzıka bölüğüne mehterhâne ta'bir olunurdu. Sultan Osman Gazi zamanında mehterhâne, Sultan Alaaddin tarafından gönderilen tabl, nekkâre, ve küre-i nay(ney) ta'bir olunan alet-i musikiyi çalar, her ikindi vakti bu suretle ifâ-yı merâsim olunurdu. Ve bu merâsim esnâsında Sultan Osman Gazi berâ-yı ihtirâm ayağa kalkardı. Bu usûl, Fatih zamanına kadar devâm etmiş; bâ'de mahv olmuş, bir hükümete hidmet edilmez denerek bilâhare lağv edilmişti. Umûm muzıka bölüğü zilzen, zurnazen, nağarazen, boruzen, tablzen vesâ'ireden mürekkeb olmak üzere altmış dört kişiden ibâretti. Bu bölük ikindi vakti olur olmaz hazırlanır, sonra Yeniçeri ağası rütbesinde bir zât "vakt-i sürurun ve safa, mehter başı hey" diye ihbâr eder, bütün bölük vezirin veya ağanın arz odası pişegâhında mehterbaşının kumandasıyla ahenge başlardı.

Ahenge devâm edildiği esnâda ara sıra çevgân taşıyan çavuşlar ellerini sağa-sola sallayarak fasl aralarında "Ala-ilahi" diye bağırırlar, ahengin hitâmında padişaha du'â ederlerdi.

Eski Osmanlı ordusunun adât ve teşkilâtı hülâseten bundan ibâret idi. Bu ordu, pek şanlı bir surette icrâ eylediği seferlerde iktisâb-ı tecârib eyledikçe kesb-i mükemmeliyet etmiş, icâbât ve ihtiyâç vakte göre aksâm ve teferrü'âtında ta'dilât-ı lazime icrâ olunduğu gibi Yavuz Sultan Selim-i Evvel zamanında bir de erkân-ı harbiye hey'et-i ihdâs olunmuştu.

Ahmed REFİK.

TERBİYE-İ MİLLİYE – TERBİYE-İ BEYNE'L-MİLEL

Tahsil ve terbiye kırk elli seneden beri Avrupa'da başka bir şekle girmeye başladı. İnsanlar arasındaki münâsebât arttıkça, medeniyet ve insâniyet hedefini daha iyi görüp daha iyi anladıkça teşkil ve terbiyede insanları bu hedefe doğru sevk ve imâle edecek surette ıslâh ve tensik olunur. Medeniyet ve insaniyetin hedefi nedir? Bunu mutlak bir kelime ile ta'yin edip göstermek lazım gelse denilebilir ki "muhabbet"dir.

Tarih-i beşeriyeti dolduran vuku'ât göz önüne getirilsin, her milletin ayrı ayrı tarihleri tedkik olunsun. Şu devr-i medeniyetten geriye doğru gidilerek taş devrinden, tunç devrinden kalma âsâr-ı beşeriye taharri edilsin de o zamanki insanların ahvâl ve tebâyi'i hakkında da istidlalâta çalışılsın.

Bütün bu edvâr-ı beşeriyenin bir takım kanlı hadisât ile dolmuş olduğu görülür. Bir kabiliye, bir kavme mensûb olan efrâd arasında hevesât ve ihtirâsât-ı şahsiyeden, kibir ve gururdan, kin ve garezden, intikamdan mütevellid bir takım cinâyetler vukû' bulmuştur. Hâla vukû' buluyor. Sade ve basit surette düşünülürse, nizâmlar, kanunlar hep insanlar arasında bu nifâk ve cidâli kaldırmak içün yapılmıştır. Adâlet, müsâvât, hürriyet esâsına müstenid olan şekl-i hükümet insanların birbirine karşı tecâvüzatına nihâyet vermek, sed çekmek düşünülmüştür. Şimdi bir milletin şekl-i hükûmette, idâre-i dâhiliyesinde en ziyade muhtaç olduğu şey nedir? Emniyet ve asâyiş. Bu da ne ile kâbil dir? Tamamiyle kavânin ve nizâmâtın tatbiki ve adâletin icrâsıyla netice ne olacak? Bir idâre altında yaşayan insanlar birbirinin hakkına, hürriyetine ta'arruz etmeyecek herkes nazar-ı kanunda müsâvi olacak. Bundan hâsıl olacak semere nedir?, Cünhalar, cinâyetler, husûmetler, nifâklar ortadan kalkacak. Herkes kardeş gibi geçinecek, bu halde adâlet, müsâvat, hürriyet sehpâsına istinâd ettirilen idâre-i meşrûtanın te'min edeceği halet-i beşeriye ve ruhiye "uhuvvettir".

Bir hükûmette, bir millette efrâd kardeş gibi geçinirse, tecâvüzat ve ta'arruzâtın önü alınırsa, hiç kimse başkasının hakkına ve hürriyetine müdâhale etmezse daha açıkçası birbirini insan gibi, kardeş gibi candan ve yürekten severse işte burada gaye-i tekâmül hâsıl olmuş, yahud yaklaşmış olur. Şu müta'alaya göre hedef medeniyet ve insâniyet "muhabbet" dir demek abes olmaz.

Eğer biraz felsefiyâta dalarsak yalnız insanlığa değil bütün mevcûdâta bakarsak bekâyı alemin yine muhabet ile kâ'im olduğu teslim edebiliriz. Fakat bu ciheti bırakalım.

Bir millet efrâdı arasında terbiye ve tahsili bu esâsa istinâd ettirmek, medeniyet ve insâniyetin şu hedefine teveccüh eylemek üzere ta'kib edebiliriz ve ediyorlar. Yani efrâd-ı milleti birbirene sevdirmek, cümlesi arasında bir rabt husûle getirmek istiyorlar. Şunu da i'tiraf etmeli ki insanların kaffesi ma'âliyât-ı ahlâkiyeye tekâmülât-ı dimağiyeye mazhar olmamışlardır. Yüreklerinde insâniyete ve birbirine karşı, kin ve garezden ve ivazdan ari muhabbete alışamamışlardır. Terbiye gitgide insanları buna alıştıracak, ancak bir millet efrâdı arasında müşterek menfa'atler var ki birbirini kalben, ruhen sevecek dereceye varamamış olan efrâd-millet bu menfa'at-ı müştereke noktalarında birleştirilebilir. Bu noktalarda aralarında bir râbıta hâsıl edilir. İşte "muhabbet-i vataniye".

Bir milletin efrâdı arasında ihtilâflar, husûmetler olsa da hariçten gelecek düşmana karşı mallarını, canlarını, yerlerini, yurtlarını muhafazada bunların menfa'ati müşterektir. İşte bu cihetle efrâd-ı millet arasında bir râbıta vardır.

Lâkin bu râbıta kâfi değil. Ancak bu kerre efrâd, bu bağ ile bağladıktan sonra tedricen kalblerini, canlarını, birleştirmek, uhuvvet-i milliye hâsıl etmek içün terbiye-i milliye'ye kuvvet verilebilir.

Terbiye-i milliyenin kuvvet ve kudreti matlub olan neticeye bir milleti sevk ve isâl edebilir. Fakat dünyadan husûmet kalkmaz. Harb ve cidâl eksilmez. Milletler birbiriyle uğraşır, hükûmetler birbirine karşı dâ'ima harbe müheyya bulunur. Yine kan dökmek, boğuşmak insanlar arasından kalkmaz. Fakat bir milletin efrâdı beyninde müşterek menfa'atler bulunduğu, bu noktalarda râbıta husûle geldiği gibi, milletler, hükûmetler arasında da menâfi'i müştereke bulunabilir. İşte bu menâfi'i müştereke, esâside ittifaklara i'tilâflara, sebeb olur. Beyne'l-milel münâsebatı tezyid ediyor. Demekki mediniyet ve insaniyet hedefine takrib içün bir mebde'i, bir vesile teşkil ediyor.

Bir milleti teşkil eden anâsır-ı muhtelifenin ayrı ayrı hissiyât ve temeyyülâtı, adâtı var. Bunlar toptan nazar-ı i'tibâra alınırsa, cins ve mezhep ihtilâfâtıda araya girmek şartıyla, birbirinden az çok müba'ideti bulunduğu fark olunur. Meselâ Türkler ile Rumlar Osmanlıdır, bir vatının evladıdır. Fakat cins ve mezhepçe, adetçe birbirinin aynı

değil, bu iki unsur hey'et-i umûmiyeleri i'tibâriyle biri, diğerine tamamiyle muhabbet edememiş olabilir. Ancak bunlar arasında bir takım eşhas ve efrâd bulunabilir ki aralarında kardeş muhabbeti hâsıl olmuştur. Bütün Rumlar bütün Türklere muhabbet etmeyebilirler. Türkler'de Rumlar hakkında böyle, lâkin Türkler ve Rumlar arasında öyleleri varki aralarında muhabbet hasıl olmuştur. Rabıta-i uhuvvet te'essüs etmiştir.

Milletler beyninde aynı hal görülüyor. Almanya ile Fransa arasında ittifak yok, i'tilâf yok. Almanlarla Fransızlar'dan bir takım efrâd ise birbiriyle dosttur, arada muhabbet hâsıl olmuştur. Râbıta ve münâsebet ziyadeleşmiştir.

Bir taraftan bir milletin anâsır-ı muhtelifesini birbirine sevdirmek, bunlara uhuvvet-i beşeriye esâsına müstenid bir terbiye vermek içün çalıştıkları gibi, öbür cihettende milel-i muhtelife arasında revâbıt-ı münâsebeti tezyid ederek bunları da hedef-i medeniyet ve insâniyete, muhabbet-i mütekabileye doğru sevk ve imâle etmek istiyorlar. İşte şimdi terbiye-i milliye beyne'l-milel bu maksadı ta'kib ediyor.

Milletler birbirini sevmek içün birbirini daha iyi tanımıyorlar. Bunun içün ibtida milletler birbirinin lisanına vâkıf olmak lazım. Avrupa tahsil ve terbiyesinde her millet, diğer milletlerin lisanlarını da öğrenmek lüzûmunu hayli zaman evvel anlamıştı. Meselâ, Fransa'da İngilizce ve Almanca tahsili, mektep programlarına ithal edilmişken, Fransızlar elsine-i ecnebiye tahsilini bir müddet ihmâl ettiler, sonra anladılar ki tarik-i medeniyet ve insâniyette ileriye gitmek içün buna ihtiyac-ı kat'i var. Altı yedi sene evvel mekteb programlarını bu nokta-i nazardan ta'dil ettiler. Şimdi lisanları öğrenmek içün, Avrupa mekteplerinde asırlardan beri Latince ta'limi hakkında ta'kib olunan köhne usule ri'âyet olunmakta bulunduğu halde, bunu değiştirdiler. Kolay ve ameli bir yol buldular. Bunu tatbik ettiler.

Her millette elsine-i ecnebiye tahsiline ehemmiyet verildi[5]. Bu kadarla kalmadı. Alman, İngiliz, Amerika, Fransa ve sâ'ire darü'l-fünûnları mu'allimlerini mübâdeleye başladılar, bir Fransız mu'allim bir müddet Almanya darü'l-fünûnlarında, bir Alman mu'allimde Fransa darü'l-fünûnlarında tedrisâtta bulundu. Buda kâfi görülmedi. Milletler mektep şakirdlerini de mübâdele etmek istediler. Bir takım Fransız şakirdân Almanya'ya gitti. Bir müddet kaldı. Bir takım Alman şakirdân Fransa'ya gönderildi. Milletler mektep şakirdleri arasında – yani Fransız talebenin İngiliz ve Alman talebe ile

[5] Gariptirki bizde de o zaman bazı mekteplerden Fransızca tahsili kaldırıldı.

T.C. YÜKSEKÖĞRETİM KURULU
DOKÜMANTASYON MERKEZİ

– muhâberâtıda teşvik ettiler. Bu suretle milel-i muhtelife arasında muhabbet husûlüne yardım ettikleri gibi birbirinin lisanlarını öğrenmeğide teshil eylediler. İşte bu suretle medeniyet ve insâniyetin hedefine vâsıl olmak istiyorlar. İnsanlar arasında muhâsemâtı kaldırmak, sükûn ve asâyişi, sulh ve müsâlemeti te'yid etmek içün her şeyden evvel lazım gelen "muhabbeti" hâsıl etmeye çalışıyorlar.

İdâre-i meşrûta te'sis olunduktan sonra anasır-ı muhtelife-i Osmaniye ihtilâfat ve muhâsemâtı ber taraf ederek Osmanlı nâmı altında bir vatan evlâdı olmak üzere ittihâd etmek meylini gösterdi. Fakat bu ittihâd-ı siyasi ile, bir ittihâd-ı kalbide hâsıl etmek içün yine "muhabbet" lazım.

Terbiye-i milliyeyi bu noktaya istinâden hâsıl edebilmek içün Ma'arif-i Umûmiye Nezâreti'nin himmeti beklenecek. Bu gün bütün alemin tatbik ettiği usûlü, terbiye-i beyne'l-milel ibtida kendi içimizden başlayarak niçün tatbik etmeyelim? Şimdi anâsır-ı muhtelife-i Osmaniye'nin mekteplerini kendilerine bırakacağız. Fakat usul-ı terbiye ve tahsili de ciddi bir surette ifra' edeceğiz. Eski devrin ciddi ve vatana layık terbiye ve tahsili ile hiç münâsebeti olmayan ca'iliyâtını atacağız da bi'l-hassa ma'arif hakkında pek esâslı ıslâhât ve tensikât yapacağız. Buraları doğru, Lakin şimdiden- mademki mekteplerimiz, mektep ve darü't-terbiye denecek bir hale gelecek ve bi'l-hassa ahlâk ve terbiye cihetinden pek ziyâde i'tinâ olunacak – Türk, Rum, Ermeni mektepleri, hatta ibtidâ-i ve rüşdiye derecesinde bulunan mektepleri arasında bir müddet içün şâkirdân mübâdelesi usûlüne ri'âyet edemez miyiz? Bu sûretle daha küçük yaşından anâsır-ı muhtelife çocukları arasında ünsiyet ve muhabbet hasıl etmeye çalışamaz mıyız? Bu mübâdeleyi mu'allimlerine de tesmil etmek mümkün olmaz mı? Bu surette lisan ve adatta intikâli ederek böylece muhabbet-i mütekâbileye, hedef-i medeniyet ve insâniyete doğru hatve atılamaz mı? Yavaş yavaş Avrupa akvâm-ı mütemeddinesiyle münâsebâtımızı bu yolda tezyide çalışmakta tarik-i terakki ve tekâmülde ileriye gitmemize yardım etmez mi?

Mahmud SADIK

ESKİ OSMANLI ORDUSUNUN ESASLARI -II

Osmanlılar'da Esliha: Eslihâ-i nâriye isti'mâli, cephâne, çadırlar, Ahz-ı asker usûlü: Acemi oğlanları – Orduda inzibât – Osmanlılar'da usul-i harb-i sevkü'l-ceyş ve ta'biye sunûf-ı selâsenin sûret-i hareketi – Osmanlı kumandanları – Osmanlıların esrâr-ı galibiyeti.

Eski Osmanlı ordusunda isti'mâl olunan piyâde eslihası, eslihâ-i tedafü'iye olarak, (zere gömlek); demir eldiven, mifer, siper ve kalkan. Eslihâi ta'arruziye olarakda kılıç, mızrak, balta, kargı, tüfenk, (karabna) ve tabancadan ibâret idi. Meşiyât-ı askeriyeyi sür'atle icrâ etmek içün göhüslük ve arkalık kullanmazlardı. Süvârinin eslihâ-i ta'arruziyesi uzun kılıçlarla, tabancalar, esliha-i tedâfü'iyesi de göhüslüğü ve arkalıklı zırhlarla demir eldivenler idi. Sür'at-i harekete irâs-ı sekte etmemek içün bargirlerin nalını ince i'mâl ederlerdi.

Eski Osmanlı ordusunda esliha-i nâriye ilk evvel 910 senesinde isti'mâl olunmuştur. Evvela piyâdenin bir kısmına bu silâhlar tevzi' olunmuş, ba'de ok ve sapan atan piyâdelerle karışık bir surette isti'mâl edilmiştir. Fakat bi'lâhere tüfeğin fâidesi meydana çıkınca ok ve sapan büsbütün kaldırılarak piyâde kâmilen tüfenkle techiz olunmuştur.

Toplara gelince: Osmanlı ordusunda pek çok ve pek büyük çapta toplar isti'mâl olunmuştur. Balyemez, Şahi, ve daha sâ'ir namlarla tevsim olunan bu toplar, muhâsara-i kılâ' esnâsında Osmanlı ordusuna müşâhede-i muzafferiyeti küşâd etmiş, ordunun kat'i muzafferiyetlere nâ'il olmasını teshil eylemiştir.

Top ilk evvel Kosova meydan muhârebesinde isti'mâl olunmuştur (791). Daha sonra bütün muhârebâtta kemal-i muvaffakiyetle isti'mâl olunduğu gibi Fatih Sultan Mehmed Han Sâni devrinde fevkâ'l-ade tekemmül etmiş, cesim topların i'mâli ve havanların icâdı, topçulukta gâyet mühim bir terâkki husûle getirmiştir. Keza hudûd-ı Osmani tevessü' ettikçe kılâ'ı cesime, muhâsarasına lüzûm görüldüğünden topların mikdârı oldukça tezyid olunmuş, bütün muhâsara harekâtında kuvvetli bataryalar isti'mâl edilmiştir. Ez-cümle; İstanbul muhasarasında on dört batarya, Mohaç meydan muhârebesinde 300 top te'min-i muzafferiyete fevka'l-ade bir te'sir icrâ eylemiştir.

Topların mikdârı ne nisbette tezâyûd etmiş ise, cephânenin tezyidine de o mertebe i'tinâ olunmuştur. Buna en büyük delil, muhâsara harblerinde endâhet olunan mermiyat mikdârıdır. Osmanlı ordusu, Fatih Sultan Mehmed Han Sâni kumandasında olduğu halde (Akhisar)ı muhasara eylediği zaman her biri 11:3 kental sikletinde 2534, Rus muhârebesinde ise yalnız Gedik açmak içün 3500 mermi endâhet olunmuştur. Orduda cephâneyi bol bulundurmak te'min-i muzafferiyete medâr olacağı cihetle hudûd mevâki'inde bir çok baruthâneler te'sis edilmiş, hatta kılâ'-ı mahsûra dâhilinde barut i'mâlinden bile hâli kalınmamıştır.

Osmanlı ordusunda isti'mâl olunan çadırlarda ehimmiyet-i mahsûsayı hâizdir. Yeniçeri kıtâ'atına mahsûs çadırlar her Beylerbeyi veya Sancakbeyi tarafından tedârik olunur, devlet yalnız kapukulunun çadırlarını tedârik ederdi.

Bütün beylerbeyi, ma'iyeti efrâdiyenin ta'lim ve terbiye ve nizâm ve intizâmına dikkat ettikleri gibi çadırlarında mükemmeliyatına i'tina ederler, hatta bu hususta numûne-i mükemmeliyat teşkil etmek içün yek diğerine müsâbakat ederlerdi. Her çadırın cesâmeti, rütbe ve mansıba göre mütehavvil idi. Her ortanın bir çadırı olur ve bu çadırın üzerinde o ortanın işâret-i mahsûsası bulunurdu.

Eski Osmanlı ordusunun malzeme-i harbiye ve seferiyesi bu derece muntazam olduğu gibi ahz-ı asker usûlude fevka'l-ade mükemmeldir. Ahz-ı asker usûlunun üssü'l-esâsını devşirme kanunu teşkil eder. Bu kanun, rum, Bulgar ve Ermenilerden acemi oğlanlar alınırdı. Bunlar evvela Turnacı başılar vasıtasıyla taraf taraf toplanırdı[6]. Bütün efrâd, her üç senede, onda bir nisbetinde olmak üzere toplandıktan sonra, Der-saadette'ki Acemioğlanlar kışlası ile Saray-ı Hümâyûn'a ve valiler ma'iyyetine taksim olunurdu. Buralarda adâb ve şerâ'it İslâmiye'ye göre terbiye gördükten sonra ocaklara çıkarılır, yalnız Saray-ı Hümâyunda terbiye olunanlar, hedâ'ik-i sultaniye ile Edirne ve Gelibolu'da bostancılık, kayıkçılık ve zâbıta vazifeleri ifâ ederlerdi.

Yeniçeri ocaklarına çıkan acemi oğlanları arzularına göre sunuf-ı selaseden birine verilir, ba'de derece'isti'dâd ve iktidârlarına göre kat'i merâtib ederlerdi. Bunların cebren İslâm edilmelerine hiç hâcet kalmazdı. Bütün efrâd, ba'zı selâtin-i Osmaniye'nin emsâl-i adâlet ve besâleti karşısında dem-beste-i hayret ve meftûniyet olduklarından bu

[6] Hristiyanlar'dan acemioğlan olmak usûlu Murad Hüdâvendigâr zamanından 1074 senesine kadar devam etmiş, bilâ-here ocak askerleri evlâdının Yeniçeriliğe girmesi yüzünden terk olarak orduya yalnız İslâmilerden asker alınmaya başlamıştır.

firka-i mümtâzeye bütün ruh ve fikriyle dahil olmak için şeref-i İslâm ile müşerref olurlar ibrâz eyledikleri sa'i ve gayrete göre mertebe'i vezârete kadar irtakâ ederlerdi.

Acemioğlanlar toplandığı zaman cebr ve şiddete asla müraca'at edilmezdi. Osmanlıların zir-i idâre-i âdilânesine dahil olan yerler ahâlisi Osmanlılarda gördükleri mü'essir-i adâlet ve fazilete maftûn olduklarından merâtib-i âliyeye vûsûl ümidiyle Yeniçeri ocağına can atarlardı. Fatih Sultan Mehmed Han sâni hazretleri Bosna havâlisini feth eylediği zaman, ahâli-i mahalliyeden gördüğü suhûlete mukâbil bir mükâfât icrâ etmek istemiş, hâk-i payi satvet intimâsına cebin-i sâyi şükran olan ahâliye nasıl bir mükâfât arzu ettiklerini su'âl eylediği vakit cümleside evlâdlarının Yeniçeri ocağına alınmasını temenni eylemişlerdir..

Eski Osmanlı ordusu, bu derece emin esaslar üzerine te'sis olunduğu gibi ordunun te'min-i inzibat ve intizâmı içünde esâslı kanunlar vaz' edilmiştir.

Osmanlılar bütün ef'âl ve nizâmâtı, ehâdis-i nebeviyeye ve bi'l-hassa kurûn-ı vustâyı envâr-ı faziletiyle tenvir eden İslâm ordularının nizâmat-ı siyâsiyesine nazaran icra ve tertib etmişler, kavâ'id ve nizâmât-ı mezkureye ri'ayet ettikleri müddetçe pek parlak muzafferiyetlere nâ'il olmuşlardır.

Yeniçeri ordusunun nizâmat-ı esâsiyesi gayet basit bir takım vesâ'it-i ahlâkiye ve askeriyeden ibâret idi. Orduda en ziyâde ri'âyeti mültezim olan nokta: İtâ'at, efrâd ve kıta'ât beyninde irtibat. Debdebe ve zinet gibi cengâverlik şanına yakışmayan şeylerden mücânebet, devşirme kanununa tamâm-ı riayet terfi'-i rütbe-yi kadem sırasıyla icrâ etmeye dikkat, ta'lim ve ta'allüme ehemmiyet, tâ'ât ve ibâdata müzazebet, kışlalara müdâvemet, askerlikten başka bir san'atla meşgûl olmamaya dikkat vesâ'ireden ibâret olmak üzere belli başlı beş-on maddeden mürekkebdi. Bütün efrâd bu nizâmat-ı esâsiyeye son derece dikkat eder, vakt-i hazer ve seferde nümûne'ı mükemmeliyet olacak mü'essir-i cem ile ibrâz eylerdi. Bu nizâm haricinde harekete cür'et edenler şediden mücâzât görürlerdi. Ez-cümle Konya seferinde asker-i Osmaniye'ye mu'âvenet içün gelen Sırblılar, emvâl-i ahâliye itâle'i dest-i tecâvüz eylediklerinden mücâzât edilmişler, keza Mehmed Sâlis devrinde hasmın tarlasında bargirini otlatan bir nefer, İbrahim Paşa'nın emriyle i'dâm edilmiştir. Ordu inzibât ve adâlete bu derecelerde ri'âyet eder, cengâver padişahlarının te'sis eyledikleri medeniyet-i askeriyenin terakkisine bütün mevcûdiyetini hasretmekten çekinmezdi.

Eski Osmanlı ordusunda ta'lim ve terbiye bu merkezde olduğu gibi usûl-ı harbde sâde ve muntazam bir hale ifrâ' edilmiştir.

Osmanlıların usûl-ı harbi, akvâm-ı kadîme-i islâmiye usûl-ı harbine müstenid, gayet basit bir takım kavâ'id-i sevkü'l-ceyşiye üzerine mü'essesdi. Osmanlılar tedârikât-ı seferiyeyi dâ'ima düşmanlarından evvel ikmâl ederler, hem hudûdları bulunan Sırp, Macar, Avusturya, Venedik ve İran hükûmetleri kuvâ-yı cüz'iyesini toplayıp hükûmât-ı sâ'ire ile ittifak edinceye kadar harekât-ı sevkü'l-ceyşiyeyi seri bir surette icrâ ederlerdi. Husûsiyle teşkilât-ı askeriyeleri, tecemmu'ât-ı sevkü'l-ceyşiyenin serien icrâsını te'min edecek bir sistemde olduğundan, hasmın teşkilât-ı askeriyesinde mevcûd esâssızlıktan bi'l-istifâde, düşmana dâ'ima takaddüm etmeye çalışırlar ve buna muvaffakta olurlardı.

Bir memlekete sefer edecekleri zaman, başka bir hükûmetle harb edeceklermiş görünerek hasma ani bir surette ta'arruz ederlerdi. Esnayı seferde kuvve-i asliyeyi asla taksim etmezler, dâ'ima ta'arruzi harbler icrâ ederlerdi. Bir kal'ayı muhâsara edecekleri zaman, evvela civârında kal'aya nâzır ufak kaleler inşâ ederek onu dâimi bir tarassud altında bulundururlar, ahâliye erzaksız ve susuz bırakmaya gayret ederlerdi. Ba'de şehrin muhâsara ordusuna mukâvemet edemeyeceğini anlayınca kâfi bir kuvvetle muhasara harekâtına ibtidâr ederlerdi. (Bursa, İznik, İstanbul muhasaraları). Osmanlılar bu usûl muhâsarayı kuvvetlerinin kifâyet etmediği zamanlarda icrâ ederlerdi. Fakat derece-i kifâyede kuvve-i askeriyeye malik bulundukları zaman, evvela akıncıları ileri gönderirler, bunlara kal'a civârını keşf ve târâc ettirdikten sonra kuvve-i külliye ile hareket ederlerdi. Erzâk vesâ'ire ile menzil hidmâtını gayet muntazam bir surette te'sis ettikleri gibi "harb, harbi besler" kâ'idesine de ri'âyet eylediklerinden ordunun i'âşesi husûsunda asla sıkıntı çekmezlerdi. Sefere dâ'ima ilkbaharda başlarlar. Kış gelir gelmez kışlaklara çekilirlerdi. Yürüyüşü müte'addid kollarla icrâ ederler, icâbında gece yürüyüşlerine de teşebbüs eylerlerdi. Efrâd dâ'imâ çadırlı ordugâhta ikâmet eder ordugâhların etrafı hendek ve sâire ile tahkim olunurdu. Efrâdın su tedâriğini teshil içün ordugahlar dâ'ima nehir kenarlarında intihâb olunurdu.

Osmanlı ta'biyesi, gayet basit birkaç nizâmdan ibâretti. Piyâde dâ'ima merkezde, süvâri cenâhlara, topçuda ekseriya piyâde ilerisine ta'biye edilirdi, sefer Rumeli'de icrâ ediliyor ise Rumeli asâkiri sağ cenahda, Anadolu'da icrâ olunursa Anadolu asâkiri sağ

cenahda ahz-ı mevki‘ ederdi. Arazinin mümkün mertebe çok bir mahallini işgâl ederek muhârebeye aynı zamanda çok bir kuvvet iştirak ettirmek içün cenâhları hilâl şeklinde tanzim ederlerdi. Hücum icrâ olunacağı zaman evvela serden geçtilerle dalkılıçları ileri gönderirler, öndeki saf ateş açıp düşmanın sarsıldığı anlaşılır anlaşılmaz ta‘arruz ederlerdi. Bazen bir ric‘at-ı zâhiri icra ederek düşmanı müsâ‘id bir vaz‘iyete getirir getirmez her iki taraftan ihâta ederlerdi. Müdafa‘ada cepheyi dâ‘ima devlere ve şaranpollerle tahkim eylerlerdi.

Osmanlılar binicilikte gayet mâhir olduklarından süvâriden kat‘i bir surette istifâde etmişlerdir. Yavuz Sultan Selim ve Süleyman Kanûni devrinde ordu ilerisinde müstakil süvâri kıt‘aları pek büyük mehâretle sevk ve idâre edilmiştir. Bu süvâri, düşman kuvâ-yı askeriyesini keşf ve düşmanın tecemmu‘âtını sektedâr etmek husûsunda o derece mühim işler görmüştür ki, Osmanlı süvârisinin şahrâh muzafferiyeti bir sür‘ati harkü’l-ade ile küşâd etmesi sayesinde piyâdenin istihsâl-i muvaffakiyet etmesi fevkâ’l-ade teshil edilmiştir. Osmanlı süvârisi en ziyâde devr-i Süleyman Kanuni’de terakki etmiştir. Devr-i mezkûr esnâsında icrâ olunan esfâr-ı cesimede süvârinin sevkü’l-ceyş ve ta‘biye nokta-i nazarından icrâ edildiği vazâ’if nazar-ı dikkate alınırsa, süvârinin devr-i mezkûr esnâsındaki mükemmeliyeti pek güzel anlaşılır.

Osmanlılar harbe mübâşeret eder etmez hasmın hudûd kıla‘ını mukâvemetten sakit bırakmak içün buralara akıncıları sevk ederlerdi. Akıncılar vakt-i hazerde hududda ikâmet eden akıncı beylerinin ma‘iyyetinde arasıra akınlar icrâ ederek ahvâl-i arâzi ile düşmanın vesâ’it ve menâbi’ine tamamiyle vâkıf olduklarından bu vukûftan bi’l-istifâde hasmın harbe devam içün isti‘mâl edebileceği vesâ’iti kâmilen tahrib ederlerdi. Akıncılar, harekât-ı sevkü’l-ceyşiye esnâsında istihdâm olunduğu gibi, ordunun ric‘atini himâyede maksadıylada istihdâm olunurdu. Süleyman Kanunî’nin Viyana muhâsarasında Ordu-yu hümâyûn ric‘atini himâye içün Kasım Bey kumandasında 1200 akıncı gönderilmiş, bu akıncılar müte‘addid kollara ayrılarak Viyana’nın cenûbiyle Almanya hudûdunu tarac ettikleri gibi bir kısmı Zalşborg ve İnsburg havâlisine, diğer bir kısmı da İsviçre hudûduna yakın bir mahalde kâ‘in (Brener, Yakıcı)[7]mevki‘ine gelmişler, bütün efrâd, ordularının selâmet-i harekâtı namına irâkâ-i hûn-ı hamiyet ederek işlerinden hiçbir ferd kalmayıncaya kadar yalçın kayalar, bi-nihâye dağlar

[7] Avusturyalılar Osmanlı akıncılarına (koşucu ve yakıcı) ma‘nâsına olmak üzere (Raner und Breraner) namı vermişlerdir.

üzerinde Osmanlılık namına feda-yı can eylemişlerdir (928). Hatta Osmanlı akıncılarının sür'at-i harekâtı ve düşman arâzisine şiddet-i muhacemâtı Avusturya-Macaristan havâlisinde orduca bir dehşet husûle getirmişdir ki, bütün halk bu müdhiş muhâcemâttan bir an evvel haberdâr olabilmek içün vakt-i hazerda dağ tepelerine odun ve ağaç yığmışlar. Osmanlı akıncılarının barikâ-i sür'ati kenâr-ı afaktan nümâyun olur olmaz bunları ateşleyerek bu suretle ihbârâtta bulunmayı adet edinmişlerdir.

Süvâri kumandanları, esâsen hududda bulunan ve cündilikte temeyyüz eden akıncı beylerinden intihâb olduğundan düşman arâzisine vukûf fevkâ'l-adeleri hasebiyle te'min-i muzafferiyete pek ziyâde yardım etmişlerdir. Meşhur süvari kumandanlarımızdan Mihal ve Evrenoz-zâdelerle Timur Taş Paşa ahfâdını, devr-i Süleyman Kanûni'nin en meşhûr süvâri kumandanlarından Balî Bey ile İstirya kahramanı Kasım Bey'in namını lisan-ı hürmetle yad etmemek gayr-i kâbildir.

Osmanlılar, kumandanlık fennini cidden ileri götürmüşler, cihân-ı askeride ve bi'l-hassa Avrupa'da ilk def'a olmak üzere cesim orduları sevk ve idâre eylemişlerdir. Tarih-i askeri baştan başa tedkik edilirse, Osmanlılar'dan evvel, ve hatta Osmanlılar'dan dört asır sonra, hiçbir hükümetin Osmanlılar kadar cesim bir ordu çıkarmadığı, hiçbir kumandanın Osmanlı kumandanları kadar büyük bir ordu-yu sevk ve idâre etmediği görülür. İranilerle icrâ olunan kurun-ı ulâ muhârebâtından Pelate muhârebesi müstesna olmak üzere, Yunaniler Maraton meydan muhârebesini, 10.000, İskender-i Kebir Granik meydan muhârebesini 50.000, Anibal Kan meydan muhârebesini 50.000, Sezar Fersâle meydan muhârebesini 22.000, Sad bin Ebi Vakkas Kadisiye meydan muhârebesini 40.000 ve Osmanlıların 100.000 kişilik bir kuvvetle icrâ eyledikleri Niğbolu meydan muhârebesinden sonra Napolyon Maranko(?), Osterliç ve ..... meydan muhârebelirini 30.000: 80.000 kişilik kuvvetlerle icrâ eyledikleri halde Osmanlılar 100.000 kişilik orduların sevk ve tahrikine Napolyon'dan dört asır evvel başlamışlar ve bu cesim orduları sevk ve tahrik husûsunda büyük bir liyâkât ibrâz eylemişlerdir. Bu orduların ne derece bir intizâm, ne derece basit kavâ'id-i sevkü'l-ceyşiye ile sevk ve idâre edildiklerini anlamak içün, bu şanlı orduların ihrâz eyledikleri silsile-i muzafferiyâtı göz önüne getirmek kifayet eder.

Mehmed sâlis zamanına gelinceye kadar güzerân olan üç asır zarfında, Osmanlı orduları harkü'l-ade bir mükemmeliyetle sevk ve idâre edilmişlerdir.

üzerinde Osmanlılık namına feda-yı can eylemişlerdir (928). Hatta Osmanlı akıncılarının sür'at-i harekâtı ve düşman arâzisine şiddet-i muhacemâtı Avusturya-Macaristan havâlisinde orduca bir dehşet husûle getirmişdir ki, bütün halk bu müdhiş muhâcemâttan bir an evvel haberdâr olabilmek içün vakt-i hazerda dağ tepelerine odun ve ağaç yığmışlar. Osmanlı akıncılarının barikâ-i sür'ati kenâr-ı afaktan nümâyun olur olmaz bunları ateşleyerek bu suretle ihbârâtta bulunmayı adet edinmişlerdir.

Süvâri kumandanları, esâsen hududda bulunan ve cündilikte temeyyüz eden akıncı beylerinden intihâb olduğundan düşman arâzisine vukûf fevkâ'l-adeleri hasebiyle te'min-i muzafferiyete pek ziyâde yardım etmişlerdir. Meşhur süvari kumandanlarımızdan Mihal ve Evrenoz-zâdelerle Timur Taş Paşa ahfâdını, devr-i Süleyman Kanûni'nin en meşhûr süvâri kumandanlarından Balî Bey ile İstirya kahramanı Kasım Bey'in namını lisan-ı hürmetle yad etmemek gayr-i kâbildir.

Osmanlılar, kumandanlık fennini cidden ileri götürmüşler, cihân-ı askeride ve bi'l-hassa Avrupa'da ilk def'a olmak üzere cesim orduları sevk ve idâre eylemişlerdir. Tarih-i askeri baştan başa tedkik edilirse, Osmanlılar'dan evvel, ve hatta Osmanlılar'dan dört asır sonra, hiçbir hükümetin Osmanlılar kadar cesim bir ordu çıkarmadığı, hiçbir kumandanın Osmanlı kumandanları kadar büyük bir ordu-yu sevk ve idâre etmediği görülür. İranilerle icrâ olunan kurun-ı ulâ muhârebâtından Pelate muhârebesi müstesna olmak üzere, Yunaniler Maraton meydan muhârebesini, 10.000, İskender-i Kebir Granik meydan muhârebesini 50.000, Anibal Kan meydan muhârebesini 50.000, Sezar Fersâle meydan muhârebesini 22.000, Sad bin Ebi Vakkas Kadisiye meydan muhârebesini 40.000 ve Osmanlıların 100.000 kişilik bir kuvvetle icrâ eyledikleri Niğbolu meydan muhârebesinden sonra Napolyon Maranko(?), Osterliç ve ..... meydan muhârebelirini 30.000: 80.000 kişilik kuvvetlerle icrâ eyledikleri halde Osmanlılar 100.000 kişilik orduların sevk ve tahrikine Napolyon'dan dört asır evvel başlamışlar ve bu cesim orduları sevk ve tahrik husûsunda büyük bir liyâkât ibrâz eylemişlerdir. Bu orduların ne derece bir intizâm, ne derece basit kavâ'id-i sevkü'l-ceyşiye ile sevk ve idâre edildiklerini anlamak içün, bu şanlı orduların ihrâz eyledikleri silsile-i muzafferiyâtı göz önüne getirmek kifayet eder.

Mehmed sâlis zamanına gelinceye kadar güzerân olan üç asır zarfında, Osmanlı orduları harkü'l-ade bir mükemmeliyetle sevk ve idâre edilmişlerdir.

Devr-i mezkûr esnâsında vâkı'â ufâk tefek bazı ihtilâlât-ı askeriye vuku'a gelmiş ise de, bu gibi mehâzir-i müdhişe şedidü'l-azm kumandanlar himmetiyle derhal izâle edilmiş; ma-fevka itâ'at, san'at-ı askeriye muhabbet, inzibâta ri'âyet bu orduların anâsır-ı muzafferiyetini teşkil eylemiştir. Osmanlı ordusunda inzibât olmasa idi, ordu gayet emin bir takım kavâ'id-i sevkü'l-ceyşiyeye ve ta'biyeye nazaran sevk ve idâre edilmese idi, hiçbir milletin tarih-i askerisinde tesâdüf olunmayan ve nazarımızı havarık-ı azimetle pirâyedâr eden şanlı muzafferiyetlerin hiçbir dânesi istihsâl olunamazdı.

"Her kim bu günkü orduların cesâmetini göz önüne getirecek olsa, mutlaka; " bu cesim insan ve cemi'yetlerini sevk ve idâre etmek acaba nasıl mümkün oluyor?" suâlini irad eder. Bu suâle ise " ancak inzibât-ı siyâsette sevk ve idâre edilir!" cevâbı verilebilir" Fonder Golts'un bu sözü, pek aşikâr bir hakikâti ihtivâ eder. Zamanımız orduları hakkında serd olunan bu mutâla'a, turuk ve mu'âmelâtı, vesâ'it-i nakliye ve harbiyesi mefkûd bir arazide ve fenn-i harbin gayr-i müterakki bulunduğu bir devirde pek büyük bir mehâretle sevk ve idâre olunan Osmanlı orduları hakkında daha muhik bir surette kabil-i tatbik olabilir. Osmanlı ordusu, silsile-i muzafferiyatını kat' içün icrâ eylediği cesim seferler esnâsında ve bi'l-hassa devr-i Süleyman Kanûni'ye gelinceye kadar geçen asırlar zarfında o derece bir inzibât ibrâz etmiştir ki; "kırkı ..... " kulu, Osmanlı ordusunun bir şâhid-i inzibâtı olmak üzere elsine-i takdirde devrân ederek zamanımıza kadar intikâl eylemiştir.

Eski Osmanlı ordusunun teşkilât ve tensikâtı tedkik olunduğu zaman, kumandanlarının dehayı fevka'l-adesini nazar-ı dikkate almamak gayr-i kabildir.

Sernâme-i selâtin olan Osman Gazi, Orhan Gazi, Hüdavendigar Gazi, Yıldırım Gazi, Murad Sâni, Fatih, Yavuz ve Kanûni gibi dâsitân-ı futûhât-ı Osmaniye'nin birer tacidâr-ı ebediyü'l-iştihârı olan şanlı padişahlarımız, şehzâde Süleyman Paşa, Gedik Ahmed Paşa, Mahmud Paşa, Özdemiroğlu Osman Paşa, Kuyucu Murad Paşa, Köprülüzâde Fazıl Ahmed Paşa, ve Fazıl Mustafa Paşa gibi Osmanlılık namına izhâr-ı celâdet ve besâlet eden namuskâr ve kahraman paşalarımız, şanlı ordumuzun sevk ve idâresi husûsunda o derece fedâkârlıklar ibrâz eylemişlerdir ki, muhârebenin en ateşli zamanlarında efrâd ile birlikte düşman saflarına atılmışlar, izhâr eyledikleri secâ'at ve

besâletle efrâdı sevk ve gayrete getirerek te'min-i muzâfferiyete son derece yardım eylemişlerdir.

Muzafferiyât-ı mütetabi'ileriyle tarih-i Osmaniye revnak-bahş-ı sütun olan bu meşhûr kumandanlar, sevk ve idâre husûsunda harkü'l-ade bir deha izhâr etmiş oldukları gibi hülefâyı raşidin hazerâtının eserine iktifâ ve Yeniçeri ordusunun nizâmat-ı esâsiyesini muhâfazaya i'tina husûsunda şâyân-ı takdir-gayretler ibrâz etmişlerdir: Sultan Bayezid Sâni fazilet-i cihâd hakkındaki hadis-i nebeviyenin me'âniyi kudsiyesini düstüru'l-hareket ittihâz ederek bütün seferler esnâsında elbisesi üzerine biriken tozları toplamış, esgâr ve muhârebâtının kesret ve imtidâdına bir delil olan bu tozlardan bir tuğla vücûda getirilerek vefâtında mezârına ve başının altına konulmasını vasiyet eylemiştir.

Yavuz Sultan selim Mısır seferi esnâsında bir bâzirgandan altmış bin flori kadar bir meblâ istikrâz etmiş, esnâ-yı seferde etraf-ı memâlikten bir çok nükûd gelir gelmez, paranın tevdi'i içün bazirganı davet ettirmişti. Bazirgan, defterdâr ma'rifetiyle celb olunup matlubu olan altmış bin floriyi kendisine teslim olunacağı sırada bu meblayı almaktan imtina' ederek bir tavr-ı istirhâmkârâne ile; "Saye-i padişâhide mal ve menâlim hadden efzundur. Dünyada ise bir evlâdımdan başka kimsem yok. Verdiğim parayı kâmilen miriye terk ediyorum. Fakat oğlum kulları iki akçe ulûfe ile Yeniçeri silkesine kabul olunursa, ihyâ edilmiş olurum!" tarzında ricâ etmiş.. Merkûmun bu istirhâmı hazret-i padişaha arz olunduğu zaman, Yavuz Sultan Selim ateş pare-i gazab kesilerek" ecdâd-ı izâmım ruhi içün sizide, Yahudiyi'de şimdi katlettirirdim, fakat halk, Hadimü'l-Haremeyni'ş-şerifeyn olan Sultan Selim bazirganın parasına tama' edip bir bahâne ile hem Yahudiyi, hemde vezirlerini öldürtmüş derlerde ondan çekinirim. Gidin bâzirgânın parasını derhal teslim ederek ve bana bir daha böyle muzır şeyler arz etmeyin, içinizden her kim benim şanlı askerlerim arasına yabancı sokmaya gayret ederse, dünya ve ahirette felâh bulmasın!.." tarzında itâb eylemiştir.

Süleyman Kanûni Sigetvar (Zigetvar) seferine giderken atının gemi dâ'ima kırılır ve derhal ehl-i sanat bir yeniçeri neferi tarafından ta'mir olunurdu. Bir gün hazret-i padişah, bu gemin kim tarafından ta'mir olunduğunu sual buyurmuş, bunun bir Yeniçeri neferi vâsıtasıyla tâmir olunduğunu haber alır almaz Osmanlı Ordusuna esnâf karıştırılmış diyerek Yeniçeriyi te'dip etmek istemişse de birçok zevâtın şefâ'atiyle

nefer cezâdan kurtulmuş ve kendisine tekâ'üd ulûfesi verilerek ocaktan ihrâç olunmuştu.

Tarih-i harb-i Osmani, eski Osmanlı ordusunun ne derece esâslı bir nizâm ve kanun dâ'iresinde teşkil ve ihrâz olunan bunca şanlı muzafferiyetlerin ne kadar esâslı bir kâ'ide-i harbiye sâyesinde te'min olunduğunu müsbet pek çok emsâl ve hakâyik-i âliye ile mâlâmaldır.

Osmanlı ordusu, medeniyet-i askeriye-i Osmaniye'nin âlet-i yegâne-i faziletini teşkil etmiştir... Bu ordu, adâlet-i intizâma ri'âyet ulu'l-emre itâ'at, kavânin ve nizâmât-ı askeriyeye müteba'it, ve sefih padişâhlardan nefret ederek vatana cidden hidmet eden padişahlara fedâ-yı can edercesine muhabbet sâyesinde Hind sahillerini, Lehistan ovalarını, Viyana surlarını, Almanya hudûdlarını, İnsburg sahralarını, İtalya sahillerini, Liyon körfezlerini dolaşmış, Konya, Kosova, Niğbolu, Varna, İstanbul, Otlukbeli, Çaldıran, Mercidabık, Belgrad, Mohaç, Rodos, Sigetvar, Haçova meydan muhârebeliri gibi her biri tarih-i askerimize hatt-ı zerrin ile yazılmaya şâyân dâsitân-ı muzafferiyat-ı Osmaniye'den en beli' bir şi'ir-i dilaviz-i hamâsetle fürûzân olan parlak muzafferiyetler ihrâz eylemiş, bu muzafferiyetlere nâ'iliyet şeref-i cihân bahasına mehâbetlü ordumuza bahş eden cengâverân-ı selâtin-i Osmaniye ise, zamanlarının birer zafer nüvis-i bedi'e perverânı olan esâtiz-ı şu'arâyı:

Tiğin içirdi düşmana zehm-i zebânları,

Bahsetmez oldu kimse, kesildi lisanlar

Şimşir gibi ruy-ı zemine taraf taraf

Saldın, demir kuşaklı sâban pehlivanları

Aldın hezâr putgede mescid eyledin,

Nâkûs yerlerinde okuttun ezanları.

Tarzında terânesâz-ı mübâhât edecek derecede uluviyyet-i kahramânâne ibrâz eylemişlerdir.

Ahmed REFİK

OSMANLILAR'DA TERAKKİYAT-I SİYASİYYE -III

Abdülhamid-i Evvelin mahiyeti, Zaman-ı saltanatı: Ruslar'la muhârebemiz ahvâl-i mütekâbile-i askeriyemiz, netice, musâlaha, Küçük Kaynarca'da mu'âhede-i hükm-girân Bu izmihlâlimizin erbâb-ı neticesi: Yeniçeriler ne ettiler; Çelebi Efendi, bazı müta'alalar, serdârlarımız, sadrazamlarımız, hakikât-i kuvâ-yı askeriyemizi Ruslarla mukayese, akibetimiz, bir muhâkeme – Küçük Kaynarca mu'âhedesinin hasâ'isi zürûf i'tibâriyle, ma'nâ i'tibâriyle, fütuhât-ı cüz'i, imtiyazât-ı külli, Mes'elenin hukûken teşrihi, Ruslar'ın suret-i tefsiri, (Moltke)nin re'yi, Hülâsa.

Sultan Mustafa'yı sâlis on yedi sene saltanat sürdükten sonra 14 Kanûn-i Sâni 1774'te vefât eyledi. Abdülhamid-i Evvel padişah oldu. Öbürü ne fitratta ne fikirde idi, hakikatiyle arz eyledik. Berikinin, mâhiyetini, meziyetini anlamak içün ise zaman-ı saltanatında Devlet-i Osmaniye'nin çektiği derdleri, uğradığı tehlikeleri göz önüne getirmek, ale'l-husus bu felâketlere karşı o padişahın hatt-ı hareketini nazar-ı ibretten geçirmek kâfidir.

Ruslârla muhârebemiz, beş senedir hâlâ devam ediyordu. Moskof orduları bir iki kere Tuna'yı ber-mu'tâd geçtilerdi. Fakat son geçişte (Varna)ya kadar ilerlemiş iken asâkir-i Osmaniye'ye ma'lup oldular, müzmehilen ric'atta, hatta yine nehrin öbür yakasına rica'atta muztar kaldılar.

Biz, biçâre biz, bu muzafferiyetimizden istifâde ile düşmanlarımızın o avdetini bir ric'at-ı kahkariye şekline sokamadık. O fırsattan müstefid olmayı bilemedik, bilmedik de asırlardan beri yegâne meziyetimizin, askerlerimizin de ahvâl-i sâ'ivemiz gibi zevâlini Avrupa'ya gösterdik. Bu hâli uzaktan em'ân ile temaşa eden büyük (Frederik):

"Bu muharebe yek çeşmilerin amâlarla çarpışmasına benziyor" diyordu. Hazin o ki amâlar biz idik.

Fi'l-hakika yine o esnâlarda Ruslar dahilen büyükçe bir sadme-i i'tişâşa uğradılardı. (Bagaçef) isminde bir serseri üçüncü (Petro)luk iddiasıyla i'lân-ı isyan eylemişti. Hükümeti külli sarsmıştı. Ahvâli yakından gören bir me'mûr-ı ecnebi Moskof ordularını şöyle vasf eyliyordu:

"Taburlar asla tamam değil, generaller ise ekseriya nâ-ehildir. Nadiren de müttehidü'l-efkârdırlar. Zâbitler, askerler bitmiş, yorulmuşturlar. Memleket, beş senede, üç yüz bin kişiyi tecâvüz eden o ahz-i asâkirden, daha o yolda günâgün tazyikâttan sıfırı tüketmişti.

Hükümet bu yüklerin altında eziliyordu. Bütün bu halk-ı su'-ahlâk ile, her feyzi iltimâstan beklemek adeti ile bozulmuştu. Muhacime bir hezimet bu devlet içün mühlik bir âkibeti netice verebilirdi".

Fakat hakku'l-insâf düşünülür ise o zaman biz, Osmanlılarda fitraten bazı kudretine rağmen teferru'ât-ı sâ'irece ayn-ı ahvâlde, belki bir derece daha aşağı olduğumuz içün Prusya'nın o büyük kralı pek doğru söylüyordu. Hatta müverrih-i meşhûr (Soral) mes'ele-i şarkiyenin bu faslını tedkik ederken diyordu ki:

"Şayet Türkler o muzafferiyetlerinden istifâde etmeyi bileydiler, Ruslar'a böyle yeni bir muhâceme ihtiyâtsızlığını tuzlu oturtabilirlerdi. Fakat nasıl hezimetlerinden hiçbir ders-i ibret almadılarsa muvaffakiyetleriylede en basit tedâbiri nisyâna kadar vardılar".

Böyle gafletlerimizden ra'nâ müstefid olmayı bilen a'dâmız bir müddet sonra, Abdulhamid-i Evvel'in evâ'il-i saltanatında Tuna'yı bir daha geçtiler, pişdârlarımızı (Pazarcık)da ma'lûb ettikten (Kozluca)danda püskürttükten sonra ordumuzu (Şumnu)da muhâsara eylediler. Sadrazamımız Muhsini-zâde Mehmed Paşa, Rusların serdarı ise (Romançof) idi. Asâkir-i Osmaniye derhal dağılıverdi. Sadrazam on iki bin kişi ile kaldı, musâlahaya mecbûr oldu..

Tarafeyn murahhasları toplandılar, yedi, sekiz saat gibi bir müddet-i cüz'iye zarfinda o meşhûr, meşhûr olduğu kadar da muhlik mu'âhedeyi, küçük Kaynarca mu'âhede-i ma'rûfesini akdettiler...

(21 Temmuz 1774), murahhaslarımız tevki'i, divan-ı hümâyun Ahmed Resmi Efendi ile Re'isülküttap İbrahim Münib Efendi idi.

– (Romançof)un secâ'at-i dilirânesiyle sebâtı Türkler'in âdetâ cinneti ile pejmürdeliği beş seneden beri devam eden bu muhârebeye bir aydan daha az bir zaman içinde Ruslar'ın muzafferiyetle hatime vermişti".

Fi'l-hakika Fransız müverrihinin şu hükm-i bi-amâni Osmanlılarca uzun uzadıya şâyân-ı tetebbu'dur. Çünki, nasıl o koskoca ordu fitrat-ı seciye-i osmaniye'ye rağmen öyel mukâvemet-i perişan oluveriyor, düşmanın daha uzaktan geldiğini, (Şumnu)ya yaklaştığını işitir işitmez dağılıveriyor. Nihâyet nasıl sadrazamımız, re'isül küttabımız, devletimiz için alemde en bedbaht bir müsâlahayı bir mu'âhedeyi öyle birkaç saat içinde kabul ediveriyorlar?

Bütün bu noktalar birer birer muhtac-ı tedkiktir, çünki bu sayede o zaman terekkiyât-ı siyâsiyeye ne derece muhtaç olduğumuzu vâzıhan görürüz.

Evvel emirde bu ahvâlin gavâmızını anlâmak için o devrede ordumuzun, askerimizin mâhiyetini göz önüne getirmeliyiz.. O ordunun ruhu tabı'i Yeniçeriler idi. Yeniçeri ağası Mehmed Paşa'nın nüfûzu sadrazam Muhsinzâde'ninkinden aşağı değildir.. Yeniçeriler o zaman ne idiler? Nasıl idiler?

Bu ciheti 1733 tarihinden i'tibâren bu muhârebelerin çoğunda bulunan Çelebi Efendi, bi'lahere Selim-i Sâlis devrinde "Nizam-ı cedid" münâkaşaları, ıslâhât-ı askeriye ve siyâsiye-i münâza'aları münâsebetiyle pek bi-tarafane pek vâkıfâne şerh eyler.

Yeniçeriler börekçilerden, kayıkçılardan, kahvecilerden, hasılı otuz iki sanat esnâfından mürekkeb idiler. Ta'lim, idman nedir? Bilmezlerdi, askerlikten külliyen bi haber idiler; hal-i sulhta lâf ile kahramanlıktan, asmaktan, kesmekten geri kalmazlardı, fakat halet-i harbte hemen hiçbir işe yaramazlardı, boş yere bir kalabalık idiler, bir tüfek doldurmayı bile ekseriya bi-behremizlerdi, önce kurşunu, sonra barutu koyarlardı, ancak yağmagirliği, ziyankârlığı, hasılı memleketi harap etmeyi a'lâ bilirlerdi, en bedbaht o ki fesâd için, nifâk içünde yekta idiler, daha muhârebeye girişmeden, bir tüfek bile sıkmadan, sıkamadan – çünki bilâ-tertib, usûlsuz, nizâmsız üst üste yığılırlardı, muntazaman ileri geri gidemezlerdi- Hasılı ibtidâyı müsâdemede işâ'ât-ı kâzibeye başlarlardı, sadrazamları, serdârları ihânetle, hidâyetle ittihâma kalkışırlardı, hasılı orduyu izmihlâle uğratmak için ne lâzımsa yaparlardı..

Böyle bir ocağı ihtivâ etmek ordumuz için bir âfet idi, bu afatlede velev asâkir-i Osmaniye fitraten seci' olsalarda, velev halk dinen, hamiyyeten vatanın her avuç toprağını kan, can bahâsına müdâfa'a etmek istesede bizim için artık o vadide muzafferiyet ve muvaffakiyet-i hakikiye muhal oldu.

Şimdi ordunun esâsen bu za'afına serdârlarımızın da, Ser-askerlerimizinde, muhârebelerimizi siyaseten ve fenne idâre eden sadrazamlarımızın bile umûmiyet i'tibâriyle cehli, dâ'ima fikdân-ı ma'lûmat ve ıttılâ'âtı, bazen de cebâneti göz önüne getirilsin, o zaman kuva-yı askerimize dâ'ir bir fikr-i hakiki peydâ edilmiş olur..

Fi'l-hakika Rus orduları da, arz ettiğimiz gibi, pek hâl-i intizâmda değildi, lakin bize bir çok husûsta fâ'ik idi...

Evvelâ; meşhûr (Sovarof) gibi, (Romançof) gibi azim ve kudret sahibi serdârlara malikti, (Savarof) tûl-i müddet başımıza bela olduktan ma'âda bi'lahere (Napolyon) ordularıyla bile külli çarpıştı.

Sâniyen, Rusya askerinden öyle Yeniçeri hâ'ili, o mühlik-i intizâmsızlık yoktu, bi'l-akis ta büyük (Petro)dan beri az, çok ta'yin, te'essüs etmiş bir nizâmperverlik vardı, fi'l-hakika din gayreti, o gayretin ilhâm eylediği bir nev'i vatan muhabbeti ordumuzun düşmana karşı bir cihetten tefevvukunu te'min eyliyordu, lakin maddiyâtta arz ettiğimiz bütün o nevâkıs bu ma'neviyâtın te'sirât-ı hasenesini târâc eyliyordu.

"Rusya'da teşkilât-ı askeriye Prusya terekkiyâtına göre ıslâh olunmuştu, fakat askerler (Frederik)inkilere ancak zâhiren benziyorlardı; ne itâ'at, ne ta'lim, ne de intizâm o derecede idi; anbarlar yoktu, hazine-i askeriye mefkûd idi. Zevâhire nazaran Türkler'de görülen esbâb za'af onlarda da mevcûd idi. Fakat memâlik-i osmaniyede o adem-i intizâm, o iğtişâş-ı deva na-pezir bir inkirâzın alâ'imi idi. Rusya'da ise, yavaş yavaş te'âli eden bir kavmin ikdâmat-ı fetret-engizinden mütevellid bir netice-i tabi'iye idi."[8].

Bu muhâkeme-i tarihiye vekayi'i âtiye ile tahakkuk eyler, o devreden sonra Ruslar siyâsetçe, askerlikçe yükselirler, kesb-i kudret ederler. Avrupa'ya, hatta büyük (Napolyon)a bile mukâvemet eyler bir hâle gelirler, biz ise bi'l-akis o şevket-i mütebâkiyemizi bile elden çıkarırız, günden güne sade askerlikçe değil, her hususca düşeriz, dökülürüz.

Bu hâli nazar-ı ibret-i dikkate aldığı içündür ki yine o devrede büyük (Katerin) müteselsiyâne: "Ruslar'ın cehâleti bir nev'i şebâbet-i ibtidâ'iyeden münbe'isdir. Türklerinki ise bir şeyhuhat-ı eblehâneden mütevelliddir." demişti.

---

[8] Soral: On sekizinci asırda mesele-i şarkiye.

Aleyhimize verilen bütün bu ahkâm girân idi, hâla girândır, fakat üç asırdan biri, bu nokta-i nazardan ma'alesef, hakâ'ika mutâbık çıktı.

Bu zarûretler artık bizimçün a'dâmıza hangi muhârebede olursa olsun, galebe muhal idi, Ya zaman zaman bir hüsn-i tesâdüften ibâret kalıyordu. On sekizinci asr-ı milâdi içinde la yenkıta' tevâli eden, nihâyet (Kaynarca) ile son dereceye varan izmihlâllerimiz esâsen esbâb-ı meşrûhaya mebni idi.

Bu ahvâli nazar-ı ibretle görebilen bir Osmanlı içün padişahtan en küçük bir ferde kadar ıslâhâta taraftar olmamak, teşebbüs etmemek mümkün değildi, fakat ma'alesef öyle basiret eshâbını o vakitler bizde bulabilmek kabil olmadı. Hatta, arz ettiğimiz gibi, Mustafa Salis'e Abdülhamit-i Evvel bir hayrü'l-halef olamadı. Onun içünde bu padişahın zaman-ı saltanatında (1789-1774), takriben on beş sene ıslâhâtça mülkümüzde hiçbir iş görülemedi, selefin meslek-i memduhu asla ta'kib olunamadı.

Devletimiz ise günden güne düştü, hâricen düştû, dâhilen düştü. O cihetleri ta'rife girişmeden evel bu sükût-ı müdhişemizin bir cihet-i siyasiyesini hazırlayan salefüz zikr o Küçük Kaynarca mu'ahede-i ma'lûmesini mücmelen, lakin ihtivâ eylediği dekâ'ik i'tibâriyle şerh etmek isteriz..

Tarihlerimize göre, yedi, sekiz; Avrupa müverrihlerince ise dört saat zarfinda tarafeynce imzalanıveren bu mu'âhede cihet cihet şâyân-ı tedkiktir. Bizde en son "Tarih-i Devlet-i Osmaniye" mü'ellifi Abdurrahman Şeref'in : El-hükmü li-men galib kâ'ide-i hukûk şikenânesine ittibâ'en akd ve kabule mecbûr olduğumuz en ağır mu'âhede bu Kaynarca mu'âhedesidir."diyor, fakat müverrih-i feylesof (Sarol) yine yukarıda zikri geçen eser-i ma'rufunda ayn-ı mu'ahede içün daha vâzı' bir surette hükm-i atiyi veriyor:

"Bu mu'âhede ki Bab-ı âli ile Rusya arasında akd olunan mukâvele-i azimelerin en meşhûrudur, birincisidir, âdetâ bir ikdâmdan sonra Çar'ın askerini İstanbul'un kapılarına kadar götüren zaman zaman bazı hunin fasıllarla inkitâ' eden da'vâyı mûdidin vesika-i siyasiyesidir, nokta-i azimetidir."

Bu Küçük Kaynarca mu'âhedesinin hasâ'isi müte'addiddir:

Evvel emirde, zurûf i'tibariyle maddeler tertibden mu'arradır, tekerrürler hadden efzûndur, fakat bu intizâmsızlık o ahidnâmenin cüz'i bir müddet içinde tanzim edilmiş

olmasından ziyade bi'l-iltizâmdır, tefsirât-ı hukûkiye ve kanuniyeden istifâde ile âtide o zaman murahhaslarımızın hatırına bile gelmemiş bir çok metâlibât-ı siyâsiyeye kapı açabilmek içindir.

Derece-i sâniyede, Ruslar bu mu'âhedenâmede bizden o kadar memleket almayı düşünemiyorlar, istiklâlimize menâfi-i imtiyâzât-ı siyâsiye istihsâl etmeye vakfi cehd eyliyorlar, bu hud'a ile gözümüzü boyayarak matlûbede eriyorlar.

Fi'l-hakika gâlip onlar idi, vesilede mevcûd idi, istedikleri memaliki bizden istedikleri zaman alabilirlerdi, mehâret- hukukiye o imtiyazları öylece suhûletle elde eylemekti, umûr ve hukukumuza o vesâ'il-i müdâhele ve ta'arruzu istihsâl etmekti. Ruslar'ın bu hesâb-ı siyâseti pek doğru çıktı, âti bizim çün mühlik, belkide müdhiş bir âti sahada onlara hak verdi.

İşte bu esâsa binâen Rusya o muhârebede bizden fetheylediği memâliki iki Kabartay müstesna olmak üzere bize i'âde eyledi, ancak Azof, Kenç, Yeni kal'a Kılburun, mevâki'ini muhafaza etti. Bu suretle Bahr-i Siyah'a doğru, fütuhât-ı âtiyesine yol açıyordu. Lakin diğer cihetten Memleketeyn'inde câmisi oluyordu. Tatarlar'ın Kırım'da kâfil istiklâlleri kesiliyordu, Kara Deniz'cede serbesti-i seyr-i sefâ'in hakkını kazanıyordu, imtiyâzât-ı esâsiyesini ise mezhebe temâs eden maddelerde bulunuyordu, devlet-i Osmaniye umûmiyetle Hristiyan dinini, Hristiyan kiliselerini la-yenkat' himâye edeceğini ta'ahhüd ediyordu, Memleketeyn, Cezâ'ir-i Bahr-i Sefid'de de, Yunanistan'da, Gürcistan'da, bütün o havâlide Hristiyan dininin icrâ-yı ayinine ıslâh-ı mümâna'at etmeyeceğini, yeniden yeniye kiliselerin inşâsına ve kadimlerinde ta'mirine mümâna'at göstermeyeceğini tekeffül ediyordu, sade o kadar değil, İstanbul'un Rum kilisesine, o kilisenin ruhbanına dâ'ir Ruslar'ın ihtarât-ı hayr-ı hevâhânelerini nazar-ı i'tibâra olacağına, memleketeyn'in lehinde Rus elçilerinin mürâcaatlarını dost ve muhterem devletlere yakışır bir tarzda telakki edeceğine de ayrıca söz veriyordu.

"Çariçe'nin mehâreti ricâl-i siyâsiyununa şeref verir bir intizâmsızlıkla muhtelif maddelere sıkıştırılıveren bu mukerrerâtı ta'ahhüdat-ı vâkı'anın esâsını teşkil eyler. Bu ta'ahhüdlerdendir ki Rus efâzıl-ı kalemi Rusya'nın şarkta hidmet-i medeniyesini ifâ eylemek, yani Devlet-i Osmaniye'nin umûr-ı dahiliyesine müdâhale etmek hukuk-ı adâletini istihrâç eylediler. Bu hukûk hakikatte hiçbir bendde de mestûr değildi, mu'âhedede ancak Hristiyanların hukuk-ı mezhebiyesinden bahs olunuyordu. Türkler

sanıyorlardı ki memleketeyn müstesna olduğu halde, bu ahkâm memâlik-i sâ'ire-i şahâne içün sade kiliselere â'id husûsata müsâ'adât-ı mezhebiye ve serbesti-i âyin-i dine na-kabil-i tatbik idi. Mu'ahedede fazla sarâhat yoktu[9].

Fakat başta meşhur (Martins) olduğu halde bütün Moskof efâzıl-ı hukûku o muğlak, o müphem mukarrerâtı diledikleri gibi tefşire muvaffak oldular. O derece de oldular ki ahvâl-i idâre-i Osmaniye'ye müdâhale içün bu mu'âhedeyi Rusya Devleti'ne âdeta hukûken bir sened gibi kullandırdılar.

O tarihten beri bu devlet-i mu'azzama ile bütün münâkaşat-ı siyâsiyemizde bu müdde'iyâta çarptık ma'alesef çarptıkçada ekseriya sahâ-i hukuk-ı düvelde bile hasmımızın mağlûbu olduk, Ruslar içün o hukuku mezhebiyeden hukuku siyâsiyeye geçmek pek kolay oldu, yine aynı Rus mü'ellifleri mes'eleyi esasen şu sûretle tefsir eyliyorlardı:

"Hey'et-i mecmu'a i'tibâriyle bazı temenniyât-ı siyâsiye olmaksızın bu hukuk-ı mahsûsa-i mezhebiyenin isti'mâlini idrâk etmek kabil midir? Bu temenniyâtın birincisi ise eşhâsın emlâkın hürriyet ve masûniyeti olmamalı mıdır? Bi'l-hassa Şark'ta efkâr-ı akvâm-ı şarkiyede esâsa, siyâsiyât ile mezhebi, hukûk ile ahlâkı birbirinden ayırmak mümkün müdür?"

Bu esâsa, bu mesâ'iye istinâden ise o vâdi, ma'rifet-i hukûkiyede bizi mağlub etmek Ruslar içün büyük bir iş değildi, fi'l-hakikada şimdiye kadar öyle oldu.Hâlâ da öyledir. Çünki, henüz biz o müdde'iyâtı, velev ilmen olsun, rededemedik. O mukarrerâtın başka bir tefsir-i mak'ul-ı fenniyesini ortaya koyamadık.

Fi'l-hakika bir aralık Ali Paşa merhûm Kırım muhârebesinden evvel resmi, gayr-i resmi muhtıralarla öyle bir himmette bulunuyor, hatta bu nev'i mesâ'i neticesiylede Paris mu'âhedesine muvaffak olunuyor. Amma oda bir zafer-i muvakkatten ibârettir, bi'l-ahere hal yine o haldir. Bu gün bile Ruslarca o siyâset aynı ma'nâyı, aynı ehemmiyeti mutazımmındır.

Bu mu'âhede, böyle mu'âhedelerimiz Avrupa fazılâsınca hükûmet, hakîmiyet nokta-i nazarından aleyhimizde ağır hükümler verilmesine bâdi oldu. Bu ahkâmın en

[9] Soral: On sekizinci asırda mesele-i şarkiye.

şedidini ise epeyce bir müddet hidmet-i askeriyemizde bulunduğu için meşhûr (Moltke)nin hatırâtında gördük.

Yine aynı hatıralarda (Nizip) muhârebesindeki gaflet ve belâhetimizi ne suretle tavsif edeceğini bilemeyen o koca Serdâr bu Kaynarca muâhedesine telmihen diyor ki:

"Divanın –o zaman Babı âli'ye divân ederlerdi – cehâleti Murahhaslarının haslet-i irtikâbı halkın tazyikiyle Memâlik-i Osmaniye'den sâde vilâyetleri ayırmayı, almayı değil, fakat hükümet-i Osmaniye'ye hesaba sığmaz derecede ağır şartları kabul ettirmeyi teshil eyliyordu, her mu'âhede-i sulhiye yeniden bir harb tohumunu muhtevi idi. Sade teb'a şâhânenin himâyesini bir ecnebi hükümdarına tefviz etmek keyfiyeti, bütün o keyfi tefsirât vasıtasıyla her türlü tecâvüze zâhiren bir hak, bir nev'i hukûk şeklini vermek içün kâfi idi.

İnsan öyle İbrahim Münib Efendiler'in, Ahmed Resmi Efendiler'in sarahâten günahına girmek istemezse de (Moltke) gibi bi-taraf füzelâyı ezânibin bu hükümleri garazkârlığa atf edilemez.... Zaten Ahmed Resmi Efendi diğer bir muhtıra-i mağrufesinden Rusya hükümetini, Ruslar'ı Tatar bağilerine karşı nezd-i hükümet-i Osmaniye'de pek ateşle müdafaa'a eyliyor. Bu husûsta Moskofları âdeta mağdûr, hemen hemen mağdûr göstermeye kadar varıyor.

Yine aynı davaya geliyoruz, bizde, tarih-i Osmani cidden vâkıfâne, bi tarafane tedkik, tebebbu' edilmediği içün bu hakâ'ik mestûrdur.

Hülâsa, Küçük Kaynarca mu'âhedesinin akdi siyâseten Devlet-i Osmaniye'nin gördüğü, fakat yüz otuz beş seneden beri o kadar ıztırâblara rağmen hâlâ geçiremediği hatırâttandır. Tarih-i siyasiyemizce uzun uzadıya tevzih, tenkid olunmaya müstehaktır.

Ali KEMAL

DİN ve İSTİBDÂD

İslâmiyetten çok evvel, hatta din-i isevî ve din-i Musevi'nin zuhûrundan asırlarca akdem beşeriyetin yine bir takım mu'tekedâtı vardı. O zaman insanlar tarik-i selâmeti görebilmiş mi idiler. Görememiş oldukları içün vahdet-i ilâhiyeyi beşeriyet nazarında ayân gösteren edyâna insanların davet edilmiş olduklarını kabul ediyoruz. Din-i

Musevi'nin zuhûrundan evvel Çin'de, Hind'te mezâhib-i muhtelife telkid olunuyordu. Kadim Yunanistan'da putperestliğin bir şekli diğerde tahavvülâta uğramış olması esâsına müstenid bir takım ilahlar tanınıyordu. Esâtirler devrinde Yunanistan'ın felsefe noktâ-i nazarından pek ileriye gitmiş, yani terakkiyât-ı fikriyenin hiçbir zaman tevakkuf etmemiş olduğu câyi inkâr değildir. Yunan-i kadim medeniyetinin, cevher i'tibâriyle, medeniyet-i hazıra ile kıyâsında Yunan medeniyetini yüksek bulan erbâb-ı fikr ve tedkikde eksik değildir. Bu mes'elenin bahs ile irtibâtı yok, bir tarafa bırakalım. Gerek Asuriye'de, Mısır'da, Yunanistan-ı kadimide, Roma'da, gerek Hind ve Çin'de üç bin, dört bin sene evvel zuhûr etmiş olan muhtelif mezheplerin bir nokta-i hedefi yahud bir maksad-ı müşterekesi taharri ve tedkik olunursa bu mezheplerden bir tamımında pek zâhir, bir kısmında bi'n-nisbe müzkim olarak fark olunan bir hikmet var ki buda insanların ma'âliyâta doğru sevkidir. Bu kuvvet ve nüfûd mezâhib-i kadimeden bazılarında ziyâde, bazılarında su'i-tevile ve arzuyu câhilâneye, müştehiyât-ı nefsâniyeye müsâ'id olacak derecede za'iftir.

Din-i Musevi ve din-i İsevi vahdet-i ilahiyeye insanları rabt ile hikmet ve hakikate mümkün olduğu kadar takrib etmiştir. İslâmiyet bu hakikati tedvin eylemiştir.

Vahdete cidden kâni' olabilmek içün bir tarik var ki bu tarik az çok mezâhib-i muhtelifenin ta'yin ve tasrihine mukârindir. İnsanlar kalblerini bir ulviyet-i mutlakaya tevcih ile tezkiye ve tasfiye edebiliyorlar. Buraya vusûl ise kolay değil. Bir insan ibtidâ kendi bulunduğu muhit içinde, mensûb olduğu hey'et-i içtimâ'iye arasında nifâk ve sikaka düşmeden, hem şehrilerine ve vatandaşlarına karşı bir hiss-i ihtirâm ve muhabbetten başka bir hiss ile mütehassis olmadan yaşayabilmeyi öğrenmeli ve bilmeli ki ulviyete doğru teveccüh edebilsin.

Bir insan ibtidâ etrâfindakileri umûmiyetle sevmek, gıl-ı guştan, kin ve garazdan hırs ve hevesten kat'iyyen mu'arrâ bir hisle vatandaşlarına, vatanına muhabbet etmek lazımdır. Bu vâsıta ile, bu yolda gitgide tasfiye-i fikr, tezkiye-i kalb edip öyle bir dereceye varsın ki bir cüz'i ferd olmak i'tibâriyle kendi de dahil olduğu halde bütün memleketi bütün milleti nazarında bir kitle-i vahide suretinde görülsün. Bu kadar kâfi değil. Bundan sonra nazarını yavaş yavaş diğer memleketlere, diğer milletlere atf edip onlarında beşeriyetin eczâ ve anâsır-ı muhtelifesinden ibâret bulunduğunu, onlarda bir mevcûdiyete, bir hâlet-i ruhiyeye malik olduğunu idrâke başlasın. Bu idrâkinde ileriye

giderek kuvvet-i kaliyle irfan ile "milletim nev-i beşerdir, vatanım rûyi zemin" diyebilsin. Bu halde o insanın nazarında küre-i arz üzerinde bulunan nev-i beşere, her yere karşı samimi bir muhabbet hâsıl olur. Yani beşeriyeti, dünya yüzünü bir görür. Bu kadar da değil. İntizârını semâya atf eder. Bütün mevcûdata ibret ile bakar. Yavaş yavaş kâ'inâtı vahdete irca' eyler.. İşte bu tarikin ilk kademeleri uhuvvet-i beşeriye, ebnâ-yı nev'e muhabbettir.

Edyân ve mezâhib-i muhtelifede bu hikmet mündemictir, ancak medeniyet-i hazıranın hangi maksada doğru teveccüh etmiş, ilerlemeye başlamış olduğu nazar-ı im'ândan geçirilirse yine bu hikmet fikr olunuyor. Fünun-ı içtimâ'iyenin mevzû'u, mesâlik-i muhtelife, zâhiren birbirine benzemeyen medeni cereyanlar hep insanlar arasında râbıta-i i'tilâfiyenin, te'âvünün, muhabbet-i mütekâbilenin te'yid ve tesisi hedefe doğru meyl ve teveccüh bulunduğnu gösteriyor.

Hey'et-i içtimâ'iye-i beşeriye idâre eden muhtelif kânûnların maksadıda revâbıt-ı insaniyenin tanzimi, ihtilâfât ve münâkaşatın def'i, beyne'l-beşer sukût ve istirâhatın te'minidir. Zaten ahlak-ı fazilede bundan başka hangi esasa istinâd ediyor? Maksad bir Rivâyât-ı muhtelife, sözün şumûlu, beşeriyede müte'allik kâffe-i mesâ'il iyice tahlil ve tedkik olunursa, zâhir oluyor.

Nasrâniyât'ın zuhûru ve Avrupa kıt'asında ilk intişârı sırasında Avrupa'nın ne halde bulunduğu ma'lûmdur. İbtidâ bu dinin kuvve'i istibdâdiyeden son derece zebun kalmış hak ve hürriyetinden mahrûm bulunmuş olan tabakat arasında intişâra başlamış olması beşeriyetin istirahat ve saate na'iliyet içün bu kuvvete nasıl sarılmış olduklarını gösterir. Zuhûrn-ı İslamiyette, insanlar arasındaki fetret ve i'tişâşı da tarih bütün delâ'il ve tafsilatıyla nazar-ı intibâhımıza arz ediyor.

Din-i İslâm ve intişârı dine gayret eden mücâhidin ta'mim-i adâlet ve istirahât, def'i şuriş ve fesâd maksadına hâdim olmuştur.

Nasrâniyet ve ba'de İslâmiyet'in zuhur ve intişârı üzerine alem-i medeniyetin ne gibi safhalar geçirdiğini anlamak içün tarih sahifeleri devr olunsa öyle levhalara tesâdüf bunlar karşısında ibret olmamak, mütenebbih olmamak âdeta mümkünsüz. Ne çâreki perde-i cehâlet bu fark ve temyize ekseriya mâni' oluyor.

Din insanlar arasında fezâ'il ve ahlâk-ı hasenenin tekevvün ve tekemmülü, hak ve adâletin ta'mimi beşeriyetin himâyesi maksad-ı ulviyânesini ihtiva ettiği, edyân ve

mezâhib-i muhtelifede hakk-ı beşer, sa'âdet-i beşer, selâmet-i beşer, bu maksattan bulunduğu halde hak ve hürriyet ile istibdâdın mûsâdemât-ı şedidesinde insaniyeti menfa'atleri uğrunda tahrip etmekten hırs ve iştihâlarını teskin, kibir ve nehvetlerini, azimetlerini muhafaza kaydıyla nice kanlar dökmekten, memleketleri yakıp yıkmaktan, pervâ etmemiş olan müstebidler, bütün edyânın, bütün insâniyetin lağnet ve nefrinine layık olacak surette dini bir vâsıta kılmaktan da çekinmemişlerdir. Hakâ'ik-i tarihiyeye göre en büyük dinsizlik göstermişlerdir.

Din-i İsa, Avrupa'da en ziyâde mezâlim ve te'addiyâtın icrâsına meydan bulunmuş, hükûmât-ı müstebide teşekkül etmiş, kuve-i istibdâdiye za'if ve aciz insanların mal ve canını, ırz ve namusunu kendine mübah görmekte bulunmuş olduğu sırada intişâr ediyordu. Pa-mâl-ı istibdâd olanlar bu kuvvetten isti'nâ eyliyorlardı. Sonra müstebidler ne yaptılar? İstibdâdı idâme ve hırs ve menfa'ati teskin içün din namına yüzlerce sene devam eden muhârebeler, engizisyon gibi beşeriyetin yüzünü ile'l-ebed kızartacak olan işkenceler ihdâs ettiler, kurun-ı vusta ve kurûn-ı ahirede Avrupa'nın muhtelif memleketlerinde muhtelif hükümetlerinde dinin ne surette telakki ve tatbik edilmiş olduğu tedkik olunursa pek kolay anlaşılır ki müstebidlerin elinde şekilden şekile konmuş, kalbden kalbe ifrâ' edilmiş, müstebidler hukûk ve hürriyet-i beşerin zulm ve te'addiye karşı, galeyanına karşı kuvve-i kahriyelerini kâfi göremeyince câhil halkın en nazan hissiyâtına, hissiyât-ı diniyesine dokunarak, bununla teheyyücât ve i'tişâşata meydan vererek böylelikle idâme-i istibdâd etmişlerdir. Bunun tarihte bir değil, bin misâli var. Böylece müstebidler yalnız beşeriyeti, dünyayı tahrib etmekle kalmıyor idâme-i istibdâd, te'min-i hırs ve menfa'at içün dini şerlerine alet etmek i'tibâriyle esas-ı dinde de rahneler açmışlardır. Hatta hiçbir dinin hiçbir vakit, hiçbir zaman kabul edemiyeceği bid'atler âdetler çıkarıp idâme-i istibdâd içün bunları da bir vasıta, bir kuvet gibi kullanmışlardır.

Hilâfet-i Abbasiye ve Emeviye vesâ'ir mülûk-ı İslâmiye ve hilâfet-i Osmaniye devirlerinde öyle hükümdârlarla bunlara âlet olan öyle rical gelmiştir ki zulm ve te'addiyi pek ileri vardırdıkları, her türlü fesâd-ı ahlâka sebeb oldukları, din-i mûbin-i İslâm'ın kat'iyyen tecviz etmeyeceği mu'âmelât-ı i'tisâfiye, harekat-ı fesâdiyeye meydan verdikleri, fitneler kopardıkları, ahâliyi ezdikleri, hukûk-ı ibâdı pâyimâl, beytü'l-malı yağma eyledikleri halde istibdâdlarına karşı bir hareket, ihtiras ve menfa'atlerine dokunacak bir i'tirâz, bir şikâyet gördükleri gibi safdil ve câhil ahâlinin

T.C. YÜKSEKÖĞRETİM KURULU
DOKÜMANTASYON MERKEZİ

hissiyât-ı diniyesini tahrik ve bu hiss-i mukaddesi âdeta bir mel'abe ittihâz ederek, ahkâm-ı diniye hilâfında ki ma'âsi ve mezâlimi bizzat tervic ve icrâ eylemiş olduklarını setre çalışarak böylelikle idâme-i istibdâda çâre aramışlardır. Böylece nice kanlar dökülmesine sebep olmuşlardır. Doksan üçte i'âde-i istibdâd içün oynanan oyun yine bu esâsa müstenid idi.

Bir hafta evvel İstanbul'da idâre-i meşrûtaya karşı tertib olunan darbe ile bu yüzden heder olan kanlar, tahribkarâne tecâvüzlerde yine bu esâsa müstenid idi. Vatan ve milleti felâkete uğratacak bir iki asırlık bir devreye ircâ', istibdâdı bütün dehşetiyle i'âde eyleyecek bu hâl tarihte pek çok emsâl-i feci'asına tesâdüf olunan hareket-i istibdâdiyeden idi.

Ne oldu.. İnkılâb-ı Osmani vatan ve milleti otuz bu kadar senedir çektiği zulm ve te'addiden temmuz onda kurtarmıştı. Millet-i Osmaniye bir asırdan beri muhtaç olduğu ıslâhât ve tensikâta cidden mazhar olabilmek içün bir devr-i cedid ikbâl-i küşâd olunmuş, hükümut-i meşrûta te'essüs etmiş, kanûn-ı esâsi istirdâd olunarak hak ve hürriyet-i millet te'min edilmişti. Aradan sekiz ay kadar zaman geçti. Birden bire yıkılmış olan binâyı istibdâdın enkâzı tamamıyla temizlenememişti. İdâme-i istibdâdda büyük büyük menfa'atleri olan, menâfi'-i şahsiye, ihtirâsat-ı nefsâniyeden gayri bir sâ'ik ve delili bulunmayan taraftaran-ı istibdâd, fesâd ve fitneye, zulm ve te'addiye, kibir ve azimete, cer-i menfa'ate müsâ'id olan eski devreyi i'âde etmek o zamanki dolapları çevirebilmek içün ele firsat geçirmek kâbil mi, diye düşünmüşlerdir. Bu düşünce de vatan ve millete hıyânet var. Fakat bu fikr hayr-ı hevâhi, bu hiss-i vatan perveri düşüncelere masdar olan dimağlarda yer bulamıyor..

Memâlik-i Osmaniye'nin, Osmanlılar'ın son devrede ne kadar mezâlime düçâr olmuş, harâbı ve sefâlete uğramış olduğunu görüp bilmeyen yok. Usul-ı meşrûtaya, hak ve adâleti, sa'âdet ve ıstırâhatı mütekeffil olan kanun-ı Esâsi'ye bütün Osmanlılar bütün kuvvetleriyle merbût. Meşrutiyete ve hakk-ı hürriyete, harab olan vatanı, za'if ve perişan kalan milleti kurtaracak olan Kanun-i Esâsi'ye karşı doğrudan doğruya kimseyi harekete sevk edebilmek muhâl. Kalblerde istibdad aleyhinde öyle bir nefret ve usûl-ı meşrûtiyete öyle bir muhabbet var ki taraftaran-ı istibdâda tervic-i merâm için bir yol var. O da fesâd ve mel'anete aldanacak kadar safdil ve câhil olan halkın ve askerden bir kısmının en rakik hissiyâtına dokunmak, bunları en za'if taraflarından tutmak ve vasıta-i

şer, âlet-i istibdâd kılmak... bu his nedir? Hiss-i dini. İşte sahâ'if-i tarih. İşte İstanbul'daki son sahne! Mahiyet bir İstibdâd, son bir hareket-i raci'iyeyi tecrübe içün en mukaddes hissiyâtı tehyic eylektenten, galeyana getirmekten, zulm ve i'tisâfi tel'in eden dini fesâd ve fitneye, tervic-i âmâl-i istibdâdiyeye ve istihsâl-i menâfi'-i şahsiyeye âlet etmekten çekinmez.

– Birkaç asırlık tarihten kaç misâl istenilirse gösterilebilir – yine çekinmemiştir.

Mahmud SADIK.

SIRP MESELESİ

Avusturya – Macaristan – Rusya Rolleri

Osmanlı tâbiş-i hürriyetinin afak-ı şarkta infilâk-ı güzini-i alem-i siyâsetin, Balkanlar muhitinde ne kadar hevâbide ve sisli mesâ'ileleri varsa hepsini bir tarrâkâ-i nageh-i zuhûr ile sahâ-i imâna çıkarmıştır.

Velvele-i hürriyet-i Osmaniyedir ki âsâyiş-i âlemde bir fertut-ı mu'azzam gibi devrân-ı şark mesâ'ilesinin tefsihâtına teşrik-i mukadderât etmiş bunca mesa'il yerlerinden ma'riz-i siyâseti söküp atmıştır.

İşte Adriyatik sevâhiliyle buseleşen senelerden beri nâlan ve hirâsan iki yetim-i ma'dûb!..

İşte Balkanlar'dan Tuna'ya bir aks-i ah-ı ebedi gönderen otuz senelik ma'riz-i mekâbir-i şühedâ! .. Bahr-i Sefid'in ağuş-ı vâsi'-i mütemevvicinde hûn-i şehadetle ber-güzâr âteşine dönen mehbit-i vaveylâyı yetimân kanlı Girid! İştee...

Bunlar meydan-ı siyâsette kâm aldılar. Bu gün Balkanlar'da hüküm süren mütemâdi velvele-i tebeddülâttan pek bi-nasib kalan bir hükümet bulunuyor ki Berlin mu'âhedesinin taksimatından beri gerek Avusturya'nın tazyikât-ı müte'âkibesi ve gerek Bulgaristan'ı terakkiyât-ı seri'ası ve Rusya âmâli karşısında çektiği âlâm-ı edbâr ve adem-i muvaffakiyât-ı siyasiye ile el-yevm derecât-ı tahammülün son kademelerine vurduğunu gösterecek teşebbüsâtta, harb ihtimâlatı önünde bulunmaktadır.

T.C. YÜKSEKÖĞRETİM KURULU
DOKÜMANTASYON MERKEZİ

Avrupa âile-i hükümdâranı arasında (sâl-hurde) bir pir-i pür-vekâyi‘ gibi devrân-ı Habsburg hândâni ile küçük Sırbistan arasındaki münâsebât bütün sarayları, bütün manzume-i düveliyeyi düşündürecek bir vaz‘iyet-i mühlikede bulunuyor.

Sırbistan’ın müşkilât-ı hazırasını intâc eden esbâb-ı sâ‘ireyi ber-taraf ederek bugün yalnız, meydân-ı siyâsette mevcûd olan ikisini tedkik edelim; Berlin mu‘âhedesinden beri Sırbistan ta‘kib ettiği harekâta göre Avusturya tarafından kâh mazhar-ı mu‘âvenet, kâh düçâr-ı i‘tâb olmak gibi bir kararsızlık içinde bulunmuştur.

1878’den 1908 senesine kadar üç kral Sırb tahtını işgâl etti: birinci Milan (1878-1889), Birinci Aleksandr (1889 – 1903) ve el-yevm hükümran olan Birinci Petro Berlin mu‘âhedenâmesi, vâkı‘â yeni teşekkül eden Bulgaristan’ın Sırplar üzerinde husûle getireceği âsâr-ı hasedi teskin içün birkaç Bulgar mülhekâtını Sırbistan’a terk etmis ise de Sırplar bununla yine hoşnud edilemedi, 1804 senesinde bize karşı i‘lân-ı isyan ederek otuz sene istiklâl vadisinde mübârezeden sonra ancak 1834 tarihinde tabi‘iyyet-i Osmaniye altında bir muhtâriyet-i idâre-i istihsâl edebildiler.

Sırplar bütün 19. Asır zarfında terakkiyât ve kuvâ-yı maddiyesiyle hakiki bir Slavı (Piyemon)? Mevki‘ine kesb-i istihkâk içün bilâ-muhâba her türlü esbâba bir cür’et-i serseriyâne münâca’at etmişler bu emel-i hakikisi içün, yüz seneden beri Avusturya’ya pişdârlık ettiğini bildiği halde yine Rusya’nın mu‘âvenetine arz-ı iftikar ediyor, ve İslavlığın alâ’ik-i cinsiyesinden hep yine bir şeyler bekliyordu.

1863 tarihinde Viyana’nın Osmanıl muhâsarasından tahlisini müte‘akip Kinez “Rauleti Saboviski” kuve-i askeriyesiyle üç sene Türkler’e karşı cenk ve cidâl ederek Sava Nehrinden mürurla (İbtotgrad)a, Vardar’a ve nihâyet Makedonya kapılarında Üsküb’e kadar ilerlediğinden Avusturya Sırb metânet ve sadâkatine izhâr-ı minnet etmişti.

Karlofça mu‘âhedesinden 1699 senesinden sonra Sırplar kendilerine Belgrad’ı ve şimdiki Sırbistan’la Bosna’nın yarısını bahş eden 1718 Pasarofça müsâlahasını akd içün Avusturyalılar’a mu‘âvenette bulunmuşlardı.

Bundan başka Osmanlılar otuz sene sonra Sırb ve Avusturya’nın kabza-i tasarrufuna kaptırdıkları bu havâliyi istirdad içün icrâ-yı sefer ederken harble yine Avusturyalılar’ın bir şerze-i mühimmini 30 bin Sırbla techiz ederek Avusturya ordusunu (Yeni Pazar)a kadar sokmuşlardır. Binaen-aleyh (Pasarofça) mu‘âhedesinin

Sırblar'a verdiği memâlik-i Osmanlılara i'âdesinden bi't-tabi' Habsburg saltanatının cürmü olamazdı.

Çünki Avusturya ordularını şarka mazhar-ı muvaffakiyât eden Sırplar olduğu gibi edbâra düçâr oldukça hati'âtı onlara yükleniyordu.

Bundan başka Sırblılar'ın Avusturya muzafferiyâtında ki te'sirâtı günden güne tezâyüd etmesi ve Avusturya'nın Türkler'e her müdâfaasında Sırblar'ın en mühim zaferleri te'min eylemeleri Nemse (Nemçe)liler üzerinde pekte o kadar hoş hisle âtiler hazırlamıyordu.

Yarım asır sonra idi ki, Sırblar Nemseliler-i şarka doğru mühim bir hatve daha ilerletmişti: 1789'da 18 bin kişiden mürekkep Sırp gönüllü ordusunun Seyf-i mu'âvenetiyle Nemseliler Belgrat'tan başka Dirine ve (Timomed) ? nehirleri arasında ki noktayı zir-i idârelerine geçirmişti. Lakin; bunda da görülen Sırplar'ın o bitmez tükenmez müşâreket zaferlerini yine Osmanlı livâ-yı nusretine kefâret-i fütûhât olarak Osmanlılar'a terk içün asırlardan beri bütün Nemseliler-i şark esfârında bir mu'in-ı sadık gibi kuvvetü'l-zehr olan Sırplar'ı Ziştovi müsâlahasiyle Osmanlılar'ın fermân-beri kalmıştı.

İşte Nemçilelir'in bu ihâneti Sırplar'ın Habsburg sarayına karşı amik ve medid bir adem-i i'timâd perverde eylemelerini mucib olmuştur. Sırplar vâkı'â siyâsetin merkez-i câzibesinde bulunduklarını i'tirâf ederler, fakat o kesel kabul etmez ikdâmâtın, tükenmek bilmez dökülen kanların mazi ve âtilerinde böyle netâyic tevlid edeceğini bilmediklerini her an yâd ederler. İslavlıkla Germenlik serhat mübârezâtında bir bedbaht hedef olan Sırblar'ın Asudegi-i saltanat ve terakkiden pek az nasibleri olduğunu yad ederken mukadderât-ı içtima'iye kendilerini böyle merkezi mezayikte bulundurduğunu söyleyerek müteselli olurlar.

Avusturya tarihi siyâseti ve askeriyesinde Macarlar kadar bir hisse-i harekâta mâlik olan Sırblılar'a karşı Nemselilerin tâkib ettiği meslek-i bi-kararını âleme izhâr içün cildlerle vesikalar neşr edilmiştir. (Yofisiç) tarafından (Avrupa ve Sırbistan'ın) ihyası namındaki eserinde bu Sırp tâli'sizliği an'anesiyle gösterilmiştir.

Sırb ihtilâli esnâsında (1804-1813) Kara Yorgi Viyana'ya giderek eski meraretleri ber-taraf ile yine Avusturya'nın âğuş-ı mu'âvenetinden istimdâd ediyordu, fakat Avusturya'nın bütün mevcûdiyeti fütûhât-ı Osmaniye karşısında lerzedâr olduğu

zamanlar da kuvvetlerine dayandığı Sırplar'ı bu def'a da atıldıkları ateş-i isyândan ne kurtardı. Ne de bir ümid-i teselli verebildi. Avusturyanın o vakit ki endişe-i müdâfa'ası Sırbları her türlü mu'âvenetten mahrûm bıraktı. Kara Yorgi bu muvaffakiyetsizlik üzerine Islav-ı hâmiden daha ziyâde ümid intizâriyle Rusya'nın mu'âvenetine mürâca'at etti. Lakin oradan mu'âvenet yerine (Negatin)i mükâvele-i hafesini akde mecbûr olarak bütün millet-i Rusya'nın te'sir ve nüfûsuna teslim eylemek gibi büyük bir hatada bulundu. Çünki bununla bu def'a Osmanlılar'ın muhacemâtından başka Rusya'nın nüfuzuna bir rakib-i ezeli olan Avusturyalılar'ın da tehlike-i intikâmına ve bu suretle Rusya ve Avusturya arasında iki devletin siyâsetine âlet olmak gibi bir vaz'iyet-i müşkileye ma'ruz kalıyordu. İşte bütün bu ahvâlin ve Rusya desâyis-i siyasetinin neticesi olarak Rusya oradaki mu'âhede-i hafiyeyi pây-i mâl ile 1813 Bükreş mu'âhedesinin 7. Maddesi mucibince Sırbistan'ı Türkler'e havâle etti. Türkler'de Kara Yorgi'yi tard ettiler ve yerine (Miloş Obronoviç)i ik'âd ile yeni bir hanedân-ı kraliye esas kurdular. Vâkı'â bu hanedan Sırp mukadderâtında pek feci' tecelliyâta bâdi oldu. Lakin (Miloş) da Osmanlı-Rusya arasında mün'akid Akkerman – 1826 ve Edirne 1829 mu'âhede-nâmelerinde Sırbistan'ın dahi muhtâriyetini istihsâl etmek suretiyle millet ve memlekete ilk bir safha-i istiklâl açmıştır.

Rusya hâ'iz olduğu nüfuz ve kuvvetle İslav anâsırını tahlis ve bunlardan kavi ve muntazam Islav hükûmâtı tesisine vâsıta olabilirdi. Fakat Avusturya'nın mümâna'âtından uzak bulundukları azâde sıralarda bile matmah-ı nazarı bu alâka-i ırkiyeden ziyâde tevsi'i dâ'ire-i hükümete ma'tûf kalmıştır. Bu sebeple (Balkan yarımadasının taksimi) içün ikinci Jozef ve ikinci Katerina ile tertib ettiği ta'ahhüdât-ı atika hasebiyle ne Sırplar'a, ne de eski İslav milletlerine dest-i himâyesini uzatabilmiştir. Viyana ve Petesburg hin-i hacette hatta hırs-ı istilâya ma'tûf olan her türlü su'i-niyeti himâyelere kadar varmak suretiyle kabza-i tasarrufuna geçirmek içün aralarında sayik mıntıkalar tayin etmişlerdi.

1782 i'tilâfnâmesi Dinyester nehrine kadar olan memâlik ve Adalar denizinden bir iki adayı Rusya'ya bahşediyor. Lakin i'tilâfnâmenin bu müsâ'ade-i hayâliyesini Rusya bi-karar görünce Prut ve Tuna'ya kadar olan Romanya arâzisini Niğbolu'dan Belgrat'a, ve nihâyet Tuna-Adriyatik ile muhat buk'aları Belgrat'tan Drina menba'ına kadar olan Sırp memâlikini zemime-i mülkü ediyordu. Mütebâki Avrupa'yı Osmani, dahi- mezkûr i'tilâfnâme micibince iki yeni hükûmete tahtgâh olacaktı.

Biri Viyana'nın taht-ı himâyesinde Besarabya, Maldovya ve Ulahya'dan mürekkep ve (Daçya) namıyla diğeri de merkezi İstanbul ve ikinci Katerina'nın yeni taht-ı saltanatında (Rum İmparatorluğu) teşkili!..

Ahvâl-i hazıranın nazar-endâz-ı hayret ve ta'accüb olacağı bu i'tilâfnâme-i hayal-i güzin bazı tebeddülât-ı sathiye ile şarkta Avusturya-Rusya i'tilâf-nâmesine esas teşkil etmiş, el-yevmde etmekte bulunmuştur.

Bugün Sırbistan'a pek hârisane namzedlikte bulunmasından dolayı Ruslar Baron (Ernetal)e güceniyor, lakin şurasıda unutuluyor ki, ikinci Jozef ve ikinci Katerina'nın ektiği tohumların semerâtını toplayan da onlardır.

Her ne kadar (Rum İmparatorluğu) artık tarih müzesinde istâde-i mevki'i temâşâ ve ibret olacak bir heykel-i hayal ise Ruslar'da Bizans'a doğru tevcih ettikleri inzâr-ı ihtirâsâtı Ruslaştırılmış yeni yeni hükümetlerle takkip ettiğini unutmamak icab eder. Bulgaristan ve Sırbistan, Avusturya ve Rusya gibi iki mu'arız arasında alet ve kurban olmakta her vakit ber devamdır. Zaten bu iki devlet-i muazzama cereyân-ı siyâsetine birer pişdâr olmak üzere sahai düvelde birer (Kolon.....) gibi keyfiyât-ı tarihiyeden bi'l-istifâde meydana çıkarılmış olan bu küçük hükümetlerin mevcudiyet-i siyâsiyeleri yalnız bu vazifeden ibâret kalacaktır. İlla tebdil-i meslek ederler ve Osmanlı saltanatı'nın ebediyyet ve kıvamına hâdim olurlarsa... 1880 senesinden sonra (Rum imparatorluğu) fikrinin yalnız Yunaniler'e hâdim olacağını telkin ederek İslav âmâli muvakkaten bir tarafa bırakıldı ve Rusya alenen Türkiye'ye tarafgirliğe başladı.

1832 senesinde mün'akid Hünkar İskelesi mu'âhedesi Rusya imparatorlarının âmâl-i şahsiyelerine Türkiye'de yol açtığı gibi 1849 devirlerinde tanzim olunan Balta Limanı mu'âhedesi Osmanlı işlerini müşevveş bir hale ilkâ etti. Artık Rusya'nın Der-saadet'te hüküm süren müdâhalâtına 1856 Kırım seferiyle bütün Avrupa set çekemedi. Rusya bir taraftan İstanbul afakında a'mâl-i nüfûz ederken Avusturya'da Belgrat üzerinde hükümrân oluyordu. Avusturya bu vüs'at-i muvaffakiyetten bi'l-istifâde Rus taraftarlığı eden Obronoviç-i Sırb tahtından indirerek Nemse menâfi'ine pi-ru olan Aleksandır Kara Corciyeviç'i ik'âd ettiği Sırb saltanatı 1859 senelerine bunların elinde kaldı. Bu tarihte ise Ruslar yine Sırbistan'da tevsi'-i nüfûza lüzum görmeleriyle Obranoviçler'i tekrar mevki'i idâreye getirdiler.

1860-1868 senelerinde Mihal Obronoviç tevsi'-i hükûmet arzularına düşerek Avrupa'nın mukâvenetine i'timâdla Bosna'da mütevâli ihtilâllere başladı. Lakin Mihail Obranoviç'in me'âli-i âmâli her iki devlette havf ve dehşet inâs edince her taraftan müşkilat baş gösterdi. Prens Mihâil'in bütün Cenubi İslavlığın tevhidi arzuları fi'l-hakika bir fikr-i ulviyi pesend idi. Fakat 1872 mukâvelenâmesine istinaden Rusya artık ileride bir Rus maverâyı Balkanı (Balkan-ı Rus) mıntıkası teşkili fikrine esâs olmak üzere Finlandiya tarzında muvakkat bir Bulgaristan tesisine karar vermişti. Avusturya dahi öte taraftan Prens Mihail ve bunun avanesi Nenadoviç ve Kınez Kara Corciyeviç'in planlarından ürkerek 1869 tarihinde bu büyük Sırp beyini telef ettiler.

Bundan sonra ta'âkküb eden Avrupa i'tişâşat ve hâdisât-ı düveliyesi Sırbistan'ı da mü'ellim kararsızlıklar içinde sürükledi. Sırbistan niyâbeti (1869- 1872) Fransa ma'lûbiyeti (1870-1871) Avusturya Almanya i'tilâfi (1872) ittifak-ı müselles (1872-1875) Sırb mevki'ini heybetli istihâlâta düçar etti. Garb ile Avrupa'nın o bi-perva müdebbir-i siyâseti Bismark, Bulgarlar gibi Sırpları da Avusturya ve Rusya bâziçe-i âmâli olarak ta'yin etti.

Sırplar yalnız bu te'sirat ve tebeddülât-ı azimenin zebûnu nüfûzu olmakla kalmadılar, onlar içün en mühim bir şey dahi Bulgarların günden güne te'sis ve takviyeti ve Türkiye'de pek âvâre kalmış olan Islav anâsırını dâ'ire-i mezheplerine tebdil gibi mühim bir darbeye dahi ma'rûz kalmışlardı.

Balkanlar'daki vaz'iyet dahi Avrupa'daki gibi Sırplar'ın zararına te'essüs ediyordu. Eksârhlık Sırplığın tevsi'ini tehdid içün müdhiş bir müesese olmuştu. Bundan başka Rusların bütün kuve-i mu'âveneleri bir büyük Bulgaristan teşkiline hasr edildi. Hiç şüphesiz 1873 ve 1875'te vukû'bulan üç imparatorlar mülâkâtında Balkanlar'ın âtisi ta'yin edilmişti. Lakin Bismark Almanya'da Habsburg müdâhalâtına ebedi bir nihâyet vermek için Avusturya, Adalar ve Marmara denizine doğru sevk etmekteki ikdamatı da kayıtsızlıkla geçilemez.

1875'te Bosna-Hersek'te hafiyen izhâr edilen isyan ile Berlin, Viyana ve Petesburg ittifâkı meydana çıktı. Bu ittifak (Andraşi'nin - .....) notasıyla tehiyye edildikten sonra 8 Temmuz 1876'da (Rayihştat)ta ikinci Aleksandr, imparator Fransuva Jozef ile baş vekilleri Gorçakof ve Andraşi taraflarından imzalanarak (ittifak-ı hafi) takarrür etmişti.

1872'yi müte'âkib Sırbistan, Romanya ve Yunanistan'ın istiklâliyeti ikinci Jozef'in hayalatını bir feyfâyi bi-hudûda döndürmüştü. Aynı hâl Balkan yarımadasının (Rus mıntıkaları)nda vukû' buldu. O eski Balkan taksimi iki hükümetin sahife-i hayâlatından silindi. Daçya ve Sırbiya bir vesâyit altında kaldı. Bosna ve Hersek, eski Sırbiya istilâ olundu. Bulgaristan'da elleri bir sıra mu'âhedât ile bağlanan Rusya'ya takdim edildi.

Rayihştat (Reichstad) mülâkâtında mu'ahheren 20 Kanûni Sâni 1878 tarihinde Bükreş'te akdedilen mukâvelenâme teferru'âtı daha sonraları Ayastefanos ve Berlin mu'âhedelerine intikâl etmiştir. İhtilâfât-ı muvakkataya rağmen Ayastefanos ve Berlin mu'âhedâtı 1782 senesinde mutasavver Balkan taksiminden bir numûne oldu. Çünkü Ayastefanos mu'âhedesi Rus ihtirâsâtından bir kısmını tamamıyla kuvveden fi'ile çıkarıyordu. Rusya âmâlinin husûlune İngiltere ve Almanya'nın mu'âveneteyile yardım eden Avusturya'yı bu mu'âhedenâme memnûn etmiyordu. Çünki Avusturya'nın elinde bir yağlı kemik gibi yalnız Sırbistan ve o vakitler meşkuk Bosna ve Hersek kalmıştı.

İşte Sırp millet ve hükûmeti Avusturya ve Rusya'nın bu müfteris ve hasis i'tilâflarına kurban olarak kalmıştı. Avusturya 1876'da Sırbistan'ı, Bosna ve Hersek'e asker sevkinden men' etti, fakat taraf-ı diğerden Bosna âsilerini başta şimdiki Sırp kralı Petro Kara Yorgiye ve (piç?) olduğu halde himâye ve tahrik ediyordu.

Ayastefanos mu'âhedenâmesinin imzalanması Balkan Islavları'nın tevhidi içün mevcûd Sırp âmâline bir hükm-i kat'i, sükût çekti, ve Sırbistan'da memâlik nâmına yalnız arasâta benzer ve her türlü kabiliyet-i tevsi'i refâhtan mu'arra bir mevki' ta'yin etti.

Bundan başka Prut ve Ranya'ya mukâbil Avusturya'nın esâret-i siyasiye ve iktisâdiyesine mahkûm bıraktı. İşte Sırbistan'ın Avrupa'da mevcûdiyetiyle başlayan hayat-ı keşmekeşi Berlin mu'ahedenamesinin tahtimiyle yeni bir devre-i edbâra ve mâteme girmiştir.

Mehmed Ali.

MAHMUD ŞEVKET PAŞA

Bu gün bu mübeccel ve şanlı ismi acaba bilmeyen, tanımayan kalmış mıdır? Çar-ı aktâr-ı âlemden – mukaddes vatanımıza doğru teveccüh ederek otuz bir mart, ta'kip eden o meşlûm birkaç günün felâketi müdhişesini ve bunun netâ'ic ve avâkibini kimi ye's ile kimi fahr ve ibtihâç ile tedkike koyulan bütün insanlar Türkiye'nin pek nâzik, pek müşkil bir mevki'de kaldığını, hayat ve memât arasında çırpınmakta olduğunu görüyorlar, anlıyorlardı.. Ve bu his ile bazıları müte'essir ve me'yûs oluyor, bazıları ise sevk ve meserretlerinden ne yapacaklarını bilemiyorlardı!

Aile-i beşeriyi teşkil eden insanların kısm-ı azamı ebnâ-yı nev'ine karşı – nerede olursa olsun- bir felâket zuhûrunda müte'essir oluyor elinden geldiği kadar mu'âvenete kendini medyun biliyor, hiss-i medeniyet ve insâniyet şimdi bu kadar terakki etmiştir. Fakat gariptir ki bu mübeccel aile arasında dünyada her türlü saadetlere, refahlara büyük bir kin-i husûmetle düşman olan yalnız kendi rahat ve refâhiyle müsterih olabilen alçaklarda vardır.

İşte bütün bu insanların pek derin bir merak ve endişe ile memleketimize doğru teveccüh eden nazarları evvelâ, İstanbul'un, bu köhne Bizans'ın menfûr ve ma'yûb kanlı sokaklarını dolaştıktan sonra Rumeli'ye, o hürriyet ve meşrûtiyet-i milliyemizin mâder-i müşfikine in'itâf ediyor, oralardan müthiş, fakat esen rüzgarları serâga ruh ve hayattan müteşekkil bir fırtınanın, gürültülü bir kasırganın infilakını bekliyorlardı. Ve bu fırtana, bu kasırga hemen koptu; bütün Rumeli dilâverleri yerinden oynadı, her fena şeyi hemen kahr ve mahv etmeye muktedir bu müddeti kasırganın bu nurdan, medeniyetten, insaniyetten müteşekkil kasırganın ta merkezinde, Mahmud Şevket gibi yorulmak bilmez bir sa'i mü'ebbed ile mücehhez âli ve fa'al bir kumandan, zâlim ve istibdâda karşı bütün ruhu, kalbi amik bir nefret ve istikrâh ile memlû ve meşhûn bir halaskâr kumandan gördüler! Solmuş çehrelere bir renk-i hayat uçuştu, zulm ve i'tisâfa avdetinden memnûn ve mesrûr pür neşe-i çehrelerin özrüne bedi bir redâyı isfirâr döküldü. Ve mübeccel orduyu, o mübeccel kumandanı herkes artık saha-i fa'âliyette gördü, neticeyi anladı.

Bir berk-i hatif sür'atiyle İstanbul surlarına dayanan ve şu hareketiyle bütün alemin nazar-ı hayret ve istihsânı kazanan muhterem ve mukaddes Osmanlı ordusuna

artık her şeyi'in tam ve mükemmel olduğunu görerek İstanbul'a bu merkez-i zulm ve i'tisâfa karşı hâdise-i feci'anın tam on ikinci gün sabahı ileri! Kumandasını veren Mahmud Şevket Paşa, bu nâmus-ı mücessem kumandan şüphe yok ki dünyanın en büyük adamlarından, en büyük kumandanlarından biridir.

Vatanımız, ordumuz bütün dünya için bile bir vesile-i fahr ve mübâhât olan böyle âli insanlara böyle büyük kumandanlara mâlik oldukça istikbâl bütün şân ve şerefiyle artık bizimdir. Milletindir..

Bu nüshamız Mahmud Şevket Paşa Hazretleri'nin vâki' olan ricâ ve istirhâmımız üzerine lütfen ihdâ buyurdukları tasvirleriyle şereflendiği gibi müşârü'l-ileyhin tercüme-i hâlinden birinde ma'lûmât vermeği dahi mecmu'amız bir vazife adeder:

Mahmud Şevket Paşa 1273 sene-i rumiyesinde Basra mutasarrıf-ı esbakı Kethüdâ-zâde Süleyman sülbünden tevellüd 1278 tarihinde Der-saadete gelerek iki sene Üsküdar'da (Atlase)? Taş Rüştiye'sinde tahsil ettikten sonra Kuleli Mekteb-i i'dâdisine kayd edilmişdir. 1294 tarihinde dahil oldukları mekteb-i harbiyeden 98'de sınıfın birincisi olarak erkân-ı harbiye yüzbaşılığıyla neş'et etmiştir. Mahmud Şevket Paşa o vakit bütün mekteb-i harbiye mu'allimlerinin zekâ ve dirâyetiyle nazar-ı dikkat ve istihsânını celp etmiştir.

Az bir müddet erkân-ı harbiye-i umûmiye dâ'iresinde ifâyı me'muriyet ettikten sonra Mısır'da Arabî Paşa aleyhine sevk-i takarrür eden Arka-i askeriyeye me'mûren Girid'e azimet ve bir sene kadar orada kalarak fırka-i mezkûrenin Mısır'a sevkinden sarf-ı nazar olunması üzerine İstanbul'a avdetlerinde erkân-ı harbiye dâ'iresine me'mur olmuştur. Birkaç ay sonra Hendese-i celbe ve cebir-i a'lâ tedris etmek üzere mekteb-i harbiye mu'allimliğine ta'yin olunup Almanya'lı Golç Paşa'nın mekteb-i mezkûr müfettişliğine ta'yin edilmesi üzerine fen-i esliha ve endâht nazariyâtı tedrisâtına me'mûr edilerek bütün talebesinin mazhar-ı hürmet ve ta'zimi olmuştu. Bir sene kadar Almanyalı (Kamponz)? Paşa'nın ve ondan sonra iki sene kadar müşârun-ileyh Golç Paşanın ma'iyetinde bulunmuş ve bu zevâtın nazar-ı dikkatini bu genç ve çalışkan zâbit-i dehâ o vakit celb etmişti.

Mavzar tüfenklerinin mu'âyene ve teslimine me'mûren Almanya'ya i'zâmı lazım gelen komisyon azâlığına müşârun-ileyh Golç- (.....) Paşa'nın teklifi üzerine ta'yin edilerek Almanya'ya azimet ve dokuz sene kadar orada devam eden müddet-i

ikâmetinde gerek Almanya ve Gerek Fransa'da top-tüfenk ve zırhlı kule ve dumansız barut mesâ'iline â'id muhtelif me'mûriyetlerde ifayı hidmet ile beraber suret-i husûsiyede gâyet vâsi' tedkikât-ı fenniye ve ilmiyede bulunmuştur.

Almanya'ya erkân-ı harp binbaşılığı rütbesiyle azimet ve orada tedricen kat'i merâtible 312'de berâyı tebdil-i hava Der-saadet'e avdetinde erkân-ı mezkure mir-livâlığını ihrâz etmiş idi. Ahvâl-i sıhiyye ikâsiyle Almanya'daki vazifesinden isti'fâ etmiş ve kesret-i mütâla'adan nâşi düçâr olduğu nevrasteni hastalığı pek ziyade istidâd ederek iki sene kadar iştigâlât-ı zihniyede bulunmayıp hatta gazete mutâ'alasından bile men' edilmiştir.

Yunan muhârebesinin esnâyı zuhûrunda henüz kesb-i ifâkat etmediğinden muhârebe-i mezkûreye iştirâk edememişler, muhârebeden sonra Tophane tecrübe ve mu'âyene dâ'iresine me'mûr edildiğinden oraya devama başlamışlardır. Dâ'ireyi mezkûreye re'is mu'âvini sıfatıyla dahil olarak ba'de sırasıyla riyâset-i sâniyeye, riyâset vekâletine, bi'l-ahere riyâsete ta'yin olunmuşlardır.

Bu me'mûriyetleri esnâsında dahi Paşayı müşarü'l-ileyh hazretleri Tophane'de fevkâ'l-ade nâfi' te'sisât ve icrââtta bulunmuşlardır.

317 tarihinde temdidi fevka'l-âde müşkilatın icâb ettiren beyne'l-Harem'in telgraf hattının temdidine me'mûren Hicaz'a izâm olunmuştur. Mahmud Şevket Paşa bir nâdire-i fıtratı Hicaz'a götürecek olan – Mürüvvet- vapuru müşarü'l-ileyh üzerinde büyük bir te'sirât bırakmıştır. Çünki – mürüvvet- vapuruna vatanın birçok köşelerine sergilenecek beş altı yüz kadar belayı nefye uğramış biçâregân ile beraber irkâb olunmuş o sefâlet ve fecâ'ati yakından görüp tedkik ederek için için ağlamıştır.

Hicaz'da bir hayli mehâlik ve muhâtarât geçirdikten ve dokuz, on mâh kaldıktan sonra sabık Şerif ve vâli Ahmed Ratib'in mümâne'atiyle hattı-ı mezkûrun temdidine muvaffak olamayarak der-saadet'e avdetle me'mûriyet-i sâbıkasına devam etmeye başlamışlardır. 321 nisan-ı evâilinde Kosova valiliğine ta'yin olunarak tamam-ı kırk ay Kosova vâliliğinde bulunup i'lân-ı hürriyetten bir mâh sonra üçüncü ordu kumandanlığına ta'yin olunmasiyle Selânik'e azimet etmişlerdir.

324 Teşrin-i sânisinde Hüseyin Hilmi Paşa'nın dahiliye nezâretine ta'yin olunmasından nâşi Rumeli vilâyeti müfettiş-i umûmilik vekâleti de ilâve-i me'mûriyet olarak uhdesine ihâle edilmiş ve 31 Mart vak'a-i mü'ellimesi üzerine ikinci ve üçüncü

ordu kıta'âtından mürekkeb Hareket Ordusu kumandanlığıyla İstanbul üzerine yürüyüp sene-i haliye-i nisaniyenin dokuzuncu günü Ayastefanos'a ve on birinci günüde muzafferiyet-i kâmile ile Der-saadet'e dahil olmuşlardır.

OSMANLILIĞIN ŞAN-I ASKERİ ve MEDENİYESİ

"Kılınç Alayı" tahsisâtından

Ne büyük, ne şanlı, ne ulvi, ne medeni bir yevm-i tarihi"... İstanbul, ta'rif-i ma'rufi vech ile, bu köhne Bizans şimdiye kadar böyle nevvâr, böyle feyyaz, böyle zinde ve necib, böyle nur-ı adâlet ve intibâh ile dirâhşân bir gün görememiştir.

Bu "gün" yalnız makam-ı hilâfet ve saltanata yani cülûs etmiş bir padişahın icrâsı on'anât-ı tarihiyemizden oan "Kılınç Alayı"na tecelligâh olmakla hâ'iz-i ehemmiyet değildir..Belki, bi-aman ve insaniyete düşman bir yed-i istibdâd ile, fevârâ-i azimet ve haşmeti.. fevârâ'i necâbet ve medeniyeti müzlim derinliklerde, derin zulmetlerde haps ve tazyik edilen bir milletin ulvi bir şâhika-i adâlet ve insâniyete doğru ve feverân ve fizân etmesi, lâyık olmadığı "zulmet"i parçalayarak lâyık olduğu "nur"a kavuşması münâsebetiyle icrâ edilen hakiki ve samimi bir şehr-ayn-ı milliye cilvegâh olmak haysiyetiyle de mühim, müstesna, mu'azzam bir yevm-i tarihidir.

Osmanlılar sırf kendi kudret-i fikriye ve medeniye, hâmaset-i askeriye ve siyâsiyeleri ile o heykel-i âhenin istibdadı, cihân-ı medeniyetin nazar-ı hayrat ve takdirini seyd ve teshir edecek bir tarz-ı sehhârâne de devirdiler.. Tarih-i âlemde cidden medeni bir tahavvül, hakiki bir inkılap meydana getirdiler. Adâlet ve hürriyetin, insâniyet ve şefkatin timsâli necibi olan bir şehzâde-i mazlumu makam-ı hükümdâriye ik'âd eylediler. Ber halde ki tebeddül-i saltanatı bildirmek içün atılan toplar aynı zamanda mezâlim-i istibdâd ile, zülmet ve cehâlet ile, hurâfât ve ebâtıl ile dolu asırların parçalandığını i'lân ediyordu.

Nurlu bir kuvvet ile bu kadar büyük, bu kadar adli ve medeni bir iş gören "Osmanlılık" işte bu gün muhterem ve meşrû' padişahlarını, meşrûtiyet ve hürriyet-i hakikiyenin bu ilk hükümdârını ruhunun bütün şeffâfiyet-i âmâliyle, alkışlıyor.

"Kılınç Alayı" merâsimini inkılâbın büyüklük ve necâbetiyle, kalb-ı şâhânenin safvet ve ulviyetiyle mütenâsib bir nezâhat-intizâm ile icrâ eyliyor. Öyle müdebdeb, mu'azzam bir alây... Öyle askeri ve medeni, öyle yirminci asıra lâyık bir intizâm ki tarihimizde nazirini bulmak gayr-i kabil...

İstanbul, feyezânı ber-hevâyi bahar içinde titriyor.. Külûb-ı millet, şimdiye kadar hiç idrâk etmediği bir bahar-ı ikbâl ve adâlet içinde çırpınıyor.. hür ve âlî-cenâb padişah saf ve mutarrâ bir bahar-ı saltanat ve fazilet içinde, samimiyet ve şefkat-i vicdânını tercüme ve ifâde eden nazırlarla milletini selamlıyor.... Sanki her şey bahar.. Her şey ebedi bir nisan ma'mûr ve mes'ûd içinde zinde ve pür-hayat!..

Bu tarihi olayın âhenk-i tertibâtında en müterakki milletlere hâs bir şa'şa'a-i intizam-ı nümâyân oluyor, hemen bütün İstanbul halkını ağuş-ı kabulune alan güzergâh-ı medid pek müstesna bir manzara'i vicdânınız vatan-perverâne-i arâ'i ediyor, şanlı Osmanlılığın şânlı timsâli olan bayraklar iltivât-ı muhibbileriyle kalbleri ra'şât-ı hürmet ile titretiyordu.

Bizans'ın pür-sükûn, salh-hurde evleri.. füyuzât-ı umrân ve medeniyetten bi-nasib sokakları, caddeleri bugün hayat ve hareketle, tarâvet ve şetâret lerzişdâr-i ma'muriyet ve saâdet oluyor, senelerden beri ateşin bir hummâyı iştiyâk ve intizâr içinde beklenilen bu yevm-ı mukaddes-i milli Osmanlılar'ın muzafferiyet-i medeniyesini gösteriyordu.

Evet, Sultan Mehmed Hâmis'in bu Kılınç Alayı nurun zulmete, adlin zulme, ma'rifetin cehle galebesini bildiren bir ma'nâyı muhib ifâde ediyordu.. "Batılın" inhizâmı kat'iyyesiyle neticelenen adâlet ve insâniyet muhârebesinde galip çıkan "hak"ın sanki muzafferiyet şenlikleri icrâ olunuyordu..

İşte bu muhteşem Zafer Alayı'nın muhteşem ucu:Otomobil.. Saatlerce a'sâb-ı intizârı gerginleşen halk bu kitle'i muhibbe'i medeniyenin sükûn-ı tedviri karşısında cereyan-ı elektirikiye ma'rûz olmuş gibi re'şedâr-ı heyecân... Alaya bu en son bedi'a-i medeniyet ile ibtidâr edilmesi bundan böyle Osmanlılar'ın şehrullah-ı terakki ve medeniyette seri' ve metin hatvelerle ilerlemek azminde bulunduklarına parlak bir berâet-i istihlâl teşkil ediyor, bütün müştâk-ı me'ali kalblerde "Medeniyet"e karşı bir galeyân hürmet ve muhabbet tevlid eyliyordu.. Şanlı bir mücâhede'i vatan perverâne mahsûlu olan bu alay, işte bu suretle, daha bidâyetinde bir hâle'i mümtaziyet ile parlıyordu.

Milletin güzide bir kitle'i hamâset ve irfânı olan ordunun kudret-i maddiye ve ma'neviyesiyle husûle gelen bu inkılâb-ı mu'azzam bize böyle muntazam ve medeni bir alay gösterebilmek için ordunun te'sir ve vesâtet-i feyzkâri olmak lazımdı. Fi'l-hakika öyle oldu...

Güzergâhı tezyin ve tetvic eden muntazam taburlar, tertibât ve icrâata nezâret eyleyen münevverü'l-fikir zâbitler, fa'âliyet ve asabiyetleriyle yeniden meftûn-ı intizâm olan nazarları celb eden jandarmalar, kıyâfet-i muntazama'i askeriyeleri, at üzerinde vaz'-ı kahramananeleriyle birer şi'r-i bülend-i hamâset olan süvâriler... Bütün bu anâsır-ı kıymettar-ı vatan, kalbleri mes'ûd ve müteheyyic duygularla titretiyordu.

"Pangaltı" mekteb-i âli'i askerisi süvâri sınıfından bir efendi cidden şâyân-ı takdir bir mehâbet-i dilirâne ile alay hattı üzerinde sür'atle gidip geliyor, bazı emirler alıp veriyor, devre'i menhûs-ı istibdâda hiçbir zerre'i ehemmiyete mâlik olmayan mekteplilerin böyle mu'azzam bir şehr-i ayn-ı millide en mühim rolleri ifâ etmesi istikbâl içün gönüllere büyük ümidler bahş ediyor, bundan yirmi yirmi beş gün evvel "mekteplileri istemeyiz" feryâd-ı akurânesiyle a'sâr-ı mâziyeye karışmak isteyen paçavralara karşı pek beli' ve ma'nidâr bir levha'i ibret teşkil eyliyordu.

Sonra müslim ve gayr-i müslim mektepler.. Memleketin ümid-i istikbâli olan talebelerini bu medid ve bi-pâyân güzergâhın muhtelif noktalarına bir intizâm-ı mahsûs ile serpmişler; birer hatt-ı zerrin-i irfân ve maksûmiyet husûle getirmişlerdi.

Şimdi, muntazam-ı fasılalarla, ta'âküb etmeye başlamıştı.. İşte, elbise'i resmiyelerini lâbis nurâni ve sevimli çehreli ulemâyı hakikiye alkış tufanına mustağrek oluyor...

Bütün ahâli – bilâistisna – bütün mekâtib talebesi – müslim ve gayr-i müslim ve hatta ecnebi – bu adâlet ve meşrûtiyet muhibbi zevât-ı kirâmı şiddet ve asâbiyetle ellerini çırparak alkışlıyor...

Mu'azzez ve mukaddes dinimizi, fazilet-i milliyemizi, adâlet ve isnâniyeti alkışlıyor.. Şu alkışlar "şeri'ât" nam-ı muhteremi altında ilkâât-ı müfsidâneleriyle vatanı izmihlâl-i kat'iye doğru sürüklemek vicdansızlığında bulunan hoca kıyâfetli rezilâyı irticâ'iyuna karşı ne pür-ma'na, ne necib bir nümâyüş idi.

Daha sonra...

İşte bütün bir mehâbet-i gazenferâne ile at üzerinde arz-ı endâm-ı ulviyet eyleyen Mahmud Şevket Paşa... Bu büyük asker.. Bu büyük vicdan... Yalnız Osmanlılığın değil, bütün cihân-ı medeniyetin bu büyük "insan"ı rahgüzârında miknâtisiyet-i hürmet ve perestişten mütevellid heyecanlı cereyanlar hasıl ederek, tekmil-i şugûh-ı şan ve iclâliyle, (14 Nisan) inkılâb-ı kebirinin, muzafferiyet-i medeniyesinin kumandan-ı sevket-i ünvanı şeklinde, ilerliyor.. Osmanlı ordusunun bütün ulviyyet-i mehâbet ve necâbetini zatında temessül ettiriyordu..

Ma'iyyetinde Osmanlı irfân-ı askerisinden güzide bir kitle, baş tarafta vakur ve necib simâsiyle kahraman-ı hürriyet ve fazilet Enver Bey olduğu hâlde, süvâri olarak, pür-şan ve zafer geçiyordu... Vatanın muhâfiz-ı yegânesi olan ordunun istinâdgâhı bulunan böyle münevver, hamiyetperver anâsıra kıymak isteyen cehâlet ve mefsedete yüz bin lağnet!...

Nihâyet, vicdân-ı milletten bütün samimiyet ve şeffâfiyetiyle nebe'ân eden bir alkış-ı bârâni karşıdan, pür-haşmet ve zinet, gözüken gerdune'i padişahiye reşâsât-ı hürmet ve ta'zim serpiyordu.. Sultan Mehmed Han Hâmis Hazretleri âli-cenâb, büyük kalbli zevâta mahsûs bir hazz-ı saadetle mütebessim, milletten gördüğü feyzân-ı hürmet ve muhabbetten mahzûz ve müte'essir selam veriyorlar, meşrutiyet-i hakikiyenin ilk padişahı olmaktan mütevellid bir maharetle sevgili milletine memnûn ve mültefit nazarlar atf buyuruyorlardı..

"Pangaltı" süvârı talebesi yirminci asır askerliğine hâs bir mükemmeliyet-i intizâm ile gerdune'i padişâhiyi ta'kib ediyor, askerliğimizin istikbâli olan bu vatan yavrularının vakar-ı dilirâneleri bütün kalbleri tatlı heyecanlar, heyecânlı sevinçlerle titriyordu..

Memleketin en güzide, en emel-pirâ, en şâyân-ı tebcil bir unsuru olmak lazım gelen Mekâtib-i Harbiye talebesinin devr-i Hamidi'de düçâr oduğu zillet ve ihmâl ile şimdi mazhar bulunduğu mevki'-i imtiyaz ve ihtimâm cidden şâyân-ı ibret birer levha'i tezâd teşkil ediyordu.

En sonra... İşte Resne kahramanı... Ordunun nevvân ve faziletkâr arslanı... hidemât-ı azime'i vatan-perverisinin netâyic-i mes'ûdesini görmekten mütehassıl azim bir inşirâhla, milletin a'mak-ı kalbinden kopan takdirât ve ta'zimâta mütevâzi'âne teşekkür ediyor; gözleri te'essür ve tahassüs yaşlarıyla jalelenmiş bu büyük kahramanın

simâyı mehabetinde okunan ma'nayı bülent-i fazilet ile, insan bilâ-ihtiyar mütemâdiyen elçırpmak, kalbinin bütün ihtirâmlarını, perestişlerini göstermek ihtiyâcını hiseyliyordu...

Tarih-i İnkılâbata atf-ı nazar-ı tedkik edilirse görülür kü her memlekette ordu zulm ve istibdada âlet-i yegâne olmuştur. Halbuki milletimizin büyüklüğü, ittihâd ve Terakki Cem'iyet-i muhteremesinin irşâdât-ı feyyâzâne'i vatan-perverânesi, münevver ve hamiyet perver zâbitlerimizin necâbet-i hissiyât ve hamâset efkârı ile kahraman ordumuz dünyanın en müthiş, en âhenin bir istibdadını devirmiş..

Bu vech ile Osmanlılığın şân-ı askeri ve medeniyesini cidden âlâ eylemiştir.

1325: Nisan, 28

Raif NECDET

HÜRRİYET-İ FİKİR ve KELAM

Kanûn-i Esâsi'nin istirdâd ve i'lânı üzerine "Yaşasın Hürriyet!" nidâları İstanbul sokaklarını çınlatmaya başlamıştı. Bu avâze'i şevk ve sâdî, Osmanlı memâlikinin her tarafında izhâr edilmişti. Bir gün evvel hukûk-ı insâniye ve medeniyesine sahip olmayan millet, bir gün sonra hukûkunu istihsâl etmiş, senelerden beri çektiği mezâhinin nihâyet bulduğuna, artık bir devre'i mes'ûdiyetin küşâd edildiğine kânî' bulunmuştu.

Millet-i Osmaniye büyük bir inkılâb geçirdi ve geçiriyor. Bunda şüphe yok. Fakat hürriyet, hukûk-ı siyâsiyenin te'min ve te'yidi ile hemen elde edilebilir bir metâ' değildi. Derince düşünenler, tarih-i beşeriyenin safahât-ı muhtelifesini göz önüne getirenler "Yaşasın Hürriyet!" nidâlarında bir şetâret-i ma'sûmâneden başka bir şeyi göremeyerek hürriyetin bir millet içün en güç istihsâl olunabilir bir haslet-i beşeriye olduğunu, bunun istihsâli, yalnız ihtilâle, inkılâba, şekil ve idârenin tebdiline, istibdâdın hedmine, usûl-ı meşrûtiyetin te'sisine değil belki asırlarca devam edecek tekemmülât-ı tedriciyeye tâbi' ve mütevaffik bulunduğunu te'emül ediyorlardı.

İnsan hürdür, Evet, pek doğrudur. Fakat bu hürriyet, beşeriyetin dünyada zuhûruyla bir takım takayüdât elinde kalmış, tazyikâta ma'rûz bulunmuştur ki insan

T.C. YÜKSEKÖĞRETİM KURULU DOKÜMANTASYON MERKEZİ

hürriyetini kasr ve tehdid eden erbâb-ı tabi'iye ve âdât-ı muktesibeden kendini kurtarmak için yirmi, otuz, kırk asır çalışmış, ma'ateessüf hâlâ muvafik olamamıştır.

Bir kere Avrupa'nın ma'mûr bir beldesinde medeniyetin icâd ve ihzâr ettiği her nev'i vesâ'it-i istirâhat ve saadete mâlik bir adam ile Afrika ortasında, Avusturalya'da, ormanlarda, mağaralarda yaşamakta olan vahşilerden birini mukâyese ediniz. İnsanlar bu günkü derece'i temeddün ve tekemmüle varmadan evvel, bu gün hâlâ nümûnelerini gördüğümüz vahşiler gibi idi. Hâl-i vahşette insanların kuvâ-yı tabi'iyyeye ne kadar zebûn olduğunu idrâk etmek güç değildir.

Ecdâdımızın idâme'i hayat için ne kadar vartalara, mühlikelere ma'rûz kaldıklarını kuvâ-yı tabi'iyenin, soğuk, rüzgâr, kar, yağmur gibi mü'essirât-ı, açlık, susuzluk gibi ihtiyâcâtın, hayvanât-ı müfterisenin ta'kibâtından hayatını korumak, sakınmak gibi müşkilâtın esir ve ma'lûbu bulunduklarını düşünebiliriz.

Kuvâ-yı tabi'iye, insanlar üzerinde pek çok tazyikât icrâ eder. Bütün hayvânât gibi insanda saha'i tabi'atta doğmuş, burada yetişmiştir. Ancak mü'essinât-ı tabi'iyyenin bi-rahimâne tatbik ettiği va asla tebdil ve ta'yire uğratmadığı kanunlarına tâbi' olupta binlerce, yüz binlerce, milyonlarca hayat-ı beşer heder olmuş, gitmiştir.

İnsanlar son asırda hükûmât-ı müstebidenin idâre'i keyfiye ve zâlimânesinden kurtulup da hürriyet-i siyâsiyelerini iktisab ve istirdâd için bir çok kanlar dökmeden pek çok zaman evvel kanûn-ı tabi'atın tazyikâtından tahlis-i nefs için çalışmışlardır. İşte ilk mücâdele'i hürriyet böyle başlamıştır.

Fikir ve zekânın kuvveti tedricen insanları temeddün ve tekemmüle sevk etmiş, insanlar kuvâ-yı tabi'iyenin te'sirâtından kendilerini koruyacak bin türlü vasıtalar bulmuş müsekkinler yapmış, zırâ'at ve san'atla ihtiyacâtını te'min etmiş, soğuktan sakınacak vesâ'iti bulmuş, kuvâyı tabi'iyeyi istırâhat ve saadetine âlet edecek yollar düşünmüştür. Fakat tamamiyle hürriyetini iktisâb edebildi mi? Edebildi de kendini verem mikroplarının mühacemâtından niçün koruyamıyor, zebûn ve ma'lûp oluyor, bu mücâdelede nihâyet hayatını vermekten başka çâre bulamıyor? Bunun gibi daha nice emrâzın te'siri altında çırpınıyor, bunlardan kurtulmak için henüz imkân göremiyor.

Bir hükümet-i müstebidenin tecâvüzât-ı ta'addiyâtına mâni' olmak, hürriyetini iktisâb etmek için azm-i merdana gösteren bir millet buna muvaffak oluyor ama verem, veba, kolera, tifo mikroplarının muhâcemâtından azâde kalamıyor.

Bir de insanların devr-i ibtidâ'ide, oyuklarda, mağaralarda yaşadıkları zaman iktisâb etmiş oldukları tebâyi' ve âdâta nazar etmeli. O devrede tabi'i hayat-ı beşer ehemmiyeti yoktu. Adâlet ne olduğu bilinemez, düşünülemezdi. Her şahıs kendi bekâsı derdinde idi. Sevk-i tabi'iye tabi' olup her türlü şiddeti icrâya kabil, muhâkeme'i akliyeden ba'id idi. Mes'ûliyet-i vicdâniye ve kânûniyeye bigâne, hevesat ve ihtirâsâtının ilcââtına ma'lûp idi. Bu devirde şahıslar, kabileler birbiriyle hayat ve memât müsâra'atiyle idâme'i mevcûdiyete sa'i oldukça muntazam bir hal kesb etmiş olan bir kabile, müteferrik diğer bir kabileye dâ'ima mütefevvik idi. Bu galebede hiddet, şiddet, intikâm... gibi hûn-rizâne mu'âmelâta insanları sevk eden infi'âlât-ı ruhiye hükümrân idi. Bir kabile etrafa havf ve dehşet ilkâ içün ma'lûp ettiği bir kabileden bir ferd bile bir hayat bırakmazdı. Bu devirde bunu ta'kib eden edvâr-ı ulyâi beşeriyede â'ileleri, kabileleri, şahısları birbirinden tefrik eden kinler, garazlar, sevdâyı intikâmlar, kibr ve nehvetler, zulmler, vahşiyâne cinâyetler, iğfaller ve'l-hâsıl beşeriyeti hâlâ lekedâr eden tabâyi' ve âdât insanlarda kökleşti. İnsanlar, bir hey'et-i içtimâ'iye-i medeniyenin terakki ve tekâmülüne mâni' olan bu gibi ihtirâsâtın esiri oldu. Medeniyet ilerledikçe tahsil ve terbiye ile insanların tebâyi'i vahşiyeden tecrid ve tathirine çalışmak zaruretide anlaşıldı. İhtirâsâtını men'e kâdir olamayanların medeni bir insan vasfına liyâkat kesb edemedikleri görüldü.

Ne çare ki bugün insanlar hâlâ mağaralarda yaşadıkları devr-i vahşetin yâdigârlarını tabi'atlarında, adetlerinde muhâfaza ediyorlar. Bu te'sirâtın zebûnu oluyorlar. Bunlardan kendilerini kurtararak bir insan-ı tam olmak i'tibâriyle hürriyet-i ma'neviyelerine sahip olacak kadar kudret gösteremiyorlar. Bu kudreti asırlarca devam eden tahavvülât ve tekemmülât ile tedricen iktisâb edebiliyorlar. Bu kudreti ancak asırlarca müddet içinde tahsil ve terbiye ile neşv ve nemâlandırıyorlar.

"Yaşasın Hürriyet!" nidâsı bu tekemmül-i beşeriyi bir anda hâsıl edecek bir kuve'i sâhireye mâlik değildir, ve olamaz. Bizim vükelâmızda da, mebûsânımızda da, ayanımızda da, bütün efrad-ı miletimizde de pek medid bir mâziye o kadar irtibât vardır, ba husus son bir iki asırlık müddette tebâyi' ve âdâtımız o kadar te'sirâta tâbi' olmuştur ki bu revâbıtı birden bire kesip atabilmeye imkân mutasevver değildir. Hepimizde az çok tohumu istibdâd olduğu gibi ihtirâsâttandan da bu gün medeniyette, ilm ve ma'rifette, tahsil ve terbiyede en ileriye gitmiş olan milletler bile kurtulamamış olması sebebiyle – kendimizi alamıyoruz. Asırlarca senelerce dimağımızda yerleşmiş,

kökleşmiş olan öyle tabi'atler ve âdâtlar var ki terakki ve tekemmüle doğru ilerleyebilmek için bu kuyud-ı esâretten kendimizi kurtarmak, hürriyet-i fikir, vicdânımızı iktisâb edebilmek lazımdır.

Bir millette öyle i'tiyâdât-ı içtimâ'iye yerleşip kalır, öyle i'tikâdat-ı bâtıla zihinlerde kök salar, terakkiyât ve tekemmülâta mâni' öyle zunûn ve tevehhümât, şekl-i hakikatte görünürek temel tutar ki bunları tadil ve ıslâh, red ve cerh edebilmek için pek çok emek sarf etmek, fedâkârlık göstermek icâb eder.

Eğer efkâr-ı umûmiyeden ihtirâz ile bunlar olduğu gibi muhafaza edilmek tarik-i sakimi ihtiyâr edilirse o zaman millet yine esâretten kurtulmamış, terakki ve te'âlisi te'min edilememiş demektir.

İstibdâda, cehâlet ve tedenniye bizi bağlayan bu bağları kopartmadıkça ilerleyemeyiz. Hürsünüz, serbestsiniz demek kifâyet etmez. Bütün esâret bağlarını çözmeli bir millet-i zeka ve irfânına kuyûd-ı mâni'adan mücerred ve mu'arrâ olarak isti'mâl edebilsin. Bir millet hürriyet-i fikir ve kelâma mâlik olmadıkça o milletin esâretten kurtulması terakki ve te'âli etmesi, tekemmülâtıtı temin edebilmesi kâbil değildir.

Anlamalı ve bilmeli ki bütün asâr-ı medeniye ve tememmülât-ı beşeriye-i deha ve irfânın mahsûludur. Zekâyı insanı hürriyeti tammesine mâlik olmadıkça ne çalışabilir ve nede mahsûl verebilir. Zeka ve irfânın semerâtından isti'nâ hâsıl etmek tavrını gösteren bir millet terakki ve tekemmül etmemeye, geri geri gitmeye mahkûmdur.

Eğer cehâletle, i'tiyâdât-ı kadime ile bir milletin kabul etmiş, kabul ederken butlanını tahlil ve tedkik etmemiş olduğu efkâr-ı sahifeye, efkâr-ı terakki şikenâneye, i'tikâdât-ı bâtılıya, tevehhümât-ı irticâ'kârâneye karşı hürriyet-i fikr ve kelâm ile hürriyet-i vicdan ile, en parlak zekalar bütün kuvvet ve kudretiyle i'lân-ı harb edipte bunları ma'lûp ve perişan etmek için çalışmazda bâtılı, cehli olduğu gibi bırakırsa millet yine uykuya dalar, sa'i ve amelden, terakki ve tefvizden mahrum kalır.

Çünkü medeniyet-i hazıra hürriyet-i fikir ve kelâm sayesinde meydana gelmiştir. Eski Yunanistan'da âdat-ı kadime ve i'tikâdât-ı bâtılanın te'sirâtı altında terakki ve tekemmüle doğru hatve atamayanlara ibtidâ Sokrat'ın bütün bu kuyud-ı esâreti koparmak, hürriyet-i vicdâna vurulmuş olan zincirleri kırmak için kendini mücâhede'i hürriyet meydanına atmasına sebep olmuştur. Sokrat zehirlendi, öldü. Öyle birşanlı

ölüm ki beşeriyet bunu ile'l-nihâye tebcil etsin. Medeniyet, terakki ve te'âli âdât-ı kadime ve i'tiyâdat-ı batılıya merbût efkâr-ı irticâ'iye ile hürriyet-i fikir ve kelâma ve hürriyet-i vicdâna malik olup bunu bilâ-pervâ izhâr eden mücâhidinin efkâr-ı hürriyet-perverânesi arasında kopan şiddetli mücâdelelerin neticesinde efkâr-ı cedidenin muzafferiyetiyle hâsıl olabilir. Bu muzafferiyet olmadıkça ne hürriyet vardır, ne terakki mümkündür, ne de medeniyet hâsıldır. Hiçbir şey müyesser olmaz. Sokrat'tan sonra Eflâtun, Aristo ve emsâli hükemâyı Yunaniye'nin Hürriyet-i fikir ve kelâmı, hürriyet-i beşeriyenin istihsâl ve idrâkı içün medeniyette ilerlemek isteyen akvâma rehber oldu.

Fransa ihtilâl-i kebiri ile hukuk-ı beşeriyenin istirdâdı, Avrupa hükûmetlerinin şekl-i istibdâdı yıkılarak usûl-ı meşveret ve hâkimiyet-i milliye esâsının kabul ve te'yidi yine hürriyet-i fikir ve kelâm ile hâsıl olmuştur. İki yüz yetmiş bu kadar sene evvel Dekart, hürriyet-i fikir ve kelâmını izhâr etti. Zekayı beşerin hiçbir kayd ile mukayyed olmayarak hiçbir âdet-i sakineye, zann-ı bâtıla aldanmayarak tecelliyât göstermesi bütün bir cihan-ı medeniyete nasıl tesirât icrâ edebileceğini anlattı, ve Volter gibi, Ruso gibi, (İdero) ve (Dalamber) Gibi dehânın hürriyet-i fikir ve kelamı değil mi ki Avrupa'nın cehâlet içinde püyân olan, mâni'-i terakkiyi kuyudât ile mukayyed bulunan dimağına güşâyiş getirdi ve inkılâbât-ı mühimme ve terakkiyât-ı beşeriye ve medeniyeye zemin hazırladı.

Hakikâte, insâniyete, medeniyete vüsûl ancak hürriyet-i fikir ve kelâm ile mümkündür. Zekâmıza, hiçbir kayd ile mukayyed tutmadan, fa'âliyet-i virerde kana'at-ı vicdâniye ile bütün efkâr ve mülâhâtımızı serbestçe söylersek buna mu'ârızlar zuhûr eder. Münâkaşalar başlar, fakat bu mu'ârazât ve münâkâşât zararlı değil, fâ'idelidir. Efkârımıza karşı söylenecek sözler, gösterilecek deliller bunların za'ifini kavisinden tefrik edebilmemize, böylece efkâr-ı musibe ve metineyi elde etmemize vesile olur. Kâ'ide'i tekâmül bunu icâb eder. Bir maddenin mâhiyetini ta'yin, cevherini izhâr içün çalışan bir kimyager bu maddeyi biribirine zıd bir takım anâsır ile mu'âmele etmek, amel ve aks-i amel hâsıl edecek eczâ ile tahlile çalışmak icâb eder ki o maddenin, o kitlenin mâhiyeti ve hakikati meydana çıksın. "Barika'i hakikat müsâdeme'i efkârdan çıkar." Deriz, bu düstûr-ı hikmeti kabul ederizde bu müsâdemeden korkarsak hakikat hiçbir zaman nazarımızda tecelli edemez. Hatadan hataya düşeriz ve bu hataları görüp tashih edemeyiz. Hakikat ve isâbet hiçbir zaman müsâdemeden, müsâra'adan çekinmez.

Ancak hata-âlud fikirler, kayd-ı esaretle mukayyed ve muhitin, bâtılın, cehâletin te'sirâtına hidmetkâr olan fikirler meydân-ı ictihâda atılamaz.

Müsâdeme'i efkâr tefrikaya sebep olur diye düşünmek de doğru değildir. Samimi, doğru, dûrendiş, hakikat bin fikirler müsâdeme etsede birleşir, ittihâd ve imtizâc eder. Çünki hakikat birdir. İhtilâf cehâlettedir. Arada câhilâne, esirâne, cılız, âciz fikirler mahv olur gider. Böylece mâhiyetler meydana çıkar.

Hürriyet-i fikir ve kelam medeniyetin esâsı ve şart-ı kat'isidir. Bir hey'et-i içtimâ'iye de bir millette kuve'i icrâ'iyenin nüfuz ve kudretine halel gelmemelidir. Bu da efrâd-ı milletin kaffeten kanûna ri'âyet ve itâ'at etmesi içün lazımdır. Hükûmet kuvvetini kanunun siyyânen ve adâlet dâ'iresinde tatbik ile göstermelidir. Fakat hükûmet hâ'iz olduğu kuvveti hürriyet-i fikir ve kelamı tehdid ve tazyik suretinde isti'mâl etmek isterde buna da müsâmaha gösterilirse esas-ı medeniyet haleldâr edilmiş ve müsâmaha ve müşâ'ade ile milletin medeniyet ve insaniyete doğru ilerlemesine sed çekilmiş olur.

Hürriyet-i fikir ve kelam, medeniyet-i hazıranın pek büyük bir rüknüdür, bu kâ'ideyi esâsiye tezelzüle uğrayınca bir millet tedricen alâ'ik-i istibdâdiyeden, revabıt-ı kadimeden, zünûn-ı batıladan, i'tiyâdât-ı seyyi' eden kendini kurtarıpta hürriyetin hakikiyesini iktisâb edecek ve terakkiy ve tekâmül göstererek yerde yine o kuyûd ve revabıta esir ve tedenniye mahkum kalır.

Serbesti'i matbu'ât tehdid ve tazyike uğrarsa bir takım su'i-isti'malatın meydan almasına bir mâni'a kalmaz. Ne kadar dikkat olunsa yine su'isti'malat tabi'idir. Çünki bu gibi ahvalden i'tinâbı amir olan en mü'essir kuvvet efkâr-ı umûmiyedir. Efkâr-ı umûmiyeden ihtirâz bir takım mu'amelât-ı keyfiyeyi men' eder. Eğer ahvâl ve vuku'âtın ve mu'âmelâtın hakâyiki izhâr edilemeyerek bir sükûtu mecbûri hürriyet-i fikir ve kelâm yerine kâ'im olursa ellerinde iktidar bulunanların ihtirâsâtına sed çekmek, kavîlerin za'ifleri ezmesine, bunları mağdur ve mazlûm bırakmasına hâ'il olmak güçleşir. Bina'en-aleyh adâletsizlik, müsâvatsızlık vuku'a gelir. Ve'l-hâsıl medeniyet ve insâniyet Yunanistan-ı kadimden bulunduğumuz devr-i terakki ve tekâmüle kadar dâ'imâ hürriyet-i fikir ve kelama istinâd etmiş ve bütün te'âliyât-ı fikriye ve kemâlat-ı insâniye bu sâyede hâsıl olmuştur. Hürriyet-i fikir ve kelâma mâlik olan insanlar ilerlemiş, olmayanlar gerilemiştir.

Mahmud SADIK

BİR SENELİK İNKILÂB

Hayat-ı meşrûtiyetimiz ilk sâl-i sabâvateni ikmâl etti. Şu bir sene zarfında mesâ'imizden ne gibi semerât-ı iktidâf ettik?... Şu ilk hatve-i terakki bizi nerelere götürdü; bu su'allere cevap vermek için hissiyâtımızı bir müddetçik ta'til ederek yalnız müfekkiremizi, yalnız vicdanımızı dinlemek mecbûriyetindeyiz. Fi'l-hakika hiçbir nazar, ne kadar hurde-sene, ne kadar müşikâf olursa olsun o bir senelik ref'et-i içtimâ'iyemizi tebyin ve temyize muktedâr olamaz. Zâhiren şehrimiz, halkımız ne idiyse hemen hemen yine o!. Şuracıkta havayı hürriyet içinde dalgalanıp devrân bir livâ-yı zaferle mütemeyyiz bir meclis-i meşveret... Biraz ötede vazifeye doğru şitâbân beş on polis kalpağı... Bir mahşer-i havâdis.. bir mahşer-i müvezzi'.. üç beş mekteb.. bir iki balon, otomobil... İşte dide-i meraka ma'kes olacak şeyler. Sami'a-i tecessüsünüzü bir lahzacık güfteguyi muhite vakf ediniz:

Bir hay ve huyu sitem ve şikâyet, te'essüf ve telehhüf, beht ve hayret sadâları... işte yalnız bunları duyarsınız. İnsan sırf menzûrat ve mesmû'âtına binâ-yı muhâkeme edecek olursa şimdiye kadar en küçük bir eseri terakki husûlünü masadak olmak şöyle dursun hâlini evvelinden bedter olduğuna karar vereceği gelir. Lakin azıcık insâf! Bütün cihânı birden tatmin etmek nasıl kâbil olur? Hiçbir fikr-i makbûl, hiçbir teşebbüs müstehsin-i mutasavver midir ki aleyhini, butlânını isbâta hâdim-i delâ'il bulunmasın?... Zürrâ'ımız el-an fakr ve sefâlet içinde nâlân, halkımız hâlâ ik'âr-ı cehâlette püyân olması ni'met-i meşrûtiyetten hiç istifâde- çin olamadığımıza neden delâlet etsin?

Bünye-i içtimâ'iyemizin ruhu demek olan mâliyemiz inkılâptan beri pek mahsûs bir eser-i salâh ve teceddüd gösterdiğinde şüphe edilemez. Her hangi bir kuvvetin, bir hareketin nâzımı bulundukça husûle getireceği amel gayr-i nâfi' olur. Varidât-ı devletin suret-i kabz ve sarfi ta'dil ve ıslâh edilmezden evvel bütçe tanzimi derece-i vücubta idi. Milletimizin vürûdunu matemler içinde bekleyen çiftçi baba ekinlerin çürüyüp kül olduğunu görüyormuş, mahsûlât-ı arziye öşrü mültezimleri dolaşa dolaşa dest-i hükûmete nısfına karib dûn bir hâlde giriyormuş, müsâmahakâr müfettişlerin ziyâretini hisseden ağnâm kâfile mer'âyı iktifâya çekiliyormuş.. Bunların hepsi hakikat! Fakat, şu on iki ay zarfında ve hatta daha senelerce bu su-i isti'mâlâtın önünü almak kâbil olur

mu? Zaten köylü, cism-i beşeriyetin en cevvâl, en fa'âl en nâfi' bu uzv-ı münisisi nerede mes'ûd oldu, ve ne zaman güldü ki!..

Bu sınıf-ı hakir hemen her yerde birdir. Onların mucib-i edbârı olan tekâlifin muntazam ahz ve kabz edildiği memâlikte istihsâl edecekleri bir iki kilo fazla buğdayı eşhâsın ceyb-i ihtikârına girecek yerde hazine-i devlete dahil olur, uzaktaki pâyin tahtların eyvân-ı zerrinine harc olur. Binâ'en-aleyh rüsûm ve tekâlifin tensik ve ıslâhı çiftçinin terfiye-i hayat ve tehvin-i ihtiyâcâtına değil belki hazine-i devletin, belki hey'et-i umûmiye-i milletin tezyid-i servet-i vâridâtına hâdimdir. Şu kadar var ki yalnız bu yoldaki ıslâhâtta bu yoldaki maksadı mükeffil olamaz. Mahsûlât-ı arziyeye mahreç te'mini içün derece-i ulâ da elzem olan yollar, şimendüferler vücûda getirilmezden evvel ne zirâ'at ve nede servet-i millette terfi ümid etmek bir hayal-ı hâm hükmünde kalır.

Nesh-i hayat bahş zirâ'atın şerâyin-i ceryânı ıtlâkına sezâ olan tarik-i adîye ve hadidiye inşâsı, nevâkil-i buhariye ve elektrikiye iştirâsı ve en nihâyet mezrû'ata mahreç olmak içünde fabrikalar, imâlâthâneler inşası.. işte bütün bunlar te'essüs san'ata, san'atın zuhûru ise şu'âbat-ı muhtelife-i fünûnda mütehassıs mühendisler, fabrikatörler, ma'denciler vesâ'ire gibi lâ-yu'ad bir takım avâmil-i medeniyenin vücuduna vâbestedir. Ma'rifet-i hazıramız bu emel-i behiyyenin husûlüne mâni'dir.

Hükûmet-i meşrûtamızın bu husûsta hayli çalıştığı câyî inkâr değilse de şu bir sene gâyesinde daha ciddi, daha nâfi' semerelere intizâr edebilirdik. İhtimâl-i ma'ârif hakkında müttehez bilmem kimden, nereden sirâyet etmiş bâtıl, olduğu kadar da acib olan fikr-i umûmidir ki bizi şaşırtıyor, akim yollara sürüklüyor. Memâlikimiz halkının izyâd-ı irfânı içün bugün her kiminle münakaşa edilse yek zeban olanak mekâtib-i sagirenin teksiri ve ma'ârif-i ibtidâ'iyenin tezyidi lüzûmuna karar verilir. Halbuki aktâr-ı cihânın hiçbir tarafında tahsil-i ibtidâ'i terakki ve te'âliye esâs olamamış, bi'l-akis medeniyetin terakkinin eserini ta'kib ederek onlardan sonra te'essüs ede gelmiştir. İngiltere'de Newtonlar nâfiz nazarlarını la-tenâhi-i fezâda dolaştırıp dururken, Rasinler, Paskallar, Russsolar, burâk-ı irfân seçerken bu iki memleket halkı bi'l-hassa avâm-ı câhil ve muta'assıb binlerce ruhbânın dest-i dalâline münkâd ve râm idi. En büyük keşfiyât, ibdâ'at ve terakkiyâtın hengâm-ı zuhûrunda ma'ârif-i ibtidâ'iye her tarafta nâkıs (Russo)nun dediği gibi cehâletten, ümmilikten idhâş bir halde nümâyan idi..Fakat

vakta ki daha ilm ve adâb ihtirâ'ât-ı günâ gün ile hazine-i irfânı doldurdu; köylüden şehriye kadar her kesin seviye-i idrâki yükseldi. Bugün ma'ârifçe en müterakki i'tibâr ettiğimiz memâlik ahâlisi işte bu mu'allimlerin şâkir-i ma'rifeti, o muhteri'âtın nazar-endâz beht ve hayreti olarak bu hâl-i kemâle reside olmuştur.

Tekemmül-i nefsi ile iktifâ felsefesi eski Mısırilerle beraber sönüp gitti. Milel-i hazıra yaşayabilmek için bütün cem'iyeti beşeriyeye nâfi', semeredâr bir terbiye'i i'timâ'iye ile mücehhez olmalıdır. Bütün memleket ahâlisi ümmilikten kurtulsa, çiftçiler okusa, hammâllar yazabilse o memleketin hâl-i içtimâ'iyesi değişmiş olur mu? Hayır!.. Esasen tahsil âli-mükemmel olmalı Memâlikte tahsil-i ibtidâ'inin terbiye-i maneviyeye icrâ edeceği te'sirde gâyet mahdûd ve hatta sâ'ikâ-i ta'assubla bazen muzırdır.

Evlâdlarımızın tahsili ve terbiyesiyle mükellef olan bir mekteb-i âli şakirdânı, günah değil midir ki turuz-ı muhtelife-i mi'mâriyeyi ta'dâd ve izah ederek tevsi'i ma'lûmâtlarına hidmet eden mu'allimi zi-ruh tasvirinden bahs etti diye tahkire kadar tehtie ve tezlil etsin? Ensâl-i âtiyemizi bu mürebbilenin dest-i terbiyetine nası tevdi' edeceğiz? Nur dâ'ima yüksekten iner. Her yerde ma'ârif tahsil-i âli sâyesinde terakki eder. Fi zamanına elif-ba okutacak bir mu'allim her şeyi bilmeli ve şu'âbât-ı fününun birinde ihtisâs-ı tam sahibi olmalıdır. Eşedd-i ihtiyaç ile muhtaç olduğumuz yollar, şimendüferler, makineler, fabrikalar, ticârethâneler gibi ihtiyâcât-ı mübreme-i içtimâ'iyeyi bize te'min edecek tahsil, tahsil-i te'âli ve âliyedir, ma'ârif-i ibtidâ'iye değildir. Darü'l-fünûnlarımız, mekâtib-i âliyemiz noksan!.

Temenni ederdik ki hükûmet-i meşrûtamız şu bir senelik fâsıla-i zaman zarfında (her şeyden evvel) bu emr-i ehemmi nazar-ı dikkate alarak Avrupa'nın medâris-i irfânına yüzlerce şâkird ve amele göndersin. Erbâb-ı ihtisâs yetiştirsin!.. İhtimâl, bu tasavvurât yalnız bizim dimâğımızda tenemmüv etmemiş, bir çok ricâl-i devlet bu mes'ele hakkında a'mâl-i fikr eylemişlerdir. Ve ihtimâl ki yine za'if mâliyemiz bu büyük teşebbüslere hâ'il olmuştur. Her halde gerek mâliye ve gerek ma'arifimizde bir sene zarfında câlib-i dikkat bir terakki müsâhed olmadığını görerek yalnız hükûmete atf-ı mes'ûliyet edersek büyük bir haksızlıkta bulunmuş oluruz. Bir memlekette tezâyüd-i servet ve irfân içün milletin hükümetle beraber ve hatta ondan kat kat daha ziyade çalışması lazım gelir. Hükûmet fahiş, gayr-i fahiş yeni yeni istikrâzlar akdi, nisbi gayr-i nisbi vergiler tarhı suretleriyle bir müddet-i muvakkata içün bütçesini ta'mir ve

tanzim edebilir. Şu kadar var ki bu kabil tedâbir-i mâliye ile milletin, efrâdın vaz'ı iktisâdiyesi hiç de kesb-i mükemmeliyet etmiş olmaz.

Hükümete terettüb eden vezâ'if-i asliye ve müstakileden biri ve belki birincisi efrâd-ı tabi'ası arasında sulh ve müsalemetin te'min ve hakk ve adâletin te'sisi kadılardır ki bu husûslarda vuku'a gelecek en küçük bir ihmâl mucib-i mu'ahezedir. Hâlbuki geçen temmuzdan beri hergün bir eser-i teceddüd ve tekemmül irâ'esiyle bizi, lebriz-i fahr ve mübâhât eden zâbitamız, adliyemiz, câ-be-câ küşâd edilen polis ve jandarma mektepleri bütün bunlar hükûmetin vazife'i esâsiyesini bi- tamamiha ifâ ettiğine delil-i kâfi olabilir. Kuve-i beriye ve bahriyemizin tezyidi, kanalları hafri, köprüler, tarik ve ma'âbir inşâsı gibi husûsat-ı esâsen pek çok zamana muhtaç olduğu halde bir sene zarfında bu yoldada si'a-i mâliyemizden efzûn hayli terakkiyât ile mübâhi olduk. Hülasa bu gibi teşebbüsât-ı gayr-i mahdu'da pek azim servetlere mu'allek bir hükûmetin makbûl ve nafi' bir surette zenginleşmesi de teb'asının kesb-i gına eylemesine mütevakkıf olduğundan bir sene zarfında hükûmetlerden yüz senelik bir mahsûl-i terakki istemek muhâkemeye istinâd etmez. Fikrimize kalırsa inzâr-ı tedkik ve imtihanımız hükûmete, hey'et ve şakiri idâreye değil kendi kendimize mün'atf olmalıdır. Şu bir sene zarfında ne yaptık?..Bir isti'dâd-ı terakki olsun izhâr edemedikse o zaman vukû'a gelen inkılâb bir tebeddül-i şekil-i idâre menzelesinde kalır.

Millet-i Osmaniye inkılâbtan beri fikren , hissen ve ruhen şâyân-ı dikkat bir hareket-i içtimâ'iye tevlid etmemiştir. Artık şüphe edilemez ki peşimizde küşâd olan şahrâh-ı terakkide bizlere ilk hatveleri atmaya başladık. Daha şu ilk tecrübeler gösteriyor ki asırlardan beri tarik-i tecerrüd ve atâlette uyuşan ayaklarımızıda Avrupa'nın edvâr-ı medide-i mümârasâtiyle gitgide kesb-i vûs'at ve azimet edin diye adımlarını taklid edebilecek bir kudret-i fitriye mevcûd!. Pes ve pişimizi saran o girdap-ı sim ve zeheb arad ve berk-i hırs ve tam'a içinde idâme-i hayatımız için âdât ve hissiyâtımızdan bir çoğunu fedâ ederek herçe bâd abâd ihtimâl gâyeten daha elim, daha mühlik olan o şahrâh-ı müzhere-i kadem-i nihâd olmak, o girdâba atılmak, o fırtınalara göhüs germek lâzım geldiğini nihâyet idrâk ettik.

Bünye-i içtimâ'iyemizde şimdiye kadar kanayan cerâ'himizde hiç kimseye benzememek, büsbütün yalnız, büsbütün bigâne yaşamak isteyişimizden mütehassıl değil miydi...

Fatihlerin, Selimler'in elinde mehâbet-i cihân olan şimşir-i zafere istinâden ağyâr ile ülfet ve ihtilâttan müsta'ni kaldık.. Teferrüd ve gâlibiyet yalnız efrâdı değil bütün bir milleti de ma'rûr edebilir. Rehâvet ve kesilen menâbi-i hakikiyesinden biride bu gurur ve ta'zimdir. İhtiyac-ı ülfet ve rekâbetten vâreste kalmış olan milel-i galebe çok defa müzmehâl ve perişân olup sönmüştür. Çılgın Sezarlar, Kalifolalar gibi cihângirân elinde Roma tehâcüm-i muran ile mahv ve nâbûd bir gazanfere benzedi.

Medid ve mütevâli gâlibiyetlerin netâyic-i tabi'ası olan şi'ir ve edebiyât, fen-i musiki ve mi'mâri, debdebe ve zinet, rehâvet ve atâlet, aristokrat ve (bürokrasi) bütün bunlar birbirini takiben bizi asırlarca işgâl etti. İşte gayr-i müterakki milletler içün muceb-i mahv ve nikbet olan bu avâmil-i muzırra taht-ı tesirindedir ki şimdiye kadar menâfi-i hakikiyemizi istihsâle çalışamamıştık.

Cedelgâh-ı ma'işete atılan bir Türk mevâhib-i mümtâze-i fitriyesini gehvâresinde terk ederek son derece muzık bir dâ'ire-i sa'i ve amel içinde yaşar, hatta gâyet sefilâne, miskinâne mevcûdiyete gerdândâde-i inkiyâd olurda yine ağuş-ı pederi bırakmaz, doğduğu, büyüttüğü haneyi, mahalleyi terk eylemek istemezdi. Halbuki bir milletin terakki ve te'âlisi her ferdinin râh-ı gayrette müstakil şed-i rahl etmesiyle mümkün olur: Bugün kü Britanya'nın şu üç ref'ete varabilmesi de yine teşebbüs-i şahsi sâyesindedir.

İngiltere tarihi tedkik edilecek olursa görülür ki bu memleket (Kromvel)in "Actofnavigation"den evvel iktisâden pek muslim ve mütedenni bir hâlde idi. Vaktaki herkes nafakasını İngiltere hâricinde aramak, kâfile kafile Asya, Afrika, Amerika, kıt'alarına kadar ihtiyâr-ı sefer ederek senelerce çalışmak mecbûriyetinde kaldı; İşte o tarihten i'tibârendir ki İngilizler cidden irtifaya başladılar.

Şu ilk sâl-i hürriyetimiz zarfında husûle gelen büyük terakkimiz sebeb-i rehâvetimizin (Bürokrasi) düçar olduğu darbe'i şedidedir.

Aylardan beri mevzu'u bahs edilen tasikât, mehâzir-i âtiye ve hususiye olsada, bu darbe-i kahhereye âlet olmak i'tibâriyle ne kadar alkışlansa azdır.

Memleketimizde artık herkes hazine-i devlete beyhûde bâr olmaktan müteneffir, kuvâ-yı maddiye ve ma'neviyesini işletmek, çalışmak, didinmek iştiyâkiyle nâ'il! Herkeste bir İngiliz, bir Alman, bir Fransız kadar çalışmak, onların vâsıl olduğu cah-ı ref'ete erebilmek hevesi zâhir!

Partiler, grevler, cem'iyetler, sahneler, hatibler, muharrirler ilmi, sına-i, ticari, ... teşebbüsler işte bütün bunlar medeniyet-i garbiyeyi memleketimizde temsile çalıştığımızı isbât eder. Fakat dikkat edelim, bir zaman hayat-ı vahdet-i güzinimiz ne kadar muceb-i felâket olduysa bugünkü taklidimizde o derecede bâ'is-i nazarrat olabilir.

Avrupa kâşâne'i medeniyetinde bugün pek azim bir kitle-i beşer gitgide müthiş, gitgide şifâ nâ-pezir bir illet ile nâlândır: Sefâlet! O kaşânenin esâsâtı kurulurken şüphesiz derece-i metânet ve mukâvemeti ihmâl edilmiş veya keşf ve takdir olunamamıştı. Hayfa ki artık vakit geçti: O koca bina yıkılamaz. O hâldeyiz, evet, bizler ki bugün metin ve rasin bir saadetmendenin ilk temel taşlarını vaz' içün toplandık. Avrupa destgâh-ı san'atından bir şey varsa oda israf ve sefâlet denilen eski unsur-ı mahv ve nikbettir ki el-haletü'l-hazihi milyonlarca sosyalistin nâlis-i bi-suduna sebeb-i yegane onlardır.

M. RAUF.

İCMÂL-İ AHVÂL-İ SİYÂSİYE

Girid mes'elesi ne oldu? – Genç Mısırlılar ne imiş?– Mahmud Şevket Paşa– Livadya Hey'et-i Mahsûsası – Asayiş-i Mahalliye – Hükûmet ne yapıyor– Hüsn-i niyet lazım!–

Resimli kitabın ıslâh-ı münderecatına dikkat ve ihtimâm olunduğu zaman her nüshasında bir aylık vekâyi-i siyâsiye hakkında bir icmâl neşr edilmesi programa idhâl edilmişti. Hükûmet-i meşrûtamızın bir ay zarfında gerek câri münâsebâtı ve gerek dahili icrââtına dâ'ir neşredeceğimiz bend-i siyâsiyede tatvil-i makâle hâcet görmeyerek re'lerimize ceryân eden vekâyi' ve hadisât-ı kevniyenin bir muhassalasını bir hülâsasını beyan edeceğiz.

Vareste-i kayd ve izâhtır ki su'ûn-ı siyâsiyede selâhiyâttar adedilen bir cihetten, sâdır olan en ufak bir hareket bile büyük fırtınalar koparabilir. Günlerce, hatta aylarca gazetelere sermâye-i bahs ve makâl olur. Teşa'ub ede ede birçok mesa'il-i tevlid ve havza-i şümûlüne nakl eder...

Nihâyet kuvâ-yı mevcûde-i içtimâ'iyenin en şekimi adedilen hükûmâtın hiss-i lâyemut-ı menâfi-i derecesinde ya o mes'ele hal olunur, ve yahut bir kuvvet-i mu'in içün hafiza-i ve intizarda sâkimi durur. Bütün vekâyi-i siyâsiye ve hadisât-ı güniye bu kanûn-ı su'ûd ve sükûta dâ'imâ tabi'dir, bu kanun-ı tabi-i dâ'ima ve her yerde icrâ-yı hüküm ve nüfuz eder.

Nitekim, cümlece ma'lûm olan Girit mes'elesi dahi bu edvâr-ı te'âli ve tenâzülü geçirdi. İş bir kere alevlenir alevlenmez protestolar, cevaplar başladı, sahne-i siyâsetin birer hakim-i bi amanı olan hâriciye nazırları icrâyı nüfuzda yek diğerleriyle müsabakaya başladı, gazeteciler bendler dolusu makaleler, mülâkâtlar derc ettiler.

Ajanslar işledi .. Kümelerle telgraflar yetiştirdi. Nihâyet kuvâ-yı umûmiyenin tevâzunu suretiyle mes'elede bir sükût-ı tedrici ile kulaklardan silinmeye, unutulmaya başladı.. Lakin hâfiza-i esâsiyeden hekk edilemeyeceğini de unutmamalıdır.

Devr-i meş'ûmun te'sirat-ı seyyi'esiyle nihâyet bizden bir enin ve dâ'iye mazhar olabilecek olan Girit adası müşritiyetin yetiştirdiği kevser-i hayat bahisle eczâyı memâlikimizden ayrılmadı, son gelen telgraflarda Girit mes'elesinin hâli mesâ'ilenin bir konferansa tahmil edileceği beyan ediliyorsa da bununda mâhiyeti sâ'ir rivâyât kadar ancak şâyan-ı ehemmiyet olabilir... Meclis-i Ayân reisi Said Paşa'nın Avrupa'ya vâki' olan seyâhat-ı ahiresi de bu mes'ele-i mühimmenin hallini teshil içün olduğu mehâfil-i siyâsiyece söylendiğine nazaran hükûmet-i Osmaniye'nin şerefi muhâfaza edileceği muhakkak adedilebilecektir.

İ'lân-ı hürriyet üzerine bütün Alem-i İslâmiyet'te nümâyân olan intibâh Mısır kıt'a-i vasi'asında da tamamıyla tecellisâz olmuştur. Bir çok hamiyet perveran bir sa'-i mütemâdi ile nihâyet Cenova'da bir kongre küşâd ettiler. Bu bâbda esâs hakkında ma'lûmât vermek fâ'ideden hâli değildir.

Mısır kıt'asında İngiliz işgâl-i askerisini protesto etmek üzere Avrupa'da bir kongre teşkili Mısırlı Mustafa Kâmil Paşa merhûm tarafından düşünülmüştü. Merhûm-ı müşârü'l-ileyh büyük bir zekâ ve iktidâra mâlik olup Avrupa'da müte'addid seyâhatler icrâ etmişti. . Mısır'ın ati-i müslimi derk olunarak (1907) senesinin 27 Kanun-i evveliyle (1908) senesinin 10 Kânun-i evvelinde Mısırü'l-kahire'de bir çok hamiyet-perverândan mürekkeb milli kongreler içtimâ' ettiği gibi gelecek Kânûn-ı evvelde de bir üçüncü kongre akd edilecektir.

Ma-mâfih esâsen Avrupa'da da bir kongre teşkili merhûm-ı müşârü'l-ileyhin meslekdaşlarınca tesmim edildiğinden (1908) senesinde Cenova'da bulunan Mısırlılar (Otel Dangater)de toplanarak mezkûr kongrenin Cenova'da küşâdını kararlaştırmışlar ve bu ay zarfında kararlarını mevki-i tatbike vaz' etmişlerdir.

Mısır'da bulunan Hizbü'l-Vatani (Le Partie natione) vâsıta-i neşr-i efkârı (El-bivâ-i) ceridesiyle işbu kongreye müzâheret ve mesâlik-i muhtelifeye mensûb birçok Mısırlılar müşâreket etmişlerdir. Kongrenin içtima'iyle çok nutuklar okunmuş ve Bâb-ı ali ile İngiltere Avam marasına ve hidiv-i Mısır'a beyannâmeler gönderilmiştir. Mezkûr kongrenin maksad-ı teşekkülü İngiliz askerini Mısır'dan çıkarmak ve sınâyi-i mahalliyenin terakkisi ve efkâr-ı ammenin tenvirinden ibâret olup kongrece bu bâbda mukarrerât-ı lazıme ittihâz edilmiş ve üç muhtelif partinin vâsıta-i neşr ve efkârı olan (El-livâ-i) ve (El-ceride) ve (El-Mü'eyyid) gazeteleriyle Mısır matbû'ât nizâmnâme-i cedidi hakkında teşebbüsatta bulunulması karargir olmuştur.

Ayn-ı zamanda Mısır'da da hakimiyet-perverândan mürekkeb mitingler tertip edilmiş ve İngilizler tarafından Mısır'ın işgâline müsâdif olan sene-i devriye günü bir çok hânelerde dâ'im-i hüzn olarak siyah tüller asılmış ve ekser halk siyah kıravatlar takmıştır. Onların ciddi ve rasin olan dimağlarında hükümet-i Osmaniye'den kat'iyyen ayrılmamak ve onun zir-livâyı adilinde hür bir hayat geçirmek emelleri mevcûd olmak haysiyetiyle bu teşebbüsât hakiki bir surette alkışlanmaya şâyândır..

Şehr-i ahir zarfında imparator İkinci Wilhelm cânibinden Almanya'nın büyük manevralarında hazır bulunmak üzere Mahmut Şevket Paşa'ya vâki' olan da'vet Almanlarla Osmanlılar arasındaki münâsebat ve revâbıt-ı hasenenin bir delili bahâri addolunmaya sezâdır..

Mahmud Şevket Paşa Hazretleri: Bağdat'ta tevellüd etmiş olup el-yevm 53 yaşlarında bulunuyorlar. Mekteb-i Harbiyeden neş'et ederek Almanya'da ikmâl-i tahsil ile müte'addid me'mûriyetlerde ifâyı hidemât eylemişlerdir.

İ'lân-ı hürriyet üzerine Kosova valiliğinden üçüncü ordu kumandanlığına tahvil-i me'mûriyet, Otuz bir Mart hâdise-i irticâ'iyesinde vatan-ı mukaddeslerini tahlise koşan o muhterem kahramanların kumandasını der-uhde etmişlerdir..

Mahmud Şevket Paşa, bu büyük ve muhterem nâmı tanımayan hiç kimse yoktur.. Avrupa'ya vaki' olan seyâhatlerinde ecnebilerin bile semâlara a'lâ ettikleri o âheng-i

takdirât bu büyük Paşa'nın tarih-i mukadderâtına bir sahife-i nevin-i mefheret ilâve eylemiştir. Dolayısıyla bütün Osmanlılar'a â'id olan bu mu'âmele-i nüvâz-şikârâne cidden şâyân-ı ehemmiyettir.

Mahmud Şevket Paşa Almanya'daki manevralarda hazır bulunduğu zaman terakkiyat-ı hazıra-i askeriyeyi re'yü'l-ayn müşâhede ve bu babda tetebbu'ât-ı lazime icrâ o esnâyı avdetinde Paris'i dahi ziyaret ederek Fransız dostlarımızla olan râbıta-i samimiyetimizi bir kat daha tarsin etmişlerdir.

Rusya Çarı ile İtalya kralı arasında vâki' olacak mülâkât mes'elesi dahi müte'addid suretlerde tecelli etti. Bazılara Çar'ın Sultan Mehmed Han Hamis Hazretleri ile mülâkât edeceğini bazıları yalnız boğazlardan geçeceğini beyan ediyorlardı, buna mümâsil bir çok kaylu kîller eksik olmadı. Nihâyet her sene mu'tadı üzere çâr Livadya'ya gelerek orada tevakkuf etti. Hudûd-ı Osmaniye'ye yakınlaşmış olmak hasebiyle hükûmet Osmaniye canibinden beyan-ı hoş-amedi içün hâriciye nazırı Ref'et Paşa'nın taht-ı riyasetinde bir hey'et-i mahsûsa Livadya'ya i'zâm edildi. Hey'et-i mahsûsa hâmil oldukları nâme-i hümâyûn ile bazı hedâyayı isâl etti.. Ve Osmanlılarla Ruslar arasındaki takarrüb ve mukâranet bu suretle bir hâle-i hamiyetiyle örtüldü. Yukarıdan beri beyan etmekte olduğum hülâsa-i vekâyi'den de anlaşılıyor ki bu son ay zarfında saha-i siyâsette derin bir sükûn hüküm-fermâ olmaktadır.

Hükümetimizin mesleği da'ima devletlerle aynı surette münâsebât-ı haseneyi idâme etmek olmasına nazaran kabine tamamiyle bu emniyeye ri'âyet etmektedir.

Meclis-i Meb'usân'ın ilk sene-i içtimâ'iyesinin hitâmında idâre-i umûr ile mü'ekkel olan kabinemizin az çok mütecânis bir hâlde ve mevki-i iktidâr bulunan firkadan müteşekkil olduğu ma'lûmdur.

Hikmet-i hükûmet âsâyiş-i umûmiye-i mülk ve memleketi ihlal edenler aleyhinde tedâbir-i şedide ittihâzını âmir bulunmaktadır. Anâsır-ı muhtelifeden mürekkeb olan Osmanlı Hükûmeti'nin insâc-ı asliyesi arasında kuvvetli bir ittihâd bulunmadıkça terakki ve te'âli kesb-i suûbet ve belki bir dereke-i mahviyyete sükût eder.

Arnavutluk'un, Yemen'in, Kürdistan'ın, Rumeli'nin, Anadolu'nun cihâtında serzede-i zuhûr olan bir çok fiten ve teşevvüşât gittikçe zâ'il olmaya başlıyor. Bu gün Arnavutluk'ta vekâyi-i mü'essifeyi tevlid eden ağraz ve tesvilât keşf ediliyor. Yemen'de İbn-i İdris'in ve sâ'irenin hükûmet-i Osmaniye'ye karşı olan hurûcu ve âmâl-i fâsidesi

Yemenliler tarafından da anlaşılarak birer birer ruyu ikâd gösteriyorlar. Hüsn-i niyeti âmal ve makâsıd-ı ulviyesini günden güne icrââtıyla izâh etmekte bulunan hükümet-i meşrûtamız her türlü fedakârlığı icrâ etmekten çekinmemektedir.

Asâyiş-i umûmiyemizin te'mini içün büyük bir himmet sarf edilmekte bulunduğu ve bütün bu makâsıdın hayz-ı husûle isâl edilmesi zımnında kuve-i beriye ve bahriyemizin terfisine her sâniye çalışılmakta olduğu da gayr-i kâbil-i ihfâ-i hakâyıktandır..

Bu ay zarfında bütçe açığını kapatmak ve mahalli mu'ayyenesine sarf edilmek üzere hükûmetin akd ettiği yedi milyon liralık istikrâzda muhtelif mü'essesât-ı maliyeden gördüğü fedâkarlık dahi hükûmet-i meşrûtamızın iktisâb ettiği en yüksek muvaffakiyetlerden biridir.

Bu ay zarfında hükûmetin icrââtını ta'dâd etmek gayr-ı kâbil hükmündedir. Her meslekten muktedir me'mûrlar mu'allimler yetiştirmek üzere adliyeye, mülkiyeye, orman ve ma'âdine, mâliyeye mensûb bir çok efendiler ikmâl-i tahsil içün Avrupa'ya gönderildi.

Vatanımızın umûr-ı zirâ'iyesi içün tedkikât ve müzâkerât-ı mütemadiyede bulunuluyor. Nizâmnâmeler, taklimatnâmeler yapılıyor, yeniden muhtelif vilâyâta, muhtelif yerlere zirâ'at me'mûrları, müdürleri, müfettişleri gönderiliyor, umûr-ı ticâriye içün mürâca'at eden şirketlere teshilat ibrâz ediliyor. Bu ay zarfında bir çok imtiyâzlar itâ edilmiştir. Her tarafı, herkes çalışıyor. Bu kadar âsar-ı hayat gösteren bir hükûmet içün her türlü icrââtına zahir olmalı ve ona karşı bir hüsn-i niyet beslemelidir. Hatta hareketimiz dâ'imâ te'âli olmalıdır ki bizde bu mu'azzez vatanımızla bu vatandaşlarımızla insaniyete layık bir mertebe-i tekâmüle mazhar olalım.

Teşrin-i evvel 325

Mehmed BEHÇET

VATAN İÇİN

Bugün, meşrûtiyetimizin üçüncü senesini idrâk etmekle müşerref oluyoruz. Senelerce, asırlarca devam eden amik bir idâre-i mutlakanın pençe-i istibdâdı altında

kıvranmış, ezilmiş, zedelenmiş olan bir milletin, mes'ûd ve pür-feyiz bir istikbâle doğru şitâb ve ceryan etmesi kadar nazar-ı dikkat ve em'ânı celb edecek mühim bir vak'a-i ictimâ'iye tasavvur edilemez. Öyle bir ceryan ki güzergâhına tesâdüf eden bütün mevâni'i bazen yıkarak bazen yakarak silip süpürüyor, bir hey'etin ırs-ı eslâf olan bütün mülevvisâtı, bütün cürsümelerini temâs-ı âteşiniyle eriten, mahv eden bir tufan-ı inkılâbın köpüklü, beyaz dalgalarından müteşekkil.. Her şey ve her kuvvet bu fırtınanın, bu sarsar-I nur ve ziyanın önünde râm ve teslimkâr... o, loşluklarda, karanlıklarda sürüklenen her zilleti boğuyor, en derin ve kindâr zulmetleri deliyor, parçalıyor.. Ancak, envâr ve ezhâr ile mâli bir saha-i meynâfâmdır ki orada, evet, yalnız orada bütün bu dalgalar, bütün bu fırtınalar sükûnet bulur. Rahim ve nüvâz-şikâr olur..

Hakikat ve nura doğru fathâne bir şitâb ile koşan her inkılâbın hutût-ı esâsiyesi böyle hem akûr, hem şefûk bir çok huyut ile birbirine bağlıdır.

Kâ'inâtta bizim için en ziyâde şayân-ı ehemmiyet olan şey vekâyi'i ictimâ'iye olduğu gibi vekâyi'i ictimâ'iyenin en mühimmi de şüphesiz siyâsi ve ictima'i inkilâbâttır.

İnkılâb.. uh.. ne büyük, ne vâsi' bir cihân-ı hayat.. ne mukaddes, ne ulvi bir zemin-i ictihâd... şüphe yok, bir milletin kanını emen, fikrini zehirleyen, ma'âliyâtını telvis eden, mevcûdiyetini çürüten devâhi istibdâdı lerzedâr-ı haşiyet edebilecek yegâne bir kelime, yegâne bir fi'il varsa oda "İnkılâb" dır...

"İnkılâb" sâyesindedir ki bir millet esâret boyunduruğundan kendini kurtarır, hakkına, hürriyetine sâhib olur; nâmus ve istiklâl-i milliyesini muhâfaza ve müdâfa'a eder, ve kendini çiğneyenleri, çiğnemek isteyenleri bükülmez, koparılmaz bir kolun darbe'i kahriyle kırar, ezer...

"İnkılâb" yaşamak ve pâyidâr olmak isteyen bir milletin ilk menba'ı kuvvetidir; İnkılâbı yapamayan, inkılâbı takdir edemeyen bir millet yaşamak hakkına mâlik değildir. Ve asla da mâlik olmamıştır. O yalnız ayaklar altında çiğnenecek, ezilecek bir sürüden, sefil bir hayvan sürüsünden başka bir şey değildir.

"İnkılâb" bütün terakkiyât-ı ictimâ'iye ve insaniyenin birinci kademesidir. Bu kademeyi tırmanmayan, tırmanamayan bir milletin her türlü te'âliyât-ı fikriyeden, terâkkiyât-ı medeniyeden, fezâi'l-i ahlâkiyeden asla nasibi yoktur ve böyle bir millet için ümid-i selâmet ancak bir serâb kadar doğrudur.

Ve "İnkılâb" neticede izmihlâlin cür'etkâr bir ma'âkis ve mâni'i hakkın kuvveti, nur-ı ziyânın menba'ı, bir kelime ile ruh-ı cem'iyetin ma'bûd-ı mürebbisidir.

Ve şimdi biz, bu hâl-i inkılâptayız; bu tehlikeli, bu heyecanlı fakat bu mes'ûd ve bahtiyâr devirleri geçiriyoruz. Millette gördüğümüz bu intibâh ve teyakkuzdur ki kalblerimize, ruhlarımaza bir nefiha'i teselliyetkâr yolluyor. Bugün ne bahtıyarız ki Osmanlılığın âtisi için mâzi'i şân ve azemeti kadar muhib bir sâha'i nur ve irfânın inkişâfa başladığını görüyoruz. Fakat dâ'ima, evet dâ'ima şunu düşünmeli, bilmeli ve imân etmeliyiz ki inkılâb asla biri zemin-i ihtirâs değildir ve olamaz..

Dünyada en büyük, en mukâvemetsuz kuvvetleri parçalayan, en müthiş mâni'aları kıran, ezen yegâne bir menba'ı kuvvet-i varsa oda ittihâd ve sebâttır.

Hafif bir temas, hafif bir darbe ile ayrı, ayrı mahv edilebilen kuvvetler iştirâk ve ittihâd ettikleri zaman bütün dünyayı sarsacak, hükmüne râm edebilecek kadar azim ve (müheykil) bir kudret hâsıl ediyorlar; hadd-i zatında âciz ve zelil olan bir kuvvet nisbeten basit bir fi'ili icrâ etmek iktidârına mâlik değil iken kendinden hâric diğer kavanin-i iştirâk ve ittihâdıyla en gayr-i mümkün zan olunan büyük ve muhib asâr-ı kuvveti meydana getiriyorlar.

Dağları delecek, denizleri dolduracak kadar ser bir simâ olan bu kuvâ-yı müttehide her hangi bir sebeb ve âriza ile iftirâk edince hemen hasis-i müzillete düşüyor, kendi mevcûdiyetini bile muhâfaza ve müdâfa'a edebilmekten âciz kalıyor, mahv oluyor, gidiyor..

İşte, serhad-i vatanda cehennemler saçan milyonlarca tüfenklere, binlerce toplara, zırhlara karşı azimkâr bir cesâretle durabilen bir millet aynı vatanda tek bir şahsın, tek bir müstebidin, gaddâr ve zâlim fakat za'if ve sefil iki kolona mahkûm olabiliyor, eziliyor, kırılıyor, çürüyor, mahv oluyorda bir sedâyı şikâyet bile çıkaramıyor.. Niçin? Bunun içün ki öte beş aynı fikir ve emel peşinde koşan müttehid kuvvetlere mukâbil beride bir esâsa rabt ve tesbit edilemeyen milyonlarca müteşettit emeller, fikirler var. Biri ittihâd ve intizâmın etek, etek zaferlerini topluyor. Diğeri iftirâk ve teşettütün en derin alâmiyle sızlanıyor..

Bir vatan üzerinde aynı havayı teneffüs ederek yaşayan bir kitle-i beşerin bu yekdiğeriyle kâbil-i te'lif olmayan netâ'ic-i ef'âlini nazar-ı dikkate alanlar iman

ederlerki dünyanın en büyük kuvveti ancak ittihâd ile teşekkül eder ve yine ancak onunla pâyidâr olur.

Teşettütün ve ittihâdın netâ'icini vatanımızda, bizde gördük, tecrûbe ettik. On temmuzda, büyük ve ebedi güne gelinceye kadar çekilen alâm ve merâhimi tasvire lüzûm bile yoktur. Yalnız otuz milyon hakkın bir sirzime-i kalileye karşı aldığı tavr-ı zillet ve meskeneti nazar-ı dikkate alır, sonrada Resne dağlarında, Ferzovik ovalarında, Rumeli'nin ötesinde berisinde temevvüc eden birkaç mukaddes bayrağın netâ'ic-i azimetini düşünürsek tefrika ile ittihâdın arasındaki o büyük farkı bir parça takdir edebiliriz.

Ve anlarız ki bütün hukuk-ı beşeriyemize sâhib olarak yaşamak için bu vermemek isteyenlere karşı kırılmaz, çürümez, bir habl-i metin-i ittihâd ile birbirlerimize bağlanmak lazımdır.

İşte bu bağlanış, bu ittihâddır ki bize, vatanımızın her köşesine kadar isal-i hayat eden büyük bir on temmuz istihsâl etti. İşte on temmuz bu memleketi, bizi havasiyle, güneşiyle, bütün ni'metleriyle yaşatan bu aziz ve mukaddes memleketi yakın bir inkırâzdan kurtardı... Fakat, ma'âfimiz içinde, ahvâl-i iktisâdiye ve ticâriye ve sâ'iremiz içünde daha bir çok on temmuzlara muhtaç bulunduğumuzu ve bu ihtiyâcât-ı mübreme ve hayatiyemizi istihsâl edebilecek on temmuzları tedricen ikâ' edecek olan kuvvet ve ittihâdı şimdiden te'yid ve tevsik etmek mecbûriyetiyle mükellef olduğumuz bilmek ve bunu bir azm ve cesâretle i'tirâf etmek vazifemizdir; bu bilgiyi bilen, bu vazifeyi takdir edenlerin semere'i mesâ'ileriyle derki memleketimizde her gün, yeni ve mes'ud inkılâblar görüyoruz, dâ'ima münevver bir istikbâle doğru geniş ve emin hatvelerle ilerliyoruz. Bu mesâ'i-i terakki-perverâneyi görmek ve takdir etmek istemeyenler varsa onlar bu devre-i inkılâbiyemizi bir zemin-i ihtirâs hâline ircâ' etmeye çalışan bir takım meşkûk nâsiyelerdir ki tervic-i amâl için kisve-i hamiyete bürünerek meydana çıkmadan hayâ etmiyorlar.

Halbuki bugün bir çoğumuz, yüzde doksanımız hiç olmazsa ise nefsimize karşı i'tirâf etmek mecbûriyetinde bulunmalıyız ki şimdi vazifemiz hamiyet iddi'âsında bulunmak değil bi'l-fi'il isbât-ı hamiyet eden vatan-perverân-ı millete hürmet ve ta'zim etmek ve selâmet-i vataniye yolunda ledayü'l-icâb onlara canla, başla bütün mevcûdiyetimizle arz-ı mu'avenet edebilmek içün ruhlarımızı, fikirlerimizi, hislerimizi

terbiye ve tehzibe çalışmaktır. Ma-te'essüf bugün öyle biçâre ve ma'lûl adamlar görüyorsunuz ki vaktiyle memleketin zilletine karşı bir heykel-i sâmit kadar lakayd devirlerken şimdi, hamiyetin artık ucuzladığı şu zamanda hamiyet sözleriyle tervic-i âmâl ve ihtirâsâta kalkışıyorlar. Memleketi yeni bir zillete doğru sürüklemek istiyorlar.. Ne bâtıl bir sa'i..!

Fehimlerin, Kaba Sakallar'ın ve bunlara mümâsil edâninin önünde hiç olmazsa ihtiyar-ı zillet-i sükût etmiş olan bizlerin davâyı hamiyeti altında ale'l-ekser-yüksek koltukların, sâri emellerin zülâl-ı heyûlâsı fark edilemezse kendisine sadâkat göstermeye mecbûr olduğumuz mukaddes vatana ne kadar yazık..

Herkes ve her şahıs vatanın i'tilâyı şan ve azameti içün hidmet etmiş olmak şerefini ihrâza dâ'iye'i hamiyetle değil, fakat evvelâ kendi nefsini ıslâh etmeye başlamak suretiyle muvaffak olursa altıyüz senelik Osmanlılık yeniden bir hayat bulacak ve bizler bütün insâl-i sâlife ve âtiyenin mazhar-ı şükrân ve rahmeti olacağız.

Ben, büyük emelin etrafında dolaşan pür-intibâh ve teyakkuz bir Osmanlı milletinin devre-i inkilâbiyesini böyle re'yü'l-ayin görmek saadetine nâ'il olduğum içün ne bundan beşbin sene evvel ve nede beşbin sene sonra dünyaya gelmediğime asla müte'essif değilim...

10 Temmuz 326

Ubeydullah ESAD

DEVLET-İ ALİYYE- İTALYA MUHAREBESİ VE YİRMİNCİ ASIRDA EŞKIYALIK

Asr-ı hazırda (en büyük rezâlet ve mel'anet-i Siyasiye) tavsifi bile az gelen bir hareket-i vahşiyâne İtalya Hükümeti'nin Trablusgarb'a tecâvüze cür'etle vâki' oluyor. Vatan-ı Osmaniye'nin mühim bir cüz'ü bugün Sicilya korsanlarının hırs ve iftirası önünde tehlikeler içinde bulunuyor; Osmanlı milleti demir bir kafes içinde kalmış arslanlar gibi düşmanına hücûm edemediğinden, kendisine indirilen darbe-i hakareti bu eşkıya çetesinin yüzlerine tüküremediğinden mütehassıl derin bir azab-ı tehevvür ile inliyor. Artık bu sefilâne tecâvüz ile tamamen tetâhür eden bir şey varsa oda Avrupa

T.C. YÜKSEKÖĞRETİM KURULU
DOKÜMANTASYON MERKEZİ

milletler arasında adâlet, insâniyet, medeniyet gibi kelimelerin büsbütün i'lân, iflâs etmiş olmasıdır! Medeniyet ve hakkın bu derece sukutuna acımamak meâli perest olanlar için cidden mümkün olmayacak ve asr-ı hazır tarihi Trablus Garb fâci'asıyla mü'ebbeden lekedâr olacaktır.

Altıyüz senelik bir Osmanlılık, bugün, nâmûs ve istiklâli için sevine sevine ölmeye hazır dururken, ne kadar kâhir bir hakikattir ki, hatta ölmeye bile muvaffak olamayacak bir vaz'iyette, şâyân-ı te'essür ve intibâh bir vaz'iyette kalıyor. Kuvve-i Bahriyemizin az bir müddet zarfında hemen hiç denilecek bir derecede inkişâf etmiş olması, düvel-i bahriye meyânında ikinci derecede bir mevki' ihrâz ederken otuz kırk senelik mel'ûn bir ihmâl ve teseyyübûn kemirici dişleri arasında mahv ve münkariz olan Osmanlı donanmasının vaz'iyet-i hazırasıdır ki bugün, bu kahraman milleti, mübârek Osman'ın yurdunda yaşayan bu ma'sûm milleti, gözlerinde cehennem âteşleri parladığı, kalblerinde intikâm arzuları yandığı hâlde hayat ve istiklâlinin bu düşmanı üzerine atılmaktan ona Osmanlılığın bir sahife-i şan ve şehâmeti göstermekten mahrum ediyor. İtalya'nın bu alçak ve nâmerd hükûmetin muhâfza-i hukûk için değil, fakat korsanlık için ihzâr edildiğine şüphe edilmeyen donanması şimdi Trablus'umuzun kanımız kadar kıymetdâr denizleri üzerine bir çirkâb gibi geziyor, dolaşıyor; vatanımızın bu kıymetdâr cüz'üyle aramızdaki ittisâli kat ederek orada milyonlarca ma'sûm İslâmları sâ'ir evlâd-ı vatanın mu'âvenetinden nâ-ümid, açlıklar, sefâletler, ölümlerle tehdid ediyor. Ve biz Osmanlılar şimdi kalbimizde asırların bile silemeyeceği bir kin ve nefret ile, kıvranmaktan başka bir şey yapamıyoruz. Bu acı hakikat, temenni edelim ki, bugünden itibâren İstikbâl için bir hedef-i mesâ'i olsun...

Bugün İtalya bahriyesiyle ölçüşecek sefine-i harbiyeye mâlik bulunsa idik, İtalya kendisinin altı misli kadar vâsi' bir vilâyetimize değil, fakat en küçük bir adamıza bile, tecâvüz etmeye cesâret edemez; bugün tahrib etmek için uğraştığı Trablus istihkâmâtı önünde patlayan toplar o vakit ancak selâm ve ihtirâm için gürleyebilirdi. Osmanlılar, bu hakikati unutmamak, istikbâl için çalışmak en mukaddes vazifemiz olmalıdır!

Bu asla müsâ'id olmayan vaz'iyet-i harbiye bizi me'yûsiyete düşüremez ve düşürmemelidir. Trablusgarb'daki ordumuz ve vatandaşlarımız bire kalıncaya kadar Osmanlılığın nâmus ve istiklâlini muhâfaza edecekler ve bu korsanlara dünyanın en müthiş sahâ'if-i hunini göstereceklerdir. Trablus'ta kazanılacak her adım yer binlerce

İtalya'nın mülevves kanlarıyla boyanacak, binlerce müşkilât ve avârız karşısında memleket kazanmanın makarna satmak olmadığını İtalyanlar pek müthiş bir surette anlayacaklar.

Bugün düşmanımıza karşı ordular sevk ederek Osmanlı hamiyetini, Osmanlı secâ'atını gösteremeyecek bir mahkûmiyet altında bulunduğumuz halde vesâ'it-i iktisadiye ile İtalya'nın bütün hayat-ı ticâriyesi üzerinde o kadar mü'essir ve mehâlik cerihalar açmaya ve öldürünceye kadar onu kanatmaya o derece muktediriz ki bu vazife-i hamiyeti tatbike başladığımız gün (ki pek uzak olmasa gerektir) İtalyanlar ne fena bir vartaya düşmüş olacaklarını anlayacaklar, bir Trablusgarb'ın değil, birçok Trablusgarb'lerin temin edemeyeceği menâfi'in bir anda mü'ebbeden kayb edileceğini görerek en çılgın buhranlara düşeceklerdir. Bundan sonra bir elmas eğer İtalya'da çıkmış ise bizim için bir kömür kadar kıymeti hâ'iz olmayacak, açlıktan ölsek bir lokma İtalyan mahsûlâtı ağzımıza girmeyecek, bütün evlâd-ı vatan soğuktan donsa mensûcât ve ma'mûlâtından bir arşını bile kullanılmayacaktır. Vatan-ı mukaddesimizde bizden ziyâde refâh ve mes'edetle yaşayan elli binden fazla İtalyan kendi memleketlerinin fakir ve sefil toprakları üzerinde zillet ve sefâlet içinde bulunacaklar ve hâ'ib ve hâsir kalan bir çok insanlar bu felâketin hesâbını İtalya'dan, İtalya toprağından soracaklardır!.Bu mahrûmiyet-i iktisadiye de bu suâl ve cevab-ı hüsrân bu anarşistlerin ocağında öyle alevlerle tutuşacak ki o gün Osmanlıların kindâr tebessümleri bu felâketleri daha ziyâde körükleyecek ve bu ebediyen böylece devam edip gidecektir. İşte o vakit İtalya Trablusgarb'ın asıl kıymetini anlayacak.

Osmanlılar'a vahşi, barbar demek için kendisinde bir zerre-i hayâ bulamayan Avrupa Osmanlı milletinin hak ve ahde, fazilet ve insâniyete, şeref ve hakikate ne kadar hürmetkâr olduğunu, düşmanlarına karşı bile nâmûs-kârâne bir müdâfa'adan başka bir hareket-i âdiyede bulunmaya tenezzülden ne kadar müte'âli olduğu bugün nasıl görüyor ve mahcûb olması lazım geliyorsa yine emin olmaları icâb eder ki her Osmanlının nâmus ve istiklâl-i millet yolunda en kolay ve mütehâllik bir sûrette fedâ edebileceği şey yalnız hayatıdır. Nâmûs ve istiklâl yolunda Osmanlılardan canından başka bir şey taleb edilemez, bu bütün dünyaca bilinmelidir ve er-geç bilinecektir.

Osmanlıların bir kitle-i müttehide hâlinde, kendine vurulmak istenen bu darbe-i hakâreti yüz kat kuvvetle sahibine i'âde ettiği gün yine amik-i ruhûnda ebediyen pâyidâr bir şey kalacaktır: "Nefret ve İntikam"

Harb Nasıl Başladı

Bayramdan ancak birkaç gün evel Trablusgarb-İtalya kalemeleri sahâ'if-i matbu'âtta görülmeye başlıyordu. Senelerden beri teskin edilemeyen bir hırs ve arzu İtalyanların urûk-ı şekâvetini mütemâdiyen yakıyor, münâsib bir fırsat zuhûruna müterekkib olarak mütemâdiyen Trablus ve Bingazi havâlisinde, teşebbüsât-ı iktisâdiye nâmı altında, asla müsemmir olamayan teşebbüsât-ı siyâsiye de bulunuyordu. Münâkalât-ı bahriye İtalya vapurlarına münhâsır bir hâle geldiği gibi (Bonko di Roma) nâmındaki İtalya bankası her tarafta (Bi'l-ahire İtalya hükümetine ciro edilmek üzere) bir çok arâzi iştirâsine çalışıyor; memlekette bir unsur-ı fesâd yetiştirmek için ötede beride mektepler açmak, fabrikalar tesis etmek gibi gayet hayırhahâne(!) mesâ'ide bulunuyor idi. Ve bu hâl senelerden beri devam ediyor, gittikçeden şişen, kabaran bu bilyenin önünde hükümet-i sâbıka bir acz ve tevekkül-i tam ile boynunu eğmekten başka bir şey yapamıyordu. Devr-i sâbıkta Trablusgarb o kadar nâzik bir vaz'iyet almıştı ki bu vilâyet hükûmetin tedbir ve kuvvetiyle değil, ancak beyne'd-düvel bir aheng-i vifâkın tahassül edilmesiyle muhâfaza edilebiliyor ve her gün, sükût daha büyük bir sür'atle neticeye takrib ediyordu.

İtalya Trablus'u o kadar benimsemişti ki orada mile'l-i sâ'irenin teşebbüsât-ı iktisâdiye de bulunmasına tahammül edemiyor, âdeta hırçınlaşıyordu. Tunus hudûdunun tahdidi meselesinde İtalya mutazarrız olduğunu açıktan açığa i'lân ediyor; ve bir Osmanlı vilâyetinin duçâr-ı zarar olması İtalya'nın Osmanlı dostluğunu galeyâna getiriyordu. Ve bunlar anlaşılmayan şeylerde değildi. Fakat, biz yaranın üzerine parmağımızı koyarak, hakikati söyleyemiyor, İtalya'nın dostluğundan, hayırhâhlığından, ve menâfi-i iktisâdiyesinden dem vuruyor idik. Nasıl ki son zamanlara kadar bu hâl yine devam etmişti!

Bundan dört sene evvel artık bütün memleketin (eyler) tutar yeri kalmamıştı; Şarktaki parlak menfa'atleri aralarında taksim edemeyen bazı dostlarımız, bir iki mülâkâtta, Osmanlılığın âkibetini düşünmek lütfunda bulunarak izmihlâlimizin planını çizmişler bu ittihâd edemeyen menfa'atler için bir suret-i ittisâl bulabilmişlerdi.

Vatan artık bütün ma'nâsıyla tehlikeye düşmüştü; Resne dağlarında "Ya hürriyet, ya ölüm!" güneşi parlamaya vatanın bazı fedâkâr evlâdı vazife başında görülmeye başladı; evvela bir oyuncak telakki edilen bu mücâhedât-ı âliye ve insâniye o kadar az bir zamanda, o kadar hayret bahş bir surette mazhar-ı muvaffakiyet oldu ki bütün cihân bu hâdise-i azime karşısında Osmanlı inkılâbı mes'udunu alkışlıyordu.

Devr-i salâh ve intibâh başlamıştı; hasta adam devr-i nekâhete geçiyor ve bir gün doğrularak henüz ölmeden taksim edilen emvâlini sorabilecek bir hâle geliyordu! Binâ'en-aleyh müstakbelde fenâ bir tesviye-i hesâb mecbûriyetini atlatmak arzusunu Bosna-Hersek'in ilhâkının, Rumeli-i şarki ve Bulgaristan istiklâlinin i'lân ve tahkikini müstelzim oldu! Millet bu büyük cerihaları tesviye etmek mecbûriyetinde kaldı. Ve dostların bu kısmı (bir müddet-i muvakkata için) kenâra çekildi.. O sırada Trablusgarb mese'elesininde hal edilemeyişi ağleb-i ihtimâl dost bir hükûmetin vaziyeti neticesiydi.

Fakat eski hesapların temizlenmesi mecbûriyeti İtalya'yı mütemâdiyen tahrik ediyor, her gün yeni bir mesele Trablusgarb'ın etrafında dolaşıyor, duruyordu. Bu kadar muhakkak bir tehlike karşısında pamuk ipliği politikasını idâme etmekle bugün ne müşkil bir vaz'iyette kaldığımızı düşünmek her türlü (i'tidâlleri) zâyi' etmek için bazen kâfi geliyor.

Zavallı İran'ın birkaç seneden beri içinde bulunduğu badireler İngiltere ve Rusya arasında dostâne i'tilâfları mucib olarak âlem-i İslam'a bir darbe hazırlandığı gibi Mısır mukâvelesiyle de İngiltere Fransa'nın Fas'taki menâfi' ve âmâlini evvelce tasdik etmiş bulunuyor. İtalya içinde bi't-tabi' Trablusgarb'ta ta'vizât mes'elesi kabûl ve tasdik ediliyordu. Yalnız iş bir vakit-i münâsibe terk olunmak lazımdı; Çünkü kafile henüz müsâ'id bir şekil alamamıştı. Fas mes'elesinin, Fransa ile Almanya arasında mucib olduğu buhrân-ı ahirin aldığı şekil ve münâsebât-ı mütekarrire-i beyne'd-düvel Trablusgarb'ın vaz'iyetini sarâhaten ta'yin edecek bir âmil oluyor ve şakilerin muhâfaza ettikleri uzun sabır ve sükûnun! Artık – Osmanlı zararına olarak – mazhar-ı taviz ve mükâfât olması zamanının hulûlünü gösteriyordu.

Fas meselesinin suret-i hallinin Bahr-ı Sefid muvâzenesini ihlâl ettiği ve İtalya'nın yaşamak için Trablusgarb'ın işgal etmeye ve menâfi'i azime-i iktisadiyesini (!) oralarda idameye ancak bu suretle muvaffak olabileceği tekrar ve kemâl-i harâretle ileri sürülmeye başlanıyordu. Halbuki uzun müddetten beri Avrupa tarz-ı siyâseti bu gibi

şekâvetlerde mu'ayyen ve mukarrer bir meslek ta'kib etmekte idi. Türklerin barbarlığı, vahşeti! Bu ma'sûm milletin elinden bir şey koparılacağı zaman mutlak bir âhenk duyulur, biz-zât Avrupa'nın ikâ' ettirmiş olduğu bir-iki hadise, bir-iki vak'a bir sebeb-i vesâ'ire gösterilir, bu barbar ve vahşi kavmin (1) elinden mazlûm, biçâre milletler tahlis(!) veya bazı menâfi' ve imtiyâzât-ı azime istihsâl olunuyordu.

Ortada böyle barbarca(!) bir vak'a olmadığı için bi't-tabî' Trablusgarb'ımızın bu kadar çabuk düçâr-ı tehlike olabileceğine ihtimâl verenler, i'tirâf edelim ki, pek azdı.. İtalya matbû'âtının bu şedid hücûm ve teşvikâtı ağleb-i ihtimâl, yine bir blöf zann olunmuştu; esbâb ve vekâyi'in adem-i vücûdu hasebiyle Avrupa efkâr-ı umûmiyesi önünde bu gibi teşebbüslerin icrâsına imkân tasavvur olunamıyordu. Çünkü Avrupa'nın yirminci asıra mahsûs ince bir medeniyeti, âdil bir vicdânı vardı ki haksızlıklara karşı isyân edecekti! Ve bi't-tabi'böyle bir isyan-ı efkâr önünde hiçbir hükümet mukâvemet edebilmek kuvvetini hâ'iz olamazdı!.. Zavallı bizler..

Trablusgarb'ı böyle ale'l-âde bir kuvvetle yalnız başına terk etmek, ahvâl-i umûmiye-i siyâsiyeyi bi-hakkın anlayamadığımız için, vâli ve kumandan geri çağırdıktan sonra, ihtiyâten orada muktedir bir baş bulunması lüzumunu takdir edememek gibi gafletler şüphesiz bu (zavallı)lıklarımızdan ileri geliyordu. Biz burada hâlâ Bekir Sami Bey'in mi yoksa Hüseyin Fahri Efendi'nin mi münâsib bir vâli olabileceğini düşünüyor; bir karar veremiyorduk! Ötede vatanın menâfi'i âliyesi, koca bir kıt'anın tamâmiyet ve emr-i mahzûziyeti düçâr-ı tehlike olmak ihtimâli hatıralarımıza gelmiş olsaydı böyle birkaç isim etrafında dolaşılmaz, şahsiyetlerle uğraşılmaz, hiçbir şey yapılmasa bile iktidâr ve tecrübesine i'tibâr edebilecek bir zât-ı hümâyûn vâli veya kumandan ta'yin edilerek gönderilirdi... Ne kadar amâyı basire, ne kadar gaflete duçâr olduğumuzu gösteren ahvâlden biri de bugün ma'lûm birr-iki hükûmete karşı bahirden de muhâfaza-i mevki' etmemize hâdım olan bir avuç donanmamızı, Beyrut gibi açık bir limanda, ta bahr-i sefidin bir köşesinde bir hücûm ve iftirâs-ı muhtemeli tahattur etmeden terk etmiş olmamızdır. Halbuki bu günlerde donanmadan bir haber-i selâmet alabilmek için bütün milletin ne kadar acı ve kahhâr dakikalar yaşadığını i'tirâf etmekte bir be'is göremem; çünkü artık endişemizi bütün dünya öğrendi; ma'a te'essüf gizleyecek bir cihet kalmadı! Açıktan açığa bağırdığımız bu heyecanın, İtalya'da câlib-i dikkat ve intibâh olmadan, bir hüsn-i neticeye müncer

olmasını – eğer buda bir plan değilse – cenâb-ı hakkın bir lutf-ı mahsûsu olarak telakki ederim.

Hey'et-i hükûmetimiz bu afv olunmaz hab-ı gaflet içinde püyân iken 23 Eylül sene 911 tarihine müsâdif Cumartesi günü İtalya maslahat-güzârı Domartino sadr-ı sâbık Hakkı Paşa'ya âtide suret-i münderic olan takriri tevdi' etti[10]. "Osmanlı zâbıtânı ile İttihâd ve Terakki cemiyeti adamlarının muta'assıb ve câhil ahaliyi İtalya(!) ve İtalyanlar aleyhine tahrik ettiğini ve bu hâlin ise Trablusgarb ile Bingazi havâlisinde bulunan İtalyanları, emniyetlerini münselib edecek vahim bir tehlikeye ma'rûz bıraktığını hükûmet-i metbu'âm suret-i mahremânede (!) istihbâr eylemiştir. Bir takım İtalyan â'ileleri kendilerini tehlikeye ma'rûz gördüklerinden yarın havâli-i mezkûreyi terk edeceklerdir. Ahvâl-i hazıra da asâkir, erzâk ve mühimmât-ı harbiyeyi hamil Osmanlı vapurlarının Trablusgarb ile Bingazi'yi muvâsalatını hükümet-i kraliye – çünki mezkûr vapurların vürûdu galeyân-ı ta'assubu mucîb olacağı ve hükûmet-i Osmaniye işbu galeyânı teskine hahişkâr olsa bile teskine muvaffak olamayacağı cihetle- teb'ası için bâdi-i tehlike görmektedir.

Sâdâret bu takrire cevaben âtide sûreti görülen takrirle i'fâyı cevaba müsâra'et eylemiştir.

"Trablusgarb ile Bingazi havalisinde bulunan İtalyanların tehlikeye marûz kaldıklarına dâ'ir hükûmet-i metbû'anızca vâki' olan istihbârâtı mutazammın 23 Eylül 911 tarihli takririnizi aldım. Vilâyet-i mezkûrenin ahvâl-i hakikiyesine tamamen vakıf olduğum hâlde havâli-i mezkûrede mütemekkin İtalyanların hicretleri hiçbir sebebe müstenid olmadığı gibi birden bire bir galeyân-ı ta'assubi vukû'u hakkında dermeyân edilen endişeleri hiçbir şey muhakkak göstermemektedir. Vilâyât-ı sâ'ire misilli vilâyet-i mezkûrede de emniyet ve asâyişin te'mini husûsunda uhdesine terettüb eden vazifeyi ifâdan emin bulunan hükümet-i seniyye Trablusgarb'da bu vazifesinin tamame-i ifâsına kâdir bulunmakta ve bulunacaktır. Meşrûhât-ı ânfiyeyi hükûmet-i metbû'anıza tebli' etmenizi ricâ ederim."

Bu takrirlerin te'âtisi esnâsında ahvâl daha ziyâde karışıyor, tehlikeler yavaş yavaş his olunuyor gibiydi. Trablus'a mühimmât-ı hâmil (Derne) vapurunun i'zâm ve bu

[10] Hürriyetin suret-i ilânına â'id olan birkaç vesikâyı buraya nakl ediyoruz, yevmi gazetelerde bu vesikalar neşr olunmuş ise de resâ'il-i mevkûta bu gibi vesâ'ikin kârilerce muhâfaza edilebilmesine daha ziyâde salihtir.

vapurun İtalya donanmasınca tevkif veya takkib edildiği yolunda şâyân-ı dikkat ve endişe bazı hevâdis duyuluyordu.

Şimdi herkes İtalya sefir-i cedidi Garovini'nin muvâsalatına muntazır bulunuyordu. Sefir yeni bir takım teklifatla gelecek ve bu teklifâtın kabûl veya adem-i kabulü muhtelif safhalar gösterecekti ve muvâsalat tarihi 3 ve sonra 5 teşrin-i evvel 1911 olarak tayin ediliyordu. Sefirin muvâsalatına kadar epey bir zaman vardı ve bu müddet zarfında gerek tedâbir-i ihtiyâtiye ittihâz etmek, gerek vâli ve kumandan göndermek, ve gerek Avrupa'da müsâ'id bir cereyân hâsıl etmek için oldukça kâfi bir zaman demekti! Ve biz hâlâ sefirin gelmesini bekliyorduk.. Halbuki bu şâyi'a pek muhtemeldir ki bizi oyalamak ve şu suretle bir fırsat kazanmış olmak için çıkarılmıştı. Çünkü İtalya sefâratının 28 Eylül 1911 tarihli notası artık bu şimdiye kadar yutkunulan maksadı çıplak ve vâzıh bir sûrette gösteriyordu ki bu ayn-ı zamanda bir ültimatomdan başka bir şey değildi! Sureti ber-vech-i âtidir:

"Bir hayli senelerden beri İtalya hükûmeti Trablusgarb ve Bingazi kıt'alarının bulundukları hal-i keşmekeş ve metrûkiyet nihâyet bularak havali-i mezkûrenin de şimâli Afrika'nın aksâm-ı sâ'iresince iktisâb edilen ayn-ı terakkiyâttan müstefid olabilmeleri lüzûm-ı kat'iyesini Bâb-ı Ali'ye ityândan hâli kalmamıştır. Medeniyetin ihtiyâcât-ı umûmiyesi mukteziyâtından bulunan havâli-i mezkûre ile İtalya sevâhili arasındaki mesâfe-i kalileye mebni İtalya için birinci derece bir menfa'at-i hayatiye teşkil eylemektedir. Son zamanlardaki mesâ'il-i muhtelife-i siyâsiye de hükûmet-i Osmaniye'ye hâlisâne müzâharet göstermiş olan İtalya hükûmetinin tavr-ı hareketine, bu ana kadar ibraz eylediği i'tidâl ve sabra rağmen Trablusgarb hakkındaki efkâr ve nazâriyâtı tasvip edildiğinden başka fazla olarak İtalyanların havâli-i ânifü'l-beyanda her günâ teşebbüsâtı da mütevâliyen gayet musırrâne bir mümâna'ata giriftâr olmuştur.

Trablusgarb ve Bingazi havâlisinde İtalyanların her günâ fa'âliyet-e meşrû'asına karşı el-an bu vecihle bir husûmet-i dâ'imi izhâr etmiş olan hükûmet-i seniyye âhiren bir teşebbüs icrâ edip unde-i mer'iye ile Devlet-i Aliye'nin vek' ve haysiyeti ve menâfi-i âliyesi ile kabil-i te'lif her günâ imtiyâzat-ı iktisâdiye bahşetmeye âmâde bulunduğu beyânıyla hükûmet-i kraliye ile bir i'tilâf peydâsını teklif etmiştir. Ancak hükûmet-i kraliye fâ'idesizliği tecârib-i maziye ile sâbit olmuş olan ve âti için bir zemân vücûda getirmek şöyle dursun dâ'im-i bir sebeb-i mumâ-ileyhe girişilecek bir halde değildir.

Trablusgarb ve Bingazi'deki İtalyan konsolos ve memurları orada hükumfermâ olan ve zâbitân ile sâ'ir me'mûrin-i hükûmet tarafından gayet âşikâr olarak İtalya teb'ası aleyhine icrâ kılınan tahrikât sebebiyle hâl ve mevki'i son derece muhlik olmak üzere gösteriyorlar. Tahrikât-ı mezkûre yalnız İtalya teb'ası için değil bi'l-cümle teb'a-i ecnebiye için yakın bir tehlike teşkil etmekte ve teb'a-i mezkûre kendi emniyetlerinden bi-hakk endişenâk olarak Trablusgarb'tan bilâ-müddet infikâk ederek vapurlara binmeye başlamışlardır.

Nakliyât-ı askeriye sefâ'inin i'zâmından netâyic-i ciddiye hâdis olacağı akdemce hükûmet-i kraliye tarafından hükûmet-i seniyyeye ityân edilmiş iken sefâ'in-i mezkûrenin Trablusgarb'a vürûdu hâl ve mevki'i vahim kılmaktan başka bir netice hâsıl etmeyecek olup hükûmet-i kraliyeye bundan tevellüd edebilecek muhâtarâta karşı ittihâz-ı tedâbir etmek vücûb-ı müberrem ve kat'iyesini tahmir etmektedir.

Binâ'en-aleyh hükûmet-i kraliye ba'de-izin kendi haysiyet ve menâfi'inin siyânetine mecbûr bulunduğu cihetle Trablusgarb ve Bingazi'yi kuve-i askeriye ile işgâle karar vermiştir. İtalya'nın tevakkuf edebileceği sûret-i tesviye-i yegâne bundan ibârettir. (Benâbirin) Hükûmet-i kraliye işgâl-i mezkûrun me'mûrin-i hazıra-i Osmaniyece bir günâ muhâlefete uğramaması ve bu işgalin neticesi olarak ittihâz edilecek tedâbirin bilâ-müşkilât icrâsı zımnında hükûmet-i seniyyece evâmir-i lazime i'tâ edileceğine intizâr eder. Bundan husûle gelecek hâl ve mevki'i kat'iyi tanzim içün ileri de hükûmeteyn arasında akd-ı iktilafata ihtiyaç messedecektir. Der-saadet İtalyan sefâreti Boveika'nın Bâb-ı Aliye tebliği tarihinden i'tibâren yirmi dört saat zarfında bu bâbda bir cevab-ı kat'i i'tâsını talebe me'mûr edilmiş olup aksi hâlde hükûmet-i kraliye işgâli temine matûf tedâbirin hemen tatbikine mübâşeret mecburiyetinde bulunacaktır."

Şimdi bu ültimatomun üzerinde artık izâh ve münâkaşa istemez. Bu İtalya şakilerinin her türlü me'âli-i insâniye, ta'âmülât ve hukûk-ı düveli ayaklar altına alan bu cür'eti bütün sunûf-ı milletle müthiş bir nefret ve istikrâh verdiği gibi şimdiye kadar asla hatâ etmediğini iddi'â eden Hakkı Paşa kâbinesi âkibeti bütün acılığıyla bir anda görerek ne yapacağını şaşırmış bir hâlde büyük bir telâşa düştü. İtalya'nın bu merâ'i ve hâ'in hatt-ı hareketi önünde kendi kuvvetinden başka bir yere istinâd edemeyeceğini artık takdir eden ve müthiş bir hezimet-i siyâsiyeye uğradığını anlayan kâbine 29 Eylül

911'de zevâli saat altı râddelerinde ültimatoma verdiği cevabı Tarabya'da sefârethâneye tebli' ettiği gibi telgrafla Roma Sefâretine bildirdi.

Şeref ve haysiyet-i memleket namına şunu söylemeye mecbûrum ki Hakkı Paşa bu nota ile pek mu'tedilâne bir cevap vermiş ve bu sûretle asla lüzûm ve fâ'idesi görülmeyecek bir tezellül göstermiş ve bu âdi adamların yüzüne bu son dakikada bütün hakikati bağırmamak ve Osmanlılığın azimet ve şânına lâyık merdâne bir cevab vermemek gibi son bir hatâ daha işlemiştir. Bu cevabı notayıda âtiye nakl ediyoruz:

"Sefâret-i kraliye Trablusgarb ile Bingazi'nin terakkiden arzu olunduğu derece hisse-mend-i istifâde olmalarına mâni' olan müşkilât-ı adideye vâkıftır. Fi'l-hakika ahvâl-i bi-tarafâne bir sûrette tedkik edilebilecek olursa idâre-i sâbıkanın eseri olan bir halden dolayı hükûmet-i meşrûta-i Osmaniye'nin mu'âtab olamayacağı tezahür eder.

Burasının beyanıyla beraber Bâb-ı Âlî son üç senenin vukû'âtını sencide-i mizân tedkik ettiği sırada Trablusgarb ve Bingazi'de İtalya teşebbüsâtına ne gibi ahvâlde izhâr-ı hurûmet etmiş olacağını görememektedir. İtalya'nın sermâye ve fa'âliyet-i sınâ'iyesiyle memâlik-i Osmaniye'nin bu kıt'asının te'âli-i iktisadiyesine iştirâkı nazar-ı hükûmet-i seniyyede umûr-ı tabi'iyeden bulunmuştur. Hükûmet-i seniyye bu bâbda kendisine takdim kılınan tekliflere hüsn-i kabul göstermiş olduğuna vicdânen mutma'ın olduğu gibi sefâret-i kraliye tarafından dermiyân edilen tekliflerin takib kılınan umûruda kemâl-i samimiyetle takib eylemiş ve bu mesleği İtalya hükûmeti ile kemâl-i emniyet ve muhaleset dâ'iresinde idâre-i münâsebât emrinde izhârından hiçbir zaman hâli kalmadığı azm ve emelin bir netice-i tabi'ası bulunmuştur. Ahiren vilâyet-i müşârün-ileyha da İtalya'nın fa'âliyet-i iktisâdiyesinde bir sâha-i vasi'a açacak surette imtiyâzât-ı nâfi'a i'tâsı hakkında sefâret-i kraliyeye vukû' bulan teklifide bu hissin cümle-i zâhirâtından olmuş idi. Hükûmet düvel-i sâ'ireye karşı ta'ahhüdât, şâmil olup mâhiyet-i beyne'd-devleleri yalnız bir tarafin re'iyle ibtâl edilemeyeceği bedihiyâttan bulunan mu'âhedât ve mukâvelâtı nazar-ı dikkatten dûr tutmamakta olan hükümet-i seniyye bu imtiyâzâtı menâfi-i âliye-i devlet ve mu'âhedat ahkâmı hâricinde hiçbir kayıdla takayyüd etmesiyle mütehassis olduğu hissiyât-ı itilâf-perverânenin derecâtı isbât edilmekte idi.

Trablusgarb ve Bingazi âsâyiş ve inzibât maddesine gelince ahvâli tamami ile takdir edebilecek mevki'de bulunmakta olan hükûmet-i Osmaniye evvelce dahi

beyânıyla kesb-i mefharet ettiği üzere oralarda mütemekkin İtalya teb'asıyla sâ'ir ecnebiler hakkında endişeye mahal olacak hiçbir hâl mevcûd olmadığını beyân eylemek mecbûriyetindedir. Havâli-i mezkurede el-yevm heyecân ve tahrikâttan eser olmadığından kat'ı nazar zâbitânla diğer me'mûrin-i Osmaniye muhâfaza-i asâyiş emrindeki vazifelerini kemal-i itminâniyle ifâ eylemektedirler.

Netâyic-i vahimeyi mucib olduğu beyânıyla Trablusgarb'a sefâ'in-i nakliye vürûdu maddesine gelince 23 Eylül tarihli notanın tebliğinden evvel yola çıkarılmış olan bir nakliye vapurundan başka sefine gönderilmemiş yola çıkarılmış olan bir nakliye vapurundan başka sefine gönderilmemiş ve zâten askeri hamil olmayan mezkûr vapurun muvâsalatı oraca sükûnu mucib olacağı derkâr bulunmuştur. İhtilaf-ı hazır mevâd-ı esâsiyesine hasr edildiği hâlde İtalya hükumetinin Trablusgarb ve Bingazi'de menâfi-i iktisadiyesinin inkişâfını kâfil te'minâtın fikdânından ibâret bulunmaktadır.

Hükûmet-i kraliye işgâl-i askeri gibi bir tedbir-i vahime teşebbüs etmediği halde taraf-ı Bâb-ı Ali'den ihtilaf emrinde azim kuvaya tesâdüf edecektir. Binâ'en-aleyh tamami-i mülkiyesini mahal olmamaları şartıyla kabûlünde tereddüd etmeyeceği te'minât-ı mebhûsenin hükûmet-i kraliye tarafından tasrihi iltimâs olunur. Bâb-ı Ali müzâkerât esnâsında Trablusgarb'ta ve Bingazi'de hâl ve mevki-i hiçbir sûretle, tahsis-i askeri nokta-i nazarından tebdil etmeyeceğini ta'ahhüd, hükûmet-i kraliyenin Bâb-ı Ali'nin âmal ve muhâlesetkârânesini takdir ederek bu teklife Cuma günü İtalya baş tercümânı hükûmet-i metbû'asının, hükûmet-i Osmaniye'nin ültimatoma verdiği cevabı şâyân-ı memnûniyet görmediği cihetle, ilân-ı harb eylemiş olduğunu Sadrâ'azama bildirdi ve keyfiyeti mübeyyin-i zirde münderic 29 Eylül sene 911 tarihli notayı verdi. Halbuki İtalya'nın şeref ve medeniyetten ne kadar uzak bir millet olduğunu gösterir delâ'ildendir ki i'lân-ı harb notasının tebliğinden iki saat evvel Peruze sularında iki Osmanlı torpidosu bu korsanların tecâvüzüne uğramış ve Adriyatik i'lân-ı harpten evvel Osmanlı şehidlerinin kanıyla boyanmıştı!

"Zirde vâz'ü'l-imzâ İtalya maslahat güzârı metbu'u müvehhemi haşmetli Kral hazretlerinin hükûmetinden aldığı evâmiri infâzen husûsât-ı âtiyeyi zât-ı fehimânelerine beyan ile iktisâb-ı fahr eyler.

İttihâzı derece-i vücûdda görülen tedâbirin kuvveden fi'ile isâli için hükûmet-i kraliyenin ahiren hükûmet-i seniyyeye verdiği mühlet mucib-i hoşnudi bir cevâb vürûd

etmeksizin münkadi oldu. Bu cevabın adem-i vürûdu Trablusgarb ve Bingazi'deki İtalyan hukûk ve menâfi'nin muhâfazası emrinde hükûmet ve me'mûrin-i Osmaniye tarafından asâr-ı adidesi ile gösterilen su'i-niyet ve acz-i mü'eyyeddir. (Benâbirin)? Hükûmet-i kraliye hukuk ve menâfi'nin ve şeref ve haysiyet-i hükûmetin müdafa'asına yed-i iktidârındaki vesâyit sâyesinde doğrudan doğruya tevessül etmek mecbûriyetindedir. Ta'küb edecek hâdisât müddet-i medideden beri me'mûrin-i hükûmet-i seniyye cânibinden İtalya'ya karşı ta'kib edilen hatt-ı hareketin gerçi mü'ellim fakat zâruri bir neticesi olmaktan gayri bir vechile telakki edilemez. Memleketeyn arasındaki münâsebât, muhâdenet ve müsâlemet şu sûretle münkâtı olmuş olduğundan İtalya hükûmeti bu andan itibâren kendisini Türkiye ile hâl-i harpte adeyler. Zirde vâzlü'l-imzâ hükûmet metbû'asından aldığı emre ittibâ'en Roma'daki Osmanlı maslahat güzârlarına pasaportlarının âmâde bulundurulacağını zât-i fehimânelerine beyan eder ve kendi pasaportlarının da bilâ-mehel irsâlini ricâ eder. Kraliyet dahilinde bulunan teb'ayı Osmaniyenin emniyet-i zâtiyeleri, emvâl ve mesâlihi için bir günâ halelden ihtirâze mahal olmaksızın temdid-i ikâmet edebileceklerini de beyâna hükûmet-i kraliye zirde vâziü'l-imzâyı me'mûr olmuştur".

İşte bu ilân-ı harb notası suret-i resmiyede irtikâb edilen bir vahşetin en bâhir bir vesikasıdır; fakat şimdi öyle bir asırda yaşıyoruz ki, en sefilâne, en vahşiyâne teşebbüsler kuvvetlerle te'yid edilince bir emr-i vâki' ad olunuyor ve sonra insaniyetin, medeniyet-i hakikiyenin zararına olarak bir sûret-i tesviyeye iktirân ettiriliyor. Asrın simâsını tersim eden ceryânât-ı siyâsiye (kuvvet hakkın değil, hak kuvvetindir) suretinde bir iflâs-ı fazilete müncer oluyor. Yarab! ne feci' hakikattir ki sath-ı arzdaki bütün bu kitaplar ve bütün bu mü'essesât-ı mübeccele-i medeniye demir kaseların önünde, zelil ve hakir, sürünmekten başka bir şey yapamıyor. Şu halde anlaşılıyor ki insâniyet ve fazilet henüz şekâvetin, barbarlığın siklet ve kuvvetine karşı duramayacak kadar za'if bir hiçtir!

Fakat, bugün Osmanlılık aleyhine duran Avrupa kitle-i müttefikası bize öyle bir ders-i siyâset veriyor ki biz yaşamak için bu derslerden istifâde etmek mecbûriyet ve ıztırâbına kanâ'at ettiğimiz gün Avrupa medeniyet-i zâhiresi kanlar içinde boğulmaya mahkûm olacak ve medeniyet-i hakikiyenin zuhûru belki birkaç asırlar daha te'hir edecektir. Bizim iyi bir şâkird olmamız Avrupa'nın menâfi-i hazıra ve müstakbelesine ne dereceye kadar muvâfık olacağını takdir etmek şimdi şarkın vazifesi olmasa

gerektir.. Dört yüz çadır halkının bugün dört yüz milyon İslâm'ın mukadderât ve istikbâline nigehân olmak vazifesini iktisâb edebilmek için hâ'iz-i selâhiyet bir hey'et teşkiline muvaffak olduğu düşünülürse bir gün dört yüz milyon münevver kafanın yapabileceği inkılâbâtı, emr-i vâki'leri de nazar-ı dikkat ve intibâh önünde bulundurmanın garb içün en mühim bir vazife olduğuna kanâ'at-ı kâmilemiz vardır. Tazyik edilen bir kuvvet nihâyet bir gün patlar ve muhitini târumâr eder, fakat sevilen ve okşanan bir kuvvet, büyüdükçe, (tenemmüv) ve teşekkül ettikçe, serbest ve hayırhâh bir vaz'iyet alır. Kin ve intikâm güdemez ve gütmez.

Madem ki dünyada en hakir bir kuvveti bile mahv etmek, bugün hilkatın mü'ebbed kanunlarıyla müstedeldir ki, gayr-i mümkündür; madem ki dünyada hiç bir şey yok edilemeyecektir, ve hatta madem ki mahv edildiğine kanâ'at edilen kuvvetler bile başka şekiller olarak yine kâ'inâtta mevki' ve vazifesinin başında bulunacaktır. Şu hâlde çok uzak olmayan bir istikbâ'de bütün dünyayı alt üst edebilecek gayr-i muvâfik bir kuvvet hazırlamak bugün akıl ve mantığın önünde dembesti hayret kalacağı siyâsetlerden ad olunmak zarûridir.

Bu siyâsetin neticesinden mes'ûl olacaklar hiçbir zaman Osmanlılar ve İslâmlar değildir. Bu günün medeni vahşileri, medeni barbarlarıdır.

Hâl ve Mevki'

Hâl ve mevki' şüphesiz çok tehlikelidir. Bunu i'tirâf etmek ve i'tirâftan sonrada herkesin vazifesine dört el ile sarılması icâb edeceğini bilmek lazımdır. Etrafımızda gizli durmak isteyen ve fakat görülen birçok ihtiraslar, birçok menfa'atler..

Fırsat bekliyorlar, Osmanlılığın inhitât ve inhilâlini bekliyorlar. Aldanmayalım, o te'minâtlar, o zâhiri dostluklar, o bisûd ve mütehayyir te'essürlerin altında parçalamaya müheyya pençeler, tırnaklarını çıkarmış duruyor. Mütebassir olalım, bugün, Osmanlı milleti sanki bir kalb ile, bir ruh ile müteharrik müttehid bir kitle-i mevcûdiyet hâlinde kendini gösteremez, yine bu nifâklar ve şikâklar devam edip giderse medeniyetin! İstediği olacak ve fakat aslâfın, ahlâfın, tarihin bütün nefret ve la'ini nesl-i hazırın siretine mü'ebbeden yüklenecektir. Dikkat edelim, şimdi Osmancığın mukaddes yurdu en tehlikeli dakikalar yaşıyor. Bizim ittifâkımıza, ittihâdımıza, fedâkarlığımıza intizâr ediyor, bizi vazifelerimizin başında müttehid ve müttefik görmek istiyor, altı yüz senelik bir tarih-i mefâhir, o mefâhiri icâd ve ilâd eden ervâh-ı ecdâd, ervâh-ı eslâf

şimdi üzerlerimizde bi-karar titriyor! Biz şimdi Osmancığın yurdunda yaşamaya layık, o ecdâd ve eslâfin meşrû' ve fedâkâr çocukları olduğumuzu isbât etmekle mükellef bulunuyoruz.

Bütün dünya yine bilmeli ki ve icâb ederse yine görmelidir ki Osmanlıcılık ancak ve ancak nâmus ve istiklâli için yaşar; ve yine onun için ölür, çünkü onsuz bir dakika yaşayamaz! Bütün dünyaya göstermeliyiz ki: Osmanlı yurdu artık kâbil-i tecezzi ve inkısâm değildir, hatta bir kabza-i vatanı maderinden ayırtmamak için bütün Osmanlılar hayatlarını sevine sevine fedâya hazırdırlar.. Biz bu fedâkâr vaz'iyeti aldığımız gün etrafımızda susayan, gürleyen bütün ihtirâslar sükût edecek, Osmanlılığın necm-i ikbâli yine bütün lem'asıyla parlamaya başlayacaktır. Şimdi vazifemiz budur:

Herkes gürültüden, telâştan, siyâsi ceryânlardan, şahsi ihtirâslardan tamamen ve külliyen uzak kalmalı, vazife-i vataniyeyi ifâya hazır bulunmalı; yukarıdan marş! İleri! Kumandası verildiği dakikada herkes vazifesi başında, icâb ederse altmış milyon ayak muntazam, müttehid bir âhenkle ilerlemelidir.

Düşmanlarca ölmüş, çürümüş zan olunan Osmanlı milleti bu manzara-i fedâkâriyi, bu sahife-i şan ve şehâmeti tekrar bütün dünyaya gösterebilmek için kaffe-i kuva-yı hayatiyesine mâlik olarak hazır bulunduğuna biz bir itminân-ı tam ile emin ve kâni'iz.. Hüsrân! Bu kıyameti koparmak isteyenlere..

Ne yapmalıyız?

Ahvâl-i hazıranın ehemmiyet ve nezâket-i fevkâ'l-âdesi vâzıhen gösteriyor ki vatanını seven her Osmanlı şimdi kalbinde en derin intikam cehennemleri yanarken sükûn ve selâmet fikrini muhâfazayı, kavânin ve evâmir-i hükûmete son derecede sadâkat ve itâ'at göstermeyi, hak ve fazilet-i milliye ahkâmına tamamen ri'âyet etmeyi, mâlen, bedenen hükumete zahir ve mu'in olmayı bir mecbûriyet-i vicdâniye adeder. Şunun hilâfında hareket şu zamanda vatana karşı en büyük bir ihânet demek olur ki bunun mes'ûliyet-i maddiye ve maneviyesi vâreste-i kayd ve izâhtır.

Bu muntazam vaz'iyet alındıktan sonra şerâ'it-i hazıra dâ'iresinde düşmana vurulacak darbelerin en mühim ve mü'essirinin tatbikine kemal-i sükûnet ve ehemmiyetle başlamaktır ki buda düşmanımızın memleketimizdeki ticâretine ilk ve son darbeyi indirmek İtalya ticaretini mahv etmektir. İtalya mahsûlât ve ma'mûlâtının piyasamızda sûret-i kat'iyede yer bulmamasına, alınıp satılmamasına, gerek dahilde

gerek hariçte İtalya ticaret haneleriyle hiçbir mu'amelede bulunmamaya, İtalya fabrikalarına ve mü'essesât-ı ticariye ve maliyesine karşı ta'ahhüdâtımız varsa bu ta'ahhüdât ve te'diyâtı hal-i kable'l-harbin avdetine ve hükûmetçe serd olunacak sâ'ir tekâlifin onlarca kabulüne kadar- sûret-i mutlakada te'hir etmeye, memâlik-i Osmaniye'de bulunan İtalya ticârethanelerine aynı surette te'diyâtta bulunmamaya, son derecede dikkat ve i'tinâ etmelidir. Vatanımızda yaşayan elli bin kadar İtalyan'ın dahi hemen tard edilmesini hükûmetin himmet ve vazife perverliğinden ümid ve temenni etmekte hakkımızdır. İtalya bankalarında bulunan servetlerimizi tamamen geri çekmek ve İtalya hükûmet ve mü'essesâtına â'id tahvilâtı elden çıkarmak husûsuda unutulmamalıdır.

Dahilde İtalya'nın menâfi-i azime-i iktisadiyesine bu darbe-i muhlikeyi kemâl-i intizâm ve sebât ile indirmekle beraber hâricende teşvikâtta bulunulmalı ve hatta birçok vesâ'ite baş vurarak bi'l-nefs-i Avrupa'da bile İtalya ticareti aleyhine propaganda çalışmalıdır. Bu kahhar darbeler altında İtalya'ya ne muhlik cerihalar açacağımızı, ne müthiş buhrânlar ihzâr edeceğimiz herkes takdir etmekte olduğu için daha ziyâde tatvil-i makâle lüzûm görmem. Elverir ki bir intizâm ve sebât-ı tam ile hareket edilsin.

Trablusgarb'te mahsûr kalan kardeşlerimizin tehvin-i ihtiyaçlarına çalışmak ve bu hususta hükûmete mu'âvenet-i nakdiye ve fi'iliyede bulunmak bi't tabi' en mukaddes vazifelerimizden birini teşkil eder. Bu yolda hayatını bile feda edecek kahraman ve hamiyet-perver vatandaşlarımızın adedi sayılamayacak kadar çok olduğunu yakın vakitte bütün dünya kemal-i hayretle görecektir. Biz bu müstesnâ fedâkarlıkların icrâ edileceğine kaviyyen eminiz.

Kabine ve Meclis-i Mebûsân

Hakkı Paşa-ma'lûm olduğu vechile- Eylül'ün 16. Cuma günü gecesi istifasını vererek işten- fakat ma'at-te'essüf pek güç!- çekildi. Arnavudluk, Horan, Yemen ve Maleysiya vukû'atı gibi hemen yekdiğerini ta'kiben zuhûr ederek birçok keşmekeşleri mucib olan hâdisât-ı mü'essifenin bâr-ı mes'uliyetini yüklenen Hakkı Paşa kâbinesi meşrûtiyet içinde bir devr-i fetret temsil etmekten başka bir şeye muvafak olamamıştır, denilebilir.

Gavâ'il-i dahiliyeyi vakt ve zamanıyla his ve keşf ile tedâbir-i mâni'a ve lazıme ittihâz edememek, hâricen devletin nüfuz ve menâfi'ini muhâfazadan sarf-ı nazar bugün

vatanın ma'rûz kaldığı tecâvüz ve tehlikelere karşı bu kadar denive şâyân-ı hayret bir gaflet göstermiş olmak gibi tavsifinden aciz kaldığımız bir hâl ve vaz'iyet bu kâbineyi muvâcehe-i millet ve tarihte ebediyen mes'ûl bırakacaktır.

İstikbâl bütün bu mes'uliyetleri ta'yin edecektir. Şimdi bunlarla uğraşacak zamanda değiliz, fakat şu kadarını istitrâd kabilinden olarak söyleyelim ki takriben bundan bir buçuk ay evvel Kadıköy vapurunda tesâdüf ettiğim rüfekâdan biri ahvâlin gayr-i müsâ'id bir surette ceryân etmekte olduğundan ve sâ'ir birçok garâ'ibten bahsettikten sonra:

– Bilirmisiniz, diyordu, artık kanâ'at ediyorum ki bu memleketi, bu halkı ancak kahr ve kuvvetle idâre etmek mümkündür. Başka sûretle olmak ihtimâli yok! Hayretler içinde kaldım; bu kadar hürriyet-perver bildiğim bir zât nasıl oluyor da böyle bir kanâ'ata teslim-i inân etmek mecbûriyeti altında kalıyordu! Bu hayretimi ketm etmeyerek sordum:

– Pekala.. dedim, kahr ve kuvvetle idâre edilecek bir memleketten, o memleketin halkından ne bekleyebilirsiniz? Bugün kuvvet ile ezmek, râm etmek istediğin halk, yarın, oda kahr ve kuvvetle mukâbele eder, herşey alt üst . 10 Temmuz inkılâbından evvel ki tarz-ı idâreyi düşününüz: Yüzbinlerce hafiyeler, milyonlarca liralar, hâtır ve hayale gelmez entrikalarla dönen ve nihâyet kahr ve kuvvetle idâre edilen o hükûmetin âkibeti şâyân-ı ibret değil midir? Fikriniz aşağı, yukarı bir nev'i irticâ'dır!.

– Hayır, dedi, o mutlakiyet.. halbuki ben ondan bahsetmiyorum. Biz bir idâre-i meşrûtaya mâlikiz; fakat Avrupa'daki aynı esâsât-ı meşrûtiyeti burada tamamen tatbik mümkün değildir. Şu muhiti düşününüz. Bu halkın ahvâl-i rûhiye ve ictimâ'iyesini nazar-ı dikkate alınız: Sizde bunun bir hakikat olduğunu teslim edeceksiniz..

– Azizim, dedim. Ahvâl-i rûhiye ve ictimâ'iye mes'elesi pek uzun ve müşkil mübâhesâta lüzum gösterir, fakat hassaten şunu arz edeyim ki ya mutlakiyet var ya meşrûtiyet var, bunun ikisi ortası olamaz, ve olmamalıdır. İkisi ortası bulunmak istenilince avâkibinede muntazır olmak lazım gelir, fikrinize iştirâk edemem, meşrutiyetin tamamen adilâne bir surette tatbik edilmesine taraftarım

ve ancak bu âdil tarz-ı idâre ile memleketi tahlis edebileceğimize bütün kuvvet-i kalbimle imân edenlerdenim.

Bu mübâhesemiz henüz hitâm bulmuştu ki vapur bizi Kadıköy'e getirmişti. Binâ'en-aleyh başka birgün görüşülmek temennisiyle ayrıldık. Kahr ve kuvvet! Bunu ne kadar zamandan beri işitiyoruz?!. Bu Hakkı Paşa kâbinesinin yegâne alâmet-i mümeyyizesidir. Fakat değil, fakat daha müthiş... Harici bir kuvvetin altında ezildi, gitti!.. sonra? İleri gitmek, vatanı inkirâzdan kurtarmak için meşrûtiyete bütün ruhumuzla, bütün mevcûdiyetimizle sarılmaktan ve onu her türlü halelden vikâye etmekten başka çaremiz yoktur. Halbuki Hakkı Paşa kâbinesi bu esâstan ne kadar uzaklaşmıştı! Küçük bir misâli müşterilerimizden biri iki, üç aydan beri borcunu tesviye etmemeye başlamıştı. Halbuki bu zat her ay muntazaman bi'z-zât gelir, tediyâtını ifa ederdi. Binâ'en-aleyh birkaç gün evvel posta ile matbû' bir ihbârname göndererek ihtâr-ı keyfiyet ettim. İki gün sonra ihbârnâmeyi muhtevi zarf postadan i'âde olundu, zarfın üzerinde bir şerh, "mûma-ileyhin mezkûrhâneden çıktığını" gösteriyor ve sonradan kenara ilâve edilmiş diğer bir şerhde (mütekâ'id Binbaşı.. Bey'in Midilli'de ikâmete me'mûr olduğu mervidir) tarzında garib bir ifade ile hikâye-i hâl ediyordu! Bu zâtın husûsiyet-i ahvâline bi't-tabî vâkıf olmadığım için hakkında hiç bir şey söyleyemem. Fakat idâre edilen bir yerde (ikâmete me'mûr) ibâresini bir zarf üzerinde yazılmış görmek fenâ bir ye'is tevellüd ediyor bazı tanıdığım zevâttan sordum. Hakkı Paşa kabinesi erkânından bir iki zât aleyhinde fevkâ'l-âde galiz bazı tehdidât ve tecâvüzât-ı lisâniyede bulunmuş, idâreten nefy etmişler! Bunun ne dereceye kadar sahih, ne dereceye kadar haklı haksız olduğunu bilemez isem de bildiğim bir şey varsa oda bu gibi fevkâ'l-kânun ibârelerin meşrutiyetle hiçbir zaman te'lif-i kabûl edemeyeceğidir.

Hakkı Paşa kabinesinin tatbik ettiğim bu mu'avvec tarz-ı idârenin avâkibini şimdi milletin hey'et-i umûmiyesi çekiyor, fakat yalnız Hakkı Paşa'yı mes'ul tutmak mugayyir-i insâf bir harekettir; Hakkı Paşa kabinesi idâre-i umûr edebilmek selâhiyet ve kuvvetini nereden alıyordu? Buna verilecek cevab" Meclis-i Mebûsan'dan" değil midir?

Evet! Kemâl-i ciddiyet ve cesâretle i'tirâf etmelidir ki bu üç senelik vekâyi'in icâb ettireceği mes'uliyet-i vicdâniyenin büyük bir kısmı Meclis-i Mebûsân'a, muhterem mebûslarımıza â'iddir. Mebûslarımızın hemen kısm-ı a'zamı günümüzü gün edelim, akşam oldu mu? Politikasıyla âtılâne bir hayat yaşadılar, millet için pek kıymettar

evkât-ı mesâ'inin kısm-ı a'zamı bisûd münâkaşalar, dedikodularla geçti, hebâ oldu, gitti! Ne muvâfiklar, ne muhâlifler, ne bi-taraflar, hiç biri vatana lâyık olduğu hürmet ve tekrimi gösteremediler. Bunun için delâ'il ve vesâ'ik istemez. Çünkü artık vâzıh, acı bir hakikat beynimizi yakıyor.. Mütenebbih olmuş isek yine kendimizi mes'ûd addedebiliriz.

Hakkı Paşa'nın isti'fâsını mebni makam-ı sadâret sekizinci defa olarak Said Paşa'ya tevcih buyuruldu. Ancak nâkıs bir surette teşkiline muvaffakiyet hâsıl olan Said Paşa kâbinesinin bugün milletin intizâr ettiği, kemâl-i ısrarla intizâr ettiği kâbine olduğu meşkûk gibidir. Said Paşa kâbinesi mevki'ini muhâfaza edemeyecek gibi görünüyor, yeni bir emr-i vâki' karşısında isti'fâ etmek mecbûriyetinde kalmak ıztırâbını bekleyeceklerini ümid etmek Sadrazam Paşa hazretlerinin hasâfet ve kiyâsetleriyle kâbil-i te'lif olmadığı içün müşârun-ileyhin Meclis-i Mebûsân'ın küşâdını müte'âkib isti'fâ edeceklerini ve belki yine kâbine teşkiline me'mûr buyurulacaklarını ümid edebiliriz.

Fakat sadâret gerek yine Said Paşa'ya, gerek musırren deverân ettiği vecihle Kamil Paşa'ya, ve gerek Hüseyin Hilmi Paşa'ya tevcih buyurulsun iş görebilecek bir kâbine meclis-i mebûsân'da müsâ'id bir kuvvet ve zemin bulabilecek mi? İşte bu pek meşkûktur!

Binâ'en-aleyh meclis devre-i içtimâ'iyesini hitâma erdiremeden ta'til edilerek yeniden intihâbât icrâsına mecbûriyet görüleceği muhtemeldir.

Hissiyât ve temâyülât-ı şahsiyeyi, partizanlık ihtirâsatı, hiç olmazsa vatanın şu hatır-nâk önünde, bir tarafa bırakılarak bütün mebûslarımız tarafından saf ve samimi bir arzuyu itilâf, vatana lâyık olduğu büyük bir hürmet ve tekrim gösterilmek suretiyle her firka kendi amâlini bir müddet-i muvakkata için terk eder ve şu suretle millete numune'i ittihat ve ittifâk olursa meclis, millete karşı büyük bir vazife-i vataniye ifâ etmiş olacağına emin olabiliyor.. Ve ancak bu şerâ'it dâ'iresinde vatan-ı mukaddesi bu pür-mehâlik uçurumdan kurtarabilir.

Ve illâ fillâ

23 Eylül 327

Ubeydullah ESAD

ZAFERDEN ZAFERE

Bundan bir ay kadar evvel İtalya korsanlarının Trablus'a vâki' olan vahşiyâne hücumlarının amik-i ruhumda hâsıl ettiği gayz ve nefretle bu ukûr-ı hücûmun suret-i vukû' ve hudûsunu ve bazı mutâla'atımı telhis eder bir makâle yazmak içün – kalemi elime aldığım dakikada dimağımda büyük bir hüzn ve ye'is dalgalanıyor, milletin ma'ruz olduğu binlerce tehlikelerin ihtimâl-i tahakkuku havfiyle kalbim elim bir ıztırab içinde çırpınıyordu.

Mâder-i vatandan binlerce fersah mesâfede, her türlü vesâ'it-i müdâfaadan mahrûm bir vilâyetimiz hemen âni bir darbe-i üdvân altında ezilir, giderken, i'tirâf etmeliyim ki, bu mukaddes cüz-i vatanı tahlis edecek kuvâ ve avâmilin hemen hemen hiç bir derecesinde bulunduğunu görerek âdetâ bir ye'is-i mutlak içinde bulunuyor idim. Düşünüyorum ki, Trablusgarb gibi koskoca bir hittenin emir-i müdâfa'a ve muhâfazası yolunda üç, dört bin asker ne yapabilecekti? Kafi miktarda eslihadan, cebhâneden, erzâktan mahrûm bildiğimiz bu bir avuç kahraman şüphesiz bu hâ'in ve sefil düşmanla boğuşacak, bire kalıncaya kadar mukâvemet ederek Osmanlılığın tarihi ve ebedi şeref ve nâmusuna hiçbir leke kondurmayacaktı.

Fakat... bu kâfi miydi? Şeref ve nâmûsumuzla beraber tamamiyet-i mülkiyemizin de her türlü halel ve inhilâlden beri ve mahfûz kalması ve bundan mâ'ada, tecâvüz eden düşmanında makhûr ve müzmehil edilmesi icâb etmekteydi. Bu emel ve temennini sâha-i hakikatte fi'ilen ru-nümûn olabilmesi için ise birçok şerâ'itin vücûdu tahte'z-zeminde bulunuyordu ki bu şerâ'itin kısm-ı a'zamını görememekte fena bir ye's tevlid ediyordu. Evet, Trablus'ta bir avuç asker ve onlara mu'in olacak birçok Arab kardeşlerimiz vardı. Şüphesiz, vatanı düşmanın pay-ı istilâsı altında bırakmamak için onlarda fedâyı hayat etmekten çekinmeyecet idiler. Fakat, acaba muntazım, her türlü levâzım ve techizâtı- bizim gafletlerimizin azimet ve kesreti derecesinde – senelerden beri baligan mâ-baliğ ihzâr edilmiş olan bir düşman ordusu karşısında bu gayr-i muntazam kuvvetler, vatana karşı borçlu oldukları vazifeyi bi-hakkın ifâya muvaffak olabilecekler miydi? Bu bir ay evvel kalbimde bir nokta-i hüzn ve tereddüd teşkil ediyordu. Sâhilde hiçbir nokta-i ümid göremiyor idim. Düşmanın ancak, dahilde büyük

bir meydan muharebesi neticesinde mağlûb edileceğini düşünerek müteselli olabiliyordum ve zan ederim, herkeste bu ümit ile müteselli olmakta idi.

Halbuki, şimdi şu dakikada bu mutâla'alarımızda ne kadar yanlışmış, o ye'slerde ne kadar haksız bulunmuş olduğumuzu anlayarak, Osmanlılığın feyz ve ulviyeti önünde ruhlarımız, hürmet ve ta'zim ile, secdeler ediyor...

Küstah bir tavır ve vaz'iyetle Trablus'a atılan düşmanlarımız bu hitta-i vasi'ayı kendileri için bir (arz-ı mev'ûd) ad etmişler ve orayı harb ve cidâlı tehlikesinden âri bir (meşiyet-i askeriye) ile hemen zabt edivereceklerine inanmışlardı. Bu müskir ve fakat bâtıl hayal, şimdi Osmanlılar'ın şilşir-i celâdet ve hamâseti önünde, Trablus sâhillerinde, lerzân ve hirâsen mahv ve müzmahil oluyor!

Düşmanlarımız her gün yeni bir hezimet ve hüsrân ile makhûr olurken Osmanlılar zaferden zafere geçiyor; hakkın galebesini bütün cihân-ı medeniyete(!) tekrar i'lân ediyor. Var olan bu âli ve necib Osmanlılık!

Korsanlar, zırhlıların büyük topları altında Trablus, Derne, Hums, Tobruk şehirlerini işgâl etmekle bütün Trablusgarb'ın işgal edilmiş olduğunu zan etmişler, en çılgın meserretlere boğulmuşlardı. Bütün dünyayı velveleye verdiler, şân ve zaferlerini! Tebcil edebilecek kelimeler bulamadılar; o kadar ki Osmanlılar için âdetâ bir merhamet hissiyle mütehassis olduklarını istihzâkârâne bir surette lafzen i'lân etmekten bile çekinmediler.. Zavallı gâfiller!... Bu şakiler, bu hâm hülyâlarla meşgûl olurken beride Afrika'nın hemen her tarafında âlem-i İslâm başını kaldırıyor, bu asla davet edilmeyen zâ'irin sebeb-i vürûdunu öğrenir öğrenmez, binlerce, yüz binlerce Müslümanlar asker kardeşlerine mu'âvenete şitâb ediyorlar. Bir berk-i hatıf sûr'atiyle her taraftan akın akın gelen bu mücâhidin-i İslâm bugün ma'lûm bulunan birkaç noktada ictimâ' ediyor, vatanın emr-i müdâfa'a ve muhâfazasını istikmal ile uğraşıyorlar. Bingazi, Hums, Trablus önlerinde Türk ve Araplardan müteşekkil Osmanlı ordusu ilk sille-i tedib ve tenkili düşmanın o sefil çehresine indirdi, Derne'deki hezimet-i kahkariye şüphesiz şu birkaç gün zarfında Trablus'ta, Bingazi'de, Hums'da da tecelli edecek İtalyanların pâyı-mülevvisi bu mukaddes topraklardan tamamen kal' ve teb'id edilecektir.

Trablus'un ıssız ovaları şimdi İslâmlık ve Osmanlılığın hamiyet veşehâmeti gösterir bir meşher hâlini aldı. Bütün kmabâ'il-i urban mukaddes vatanlarına vâki' olan tecâvüzü kahr ve tenkil etmek için fevc fevc orduyu Osmaniye iltihak ediyorlar. İnsanın

gözlerinden sürûr ve saâdet yaşları akıtacak derecede büyük bir ittihâd ve fedâkârlık nümûnesi her tarafta görülüyor.

Düşmanlar, Afrika'nın bir tarafında hiç ümid etmedikleri büyük fedâkâr bir kuvvetin topraktan çıkar, semâdan dökülürcesine hemen teşekkül edi vermiş olduğunu ve bu kuvvetin mütemâdiyen büyüyerek, şişerek muhib bir kitle hâline geldiğini görünce şaşaladılar; kendilerini toplamak istedikçe sükût ettiler, bütün dünyanın hakkagû nazarları önünde dünkü muzaffer! İtalya bugün, ma'nen olduğu kadar, maddetende mağlûb ad olunmaktadır. Ne kadar büyük bir hamiyet-i vataniye ile mücehhez olduğunu bi'l-fi'il isbat etmiş olan Bingazi mebûsu Yusuf Şitvan Bey, Bingazi'de mehib bir kuvvetin merkez-i iltimâ'ında fedâkâr arkadaşlarıyla beraber düşmanın o sefil çehresine bir darbe indirirken, Trablus şehrini muvakkaten tahliye ederek tertibat-ı lazıme ahz etmek için geri çekilmiş olan kuvâ-yı Osmaniye'de büyük (Neş'et'in) kumandası altında tecâvüze başlamış, düşmanı makhûr ve müzmahil Trablus surları dahiline kadar kovalamıştır. Şehrin etrafındaki bütün istihkâmat istirdâd edilmiş nefs-i şehrin istirdâdıda hemen hemen kuve-i karibeye gelmiştir.

Trablus müsâdemâtında askerlerimizin, urbanın ibrâz etmiş oldukları cesaret ve fedâkârlık, tarih-i Osmaniye'de yeni ve mü'ebbed bir sahife-i şan ve şeref daha açıyor.

Bütün bu muvaffakiyetler cihâna gösterdi ki Osmanlılar'la uğraşmak, onların hak ve istiklâline dokunmak büyük tehlikeleri müstelzim büyük ve mecnûnâne bir cür'etten başka bir şey değil.. Osmanlılık, zelil ve hakir, boynunu eğmekten ise şeref ve haysiyetini muhâfaza ederek bütün Avrupa'yı da iknâ'a çalışan İtalya son bir ay zarfında yediği darbelerle o kadar sarsıldı ki artık ne yapacağını ta'yin edemiyor. Karşısında vuruşmak için hazır ve müheyya duran kuvvetin üzerine atılmaya cesâret edemiyor, bu suretle bütün dünyaya karşı rezil ve rüsvâ olduğunu görüyor ve bunun acısını zavalı, âciz kadınları, ma'sum ve bi-günah çocukları Trablus'ta boğazlamakla çıkarmaya çalışıyor! Bu alçaklar bir hafta zarfında Trablus şehrinde kadın-erkek, çoluk-çocuk 4.000 fazla ahâli-i İslâmiyeyi kılınçtan geçirdi. Avrupa'nın yirminci asır medeniyeti, bu elim e feci' sahne-i cinâyet ve mezâlimin önünde sükûnet ve la-kaydisini muhâfaza ettikçe, daha çok alçalacak, hakkın, insâniyetin, fezâ'il-i beşeriyenin kuru bir laftan başka bir şey olmadığı tekrar tahakkuk edecektir.

Memleketimizde binlerce İtalyanlar her türlü havf ve tehlikeden masûn bir halde, rahat ve huzur içinde yaşarlar iken Trablus'a refâh ve medeniyet götürdüğünü iddi'â eden bu alçaklar, medeniyetlerinin bedbaht ve âciz insanları koyun boğazlarcasına kesmekten, insanlığı tezlil etmekten ibâret olduğunu gösterdiler.. Vahşi(!) Osmanlılar'la medeni(!) İtalya'yı temsil eden bu iki manzarada ki hakikati cihân ne vakit takdir eder ve eser-i takdirini bi'l-fi'il gösterirse medeni bir asırda insanlar arasında yaşadığımıza kanâ'at edebiliriz... En zâlim ve gaddâr işkenceler, en gayr-i kabil-i tahammül tahkir ve tezliller altında inleyen ve mahv olan binlerce Araplar'ın hakk-ı hayatı, hakk-ı nâmusunu, bizimle beraber eğer medeni Avrupa'da düşünmez ve hesab sormazsa bir İslâmlar beşeriyet-i hazıranın sefâlet-i ruh ve vicdânına acır ve meşrû' intikâmımızı almak için müterakib fırsat olmayı bir vazife biliriz. Bu şâyan-ı nefret ve la'net mezâlim câ-be-câ icrâ edilirken Avrupa'nın bazı memleketlerinde ve ale'l-husûs İngiltere'de feryâd ve şikâyet sesleri yükseldi. İnsanlığın ve medeniyetin hak ve şerefini tezlil eden ve Neronlar'a rahmet okutacak derecede feci' bir felâket sahnesi gösteren bu vahşet ve iftirâs birçok taraflardan protesto edildi. Birçok gazeteler vazife-i insâniyeti takdir ederek makâleler neşr ettiler. Ve hâlâ ediyorlar. Fakat yalnız sözle adl ve hakkın hıfz-ı vesâyeti mümkün olsa idi bütün bu mezâlim ve i'tisâfâtın imkân-ı tahakkukunu tasavvür edebilmek bile feci' bir hayal add olunurdu.

Vâ-esefâ ki beşeriyet henüz demir ve kurşunun himâyesi olmadan adl ve hakkın intişâr ve tevzi'ini te'min edecek kadar yükselmemiş, incelmemiştir. Biz bu noktayı düşünerek Avrupa medeniyetini değil, fakat Avrupa'da şeref ve ulviyet-i insaniyeyi takdir etmiş olan kimseleri hak ve insaniyetin zahiri bilmek, hak ve insâniyetin bi'l-fi'il müdâfi-i görmek isteriz! Ve ancak bu sûretle yirminci asırda icrâ ve tatbik edilen bu zulümlere bu i'tisâflara karşı bir parça müteselli olabiliriz....

Binlerce ma'sûm ve bir günâh mağdûrların vaveylâyı istimdât ve şikâyeti vicdân-ı insâniyeti çâk ve çâk ederken biz Avrupa'dan hafif bir enin-ı ıztırâb duyabilmek için vakf-ı simâh etmeyi asrın ruh-ı insâniyet ve medeniyetini lekedâr edecek bir sukût adederiz. İsteriz ki âlem-i insaniyetin yükselecek velvele-i ızdırâb ve şikâyeti insâniyet düşmanlarının toplarını, tüfenklerini tıkasın ve bugün hakiki bir mezellet ve sefâlet içinde sürünerek inleyerek ölmeye, mahv olmaya mahkûm binlerce bedbaht ve ma'sûm insanları bir hevâyı ümid ve teselli ile sarsın.

Ve bizimle beraber uğraşarak onlara hakk-ı hayatını, hakk-ı nâmûsunu te'min etsin. Söz istemiyoruz, merhamet dilenmiyoruz; ancak insan olanları vazife başında görmek istiyoruz.

Tecâvüz vaz'iyetinden tedâfü' bir vaz'iyete geçmeye mecbûr olan İtalya yeni bir emr-i vâki' yapmak ve bu suretle âlemi tesevvüşât-ı azime zuhûrundan tahzir ve Trablus'u mal edinmek hülyasıyla Trablus ve Bingazi'yi ilhâk etmek gibi cidden şâyân-ı istihzâ ve tebessüm bir işgüzârlık daha yapıyor. İlhâk kelimesi eğer bi'l-fi'il bir kuvveti ha'iz ise bunun isbât edilmesi icâb eder. Yoksa kal'a duvarları arasında, mağlûb ve mütehayyir, kuve-i ma'neviyesi kâmilen mahv olarak sıkışıp kalmış bir sürü hayvan derekesine düşmüş sefil ve âciz askerler zırhlılarının top menzillerinden hârice çıkamaz, titrer dururken Trablus kıt'asını "ilhâk" kelimesiyle kazanabileceğine İtalya hükümeti eğer cidden kâni' ise kralından çöpçüsüne kadar bunların âlây mecnûn olduklarına imân etmek icâb ediyor.

Yok öyle değil de ahâli-i İslâmiye hakkında revâ gördükleri hâ'inâne, zâlimâne i'tisâfları bir meşrû'iyet perdesi altında icrâ etmek için bir hakk-ı kânûnu kazanmak fikriyle "ilhâk" kelimesi kullanılıyorsa vicdân-ı insâniyetin kelime oyuncaklarıyla aldatılamayacağını fehim ve derk etmeleri lazım. Bi'l-fi'il üzerinde te'sis-i hâkimiyet edilemeyen bir memleket lafzen ilhâk edilemez; bunun hukûk ve te'âmül noktasından hiçbir ehemmiyet ve kıymeti olamaz. "İlhâk"lafz-ı muhayyeliyle Trablus mücâhidin-i İslâmiyesi üzerinde bir te'sir ikâ' edebileceğine İtalya eğer inanıyorsa biz, ilhâk kelimesi kadar bu inanışa da gülmekten, ve bu zavallı korsanların hamâket ve belâhetine karşı mütebessimâne dudaklarımızı bükmekten kendimizi alamayız!

Daha şimdiye kadar 200 milyon frank, binlerce asker sarf ederek ancak kendisini muhâsara ettirmek muvaffakiyetini kazanan! İtalya'nın şeci' orduları Kral Manuel (veled-i) Umberto cenâblarının bu emrü'l-hâkirânâsini hiçbir zaman te'yid edemeyecek, nihâyetü'l-emr Trablus sâhillerinden Bahr-i sefide dökülecekler dir. İlhâkın ma'nâsı, ma'nâyı hakikisi asıl çırpınan bir kıt'anın orta yerinde bu kadar hülya-perver ve mecnûn bir millet ve hükûmet hâlâ idâme-i mevcûdiyet edebiliyor. Fakat hâl dâ'ima istikbâlin mürebbisidir. Şi'ir ve hayal ile yaşayan eşhâs-ı münferide içün hayat ve muvaffakiyet nasıl renk-âmiz bir serapişe milletler ve hükûmetler içinde aynen öyledir. Hatta yalnız

bu hakikat bile bizi müteselli ve ümidvâr edebilir.. Yalnız, biraz daha sabır, biraz daha sebât!

Trablusgarb muhârebesi birçok fecâyi'iyle beraber aynı zamanda âlem-i İslâm için pek mühim ve mühim olduğu kadar da kıymetli bazı hakâyık ve hâdisâtın tezâhürüne vesile teşkil etmiş olduğundan, menâfi-i hayatiyemize hizmet etmiştir. Denilebilir. Ölmüş, çürümüş, bütün eczâ ve anâsır-ı mevcûdiyeti yekdiğerinden ayrılmış zan edilen âlem-i İslâm harbin i'lânını müte'âkib aynı his ve emelle müteharrik bir kitle-i müttehide halinde bulunduğunu bi'l-fi'il göstermiş ve bütün dünyayı hayret ve heyecan içinde bırakmıştır. Mısır'da, Tunus'ta, Cezayir'de, Hindistan'da ve sâ'ir aktâr-ı İslâmiye de sâkin bütün din kardeşlerimizin bi-hakkın izhâr ettiği te'sir ve heyecân beyne'l-İslâm terakkiyat-ı fikriyenin bir sür'at-i barika ile intişâr etmekte olduğuna en celi bir bürhandır.

Bi'l-hassa Mısır'daki vatandaşlarımızın Osmanlılık hakkında ibrâz ettikleri his ve muâvenet-i vatanperverâne cidden minnet ve şükran ile telakki edilecek derecelere vâsıl olmuştur. El-yevm meydan-ı harbde birçok Mısırlı hamiyetmendan bi'l-fi'il ifâyı hidmet etmekte oldukları gibi buna muvaffak olamayanlarda Malen mu'âvnetette bulunulmaktadırlar. Biz bu vatan-perverâne ve insâniyet-kârane harekâtı tebcil ve takdis ile mübâhi ve âlem-i İslâm'ın intibâh ve teyakkuzu ile müteselli olmaktayız. Makâleme şurada hitâm verirken Trablus vahâlarında vatanın, milletin, İslâmiyetin hukûk ve nâmusunu müdâfa'a içün uğraşan, isâr-ı hayat eden fedâkârânın, mücâhidin-i muhteremenin muvaffakiyetini temenni ve bu kitle-i hamiyetle beraber, bütün mevcûdiyetlerini Osmanlılığın fevz ve zaferine hasreden Neş'et, Fethi, Enver, Yusuf Şetvân gibi birçok rü'esâyı mücâhidini, vatanın bu hakiki evladlarını da şükran ve minnetle tebcil ederim.

Ayastefanos, 26 Teşrin-i evvel 1327

Ubeydullah ESAD

ALEMDÂR MUSTAFA PAŞA

Tulu'uyla gurûbu arasında hemen pek az bir fasıla olduğu hâlde Osmanlı tarihinin birkaç büyük sahifesine pek mühim bir zemin-i ulviyet ve mehâbet ihzâr etmiş olan

Alemdâr'ın renkli bir resmini bu nüshamızla neşre muvaffak olduğumuz için bu vatanperver ve büyük inkılâpçının hayat-ı sergüzeştine dâ'ir birkaç sahife bulundurmayı muvâfik gördük.

Alemdar başlı başına bir tarih-i inkılâb vücuda getirmiş bir ateş-pare-i celâdet olduğu için kalem onun hutût-ı ef'âl ve efkârını çizerken acz ve tereddüdden kurtulamıyor, titriyor...

Alemdar.. muhib bir simâ, zulumat ile nurun tesâdümünden çıkan bir barikadır ki nâm-ı ulviyeti yâd edildikçe insanın ruh ve vicdânı hürmet ve ta'zim ile eğilmeye mecbûr oluyor.

1221 tarihinde Sultan Selim-i Sâlis, bu genç ve âdil hükümdâr Kabakçı Mustafa'nın çıkardığı ateş-i fitne ve ihtilâl üzerine taht-ı saltanatı Mustafa'yı Rabi'a terk ediyor, teceddüd ve terakkiye doğru atılan hatvelerde bu sarsar-ı gayz ve ihtirâs önünde kırılıyordu. Şeyhülislam Ataullah Efendi, Kaimmakam Musa Paşa gibi edâniyenin baziçe-i hevesâtı olan koskoca Osmanlı İmparatorluğu inkiraz ve uçurumlarına doğru müthiş bir süratle yuvarlanırken vatanın bir köşesinde, birkaç hamiyetli, vatan-perver kimseler âkibeti görüyorlar, Alemdar-ı dâ'ire-i mahremiyetlerine çekerek hakikati, bütün fecâyi' ve ısrârıyla anlatıyorlardı. Bunun üzerine Alemdar'ın kalb ve vicdânı vazifesini görüyor.. Bu mürşidler tarihin unutulmaz simâları: Rusçuk yârânı, Ramizler, Galibler, Behiçler, Refikler, Tahsinler..

Alemdar pek güzel intihâb edilmişti. Avrupa-yi Osmaniye'de, bu kargaşalık devrinde, merkezi hiçe sayan Tepedelenli Ali Paşa, İbrahim Paşa gibi mütegallibelerin nüfûs ve kuvvetini gölgede bırakacak bir mevcûdiyet ile Alemdar Tuna yalısı cihetlerinde nim-müstakil bir hâlde hükümrân bulunmakta idi. Hükûmet-i merkeziyenin evâmirine zâhiren muti' ve münkâd görünüyor, fakat hakikatte bir istiklâl-i tam dâ'iresinde icrâyı hükm etmekten kendini men'edecek hiçbir kuvvet bulunmuyordu. Memleketin her tarafi bir anarşi içinde yuvarlanır, Rusya orduları Bender ve Hotin kal'alarını istilâ ile inkırâzımıza doğru yürür, asrın iki büyük dâhisi taksimimiz müzâkerâtıyla meşgûl olurken ihtirâs ve menfa'at her tarafta nefret-engiz vak'alar icâd ediyor, itilâf ve ittihâd hisleri yerine nifâk ve şikâk gürültüleri simâh-ı hamiyet-mendâni rencide ediyordu.

Ordumuzun âtıl ve lakayd vaz'iyeti Alemdar'ın ordugâhtan çekilmesini mucib oldu, müthiş bir ahlâksızlık bütün orduyu istilâ etmiş ve bu büyük kumandanda nefret ve istikrâhla tavsif edilebilecek bir hisle askerini alarak memleketine avdet etmekte muztar kalmış idi.

Ruslar'ın muntazam kuva-yı askeriyesine karşı bir şey yapamayan yeniçeri bozuntuları, Selim-i Sâlis'in evâhir-i saltanatında bir ihtilâl neticesinde ilgâsına mecbûriyet hissedilen Nizâm-ı Cedid-i tekrar ihyâ etmek için tahammül edilmez bir arzu ile Alemdar'ı meşgûl ve mütehassis ediyor, ve bundan başka çâre-i selâmet görmüyordu. Çünkü Alemdar, o istiklâl içinde vatan muhabbetinden, vatan hissinden bir dakika bile tecerrüd etmemiş dâ'imâ, vatanın, milletin feyz ve i'tilâsı emelini ta'kib etmiştir.

Sultan Selim gibi bir nâdire-i hilkatin bütün meziyât ve ma'âliyâtını hürmetle takdir eden Alemdar bu genç ve asil ruhlu padişaha karşı ruhunda derin bir merbûtiyet hissediyor ve onu tekrar taht-ı saltanata getirmek için fedâkarlık göstermenin icâb-ı hamiyetten olduğuna kana'at ediyordu. Bu kanâ'atın husûlunde Rusçuk yaranının tesir-i azimi olduğu gibi bu ulvi fikr ve kanâ'atini sâhâ'i tatbike vaz' için Alemdar'ın gösterdiği sabırsızlıkları da onların selâmet ve dikkat-i fikr ve muhâkemesini teskin ederek maksada doğru muntazam bir reviş ile takarrüb imkânını te'min etmişti. Maksadın icrâsı Alemdar'ın kuvvetiyle beraber İstanbul'a gelebilmesine mutevakkıf bulunduğu için saray mahâfilinde Alemdar'ın sadâkat ve ubûdiyetinden, makam-ı saltanata karşı hissettiği hürmet ve takzimden bahsedilerek yegane bir münecci olmak üzere kendisi gösteriliyor, kalben, fikren, Selim-i Sâlis'e merbût bulunan Behic Efendi Sultan Mustafa'ya zâhiri bir meyl ve sadâkat ibrâz etmek sûretiyle bu husûsta büyük bir rol oynuyor, bir zemin-i tehiyye ediyordu.

Nihayet karar veriliyor, Alemdar ma'iyetiyle beraber Edirne'ye geliyor. Edirne'de muştâ-nişin bulunan Sadrazam ve serdâr-ı ekremle görüşüyor. Aralarındaki münâferet ve adâvet-i şedide unutulmuş gibi oluyor. Sadrazam, yârânın pek büyük bir mahâretle girdikleri şebekeye, gâfil ve bi-haber, düşüyor; "mesârif-i zâ'ideden kurtulmak, orduya muktazi levazımı İstanbul'da suhûletle tedârik etmek, ve müzâkerât-ı sulhiyenin neticesine orada intizâr eylemek" muvâfiktır denilerek orduyu hümâyun İstanbul'a müteveccihen hareket ediyor.

Ordunun hareketinden İstanbul'un haberdâr olmaması için tedâbir-i mukteza ittihâz edilmekle beraber Alemdar Kabakcı Mustafa'yı i'dâm için müfreze gönderiyor Rumeli fenerinde âni bir hücûm ile dini cezâyi sezâsını buluyor, kal'a işgâl ediliyor.

Bu müthiş haber İstanbul'da intişâr ediyor, havf ve heyecan baş gösteriyor. Levs ve riyâ içinde yaşayan ve gelen ve müteneffizân ân-ı hesâbın yaklaştığını görerek şaşırıyorlar. Fakat Behiç Efendi'nin pek büyük bir dikkat ve fedâkârlıkla ihzâr etmiş olduğu saray muhiti, Alemdar'ın sadâkat ve ubûdiyetine son derecede kâni' bulunduğu içün vükelâyı teskin ve teselli etmekle meşgûl oluyor. Nihâyet, orduyu hümâyûn Davud Paşa'da rekz-i hiyâm eyliyor. Sultan Mustafa vükelâ ve ma'iyeti halkıyla ziyârete geliyor. An-ı fırsatın hulûl ettiğini gören yârân Sultanın tevkifini Alemdar'a, Sermest ve pür-heyecân, teklif ettikleri hâlde "böyle kahbelikle iş görmek mertliğe yakışmaz" diyor ve avı bilerek kaçırıyor. Bazı mukaddemâttan sonra Arabzâde İzzet Efendi meşihate takin edildiği gibi vaciü'l-izâle bir takım erâzil ve evbâşının tasviye-i hesâbâtına ihtimâm olunuyor. Sadrazam tertibattan haberdâr olunca işi saraya arz ediyor, fakat i'timâd etmiyorlar, gaflet ve ümid gözlerini bürümüştür. An-ı mücâzât-yaklaşmıştır. Yârânın musırrâne talebi üzerine mehib bir kuvvetle Bâb-ı Ali'ye geliyor, sadrazama: "Bre herif mühr-i hümâyûnu ver" diye kükrüyor; sadrazam beyne'l-havf ve'r-ricâ bütün hakikati bir ânda görerek şaşırıyor ve mühr-i hümâyunu teslim ediyor. Şeyhülislam İzzet Efendi bu hareket ordusunun murahhası sıfatıyla yekdiğerini ta'kiben iki defa saraya gönderiliyor, saray, ümitsizlik, havf ve dehşet içinde, karışıyor, Alemdar ordusunun hücûmunu tevkif etmek ve hemen Sultan Selim-i Salis ile Sultan Mahmud'u şehid etmek içün sarayın bütün kapıları örtülüyor. Alemdar bu sahne-i felâkete dahil oluncaya o bedbaht padişah Selim-i Sâlis kevser-i şehâdeti içmiş bulunuyor. Alemdar sevgili padişahının hançerlenmiş na'şı üzerine kapanarak ağlıyor. Tezellüm ediyor.. "Seni bu halde görmek için mi buraya kadar geldim?" diyor.. ne hazin, ne feci' bir manzara Sonra, yerde, bu alkanlar içinde mazlûm ve ma'dûr bi-ruh yatan Selim'in na'şından ayrılıyor.. "aman, Mahmud'a yetişiniz.. kurtarınız" diyor. O dakikada hândân-ı saltanatın yegâne vârisi şehzâde Mahmud dünyalar değin bir sadâkatle mücehhez fedâkâr bir câriyesinin himâyesi sâyesinde dâ'iresinin damında yer bulabiliyor, kurtuluyor, fakat aşığından atılan bir hançer kin ve udvân ile kolundan yaralanmış. Avâkibe muntazır kalıyor. Alemdar'ın makiyeti yetişiyor, bu genç şehzâdeyi, erâzil ve esâfilin dest-i zulm ve kahrından tahlis ediyorlar. Topkapı sarayı

serapa kanla boyanıyor.. Müthiş bir katliâm o deni ve sefil halkın cezasını veriyor. Bu kıyatem-nümûn mukâtele devam ederken Sultan Mahmud ebâ ve ecdâdının taht-ı saltanatına câlis oluyor, ibtidâ imâm-ı evvel Ahmed Efendi resmi bi'ati ifâ ediyor. Alemdar Sultan Mahmud'u tahlis etmekle biraz mütesellidir. Bu tarihi dakikada Osmanlı ülkesi Alemdar'ın kılıcı ucundadır. Ne mehib bir ân. Böyle olmakla beraber Sultan Mahmûd dâ'iresine dahil olurken yanında bulunan Alemdar'a vakûr bir sedâ ile "Lâlâ! Silahlarını çıkar!" diyor. İtâ'at ediyor ve silahlarını veriyor fakat murassa' pala için, "efendim amcanın yâdigârıdır, bunu çıkaramam!" diyor!.

Bütün bu vekâyi' hitâm bulduktan sonra hemen her tarafta bir sükûn ve salâh devresi başlıyor, icâbât-ı hak ve adle ri'âyet edilerek vatanın selâmet ve emniyetini istikmâl için büyük bir gayret ve hamiyetle uğraşılmaya başlanıyor. Fakat, bu devre-i ikbal Alemdar'ın etrafını alan bir alay sefihlerini te'sir-i menhûsiyle dört ay süremeden sönüyor, mahv oluyor.. Alemdar, büyük bir ruhla mücehhez ümmi fakat büyük bir kumandan idi. Na kadar yazık ki o, cehlinin kurbanı oldu, gitti.

Bu azim inkılâbın icrâ ve istihsâline muvaffak olan Alemdâr, az bir müddet zarfında metânet ve ciddiyetine hemen kaybeder gibi oldu, etrafını ihâta eden sefâhet ve atâlete karşı duramadı. Tarih burada ne kadar acı hakikatlerden bahsediyor. İşte bu hakâyık ile berâber mâzi-perest bir gürûh haşerâtın tertib ettiği ihtilâl, 1223 senesi Ramazan'ın yirmi yedinci gecesi, müthiş bir tarraka ile patladı. Alemdar'ın ma'iyyet askerleri Ramazan münâsebetiyle ve te'min-i esbâb-ı ıstırâhatları bahânesiyle evvelce ekâbirin konaklarına dağıtılmış idi. Asiler Bâb-ı Ali'ye hücûm edince bedbaht kumandan müdâfa'a etmek istedi, 11 saat kadar kapandığı mahzende sebât etti. İstanbul surlarını kapıları kapatıldığı için ma'iyyeti imdada gelemedikleri gibi şehir dahilinde bulunanları da gâfil avlanarak birer birer mahv edildi. Nihâyet, Alemdar artık ümid-i necat kalmadığını görünce bu alçak ve deni asilere teslim olmaktan ise şeref ve nâmusu ile ölmeyi tercih etti. Tabancasını barut mahsenine tevcih ve bir parmak darbesi kâfi geldi. Alemdar'ın ruh-ı pür-fütûhu semâya doğru yükselirken na'ş-ı mübâreği yüzlerce asilerin cesedleriyle beraber zemine düştü..

Asiler, Alemdar'ın cesedini sokaklarda sürüklediler, nihâyet Yedikule hâricinde bir çukura attılar. Yirmi sene kadar orada yattıktan sonra bazı erbâb-ı hamiyet kendisine bir makber inşâ ederek oraya defn ettiler.

Şimdi yevm-i şehâdetinden yüz altı sene sonra, Alemdar Osmanlı milletinin tebcil ve takdisi arasında mezarından çıkarılarak payi-taht dahilinde Zeynep Sultan Cami'inde ihzâr edilen mahall-i mahsûsa nakledîliyor. Millet bu sûrette e'âzımını unutmadığını, tarihine sâdık ve hürmetkâr olduğunu bir daha göstermiş oluyor.

Alemdar şimdi, ân-ı felâketinde sâmit ve ebkem bir seyirci vaz'iyetiyle durmuş olan Topkapı Sarayının, bu tarihi makber esrâr ve şu'ûnunun karşısında milletin inzâr-ı tebcil ve ihtirâmını celb ederek yaşıyor ve mü'ebbeden yaşayacak..

5 Ağustos 327

Osman SERMED

DEVLET-İ ÂLİYE BALKAN MUHAREBESİ[11]

Dibâce-i mefâhir ulviyeti şanlarla, şereflerle pür-zib-i vefir olan Osmanlılık, bugün otuz küsûr sene evvel kendi içinden çıkan Balkan çeteleriyle çarpışmak meçburiyet hande-i fezâsında bulunuyor. Evet! Hande-fezâ diyorum, Çünkü Osmanlılar hiçbir vakit ve zamanda karşılarında cidden düşman denilecek bir kuve-i mühimme görmedikçe seyf-i celâdetlerini niyâm-ı nâ'iminden çıkarmamışlar, bunlar gibi tûrediler kımıldadıkça şımarık suratlarına birer sillecik vurmakla iktifâ etmişler idi. Fakat zamanın ilcâât-ı Siyâsiyesi midir? Yoksa berâ'inin kindâr gibi bazen için için, bazen de alenen ortaya atılan hilâl set-i peymâları birer setre-i sulh ve selimle örtülen hançerelerden boğuk, boğuk çıkan sedâyı teşvik bütün bu ilcâat ve mukteziyâtı tevlid ede ede nihâyet başımıza (Balkan Harbi) denilen bu dâhiyeyi çıkardı..

Metin ve mütevekkil Osmanlılar hiçbir vakit ve zamanda hilâli, salbi hatırına getirmeksizin, yalnız, evet yalnız hilâlin zevâl-i na-pezir olan şan ve şerefini muhâfaza kaydıyla hûn-âşâm-ı kahhârânelerini gılâf-ı bi-jeng ve riyâdan sıyırdılar ve dediler ki:

"İşte düşman, işte sinemiz! Dört Balkan türedisinin amâl-i mühterise sine zebûn olarak bilâ-nâmus yaşamaktan ise Osmanlı nâmı ulviyesinin nüzâf-ileyhi olan nâmûs-ı milliyi muhâfaza kaydıyla ölmek bize efdaldir. "Ya İstiklâl-i milli ya ölüm" ah, bu

[11] Baş makalemiz 16 Teşrin-i evvel tarihinde yazılarak mute'âkiben tab' edilmiş olunduğundan âtiyyen ceryan ederek vekâyi'i bi't-tabi' gelecek nüshamız ihtivâ edecek. (Resimli Kitap)

Balkan sefilleri, hiç düşünmediler, idrâk edemediler ki dört çakalın uluması, enin-i velveledârı sahârı ve cibali inim inim inleten bir şir-i vakuru hiçbir zaman titretemez.. O, uyur yahud uyur gibi görünüyor. Se'âlibe yaklaştıkça o, gözlerini kapar, harharaları arttıkça o, tezyid-i sükûnet eder. Fakat tam pençeleri hizâlarına kadar sokuldukları zaman bir ufak hareketle dört pençesiyle dördünü birden ezer! İşte bu mukaddemeciktende anlaşılıyor ki; Balkan harbi sahrâ-neverd bir şir-nâ'ime dört çakalın ansızca, şımarıkça hücûmundan başka bir şey değildir. .. Bilmem dikkat olunuyor mu? Muhârib hükûmetler seferberliklerini ikmâl ile hudûd musâdemâtına başladıklarından, i'lân-ı harb eylediklerinden bu ana kadar geçen müddet zarfında onları hemen tarumâr edemediğimiz bazı ezhânı gıcıklamakta olduğu anlaşılıyor. Halbuki bu gıcık kısa düşünmekten, kısa görmekten başka hiçbir şeyden ileri gelmez, evvelâ, şurası iyice efkâra yerleştirilmelidir ki dört devletle muhârebe ve te'min-i zafer etmek isteyen bir hükûmet ne kadar kavi, ne kadar zi-şevket olursa olsun dördüne birden tecâvüzi hareket edemez ve etmemelidir. Çünki, vaz'iyet-i tecâvüziyede telefât nisbeten daha ziyâde olacağı gibi vesâ'it-i nakliyede pek mükemmel olmak lazımdır. Ta Bağdad'tan, Erzurum'dan Taşlıca'ya asker sevk ve tahşidine mecbûr olan bir devletin vesâ'it-i nakliyesi yalnız bir şimendüfer hattından ibâret olursa o devlet için tecâvüzi harekât-ı intihâra doğru yürümek demektir.. Ordu-yu Hümâyunu idâre eden, harekâtını tanzim eden muktedir eller, muktedir dimağlar elbette bu dekâyiki hiçte mesâlik-i askeriye ile münâsebeti olmayanlardan pek iyi düşünebilirler. Onun için biz hergün, askeriye ile münâsebeti olmayanlardan pekiyi düşünebilirler. Onun için biz hergün, her dakika zafer haberlerine intizâr edipte alamayınca ye'is ve fütûra düşmekten ise kemâl-i sabr ve sükûn ile muhterem kumandanlarımızın netice-i harekâtına, orduyu Osmani erkân-ı harbiyesinin planlarının semeredâr olmasına intizâr etmeli ve: El-harb-i hud'aten, hikmet-i mücerrebesini hiçbir vakit hâtırdan çıkarmamalıyız. Atalarımızdan kalma gayet güzel bu mesel-i darb olur: "Osmanlı, araba ile avlanır" bunu da unutmamalıyız. Herhangi bir maslahat olursa olsun ondan muntazır olan fevâ'id behemâl neticede istihsâl olunur. Yoksa hiçbir iş ortasında te'min-i fâ'ide edemez. Muhârebata â'id tarihler şöylece bir gözden geçirilecek olursa görülür ki müte'enniyâne, dur-endişâne planlar ta'kib eden milletler da'ima kazanmışlar, telâş ve isti'câl gösterenler ise müzmahil olmuşlardır. Osmanlıların en büyük fazileti sükûn ve tevekküldür. Bu harbde

de bunu tamamiyle ve bütün an'anesiyle gösterebilirsen şanlı tarihimize şerefli bir yaprak daha ilâve etmiş oluruz..

Harb-i Hâzırın Tarihçesi

Karadağ'ın i'lân-ı harbinden on, onbeş gün mukaddem! Kâh Balkanlar'da dört hükûmetle harb başlayacağı, kah Avrupa düvel-i mu'azzamasının tevassiti, hükûmet-i Osmaniye'nin ıslâhât kararı ve nihâyet Rumeli vilâyâtı idâresi için Avrupalı ve Osmanlı delegeleri tarafından 1880'de tanzim edilmiş ve müsvedde hâlinde kalmış olan nizâmnamenin kabul ve tatbiki ile Balkanlar'da harbin önü alınacağı rivâyetleri ortada dönüyor ve o ahvâlde bir fevkâ'l-âdelik his olunuyordu. Artık bugün geldi ki bu muhteris düşünenlerin âmal-ı hodgâmâneleri iyiden iyiye anlaşıldı; onlar, hudûdları tecâvüz ediyorlardı. Balkan eşkıyâsının tahsidâtına karış bizde serhadlerimizi tahkim ettik. Onlar, bizimle harb etmek istiyorlardı, bizde kalb-i pâkimizden kopan, lisân-ı hamâsetimizden çıkan "harb" âvâzesiyle Osmanlı imllet-i mu'azzamasının hiçbir zaman harbden korkmamış, vatanını, nâmûs ve şerefini muhâfaza etmek, kurtarmak husûsunda kanını dökmekten, canını fedâ etmekten çekinmemiş olduğunu bi'l-mukâbele izhâr ettiğimiz (harb) arzusuyla – gösterdik.. Gerçi biz dâima sükûn ve sükutu, halim ve selimi ihlâl etmekten dâ'ima tevakki etmiş, muhârebenin insân kanı dökmekten başka bir şey olmamasına nazaran ona her vakit mâni' olmak istemiş isek te ne yapalım ki düşmanlarımızın harekât-ı serkeşâne ve harb husûsundaki arzularına karşı bizde silâha sarılmaya, vatanımızı, müdâfa'a, nâmusumuzu vikâye etmeye mecbûriyet hissettik.

Muhterem bir şa'irimiz:

Biz gerçi sükûnu severiz. Ah velâkin

Harb ismini duydummu seriü'l-heyecanız.. diyordu.

Evet, biz Osmanlılar, altı yüz küsûr senelik tarihimizle de sâbit olduğu gibi ne kadar sulh ve müsâlemet taraftarı isek- bize tecâvüz edildi mi- o kadar da harbi severiz! Ve hiçbir düşmanın tecavüzüne sabr ve sükûn ile mukâbele edemeyiz, etmemekte de ma'zûrûz.. onlar yeni bir Kosova ma'rekesi istiyorlardı: Allah kerim! Hiçbir muharebeden hâ'ib ve hâsr avdet etmeyiz. Osmanlılar'ın bundan da muzafferen dönecekleri bi-istibâhdır. Vaz'iyet-i hâzıralarıyla yaşamanın, gerek siyaseten ve gerek iktisâden olsun te'min-i hayat etmenin gayr-i kâbil olduğunu anlayan bu Balkan hükûmât-ı müttefikası birçok zamandan beri bizimle çarpışmak ve bizden yer almak

T.C. YÜKSEKÖĞRETİM KURULU
DOKÜMANTASYON MERKEZİ

hayaliyle çalışıyorlardı. Bir fırsat zuhûrunda derhâl bize i'lân-ı harb etmek cür'etini göstermek için pek çok uğraşıyorlardı..

"Rumeli Islâhâtı" nı öne sürerek bize i'lân-ı harb etmelerinin yegâne sebebide budur; yani ekmek kavgası! Evet, bu bir bahâne idi. Çünkü; i'lân-ı meşrûtiyetten sonra Kânûn-i Esâsi'den bi't-tabi' Rumeli'de istifâde edecek, diğer Osmanlılar gibi onlarında refâh ve saâdetine çalışılacak, lazım gelen ıslâhât yapılacak idi. Ne çâreki bu kıt'ada ma'a-te'essüf mutasevver ve mukarrer ıslâhât bir türlü vücuda gelemiyor, tatbik edilemiyordu. Bütün bu müşkilâtı ihdâs edenler, şüphesiz yine Balkan hükûmet taslakları, onların terbiye ettikleri çeteler, onların ilkâ ettikleri fesâdlar, entrikalar, cinâyetler, bu mebâllerdir. Maksatları bizde ıslâhat icrâ edilmesi değil, bunu vesile ittihâz ederek bizimle çarpışmak ve gâlib gelmek ümididir!

Onlar ki virer-i lâf ile dünyaya nizâmât

Bir türlü teseyyüb bulunur hanelerinde! Kavlince asıl muhtâc-ı ıslâh kendileri iken bize ıslâhât teklif etmeleri kadar garib bir şeyi tasavvur edemem! Dediğim gibi bu, bir vesile idi. Bu fırsattan istifadeye teşebbüs eden Balkan hükûmetleri Karadağ'ı bize i'lân-ı harb ettirdiler. Karadağ'ın, bunlara ön ayak olmasının sebebi, bu muhârebeden mütevellid mes'ûliyeti Türkiye'ye tahmil ettirmek idi. İzâh edeyim:

Avrupa düvel-i mu'azzamasının harb aleyhinde ittihaz ettikleri mukarrerâta göre, Balkanlar'da nâ'ire-i harbin işti'âl etmesine sebep olacak olan hükûmete, Avrupa'ya i'lân-ı harb etmiş nazariyle bakılacak ve bu cinâyetten dolayıda lazım gelen cezâ verilecektir.

Balkan düvel-i müttefikası bu hakikat-ı elimeyi bildiklerinden, medeni hükümetler arasında hiçbir mevki'i hâ'iz olmayan Karadağ'ı i'lân-ı harbe me'mûr ettiler. Avrupa'ya karşı mes'uliyetin ne demek olduğunu takdirden âciz olan Karadağ kendisine tevdi' edilen vazifeyi yaptı. Bu sûretle, Avrupa sulh ve müsâlemet-i umûmiyesi taht-ı tehlikeye girmiş oldu.

Bâb-ı Ali, Balkanlar'da tutuşacak olan kânûn-ı harbin Avrupa sulh ve müsâlemetini ne dereceye kadar dumana boğacağını bildiğinden ve bunun vuku'unu da hiç arzu etmediğinden harbe mâni' olmak için çok çalıştı.

Avrupa'nın bu babdaki vesâyâ-yı hayr-ı hevâ-hânesini-sırf müsâlemet-i umûmiyeyi ihlal etmemek için – ma'al-memnûniye kabul etti. Bab-ı Ali'nin ihtiyâr ettiği bunca fedâkârlıklara karşı Balkan şakîleri yine muhârebeden çekinmediler. Bunlara ön ayak olan Karadağ hükümeti İstanbul sefirine âtideki 8 Teşrin-i evvel sene 1912 tarihli i'lân-ı harb notasını Devlet-i Osmaniye hariciye nâzırına tevdi' ettirtti:

"Karadağ hükûmet-i kraliyesinin hükûmet-i Osmaniye ile zuhûr eden birçok su'i tefehhümleri ve ihtilâfâtı bir sûret-i dostânede hal etmek için sarf ettiği mesâ'inin neticesiz kalmasından dolayı müte'essifim.

Metbû'u haşmetlü kral Birinci Nikola hazretlerinden aldığım müsâ'ade üzerine zât-ı fehimânelerine arz eylerim ki bu günden i'tibâren Karadağ hükûmeti Saltanat-ı Osmaniye ile olan bütün münâsebâtını kat' ile gerek asırlardan beri tanınmamış olan kendi hukûkunu, gerek saltanat-ı Osmaniye dahilinde bulunan kardeşlerinin hukûkûnu istihsâl vazifesini Karadağlılar'ın silâhlarına terk etmiştir. İstanbul'dan müfârakat ediyordu. Hükûmet-i kraliye Karadağ'da bulunan Osmanlı me'mûrlarına pasaportlarını verecektir. İmza: "Palamaç"

Bu i'lân-ı harb notası üzerine hükûmet-i Osmaniye kıt'ât-ı askeriye kumandanlarına keyfiyeti bildirmiş ve hareket emrini vermiştir.

Mes'elenin, aldığı şekil ve renge nazaran, pekde iyi olmadığını anlayan Avusturya-Macaristan, İngiltere, Fransa, Rusya ve Almanya devletleri müşterek bir nota ile sefirleri vâsıtasıyla Bâb-ı Ali'ye sulh ve selâhın muhâfazası Berlin ahidnâmesindeki madde-i islâhiyenin Rumeli'de derhâl tatbiki sûretiyle mümkün ve müyesser olacağını bi'l-beyan güya dostane bir tevassıtta daha bulunmuştur. 10 Teşrin-i evvel sene 1912 tarihinde Avusturya sefâreti baş tercümanının beş devlet süferâsı nâmına süferânın en kıdemlisi olan (Palelaviçini) tarafından verdiği nota şudur:

"Zirde vâzı'ü'l-imzâ olan Avusturya ve Macaristan, İngiltere, Fransa, Rusya ve Almanya sefirleri Bâb-ı Ali tarafından ıslahât icrâsı hakkında alenen izhâr edilen emel ve niyeti düvel-i hamsenin sened-i ittihâz ettikleri ve Avrupa-yı Osmani'nin lüzum gösterdiği ıslâhâtı ve bunun ahâlinin hayr ve nef'i yolunda sâha-i fi'ile isâlini te'minen ittihâzı icâb eden tedâbiri Berlin mu'âhedenâmesinin 23'üncü maddesinin ve 1880 kânûnunun ruhuna tevfikan Bâb-ı Ali hemen müzâkere edeceklerini Bâb-ı Ali'ye ihbâra hükûmet metbu'aları tarafından me'mûr edilmişlerdir.

Azâde-i beyandır ki ıslâhât-ı mezkûre hükûmet-i Osmaniye'nin temâmiyet-i mülkiyesine halel getirmeyecektir. Palelaviçini, Jerar de Lavetr, Pampar, Jires, Vangenhalym" Bâb-ı Ali, cevâbı notasında hakikaten büyüklükler göstermiştir. Devlet-i Aliye'nin haysiyet ve şerefini bir kat daha artıran bu cevâbı notanın neşriyle efkâr-ı umûmiyede hâsıl olan su'i tefehhüm zâ'il olmuş ve Bâb-ı Ali'nin hüsn-i idâre-i siyâsetinden dolayı halk gayet memnûn kalmıştır. Bâb-ı Ali'nin cevâbi notasını ber-vech-i zir derc ediyorum:

Hükûmet-i metbû'aları tarafından me'mûren Avusturya ve Macaristan, İngiltere, Fransa, Rusya ve Almanya sefirleri hazerâtı tarafından mâh-ı cârinin onuncu günü Bâb-ı Ali'ye vukû'bulan tebligâta cevaben zirde vâzı'ül-imzâ zat-ı hazret-i padişahinin umûr-ı hâriciye nâzır, sefirler hazerâtının da bi'z-zât müşâhede ettikleri veçhile hükûmet-i seniyenin zâten Avrupa'yı Osmanî vilâyetlerinin lüzûm gösterdiği ıslâhâtı kabûl ve idhâni lüzûmunu teslim eylemiş olduğunu kendilerine tahattur ettirmekle kesb-i fahr eyler. Hükûmet-i Osmaniye bu ıslâhâtı her türlü müdâhelât-ı ecnebiye hâricinde icrâya azmettiği ve ıslâhâtın bu şerâ'it dâ'iresinde icrâsı memâlik-i Osmaniye'nin bu cüz'ünün sekenesini teşkil eden anâsır-ı gayr-ı mütecânise arasında Kanun-i Esasi-i Osmaniye'nin ruh-ı hürriyet-perverânesi dahilinde anenk ve imtizâcı te'min ederek memleketin saadetine ve inkişâf-ı iktisadiyesine hâdim olmaktan hâli kalmayacağını tahmin eylediği cihetle ıslâhat-ı mezkûreyi kemal-i kanâ'at ile nazar-ı i'tibâra almıştır. Şurası şâyân-ı kayd ve işârettir ki vilâyât-ı mezkûrenin ahvâl-i dahiliyesini ıslâh yolunda şimdiye kadar vukû'bulan teşebbüsât-ı muhtelife muntazır olan semerâtın kâffesini i'tâ etmemişse bu te'hirin en başlı sebeblerinden bir şüphe yokki maksadları neden ibâret olduğu aşikâr bulunan tahrik ve ifsâd menba'larından tevellüd eden su'i kasdların ve cinâyetlerin bâ'is olduğu hâl-i teşevvûş ve i'tişâştır. Böyle olmakla beraber hükûmet-i seniyye ahvâl-i müberreme ilcâsıyla düvel-i mu'azzamanın icrâsına lüzûm hissettikleri tebligâtta ki niyet-i dostaneyi takdirde geri kalmıştır. Neticesinde âlem-i medeniyet içün her türlü vesâ'it-i takdirde geri kalmıştır. Neticesinde âlem-i medeniyet içün her türlü vesâ'it-i tilâfcûyâne ile önü alınmak iktizâ eden bir takım mesâ'ib-i azimeyi behemâl tevlid edecek bir müsâdeme tehlikesine mâni' olmak üzere düvel-i mu'azzama tarafından safr edilen mesâ'iye hükûmet-i seniyye ezcân ve dil iştirâk eder. Bu noktada hükûmet-i Osmaniye düvel-i mu'azzamanın çâre-i hallini taharri ettikleri mes'ele-i

müthişe karşısında kendilerinin vazife-i insâniyet-perverânelerini teshil edecek sûrette daha evvel davranmış olduğu zannındadır.

Fi'l-hakika, hükûmet-i seniyye Berlin mu'âhedenâmesinin birçok mevaddının gerek metin-i mu'âhedenâmeye, gerek ruhuna mugayyir bir sûrette tatbik ve bu suretle menâfi'i Osmaniye birçok husûsâtta ihlâl edilmiş olduğunu kâle olmak ve mezkûr mu'âhedenin 33. Maddesinin diğer maddelerden ziyâde ne dereceye kadar el-hâletü'l-hazihi bir kıymeti aldığını tedkik etmek istemeyerek 1880 Layiha-i kânûniyesini hey'et-i mecmu'a-i tarihiyesiyle ilk devre-i içtimâ'iyede Kânûn-i Esasi-i hükûmet mucibince meclis-i meb'usân'a ve tasdik-i hazret-i şehriyâri'ye arz etmeye kendiliğinden karar vermiştir. Bu kânun kabul ve i'lan edilir edilmez me'mûrin-i Devlet-i Âliye'nin müşkâfâne bir surette tatbikine bezl-i ihtimâm edeceklerine düvel-i mu'azzama mutma'in olabilirler.Az çok bu usûl dâ'iresinde yapılan ve diğer bir tarz-ı idâreye hâs olan eski ihmâl ve ta'allülâttan hükûmet-i meşrûta-i hazıra-i Osmaniye'nin sûret-i kat'iyede ıslâhâta karar vermiş olmadığını ve mazînin hatalarını ber taraf etmeye gayr-i kâdir bulunduğunu hükmünü çıkarmak ve bu bâbda izhâr edilen bazı şüpheleri vesile ad ederek gerek memleketin, gerek ahâlinin menâfi'iyle gayr-i kabil-i te'lif başka tedbirler aramak cidden pek haksız olur."

Karadağ hükûmetinin i'lân-ı harbinde sonra aradan altı, yedi gün kadar uzun bir müddet geçtiği hâlde, bu harbin müşevvik ve müsebbib-i yegânesi olan Bulgaristan'ın mütteridâne hareketi, hudûd-ı Osmaniye'yi tecâvüze adem-i cür'eti gerek Avrupa'da gerek Türkiye'de mucib-i kıylu kâl oluyor, herkes bunun sebebini araştırıyor idi. Bulgaristan bu harbe kadar sevkiyât-ı askeriyenin, hudûd-ı tahsidâtının kaç gün zarfında ikmâl edilebileceğini tabi'i bilemezdi. Çünki, daha henüz birinci tecrübesi idi! Erkân-ı harbiyenin planları, tahminleri pek yanlış çıktı, Devlet-i Osmaniye'nin az bir müddet zarfında hudûdlara kâfi mikdâride asker sevki onları cidden şaşırttı.

Türkiye'deki seferblerlik – Erkân-ı harbiye'nin tasavvur edemediği bir sûrette – seri' ve muntazam olması Bulgaristan'ın i'ân-ı harpte göstermiş olduğu te'enni ve tereddüdün yegâne sebebi ad olunsa gerektir. İtalya ile olan harbin pezirâyı hitâm olması ve donanmamızın serbest kalmasıda Bulgaristan'ın teşebbüsâtına bir hâ'il-i diğer teşkil etmiştir.

Osmanlı- İtalya müzâkerât-ı sulhiyesinin hitâma ermesiyle Bulgaristan'ın Karadeniz sevâhili taht-ı tehdidde bulunuyordu. Bu tehlikeye karşı kuve-i askeriyesinin mühim bir kısmını Karadeniz sevâhiline sevki, Edirne hudûdundaki mütehaşşid ordusunun kuvvetini tenkis edecekti.

Bulgaristan, bu tahmininde de yanıldığını anlayınca bize i'lân-ı harpte tereddüd ve te'enni göstermeye mecbûr oldu. Ve ancak aradan yedi gün mürûrundan sonra Bulgar hükûmeti Sofya maslahât güzârımıza âtide münderic notayı verebilmiştir. Mezkûr notanın muhteviyâtı – kırâ'atinden anlaşılacağı gibi – Bâb-ı Ali tarafından kabûlü gayr-i câ'iz bir takım mâlâya'ni metâlib ile mâli idi. Bulgaristan hükûmetinin müttefikleri nâmına Sofya Osmanlı maslâhâtgüzârına tevdi' ettiği notanın metni: "Zirde vazi'ü'l-imzâ Bulgaristan hükûmeti re'is-i vükelâsı ve hâriciye nazırı, Türkiye maslâhâtgüzârından âtideki nota ile mevâdd-ı melfûfesini hükûmet-i seniyyeye iblâ' eylenmesini ricâ ile kesb-i şeref eyler.

Düvel-i mu'azzamanın Avrupa'yı Osmani'de vücûda getirilecek ıslâhâtı bi'z-zât ellerine alacaklarına dâ'ir düvel-i müşârü'l-ileyhim nâmına Avusturya ve Rusya hükûmetleri tarafından Balkan hükûmâtı nezdinde vukû' bulan teşebbüse rağmen Bulgaristan, Yunanistan, Sırbistan hükûmetleri Saltanat-ı Osmani'de sükûn ve âsâyişin temâme-i te'mini ve şimdiye kadar Bâb-ı Ali tarafından ekseriyâ bilâ-sebep bir takım mu'âmelât-ı nâ-revâ ve keyfiyeye hedef olan Balkan hükûmâtı ile saltanat-ı müşârü'l-ileyha arasında metin ve dâ'imi bir sulh ve müsâlemet te'sisi için yegâne çarenin, esâslı bir takım ıslâhâtın cidden ve tamamen tatbikinden ibâret olacağını hükûmet-i müşârü'l-ileyhaya beyanın daha münâsib olacağı mutâla'asında bulunmuşlardır. Bulgaristan, Yunanistan, Sırbistan hükûmetleri hâdisat-ı ahireden dolayı bu teşebbüslerine Karadağ'ın da iştirâk edememiş olmasından dolayı müte'essif bulundukları hâlde Bâb-ı Ali'yi düvel-i mu'azzama ve hükûmat-ı Balkaniye müte'addiden Berlin mu'âhedenâmesinin yirmi üçüncü maddesinde mestûr olan ve ahâlinin milliyet-i ırkiyeleri, vilâyetlerin muhtâriyet-i idâriyeleri, vâlilerin Belçika'lı ve İsviçre'li olmalı, vilâyetlerin bir Meclis-i müntehibe mâlik bulunmaları, Jandarma ve serbesti-i tedrisâtı, milis teşkilâtı esâsına istinad eden bir takım ıslâhâtı ihzâr ve bunları İstanbul'da bulunan düvel-i mu'azzama süferâsı ile hükûmet-i Balkaniye elçilerinin kontrolü altında kemiyyet-i mütesâviyede Müslüman ve Hristiyan azâlardan mürekkiben teşkil edecek bir komisyon ma'rifetiyle derhâl tatbike tevessül eylemeye davet ederler.

Hükûmât-ı mezkûre ümid ederler ki Türkiye işbu nota ve ona melfûf izâhnâmede zikredilen mevâddı kabul ve altı ay zarfında tamamen mevki-i tatbike vaz' edecek ve delil-i muvâfakat olmak üzere seferberlik emrini geriye alacaktır. İmzâ: "Keşof"

Mezkûr notaya melfûf izâhnâme mevâdd-ı âtiyeyi ihtivâ etmektedir:

1. Saltanat-ı Osmaniye dahilinde bulunan akvâmın muhtâriyet-i milliyelerinin işbu hakkın tevlid edeceği netâyic ile birlikte tanınması
2. Osmanlı parlementosunda her milletin kendi mikdar-ı mevcûdiyetiyle mütenâsib mebûslara mâlik olması
3. Hristiyanlar'la meskûn vilâyetler dahilinde Hristiyanlar'ın her türlü me'mûriyetlerde istihdâmı
4. Hristiyan cemâ'atlerine â'id mekâtibin her sûretle hükûmet mekâtibi ile müsâvi tutulması
5. Bâb-ı Ali tarafından ba'demâ vilâyâtın mâhiyet-i ırkiyelerini ta'yir için hiçbir sûretle muhâcir iskânına teşebbüs edilmeyeceğinin ta'ahhüd edilmesi
6. Hristiyan efrâdın ihdmet-i askeriyelerini mahlinde ifa etmeleri ve Hristiyan askerlerinin kadrolarının Hristiyanlardan teşkili. Kadrolar teşkil edilinceye kadar Hristiyanlardan asker alınmaması.
7. Avrupayı Osmani vilâyâtında jandarma teşkilâtının İsviçre ve Belçika jandarma zâbitânı idâresi altında tensiki,
8. Hristiyanlar'la meskûun olan vilâyât için kezalik İsviçreli ve Belçikalı valiler ta'yini ve sûret-i ta'yinlerinin düvel-i mu'azzama tarafından tasdiki ve bunların ma'iyetlerine deva'ir-i intihâbiye tarafından intihâb edilmiş meclâlis-i umûmiye ta'yini.
9. Sadârete mülhak ve mikdarca müsâvi Hristiyan ve Müslüman azâdan mürekkeb bir meclis-i âli tarafından işbu ıslâhâtın tatbikâtına nezâret edilmesi. Düvel-i mu'azzama süferâsı ile Balkan hükûmetleri elçileri bu meclisin icrââtını tatbika selâhiyetdâr olacaklardır."

Balâya münderiç nota muhteviyâtı Avrupa payi tahtlarında ve bi'l-cümle mehâfil-i siyasiyede fevkâ'l-âde su-i te'sir hâsıl etmiştir. Diplomatlar işin Balkan muhârebesiyle

kalmayıp, Avrupa sulhunu da tehlikeye ilkâ edeceğinden son derece korkmaya başlamışlar ve bu ihtimâlin önünü almak için bazı teşebbüslerde bulunmuşlardır. Devlet-i Osmaniye Balkan hükümât-ı müttefika-i sagiresi arasında bir harb zuhûriyle Yunanistan donanmasının Bahr-i sefidde ki adalarımıza tecâvüz etmek ihtimâli Avrupa devletlerinden bazılarının birbirine karşı olan münâsebâtını haleldâr edebileceğinden muhârebenin tahdid-i dâ'ire-i şümûlu zımmında düvel-i mu'azzama hariciye nezâretlerinden Balkan hükûmâtına yeniden tebligât icrâ edilmiştir. Düvel-i mu'azzamanın bu hareketi Balkanlar'da amik bir te'sir hâsıl etmiştir.

Bulgaristan hükûmetinin – müttefikleri namına – maslahat güzârımıza i'tâ ettiği notaya cevaben Bâb-ı Ali kat'ı münâsebât kararını vermiştir. Bu hususta kabine yeni mehâret-i siyâsiye göstermiştir. Hükûmet-i seniyyenin 2 teşrin-i evvel sene 1328 tarihinde düvel-i mu'azzama kâbinelerine ba-telgraf tebli' edildiği kat'ı münâsebât kararını da âtiye naklediyorum:

"Bulgaristan ve Sırbistan tarafından Avrupa-yı Osmani vilâyâtına, seferberlik emrinin geri alınmasına dâ'ir bize verilmiş olan notadan düvel-i mu'azzama elbet haberdâr olmuşlardır. İşbu notanın bizim tarafımızdan bir cevaba değeri olmadığı için Sofya ve Belgrad'da bulunan süferânın derhal her türlü münâsebât-ı siyasiyeyi kat'i ile İstanbul'a avdet eylemeleri için tebligat icrâ kılınmıştır.

Öyle zannederiz ki muhâfaza-i sulh için sarf eylediğimiz mesâ'i düvel-i mu'azzama nezdinde mazhar-ı takdir olacak ve Avrupa'nın mevcûdiyetinden tecâhül ile devletlerin tevassıtlarını bir tarafa bırakarak doğrudan doğruya bize teveccüh etmiş olan Balkan hükûmetlerinin düvel-i müşârü'l-ileyhime karşı gösterdikleri hürmetsizlik anlaşılacaktır"

Bu tarihten i'tibâren Devlet-i Aliye, Balkan hükûmetleriyle kat'ı münâsebât ettiğinden mezkûr hükûmetlerce bir ta'rûz vukû'unda harekât-ı harbiyenin icrâsı bi'l-umûm hudûd kumandanlıklarına iş'âr kılınmıştır. Hükûmet-i Osmaniye'nin kat'ı münâsebât ve harekât-ı harbiyeye ibtidâr emri üzerine 6 teşrin-i evvel sene 328 tarihinde Bulgaristan hükûmeti, serâfufi Bâb-ı Âli'ye âtideki beyânâtı tebliğe me'mûr etmiştir: "Bâb-ı Âli, Bulgaristan, Sırbistan ve Yunanistan hükûmetleri tarafından verilen notaya cevab vermediği gibi Türkiye tarafından harb-ı mühimmât-ı askeriyesinin ve Yunan vapurlarının tevkifinden dolayı pek vehim olan ahvâl, ve ahkâm-ı beyne'l-milele

mugâyir olarak Bulgar karakollarına karşı vuku'bulan ta'arruzlar, münâsebât-ı siyâsiyenin kat'ı olunması suretiyle daha ziyade tehdid-âmiz bir şekil aldığından Bulgar hükûmeti silâha mürâca'at etmeye mecbûr olduğunu ve Bulgaristan ile Devlet-i Osmaniye arasında kat'ı münâsebâtın mes'ûliyetini Türkiye'ye terk ettiğini te'essüfle beyan eyler." Bundan sonra artık Balkanlar'da harb başlamış demekti...

İki Beyânnâme

Diplomasi susmuş, artık top, tüfenk söz söylemeye başlamış olduğu bir zamanda aynı günde askere hitâben – biri Der-saadet'te, diğeri Sofya'da iki beyânnâme neşr olunmuş idi. Senelerden beri Osmanlılara bi-gayr-i hakkın (barbarlık) isnâdiyle bizleri o sûretle tanınmış olan Avrupa, bugün kendilerinin inzimâm-ı mu'âvenetiyle vücûda gelen Bulgaristan'ın o dâhi (!) Ferdinandı tarafından neşredilen beyânnâme ile nâm-ı şevket-i ittişâm hazret-i padişahiye olarak harbiye nâzırı ve baş kumandan vekili Nazım Paşa hazretleri tarafından orduyu Osmani'ye tebliğ kılınan beyânnâme arasındaki farkı acâba görmüyor mu? Kral (Ferdinand)ı ve Bulgaristan hükûmetini, şu asr-ı medeniyette din muhârebesine kıyâm etmelerinden dolayı takbih ediyor mu? Bu kadar delâ'il-i maddiye, berâhin-i mukanna'a karşısında yoksa Avrupa bizi hâlâ barbarlıkla mı ithâm edecek? Ferdinand, beyânnâmesinde muhârebe-i hâzıranın "salib" ile "Hilâl" arasında ceryân edeceğini bildiriyor! Halbuki harbiye nâzırımızın telakki ettiği fermân-ı hümâyûn üzerine – orduyu Osmaniye hitâben neşrettiği beyânnâme, bir enmüzec-i medeniyet, bir nümûne-i ulviyet idi. Büyük, ulvi sözleri hâvi olan mezkûr beyânnâme, Osmanlılar için mucib-i iftihârdır.

Buraya nakl ile kesb-i şeref eylerim:

"Asâkir-i Berriye ve Bahriye baş kumandanı bulunan metbû'u azam ve ifham padişahımız efendimiz hazretlerinden şeref telakki ettiğim emr ve fermân-ı hümâyun mentûk-ı âlisi vechile size yani şeci' Osmanlı ordusuna bu vechile tevcih-i hitâb ediyorum.

Ey zâbitân ve Efrâd!

Asırlardan beri vatanımız için bu kadar mühim bir saat hülûl etmemiştir. Kendileriyle sulh ve müsâlemet üzre ve hatta dostane yaşamaktan başka bir şey istemediğimiz komşu hükûmetler her güne kâ'ide-i adâleti ve kâffe-i hukûku ayak altına alarak ve Avrupa düvel-i mu'azzamasının nesâyih ve ihtârât vâkı'alarına ehemmiyet

vermeyerek sulh ve müsâlemetin muhâfazası emrindeki mesâ'imizi hükümsüz bırakmak için bize küstâhâne meydan okudular. Bütün millet onların bu vaz'ı cür'etkârânelerini kemâl-i nefret ve istihkâr ile telakki etmiş ve bunu mütecâserlerin yüzlerine çarpmak husûsunu size tevdi' eylemiştir. Ey zâbitân ve efrâd! Bu hakâretin intikâmına almak ve devletimizin şeref ve nâmûsuyla hukûk-ı mukaddesiyesini müdâfa'a etmek ve şanlı Osmanlı ehlâfının meziyâtına halel gelmediğini ve onların an'anât-ı kahramanânesiyle her hâlukârda gösterdikleri şecâ'at ve besâleti ve vatanın selâmeti uğrundaki bi-had ve payan fedâkârlıklarını tamamiyle muhâfaza ettiklerini kâ'inâta karşı isbât eylemek sizlere kalmıştır. Ecdâdınızdan bir avuç suca'ân vaktiyle Anadolu'dan Rumeli yakasına geçerek bu iklim-i azimi feth etmiş ve onların şânlı evlâdı dahi şimdiye kadar vukû'bulan her bir muhârebede kahramanca hareketle bütün cihânın takdir ve hayretini celb ederek sizler için imtisâle şâyân birçok nümûne ve misâl göstermişlerdir. Karşınızdaki düşmanlar fezâ'il-i askeriyece sizin dünunuzda bulunduklarından Allah'ın avn u inâyetiyle onlara şiddetli bir ders vermek sizin içün bir vazife-i hamiyettir. Memleket size güveniyor. Fakat hayatınızı tehlikeye ilkâ ederek müdâfa'a eyleyeceğiniz maksad-ı fevkâ'l-ade muhakk ve mukaddes olmakla beraber şurasını hatırdan çıkarmayınız ki avn-ı hakla mağlûbiyet şânından olmayan bir secâ'atten başka sizce ibrâz edilmesi lazım gelen bir numûne-i imtisal daha vardır. Oda insaniyete karşı ibrâz edeceğiniz nizâm ve intizâm ile âmirlerinize ita'ât-ı mutlakadan ibârettir. Bilâ-mucib ve gaddârâne kan dökülmemeli. Ma'sûm ve âcizlere, nisvân ve sabiyâne ve üserâya karşı tecviz-i i'tişâfat edilmemeli. Silahı olmayan efrâd ve ahâlinin mal ve canı ve her kavmin kendince muhterem olan mebâni-i ruhaniyesi muhâfaza edilmeli! Amirlerine itâ'at için sizinle harb eden ve fakat kalben muhârebeyi tel'in eyleyen ve size dest-i muhâdeneti uzatmayı câna minnet bilen bir takım i'fâle uğramış biçârelere merhamet olunmalı! Osmanlıların en müterakki milel ve akvâm mertebesinde bulunduklarını ve hakkaniyet-i düveliye esâsâtıyla efkâr-ı insaniyet perverânenin nihâyetü'l-emr ihrâz-ı galebe edeceğine derece-i nihâyede i'timâd ettiklerini sizi pek az tanıyan âlem-i medeniyete karşı isbât etmelisiniz. Ey vatanın şeci' müdâfi'leri! Umûmi tehlike karşısında her vakitten ziyade müttehid olarak ve vazifenizi bilerek ilerleyiniz! Marş ileri! Biliniz ki cenâb-ı hakkın yardımı, bütün bir milletin ruhu sizinle beraberdir. Arkanızda ise cesâretinizin mükâfâtını icrâ, ihtiyâcâtınızı tesviye, yaralarınız tedâvi, â'ilelerinize mu'âvenet için her türlü fedâkârlığı ihtiyara hazır sâdık ve merhametli yürekler vardır.

Marş ileri! Mefâhir-i zaferle ve en mukaddes bir vazifenin ifâ ve ikmâliye bütün â'ile ve akrabanızı ve cümle vatandaşlarınızı mesrûr ve minnetdâr ediniz. Hazret-i Allah cümlemize tevfikini refik etsin".

Avrupa efkâr-ı umûmiyesi – ecnebi gazetelerinin yazdıklarına bakılırsa –bizim lehimizdedir. Sulh ve müsâlemet-i umûmiyenin haleldâr olması tehlikesi bugünlerde daha ziyâde azalmıştır. Muhârebe-i hâzıranın mevzi-i bir halde kalması için lazım gelen tedâbir ittihâz edilmiş, bir dereceye kadar, bu tehlikeninde önü alınmıştır. Şimdi Osmanlılar yalnız bir şey bekliyorlar, oda cenâb-ı haktan nusret..

16 Teşrin-i Evvel 328 Anadolu hisarı

Samizâde SÜREYYA

BALKANLAR'DA ANÂSIR VE İHTİRÂSÂT

Bugün Avrupa'yı Osmaniyi teşkil eden memleketler edvâr-ı terihiyenin ibtidâlarında menşe'leri Asyayi olan ve Âryalardan inen bir takım barbar kavimler ile meskûn idi. Cins ve nesilleri pek karışık olan bu kabileler meyânından en evvel tefrik ve temyiz olunanlar şimdiki Arnavudların ecdâdı olan Palasiç ile Hellenler olmuştur. Yunaniler dahi denilen Hellenler Mısırlılar'dan ve Fenikeliler'den sınâyi' ve fünûnu alarak yavaş yavaş temeddün etmişler, ticâret ile meşgûl olarak zenginleşmişler ve Makedonya ve Trakya sevâhilinde birçok ma'mûreler vücûda getirmişlerdi. Yunan medeniyetinin fevkâ'l-âde parlak olduğu zamanlar bile bu medeniyet yalnız sevâhilde icrâyı te'sir etmiş ve sibe-i cezirenin dahilinde yaşayan akvam uzun müddetler barbarlık âleminde ber-devam kalmış idi. Makedonya dahillerine en evvel medeniyeti idhâl eden Filib ile mahdûmu Büyük İskenderdi, İskender'in İranîler ile vâkı'dan esfârı malûmdur. İskender bütün Asyayi şarkiyeyi ve Mısır'ı zabt etmiş, Adalar denizinden Aral Denizi'ne ve Basra Körfezi'ne kadar bütün memâliki kabza-i teshirine geçirmiş idi. Fakat büyük imparatorluk uzun müddet devam etmedi. İskender'in vefâtından sonra genarelleri bu hükümeti aralarında taksim ettiler. Yüz doksan sene sonra Roma'lılar Makedonya ve Balkan şibe-i ceziresini baştan aşağıya zabt ettiler. Roma İmparatorluğu'nun şarki ve garbi olarak ikiye inkısâmından sonra Bizans tesmiye

olunan İstanbul'daki Şarki Roma imparatorluğu, Gotlar, Hunlar, Bulgarlar, Sırblar gibi barbarların tecâvüzâtına ma'rûz kaldığı gibi Araplar tarafından da düçâr-ı hücûm oldu. Nihayet İstanbul 857 sene-i hicriyesinde (1453 miladi) Türkler tarafından zabt olunduğu gibi bütün Rumeli'de yavaş yavaş Osmanlı hükûmetinin eline geçti.

Avrupa-yı Osmani'nin bugünkü nüfûsu takriben altı milyon kadardır. Bu hesâba göre kilometre başına 36 nüfus isâbet ediyor demektir. Bu nüfûs ırken, lisânen, dinen ayrı bir takım ecnâsı muhtevidir. İşte senelerden beri Rumeli'de sükûn ve istırâhat-ı umûmiyeyi ihlâl eden, devletimize biran rahat yüzü göstermeyen mücâdelelerin, ihtilâllerin hırs ve emellerin en birinci menşe-i ecnâsın bu ihtilâfindadır. Bu karışıklığın en ziyade nazara çarptığı yerde Makedonya'dır. Burada Türkler, Arnavudlar, Rumlar, Bulgarlar, Sırblar ve Ulahlar bir arada yan yana yaşarlar. Fakat hiçbir millet diğerine karışmamıştır. Her biri diğerinin düşmanı olarak ve birbirine diş bileyerek yaşarlar.

Balkan şibe-i cezîresinin hey'et-i umûmiyesi nazar-ı i'tibara alınacak olursa Makedonya'nın haricinde ecnâsın taksimi daha kolay ve işgâl ettikleri mevki'in ta'yin ve tahdidi daha sarihdir. Bosna ve Hersek, Karadağ ve Sırbistan Yougoslave denilen cenûbi ıslavlarla, Bulgaristan ise Bulgarlarla, Arnavudluk yalnız Arnavutlarla ve İstanbul'dan Selanik Körfezi'ne kadar sâhil Rumlar ile meskûndur. Türkler'e gelince Avrupayi Osmani'nin hemen her tarafına dağılmışlar ise de ekseriyeti İstanbul ve Edirne gibi büyük şehirlerde bazı noktalarda ihrâz edebilirler. En ziyade Trakya'da, Edirne ve civârında, Makedonya'da Halkidikya şibe-i cezîresinin şimâlinde ve Kosova vilâyetinde adedleri ziyâdedir. Ale'l-umûm nüfûsları bir buçuk milyon tahmin edilebilir.

Arnavudlar'a gelince nüfusları 1.400 000 kadar olup lisân ve adetleri muhtelif iki büyük sınıfa ayrılırlar. Biri şimâlde Gigalar diğeri cenupta Toskolar'dır. İşkombi nehri bu iki mıntıkayı tefrik eder. Arnavudların üçte ikisi Islav'dır. Gigalar'dan 150.000 kadarı Katolik, Toskalarında 250.000 kadarı Ortodokstur. Arnavudlar zırâ'atle ve en ziyâde ra'i hayvanatla yaşarlar.

Avrupayi Osmani'de sâkin olan rumların mikdârı takriben bir milyon kadardır. Bunlar Yunanistan'da sâkin olan Yunaniler misüllü (Leonidos) ve (Perikles)in ahfâdı olduklarını iddi'â ederler ise de kanlarına Islâv kanı karışmış olduğuna şüphe yoktur. Rumlar ticâret ve sanâ'at ile meşgûl olurlar. Osmanlı Bulgarlarının mikdarı 1.200.000 kadar olup Makedonya'nın şimâlini ve merkezini işgâl ederler. Garb taraflarında

Ulahlar'a, Arnavutlar ve Rumlar'a karışık yaşarlar. Trakya'nın garb ve merkez taraflarında vâki' köylerde yaşayan Bulgarlar dahi kesirü'l-miktardır. Menşe-i Tatar cinsinden olan Bulgarlar (.....) ve Volga nehrinin sol sahillerinde yaşarlar iken tuna'ya yaklaşmışlar ve beşinci asr-ı milâdide Balkan şibe-i ceziresini istilâ etmişlerdir. Bulgarlar eski lisanlarını terk ile Islav lisânını kabul etmişler fakat bunu da iyice tagyir ile büsbütün ayrı bir şekle sokmuşlardır. Bulgarlar zırâ'at ile meşgûl olurlar. Köylüleri kazanca haris ve fevkâ'l-âde muktesid adamlar olup zer' ettikleri araziye merbûtiyetleri ziyâdedir. Sâ'ir Islâv kavimlerinde olduğu gibi Bulgarlarda da â'ile hayatı pek ziyâde ehemmiyet kesbetmiştir. Gençler, izdivaçlarından sonra da hâne-i pederi terk etmezler ve pederin veya büyük pederin emr ve idâresi altında yaşarlar. Bulgarların bir kısmı İslamiyeti kabul etmişlerdir ki bunlarda Arda vâdisinde yerleşmiş olan Pomaklardır. Ekseriyet Ortadokstur. Fakat, Rum Ortodoks patrikhanesine tâbi' kalmak istemeyerek ayrıca te'sis olunan Bulgar Eksarhanesini tanımışlar, bu sûretle Rumlarla araları açılmıştır. Bir kısmı da Katolikliği kabul etmişler ise de bunların miktarı azdır.

Kosova ovasında ve eski Sırbiya'da yaşayan Osmanlı Sırblarının mikdarı 550.000 kadardır. İçlerinde kısm-ı a'zamı Müslüman'dır. Hristiyan kalanları Rum patrikhânesine tâbi'dir. Bulgarlar gibi bu patrikhâneye tabi'iyeti red etmemiş iselerde Rumluk'tan ayrılmak istememişler, kendi memleketlerine Sırp papazları ta'yinini, kiliselerinde âyin-i ruhâniyenin Rumca değil Sırp lisânı ile icrâsını talep etmişlerdir. Adedleri çok olmadığı gibi hicret ile de mikdârları azalmaktadır.

Ulahlar, vaktiyle Balkan şibe-i ceziresine girmiş ve orada kalmış olan Romanların bakiyesi olup mikdarları 200.000 kadardır. Yunan hudûduna yakın dağlar üzerinde ve yaylalarda oldukça mütemeddin bir hâlde yaşarlar. Makedonya ve Trakya'da yaşayanları dağınıktır. En ziyade koyun çobanlığı ederler, bazıları da şehirlerde ticaret ve sanâ'atla meşgûldürler. Bunların bir kısmı Rumlaşmış olup Rumca konuşuyorlar. Hatta Atina'daki mebânî'i âliyenin bir kısmı zengin Ulahlar'ın hediye ve mu'âvenetiyle inşâ edilmiştir. Mezhep cihetiyle Ulahlar'da Rum kilisesine tâbi'dir. Ma-mâfih ayrı bir kilise te'sisini düşünenler aralarında gittikçe ziyâdeleşmektedir. Romanya hükûmeti bir aralık bu Ulahlar için epey masraf ederken bilâhere Makedonya'da Ulah mektepleri mesârifine medâr olmak üzere i'tâ ettiği tahsisâtı kat' etmiştir. Sükkanı bu derecelerde karışık ve mütenevvi' olan Avrupayi Osmani'de ba hûsus Makedonya'da bir çok senelerden beri sükûn ve istırâhat sık sık komitacıların tacizleri, muhill-i şi'âr-ı

insâniyet harekâtıyla ihlâl edilmekte idi. Bu kıt'a-i Osmaniye hakkında ayrı ayrı emeller besleyen Balkan hükûmât-ı sayiresi nihayet aralarındaki münâferet ve adâveti unutarak bu son günlerde Devlet-i Osmaniye'ye karşı ittifâk ettiler. Fakat böyle bir ittifâkın âtiyyen ne kadar esassız olacağını anlamak için bu muhtelif kavimler arasındaki rekâbet ve emellerin şekl-i dahili ve haricisini mütâla'a etmek kâfidir. Bir kere Bulgarlar ile Rumlar uzun müddetler bir birinin düşmanı idiler. Rum patriği bütün Ortodoks kiliselerinin re'is-i rûhânisi olmak sıfatıyla Makedonya'da yaşayan Islav Hristiyanlarıda idâre ederdi. Fakat Bulgar eksarhhânesinin te'sisi Rum patrikhânesinin nüfûzunu iyice kesr etti.

Bu eksarhhâne, Kırım muhârebesini müte'âkib imzâ edilen Paris mu'âhedenâmesinde Devlet-i Osmani'yenin Avrupa'ya karşı vermiş olduğu bir va'ad neticesinde meydana çıkmıştı. Avrupayi Osmani'de yaşayan Islavlar, menafi'i milliyelerinin Rum papazları tarafından layıkıyla müdâfa'a edilmediğini iddi'â ederek Islav metropolidler ta'yinini talebe başlamışlardı. O vakitler bu harekette kat'i bir milliyet kokusu his olunmuyorsa da Rum patrikhânesi Islavların kendi yed-i idâresinden infikâkını memnûniyetle göremeyerek Bulgar Eksarhhânesine tabi'iyet edecek Ortodokslar hakkında i'tizâl kararını vermişti. Evvel emirde Islavlar Rum kilisesine sâdık kalmışlardı. Bilâhare iki kilise arasında dehşetli bir rekabet devri başlamıştı.

Sırplar'a gelince, Rum Patrikhânesinden tamamiyle ayrılmamışlarsa da Priştine ve Üsküb'e Sırp metropolidler ta'yin ettirmeye muvaffak olmuşlardı. Evvelce sırf dini olan bu ihtilâflar yavaş yavaş bir renk-i siyaset kesb etmiş, ba husûs küçük Balkan hükûmetleri tevsi-i memâlik arzusunda bulunduklarından Avrupayı Osmani'deki vilâyâtımız hakkında bazı emeller beslemeye başlamışlardır.

Atina hükûmeti (Pan-Helenizm) hülyasına düşmüş ve Makedonya'nın cenub kısmını ele geçirmek sûretiyle Adalar denizi sâhilini boylamak ve İstanbul'a kavuşmak emellerini beslemekten geri kalmamış olduğundan tabi'atiyle Islavlığın aleyhinde idi. Islavlığın cenûba doğru terakkisi bu ümidin gittikçe azalmasını intâc edeceği gibi zâten Makedonya'daki Rumların mikdârıda ziyade olmadığından Makedonya'da vâki' olan en ufak bir hareket Yunanistan'ı endişeye düşürüyordu.

Bulgarlar ise Makedonya'ya iyiden iyiye gözlerini dikmişler. Otuz, otuz beş senedir birçok komiteler, çeteler tertib ederek bizim vilâyetlerimize saldırdıkları gibi

Makedonya'da müte'addid mektepler açarak mu'allimler göndermişler ve bizim teb'amız olan Bulgarlar'a bize düşman olmayı ta küçük yaşında ta'lim ettirmişlerdi. Makedonya'daki Bulgar mekteplerinde 3.000 mu'allim olduğunu ve bunların 40.000 talebe ta'lim ettiklerini istatistikler gösteriyor. Bulgarları bu hülyâya düşüren Ayestefanos mu'âhedesi olmuştur. Ruslar'ın 1876 galibiyeti üzerine General (İgnatyef)in bize imzâ ettirdiği bu mu'âhedede Bulgaristan ta Tuna'dan Ohri gölüne kadar tevsi' bir hükûmet teşkil ediyor idi. İngiltere'nin müdâhalesi ve Bismarck'in teklifi üzerine in'ikâd eden Berlin konferansında bu büyük Bulgaristan'ın eli ayağı kesilerek Bulgarlar'ın ümidi boşa çıkmış ise de onlar yine bu hülyâdan vazgeçmemişlerdir.

Sırplar'a gelince Berlin konferansında Bismarck Bosna-Hersek'i Avusturya ve Macaristan'ın taht-ı işgâlinde bırakmak suretiyle Sırbistan'ın Adriyatik denizi sevâhiline varmasına mâni' olması üzerine bunlarda Makedonya vâsıtasıyla Adalar denizi sâhillerine varmek hülyâsına düşmüşlerdir. Fakat Sırplar bu emellere ancak on beş seneden beri düşmüş olduklarından Bulgarlar'a nisbetle geç kalmış oluyorlardı bu münâsebetle Bulgarlar ile Sırplar arasında da münâferetler, adâvetler eksik değildi. Hatta Sırbiya hükûmeti bir aralık Makedonya hakkında beslediği âmâl-i istilâkârâneyi ber taraf ederek metâlibine: "Madem ki Makedonya'da ne vahdet-i siyâsiye, ne vahdet-i milliye, ne vahdet-i ırkiye ve diniye var, o hâlde muhtâriyet bu kadar muhtelif ihtiyaçları kabil değil tatmin edemez. Asıl lazım olan şey ıslâhat-ı idâriyedir". Vadisine bile dökmüş, idiyse de Sırpları asıl endişeye düşüren nokta bu muhtâriyet neticesi Bulgarların âmâline muvaffak bir şekl alması ihtimâli olduğuna şüphe yoktu. Fakat bu emeller yalnız Balkan hükûmât-ı sagiresi arasında kalmayarak Avrupa hükûmât-ı mu'azzamasını da işgâl eder. Bir kere Rusya ve Avusturya'nın Balkanlardaki nüfûz ve te'sir-i siyâsileri mes'elesi meydana çıkar. İtalya Adriyatik sâhili ve Arnavutluk hakkında bazı emeller perverde etmekte olduğunu saklamamıştır. İngiltere'ye gelince, kuvvetlerin muvazene-i umûmiyesi icâbı olarak Balkanlar mesâ'ilini dâ'ima dikkatle ta'kibe mecbûrdur.

Fransa'da aynı mesleği ta'kib eder. Bulgaristan ve Sırbistan'ın tevessü'leri tüccâr-ı Almanya'nın işine gelmez. Çünkü bu küçük hükûmetler Brem ve Hamburg ticârethanelerinin şark ile olan mu'âmelâtını tasib edebilirler. Almanlar Triyeste'ye ve Selanik'e Almanya'nın Avrupayı cenubide mü'esses iki büyük mahrec limanı nazarıyla

bakmak isterler ve bunun için Bağdat hattının yani Hindistan'a muvassal en kısa tarikin hitâm bulmasına ve bu sûretle Anadolu'yu istilâyı iktisadiyeleri altında bulundurmayı intizâr ederler. İstikbâlde Şimâl Denizini İstanbul Boğazı'na ve Basra körfezine rabt etmek esâslarını ihzâr ile meşgûldürler. Fakat Almanlar bu siyâseti açıktan açığa ta'kib edecek kadar sâfdil değillerdir. Kendi muzafferiyetlerini ve servetlerini hâzırlamak vazifesini sâfiyane tekrar eden komşu ve müttefikleri Avusturya'ya tahmil ederler. Almanya'nın Balkanlar'daki siyâseti denilince bu siyaset Berlin'de değil Viyana'da aranmalıdır. Ahâlisinin ekseriyetini Islavlar teşkil eden Avusturya kelimenin ma'nâyı hakiki ve mecâzisi ile Roide Prusse için çalışmakta ve Sadava hezimetinden beri Viyana'yı Berlin idâre etmektedir. Bütün bu siyâsetleri Bismarck hazırlamış ve Balkanlara doğru inmek vazifesini Avusturya'ya tahmil ederek ona uzaktan Adalar denizinin mavi suları içinde parıldayan Selanik'i göstermiş ve bu mes'elenin ilk adımı olmak üzere Bosna Hersek'i onlara tevdi' ettirmişti.

Ruslar'a gelince bundan yarım asır evvel İstanbul'da gözleri olduğunu saklamıyorlardı. Hatta Basarebya'dan İstanbul'a kadar bütün Balkanları elde etmek istiyorlardı. Lakin birbirini müte'âkib bu arâzide Romanya ve Bulgaristan'ın teşekkülü bu planın bozulmasına sebep oldu. Almanya diplomatlığı buradada zâhir oldu. Rusya'yı aksayı şarkta işgâl edecek mes'eleler ihdâs ederek Rus diplomatlarının fa'âliyetini bir müddet için asıl matmahı-ı nazarları olan noktadan pek uzaklara çevirmiş oldu. Bugün Balkan şibe-i ceziresinde mevcûd genç hükûmetler Rusya'nın artık eskimiş, yıpranmış olan ihtirâsâtına karşı kuvvetli mâni'alardır. Petesburg bu hakikati anlayarak bunu olmuş bitmiş bir hâdise gibi telakki ederse de ma-te'essüf olmaktan da vaz geçmez.

Şişli- Teşrin-i Evvel 1328

Fâik SABRİ

SONUÇ

II. Meşrutiyet devri, Türk tarihindeki en önemli dönüm noktalarından birisidir. Meşrutiyetin ilânına kadar olan devirde Osmanlı tebaası, diğer devletlerin tebaalarına nazaran daha hür ve insancıl bir hayat sürdürmüştü. Ancak devletin zamanla askerî ve siyasî yönlerden zayıflaması ekonomik hayatı da menfi şekilde etkilemiş, halk kitlelerini huzursuzluğa ve kargaşa içine itmiştir. İçteki bu buhranlara dış müdahaleler ve özelliklede Fransız İhtilâli'nin getirdiği "Milliyetçi ve Hürriyetçi" akımlarınında eklemesiyle çok uluslu Osmanlı toprakları adeta kaynayan bir kazan şeklini almıştır.

Bu kötü gidişi durdurmak amacıyla yapılmak istenen reform hareketleri de ciddi bir muhalefetle karşılaşıp sonuçsuz kalınca devlet yöneticileri ve onların başındaki sultanlar da çareyi yönetimde sert tedbirler almakta bulmuşlardır. Giderek halk üzerinde baskı ve şiddeti arttırarak kıpırdanmaları sindirmeye çalışmışlardır. Bu baskı düzeni (istibdat) II. Abdülhamid devrinde zirveye ulaşmıştır. Sultan, bu istibdadın ülkenin kurtuluşu ve dağılmasının önlenmesi için en geçerli reçete olduğunu düşünürken, gizliden gizliye teşekkül eden muhalefeti ise – çok derin bir hafiye teşkilatına rağmen – geç fark etti. Çok önem verdiği harbiye ve tıbbiye öğrencileri örgütlenerek sistemli ve yaptığını bilir bir muhalefetin öncülüğünü üstlendiler. Jön Türkler ile başlayan muhalefet, İttihat ve Terakki Cemiyetinin kurulmasıyla iyice belirgin ve aktif hale gelmiştir.

İttihat ve Terakki'nin askeri cepheden ve aydınlardan almış olduğu destek ile giderek güçlenen muhalefeti nihayet – siyasî ortamın da elverişliliği sebebiyle – yıllardan beri uğrunda can-siperhane gayret sarf edilen ve hasretle beklenen hürriyeti (Meşrutiyeti) II. Abdülhamid'e ilân ettirmiştir.

Meşrutiyetin ilânı yeni bir siyasî ve sosyal yapılanmanın kapılarını açmış, devletin ve milletin ihyası olarak görülmüş ve halkta her meselenin bir anda hallolacağı zannını doğurmuştur.

Herkes meşrutiyetin getirdiği hürriyet ortamından azami istifade etmeye çalışmış, siyasî ve fikri alanda Türk tarihinde görülmemiş yoğunlukta bir hareketlenme yaşanmıştır.

Meşrutiyetin ilânı, matbuat hayatında da çok büyük canlanmaya yol açmış, kısa zaman içersinde yüzlerce gazete ve dergi çıkarılmıştır. Meşrutiyet taraftarları, muhalifleri veya herhangi bir düşünce ve siyasî akıma mensup olanlar, fikirlerini matbuat yoluyla halka duyurma yoluna gitmişlerdir.

Meşrutiyetin getirmiş olduğu bu hürriyet ortamında çıkmaya başlayan dergilerden birisi olan "Resimli Kitab" dergisi, bu dönemin fikri, siyasî ve sosyal yapısına ayna tutmuştur. Ayrıca meşrutiyet lehinde yazılar yayımlayarak, halkta meşrutiyet ve hürriyet bilincinin teşekkül etmesine çalışmıştır.

Ülkede yaşanan olayları sadece bir iç mesele olarak değerlendirmekten kaçınan derginin yazar kadrosu, bu nedenle dünyada gelişen siyasi, sosyal ve bilimsel gelişmeleri de okurlarına aktararak, olaylar arsındaki ilişki ve etkileşimi ortaya koyma yoluna gitmiştir. Osmanlı Devleti'nin doğrudan muhatap olduğu durumlarda –İtalya ve Balkan savaşları, Sırp isyanı gibi- halka nasıl davranılması gerektiği ve nasıl birlik olunabileceği konusunda yol gösterici yazılar yayımlanmıştır. Özellikle geçmişteki zaferler ve muvaffakiyetler anlatılarak gerek halkın ve gerekse askerin morali yükseltilmeye çalışılmıştır.

Bunun yanı sıra dergide eğitim, sağlık, spor, moda ve ilmi alanlarda da toplumu aydınlatıcı bilgiler verilmiş, bu yolla Osmanlı toplumu ile Batı toplumları arasındaki aleyhimize olan farkın giderilmesi hedeflenmiştir.

Özetle bu dönemde fikri alanda yaşanan yenilik ve gelişmelere rağmen siyasî alanda yaşanan iktidar – muhalefet çatışması, ülkeyi giderek bir kaos ortamına sürüklemiştir. Bu durum karşısında İttihat ve Terakki Cemiyetinin tutum ve davranışları giderek sertleşmiş ve adeta devr-i sabıkı aratır hal almıştır. Kendilerine karşı oluşan muhalefeti ezmeye ve izale etmeye çalışan İttihatçılar, bu uğurda adam öldürmekten ve seçimlere müdahale etmekten bile çekinmemişlerdir. Bu özgürlükçü dönem, İttihat ve Terakki istibdadıyla sona erdirilmiş olsa da özellikle fikri anlamda Türkiye Cumhuriyeti'nin temellerini atacak eski – yeni sentezinin yapıldığı bir yenileşme ve geçiş dönemi olmuştur.

BİBLİYOGRAFYA

- Ahmad Feroz, ***İttihat ve Terakki (1908 – 1914),*** Kaynak Yay., İstanbul 1986.
- Ahmad Feroz, ***İttihatçılıktan Kemalizme,*** Kaynak Yay., İstanbul 1986.
- Akşin, Sina, ***Jön Türkler ve İttihat ve Terakki,*** Remzi Kitabevi, İstanbul 1987.
- Akyüz, Yahya ***Türk Eğitim Tarihi,*** 5. baskı, İstanbul 1994.
- Armaoğlu, Fahir, ***19. Yüzyıl Siyasi Tarihi (1789-1914),*** TTK, Ankara 1997.
- Aydemir, Şevket Süreyya, ***Tek Adam,*** Cilt 1, İstanbul 1976.
- Bayur, Y. Hikmeti "II. Meşrutiyet Devri Üzerine Bazı Düşünceler", ***Belleten,*** Cilt XXIII, sayı 90'dan ayrı basım (Nisan 1959), TTK, Ankara 1959.
- Bayur, Yusuf Hikmet, ***Türk İnkılâbı Tarihi,*** Cilt 1-Kısım 2, Ankara 1983.
- Çavdar, Tevfik, ***İttihat ve Terakki,*** İletişim Yayınları, İstanbul 1994.
- Çubukçu, İbrahim Agah, ***Türk Düşünce Tarihinde Felsefe Hareketleri,*** TTK, Ankara 1991.
- Ercilasun, Bilge, ***II. Meşrutiyet Döneminde Tenkit,*** Türk Kültürü Araştırmaları Enstitüsü Yay., Ankara 1995.
- Günyol, Vedat, "Matbuat", ***İslam Ansiklopedisi,*** Cilt 7, MEB, İstanbul 1988.
- Kaplan, Leyla, ***Cemiyetlerde ve Siyasi Teşkilatlarda Türk Kadını (1908-1960),*** AAM, Ankara 1998.
- Karpat, H. Kemal, ***Türk Demokrasi Tarihi,*** İstanbul 1967.
- Kodaman, Bayram, "1876-1920 Arası Osmanlı Siyasi Tarihi", ***Doğuştan Günümüze Büyük İslam Tarihi,*** Cilt 12, Çağ Yayınları, İstanbul 1993.
- Koloğlu, Orhan, "II. Abdülhamid'in Basın Karşısındaki Açmazı", ***Tanzimat'tan Cumhuriyet'e Türkiye Ansiklopedisi,*** Cilt 1, İletişim Yayınları, İstanbul 1985.
- Koloğlu, Orhan, "Osmanlı Basını: İçeriği ve Rejimi", ***Tanzimat'tan Cumhuriyete Türkiye Ansiklopedisi,*** Cilt 1, İletişim Yay., İstanbul 1985.
- Kuran, Ahmet Bedevi, ***İnkılap Tarihimiz ve İttihat ve Terakki,*** Tan Matbaası, İstanbul 1948.
- Lewis, Bernard, ***Modern Türkiye'nin Doğuşu,*** TTK, Ankara 1993.
- Mantran, Robert, ***Osmanlı İmparatorluğu Tarihi,*** Cilt 2, Çev: Server Tanilli, Cem Yayınevi, İstanbul 1995.
- Mardin, Şerif, ***Jön Türklerin Siyasi Fikirleri (1895 – 1908),*** İletişim Yayınları, İstanbul 1989.
- ***Meclis-i Mebusan Zabıt Ceridleri,*** Devre 1, İçtima 1, Cilt 1.
- Öke, Mim Kemal, "Son Dönem Osmanlı İmparatorluğu", ***Doğuştan Günümüze Büyük İslam Tarihi,*** Cilt 12, Çağ Yayınları, İstanbul 1993.
- Öklem, Nejdet, ***Türk Devrim Tarihi,*** E. Ü. Matbaası, İzmir 1974.

- Öksüz, A. Gündüz, ***Ta'til-i Eşgal Kanunu-1909,*** Ankara 1982.
- Palmer, Alan, ***Osmanlı İmparatorluğu Son Üç Yüz Yıl – Bir Çöküşün Yeni Tarihi,*** Sabah Kitapları, İstanbul 1997.
- Shaw, Stanfort J. – Ezel Kural Shaw, ***Osmanlı İmparatorluğu ve Modern Türkiye,*** Cilt 2, e Yay., İstanbul 1983.
- Tanör, Bülent, ***Osmanlı – Türk Anayasal Gelişmeleri (1789 – 1980),*** Afa Yay., İstanbul 1996.
- Tunaya,Tarık Zafer, ***Türkiye'nin Siyasi Hayatında Batılılaşma Hareketleri,*** Yenigün Matbaası, İstanbul 1960.
- Tunaya,Tarık Zafer, ***Hürriyetin İlanı – II. Meşrutiyetin Siyasi Hayatına Bakışlar,*** Baha Matbaası, İstanbul 1959.
- Tunaya, Tarik Zafer, ***Türkiye'de Siyasi Partiler,*** Cilt 1, II. Meşrutiyet Dönemi 1908 – 1918, Hürriyet Vakfı Yay., İstanbul 1984.
- Tuncay, Mete, ***Türkiye Tarihi,*** Cilt 4, "Osmanlı II. Meşrutiyetinden Türkiye Cumhuriyetine", Cem Yayınevi, İstanbul 1989.
- ***Türk Dili ve Edebiyatı Ansiklopedisi,*** "Basın" Maddesi, Cilt 1, Dergah Yay., İstanbul 1977.
- Ülken, Hilmi Ziya, ***Türkiye'de Çağdaş Düşünce Tarihi,*** Ülken Yay., İstanbul 1989.
- Varlık, Bülent, "Tanzimat ve Meşrutiyet Dergileri", ***Tanzimat'tan Cumhuriyete Türkiye Ansiklopedisi,*** Cilt 1, İletişim Yay., İstanbul 1985.
- Zürcher, Erik Jan, ***Modernleşen Türkiye'nin Tarihi,*** İletişim Yayınları, İstanbul 1996.

نومرو: ۱ ایلول ۱۳۲٤ جلد: ۱

سرمحرری:
فائق صبری
ادارەخانەسی: یکی پوستەخانە
جوارنده الکاتب خانندە
نومرو ۳ و ۲
امور اداره ایچون مدیره،
امور تحریریه ایچون سرمحرره
مراجعت اولنور.

رسملی کتاب

FİHRİSTE GEÇMİŞTİR

مدیری:
عبیداه اسعد

RESSIMLI KITAB
REVUE MENSUELLE
Rédacteur en chef:
FAIK SABRI BEY
Bureaux: Elquiatib Han
No 2 et 3. Constantinople.
Prix: 5 Piastres.

مؤسسلری: فائق صبری، عبیداه اسعد

هر آیك اون بشنده نشر اولنور ادبی، سیاسی، فنی، فلسفی و اجتماعی مجموعهٔ مصوره‌در.

05 - 1093 6 166

ترکلرك اك یویوك وطنپروری: مدحت پاشا مرحوم
Le Grand Patriote Turc: Midhat Pacha.

نومرو ۱ — ایلول ۱۳۲٤

رسملی کتاب

یکی ملی رومانمز
بیلدیر بوجکلری
محرری
صفوتی صبا

علی کمال بکك
عثمانلیلرده
ترقیات سیاسیه

بو نسخه‌مزده
«وطنم ایچون»
نشیدهٔ موسیقیه‌سی نوطه‌سی
احسان صبری خانمك

رجائی زاده اکرم بکك :
نژاد اکرم‌دن بر پارچه

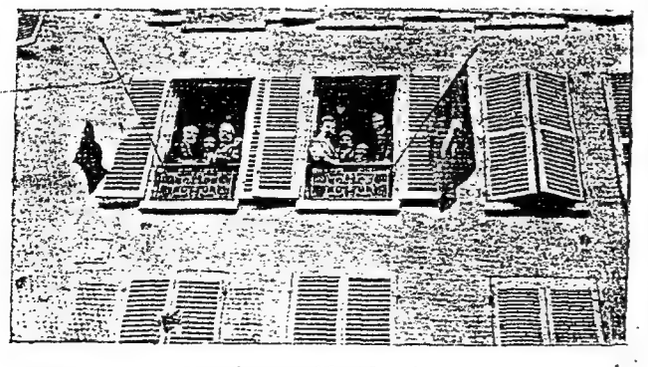

پاریس اتحاد وترقی جمعیتی بنالمی
Les fenêtres du Comité jeune-turc à Paris, 25, rue Bonaparte.

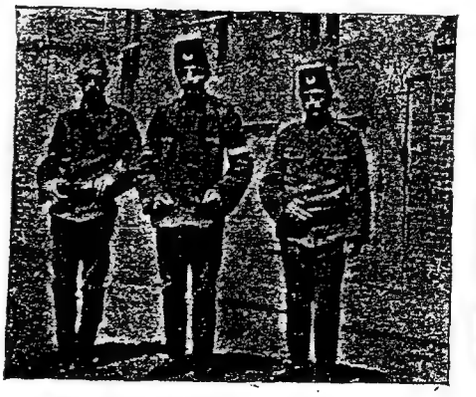

اتحاد وترقی جمعیتی اعضاسندن انور بك وایکی رفیق (انور بك اورتهدهدر)
ENVER BEY,
Membre du Comité « Union et Progrès »

رسملی کتاب

بلند بر ناصیهٔ حیات .. احمد رضا بك

AHMED RIZA bey

PRÉSIDENT DU PARLEMENT OTTOMAN

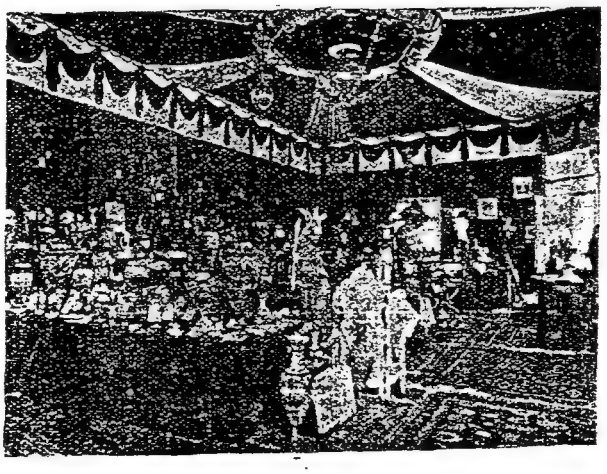

سركینك منظرهٔ داخلیه‌سی

Vue intérieure de l'exposition.

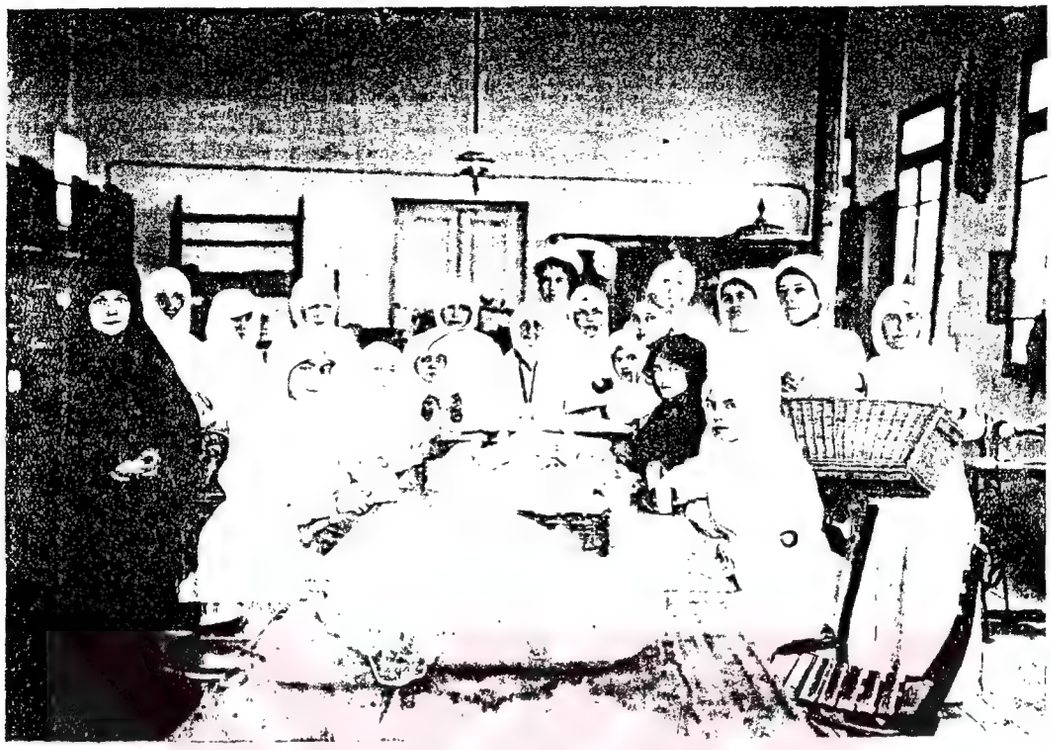

مجروحينك ايچون صارمق ايچون سوق حميت وشفقتله صارغى اعمالاتخانه‌لرينه دوام‌ايدن هلال‌احمره منسوب خانم
همشيره‌لرمزدن بعضلرينك اعمالاتخانه داخلنده جرهٔ فعاليتلرى
فوطو: فريد
Charitables dames turques travaillant pour le "Croissant - Rouge"

صدارت آلاى ـ صدر اعظم غازى مختار پاشا حضرتلريله شيخ‌الاسلام جمال‌الدين افندى حضرتلرينك
سركدجى اسكله‌سنه مواصلتلرى
فوطو : رسملى كتاب
Le nouvean Grand Vézir et le Cheikh-ul-Islam arrivent du Palais Impérial au débarcadère de Sirkédji

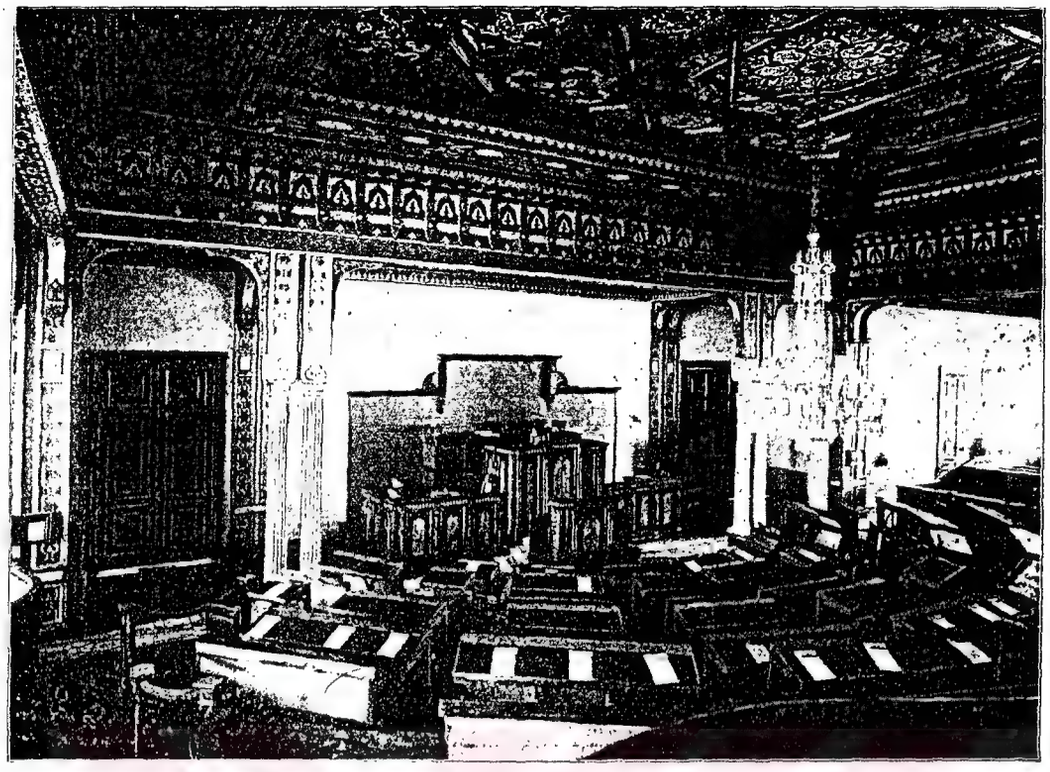

چراغان سرایندہ مجلس اعیان اجتماع صالونی
Le salon du sénat au Parlement.

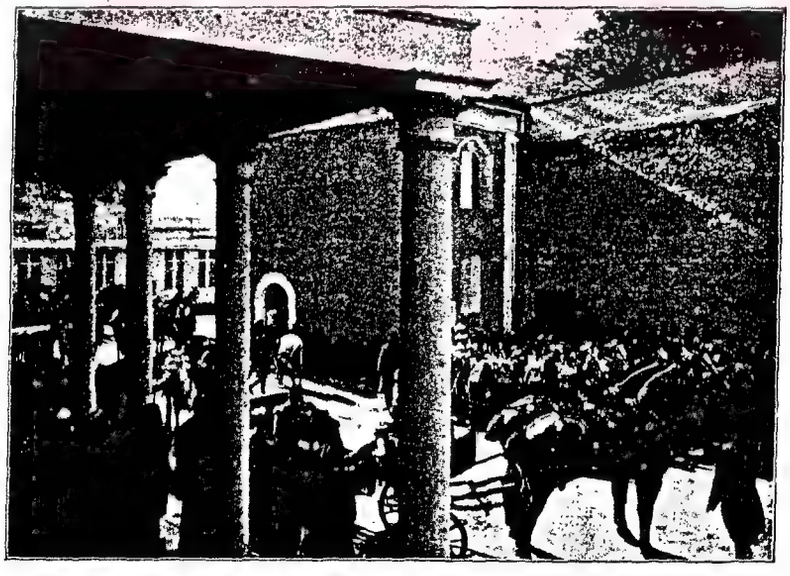

Photo: Phébus
فوطو : فیوس
مجلس مبعوثانك رسم كشادینی اجرا بیوردقدن صكره ذات حضرت پادشاهینك عودتلری
Retour de S. M. I. le Sultan après l'ouverture du Parlement.

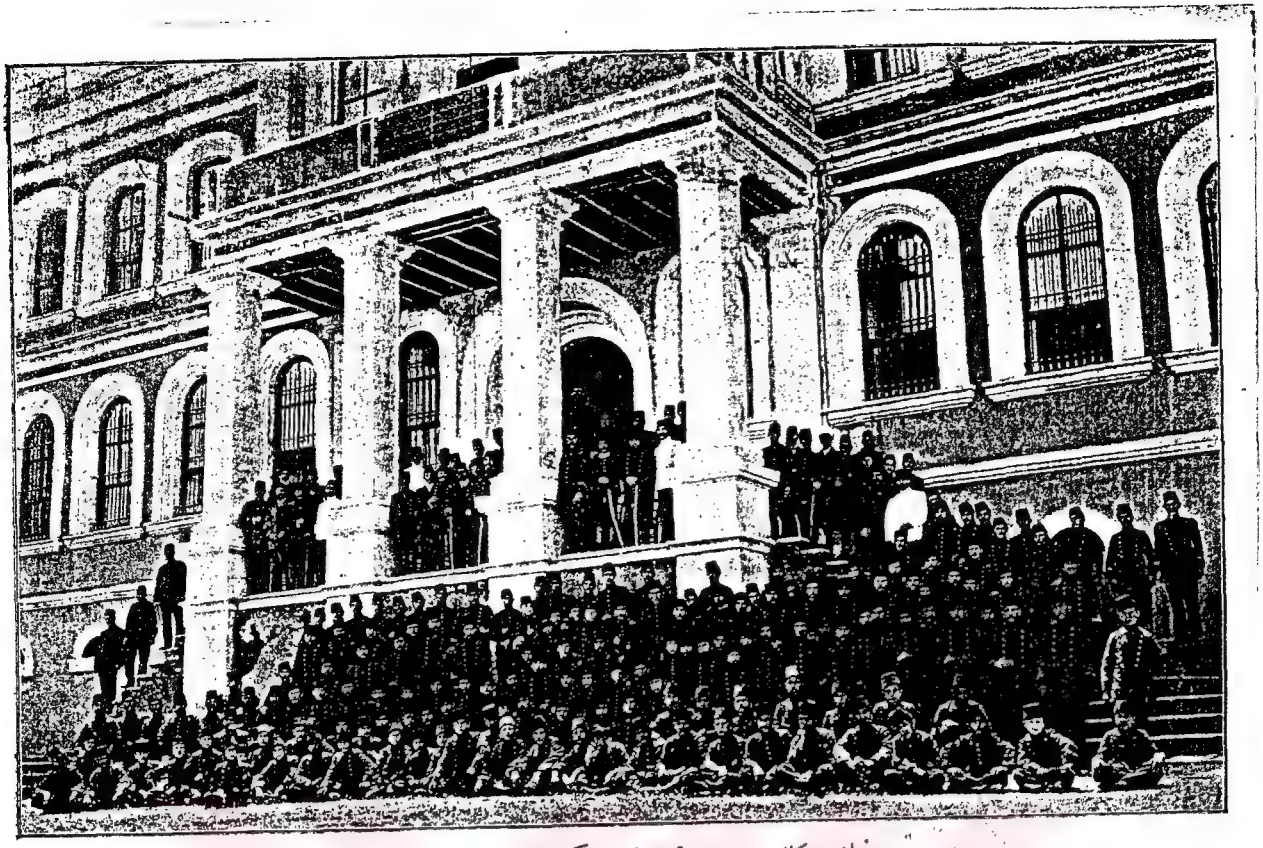

نیازی بك بروسه‌یی تشریفلرنده مکتب حربیه‌یی زیارتلری
Niazi Bey visitant l'Ecole Militaire à Brousse

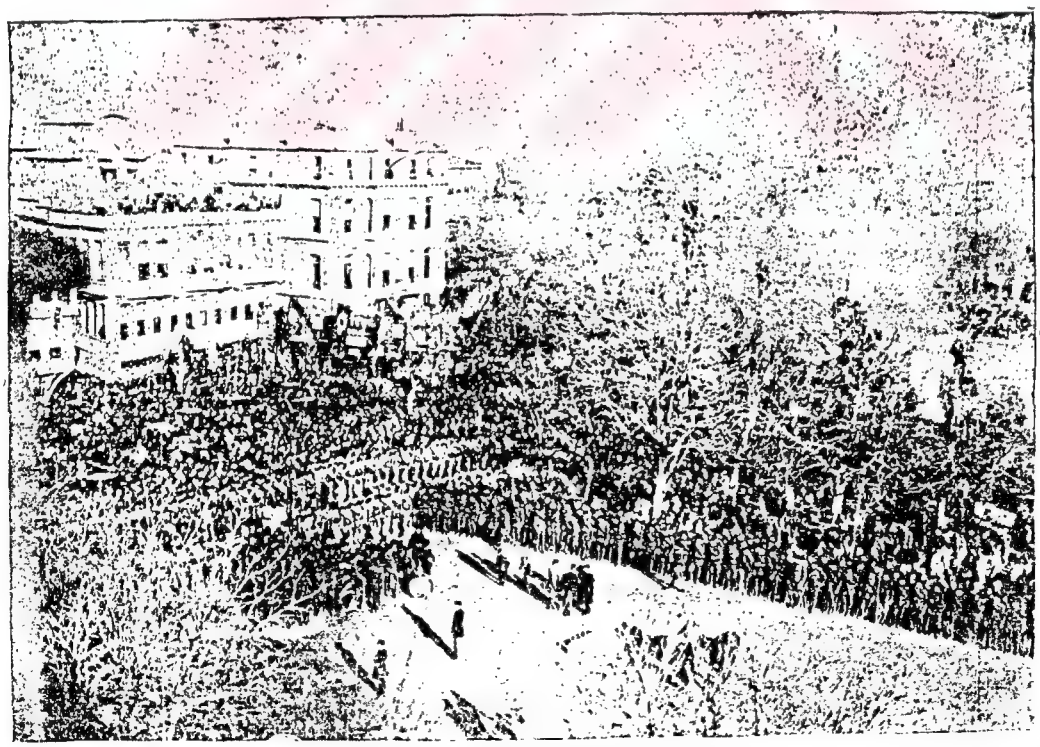

فوطو : آپولون
Photo : Apollon

مجلس مبعوثانك یوم کشادی — ایا صوفیه میدانی
L'ouverture du Parlement — Devant le Parlement

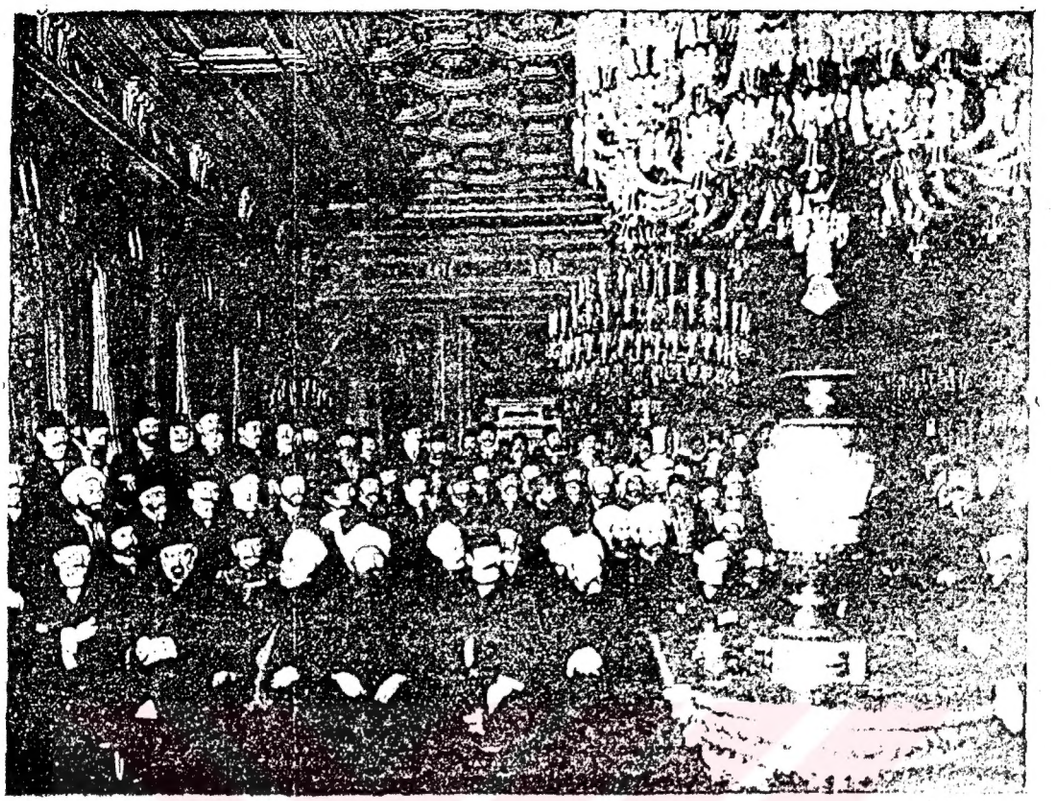

مبعوثان ترم یلدیز سرای همایونده
Nos Députés au palais de «Yildiz»

اعلان حریت ازمیرده سرور وشادمانی
Les manifestations de joie à Smyrne après la constitution

پرنس صباح‌الدین بك افندی
Prince SÉBAHEDDINE BEY.

نازلینك قرنجه‌لی طاغنده وقوعبولان مصادمه نتیجه‌سنده ئولدیریلن شقی خونخوار چاقیرجه‌لی
خیشتك نازلیده باش اشاغی آصیله‌رق تشهیر ایدلدی.
Le corps du fameux brigand Tchakirdjali pendu et exhibé à Nazilli .

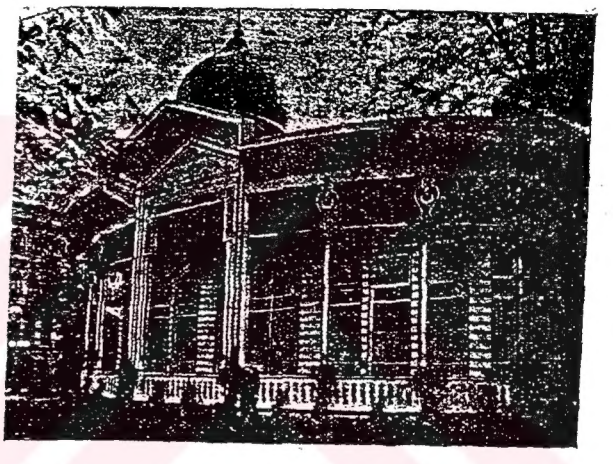

تپه باشی باغچه‌سنده اتحاد و ترقی جمعیتی منفعته مخصوص اولهرق مقابلی
تجاران هیئتی طرفندن وجوده کتیریلن سرکینك منظرهٔ خارجیه‌سی
L'exposition (vue extérieur) au profit du comité (Union et Progrès) dans le jardin des Petits Champs.

حرکت اردوسی افراد شجاعت نهادی تقسیم باغچه‌سنده
L armée d'occupation au jardin de Taxim

بهاء الدین بك　　کنعان بك　　احمد رضا بك　　طلعت بك　　خسرو بك

پارس اتحاد وترق جمعیتی اعضالری

Les membres du comité d'Union et de Progrès Ottoman à Paris

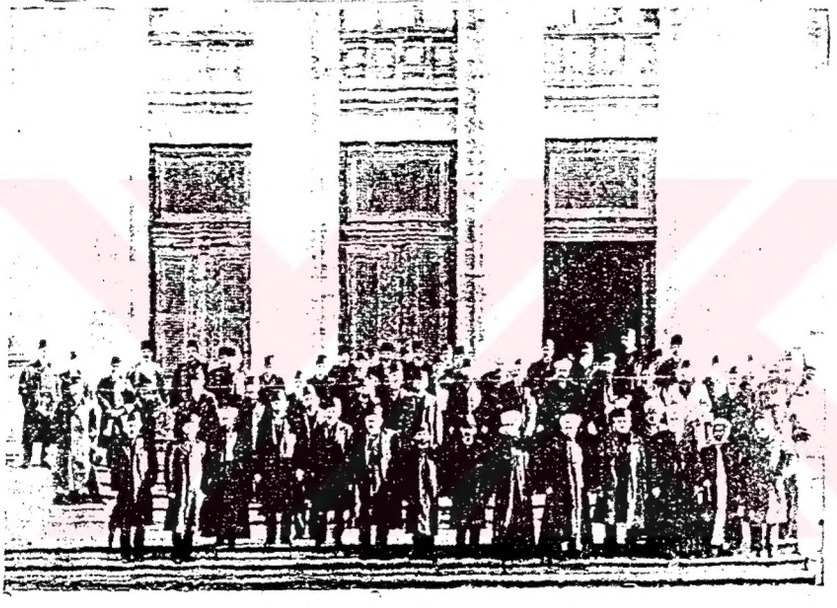

Photo : Aigle　　فوطو : انغل

مبعوثان کرامدن بعضیلرینك موزهٔ همایونی زیارتلری

Visite des Députés au Musée Impériale

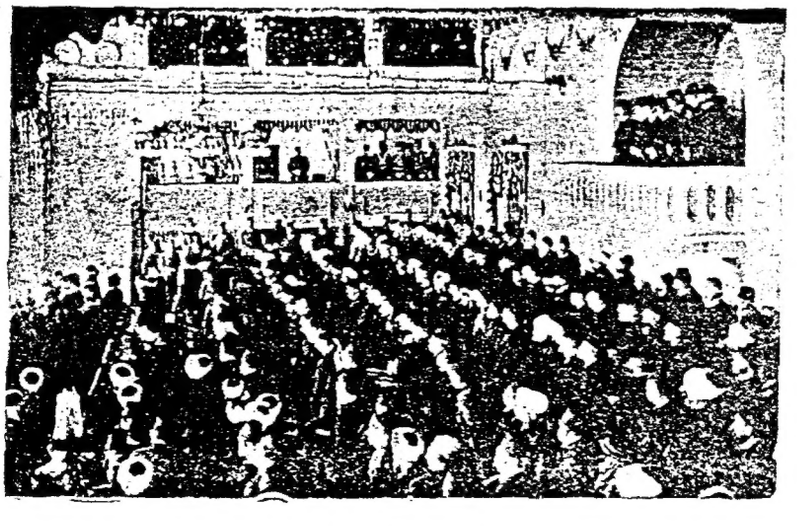

مجلس مبعوثانك رسم کشادی

Cérémonie de l'Ouverture de Parlement

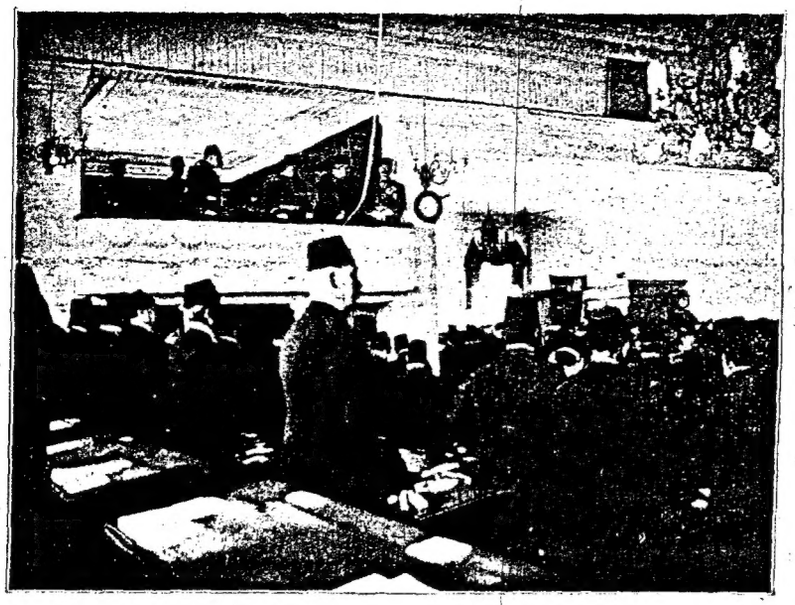

Photo : Phébus

فوطو : فيبوس

مجلس مبعوثانك اوچنجی دورهٔ اجتماعی رسم کشادی مناظرندن : نطق همایونك صدراعظم طرفندن قرائتی

La lecture du Discour Impérial pendant la 3me ouverture du Parlement.

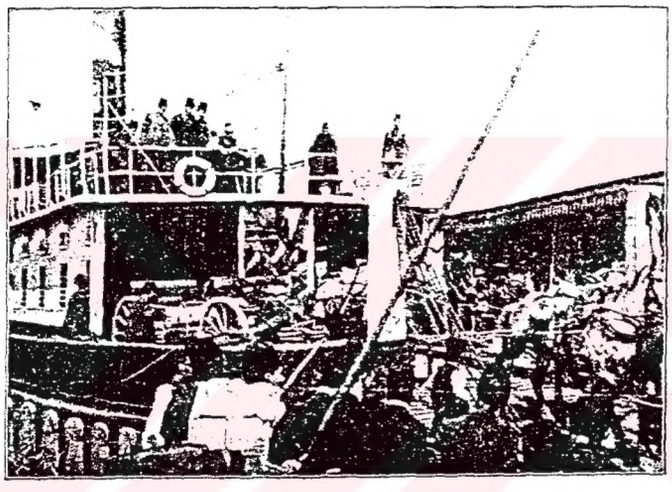

حرکت اردوسی طوپلرینك عربه واپوریله اسکداره صورت امراری

Transport de l'artillerie de l'armée d'occupation à Scutari par le bateau, Ferry B

حرکت اردوسی افراد شجاعت نهادی تقسیم میدانده

L'armée d'occupatiou à la place de Taxim

T.C. YÜKSEKÖĞRETİM KURULU